ALTAY CEM MERİÇ

Peygamberliğin İspatı

Haber Delili

2. BASKI

İnsan

بسم

PEYGAMBERLİĞİN İSPATI

– Haber Delili –

İNSAN

İNSAN YAYINLARI : 804
ALTAY CEM MERİÇ KİTAPLIĞI : 1

© İNSAN YAYINLARI

BİRİNCİ BASKI, HAZİRAN 2022
İKİNCİ BASKI, TEMMUZ 2022

YAYINCI SERTİFİKA NO: 45747
ISBN 978-605-71335-6-4

PEYGAMBERLİĞİN İSPATI
– HABER DELİLİ –
ALTAY CEM MERİÇ

EDİTÖR
KÜRŞAD YAMAN

İÇDÜZEN
MÜRETTİBHANE

KAPAK TASARIMI VE UYGULAMA
EYÜP EYMEN

BASKI-CİLT
ERKAM YAYIN SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
İKİTELLİ ORGANİZE SAN. BÖLG. MAH. ATATÜRK BULVARI
HASEYAD 1. KISIM NO: 60/3-C BAŞAKŞEHİR/İSTANBUL
MATBAA SERTİFİKA NO: 51796

İNSAN YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ NO: 96 BEYOĞLU/İSTANBUL
TEL: 0212-249 55 55 FAKS: 0212-249 55 56
www.insanyayinlari.com.tr
insan@insanyayinlari.com.tr

PEYGAMBERLİĞİN İSPATI

– Haber Delili –

ALTAY CEM MERİÇ

İnsan

ALTAY CEM MERİÇ

1991 yılında Ankara'da doğdu. Üniversite eğitimini Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde tamamladı. Aktif olarak hekimlik mesleğini icra eden yazar itikadi sorgulamalarının ardından -tekrar- Müslüman olmuştur. İngilizce dışında bu süreçte Arapça öğrenen, klasik ve modern kaynaklara yönelen yazar, sosyal medya üzerinden yaptığı yayınlarda modern insanın itikadi meselelerini, sosyal bilimler ve felsefi konularını ele almaktadır.

İçindekiler

ÖN SÖZ 13
Eserin Sınırları 14
Eserin Yöntemi 15
Kaynak Kullanımı ve Oryantalizm 18
Aydınlanma ve Nübüvvetin İspatı 20

KAYNAKLARIMIZIN GÜVENİLİRLİĞİ 23
Kur'an 24
Yazım ve Çoğaltılmasının Kısa Sürede Olması 24
İhtilaflar-İttifaklar ve Sistemli Tahrif 29
Hafızların Ezberi 34
Yazma Eserler Üzerinden Varsayımsal Bir Akıl Yürütme 35
Karbon Testinin Mahiyeti 38
Hicri 0-100 Yılları Arasına Ait Olan veya Ait Olma İhtimali Bulunan Mushaflar Listesi 42
Türkiye 42
1. Topkapı Mushafi 42
2. Tiem Mushafi (İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi) 43
3. Codex Tiem Şe 321 (The "Umayyad Codex of Damascus") ... 44
4. Codex Arabe 6140a 44
Mısır 45
5. Kahire Mushafi 45
6. MS. 139 (Cairo); MS. Arabe 46

7. Mefî Mushafi (Kahire İslam Sanatları Müzesi 21145) 47
8. el-Meşhedü'l-Hüseyin Nüshası (Kahire) 47
9. Codex Ms. Qāf 47 48
10. Codex Mia 24145 49
San'a 50
11. San'a Mushafi 50
12. Codex San'a 1 51
13. Codex Dam 01-25.1 (San'a Yemen) 52
14. Codex Dam 01-29.1 (San'a Yemen) 53
15. Codex Dam 01-27.1 54
16. Codex San'a Dam 20-33.1 (Great Umayyad Qur'ân-The Al-Walīd Manuscript from San'a) 54
17. Codex San'a Dam 01-28.1 55
18. Codex San'a Dam 01-18.3 56
19. Codex San'a Dam 01-30.1 56
İngiltere 57
20. Birmingham Nüshası (Codex Arabe 328c - Mingana Islamic Arabic 1572a) 57
21. Londra Mushafi (Codex B. L. Or. 2165) 58
Fransa 59
22. Paris Mushafi (Codex Parisino-Petropolitanus) 59
23. Codex Arabe 331 60
24. Codex Marcel 5 61
25. Codex Arabe 330g 62
İrlanda 63
26. Dublin Mushafi (Codex Is. 1615 I) 63
Almanya 64
27. Tubingen Mushafi (Codex M a VI 165) 64
28. Kodex Wetzstein II 1913 - Berlin 65
29. Kodex Wetzstein II 1919 - Berlin 66
Hollanda 67
30. Leiden Or. 14.545a - The Netherlands 67
31. Leiden Or. 14.545b & Leiden Or. 14.545bc - The Netherlands 68
32. Ms. Leiden Or. 8264 69
33. Codex. Leiden Or. 6814 at Leiden, The Netherlands 70

Özbekistan 70
34. Taşkent Mushafi 70
Rusya 72
35. Codex Marcel 19 72
36. Codex Marcel 13 (The "Umayyad Codex of Fustāt") 72
37. Codex Marcel 17 73
38. Codex Marcel 18/2 73
Tunus 74
39. Ms. R. 38 74
40. Ms. R. 20 - The Qur'an of Sayyida Umm Malāl 74
İran 75
41. Codex Mashhad 75
Avusturya Viyana 76
42. Codex Mixt. 917 76
Özel Koleksiyonlarda Bulunanlar 77
43. An Umayyad Fragment 77
44. Codex Autionalis 78
45. Tek Sayfalık Olan ya da Lokasyonu Tam Olarak Bilinmeyen Mushaflar 79
Değerlendirme 79
Çıkarımlar 81
Corpus Coranicum 83
Bir Kıyas 86
Velhasıl-ı Kelam 89
Hadis 89

YORUM METOTLARIMIZ 91
İkincil Delil Mantığı 91
Sahabenin Tarihî Kaynaklığı 94
Baskılara Tahammül 95
a) Kitlesel Baskıya Tahammül 95
b) Bireysel Baskıya Tahammül 100
Çocuklar ve Anne Babalar 101
Dünya Menfaati Aramamaları 102
a) Mal ve Zenginlik 102
b) İktidar ve Güç 107

Bağlılıklarını Gösteren Bazı Münferit Olaylar 110
Nihai Yargı 112
Bir İtiraz 113
Sorgulama Olgusu 114
Mekke Müşriklerinin Sessizliği 119

HABER İNŞASI 127
Haber Tasnifinin İmanı Anlatmaktaki Önemi 129
Kur'an'da Haber Tasnifi 129
Kâfirlerin Peygamberlere "Delilik" İddiasında Bulunmaları 130
Tasnif Yapmaksızın Yalana Nispet Etmeleri 132
Haber ve Teori Arasındaki Fark 133
Habere Dair Güncel Söylemler 134
Delillerimizin Tasnifi 134
Delillerimizi Çürütmek İsteyenler Ne Yapmalı? 135
Delil İsimlendirmelerimiz 136
Mucize Nedir? 137
Mucize İddiası Nasıl Çürütülür? 138
Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Şartlarını Aşan Mucize Tanımı 139
Bir Kompozisyon Kurmanın Gerekliliği 141
Tarih Yazımı ve Kompozisyon 143
Haber Karşısında İnsanların Tavırları 144
Anlaşılmazlık Perdesi 146
Kâhinlik İddiası 147
Haberin Keskinliği 149

SAMİMİYET DELİLLERİ 157
Bir İtiraz 158
Mükellefiyetler (Emir ve Yasaklar) 159
İçki, Fuhuş ve Oruç 159
Namaz 162
Sakif Heyetine Namazın Şart Koşulması 163
Korku Namazı 165
Sahte Peygamber Olsaydı 167
Bu Olayları Siyasi Olarak Yorumlamak 168
Mükellefiyetleri Kendisinin de Yapıyor Olması 170

Toplumun Kabul Ettiği Değerlerle Mücadele 172
a) Hâkim Değer Yargılarına Muhalefet 173
b) Cömertlik Algısı 175
c) Affetme/Bağışlama ve Öç Alma Algısı 178
1. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Amcasının Katillerini Affetmesi 180
2. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Kızı ve Torununu Öldürenleri Affetmesi 183
d) Arap Toplumunda Atalar Kültü ve Kabile Bağları 185
1. Rivayet 193
2. Rivayet 194
3. Rivayet 195
4. Rivayet 195
e) Coğrafyada Dinî Hareket Beklentisi 211
f) Güçlülere Muhalefet ve Uzlaşmayı Reddetme 213
Kendi Getirdiği Haberden Etkilenmesi 219
Oğlu İbrahim'in Vefatı 220
Haberin İçeriğinden Kendisini Soyutlamıyor Oluşu 223
Vahye Tepki 227
Uyarı ve Teselli Ayetleri 231
Uyarı Ayetleri 231
Teselli Ayetleri 236
Kıyamet Suresinin Ortasındaki Dört Ayet 241
Kişisel Menfaat ve Adanmışlık 243
a) Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Mal ve Dünyaya Dair Şahsi Tavrı 244
b) Ailesine Dünya Malı Konusundaki Muamelesi 248
c) Adanmışlık 254
Nihai Yargı 260

FETANET DELİLLERİ 265
Siyasi Yapı 268
Siyasi Askerî Başarılar 278
Bu Başarıların Haber Verilmesi 283
Özetle 287
Şahsi, Siyasi ve Askerî Başarılar 288
Fetih Suresi 292

Bireyler ve Toplum 300
a) Bireyleri Etkileme 301
b) Soyla Övünme 305
c) Fetihlerin Ruhu 305
Fetihlerde Hukuk ve Ahlak 312
İslam Öncesi Arap Ahlak ve Hukuku 312
İslam Sonrası Fütuhatta Hukuk ve Ahlak 318
Din 324
Dinî Tolerans 330
Kültür 345
Benzerlikler Üzerinden Alıntı İddiası 345
Batı Merkezli Okuma Problemi 349
Alımlamanın Özgün Oluşu 351
Cahiliye Toplumun Kültürel Donanımı 354
"Mekke Ticaret Yolları Üzerindeydi" Sözüne İtiraz 355
Kültürel Erime 358
Bir İtiraz 360
Bazı Sonuçlar 364
Hayvanların Durumu 370
Haberi Getiren Birey Açısından Çıkış Noktası 373
a) Büyüdüğü Koşullar 374
b) Yazılı Eğitim - Okuma Yazma Konusu 377
c) Sözlü Eğitim 379
Bahira 381
Hadislerin Sened İlmi Açısından İncelemesi 381
Birinci Metin - Tirmizi 382
İkinci Metin - İbn İshak 384
Metin İncelemesi 385
Olayın Aslı 387
"Velev ki" Bağlamı 390
Fetanet Delili Kısmı 392
Epilepsi İddiası 393
Mucize İddiası 396
Son Durum 397
Toplumun Koşulları 399

Bireyin Koşulları 403
Michael H. Hart 404
Nihai Yargı 406

MUCİZE DELİLLERİ 409
Kur'an Belagati 410
Mislini Getirmek 411
İçeriğin Belagatten Soyutlanması 411
Çağdaşlarının Durumu 414
Şiirin Arap Toplumundaki Önemi 415
Arapçanın Şiire Uygunluğu 418
Kur'an'daki Müzikal Tını 419
Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Vahyinden Önce Şiirle İlişkisi 421
İ'câz İddiası 423
Gayb Haberleri 425
Geleceğe Dair Gayb Haberleri 425
Yaşanılan Ana Dair Gayb Haberleri 434
Geçmişe Dair Gayb Haberleri 435
Esâtîru'l-Evvelîn 436
Furkan Suresinin 4-6. Ayetleri 440
Kıssaları Yazılı Öğrenmesi Mümkün müdür? 445
Tevrat ve İncil Bilgisi ile Kur'an Kıssaları Yazılabilir mi? 448
Bazı Kıssa Karşılaştırmaları 450
Eyyub (a.s.) Kıssası 451
Kıssa Üzerinden Alıntı İddiasının Tekrar İncelenmesi 453
Yusuf (a.s.) Kıssası 454
Âdem (a.s.) Kıssası 457
Hataları Düzeltmesi ya da Nakletmemesi 459
Sonuç 462
Sözlü Anlatı Olarak Tüm Bu Metinler, O Coğrafyada Olabilir mi? 462
Ön Yargı ve Peşin Hükümler 462
Şifahi Anlatı Aleyhine Deliller 464
Hissî Mucizeler 474
Bir İtiraz 476
Haber Felsefesi 477

Mütevatir Nedir? 478
Haber Felsefesinin Önemi 479
Sonuç 481

RUM SURESİ MUCİZESİ 483
İlgili Ayetler 483
İslami Kaynaklarda Olayın Anlatısı 484
Ayetlerin İniş Zamanının Tespiti 486
a) Metin İçi Okuma Yöntemi ile Nüzul Zamanını Tespit 486
b) Ayetin İniş Zamanını Tespit 487
Bu Öngörülebilir Bir Tahmin miydi? 490
Savaşın İlk Durumu 490
Bizans, Avarlar ve Slavlarla da Eş Zamanlı Çatışmak Zorunda Kalmıştır 491
Savaş Döneminde Bizans İçerisinde İç Karışıklıklar ve Büyük İç Sorunlar Mevcuttur 492
İstanbul Kuşatması 493
Bizans Kralı Dahi Bu Durumdaki Bizans'a Şans Tanımıyordu 494
Sonuç 496
Heraclius'taki Karakter Değişimi 496
Sefer Hazırlıkları 499
Bizans Zaferi 500
Bizans Galibiyeti Tahmin Edilebilir miydi? 502
İ'câz İddiası 503
İ'câz İddiasına İtirazlar 504
a) Nesh İtirazı 504
b) "Bu Bir Kehanettir. Bunu Babavanga da Nostradamus da Yapıyor" 506

SON SÖZ 509

KAYNAKÇA 513

ÖN SÖZ

بِسْمِ اللهِ، وَالْحَمْدُ لِلهِ وَالصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ عَلَى رَسُولِ اللهِ

Bu eserde ele aldığımız ve "nübüvvet ispatında haber değerlendirmesi" şeklinde ifade edebileceğimiz yöntem, yaklaşık on sene önce benim ateizmden İslam'a geçişimi sağladı. Hamd Allah'a mahsustur.

Her ne kadar insanlar böyle konularla ilgilenmeyi seviyor olsalar da benim yaşantıma ya da ilgili sürece değinmemizin, bu kitabın konusu olduğunu düşünmüyorum. Zira insanların ateizmden İslam'a geçmelerinin ya da İslam'dan çıkıp başka bir görüşe angaje olmalarının entelektüel sahada bir anlam ifade edeceğini düşünmüyorum.

Fikrin pazarında tek geçerli akçe delildir. Bu yüzden bu eserde, nasıl Müslüman olduğumdan ziyade, beni Müslüman yapan delilleri ve bakış açısını ele almanın çok daha faydalı olacağına inanıyorum. Şunu da belirtmem gerekir ki ben Müslüman olduğumda bu eserdeki kadar delil bilmiyordum. Burada okuyacaklarınıza nispetle daha az sayıda ve daha düzensiz bir yapıda delile sahip olmama rağmen, bu bakış açısı beni Müslüman yapmaya yetmişti.

Kitaba başlamadan önce, yazım yöntemi, muhatap kitle ve amaçlananlar hakkında kısaca bilgi vermemiz, ilerleyen sayfaların kolayca anlaşılabilmesi açısından faydalı olacaktır.

ESERİN SINIRLARI

Elinizdeki eser Hz. Muhammed Aleyhisselam'ın nübüvvetini ispat etmek gayesindedir. Hatta daha da spesifik olarak nübüvveti ispat etme yöntemlerinden tamamının değil, bir yöntemin sistemleştirildiği, detaylıca ele alınmaya çalışıldığı bir mahiyettedir. Bu yönteme "haber yöntemi", "haber inşası" vb. isimler verilebilir. Bu bağlamda elinizdeki eserde, İslam dışı akımların İslam'a yönelik itirazlarına cevap verme gayesi güdülmemiştir. Yine bu eserin, "Tanrı var mı?" gibi din felsefesinde tartışılan konuları ele alma gayesi de yoktur. Kanaatime göre, eserler gözettikleri maksatlar üzerinden değerlendirilmeli ve maksadını gerçekleştirebilmesine dayanarak başarılı ya da başarısız bulunmalıdır.

Bununla bağlantılı olarak İslam'a dair "teorik içerik değerlendirmesi" yönünde bir mütalaada bulunmamaya çalıştık. Örneğin "Fetanet Delilleri" bölümünde Nebi'nin (s.a.v.) durumunun delilik, sara nöbeti vb. tanımlar ile açıklanamayacağını anlatırken önemli görülen fikir adamları ile teorik açıdan kıyaslamalar yapılabilirdi. Böyle kompleks ve başarılı bir fikrî teorinin, öne sürülen tanımlarla açıklanamayacağı gösterilebilirdi. Ancak bu bizi, incelemekte olduğumuz haber metodundan uzaklaştırırdı. O yüzden herkesin kabul ettiği tarihsel süreç üzerinden gitmeyi, daha zor incelenen teorik yöne tercih ettik. Naçizane kanaatim, teorik içerik yönünden kıyaslamalarla İslam'ın ispatlanabileceği yönündedir. Umarım Rabbim bu bağlamda da bir eser ortaya koymayı ilerleyen yıllarda bize nasip eder. Ancak şu an bu konunun, elinizdeki eserden farklı bir bağlamda olduğunu düşündüğüm için mümkün olduğunca bu tarz teorik içerik üzerinden verilecek örneklerden kaçındım.

Aynı şekilde bu eserde, bilimsel ya da matematiksel mucize hususuna da girmedim. Ben, bu konuda serdedilen uzun tartışmalara girmeksizin, Kur'an'da bilimsel mucizeler olduğunu düşünüyorum. Konu, popüler olması hasebiyle her ne kadar suistimal ediliyor ve olmayacak ayetlerden olmayacak deliller çıkarılmaya çalışılıyor olsa da insanların tavırları, bazı ayetlerdeki gerçekten şaşırtıcı hususlara göz kapatmamızı gerektirmiyor.

Ancak altı çizilmesi gereken bir husus, sahabeyi Müslüman yapan deliller konusudur. Ben bu bakış açısını yakalamayı çok önemli buluyorum. Sahabeyi Müslüman yapan deliller neydi? Eserimiz, benim aciz bakışımla bu soruya verdiğim cevabı da içermektedir. Bu ince noktayı yakaladıktan sonra her türlü delil, imanımızı takviye edecektir. Ancak ben, bilimsel ya da matematik mucize konularına girmemin -hem konuyu layığı ile ele alamayacağım düşüncesi ile hem de eseri direkt kendisi ile alakalı olmayan bir konu ile uzatmama sebebiyet vereceği için- şu aşamada doğru olmayacağını düşündüm.

ESERİN YÖNTEMİ

Eserde, çok fazla sayıda delil ve argümanın temellendirilmeden peş peşe sıralanmasındansa zemini sağlamca kurulmuş, muhtemel itirazları kendi kendisine yaparak ilgili itirazlara cevap verilmiş bir yapı arz etmesini istedik. Bu bağlamda, eserin yazımının bitmesinden basım sürecine kadar bir senelik bir boşluğun olması da bizim açımızdan büyük bir nimet oldu. Bu süreçte eser, gerek Müslümanlardan gerekse gayrimüslim arkadaşlarımızdan pek çok kişiye, gerçekten sert bir şekilde tenkit edilmesi için gönderildi. Onlardan gelen itirazlardan önemli bulduklarımıza eserin içinde cevap verdik. Gerektiğinde anlatım sistemi ve sıralamasını değiştirdik. Hakeza, farklı platformlarda, daha önce de aktardığımız bu metodumuza pek çok eleştirel dönüşler oldu. Bunlara da eser içinde cevap verdik. Bu bağlamda okuyucu, eserde çoğunlukla aklına gelmeyen bir sorunun itiraz olarak yöneltildiğini ve cevaplandığını görecektir. İslam ilim tarihinde yaygın olarak kullanılan bu metodun eserimizde bulunması, bizi en çok memnun eden hususlardan birisi olmuştur.

Üstteki maddeye bağlı olarak burada delil olarak ortaya koyduğumuz örneklerin, ilgili bağlamda verilebilecek tüm örnekleri kuşatamayacağı gayet açıktır. Burada kullandığımız deliller, deryadan katre misali olmuştur. Bu kullandığımız yöntemi kavrayan birisinin, kolaylıkla kendi delillerini çıkarabilecek bir bakış açısını yakalayacağını umuyorum. Bunun dışında, kullandığımız her delilin yeni ya

da orijinal olması gibi lüzumsuz bir zorlamaya yönelmedik. İnsanlar, çok kullanılan delillerin algılarında hafiflediğini hissederler. Oysa gerçekte layığı ile cevap verilmemiş bir delil, haklılığından bir şey kaybetmiş olmaz. Bu anlamıyla eserde -en azından benim daha önce başka bir yerde mütalaa etmediğim- pek çok orijinal delil bulacağınız gibi, daha önceden duyduğunuz delillerin de kullanıldığını göreceksiniz. Daha önceden kullanılan delillerin bir kısmına temellendirme bağlamında katkıda bulunmaya çalıştık. Ayrıca bunları, sistematik bir metot içinde kullandık.

Bu eserde ele aldığımız haber metodu, aslında bugüne kadar İslam'a giren insanların kullandığı bir metottur. İlerleyen bölümlerde bununla ilgili çokça ayete ve tarihî veriye atıf yapacağız. Burada uyguladığımız yöntem, esasında yeni bir şey değil. Hz. Muhammed'den (s.a.v.) bugüne kadar Müslümanların bilinçaltı olarak uygulayageldikleri bir yöntemin sistemleştirilmesi, temellendirilmesi ve muhtemel itirazlara cevap verilmesi bağlamındadır. Bu yöntem her ne kadar Müslümanlar tarafından sıkça kullanılıyor olsa da sistemli bir anlatısını daha önce maalesef tek bir eserde ulaşılabilir şekilde mütalaa etmedik.

Aslında burada uyguladığımız sistemde, verdiğimiz örneklerin tamamından vazgeçsek dahi, tamamen yepyeni örneklerle farklı pek çok eser yazılabilir. Bu eserde, daha ziyade çaba harcadığımız konu, sistemin detaylarına odaklanmak oldu. Zira örnekler, eserin kısa hacmi içerisinde vermeye çalıştığımızın yüzlerce katı kadar artırılabilir. Bu yüzden eseri dikkatli inceleyen bir okuyucu, sistemi kavradıktan sonra kendi başına bir defa Kur'an ya da bir hadis kitabı okusa muhtemelen burada verdiğimiz örnekler sayısınca örneği kendisi de çıkarabilecektir. Hatta bu esere benzer bir eseri kendisi dahi kaleme alabilecektir.

Ancak yine de örneklerin zayıflığı üzerinden sistemin zayıf olduğu zannedilmesin diye örnekleri uzun uzadıya temellendirdik, İslam'a muhalif kişilerin şahitliklerine başvurduk ve örnek çeşitliliğini yüksek tutmaya çalıştık.

Eserde pek çok nakil ve tarihî veri, esasında bu kitabın birden fazla bölümünde kullanılabilir yapıdaydı. Örneğin bir tarihî rivayeti, aynı anda samimiyet delili, fetanet delili, sahabenin tarihî rivayet

naklinde güvenilirliği ve toplumsal dönüşüme örnekliği hususunda kullanmak mümkündür. İlgili rivayetin hangi bağlamda kullanılacağı önemli bir problem olarak önümüzde bulundu. Aynı rivayeti, delil olabilecek tüm bölümlerde tekrar etmek, kitabın hacmini çok fazla artıracağı için en fazla ilgili olduğunu düşündüğümüz başlığın altına yerleştirdik. Çoğu rivayette, diğer hususlarda da delil olacağına işaret ettik. Bazen konusu birbirine yakın olan iki bölümdeki rivayetlerin beraber okunmasının, bütünlüğü kavrama açısından daha faydalı olacağını belirttik.

Bu şöyle bir probleme sebep oldu; henüz "Fetanet Delilleri" kısmını açıklamadan, kitaptaki sıralaması bakımından ondan önce gelen "Samimiyet Delilleri" bölümündeki bir rivayet hakkında, "Bu rivayetteki şu husus ayrıca bir fetanet delilidir." diye kayıt düştük. Bu bağlamda okuyucu, henüz "Fetanet Delilleri" bölümünü mütalaa etmeden böyle bir delil iddiası ile karşılaşmış olacaktır. Dolayısıyla eserin iki defa okunmasının, konunun tam anlamıyla kavranması açısından faydalı olacağını söyleyebiliriz.

Eseri yazdıktan sonra kontrol ve tashih amacıyla dört kez daha okudum[1] ve her seferinde aynı metni farklı şekilde düzenledim. Eserin tüm taslağı, neredeyse her seferinde tekrar değişti. Zannediyorum bir defa daha gözden geçirseydim, bir defa daha değiştirirdim. Nihayet bunun, engellenebilir bir durum olmadığı kanaati bende hasıl oldu. O sebeple okuyucunun anlayışını talep ediyorum.

Bu arada, Hz. Muhammed (s.a.v.) üzerine odaklanıldığı için eser, kronolojik olmayan bir siyer olarak da değerlendirilebilir. İslam tarihinin belirli dönemlerine yapılan atıflarda dahi Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yaşantısının etkileri anlaşılmaya çalışılmış ve ilişkili olan etmenler gösterilmiştir.

Eserin üslubu ile ilgili önemli bir husus olarak gayrimüslim bakışı ile açıklanamayacağını düşündüğümüz pek çok olaya değindik. Muhatabın tüm bunları anlaması için bir gayrimüslim nazarı ile varsayımsal açıklamalarını naklettik. Bu açıklamaların neden mümkün olamayacağına işaret ettik.

---

1. Bu satırları yazdıktan sonra metnin üzerinden üç defa daha geçtim. Durum, gerçekten de burada belirttiğim gibi oldu.

nakillerimizin sadece, "Onlar söyledi, bu yüzden doğrudur." cinsinden olmadığının ve bu nakilleri, kendi delillerimizden sonra vurgu hasebiyle kullandığımızın anlaşılması önemlidir.

Bir diğer önemli uyarımız da oryantalist yazarların fazla önemsenmesi hususunda olacaktır. Bizim burada, metinleri onlara dayandırma sebebimiz, onların daha güvenilir olmasından değil muhatap aldığımız kitle ile alakalı oluşlarındandır. Ben oryantalistlerin düşük donanımlarının gereğinden fazla ciddiye alındığına kaniyim. Problemli gördüğüm bu tavra, kitabımın katkı sağlamasından da endişe etmekteyim.

Eğer eserimizin, toplum tabanındaki insanlara da faydalı olması gibi bir gaye gütmeseydik ve sadece ilim ehline hitap edecek şekilde kaleme alsaydık eserde oryantalistlere başvurmaya hiç ihtiyaç hissetmezdik. Bu hususun göz önünde bulundurulmasını ve eserimizde kullandığımız bu metodun, kötü bir âdete sebebiyet vermemesini de Allah'tan niyaz ederiz.

b) Kitabın giriş kısmına Kur'an ve hadis metinlerinin güvenilirliği ile ilgili kısa bir bölüm yazmayı uygun bulduk. Az önce de belirttiğimiz üzere bir Kur'an tarihi ya da hadis tarihi yazmak, bu kitabın konusu değildir. Biz sadece metnin güvenilirliği ile ilgili delillerimizi serdettik.

Aynı şekilde, metin okuma metodu hakkında "ikincil delil mantığı", "sahabenin güvenilirliği üzerinden metinlerin yorumlanması" ve "müşriklerin itirazları" konuları ile ilgili kısa bölümler yazmayı faydalı gördüm. Zira bu üç husus iyi bilindiği takdirde okuyucu, kitabın devamında kullandığımız yöntem hakkında bilgi sahibi olacaktır.

AYDINLANMA VE NÜBÜVVETİN İSPATI

Sık söylenen güzel bir tanımla, "aydınlanma düşüncesi, büyüsü bozulmuş bir dünya" ortaya çıkarmıştır. Bu dünyada melek ya da cinlere atıf yapmak, benimsenen bir olgu olmaktan ziyade, açıklanması gereken bir zorluk gibi görülmeye sebebiyet vermiştir.

Hatta bu düşünce tipine uygun olarak "melek, şeytan..." gibi metafizik olguları abartılı yorum metotları ile reddeden ya da tevil eden reaksiyoner İslam anlayışları ortaya çıkmıştır. Biz böylesi tavırları suni ve sağlıksız bulmaktayız.

Bu eserde kullandığımız metodun, aydınlanma sonrası oluşan metafizik tenkitlerini aşan bir yapısı olduğu kanaatindeyim. Doğaüstüne atıf yapmaksızın, ayağı müşahede edilen dünyaya basan bir yöntem olduğunu düşünüyorum. Bu yöntem, zihnimde belirirken böyle bir hedefim yoktu. Ancak zannediyorum, böyle bir sonuç ortaya çıktı.

Belki de bizleri böyle akıl yürütmeye yönelten şey, zihinlerimizin -istesek de istemesek de- içinde bulunduğumuz aydınlanma çağı toplumu bakış açısında şekil almasıdır. Zira her soru bu bakış açısı ile geldiği için cevapların bu düzlemde olmasına sebebiyet vermiş olabilir, bilemiyorum.

Bu sayede biz, önce olağanüstü olayların imkânını ispatlamak, sonrasında nübüvveti göstermek durumunda bulunmadık. Direkt nübüvvet iddiasını, müşahede ettiğimiz dünyadaki gözlemlerimiz üzerinden tasdik etmiş olduk.

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) nübüvvetinin bu metotla kabulü, akabinde onun içerdiği "melek, şeytan..." gibi diğer metafizik unsurlar, tasdik edilen nübüvvetin içeriği ile kabul edilebilir.

Elbette bunlar benim düşüncelerim. Bunların doğru çıkıp çıkmayacağını zaman gösterecektir.

Gayret kuldan, tevfik Allah'tandır.

KAYNAKLARIMIZIN GÜVENİLİRLİĞİ

Malumunuz olduğu üzere her haber incelemesi, belli kaynaklar üzerinden yola çıkar. Kaynakları güvenilir yahut şüpheli kabul etme hususu keyfî bir iş değildir, kendi içinde bir iç tutarlılık gerektirmektedir. Burada, kitapta kullanacağımız kaynakların güvenilirliği üzerinde duracağız. Ancak bu eserin birkaç katı hacimde müstakil eserler gerektiren "Kur'an tarihi, hadis tarihi" gibi konuları her veçhesi ile böyle kısa bir bölümün içerisinde ele almanın imkânsızlığı ortadadır. Fakat birkaç önemli noktaya dikkat çekmeyi faydalı bulduk.

Bu habere yaklaşan ve entelektüel tutarlılığına önem veren biri, diğer tarihî metin ve vakıaları kabul ettiği şartlarla bu tarihî vakıayı incelemelidir. Kaynaklarını tespit ve kabul ederken tutarlı olmalıdır. Aksi hâlde, daha işin başında tutarsızlık kaynaklı hata etmiş ve incelenmeye layık olmayan bir görüş ortaya koymuş olur.

Örneğin, Antik Yunan tarihi hakkında kaynak kabul ettiği metinlerden ya da Hristiyanlık hakkında kabul ettiği metinlerden çok daha güçlü olan metinleri kabul etmediğinde bu, ilmî tutarsızlık ve keyfî seçimi gösteren bir alamet olacaktır.

Bu eserde kullanacağımız ana kaynaklar nelerdir, sorusuna cevap verecek olursak temel kaynaklar olarak elbette Kur'an ve Hadis metinleri gelecektir. Hâliyle bunları rivayet eden sahabe de önemli bir faktör olarak önümüzde duracaktır.

KUR'AN

Eserde, Kur'an'ın tahrif olmadığına dair delilleri kademe kademe ele alacağız. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) nübüvvet iddiasını incelemek için yapacağımız tarih incelemesinde kullanacağımız ana kaynağı Kur'an oluşturacağı için, ilgili bölüm nispeten uzun olacaktır.

Yazım ve Çoğaltılmasının Kısa Sürede Olması

R. V. C. Bodley diyor ki: "Hz. Muhammed'in (s.a.v.) ölümü üzerinden bir yıldan fazla bir zaman geçtikten sonra, Hz. Ömer'in tavsiyesi üzerine Hz. Ebubekir, bu notları toplayıp münasip ve kolayca okunabilecek bir şekilde derlemesini Zeyd b. Sabit'e emretti."[1]

Bir yıl gibi bir sürenin ne kadar kısa olduğunu ve Kur'an'ın çok erken dönemde kitaplaştırıldığını anlamak güç değildir. Bu ise sadece onun kitaplaşma (iki kapak arasına alınma) sürecidir. Kur'an'ın yazılması ise Nebi (s.a.v.) yaşarken vahiy kâtipleri tarafından yapılıyordu.

Hz. Ebubekir'in iki yıllık hilafet dönemi içinde Kur'an'ın kitaplaştırılması bilgisi, Sünni, Şii, muhtelif siyasi ve kültürel grupların tamamının kabul ettiği bir olgudur. Ben ne Müslüman ne de gayrimüslim yazarlardan bu bilgiye dair bir itiraz ya da muhalefete denk gelmedim.

Biz, matbaa öncesine ait dönemlerle ilgili bu derece erken kaydedilmiş bir esere sahip değiliz. Bu eserlerin 500-600 ve hatta 1000 yıl sonra yazılmaları dahi oldukça normaldir. Ayrıca sözlü kültürde metin, icra sırasında ortama ve muhataplara göre değişir. "Metnin orijinali" diye bir mefhum yoktur ve kimse metnin icra esnasında değişiyor olmasını garipsemez. Metnin nispetinin doğruluğu esas unsur değildir. Önemli olan onun icrası ve dinleyicinin duygularıdır.

Oysa Kur'an ve hadislerin derlenme şekli, İslam medeniyeti ile beraber sözlü kültürün bitişini temsil eder. Bazı kimseler hadisleri

---

1. Bodley, *Allah'ın Resulü Hazreti Muhammed (s.a.v.)*, s. 255.

sözlü kültür ürünü zannetse dahi, sonunda, "fî mâ kâl ev kemâ kâl"[2] denilen bir metin artık sözlü kültüre ait değildir. Zira orada metni korumak önemlidir ve bozulmaması için çaba harcanıyor demektir. Örneğin, Homeros'un *İlyada*'sı yüzyıllarca Rhapsody'lar tarafından icra edilirken önemli olan "metnin aslı"nı korumak değildi. Zaten metnin tam olarak bir aslı da yoktu. Yüzyıllarca icra edilirken ortama, muhatabın ve icra edenin duygularına göre ufak ufak revizyonlara uğrayan ve dolayısıyla değişen bir metin vardı. Ne icra eden ne de dinleyici, "Metnin aslı ne oldu?" diye düşünmüyordu. Bununla hadislerin nakli arasındaki fark oldukça açıktır. Sözlü kültür, modern tarih okuma algımız açısından problemli olmasına rağmen tarihî kaynak olarak kullanılırken Kur'an ve hadis metinlerinin veri kaynağı olarak kabul edilmemesi, çok ciddi bir tutarsızlık olacaktır.

Kur'an, çoğaltılması sürecini Hz. Osman döneminde yaşamıştır. Bu süreçle ilgili vehimlere esas cevap, ilerleyen bölümlerde yazma eserleri inceleyeceğimiz kısımlarda gelecektir. Ayrıca onun dönemi ile ilgili vehim ortaya atanın, -hâşâ- o, Kur'an'ı tahrif etseydi onun çağında yaşayan sahabenin ve sonrakilerin neden sustukları ile ilgili önemli soruya deliller ortaya koyarak cevap vermesi gerekmektedir. Ancak tek ve susturucu bir delil isteyen muhataba, Muaviye (r.a.) ile Ali (r.a.) arasında gerçekleşen Sıffin Savaşı'nda yaşanan şu tablo yeterlidir:

Bilindiği üzere Sıffin Savaşı'nda Hz. Ali'nin ordusu galip durumdayken Muaviye'nin ordusu, Amr b. Âs'ın teklifi ile mızrakların ucuna mushafları takarak "Kur'an'ın hakemliği"ni talep etmişlerdi. Bu teklif yapıldığı esnadaki atmosfer, bazı oryantalistler tarafından şöyle nakledilmiştir:

---

2. Özellikle Rasûlullah ile yaşadıkları olayları hafızalarından aktaran sahabe döneminde, hadis anlatan kişinin hadisin sonunda söylediği sözdür. Burada sözü hatalı nakletmenin vebalinden korkan kişi, "Rasûlullah böyle söyledi ya da buna benzer bir şey söyledi." diyerek hafızasından kaynaklanabilecek yanılgıyı ifade etmiş olur. Daha sonra bu yaygınlaşmıştır. Yazılı metinlerden dahi olsa hadis nakledilirken söylenilmesi âdet olmuştur. Metnin Arapçası şöyledir: فِيمَا قَالَ أَوْ كَمَا قَالَ

Washington Irving: "Güneş Suriyelilerin üzerine felaketi haber veren bir şekilde doğdu. el-Eşter[3] onları her noktada ezerken Muaviye de çaresizlik hissediyordu. Tam bu sırada Amr, Müslümanların vicdanına sığınacağı bir çare buldu. Bir anda Suriyelilerin mızraklarının ucunda Kur'an sayfaları yükseldi. "Allah'ın Kitabı'na bakın, bırakın aramızdaki ihtilafa karar versin." diye haykırdılar. Ali'nin askerleri hemen silahlarını indirdiler. Ali, boş yere bunun bir hile olduğunu askerlerine inandırmaya çalıştı. "Ne! Allah'ın Kitabı'ndaki hükme uymayı red mi ediyorsun?" diye sordular ona. Ali, bunda ısrarcı olmanın hem onların bağnaz ön yargılarını kışkırtacağını hem de saldırının kendisine döneceğini fark etti. Ve isteksiz bir şekilde ordusuna geri çekilme emri verdi. Ancak sonunda, kılıcından kan damlayarak parlak bir zafere engel olunduğu homurtularıyla geri dönen el-Eşter'i, savaş meydanından koparmak için defalarca ona seslenmek zorunda kaldı. Bu büyük ihtilafı Kur'an'ın hükümlerine göre çözmek amacıyla hakemler tayin edildi."[4]

Maxime Rodinson: "Bu siyasi bir manevraydı ama Müslümanların birliği için yapılan çağrı herkes üzerinde etki yaptı ve kazandı. Savaşı durdurmak ve arabuluculuğa başvurmak zorunda kaldılar."[5]

Bernard Lewis: "Mağlup olan Suriyeliler, tam zamanında Kur'an sayfalarını mızrakların ucuna takarak 'Bu hususta Allah karar versin!' diye bağırarak yeni bir çağrıya başvurdular... Ali bunda bir hile olduğunu açıkça gördü, fakat onun taraftarları arasında dindar grup Ali'yi ateşkesi kabule zorladı. Her iki taraf da hakem seçme hususunda uzlaştılar ve kumandanlar, varılacak kararı kabul edeceklerini ilan ettiler."[6]

Wellhausen: "Fakat Suriyeliler mağlup olmak tehlikesiyle yüz yüze gelince mızraklarının ucuna Kur'anlar taktılar. Iraklılar, bunun-

---

3. Hz. Ali'nin (r.a.) taraftarı, Mâlik b. el Hâris b. Abdiyegüs el-Eşter en-Nehaî.
4. Irving, *Muhammed'in Haleflerinin Hayatları*, s. 262.
5. Rodinson, *Muhammed*, s. 334.
6. Lewis, *Tarihte Araplar*, s. 45.

la onların ne demek istediklerini anlamışlardı. 'Siz aynı sizin gibi Kelamullah'ın bayrağını takip eden Müslümanların kanını döküyorsunuz.' Bu onlara müessir oldu."[7]

Wellhausen: "Bozguna uğrama tehlikesi içinde Suriyeliler, Amr b. Âs'ın tavsiyesiyle mızrakların ucuna Kur'an'ı taktılar... Ali savaşı durdurmak ve muzafferane ilerlemekte olan Eşter'i geri çağırmak zorunda kaldı...[8] Dinî açmazın etkisi altında kalmışlar, siyasi ve askerî mantığa uygun hareket etmemişlerdi."[9]

Burada kısaca aktardığımız nakillerin detayları Hodgson, Bodley ve pek çok oryantalist tarafından teyit edilerek nakledilmiştir. Fazla tekrara düşmemek açısından uzatmıyoruz.[10]

O zaman diyoruz ki: İki ordu birbiriyle savaşırken mağlubun kaldırdığı Kur'an, galibi durdurabiliyorsa iki taraf da metnin doğruluğunda ve tahrif edilmeyişinde hemfikir olmuş sayılır. Bu çok erken döneme ait güçlü bir delildir.

Hz. Osman'ın mushafları çoğaltması üzerinden yaklaşık yedi yıl, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) vefatından takriben yirmi yedi yıl sonra yaşanan bu olaydan, o dönem bütün Müslümanların Kur'an'da müttefik olduklarını rahatlıkla anlarız. Çünkü galip durumda olan Hz. Ali ordusundaki hiç kimsenin, "Bu zaten tahrif edilmiştir." demediğini, bilakis kaldırılan mushafların Hz. Ali ordusunda duygusal kırılmalar yarattığını ve onları, "Kur'an'ın hakemliği" söylemine yönelttiğini öğrenmiş bulunuyoruz.

"Ali ile Muaviye arasındaki Sıffin Savaşı'nda 500 nüsha, mızrakların ucuna takılarak havaya kaldırılmıştır. Bu misal, kısa zamanda Müslümanların elinde mushafların ne kadar çoğaldığını göste-

---

7. Wellhausen, *Arap Devleti ve Çöküşü*, s. 61.
8. Wellhausen, *İslamiyet'in İlk Devrinde Dini Siyasi Muhalefet Partileri*, s. 1.
9. Wellhausen, *İslamiyet'in İlk Devrinde Dini Siyasi Muhalefet Partileri*, s. 9.
10. Daha fazla bilgi için bkz. Bodley, *Allah'ın Resulü Hazreti Muhammed (s.a.v.)*, s. 261; Hodgson, *İslam'ın Serüveni*, s. 274; Bernard Lewis, *Tarihte Araplar*, s. 45; Maxime Rodinson, *Muhammed*, s. 334; Julius Wellhausen, *Arap Devleti ve Çöküşü*, s. 61; Wellhausen, *İslamiyet'in İlk Devrinde Dini Siyasi Muhalefet Partileri*, ss. 1- 9; Irving, *Muhammed'in Haleflerinin Hayatları*, s. 262.

rir. Hâlbuki Hz. Osman'ın mushaf istinsahı ile Sıffin Savaşı arasında yedi sene gibi kısa bir zaman geçmiştir."[11]

Üzerinde savaşan grupların dahi ittifak ettiği bu mushafların çoğaltılma hızı hakkında üstteki nakil, bilgi vermektedir. 500 sayısı, savaşan cephelerden sadece birisinin elindeki mushaf miktarıdır. Karşı taraftaki Hz. Ali ordusunda da takriben bu kadar mushaf olduğu varsayılsa 1000 mushaf eder. Bir de o savaşa katılma fırsatı olmayan Mısır, Horasan, İran vb. büyük coğrafyalardaki mushaflar eklenseydi bu yedi yıl için gerçekten büyük bir rakam ortaya çıkardı.

O gün var olduğunu gösterdiğimiz bu fikir birliği, bin dört yüz yıldır hiç bozulmamıştır.

Hodgson'ın ifade ettiği gibi; "En azından bütün Müslümanlar Kur'an konusunda hemfikirdirler."[12]

Bugün ve dün, yeryüzündeki bütün Müslümanların ellerindeki mushaflar aynıdır. Her mezhepten ve meşrepten Müslüman, aynı mushafı öpüp başına koymakta ve Allah'ın kelamı olarak görmektedir.

Bu, kendisini tarihî veri kaynağı olarak kabul ettiğimiz ve kendisine itibar ettiğimiz -neredeyse hiçbir kitapta var olmayan- çok ciddi bir konsensüstür. O hâlde bunları delil kabul ettiğimizde, Kur'an'ı tarihî bir delil kabul etmememiz, tutarsız bir tavır olacaktır.

Karşı karşıya gelen ve savaşan toplulukların ikisinin de altı yedi yıl önce çoğaltılmış mushafa itaat ettiğini ve bir tarafın sadece 500 mushafı gösterebileceği güçte, böylesine geniş yazma tutarlılığı olan ve çok büyük kitleler tarafından sürekli ezberlenmiş bulunan hangi tarihî eser vardır elimizde?

Sir William Muir diyor ki: "Zeyd'in samimiyetle gerçekleştirdiği çalışması için her türlü güven oluşmuştur ve doğrusu Kur'an'ın, Ali ve taraftarlarıyla talihsiz Osman'ın muhaliflerince kabul edilmesi, onun özgüllüğünün en büyük garantisidir... Zeyd'in koleksiyonunun derhâl ve sorgulanmadan kullanılması gerçeğiyle birleştiği-

---

11. Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 76 (Cerrahoğlu, Mes'udi'nin *Mürûcü'z-Zeheb* ve *İ'câzü'l-Kur'ân* isimli eserlere atıf yapmış).
12. Hodgson, *İslam'ın Serüveni*, s. 126.

ne dair bir delil oluşturuyordu. Tüm bunlar şimdi okuduğumuz şekliyle Kur'an'ın peygamberin aktardığı sözleri içerdiğine dair akılda hiçbir şüphe bırakmamaktadır."[13]

İhtilaflar-İttifaklar ve Sistemli Tahrif

Kur'an'ın tahrif edilmediğinin en güçlü delili, buna dair ihtilafın nakledilmemesidir. Bu öylesine güçlü bir delildir ki sadece ispatlamakla kalmamakta, muhalif iddia ve vehimleri de büsbütün çürütmektedir.

Çünkü Kur'an'ın tahrif edildiğini iddia etmeye çalışan birisinin karşısındaki en büyük problem, "Neden ihtilaf olmadı? Neden savaşlar çıkmadı? Muhalif sesler nasıl bastırılabildi? Nasıl ittifak sağlanabildi?.." gibi sorulara cevap verebilmesidir.

Gerçekten ilk dönemden itibaren, sahabilerin fedakârlıkları ve müşriklerin garezleri etrafında, büyük bir toplumsal çatışma mevcuttur. İleride, "Sahabenin Tarihî Kaynaklığı" bölümünde göreceğimiz üzere bu Kitap, kendisi için her türlü fedakârlığı yapmaya hazır bir topluluğun içerisinde ortaya çıkmıştı. Sahabenin hayatta olduğu bir dönemde tahrif edildiğini iddia edenin, "Sahabe neden bu tahrife ses çıkarmadı?" sorusuna cevap verebilmesi gerçekten imkânsızdır.

Hristiyanlık tarihinde bildiğimiz bir örnek üzerinden yola çıkacak olursak Roma'nın, Hristiyan coğrafyada tek başına hâkim ve güçlü bir devlet olmasına rağmen Hristiyanlara, tepeden "Kanonik İnciller" dikte etmesi, tarih tarafından kayıt altına alınmıştır. Roma'nın bu uygulaması muhaliflerini sindirse de muhalefetin var olduğuna dair delilleri gizleyememiştir.

Bugün tarih okuyan hiç kimse, bunun delillerine ulaşmakta zorluk çekmez. Roma'nın muhalifleri çok zayıf ve halktan kimseler olmasına rağmen itirazları günümüze kadar ulaşmıştır. Roma'nın kutsal kabul edilmesini yasakladığı "Apokrif İnciller", günümüzde or-

---

13. Muir, *Kur'an Mahiyeti, Öğretisi ve Kitabı Mukaddeslerle İlgili Tanıklığı*, s. 37.

tadadır. Hristiyanların Konsil toplantılarının tarihi, yasaklı İncillerin listeleri bugün herkes tarafından bilinmektedir. Yani bu örnekte görüldüğü gibi, tüm tarihî verileri yok etmek imkânsızdır.

Buradan, Kur'an'ın, içerisinde indiği coğrafyaya dönecek olursak İslam coğrafyasında birbirini takip eden ve birbirine muhalif olan iktidarlar sürekli el değiştirmiştir. Bunlardan herhangi birisi Kur'an'ı tahrif etseydi, muhakkak onun yerine geçen yeni iktidar bu durumu eski iktidarın aleyhinde siyasi bir argüman olarak kullanırdı.

Örneğin, Emeviler Kur'an'ı tahrif etselerdi onları siyasi darbe ile yıkan, yıkmadan önce belli coğrafyalarda güçlü muhalefet merkezleri oluşturan, yıktıktan sonra onlar hakkında her türlü karalamayı yapan Abbasiler, muhakkak bu tahrifi yedi cihana duyururlardı. Oysa onlar, Kur'an üzerinde tek bir tartışma dahi açmamışlardır.

Yine, eğer Abbasiler Kur'an'ı tahrif etselerdi -ki onlar zaten iktidarı tüm İslam coğrafyasında ele geçirememişlerdi, Endülüs'te onlardan bağımsız bir Emevi Devleti vardı- Emevi Devleti'nin, onların Kur'an'ı tahrif ettiğini ilan etmesini hangi güç engelleyebilirdi? Onların, yedi cihanı "Abbasiler Kur'an'ı tahrif ettiler." yaygarası ile doldurmaları beklenmez miydi?

İslam coğrafyasında, Hz. Muhammed'den (s.a.v.) yaklaşık 120 yıl sonra, yani Miladi olarak 750 yılından sonra tek bir devlet hâkimiyeti olmamıştır. O hâlde bu tarihten sonra tahrifin aklen imkânsız olduğu rahatça anlaşılabilir. Abbasiler kurulduğu andan itibaren hep iki veya daha fazla devlet mevcuttur.

O hâlde Emeviler dönemine odaklanacak olursak Emeviler böyle bir tahrif yapsalardı bunu herkesten nasıl gizleyebilirlerdi? Zaten 90 yıl süren bir saltanat süresince, kendilerine olan tüm muhalefeti gizleyebilecek derecede güçlü bir iç otorite kurabilmiş olsalardı, iç isyan ve darbe ile sonlanan ömürleri 90 yıldan ibaret olur muydu? Ayrıca onlardan öncesinde İslam dini, Endülüs'ten, Kafkaslar'a kadar yayılmış koca bir imparatorlukta temsil edilmekteydi. Emeviler, "Kur'an'ın falan ayetlerini değiştiriyoruz." deselerdi Semerkand'da, Tunus'ta ya da İspanya'da namaz kılan Müslümanların tamamının ellerindeki ve zihinlerindeki Kur'an'ı nasıl değiştirebilir ve tüm itirazların nakledilmesini nasıl engelleyebilirlerdi?

Hakeza, onlar döneminde çok güçlü muhalefet odağı durumunda olan şehirlerin varlıkları bilinmektedir. Oradan tek bir itirazın dahi nakledilmemesini nasıl sağlayabilirlerdi? Oysa Emevi halifelerinin çok daha hafif hatalı uygulamalarına yapılan itirazlar dahi nakledilmiştir. İslami kaynaklar bunlarla doludur.

Peki Emevi Devleti, 750 yılında yıkıldıktan sonra onların her kötülüğünü afişe eden Abbasilerin, Kur'an'ın tahrif edilmesi gibi büyük bir durum hakkında propaganda yapmaması nasıl anlaşılabilir?

Birbirlerine itiraz edeceklerini ilan ettiğimiz bu gruplar, Roma örneğinde olduğu gibi zayıf halk yığınlarından ibaret olsalardı bile, sesin bize ulaşmasını beklerdik. Oysa bunlar, koca koca devletler ve siyasi otoritelerdir. Böyle bir vasatta ihtilafın olmaması, Kur'an'ın tahrif edilmediğinin en güçlü delilidir.

Ayrıca Kur'an -hâşâ- tahrif olsaydı halkın da sürekli namazda okuduğu mushafın tahrifinden haberdar olacağını düşünmek gerekir. Tahrifçiye muhalif siyasi irade, bunu kullanarak halk ile bütünleşebilirdi. Oysa biz, tahrif ile kıyaslanamayacak küçüklükteki dinî ihtilaflardan dolayı bu grupların birbiri ile savaştığını biliyoruz. Ne var ki, savaşan gruplar arasında böyle bir iddia göremiyoruz.

Malum olduğu üzere, Hz. Ali'yi -hâşâ- kâfir ilan eden Haricilerin iddiası, hakem olayına dayanmaktaydı ve onlar, "Hüküm Allah'ındır." ayetinden yola çıkarak Hz. Ali ve taraftarlarının -hâşâ- kâfir olduklarını ilan etmişlerdi. Kılıçlarına başvurup savaşmış ve mağlup edilmelerine rağmen, ilerleyen yüzyıllarda da sık sık isyan hareketlerinde bulunmuşlardı. Oysa ortada tartışılan ayet, herkesin ayet olduğunu kabul ettiği bir metindir. Hariciler, bir ayetin yorumu konusunda dahi böylesine tutucularken, can vermeyi ve can almayı göze almışlarken nasıl Kur'an tahrif edilir de tek bir ses dahi olmaz? Aklı başında hiç kimse böyle bir iddiaya inanmaz.

Hz. Muhammed'den (s.a.v.) yaklaşık 200 yıl sonra doğmuş olan Kadı Abdülcabbar'ın şu tespitleri hem tarih yorumu açısından hem de Hz. Muhammed'in (s.a.v.) vefatı akabindeki iklime yakın olması hasebi ile kıymetlidir:

"Devletler ve krallıklar, olmuş ve gerçekleşmiş olan olayların üzerini örtüp gizleyemezler. Akıllı bir kimse, ortaya çıkması zarar-

lı, yayılması kötü olsa ve değerini düşürse de böyle bir şeye heveslenmez. Görmez misin ki, Resûlullah (s.a.) nübüvvet iddia etti (...) Onlar, bunun olmamış olmasını arzu ettiler. Ama bunu gizlemediler, bunun gizlenmesi ve üzerinin örtülmesi hususunda harîs [hırslı] davranmadılar. Bilakis onlar, bunu herkese söylediler, naklettiler, anlattılar ve duymayanlara ilettiler. Çünkü bunu iddia ettiği ve buna davet ettiği zaman Resûlullah'ın ebedîleştirecek, yazacak ve yayacak taraftarları yoktu. Bunu onun düşmanları yaptı.

Bunu, Rasûlullah'a hicveden şiirler ve şâirler hakkında düşün! Onun dövülmesini, sövülmesini, eziyet görmesini düşün! Amcalarından ve ashâbından öldürülenleri düşün! Resûlullah hayattayken ondan sonra nübüvvet iddiasında bulunanları düşün! Kendilerine zarar ve kötülük verse de, bütün bunları müslümanlar naklettiler ve yazarak ebedîleştirdiler.

Resûlullah'ı yalanlama, ona ve diğer nebî kardeşlerine ta'n (sözlü saldırı) hususunda yazılan kitaplara bak! Bunlar, İslâm devletinin en güçlü ve en hâkim olduğu dönemde yazıldı. Bu kitapları el-Haddâd, el-Verrâk, İbnu'r-Râvendî, el-Husrî, el-Kindî, er-Râzî ve benzeri kimseler yazdılar.[14] Bu kitaplarda, rubûbiyeti iptal ve peygamberleri yalanlama konusunda huccetler ve burhanlar ortaya koydular. Sen, bu kitapların bir harf bile değiştirilmeksizin sıra sıra müslümanların dükkânlarında açıkça sergilendiğini görüyorsun.[15] Hâlbuki müslümanlar bundan hoşlanmazlar, buna üzülürler ve böyle olmamasını arzu ederler. (...) Bildiğin gibi, artık bugün bu durum ortaya çıkmıştır. Hatta doğudan batıya ulaşmıştır. Düşmanlar bu kitapları, kendilerine delil sağlaması için neşrediyorlar. Müslümanlar ise onları eleştirmek ve cevap vermek için neşrediyorlar.

Böylece devletler ve krallıkların olmuş ve gerçekleşmiş olayları bilmede etkili olmadıklarını öğrenmiş olduk. Böylece yine öğrenmiş oldun ki Resûlullah'tan (s.a.) zelle, sürçme, yanlış, aldatma

---

14. Bu yazarların müstakil değerlendirilmesi bu kitabın konusu değildir. İlgili kanaatler Kadı Abdülcabbar'a aittir.

15. Bu ifade, müellifin yaşadığı dönemdeki durumu aktarması açısından önemlidir. Sistemli tahrif iddialarının reddi açısından güçlü bir delil olacaktır.

ve ayak kayması meydana gelmemiş ve onu hiçbir hasmı mahcup etmemiştir.

Muâviye ve benzerlerinin yaptıkları bu hususta sana daha fazla bilgi verecektir.[16] Zira onlar, Emîrü'l-mü'minîn'e [Hz. Ali'ye] ve Hâşimoğullarına düşman oldular ve onlara galip geldiler; sonra bütün dünyaya hâkim oldular ve kendilerini son derece üstün gördüler. Buna rağmen efendileri olan Muâviye'yi sahip olmadığı yüksek bir mertebeye koyamadılar. Onu Bedir'de savaşanlar, ağaç altında bîat edenler, şûrâ ehli, muhâcirler ve ensâr arasına koyamadılar. Hâlbuki onun bu özelliklerinden ve mertebelerden birine sahip olmasını çok arzu ediyorlardı. Onlar, Muâviye'yi tulekâ ve tulekâ oğlu olmaktan çıkarmaya imkân bulamadılar. Yine Emîrü'l-mü'minîn'i [Hz. Ali'yi] sahip olduğu sâbikûndan [İslâm'a ilk girenlerden], Bedir ehlinden, fukahâ, ulemâ ve zâhidlerden, aşere-i mübeşşereden, ağaç altında bîat edenlerden, şûrâ ehlinden, muhâcir ve ensârın Hz. Osman'dan sonra imâmete seçtiği kimse olma mertebelerinden aşağıya indirme imkânı bulamadılar. Hz. Ali'nin, kendilerine karşı savaş ve cihadı gerekli ve farz görmesinin üstünü örtemediler. Bunun olmamasını arzu ederlerdi. Çünkü bundan çok zarar gördüler. Böylece devletlerin ve krallıkların olmuş ve gerçekleşmiş olayları bilmede etkili olmadıklarını öğrenmiş oldun."[17]

"Abbâsoğullarına bak! Düşmanları olan Ümeyyeoğullarına galip geldikleri zaman Emevîlerin sahip oldukları güzellikleri örtemediler. Abbâsoğullarının düşmanlıkları da onların sahip oldukları hacc mevsimlerini ikâme etmek, kaleleri imar etmek gibi iyiliklerini örtemediler. Sen, hâkimiyeti ve güçleri devam etmesine rağmen kralların devletlerinde yaptıkları kötülükleri haksızlık ve zulümleri, her türlü kusur ve rezillikleri açıkça görürsün. Bütün bunlar onları telaşa sevk etse, değerlerini düşürse, şeref ve riyasetlerini zedelese de sen bunları tek tek araştırırsan açık ve ortada olduğunu görürsün."[18]

---

16. Müellifin Mutezile ekolüne müntesip olduğu ve yazıdaki şahsiyetleri değerlendirmesinin buna göre şekillendiği unutulmamalıdır.
17. Kadı Abdülcebbar, *Tesbîtu Delâilu'n-Nübüvve*, s. 684-688.
18. Kadı Abdülcebbar, *Tesbîtu Delâilu'n-Nübüvve*, s. 688.

Bu bağlamda, Emevileri çok zor durumda bırakan Kerbela, Harre gibi olayların gizlenememesi de kolaylıkla delil olarak öne sürülebilir.

"Ayrıca sahâbe içinde ictihâdî meselelerde Ebû Bekir ve Ömer'e muhalefet eden kimseler vardı. Ebû Bekir ve Ömer bunu yanlış görmüyor ve çirkin bulmuyorlardı. İbn Mes'ûd, Übeyy, Mu'âz, Zeyd b. Sâbit, İbn Abbâs ve başkaları o ikisine muhalefet etmişlerdir."[19]

En kudretli ve en fazla saygı duyulan ilk iki halife döneminde dahi rahatça itiraz edilebiliyorsa onlardan çok daha az kudret ve saygıya malik olan Emeviler, Abbasiler ve sonrakiler döneminde itirazın engellenmesi gibi bir durumun oluşması mümkün değildir.

O hâlde tahrif gibi bir iddia vehimle, çürük delille ortaya sürülemez. Bu iddiayı ortaya atan kişi, "Kur'an hangi dönemde tahrif edildi? Kim tarafından tahrif edildi? Bu tahrifle ilgili kayıtlar nelerdir? Tahrife itirazlar olmuş mudur? Olmamışsa, neden olmamıştır? Olmuşsa, bu itirazlar nerede kaydedilmiştir? Tahrifçiden sonra gelenler ya da aynı dönemde uzak coğrafyalarda yaşayanlar tarafından, neden bu tahrife işaret edilmemiştir? İşaret edilmiş ise nerede kaydedilmiştir?.." gibi sorulara cevap vermeli ve bu cevaplarını delillendirmelidir. Aksi hâlde tahrif iddiaları, tarih yorumlamak değil, dizi senaryosu yazmak cinsinden bir iş olur.

Hafızların Ezberi

Müslümanlar, İslam'ın başından beri Kur'an'ı ezberlemiş, namazlarında okumuşlardır. Bugün dahi hafızlara, listenin başında Nebi'nin (s.a.v.) bulunduğu icazet belgeleri verilmektedir.

Kur'an'ı baştan sona ezbere bilen (hafız) Müslümanlar dışında, Müslümanların tamamı, namazda okuyacakları miktarda farklı sureyi ezberlemişlerdir. Hafız sayısı üzerinden gidecek olursak kolay anlaşılması için şöyle bir örnek verelim: Türkiye'de şu an resmî

19. Kadı Abdülcebbar, *Tesbîtu Delâilu'n-Nübüvve*, s. 1076.

kurumdan belge almış 200 bin hafız var.[20] Resmî belge almamış hafızların olmadığını varsayıp 200 bin sayısı üzerinden kabaca akıl yürütecek olsak 1,6 milyarlık İslam coğrafyasında, 80 milyon nüfuslu Türkiye, yaklaşık Müslüman nüfusun %5'ine denk gelmektedir. Hafız sayısının diğer coğrafyalarla eşit oranda olduğu varsayılsa dünyada yaklaşık 4 milyon hafız olduğu anlamına gelir. Belki Türkiye'nin hafız oranı, bazı Müslüman coğrafyalardan biraz azdır ya da bazılarından fazladır bunu kestirmek zor. Ancak üç aşağı beş yukarı olsa bile 4 milyon sayısı inanılmaz bir rakamdır. Bu, 3 milyon olsa da inanılmazdır.

Yeryüzünde, aslına uygunluğu kabul edilen hangi kitabın 10 bin ezberleyeni vardır? Ya da Türkiye'de Kur'an dışında hangi kitabın 50 ezberleyeni bulunmaktadır? Bu konuda Kur'an'ı hangi kitapla kıyaslayacağız?

Yazma Eserler Üzerinden Varsayımsal Bir Akıl Yürütme

Metni oluşturduğumda bu bölümden önceki kısımlarda öne sürdüğüm akli delillerin kâfi geleceğine inanıyordum. Ancak bu konuda insanların yanlış bilgilerle kolay manipüle edildiğini görmem, Kur'an yazmaları ile ilgili de bilgi vermenin doğru olacağına kanaat getirmemi sağladı.

İşin aslı, Kur'an'ın tahrif edilmediğini bilmek için yazma eserlere başvurmak fazladan delildir. Zira öne sürdüğümüz akli ve tarihî argümanlar o kadar güçlüdür ki, eğer bugün elimizdeki mushafa muhalif bir yazma bulsaydık bunu tarihî olarak açıklamak ve bir kompozisyon oluşturmak çok zor olurdu. Bu mushafın, münferit bir şahsın elinde olduğunu ve toplumsal uygulama havuzuna dâhil olmadığını söylemek zorunda kalırdık. Çünkü tahrif iddiası tek bir mushaf ile anlaşılabilecek bir durum değildir. Zira böylesi bir iddiayı ispat etmek için bulunan değişik mushaftan sonrasına ait ay-

20. https://www.diyanethaber.com.tr/ali-erbas/turkiye-de-kac-ogrenci-hafizlik-yapiyor-diyanet-isleri-h20465.html (Son erişim: 17.05.2022).

nı değişiklikleri gösteren başka mushaflar da bulmak gerekir. Belirli bir tarihten öncesine ait mushaflarla sonrasına ait mushaflar arasında sistematik bir şekilde aynı farklılıklar olmalıdır.

Diyelim ki biz 800 yılına ait farklı bir mushaf bulduk. Ancak 700-800 arası mushaflarla 800'den günümüze kadar olan diğer tüm mushaflar aynı. Biz burada nasıl tahrif yorumunda bulunabiliriz?

Burada, münferit farklı bir metin var ve bu metnin yorumlanması gerekiyor, demektir. Çünkü böylesi bir yazma olsaydı Hz. Muhammed'in (s.a.v.) çağından bugüne kadar tüm mushaflar aynıyken bu, tahrif iddiasını temellendirmeye yetmezdi.

Tahrif olsaydı, örneğin 800 yılında, 700 ile 800 yılları arasındaki tüm mushaflara muhalif bir mushaf bulsaydık, bu mushaftaki farklılıkların, 800'den sonraki döneme ait mushaflarda da yaygınlaşarak tekrar ettiğini görmemiz gerekirdi. Böyle bir durumda, gerçekten tahriften bahsedebilirdik.

Ayrıca, "Nasıl olur da Kur'an'ın tahrifi yüzünden tartışma ortaya çıkmaz? Bu tartışmalar, nasıl olur da bize nakledilmez?" sorularına cevap bulmak oldukça zor olurdu.

Aslında böyle bir şey olsaydı İstanbul'u Fatih Sultan Mehmed'in değil de Kanuni Sultan Süleyman'ın fethettiğini ifade eden bir yazma bulmak gibi olurdu. Böyle bir belge, tarihî olarak bize bildiğimiz her şeyi unutturmaz ya da tarihi baştan yazdırmaz.[21] Bu yazmayı açıklamak, İstanbul'un Fatih tarafından fethedildiğini gösteren diğer tüm belgeleri açıklamaktan, tarihsel yorum metodu olarak daha makul olurdu.

Kur'an'ın tahrif edilmediğini akli olarak gösterdiğimiz deliller, 1400 yıllık bütün tarihî verilerin işaretine dayanırken eğer elimizdekine muhalif bir mushaf bulsaydık bu, sadece tek bir tarihî delil olurdu. Oysa biz tüm tarihî verileri tek bir delile dayanarak çürütme gibi bir metodu, bugün modern tarih algısında tercih etmemekteyiz.

Eğer Kur'an'ın tahrif edildiği iddiasına tevessül edilseydi hem tahrif olmadığını gösteren tüm delilleri aşabilecek güçlü bir kompo

21. "Mucize" bölümünde "Hissî Mucizeler" alt başlığında anlattığımız mütevatir kavramı ile ilişkilidir.

zisyon hem de bu kompozisyonu delillendirebileceğimiz çok sayıda delile sahip olmamız gerekirdi ve tek bir yazma bunu sağlamaktan oldukça uzak olurdu.

Elhamdülillah Kur'an'a muhalif tek bir yazma bulunmadığı gibi, ilk yüzyıla ait çok fazla yazma mevcuttur. Bunların kimisi neredeyse tam bir mushaf iken kimisi mushaftan parçalar şeklindedir. Ben bu çalışmayı, ilk yüzyıla ait olduğu düşünülen mushaflarla sınırlandırdım. İleride karbon testlerinde de göreceğiniz üzere bunlar, ilk yüzyılın belirli bir aralığına ya da belirli bir coğrafyaya yığılmış vaziyette değildirler. Bilakis, ilk yüzyılın her döneminde, farklı coğrafyalara aittirler.

Ayrıca, her ne kadar tek devletin olduğu dönemde Kur'an'ın tahrif edilemeyeceğini akli olarak gösterdiysek de bu mushafların tamamı Emeviler dönemine aittir. Zaten bu çağdan sonra hem mushafların sayısı çok daha fazladır hem de hicri 132 yılından itibaren Abbasi devleti kurulmuş ve İslam coğrafyasında birden fazla devlet yönetimi hâkim olmuştur.

Dolayısıyla, Müslümanların bin dört yüz yıldır bildiği kesin tarihî gerçeği, her çıkan yazma tekrar tekrar pekiştirmektedir. Daha fazla yazma tetkik edildikçe delil sayısı da artacaktır. Şu an dünyadaki yazmaların büyük kısmının henüz incelenmediğini bilmek gerekir. Örneğin Birmingham Üniversitesi'nden çıkan ve Hz. Muhammed (s.a.v.) ile çağdaş olan yazma, tam 100 yıl okunmaksızın üniversitenin kütüphanesinde beklemiştir. Bir doktora öğrencisi tarafından şans eseri okunmuş ve Kur'an'ın tahrif olmadığına güçlü bir delil olmuştur. Aynı üniversitede bugün 3.500 Arapça yazma incelenmeyi beklemektedir.

Daha fazla yazma çıktıkça akli olarak bildiğimiz, "Kur'an'ın sapasağlam olması" olgusu, daha fazla nesnel delile kavuşacaktır. Zira bundan 150 yıl önce bu akli bilgi, nesnel materyal ile gösterilemiyordu. Ancak bu bilgi öylesine güçlüydü ki Müslümanlar arasında hiç kimse bundan şüphe etmiyordu. Oysa bugün, sadece ilk yüzyıla ait olduğu söylenen ve aşağıda detayını paylaşacağımız mushaflar, bilgilerimizi teyit etmektedir. Bugünden 200 yıl sonra bunların sayısının çok daha fazla olacağını tahmin etmek zor değildir.

Karbon Testinin Mahiyeti

Aşağıda verdiğim yazma listesindeki bilgileri okumadan önce birkaç noktayı aklınızda tutmanızda fayda olacağını düşünüyorum.

1) Öncelikle tarihî olarak karbon test sonuçlarını karşılaştırabilmeniz için kronolojiyi ifade edelim:

Rasûlullah (s.a.v.):

Nüzul Süreci: 610-632, Hicret: 622

Hz. Ebubekir: 632-634

Hz. Ömer: 634-644

Hz. Osman: 644-656

Hz. Ali: 656-661

Emeviler Dönemi Sonu, Abbasiler Dönemi Başı: 750

Hicri I. yüzyıl (Miladi 622-719) aralığına denk gelmektedir. Burada aktaracağımız mushaflar, erken dönemlidir. Bir kısmının karbon testi sonucu, direkt Hz. Muhammed (s.a.v.) dönemine denk gelmektedir. Pek çoğunda karbon testi sonucunun muhtemel en geç tarihi dahi, dört halife devri içerisinde kalmaktadır.

Aktardığımız mushafların içerdikleri metin miktarının anlaşılması kolay olsun diye, nüshaların içeriklerinin, bugün elimizdeki mushaflarda kaç sayfaya denk geldiğini hesaplayarak yazdım. Bugün Türkiye'deki Kur'an metinleri 604 sayfa olarak basılmaktadır.

2) Yukarıda da ifade ettiğim gibi, bu çalışmayı sadece hicri ilk yüzyıl ile sınırlandırdım. Zaten bundan sonrasına dair mushaf sayısı çok daha fazladır. Bunda, kâğıdın yaygın olarak kullanılmaya başlanması önemli bir faktördür. İncelediğimiz mushafların malzemesinin deri ve parşömen gibi eski tip materyallere ait olması, bu açıdan dikkat çekicidir.

Bu dönemden sonrasına ait mushaflar, daha ucuz ve kolay üretilen bir materyal olan kâğıdın da yaygınlaşmasıyla beraber, burada listelediklerimizden katbekat fazladır. Bu hususta, bizzat oryantalist araştırmacı Jonathan M. Bloom tarafından yapılan tespitler şöyledir:

Jonathan M. Bloom: "Kur'an'dan ve Muhammed'in yaşam öykülerinden anlaşıldığı kadarıyla 7. yüzyıl başlarında Arabistan'da da kâğıt bilinmiyordu.[22] Çünkü her iki kaynakta da bununla ilgili bir sözcük geçmemektedir."[23]

"İslam'ın 7. yüzyılda, insanlık tarihinde görülmemiş bir hızda yayılması gibi, 9. ve 10. yüzyılda kâğıt ve kâğıt yapımının İslam ülkelerine girişi de ardından tüm toplumu dönüştüren, çarpıcı bir tarihsel ve teknolojik başarıydı."[24] "Bağdat, çok geçmeden bir kâğıt yapım merkezi oldu. En iyi kâğıdın Bağdat'ta yapıldığını savunanlar da vardı. Bizans kaynaklarında kimi kez kâğıda 'bagdatikson' denir."[25]

3) Karbon testi muhtemel bir sonuç vermektedir. Örneğin %95 ihtimalle hicri 30-50 yılları arası gibi bir sonuç çıktığını düşünecek olursak bu %95 ihtimali %100 gibi algıladığımızda testin yapıldığı materyalin, hicri 30 yılından öncesine ait olamayacağını anlamış oluruz.

Ancak bu, yazıya değil, yazının yazıldığı malzemeye ait bir sonuçtur. O hâlde hicri 50 yılı, net bir sınır vermemektedir. Yazının yazıldığı malzeme en geç hicri 50 yılına ait olsa dahi, yazı hicri 60 ya da 70 yılına ait olabilir. Ancak burada, yazı ile materyal arasında çok uzun bir süreç olamayacağını düşünebiliriz. Çünkü aşağıda da inceleyeceğimiz söz konusu yazı malzemeleri, gerçekten zahmetli bir şekilde üretilen pahalı malzemelerdir. Bunların pek çoğu deridir.

Örneğin, Kahire mushafını düşünecek olursak "5 7x 68 cm ebadında, sayfa kalınlığı 40 cm olan, 1087 varaktan oluşan, 80 kg'lık" bir deri mushafın oluşturulması için çok ciddi maddi külfet gerekmektedir. Böylesi bir durumda, derilerin önceden hazırlanması ve âtıl bir şekilde kenarda bekletilmesi pek olası değildir. Ayrıca bu deriler, kıyafet, ev eşyaları vb. pek çok ihtiyaç sahasında kullanılmaktadır. Yani boş bir derinin, "Belki yazı yazılır." diye -bunca masraf

---

22. Yazar, o dönemde Sasaniler ve Bizans'ta da kâğıdın bilinmediğini önceki satırlarda anlatmaktadır. Bkz. Bloom, *Kâğıda İşlenen Uygarlık*, s. 73.
23. Bloom, *Kâğıda İşlenen Uygarlık*, s. 73.
24. Bloom, *Kâğıda İşlenen Uygarlık*, s. 73.
25. Bloom, *Kâğıda İşlenen Uygarlık*, s. 77.

ve ihtiyaçlara rağmen- kenarda stoklanması, dönemin koşulları göz önüne getirildiğinde, pek de olası gözükmüyor.

O hâlde yazı karbon testinin en uzak aralığı olan hicri 50 tarihini aşabiliyor olsa dahi bunun çok da uzak bir tarih olamayacağını düşünebiliriz. Bu açıdan karbon testi hicri 30-50 yılları arası diyorsa hicri 30'dan önce olamayacağını net bir şekilde anlarız. Ancak hicri 50'den sonra kısa bir zaman aralığı umulabilir. Fakat bu aralığın fazla uzun olması, bizce pek olası değildir.

Bu malzemelerin silinip tekrar yazılmaya müsait olması da doğrudur. Ancak zaten silinip tekrar yazılan malzemelerde, alt metinler çoğunlukla okunabilmektedir. Bunlara "palimpsest" adı verilmektedir. Bu yüzden Cambridge'deki palimpsesti burada aktardıklarımız içerisine almadım.

Bu açıdan, aktardığımız karbon testi sonuçlarının gerçekten fikir verici olduğunu söylemek zor değildir.

4) Bazı karbon testi sonuçları, neredeyse artı eksi 50'şer yıldan 100 yıllık bir dönemi işaretler. Mesela Birmingham mushaf 568-645 aralığını ifade etmektedir. Bilindiği üzere Hz. Muhammed (s.a.v.) vahyi 610 yılında aldı. O hâlde 568 ile 610 aralığı bir anlam ifade eder mi? Yani Batılı propagandist medya ve bir kısım sözde araştırmacıların ifade ettiği gibi, "Hz. Muhammed'den (s.a.v.) öncesine ait Kur'an bulundu." şeklinde bir iddia ortaya atılabilir mi?

Tarih yorumlamayı ve karbon testinin mahiyetini bilenler, böyle bir yoruma elbette gülerler. İlgili testin sonuç aralığı 77 yıldır. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) ömrü ise 63 yıl. Test aralığı, zaten Hz. Muhammed'in (s.a.v.) ömründen uzundur. Dolayısıyla Hz. Muhammed'in (s.a.v.) döneminden kalma bir mushaf bulsaydık sonucunun böyle olması gerekirdi.

Tarih, verilerin birbirine onaylatılması şeklinde ilerleyen bir disiplindir. Çapraz okuma diye tabir edilen şey de budur. Ayrıca "Hz. Muhammed'den (s.a.v.) öncesine ait Kur'an" gibi spekülatif bir iddia, ne ile temellendirilebilir? Süryani ve Bizans kaynaklarında, Hz. Muhammed (s.a.v.) ve Müslümanların durumları malumdur. Bazılarını ilerleyen sayfalarda aktaracağız. İslami kaynaklar da ortada

dır. Karbon testi sonucunun böyle çıkması da doğaldır. Daha önce eline kâğıt kalem almış ve birazcık tarih okumuş her şahıs, karbon testinin diğer tarihî verilerle uyumlu yorumlanacağını ve tüm verilere muhalefet ederek karbon testinin olmayacak tarafının seçilemeyeceğini bilir.

Buradan komplo teorisi üretmek, ciddi bir cehalet ve art niyetin birleşmesi ile mümkün olabilir. Bu yüzden böylesi saçmalıkları ciddiye almayacağız. Karbon sonuçlarını anlatırken "Hz. Muhammed'in (s.a.v.) çağından filan tarihe kadar" şeklinde ele alacağız.

Karbon testinin işaretlediği tarihî aralıkların İslam tarihinde denk geldiği dönemler kolayca anlaşılabilsin diye, bu tarz bir açıklamayı uygun bulduk.

Bu arada, bazen aynı coğrafyadaki mushaflar birbirine karıştırılabilmektedir. Çoğunlukla bir şehirdeki ünlü mushaflar, diğer aktarılanların da o isimle ele alınmasına sebep olmaktadır. Bu yüzden karışmaması açısından mushafları, yazmaların bulunduğu coğrafyaya göre sıralamayı uygun bulduk.

5) Burada ele aldığımız mushafların tamamının hicri 0-150 arasına ait olduğu düşünülmektedir. Ancak bu listenin ilk 150 yıla nispet edilen incelenmiş tüm mushafları içerdiği düşünülmemelidir.

Mushafları seçerken ana kriterimiz, 0-100 arası döneme ait olduğunun iddia edilmiş olmasıdır. Dolayısıyla bu bölüm, "Hicri 0-100 arasındaki yıllara ait olan veya ait olma ihtimali bulunan mushaflar listesi" gibi ele alınabilir.

Yine bazı mushaflar, örneğin hicri 50-150 yılları arasına nispet edilmiştir. Bunları da belirttik ve listemize ekledik. Zira onların 50-100 arasına ait olma ihtimali vardır.

Ancak örneğin, hicri 100-150 yılları arasına ya da 100-200 yılları arasına nispet edilen mushafları almadık. Çünkü bunların hicri 0-100 yılları arasına ait olma ihtimalleri yoktur.

Eğer Hicri 0-150 arasına nispet edilen tüm mushafları ekleseydik bu liste çok daha kabarık olurdu. O yüzden listenin kapsamını aklınızda tutmanızda fayda vardır.

dır. Karbon testi sonucunun böyle çıkması da doğaldır. Daha önce eline kâğıt kalem almış ve birazcık tarih okumuş her şahıs, karbon testinin diğer tarihî verilerle uyumlu yorumlanacağını ve tüm verilere muhalefet ederek karbon testinin olmayacak tarafının seçilemeyeceğini bilir.

Buradan komplo teorisi üretmek, ciddi bir cehalet ve art niyetin birleşmesi ile mümkün olabilir. Bu yüzden böylesi saçmalıkları ciddiye almayacağız. Karbon sonuçlarını anlatırken "Hz. Muhammed'in (s.a.v.) çağından filan tarihe kadar" şeklinde ele alacağız.

Karbon testinin işaretlediği tarihî aralıkların İslam tarihinde denk geldiği dönemler kolayca anlaşılabilsin diye, bu tarz bir açıklamayı uygun bulduk.

Bu arada, bazen aynı coğrafyadaki mushaflar birbirine karıştırılabilmektedir. Çoğunlukla bir şehirdeki ünlü mushaflar, diğer aktarılanların da o isimle ele alınmasına sebep olmaktadır. Bu yüzden karışmaması açısından mushafları, yazmaların bulunduğu coğrafyaya göre sıralamayı uygun bulduk.

5) Burada ele aldığımız mushafların tamamının hicri 0-150 arasına ait olduğu düşünülmektedir. Ancak bu listenin ilk 150 yıla nispet edilen incelenmiş tüm mushafları içerdiği düşünülmemelidir.

Mushafları seçerken ana kriterimiz, 0-100 arası döneme ait olduğunun iddia edilmiş olmasıdır. Dolayısıyla bu bölüm, "Hicri 0-100 arasındaki yıllara ait olan veya ait olma ihtimali bulunan mushaflar listesi" gibi ele alınabilir.

Yine bazı mushaflar, örneğin hicri 50-150 yılları arasına nispet edilmiştir. Bunları da belirttik ve listemize ekledik. Zira onların 50-100 arasına ait olma ihtimali vardır.

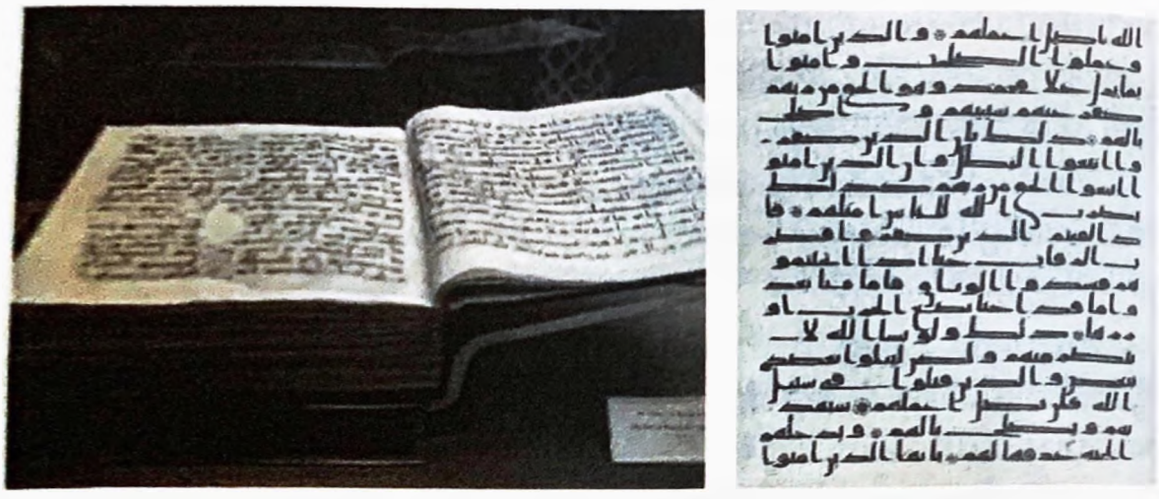
Ancak örneğin, hicri 100-150 yılları arasına ya da 100-200 yılları arasına nispet edilen mushafları almadık. Çünkü bunların hicri 0-100 yılları arasına ait olma ihtimalleri yoktur.

Eğer Hicri 0-150 arasına nispet edilen tüm mushafları ekleseydik bu liste çok daha kabarık olurdu. O yüzden listenin kapsamını aklınızda tutmanızda fayda vardır.

Hicri 0-100 Yılları Arasına Ait Olan veya Ait Olma İhtimali Bulunan Mushaflar Listesi

Türkiye

1. Topkapı Mushafı

Resim 1[26]

1811 yılında önüne yazılan tanıtım yazısında, Hz. Osman'ın eliyle yazıldığı ifade edilmektedir. Ancak bugün, tanıtım yazısındaki bu bilgi kabul edilmemektedir.

Mushaf, 32 x 40 cm ebadında 408 varaktan oluşmaktadır. Her sayfada 18 satır mevcuttur. Deri üzerine kûfî hatla yazılmıştır.

Sadece kopmuş olan 2 varak eksiği mevcuttur. Bu 2 varak anlaşıldığı kadarı ile sonradan tamamlanmıştır. Bu hâliyle, elimizdeki Kur'an'ın 601 sayfasına denk gelmektedir.

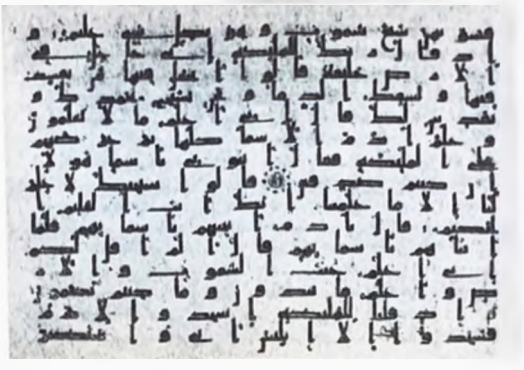
Tayyar Altıkulaç, ilgili mushafa dair şu tespiti yapmaktadır: "Birinci asrın ikinci yarısında veya ikinci asrın ilk yarısında yazıldığına dair ileri sürülen tahminlere katılmak mümkün görünmektedir."[27]

---

26. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/topkapi.html (Son erişim: 17.05.2022).
27. Altıkulaç, *Mesâhif-i Kadime*, s. 217.

2. Tiem Mushafı
(İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi)

Resim 2[28] - *Resim 3*[29]

Türk ve İslam Eserleri Müzesi, Inv. No. 457.

Bu mushafın neşri, Tayyar Altıkulaç tarafından yapılmıştır. Mushaf, 1914'te Ayasofya Kütüphanesi'nden gelmiştir. Ayasofya'ya nasıl geçtiği bilinmiyor. Elimizdeki mushaftan 3 varak eksiktir. Bu da Kur'an'ın %96,4'ünü içerdiği anlamına gelir. Elimizdeki mushafın 582 sayfasına denk gelmektedir.

Mushaf, 32x23 cm ebadında olup sayfada yazılı alan 22x16 cm'dir. Deri üzerine, kûfî hatla yazılmıştır. Toplam 439 varaktan oluşan bu yazmanın her sayfasında 15 satır mevcuttur.

Mushafın sonunda, "Otuz yılında onu Osman b. Affan yazdı." ibaresi mevcuttur.

Tayyar Altıkulaç buna katılmamakta, mushafı I. asrın ikinci yarısı ve 2. asrın ilk yarısı şeklinde tarihlendirmektedir.[30] Ayrıca bu mushafla ilgili şöyle demektedir: "Hayretimizi mucip olacak ölçüde dikkatli bir kâtip tarafından yazıldığı anlaşılan mushafta, yazım hatası yoktur."[31]

---

28. Bu resim, mushafın orijinaline değil, neşredilmiş kopyasına aittir.
29. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/tiem457.html (Son erişim: 17.05.2022).
30. Altıkulaç, *Mesâhif-i Kadîme*, s. 236.
31. Altıkulaç, *Mesâhif-i Kadîme*, s. 226.

3. Codex Tiem Şe 321 (The "Umayyad Codex of Damascus")

Bulunduğu yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi (İstanbul, Şam Evrakı, 321).

Bu mushaf, 24 x 19,5 cm ebadında 78 varaktır. Hicri I. asır olarak tarihlendirilmiştir.[32]

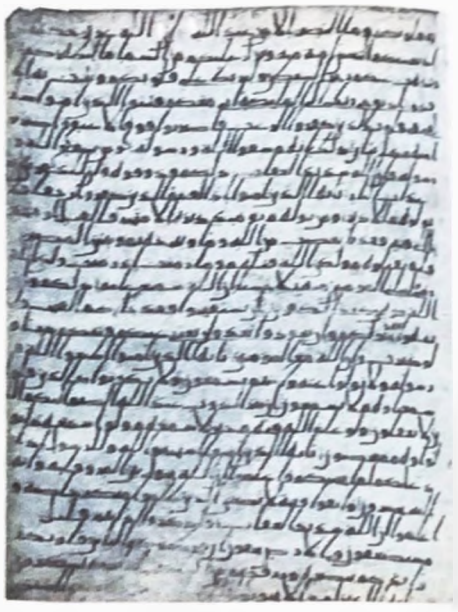

Resim 4

4. Codex Arabe 6140a

Bu mushaf, İstanbul'da, Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde bulunmaktadır. 37 x 28 cm ebadında 10 varaktır. Her sayfada 22-25 satır bulunmaktadır. Hicri I. asır olarak tarihlendirilmiştir.[34]

Not: Bu mushaflar dışında, Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde ve Topkapı Sarayı'nda, erken döneme ait olduğu düşünülen, ancak henüz neşredilmemiş ve karbon testleri yapılmamış mushaflar da bulunmaktadır.

Resim 5[35]

---

32. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/yem1n.html (Son erişim: 17.05.2022).
33. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/yem1n.html (Son erişim: 17.05.2022).
34. Noseda, "Note Esterne in Margin Al 1° Volume dei 'Materiali per Un'edizione Critica Del Corano'", *Rendiconti: Classe di Lettere e Scienze Morali e Storiche*, 2000, Vol. 134, Fasc. 1, pp. 3-38. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/arabe6140a.html (Son erişim: 17.05.2022).
35. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/arabe6140a.html (Son erişim: 17.05.2022).

Mısır

5. Kahire Mushafı

Resim 6.

Mushafın bulunduğu yer: Hüseyin Camii, Kahire.

57 x 68 cm ebadında, sayfa kalınlığı 40 cm, toplam ağırlık 80 kg. Her sayfada 12 satır bulunmaktadır. Kûfî hat ile yazılmış olup 1087 varaktır. Sadece 4 varağı eksiktir. Bu hâliyle, elimizdeki mushafların yaklaşık 602 sayfasını içermektedir.

"Mushaf hattı I. asra uygun olarak değerlendirildiğinde, yazıda hareke ve süslemelerin bulunmadığına, sureler arası fasılaların değişik renkteki bitki resimlerinden meydana geldiğine dair bilgilere de yer verilmiştir."[36]

Tayyar Altıkulaç'ın ifadesiyle, "mushafın I. asrın 2. yarısına ait olduğunu söylemek mümkündür."[37]

---

36. Altıkulaç, *Mesâhif-i Kadime*, s. 244.
37. Altıkulaç, *Mesâhif-i Kadime*, s. 256.

6. MS. 139 (Cairo); MS. Arabe

Resim 7[38]

Bulunduğu yer: Dârü'l-Kütübi'l-Mısriyye [*Ms. 139* (Cairo); Ms. Arabe. 324a, 324b, 324c, 324d (Paris); Ms. Orient. A. 462 (Gotha)].

Bu mushaf, 53 x 63 cm ebadında 306 varaktan oluşmaktadır. Sayfalar 12 satır içermektedir.

Karbon test sonucu, %95,2 ihtimalle 609-694 arasını göstermektedir.[39]

Bu aralık, İslam tarihinde, Hz. Muhammed (s.a.v.) çağından Emeviler döneminin 33. yılına kadarki aralığı ifade etmektedir.

---

38. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/dak139.html (Son erişim: 17.05.2022).
39. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/dak139.html (Son erişim: 17.05.2022).

7. Mefî Mushafı (Kahire İslam Sanatları Müzesi 21145)

Resim 8[40]

Bulunduğu yer: Methafü'l-Fenni'l-İslâmî, Kahire.

270 varaktan oluşan bu mushaf, 40 x 38 cm ebadında olup her sayfasında 17 satır bulunmaktadır.

Kur'an'ın %85'ini içermektedir. Bu sayı, elimizdeki mushafın 513 sayfasına denk gelmektedir.

Yapılan araştırmalara göre, hicri I. asra ait olduğu anlaşılmaktadır.[41]

8. El-Meşhedü'l-Hüseyin Nüshası (Kahire)

14 x 19 cm ebadında, sayfa kalınlığı 17 cm olan mushaf-ı şerif, 508 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 14 satır mevcuttur.

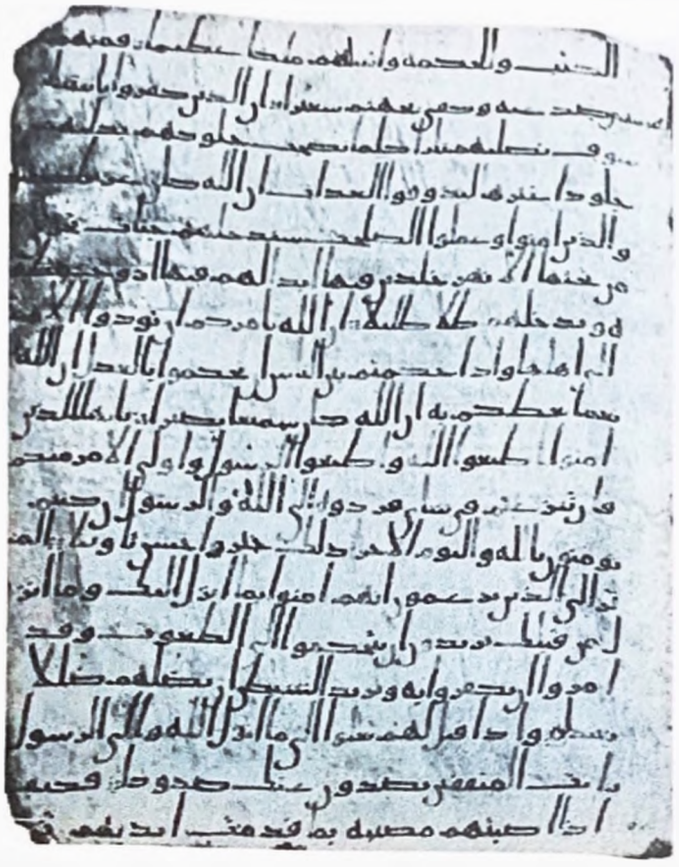
Tayyar Altıkulaç ilgili mushafı, Mısır Cumhuriyeti Evkâf Bakanlığı tarafından hazırlanan CD üzerinden tetkik ettiğini ifade etmektedir.

Altıkulaç, "Hz. Ali'ye nispet edilen bu mushaf, bizim değerlendirmemize göre, günümüze ulaşan en eski mushaflardan birisidir."[42]

---

40. Altıkulaç, *Mesâhif-i Kadîme*, s. 313.
41. Altıkulaç, *Mesâhif-i Kadîme*, s. 324.
42. Altıkulaç, *Mesâhif-i Kadîme*, s. 294.

9. Codex Ms. Qāf 47

Resim 9[43]

Bulunduğu yer: Dârü'l-Kütübi'l-Mısriyye, Kahire.

Bu mushaf, 36 varak olup Kur'an'ın %16'sını içermektedir. Bu da elimizdeki mushafın 96 sayfasına denk gelmektedir.

Karbon testi sonucu, %95,4 ihtimalle 606-652 tarihleri arasını göstermektedir.[44]

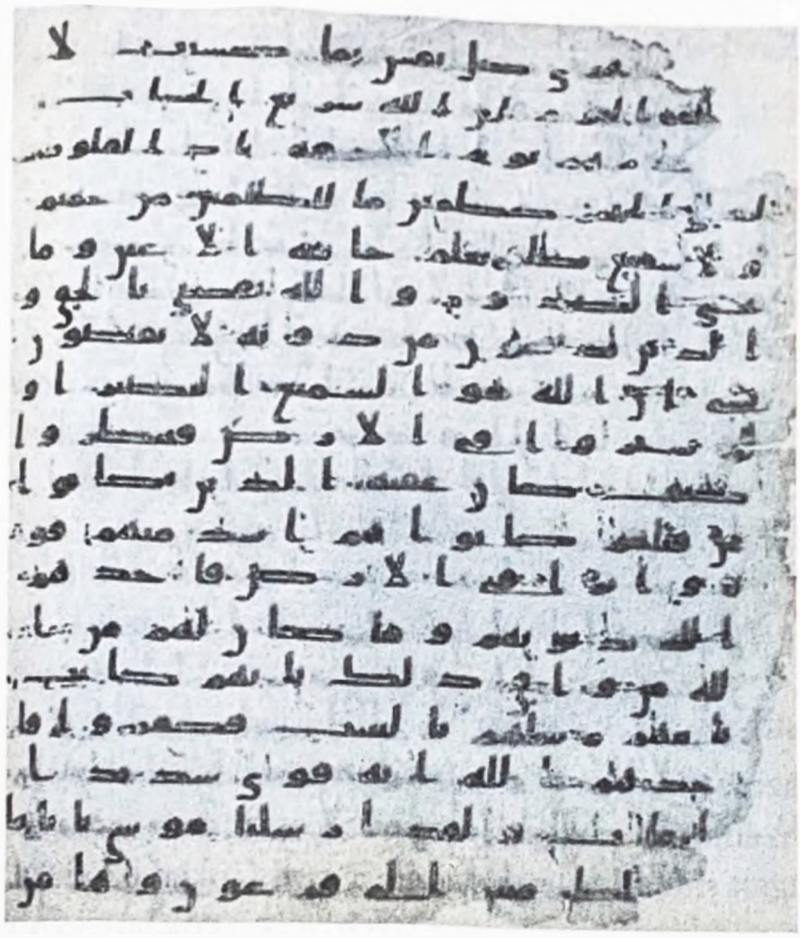
Karbon testi sonucu, Hz. Muhammed (s.a.v.) çağından Hz. Osman döneminin 8. yılına kadarki dönem aralığına işaret etmektedir.

---

43. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/orfol4313 (Son erişim: 17.05.2022).

44. "Älteste bekannte Koran-Handschriften entdeckt", *Der Tagesspiegel*. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/orfol4313 (Son erişim: 17.05.2022).

10. Codex Mia 24145

Resim 10[45]

Bulunduğu yer: Methafü'l-Fenni'l-İslâmî, Kahire.

Bu mushaf, 38 x 40 cm ebadında, 281 varaktan ibarettir. Her sayfasında 17-18 satır bulunmaktadır. Kur'an'ın %87'sini içermektedir. Bu sayı, elimizdeki mushafın 525 sayfasına tekabül etmektedir.

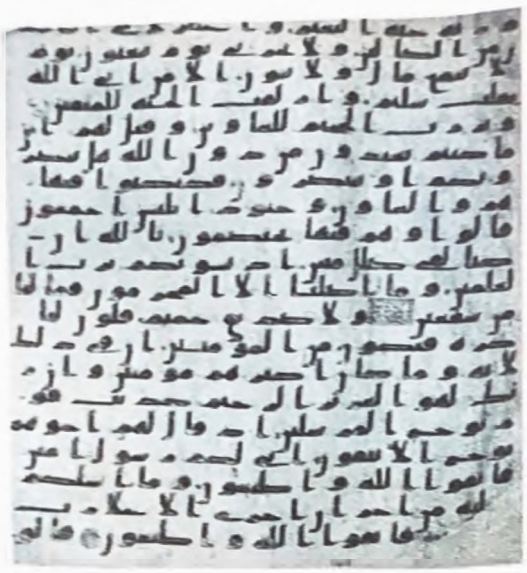
İlgili mushafın neşrini Tayyar Altıkulaç yapmıştır. Hicri I. yüzyılın ikinci yarısı ya da II. yüzyılın ilk yarısı olarak tarihlendirilmiştir.

---

45. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/codexmia24145 (Son erişim: 17.05.2022).

San'a

11. San'a Mushafı

Resim 11[46]

Bulunduğu yer: Câmiu'l-Kebîr, San'a.

Bu yazma, San'a'da Câmiu'l-Kebîr isimli büyük bir caminin kiler ve mahzeninden çıkarılan tomarlar içerisinde bulunmuştur. 1965 yılında yağan şiddetli yağmur sonrası çatısı çöken caminin mahzeninde deri varaklar bulunmuştur. İçeriye pek çok su girmiş ve kuşlar mahzene yuva yapmıştır. 1972'de aynı caminin bazı taşları yerinden oynayınca, restorasyon esnasında tavan kısmında yirmi çuvalı dolduracak kadar tomar bulunmuştur.

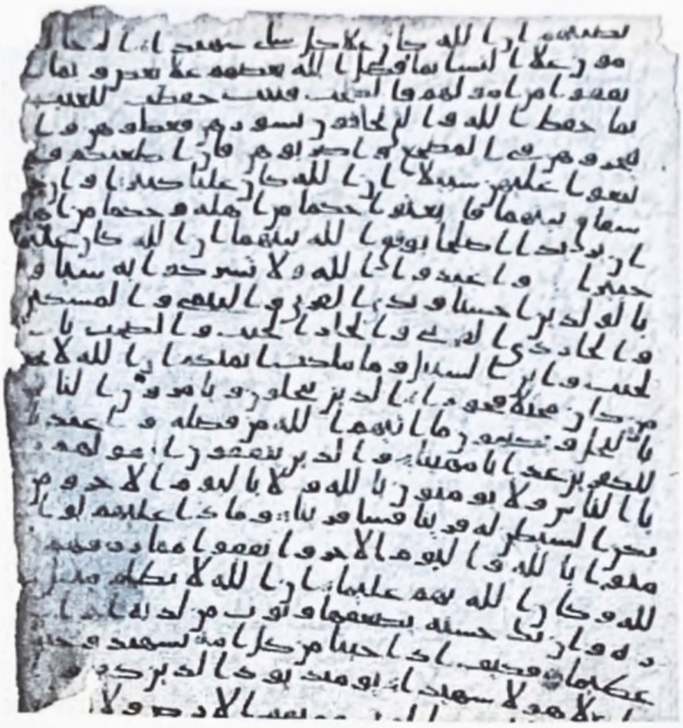
Maalesef çıkarılan bu malzeme 1989'a kadar peyderpey Avrupa'ya kaçırılmış ve müzayedelerde satılmıştır.[47]

275 varak üzerine yazılmış olan bu yazma, Kur'an'ın %86'sını içermektedir.[48] Bu da günümüzdeki mushafın 520 sayfasına denk gelmektedir. I. yüzyıl sonu, II. yüzyıl başı olarak tarihlendirilmektedir.[49]

---

46. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/alisanaa.html (Son erişim: 17.05.2022).
47. Altıkulaç, *Mesâhif-i Kadime*, s. 155.
48. Altıkulaç, *Mesâhif-i Kadime*, s. 283. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/ (Son erişim: 17.05.2022).
49. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/alisanaa.html (Son erişim: 17.05.2022).

12. Codex San'a 1

Resim 12[50]

Bulunduğu yer: Dâru'l-Mahtûtât, San'a - Yemen.

Bu yazma, 81 varak olup Kur'an'ın %41'ini içermektedir.[51] Elimizdeki mushaflarda, 247 sayfaya denk gelmektedir.

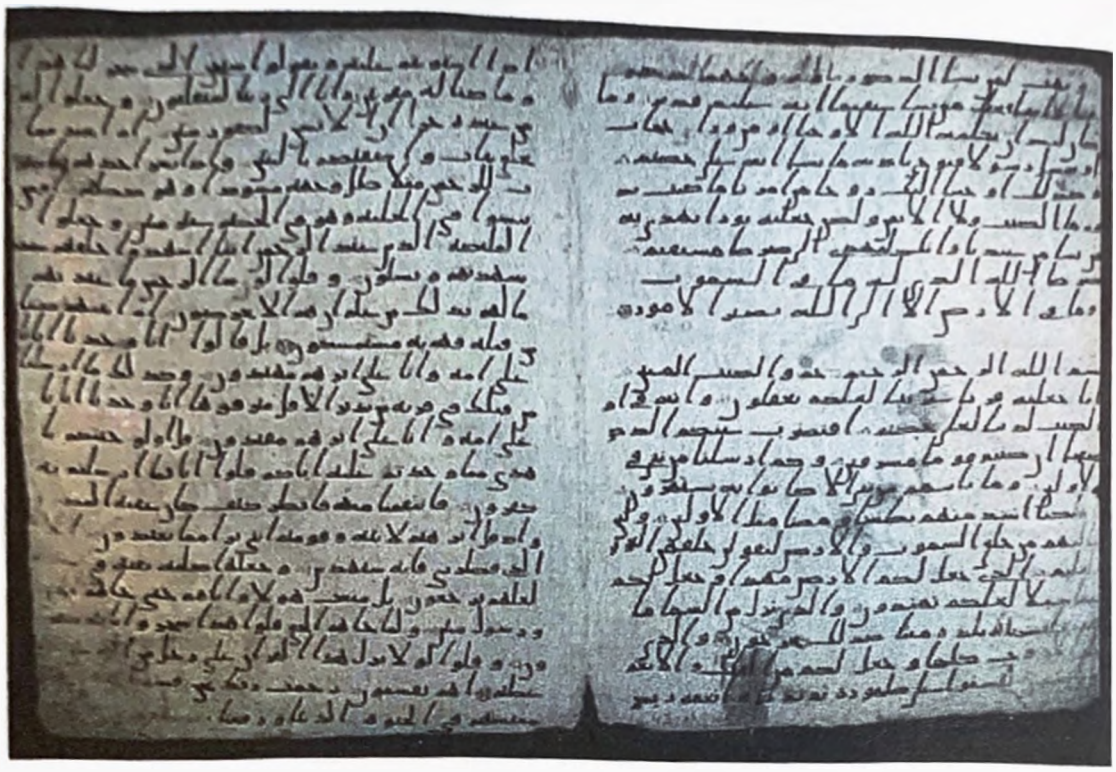
Arizona Üniversitesi'nde yapılan karbon testinde, %68 ihtimalle 614-656 tarihleri arasına, %95 ihtimalle 578-669 tarihleri arasına ait olduğu ifade edilmiştir.[52]

Bu da Hz. Muhammed (s.a.v.) çağından Hz. Osman döneminin sonuna kadarki zaman dilimine işaret etmektedir.

---

50. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/soth.html (Son erişim: 17.05.2022).
51. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/soth.html (Son erişim: 17.05.2022).
52. Sadeghi & Bergmann, "The Codex of a Companion of the Prophet and the Qur'an of the Prophet", *Arabica*, 2010, c. 57, S. 4, ss. 348-354. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/soth.html (Son erişim: 17.05.2022).

13. Codex Dam 01-25.1
(San'a Yemen)

Resim 13[53]

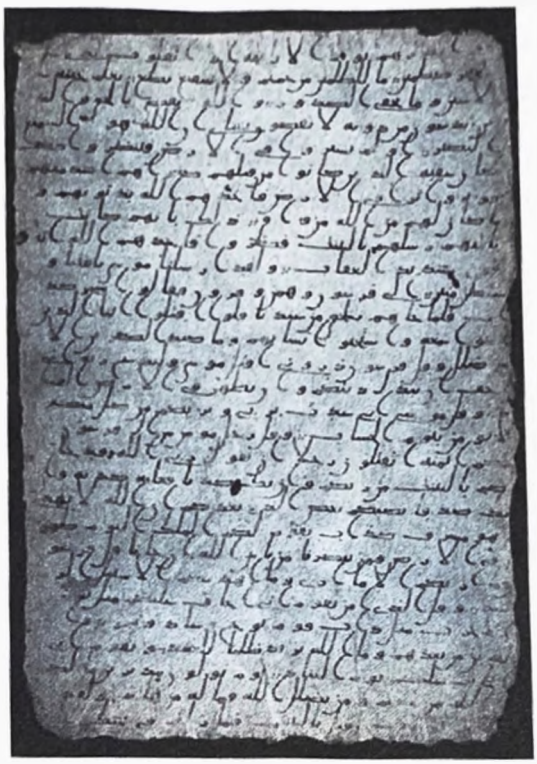
Bulunduğu yer: Dâru'l-Mahtûtât, San'a - Yemen.

Bu yazma, 33,5 x 20 cm ebadında olup 29 varaktan ibarettir. Karbon testi %95 ihtimalle 543-643 aralığını göstermektedir.[54]

Karbon testi sonucu, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) çağından Hz. Ömer döneminin son yılına kadarki zaman dilimini işaret etmektedir.

53. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/yem1a.html (Son erişim: 17.05.2022).
54. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/radio.html (Son erişim: 17.05.2022).

14. Codex Dam 01-29.1 (San'a Yemen)

Resim 14[55]

Bulunduğu yer: Dâru'l-Mahtûtât, San'a - Yemen.

Bu yazma, 42 x 29 cm ebadında olup 35 varaktan ibarettir. Kur'an'ın %22'sini içermektedir.[56] Elimizdeki mushafların 132 sayfasına denk gelmektedir.

Bu yazmanın karbon testi de %95,4 ihtimalle 633-665 aralığını göstermektedir.[57]

Karbon testi sonucu, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) vefatından bir yıl sonrası ile Muaviye döneminin ilk dört yılı arasındaki zaman dilimini işaret etmektedir.

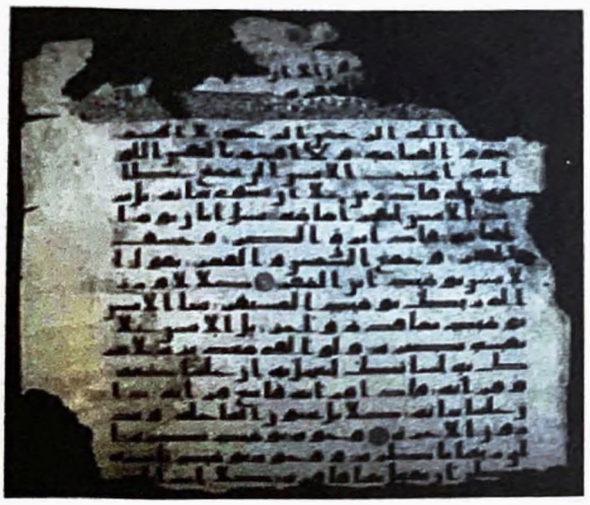
55. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/yem1b.html (Son erişim: 17.05.2022).
56. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/yem1b.html (Son erişim: 17.05.2022).
57. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/radio.html (Son erişim: 17.05.2022).

15. Codex Dam 01-27.1

Bu yazma 38 varaktan ibarettir. Karbon testi, %95,4 ihtimalle 606-649 aralığını göstermektedir.[58]

Karbon testi sonucu, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) döneminden Hz. Osman döneminin beşinci yılına kadarki zaman dilimini işaret etmektedir.

16. Codex San'a Dam 20-33.1 (Great Umayyad Qur'ân-The Al-Walīd Manuscript from San'a)

Resim 15[59]

Bulunduğu yer: Dâru'l-Mahtûtât, San'a - Yemen.

Bu yazma, 51 x 47 cm ebadında olup 520 varaktan ibarettir. Ancak bu varaklardan sadece 25 tanesi anlaşılabilir durumdadır.

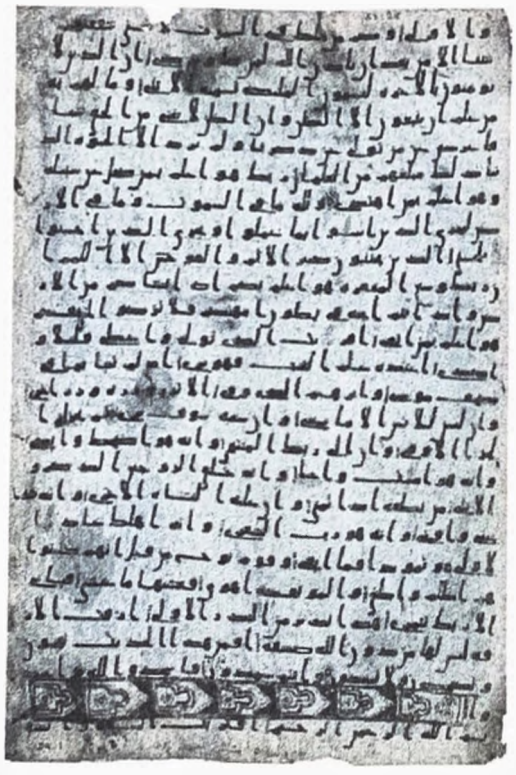
Karbon testi 657-690 aralığını göstermektedir. Paleografi çalışmalarında Hans-Christian Graf von Bothmer, I. yüzyılın son çeyreğine ait olduğunu ifade etmiştir.[60]

---

58. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/9/verse/128/manuscripts/117/page/3v.
59. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/yem1f.html (Son erişim: 17.05.2022).
60. von Bothmer, K-H. Ohlig & G-R. Puin, "Neue Wege Der Koranforschung", *Magazin Forschung* (Universität des Saarlandes), 1999, No. 1, s. 45;

Karbon testi sonucu, Hz. Ali'nin hilafetinin I. yılından Emeviler döneminin ilk 30 yılına kadarki zaman dilimini göstermektedir.

17. Codex San'a Dam 01-28.1

Resim 16[61]

Bulunduğu yer: Dâru'l-Mahtûtât, San'a - Yemen.

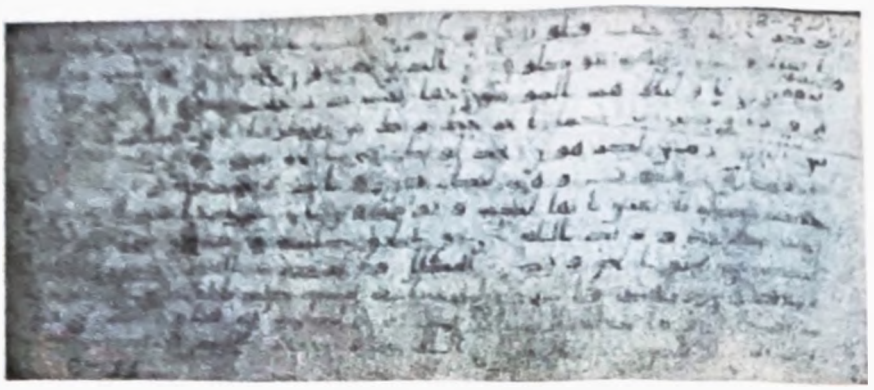
Bu yazma, 40 x 29 cm ebadında olup 60 varaktan ibarettir. Her sayfasında 26-28 satır bulunmaktadır. Yazmanın, hicri I-II. asra ait olduğu düşünülmektedir.[62]

Also see H-C. G. von Bothmer's write-up and images in M. B. Piotrovsky & Vrieze (Eds.), *Art of Islam: Heavenly Art and Earthly Beauty*, s. 101. (https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/yem1f.html)

61. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/yem1i.html (Son erişim: 17.05.2022).

62. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/yem1i.html (Son erişim: 17.05.2022).

18. Codex San'a Dam 01-18.3

Resim 17[63]

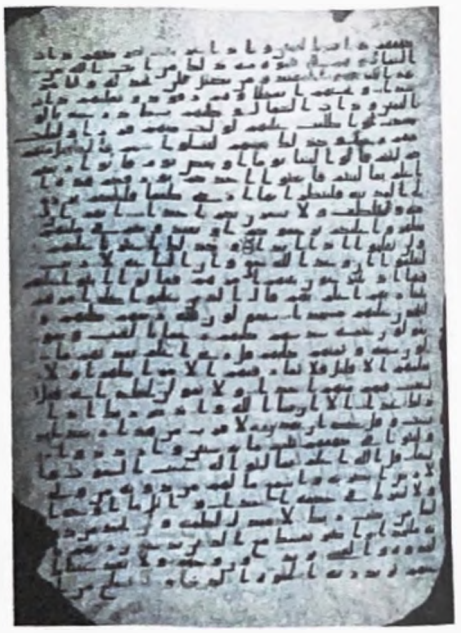
Bulunduğu yer: Dâru'l-Mahtûtât, San'a - Yemen.

Bu yazma, 9 x 19 cm ebadında olup 16 varaktan ibarettir. Her sayfasında 12 satır bulunmaktadır. Hicri I. ya da II. asra ait olduğu düşünülmektedir.[64]

19. Codex San'a Dam 01-30.1

Bulunduğu yer: Dâru'l-Mahtûtât, San'a - Yemen.

Bu yazma, 50 x 36 cm ebadında olup 10 varaktan ibarettir. Hicri I. ya da II. yüzyıl olarak tarihlendirilmektedir.[65]

Resim 18[66]

63. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/yem1k.html (Son erişim: 17.05.2022).
64. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/yem1k.html (Son erişim: 17.05.2022).
65. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/yem1j.html (Son erişim: 17.05.2022).
66. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/yem1j.html (Son erişim: 17.05.2022).

İngiltere

20. Birmingham Nüshası (Codex Arabe 328c - Mingana Islamic Arabic 1572a)

Resim 19

Bulunduğu yer: Birmingham Üniversitesi.

Bu yazma, 33,3 x 24,5 cm ebadında olup 18 varaktan ibarettir. Her sayfada 23-25 satır bulunmaktadır. Kur'an'ın %8,3 ünü içermektedir.[67] Elimizdeki mushafın yaklaşık 60 sayfasına denk gelmektedir.

Elimizdeki mushafla tamamen aynı olan bu 4 tam sayfa, karbon testinde 568-645 aralığına tarihlendirilmesi açısından kıymetlidir. Buna göre, Hz. Muhammed (s.a.v.) döneminde yazılmış olma ihtimali de oldukça güçlüdür.

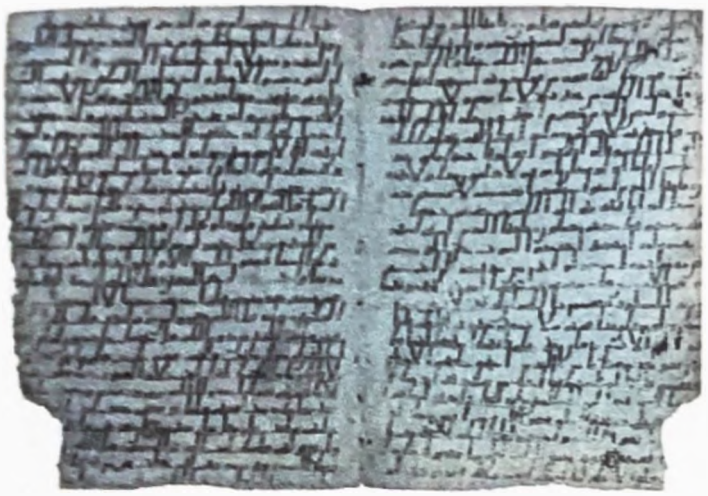
Karbon testi sonucu, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) çağından Hz. Osman döneminin I. yılına kadarki zaman dilimini göstermektedir.

Hz. Osman'ın (r.a.) mushafı, hilafetinin 7. yılında derlediği düşünülecek olursa karbon testi sonucu, bu derlemeden en geç 6 yıl öncesine aittir.

---

67. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/m1572

21. Londra Mushafı (Codex B. L. Or. 2165)

Resim 20[68]

Bulunduğu yer: British Library, Londra.

1879 British Museum girişli olan bu mushaf, parşömen üzerine kûfî hatla yazılmıştır. 31,5 x 21,5 cm ebadında olup 128 varaktan ibarettir.

Kur'an'ın %59'unu içermektedir.[69] Elimizdeki mushafların 356 sayfasına denk gelmektedir.

Bu mushafın karbon testi sonucunu, muhtelif yerlere bakmama rağmen maalesef bulamadım. Henüz yapılmamış ya da ilan edilmemiş olma ihtimali güçlüdür. Mushafın, 750 yılından öncesine ait olduğu düşünülmektedir.[70] Dutton, bu metnin hicri 30-85 arasına tarihlendirilmesinin uygun olacağını söylemiştir.[71]

Bu aralık, İslam tarihinde Emeviler döneminin 1. yılı ile 56. yılı arasına denk gelmektedir.

Söz konusu mushaf üzerine yapılan çalışmalar, hâlihazırda devam etmektedir.

---

68. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/ms2165.html (Son erişim: 17.05.2022).
69. http://www.kuramer.org/documents/test/hz-osman-a-nispet-edilen-mushaf-nushalari-pdf_e50fcd4af0dd4a896645dc99d2820bc8186c9a60.pdf (Son erişim: 17.05.2022).
70. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/7/verse/43/manuscripts/12/page/1r
71. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/ms2165.html

Fransa

22. Paris Mushafı (Codex Parisino-Petropolitanus)

Resim 21

Bulunduğu yer: Bibliothèque Nationale, Paris.

F. Déroche'un beyanına göre bu mushaf, 33 x 24 cm ebadında olup 98 varaktan ibarettir. Sayfa başına 22-26 satır içermektedir.[72]

Elimizdeki mushafın %46'sını içermekte[73] ve 277 sayfasına denk gelmektedir.

Bu mushafı, Tayyar Altıkulaç neşre hazırlamıştır. Mushafın tarihlendirilmesinin I. asrın ikinci yarısına ait olduğunu ifade etmiştir.[74] Ayrıca elimizdeki mushaflarla tamamen aynı olduğunu belirtmiştir.[75]

Öte yandan François Déroche, bu mushafın 649-675 yıllarına ait olduğunu ifade etmiştir.[76]

Bu açıklamaya göre tarih aralığı, Hz. Osman döneminin 5. yılından Emeviler döneminin ilk 14 yılına kadarki sürece tekabül etmektedir.

---

72. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/arabe328a.html
73. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/arabe328a.html
74. Altıkulaç, *Mesâhif-i Kadîme*, s. 304.
75. Altıkulaç, *Mesâhif-i Kadîme*, s. 303.
76. Déroche, *La transmission écrite du Coran dans les débuts de l'islam: Le codex Parisino-petropolitanus*, s. 177.

23. Codex Arabe 331

Resim 22[77]

Bulunduğu yer: Bibliothèque Nationale, Paris.

Bu mushaf, 41,3 x 34,8 cm ebadında olup 88 varaktan ibarettir. Her sayfada 19 satır bulunmaktadır.

Kur'an metninin %28,5'lik kısmını içermektedir. Elimizdeki mushafın 172 sayfasına denk gelmektedir.

Karbon testi, %89,3 ihtimalle 652-694 tarih aralığına %6,1 ihtimalle 747-763 tarih aralığına işaret etmektedir.[78]

---

77. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/arabe331.html (Son erişim: 17.05.2022).

78. Marx & Jocham, "Radiocarbon (14C) Dating Of Qur'ān Manuscripts", in A. Kaplony, M. Marx (Eds.), *Qur'ān Quotations Preserved on Papyrus Documents, 7th-10th Centuries*, 2019, *Documenta Coranica: Volume 2*, Brill: Leiden, ss. 188-221, özellikle Tablo 6.2, s. 216. Ayrıca bkz. M. J. Marx & T. J. Jocham, "Zu Den Datierungen Von Koranhandschriften Durch Die 14C-Methode", *Frankfurter Zeitschrift Für Islamisch-Theologische Studien*, 2015, Vol 2, s. 24. Ayrıca bkz. "Oudste Leidse Koranfragmenten ruim een eeuw ouder dan gedacht". İngilizce çevirisi için bkz. "Oldest Quran Fragments in Leiden", Leiden University. Bu linklere 29 Aralık 2014'de eri-

Karbon testi sonucunun yüksek ihtimali, İslam tarihinde Hz. Osman döneminin 8. yılı ile Emeviler döneminin 33. yılı arasına denk gelmektedir.

24. Codex Marcel 5

Resim 23[79]

Bulunduğu yer: Bibliothèque Nationale, Paris.

Bu mushaf, 50,5 x 33 cm ebadında olup 35 varaktan ibarettir. Her sayfada 20 satır bulunmaktadır.

Karbon testi sonucu, %89,3 ihtimalle 652-694 yılları arasına %6,1 ihtimalle 747-763 yılları arasına işaret etmektedir.[80]

şildi. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/arabe331.html (Son erişim: 17.05.2022).

79. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/arabe335.html (Son erişim: 17.05.2022).

80. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/arabe335.html (Son erişim: 17.05.2022).

Karbon testi sonucunun yüksek ihtimali, İslam tarihinde Hz. Osman döneminin 8. yılı ile Emeviler döneminin 33. yılı arasına denk gelmektedir.

25. Codex Arabe 330g

Resim 24[81]

Bulunduğu yer: Bibliothèque Nationale, Paris.

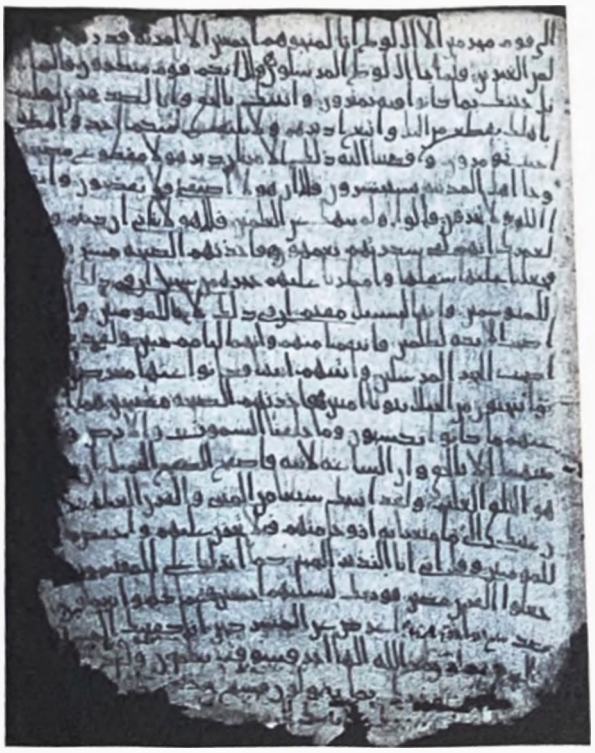
Bu mushaf, 35,5 x 28,5 cm ebadında olup 43 varaktan ibarettir. Kur'an metninin %21'ini içermekte ve elimizdeki mushafın 126 sayfasına tekabül etmektedir. Ayrıca hicri I. yüzyıl olarak tarihlendirilmektedir.[82]

---

81. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/arabe330g.html (Son erişim: 17.05.2022).
82. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/arabe330g.html (Son erişim: 17.05.2022).

İrlanda

26. Dublin Mushafı (Codex Is. 1615 I)

Resim 25[83]

Bulunduğu yer: Chester Beatty Library, Dublin - İrlanda.

Bu mushaf, 35,5 x 27,5 cm ebadında olup 47 varaktan ibarettir. Her sayfa, 17-26 satırdan oluşmaktadır.

Karbon testi, %95,4 ihtimalle 591-643 tarih aralığını göstermektedir.[84]

Karbon testi sonucu, Hz. Muhammed (s.a.v.) dönemi ile Hz. Ömer'in hilafetinin 9. yılı arasındaki zaman dilimine işaret etmektedir.

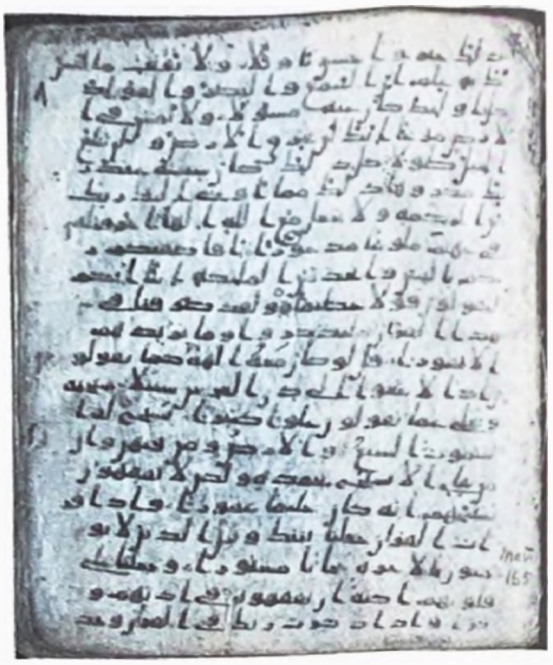
---

83. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/soth3.html (Son erişim: 17.05.2022).

84. Jocham, Variants & Readings in CBL 1615 I - A Multi Layered Manuscript from the 7th Century, *Histoire du Coran Texte et Transmission*, Le Collège de France, time slice 19:30 - 27:10. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/soth3.html (Son erişim: 17.05.2022).

Almanya

27. Tübingen Mushafı (Codex M a VI 165)

Resim 26[86]

Bulunduğu yer: Universitätsbibliothek Tübingen, Almanya.

19,5 x 15,3 cm ebadında olan bu mushafın bir sayfasında, 18-21 arası satır bulunmaktadır.

Bu nüsha, 77 varak olup Kur'an'ın yaklaşık %26,2'sini içermektedir.[85] Elimizdeki mushafın tam olarak 154 sayfasına tekabül etmektedir.

Tayyar Altıkulaç, "Anlaşılan o ki Tübingen mushafı, en az dört kişinin aynı zamanda Kur'an okuyabilmesi için dört parçaya bölünmüş, bir parçası aynı zamanda oryantalist olan bir diplomatın girişimiyle Tübingen Üniversitesi Kütüphanesi raflarında yerini almıştır."[87] der.

Bu yorumun haklı olduğunu düşündüren bulgu, %25'lik kısım içerisinde yaprak eksiğinin bulunmamasıdır.

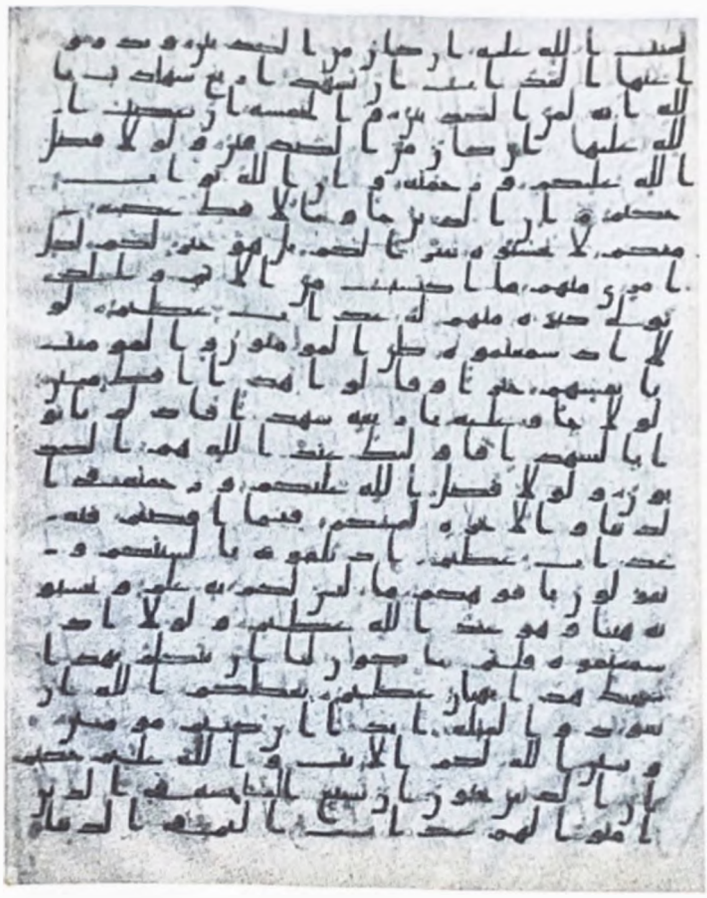
Nüshanın karbon testi, %95,4 ihtimalle 649-675 tarihleri arasına işaret etmektedir.[88]

Karbon testi sonucu, Hz. Osman döneminin 5. yılından Hz. Muaviye döneminin ilk 14 yılına kadarki zaman dilimini göstermektedir.

---

85. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/tubingen.html (Son erişim: 17.05.2022).
86. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/tubingen.html (Son erişim: 17.05.2022).
87. Altıkulaç, *Mesâhif-i Kadime*, s. 329.
88. Altıkulaç, *Mesâhif-i Kadime*, s. 326, 334.

28. Kodex Wetzstein II 1913 - Berlin

Resim 27[89]

Bulunduğu yer: Staatsbibliothek, Berlin - Almanya.

Bu mushaf, 34 x 27 cm ebadında olup 210 varaktan ibarettir.

Kur'an'ın %85'ini içermekte ve elimizdeki mushafın 513 sayfasına denk gelmektedir.

Karbon testi sonucuna göre, %72,8 ihtimalle 662-714 tarihleri arasına, %22,6 ihtimalle 745-765 tarihleri arasına aittir.[90]

Karbon testi, yüksek ihtimalle Emeviler döneminin 1. yılından 53. yılına kadarki tarih aralığına işaret etmektedir.

---

89. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/wetzstein1.html (Son erişim: 17.05.2022).
90. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/radio.html (Son erişim: 17.05.2022).

29. Kodex Wetzstein II 1919 - Berlin

Resim 28[91]

Bu mushaf 18 varaktan ibarettir. Karbon testi sonucu, %59 ihtimalle 670-725 tarihleri arasına, %36,4 ihtimalle 738-769 tarihleri arasına aittir.[92]

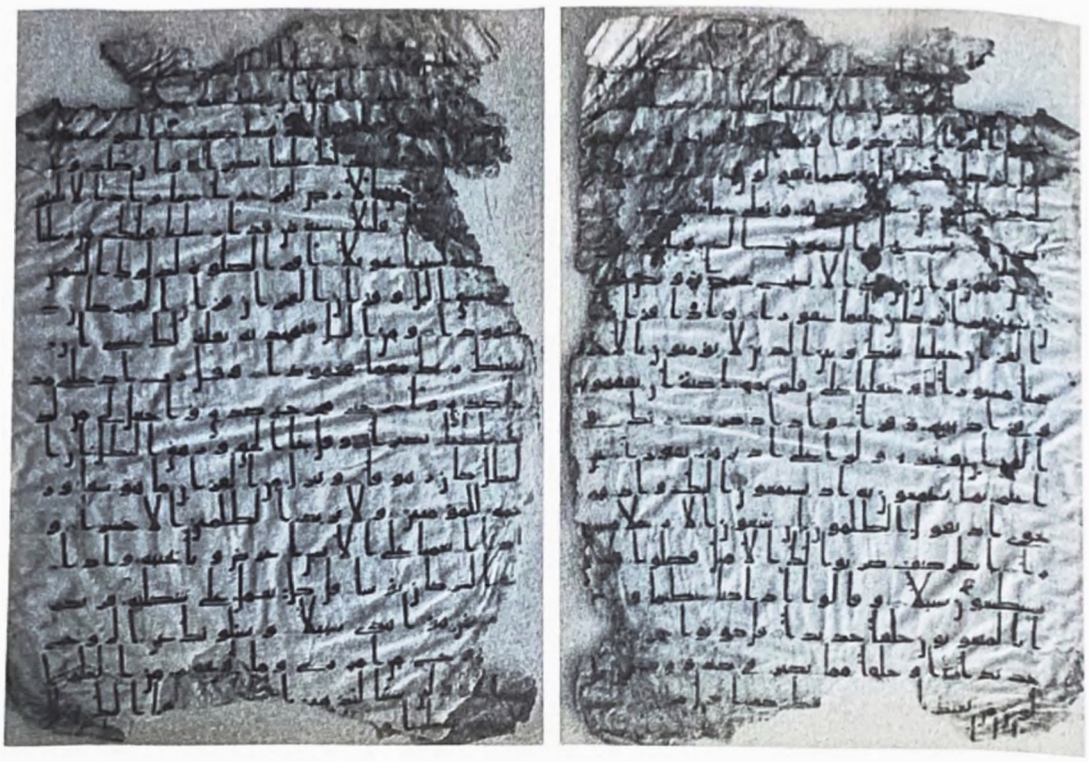
Karbon testi, yüksek ihtimalle Emeviler döneminin 9. yılından 64. yılına kadarki tarih aralığına işaret etmektedir.

---

91. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/radio.html (Son erişim: 17.05.2022).
92. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/radio.html (Son erişim: 17.05.2022).

Hollanda

30. Leiden Or. 14.545a - The Netherlands

Resim 29[93]

Bu mushaf, 50,5 x 33 cm ebadında olup her sayfada 20 satır bulunan 35 varaktan oluşmaktadır.

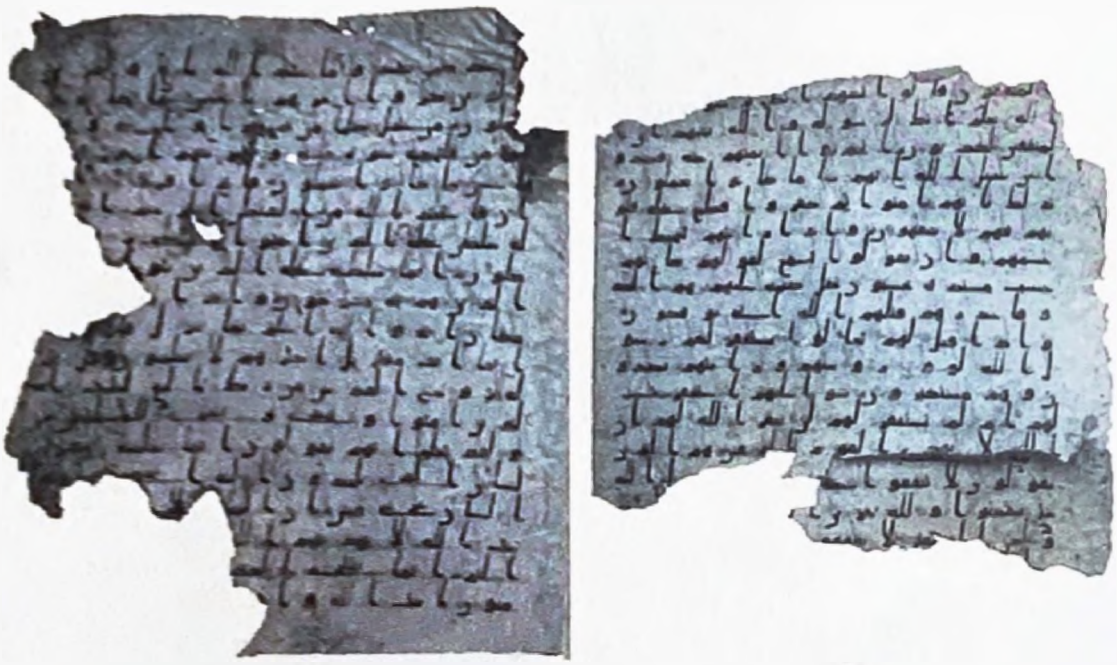
Karbon testi sonucuna göre, %89,3 ihtimalle 652-694 tarihleri aralığına; %6,1 ihtimalle 747-763 tarihleri aralığına aittir.[94]

Karbon testi sonucu, yüksek ihtimalle Hz. Osman döneminin 4. yılından Emeviler döneminin 33. yılına kadarki zaman dilimini işaret etmektedir.

---

93. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/radio.html (Son erişim: 17.05.2022).
94. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/arabe335.htm (Son erişim: 17.05.2022).

31. Leiden Or. 14.545b & Leiden Or. 14.545bc - The Netherlands

Resim 30[95]

Bu mushaf, parşömen üzerine yazılı olup 41,3 x 34,8 cm ebadındadır. Her sayfada 19 satır bulunmaktadır.

Buna göre, %89,3 ihtimalle 652-694 tarih aralığına, %6,1 ihtimalle 747-763 tarih aralığına aittir.[96]

Karbon testi, yüksek ihtimalle Hz. Osman döneminin 8. yılından Emeviler döneminin 34. yılına kadarki tarih aralığını işaret etmektedir.

---

95. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/radio.html (Son erişim: 17.05.2022).

96. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/radio.html (Son erişim: 17.05.2022).

32. Ms. Leiden Or. 8264

Resim 31[97]

Bu, Mısır'dan gelme papirüstür. 13,3 x 10,7 cm ebadında, tek varaktan ibarettir.

Karbon testi sonucu, %78,9 ihtimalle 653-715 tarih aralığını, %16,5 ihtimalle 743-766 tarih aralığını göstermektedir.[98]

Karbon testi, yüksek ihtimalle Hz. Osman döneminin 9. yılı ile Emeviler döneminin 54. yılı arasındaki zaman dilimine ait olduğunu göstermektedir.

---

97. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/radio.html (Son erişim: 17.05.2022).
98. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/leidenor8264 (Son erişim: 17.05.2022).

33. Codex. Leiden Or. 6814 at Leiden, The Netherlands

Resim 31[100]

Bu mushaf, toplam 39 varaktır. Karbon testi sonucu, %95 ihtimalle 680-777 tarih aralığına ait olduğunu göstermektedir.[99]

Karbon testi sonucu, Emeviler döneminin 19. yılı ile Abbasiler döneminin 27. yılı arasındaki zaman dilimine ait olduğunu göstermektedir.

Özbekistan

34. Taşkent Mushafı

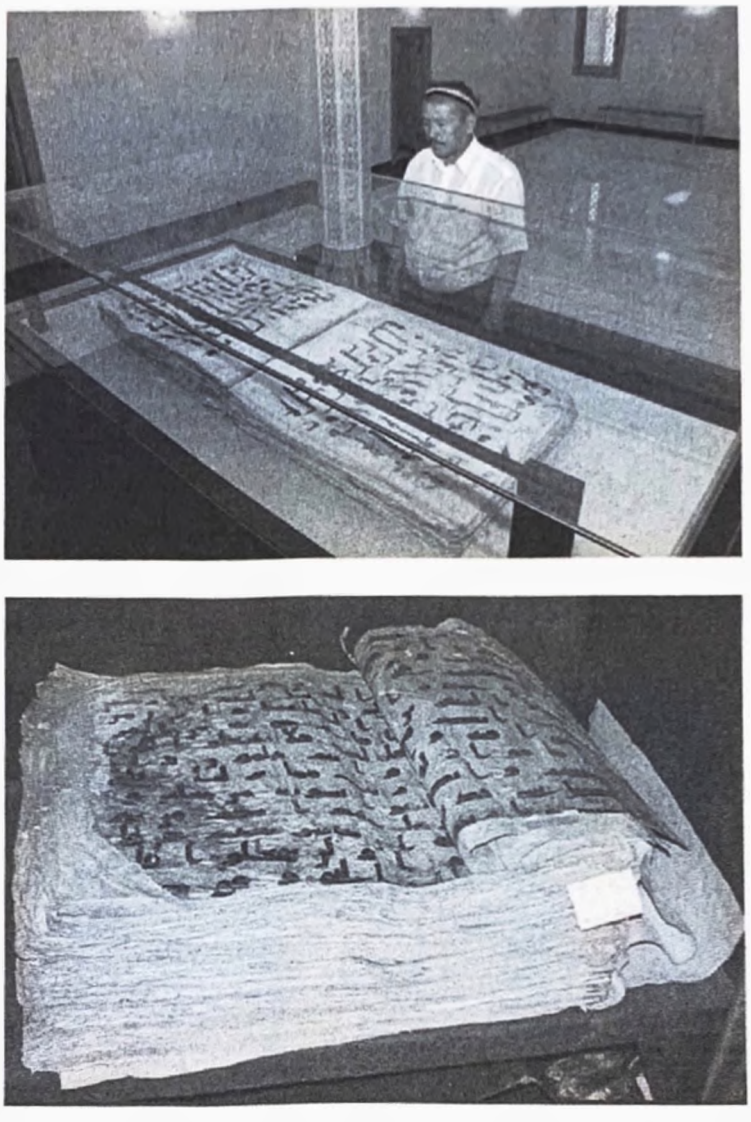
Uzun dönem bu yazmanın, Hz. Osman mushafı olduğu düşünülmüştür. 1869'da Petersburg'a naklinden önce mushafın varaklarının, ziyaretçiler tarafından koparıldığı aktarılmıştır. 1917'de Lenin'den, Müslümanlara iadesi istenmiş, o da kabul etmiştir. Bugün Taşkent Eski Eserler Müzesi'nde ziyarete açıktır. 1992'de 15 varağının çalınarak İngiltere'de, müzayedede satıldığı ve Kuveytli biri tarafından yedi varağının yine müzayedede, 3 milyon dolara satın alındığı aktarılmıştır.

Bu mushaf, 53 x 68 cm ebadında olup 378 varaktan ibarettir. Kur'an'ın yaklaşık 1/3'ünü içermektedir. Bu da elimizdeki mushafın, yaklaşık 200 sayfasına denk gelmektedir.

Oxford'da yapılan karbon testi, 640-765 tarih aralığına ait olduğunu göstermektedir.[101]

---

99. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/radio.html (Son erişim: 17.05.2022).
100. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/radio.html (Son erişim: 17.05.2022).
101. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/radio.html (Son erişim: 17.05.2022).

Resim 32

Karbon testi sonucu, Hz. Ömer döneminin 6. yılından Abbasi hilafetinin ilk 15 yılına kadarki geniş bir zaman dilimine işaret etmektedir.

Tayyar Altıkulaç, bu mushafın iç incelemesi hakkında şunları kaydetmektedir: "Hz. Osman'ın mushafları arasında gerek kelimelerin yapısı gerekse harf ya da kelime fazlalığı veya noksanlığı açısından yaptığımız incelemeye göre, Taşkent mushafının, Hz. Osman'ın Kûfe'ye gönderdiği nüshaya yakın olduğu, hatta ondan ya da onu esas alan bir nüshadan istinsah edildiği söylenebilir."[102]

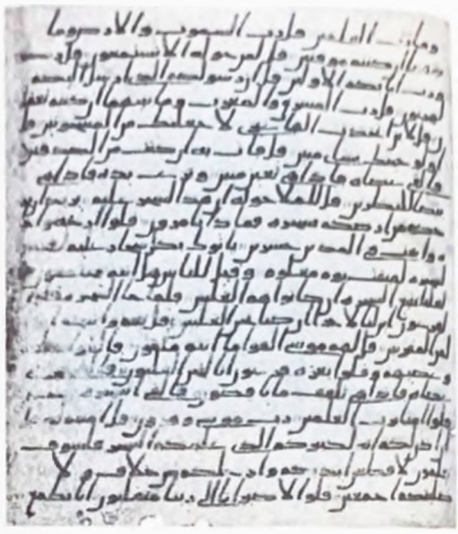
102. Altıkulaç, *Mesâhif-i Kadime*, s. 192.

Rusya

35. Codex Marcel 19

Bulunduğu yer: National Library of Russia, St. Petersburg - Rusya.

Bu mushaf, 29,1 x 21 cm ebadında olup 15 varaktan ibarettir. Her sayfada 20 satır bulunmaktadır. Hicri 1. asra aittir.[103]

Resim 33[104]

36. Codex Marcel 13 (The "Umayyad Codex of Fustāt")

Bulunduğu yer: National Library of Russia, St. Petersburg.

Bu mushaf, 37 x 31 cm ebadında olup 73 varaktan ibarettir. Her sayfada 25 satır bulunmaktadır.

Kur'an'ın %30'unu içermektedir. Bu da elimizdeki mushafın 181 sayfasına denk gelmektedir. Hicri I. yüzyıla ait olduğu tespit edilmiştir.[105]

Resim 34[106]

103. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/arabe328f.html (Son erişim: 17.05.2022).

104. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/arabe328f.html (Son erişim: 17.05.2022).

105. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/fustat1.html (Son erişim: 17.05.2022).

106. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/fustat1.html (Son erişim: 17.05.2022).

37. Codex Marcel 17

Bulunduğu yer: National Library of Russia, St. Petersburg.

Bu mushaf, 33,5 x 25 cm ebadında olup 28 varaktan ibarettir. Her sayfada 21-33 satır bulunmaktadır.

Kur'an'ın %14,7'sini içermektedir. Bu da elimizdeki mushafın yaklaşık 88 sayfasına denk gelmektedir. Hicri I. asra ait olduğu tespit edilmiştir.[107]

Resim 35[108]

38. Codex Marcel 18/2

Bulunduğu yer: National Library of Russia, St. Petersburg.

Bu mushaf, 32,5 x 25 cm boyutunda olup 23 varaktan ibarettir. Her sayfada 23-26 satır bulunmaktadır.

Kur'an'ın %9,5'ini içermektedir. Bu da elimizdeki mushafın 57 sayfasına tekabül etmektedir. Hicri I. yüzyıla ait olduğu tespit edilmiştir.[109]

Resim 36[110]

---

107. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/m1572b (Son erişim: 17.05.2022).
108. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/m1572b (Son erişim: 17.05.2022).
109. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/arabe328d.html (Son erişim: 17.05.2022).
110. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/arabe328d.html (Son erişim: 17.05.2022).

Tunus

39. Ms. R. 38

Resim 37[112]

Bulunduğu yer: Musée National d'Art Islamique, Tunus.

Bu mushaf, her sayfasında 20 satır olan 210 varaktan ibarettir. Maalesef bir kısmı, müzayedelerde satılmıştır. Bu kısımlar Doha, Kopenhag ve ABD'de özel koleksiyonlarda bulunmaktadır.

Karbon testi, %95,6 ihtimalle 648-691 tarih aralığına işaret etmektedir.[111]

Karbon testi sonucu, Hz. Osman döneminin 4. yılı ile Emeviler döneminin 30. yılı arasındaki zaman dilimine ait olduğunu göstermektedir.

40. Ms. R. 20 - The Qur'an of Sayyida Umm Malāl

Bulunduğu yer: Musée National d'Art Islamique, Tunus.

Bu mushaf, 27,4 x 36,3 cm ebadındadır. Her sayfasında 7 satır bulunan söz konusu yazma 2400 varaktır. İki farklı laboratuvarda yapılan karbon testlerinden birisi %95 ihtimalle 650-764 tarihleri arasını gösterirken diğeri %95 ihtimalle 671-773 tarihleri arasını göstermektedir.[113]

Karbon testi sonucu, Hz. Osman döneminin 6. yılı ile Abbasiler döneminin 14. yılı arasındaki zaman dilimine ait olduğuna işaret etmektedir.

---

111. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/radio.html (Son erişim: 17.05.2022).
112. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/radio.html (Son erişim: 17.05.2022).
113. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/radio.html (Son erişim: 17.05.2022).

İran

41. Codex Mashhad

Resim 38[114]

Bulunduğu yer: Âsitân-i Kuds Kütüphanesi, Meşhed.

Bu mushaf, 46,2 x 34,5 cm ebadında olup sayfa başına 22-23 satır içeren 251 varaktan ibarettir. Kûfî hat ile yazılmıştır.

Kur'an metninin %90'ını içermektedir.[115] Bu da elimizdeki mushafın 544 sayfasına denk gelmektedir.

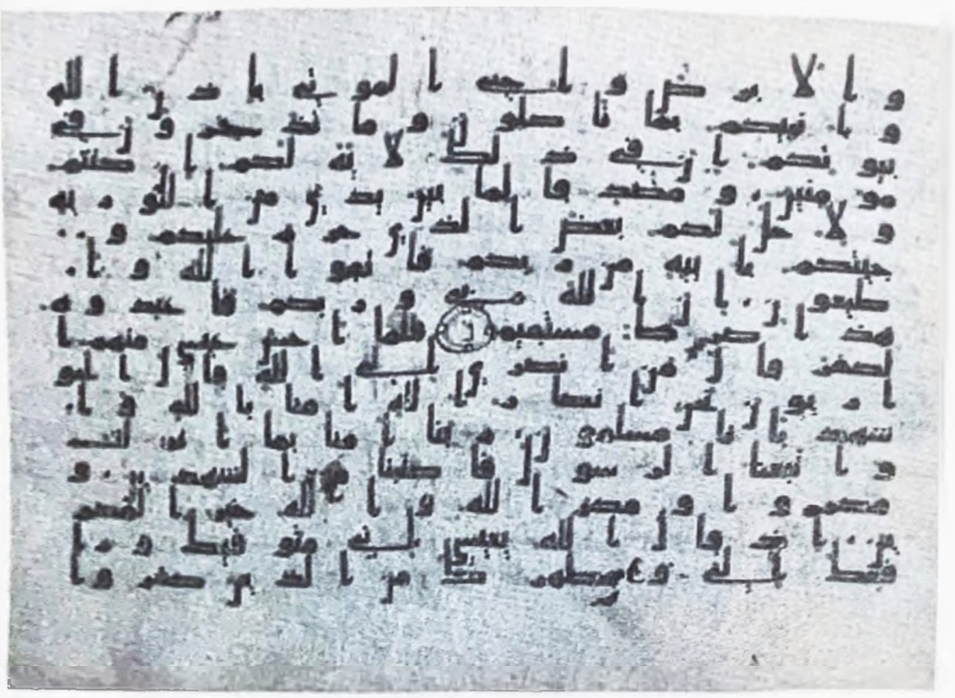
Söz konusu mushafın, hicri I. yüzyıla ait olduğuna kesin gözüyle bakılmakta ve İbn Mes'ud'un kıraatini içerdiği düşünülmektedir.[116]

---

114. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/codexmashhad (Son erişim: 17.05.2022).
115. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/codexmashhad (Son erişim: 20.05.2022).
116. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/codexmashhad (Son erişim: 20.05.2022).

Avusturya Viyana

42. Codex Mixt. 917

Resim 39[117]

Bulunduğu yer: Austrian National Library, Viyana (1 varak Topkapı müzesindedir).

Bu mushaf, 15,4 x 21,2 cm ebadında olup 105 varaktan ibarettir.

Kur'an'ın %27'sini içermektedir. Bu da elimizdeki mushafın 163 sayfasına denk gelmektedir.

Bu yazmanın, hicri I.-II. yüzyıla ait olduğu tahmin edilmektedir.[118]

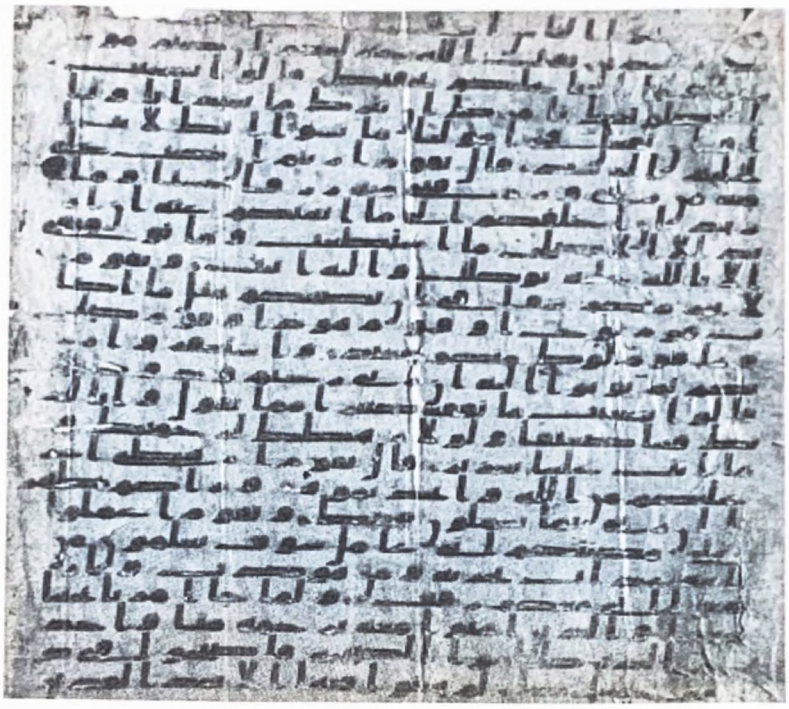
---

117. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/mixt917.html (Son erişim: 20.05.2022).

118. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/mixt917.html (Son erişim: 20.05.2022).

Özel Koleksiyonlarda Bulunanlar

43. An Umayyad Fragment

Resim 40[119]

Bu yazma, Londra'da özel bir koleksiyonda bulunmaktadır.

25,5 x 27,3 cm yüksekliğinde 51,5 cm genişliğinde sayfalara yazılmıştır. Her sayfada 25 satır bulunmaktadır.

İki farklı karbon testi yapılmıştır.[120] Bir karbon testi sonucuna göre, %90,5 ihtimalle 610-720 yılları arasına aittir. Diğer test sonucuna göre, %95,4 ihtimalle 609-694 tarihleri arasına aittir.

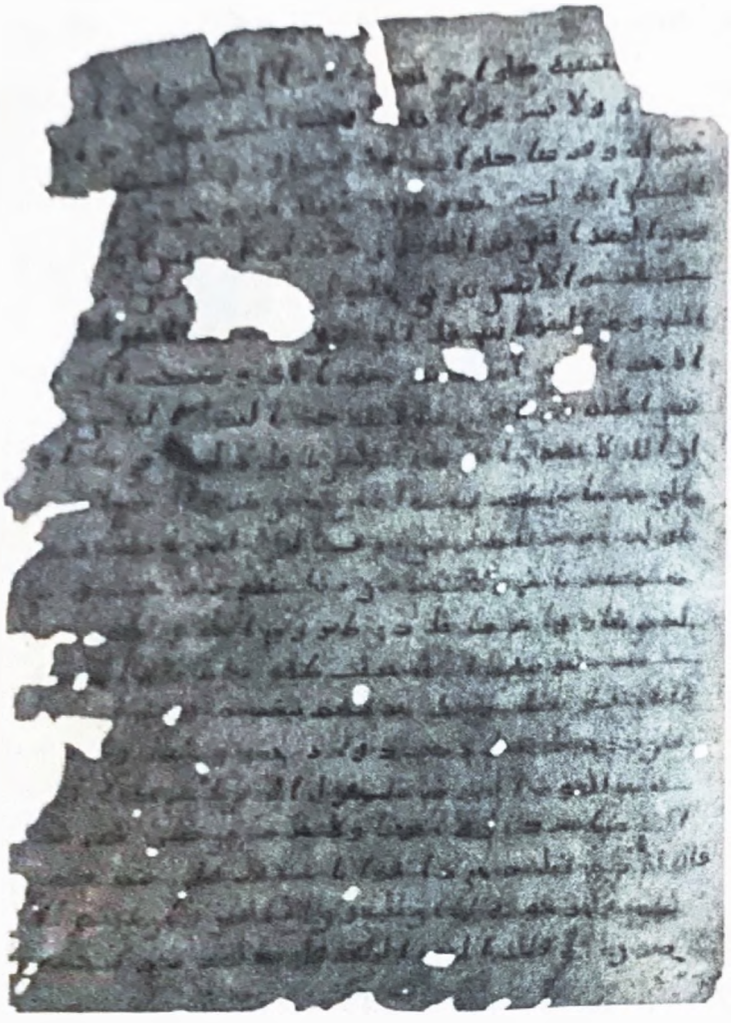
Karbon testi sonucu, Hz. Muhammed (s.a.v.) çağından Emeviler döneminin ilk 33 yılına kadarki aralığa ait olduğunu göstermektedir.

---

119. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/umayyad.html (Son erişim: 20.05.2022).

120. Dutton, "An Umayyad Fragment of the Qur'an and Its Dating", *Journal of Qur'anic Studies*, 2007, Volume 9, No. 2, ss. 57-87, özellikle bkz. ss. 63-64. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/umayyad.html (Son erişim: 20.05.2022).

44. Codex Autionalis

Resim 41[121]

Bu yazma da özel koleksiyonlarda bulunmaktadır.

33 x 23 cm ebadında 5 folyodan oluşmaktadır. Her sayfada 22-23 satır bulunmaktadır.

600'lü yılların sonu ile 700'lü yılların başı olarak tarihlendirilmektedir.[122]

---

121. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/auction1.html (Son erişim: 20.05.2022).
122. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/auction1.html (Son erişim: 20.05.2022).

45. Tek Sayfalık Olan ya da Lokasyonu Tam Olarak Bilinmeyen Mushaflar

Bunların tamamı I. yüzyıla ait 4 parçadır. İncelenebilecekleri yerler dipnotta gösterilmiştir.[123]

I-II. yüzyıla ait olanlar 3 parçadır. İncelenebilecekleri linkler dipnotta verilmiştir.[124]

Değerlendirme

Kronolojiyi tekrar hatırlatacak olursak:

Rasûlullah (s.a.v.):
Nüzul süreci: 610-632, Hicret: 622
Hz. Ebubekir: 632-634
Hz. Ömer: 634-644
Hz. Osman: 644-656
Hz. Ali: 656-661
Emeviler dönemi sonu, Abbasiler dönemi başı: 750

Buraya kadar incelediklerimizi özetleyecek olursak karbon testi olan 24 mushafın sonuçları, kısaca şu tarih aralığındadır:

543-643, 568-645, 591-643, 606-652, 606-649, 609-694, 609-694, 614-656, 633-665, 640-765, 648-691, 649-675, 649-675, 650-764, 652-694, 652-694, 652-707, 652-694, 652-694, 653-715, 657-690, 662-714, 670-725, 680-777.

Karbon testi olmayan kalan 20 mushafla ilgili naklettiğimiz değerlendirmeler de şöyle:

Hicri 0-100 tarihleri arasına ait olduğu ifade edilenler 10 tane.

Hicri 50-150 tarihleri arasına ait olduğu ifade edilenler 10 tane.

---

123. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/soth2.html; https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/aperg2; https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/aperg213; https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/pmicairo.html (Son erişim: 20.05.2022).
124. https://www.islamic-awareness.org/quran/text/mss/bayt12a.html (Son erişim: 20.05.2022).

Ayrıca burada değerlendirmeye almadığımız, hicri 0-150 yılları arasına nispet edilen 7 adet tek sayfalık Kur'an parçası da var.

Ele aldığımız mushaflar -aktardığımız üzere- belli tarih aralığına ya da belli coğrafyaya yığılmış değildirler. Hakeza, içeriklerindeki Kur'an miktarı muhtelif olmakla beraber, belli sureler üzerine yoğunlaşmış da değildirler. Bir mushafta olmayan kısım, diğer mushafta mevcuttur. Aktardıklarımız içerisinde, Kur'an'ın tamamını ya da büyük çoğunluğunu içeren pek çok yazma mevcuttur. Bu hâliyle nihai anlamda oldukça organik bir görünüm arz etmektedirler.

İlk 100 yıla nispet edilen çeşitli ebatlarda 44 yazma metin, 7 adet tek sayfalık varak, inanılmaz bir rakamdır. Bir kısmının, hicri 100-150 yılları arasına ait olabileceği göz önüne alınsa dahi, kabaca bir hesaplamayla 2-3 yıla bir mushaf gibi bir ortalama karşımıza çıkmaktadır.

Topkapı, Kahire, Taşkent, Tubingen, Paris, San'a, Türk-İslam Üniversitesi mushaflarını çalışan, neşre hazırlayan ve bu konuda dünya çapında meşhur bir otorite olan Tayyar Altıkulaç şöyle diyor:

"Bütün bu nüshalar üzerinde yaptığımız incelemeler göstermiştir ki, bugün dünyanın neresine giderseniz gidiniz, orada okunmakta olan ve modern tekniğin imkânlarıyla basılmış bulunan mushaflarla İslam'ın ilk asırlarından bize ulaşan bu mushaflar arasında -basit imla farkları ve sınırlı sayıdaki kâtip sehivleri bir yana- tam bir birliktelik mevcuttur. Yaptığımız değerlendirmelere göre birbirinden çok uzak coğrafyalarda ve birbirini görmemiş kâtipler tarafından istinsah edilmiş bu nüshalar bize göstermektedir ki yaprakları, ciltleri, boyutları, fiziki varlıkları, sayfalarındaki satır sayıları ayrı da olsa muhtevaları aynıdır. Yani nereye gitsek aynı mushafla karşılaşılmaktadır. Tabiatıyla bu sonuç, hepimize heyecan veren bir gerçeği, on dört asırdır satırlarda ve sadırlarda korunan tek mushaf gerçeğini somut olarak ortaya koymaktadır."[125]

Yine yazma eserler konusunda önemli bir yazar olan Muhammed Hamidullah şöyle diyor:

---

125. Altıkulaç, *Mesâhif-i Kadime*, ss. 27-28.

"O dönemde yazılan Kur'an nüshaları veya bunların parçaları; savaşlar, yangınlar, su baskınları ve diğer felaketlere rağmen korunarak bize kadar gelmiştir. Taşkent'te olduğu gibi İstanbul'da ve Londra'da Halife Osman'a nispet edilen Kur'an nüshaları hâlen mevcuttur. İstanbul'da Hz. Ömer'e nispet edilen bir Kur'an sayfası vardır. Paris'teki Bibliothèque Nationale'de Kur'an parçaları bulunmaktadır. Bunların hicri II., III. yüzyıl tarihli oldukları söylenmektedir. Kahire'de, San'a'da, İran'da, Afganistan'da ve diğer ülkelerde Kur'an'ın çok eski nüshaları bulunmaktadır. Bütün bunlar birbiriyle karşılaştırılmıştır. Mağrip'ten Malezya, Taşkent ve Seylan'a uzanan bölgelerde milyonlarca el yazması nüshalar arasında, yazıcıların yazım hatalarından başka hiçbir farkın bulunmadığını tespit etmek heyecan vericidir."[126]

Çıkarımlar

1) İncelediğimiz mushaflar, Fatiha'dan Nas suresine doğru gitmektedir. Dolayısıyla ayetlerin tertibi, elimizdeki mushaflarla aynıdır. Bu mushaflar, sure ve ayet dizilimlerinin "Tevkifi mi? İctihadi mi?" olduğu şeklindeki tartışmada delil sayılabilirler.

2) Karbon testi sonuçlarının, aynı yüzyıl içerisinde çeşitli dönemlere ait olduklarını gösterdiği bu mushaflar arasında fark olmaması, Hz. Osman döneminde mushafların çoğaltılması süreci ile ilgili vehim ortaya atmaya çalışanlara susturucu bir delil olacaktır. Bununla ilgili akli delil, bu bölümün ilk sayfalarında ortaya konulmuştu.

3) Yeryüzünde, böylesine çok ve erken döneme ait yazması olan başka bir metin daha yoktur. Böyle bir metnin tahrif edildiğini öne sürmek için iddialaşmak ya cehaletten ya da ön yargıdan ileri gelir. Eğer bu kadar yazması olan bir metnin güvenilirliği tartışılacaksa yeryüzünde güvenilir tek bir metin dahi yoktur.

Tayyar Altıkulaç bu gerçeği şöyle ifade ediyor: "Yeryüzünde, Kur'an-ı Kerim kadar yazma nüshası bulunan, baskısı yapılan başka bir kitap yoktur."[127]

---

126. Hamidullah, *Kur'an-ı Kerim Tarihi*, s. 93.
127. Altıkulaç, *Mesâhif-i Kadîme*, s. 20.

4) Malum olduğu üzere Hz. Osman, çoğalttığı nüshaları İslam beldelerinin çeşitli bölgelerine göndermiştir. Bugün bulunan yazmaların, Hz. Osman'ın hangi bölgeye gönderdiği nüshalardan çoğaltıldığı, kesine yakın bir derecede anlaşılabilmektedir. Örneğin:

Topkapı, San'a, MEFİ, Hz. Osman'ın Medine'de bulundurduğu mushafı ile uyumludur.

TİEM ve St. Petersburg mushafları, Hz. Osman'ın Basra'ya gönderdiği mushaf ile uyumludur.

Londra Paris ve Tubingen mushafları, Hz. Osman'ın Şam'a gönderdiği mushaf ile uyumludur.

Taşkent ve Kahire mushafları ise Hz. Osman'ın Kûfe'ye gönderdiği mushaflarla uyumludur.

Ayrıca bu yazmalarda bulunan harekeleme şekli, ilk dönem Kur'an tarihi anlatan eserleri teyit etmiştir. Gerçekten o eserlerde Ebu'l-Esved ed-Düeli'ye (ö. 69) nispet edilen harekeleme yöntemi, bu mushaflarda bulunmuştur. Kırmızı mürekkeple, harflerin ön, alt ve üstüne konulan noktalarla harekelerin ifade edildiği anlatısı teyit edilmiştir. Oysa bu bilgiler, bu yazmalar bulunmadan önce kitaplara kaydedilmişti.

Bu hâli ile söz konusu mushaflar, Kur'an'ın tahrif edilmediğini gösterdiği gibi, bulunan mushafların kıraatlerle uyumlu olması ve İslam tarihi eserlerindeki bilgileri teyit etmesi ile Müslüman hafızların ezberleri ve ilk dönem İslam tarihi ve Kur'an tarihi kaynaklarının güvenilirliğini de göstermiş olurlar.

Diğer bir deyişle bulunan yazmalar; hafızların ezberleri, eski tarihî kaynaklardaki bilgiler ve akli delillerle uyumlu çıkmıştır. Bu, yeryüzünde hiçbir metnin ulaşamayacağı bir tarihî güvenilirlik seviyesidir.

5) Farklı bölgelerdeki farklı mushafların böylesine aynı çıkması başkaca çıkarımların yapılmasına da müsaittir. Tayyar Altıkulaç bu durumu şöyle ifade etmektedir:

"Hepsi ayrı ayrı kâtipler tarafından yazılmıştır. Kâtiplerin birbirlerini tanıma ve dolayısıyla birbirinden kopya edilmiş olma ihtimali yok gibidir. Bir başka ifade ile söylemek gerekirse ayrı ayrı kâtipler tarafından, birbirinden uzak bölgelerde ve birbirinden ha-

bersiz olarak, ama Hz. Osman'ın bu farklı bölgelere gönderdiği nüshalardan istinsah edilmişlerdir. Boyutları, varak sayıları, satır sayı ve düzenleri birbirlerinden çok farklıdır. Yani kâtiplerin bu konularda birbirlerinden etkilenmedikleri açıktır.

Gerek sure gerekse sureler içindeki ayet düzeni ve sıralaması açısından, aralarında hiçbir ayrılık yoktur. Başlarından sonlarına kadar metin birlikteliğine sahiptirler. Bir ayet, birinde nasıl yazılmışsa, diğerlerinde herhangi bir farklılık olmaksızın aynı şekilde yazılmıştır.

Bu ne muhteşem bir sonuçtur. İnsanlık tarihinde bunun başka bir örneğinden söz etmek mümkün değildir"[128]

Corpus Coranicum[129]

Bu, oryantalistlere ait bir web sitesi olup onların el yazması mushaflarla ilgili çalışmalarını içermektedir. Kur'an'da seçtiğiniz her ayetin, yaklaşık 1000 yılından önceki yazmalarını site tabanında mevcut olan eserler üzerinden göstermektedir. Elbette sitenin veri tabanı, yukarıda sıraladığımız tüm mushafları göstermemektedir. Ancak belli mushafları içermesine rağmen, ayet ayet bakılabilme kolaylığı sağlamaktadır.

Burada tüm ayetleri göstermek elbette mümkün değil. O yüzden sadece iki ayeti örnek vermekle yetineceğiz. Seçimimizin maksatlı olmadığını göstermek açısından ayetin birisini, bu eserde uzunca tefsirini yaptığım Rum suresinin 1-5 ayetlerinden seçtim. Diğerini ise Tevbe suresinin son iki ayetinden seçtim.

Bunun sebebini şöyle açıklayabiliriz: Bilindiği üzere Reşad Halife, 20. yüzyılda 19 mucizesi adını verdiği -bana matematiksel manipülasyondan ibaret gözüken- bir yapıdan dolayı, Tevbe suresinin son iki ayetinin, Kur'an'dan olmadığını iddia etmiştir.

---

128. Altıkulaç, *Mesâhif-i Kadîme*, s. 355.
129. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/1/verse/1/manuscripts (Son erişim: 20.05.2022).

Bahsi edilen web sitesinde, Tevbe suresinin son iki ayetini seçtiğinizde, çıkan yazmaların yaklaşık tarihlendirilmesi şöyledir: 606-649,[130] 650-700(?),[131] 662-765,[132] 700,[133] 700-800(?),[134] 750,[135] 750,[136] 750,[137] 750-900(?),[138] 700-900,[139] 700-900,[140] 750-900(?),[141] 750-900(?),[142] 750-900(?),[143] 800(?),[144] 800(?),[145] 800,[146] 775-995,[147] 750-

130. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/9/verse/128/manuscripts/117/page/3v (Son erişim: 20.05.2022).
131. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/9/verse/128/manuscripts/73/page/25v (Son erişim: 20.05.2022).
132. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/9/verse/128/manuscripts/163/page/77r (Son erişim: 20.05.2022).
133. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/9/verse/128/manuscripts/170/page/345r (Son erişim: 20.05.2022).
134. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/9/verse/128/manuscripts/253/page/1r (Son erişim: 20.05.2022).
135. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/9/verse/128/manuscripts/52/page/128r (Son erişim: 20.05.2022).
136. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/9/verse/128/manuscripts/13/page/44v (Son erişim: 20.05.2022).
137. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/9/verse/128/manuscripts/332/page/17v (Son erişim: 20.05.2022).
138. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/9/verse/128/manuscripts/587/page/48r (Son erişim: 20.05.2022).
139. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/9/verse/128/manuscripts/57/page/4r (Son erişim: 20.05.2022).
140. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/9/verse/128/manuscripts/561/page/58v (Son erişim: 20.05.2022).
141. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/9/verse/128/manuscripts/878/page/117v (Son erişim: 20.05.2022).
142. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/9/verse/128/manuscripts/337/page/121v (Son erişim: 20.05.2022).
143. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/9/verse/128/manuscripts/599/page/82r (Son erişim: 20.05.2022).
144. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/9/verse/128/manuscripts/323/page/59v (Son erişim: 20.05.2022).
145. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/9/verse/128/manuscripts/56/page/40r (Son erişim: 20.05.2022).
146. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/9/verse/128/manuscripts/269/page/4r (Son erişim: 20.05.2022).
147. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/9/verse/128/manuscripts/165/page/23v (Son erişim: 20.05.2022).

90(?),[148] 1000-1200(?).[149]

606-649 yılları arasına tarihlenen mushaf, San'a'daki CODEX DAM 01-27.1'dir. Karbon testine göre, yıl üzerinden kaba bir ihtimal hesabı ile bu yazma;

%60 ihtimal Hz. Muhammed (s.a.v.) döneminde yazılmış,

%5 ihtimal Hz. Ebubekir dönemine ait,

%24 ihtimal Hz. Ömer dönemine ait,

%11 ihtimal Hz. Osman döneminin ilk 5 yılına aittir.

Sonrasında da düzenli olarak diğer metinlerin içerisinde görünmektedir. Ayrıca bu ayet, ilgili kodeks içerisinde, öncesi ve sonrası ile beraber bulunmaktadır.

Site veri tabanında, tüm eski mushafların bulunmadığını da unutmamak gerekir. O hâlde, sadece bu durum dahi Reşad Halife ve takipçilerinin iddialarını çürütmek için yeterlidir.

Gelelim Rum suresine... Bu surenin 5. ayeti ilgili sitede aratıldığında çıkan sonuç yaklaşık olarak şöyle: 649-675,[150] 680-798,[151] 700,[152] 700-900,[153] 700-900,[154] 700-1000,[155] 750,[156] 750,[157]

---

148. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/9/verse/128/manuscripts/31/page/68v (Son erişim: 20.05.2022).
149. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/9/verse/128/manuscripts/1404/page/46v (Son erişim: 20.05.2022).
150. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/30/verse/5/manuscripts/107/page/58v (Son erişim: 20.05.2022).
151. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/30/verse/5/manuscripts/522/page/35v (Son erişim: 20.05.2022).
152. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/30/verse/5/manuscripts/170/page/694r (Son erişim: 20.05.2022).
153. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/30/verse/5/manuscripts/616/page/153r (Son erişim: 20.05.2022).
154. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/30/verse/5/manuscripts/57/page/125v (Son erişim: 20.05.2022).
155. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/30/verse/5/manuscripts/263/page/3r (Son erişim: 20.05.2022).
156. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/30/verse/5/manuscripts/52/page/259r (Son erişim: 20.05.2022).
157. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/30/verse/5/manuscripts/377/page/4v (Son erişim: 20.05.2022).

750,[158] 750-900,[159] 750-900,[160] 750-900,[161] 750-900,[162] 750-1000,[163] 750-1000,[164] 750-1000,[165] 800,[166] 800[167], 800,[168] 800,[169] 972,[170] 1000-1200.[171]

Bir Kıyas

Aşağıda göreceğiniz tabloda,[172] neredeyse herkesin kabul ettiği antik metinler incelenmiştir.

---

158. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/30/verse/5/manuscripts/12/page/88v (Son erişim: 20.05.2022).
159. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/30/verse/5/manuscripts/878/page/235r (Son erişim: 20.05.2022).
160. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/30/verse/5/manuscripts/460/page/80r (Son erişim: 20.05.2022).
161. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/30/verse/5/manuscripts/599/page/152v (Son erişim: 20.05.2022).
162. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/30/verse/5/manuscripts/337/page/239v (Son erişim: 20.05.2022).
163. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/30/verse/5/manuscripts/663/page/25r (Son erişim: 20.05.2022).
164. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/30/verse/5/manuscripts/102/page/8v (Son erişim: 20.05.2022).
165. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/30/verse/5/manuscripts/1247/page/52v (Son erişim: 20.05.2022).
166. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/30/verse/5/manuscripts/507/page/8r (Son erişim: 20.05.2022).
167. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/30/verse/5/manuscripts/880/page/40r (Son erişim: 20.05.2022).
168. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/30/verse/5/manuscripts/888/page/2v (Son erişim: 20.05.2022).
169. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/30/verse/5/manuscripts/56/page/174r (Son erişim: 20.05.2022).
170. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/30/verse/5/manuscripts/882/page/1v (Son erişim: 20.05.2022).
171. https://corpuscoranicum.de/en/verse-navigator/sura/30/verse/5/manuscripts/1404/page/95r (Son erişim: 20.05.2022).
172. İlgili tablo, Josh McDowell'in *Hüküm Gerektiren Yeni Kanıtlar* adlı eserinde, 91. sayfada bulunmaktadır.

YAZAR	KİTAP ADI	YAZIM TARİHİ	EN ESKİ KOPYANIN YAKLAŞIK TARİHİ	YAKLAŞIK ZAMAN ARALIĞI
Homeros	İlyada	İ.Ö. 800	İ.Ö. 400	400 yıl
Herodot	Tarih	İ.Ö. 480-425	İ.S. 900	1350 yıl
Thucydides	Tarih	İ.Ö. 460-400	İ.S. 900	1300 yıl
Eflatun		İ.Ö. 400	İ.S. 900	1300 yıl
Demostenes		İ.Ö. 300	İ.S. 1100	1400 yıl
Sezar	Galya Savaşları	İ.Ö. 100-44	İ.S. 900	1000 yıl
Livius	Roma Tarihi	İ.Ö. 59-İ.S. 17	(kısmen) 4. yy. çoğunluğu 10. yy	400 yıl 1000 yıl
Tacitus	Annals	İ.S. 100	İ.S. 1100	1000 yıl
Genç Plinius	Doğa Tarihi	İ.S. 61-113	İ.S. 850	750 yıl

Bu metinlerden herhangi birini orijinal kabul eden birisi, nasıl olur da Kur'an hakkında "Orijinal değildir." gibi bir iddiada bulunabilir? Bunlardan herhangi birinin güvenilir kabul edildiği bir zeminde, Kur'an hakkında "Acaba?" demek dahi, art niyet göstergesi sayılmalıdır.

Bu arada, Kur'an'ın aktardığımız durumunu İncillerle de kıyaslamak faydalı olacaktır. İlgili tablo[173] şöyledir:

173. Duygu, *İsa, Pavlus, İnciller: Hristiyanlık Neden ve Nasıl Ortaya Çıktı?*, s. 620.

BÖLÜM ADI	YAZARI	YAZILDIĞI TARİH
Matta	Bilinmiyor	Tahminen 80-100
Markos	Bilinmiyor	Tahminen 68-71
Luka	Bilinmiyor	Tahminen 80-100
Yuhanna	Bilinmiyor	Tahminen 90-110
Elçilerin İşleri	Bilinmiyor	Tahminen 80-150
1. Korintliler	Pavlus	Tahminen 54-55
2. Korintliler	Pavlus	Tahminen 55-56
Galatyalılar	Pavlus	Tahminen 55-56
Efesliler	Bilinmiyor	Tahminen 80-90
Koloseliler	Pavlus (?)	Tahminen 60'lar
Filipliler	Pavlus	Tahminen 60'lar
1. Selanikliler	Pavlus	Tahminen 50-51
2. Selanikliler	Pavlus (?)	Tahminen 51-52
Romalılar	Pavlus	Tahminen 60'lar
Filimon	Pavlus	53-54 veya 60'lar
1. Timoteos	Bilinmiyor	100'lü yıllar
2. Timoteos	Bilinmiyor	100'lü yıllar
Titus	Bilinmiyor	100'lü yıllar
İbraniler	Bilinmiyor	Tahminen 90-110
Yakup	İsa'nın kardeşi Yakup (?)	60'lı yılların başı (?)
1. Petros	Bilinmiyor	Tahminen 80-90
2. Petros	Bilinmiyor	Tahminen 100-130
1. Yuhanna	Bilinmiyor	Tahminen 90'lı yıllar
2. Yuhanna	Bilinmiyor	Tahminen 90'lı yıllar
3. Yuhanna	Bilinmiyor	Tahminen 90'lı yıllar
Yahuda	Bilinmiyor	Tahminen 90'lı yıllar
Vahiy	Bilinmiyor	Tahminen 80-90*

* Listede verilen bilgileri bazı açılardan krş. *The New Testament in the Apostolic Fathers*, ss. 301-419; Ayrıca bk. Riches, *The Bible*, s. 24.

Velhasıl-ı Kelam

Kur'an'ın güvenilirliği ile ilgili tarihî tartışma açmak isteyen muhalifimiz, bize öncelikle yukarıda saydığımız güvenilirlik kriterlerinin her birinde, Kur'an'ın onda biri kadar delile ulaşan başka bir metin göstermelidir.

Kur'an kadar erken dönemde yazıya geçirilmiş, Kur'an kadar erken yazmaları olan, Kur'an ezberleyeni kadar ezberleyeni olan, birbiri ile kanlı bıçaklı grupların bile üzerinde ittifak ettikleri başka bir tarihî metin önümüze konulsun belki sonrasında tartışırız.

Kur'an, öyle bir güvenilirlik seviyesine ulaşmıştır ki onun hakkında "Acaba? Olabilir mi?" gibi bir şüphenin -bırakınız dile getirilmesi- düşünülmesi durumunda bile, kendisi dışındaki tüm tarihî metinler zaten çöp olmuş sayılır. Kur'an hakkında şüpheli konuşan biri için Kur'an dışındaki tüm metinler, direkt asılsız kabul edilir.

HADİS

Gayrimüslimlere de hitap etmesini istediğiniz bir eserde, yakın dönemde bazı Müslüman gruplar tarafından dahi tartışma konusu edilen bir tarihî veriyi kullanmak maalesef pek mümkün olmayacaktır. Özellikle hadisin, fazlasıyla teknik bir mesele olması ve inceleme kriterlerinin detay arz etmesi hasebi ile sadece yapılan işin basitçe özetlenmesi bile, bu eser hacminde bir kitabın kaleme alınmasını gerektirecektir.

Burada ilave bir zorluk daha mevcuttur. Bu zorluk, böylesine teknik bir meselenin, özellikle oryantalistler eliyle tenkit edilmesi ve medyada, konuyla ilgili hiçbir fikri olmayan kişilerce propaganda yoluyla karikatürize edilmesidir.

Durumu tefekkür edebilmeniz açısından şunu aktarabilirim: Mesela Aristoteles'in *Metafizik* isimli eserinin, medya kanalı üzerinden felsefe ile ilgilenen kişilerce karikatürize edilerek "Aristoteles böyle bir şey söylemiş olabilir mi hiç?" minvalinde söylemlerle ona ait olmadığının iddia edildiğini ve metnin içinden bazı kısımların

bu işlem için kullanıldığını düşünün. Siz Aristoteles üzerine çalışmış bir araştırmacı olarak kullanılan bazı metinlerin Antik Yunan dünyası ile oldukça uyumlu olduğunu anlatmaya çalışıyorsunuz. Fakat konuyla ilgili donanım eksikliği olan geniş kitlelere, yanlış bilgiler ve anakronik yorumlar ak-kara düzleminde sunulmaya devam ediliyor. Burada siz hem donanımı olmayan kişilere donanım gerektiren teknik bir meseleyi aktarmak hem de yaygın propagandaya karşı -deyim yerindeyse- rampaya doğru yürümek zorunda kalıyorsunuz. Hadisler konusu buna benzemektedir.

Burada, detaylı bir tasnif ve ihtimale dayalı güçlü bir haber felsefesi oluşturulmuştur. Her haber incelenmiş, kategorize edilmiştir ve gücüne göre sınıflanmıştır. Burada eskiden yapılmış sınıflamalar da son söz gibi ele alınmaktan uzak olarak çalışmalar gerektirmektedir. Konu ak-kara gibi iki koşullu ele alınmaktan oldukça uzaktır. Ancak böyle bir hususu burada anlatmak, kitabı amacından saptıracaktır. Belki müstakil bir eserin konusudur. Maalesef tüm bu zorluklardan dolayı eserde tarihî veri olarak -bence güvenilir olan- pek çok hadis metnini kullanmadım.

Bu arada, genel tarihî çıkarımı, ayetler üzerinden ya da gayrimüslim yazarlardan alıntılarla yapmayı tercih ettim. Bu sayede, gayrimüslim bir muhatapta meydana gelecek olası kuşkuları bertaraf etmek istedim.

Kullandığım hadislerin neredeyse tamamını, gayrimüslim yazarların da olumlayarak kullandıkları ve üzerinden çıkarım yaptıkları hadislerden seçtim. Bu, gayrimüslim yazarlara ya da onların metotlarına itimat etmemden kaynaklanmadı. Sadece, meseleye uzak bir okuyucunun, yaptığım haber incelemesini, bu metot sayesinde kuşkudan uzak bir şekilde daha kolay takip edilebileceğini düşündüm. Bu hususu eserin ön söz bölümünde de aktarmıştık.

En azından, gayrimüslim yazarların da yorumlamakta olduğumuz tarihî veriyi kabul ettiğini bilmenin, normal bir okuyucuyu, "Acaba Müslümanlar bunları, peygamberliği ispatlamak için mi uydurdu?" sorusundan kurtaracağını düşündük. Umarım faydalı olur.

O yüzden hadislerin güvenilirliği temellendirmesini, bu bölümde yapmamıza gerek kalmamıştır.

YORUM METOTLARIMIZ

İKİNCİL DELİL MANTIĞI

Bu bölüm içerisindeki bu ve sonraki alt başlıklarda, metin yorumu hakkında, kitap boyunca sıkça kullanacağımız metotların açıklaması yer alacaktır. İleriki bölümlerde, neredeyse her müstakil delilin altında, bu bölümlere atıflarda bulunacağız. Yani bu bölümün gayesi, yorum metodumuzun delillendirilmesi ve temellendirilmesidir.

Biz, sahabe topluluğu dediğimiz toplulukla ilgili, yani Nebi (s.a.v.) çağında yaşayıp iman edenlerin hayatlarına baktığımızda, onların hayatlarında, İslam için yapılmış büyük fedakârlıklar olduğunu görüyoruz.[174] Elimizdeki tüm tarihî veriler bu bağlamda müttefik olduğu gibi, bunu Kur'an metninden çıkarsamak da oldukça mümkündür.

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَّاءُ وَزُلْزِلُوا حَتَّىٰ يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَىٰ نَصْرُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ

"Yoksa sizden önce gelip geçenlerin hâli başınıza gelmeden cennete gireceğinizi mi sandınız? Onlara öyle bir yoksulluk, öyle dayanılmaz bir zorluk çattı ve öylesine sarsıldılar ki, sonunda elçi, bera-

174. Bir sonraki alt başlıkta bunu detaylıca ele alacağız.

berindeki müminlerle, 'Allah'ın yardımı ne zaman?' diyordu. Dikkat edin! Şüphesiz Allah'ın yardımı pek yakındır."[175]

Mesela bizim bu ayetten, o dönemde Müslümanların zorluk çektiğini anlamak için Müslüman olmamız gerekmez. Vasat düzeydeki bir tarih okuyucusu bile "Burada, inananların çektikleri zulümler karşısında sabretmeleri ve eski kavimleri düşünmeleri anlatıldığına göre, bir zulümle karşılaşmış olmalılar. Zira bu zulme sabretmeleri onlara vaaz edilmiş." der.

Bugün tüm tarihî metinleri böyle yorumluyoruz. Ben buna ikincil delil diyorum. Takriben alt metin okuma diye tabir olunan şeye denk gelir. İkincil delil, benim bu okuma tipine verdiğim adlandırmadır. Yani ayet, "Müminler işkence çekiyorlar." deseydi, bunun öne sürülen iddiayı ispat için söylendiği düşünülebilirdi. Oysa ayet, kâfirlere değil müminlere yönelik bir hitapla "Sabredin!" dediğinde, biz ikincil bir anlam olarak "Demek ki fedakârlık ediyor, zulüm görüyorlardı." çıkarımını doğal olarak yaparız.

Bu ikincil delil mantığı üzerine tefekkür etmek gerekir. Bu çok güçlü bir yapıdır. Kitabın devamında, bu tarz delilleri bu adla ele alacağız. İkincil deliller, direkt iddialardan çok daha güçlüdürler. Zira onlar, kurgu olma töhmetinden uzaktırlar.

Gündelik hayattan bir örnek verelim. Mesela, benim doktor olduğumun inkâr edildiği ve bu hususta gerilimli tartışmanın yaşandığı bir ortamda, doktor kimlik kartımı göstersem, "Kimlik kartını, zaten bunu ispatlamak için yaptırmış olabilir." dersiniz. Ama örneğin, beni tanıyan insanların bulunduğu bir muhitte trafik kazasına denk gelsek ve siz dışarıdan olayı izlerken herkesin bana, "Doktor yardım et!" dediğini görseniz ve ben sizin önünüzde kazazedeye müdahale etsem, benim doktor olduğumu ispata lüzum kalır mı? Zira ne bu ortam benim doktor olduğumu ispatlamam için kurulmuşa benziyor ne de böyle bir tartışma var. İşte biz, böyle bir nakil okusak deriz ki: "Altay'ın doktor olduğunu tartışmaya gerek yoktur. Bu çok açık bir gerçektir."

Özetle metin ve bağlam bir şeyi ispat etmek için oluşturulmamasına rağmen, ispat ettiği o şeye ben, "ikincil delil" diyorum. Sa-

175. el-Bakara, 2/214.

habeye sabır telkin eden ayetlerden, zulmün vaki olduğunu anlamamız gibi. Yahut şu ayette olduğu gibi:

أَمْ تَسْـَٔلُهُمْ أَجْرًا فَهُم مِّن مَّغْرَمٍ مُّثْقَلُونَ

"Yoksa, sen onlardan bir ücret istiyorsun da borç yüzünden ağır bir yük altında mı kalıyorlar?"[176]

Mesela bu ayette, ücret istiyordu ya da istemiyordu tartışması yoktur. Bu, "Sanki bir şey kaybedeceksiniz. Neden iman etmiyorsunuz?" bağlamında, müşriklere yönelik bir serzeniş üslubudur. Muhatapla ücret istenilmediği üzerinde hemfikir olmak gibi bir zemin olmasa, bu hitap bütünüyle anlamsız ve alakasız olacaktır. O hâlde biz bunu görünce doğal olarak ikincil delil mantığında, "Ücret istemiyordu." önermesini rahatlıkla doğrulamış oluruz. Bu metni kimin yazdığına inanırsanız inanın, bu çıkarım çok doğaldır.

Bir örnek daha verelim. Çünkü bu meselenin anlaşılması fazlasıyla önemlidir. Bu yöntemi, sadece İslami delilleri anlatmak için temel yapmıyorum. Aslında şu an, her metinde kullanılabilecek bir okuma metodunu inceliyoruz.

وَإِذَا الْمَوْءُۥدَةُ سُئِلَتْۢ بِأَىِّ ذَنۢبٍ قُتِلَتْ

"Ve diri diri toprağa gömülen kızcağıza, hangi günahtan dolayı öldürüldüğü, sorulduğu zaman."[177]

Ayet, bir ahiret sahnesini tasvir ediyor ve orada, bir kızı gömmelerinin günahından dolayı, gömen kişilerin hesaba çekileceklerinden bahsediyor. Ayet, ispat sadedinde değildir. Yani "Siz, kız çocuklarını gömüyorsunuz." gibi bir iddia ile ortada değildir. Zaten tüm muhatapların haberdar oldukları bir uygulamayı kınamakta ve bu günahtan dolayı ceza göreceklerini inşa etmektedir.

O hâlde burada, söz konusu kınamanın muhatabı olan kimselerin bu uygulamadan haberdar olduğunu, böyle bir uygulamanın var olduğunu kolaylıkla anlarız. Mesela, o dönemden sonra yazılmış hiçbir tarih kitabındaki veri, olaya bu derece yakın değildir. Hiçbi-

176. el-Kalem, 68/46.
177. et-Tekvîr, 81/8-9.

rinin tarihi kaynaklığı bu kadar net değildir. Delilin ikincil olması hasebiyle delaleti bu kadar güçlü değildir. O hâlde, elimizde başka hiçbir tarihi vesika olmasa dahi, bu gerçeği ilgili metinden rahatça anlayabilirdik.

Bugün de esasen tüm tarihî metinleri böyle okuyoruz. Mesela, Peloponnesos Savaşı[178] ile ilgili elimizdeki tüm metinler Atinalılara aittir. Ancak biz, Atinalılar tarafından okusak da ve hatta Atina'nın bile tamamını değil, onun içindeki bir sosyoekonomik ve politik tarafı temsil eden, Atina içi çatışmalarda taraf olan Thukydides gibi bir yazardan okusak dahi bu okuma yöntemi sayesinde neredeyse objektif bir şekilde Peloponnesos Savaşı'nı ele alabiliyoruz. Hatta bu eseri, klasik tarih yazımına yakın bir yazıma sahip olduğu için "ilk gerçek tarih metni" olarak adlandıran pek çok kimse vardır.

Örneğin Osmanlı tarihini incelerken elimizdeki verilerin neredeyse tamamı dönemin padişahının kontrolünde yazılmış olmasına rağmen, o dönemi tenkit edebilecek fenomenleri, bu şekildeki bir okuyuşla tespit edebiliyoruz.

Bu nedenledir ki eser boyunca delilleri yorumlamamızda, ikincil delil metodunu sıkça uygulayacağız.

SAHABENİN TARİHİ KAYNAKLIĞI

Bu bölümde, sahabe topluluğunun samimiyet ve fedakârlıkla iman ettikleri ispat edilmeye çalışılmaktadır. Bu ispat ile iki önermeyi göstermeyi hedeflemekteyiz:

Birincisi: Kur'an tahrif edilseydi, sahabe topluluğu muhakkak buna tepki gösterirdi. Bu husus aslında önceki bölümde anlatıldı. Ancak bu bölüm, o akli zeminin gösterilmesi açısından önemli olacaktır.

İkincisi: Kur'an'da, onların içinde bulundukları toplum ya da fertler hakkında, açıkça anlaşılabilir yanlış bir tarihî anlatı olsaydı onlar reaksiyon gösterirlerdi. Bu örneklerle esas hedeflediğimiz şey, bu yorum metodunun temellendirilmesidir.

---

178. Atinalılar ile Spartalılar arasındaki bir savaş.

Onların samimiyetinin gösterilmesi, pek çok hususun düzgün anlaşılması açısından oldukça önemlidir.

Bu yüzden aktardığımız örnekleri kâğıt üzerindeki yazılar gibi düşünmeyin. Bu olayları yaşayan bir arkadaşınızı hayal edin ve onun samimi olup olmadığıyla ilgili kanaatinizi değerlendirin. O arkadaşınızın böylesine samimi olarak inandığı bir konudaki tavırlarını ve reaksiyonlarını hayal edin. Ayrıca bu verdiğimiz örneklerin, ciltlerle ifade edilebilecek kadar çok olduğunu akılda tutun.

Baskılara Tahammül

Mekkeli Müslümanlar (muhacirler) açısından ele alacak olursak bu insanlar, mal ve can açısından büyük fedakârlıklarda bulunuyor ve Mekke döneminde, hiçbir menfaat olmaksızın eziyetlere katlanıyorlardı. Bugün gerçek hayatta, karşınızdaki bir kişinin böyle olduğunu görseniz onun samimiyetinden asla şüphe etmezsiniz.

O dönemde vuku bulan bu nevi baskılara karşı tahammülü, kabaca ikiye ayırarak örneklendirebiliriz.

a) Kitlesel Baskıya Tahammül

Elimizde başka hiçbir tarihî veri olmasa dahi, Kur'an başından sonuna kadar bir baskı ortamı olduğunu bize ikincil delil yoluyla göstermektedir. Aşağıdaki ayetler buna örnektir:

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ فَإِذَا أُوذِيَ فِي اللَّهِ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ
كَعَذَابِ اللَّهِ وَلَئِن جَاءَ نَصْرٌ مِّن رَّبِّكَ لَيَقُولُنَّ إِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ أَوَلَيْسَ
اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِمَا فِي صُدُورِ الْعَالَمِينَ

"İnsanlardan öylesi vardır ki, 'Allah'a iman ettik.' der fakat Allah uğruna eziyet gördüğü zaman, insanların (kendisine yönelttikleri işkence ve) fitnesini Allah'ın azabıymış gibi sayar; ama Rabbinden

'bir yardım ve zafer' gelirse andolsun, 'Biz gerçekten sizlerle birlikteydik.' demektedirler. Oysa Allah, âlemlerin sinelerinde olanı daha iyi bilen değil midir?"[179]

Örneğin bu ayette, "Eziyet var." gibi bir ifade kullanılmamıştır. Ayetin metninden anlaşılan "Eziyet var." ifadesi, "Sabredilmesi gerekiyor." ifadesinden bir kademe daha ileride, "Neden eziyete yeterince sabretmeyenler var?" şeklinde bir serzeniştir.

Eğer ortada bir eziyet olmasaydı ve bu eziyet herkes tarafından bilinmeseydi bu hitap bütünüyle abes olurdu. Biz bu ifadeden dahi, eziyet edildiğini kolayca anlarız.

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ

"Sizi, mutlaka biraz korku ve açlık ile biraz da mallardan, canlardan ve ürünlerden noksanlaştırmak suretiyle imtihan edeceğiz. Sabredenleri müjdele!"[180]

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِعْ مِنْهُمْ آثِمًا أَوْ كَفُورًا

"Rabbin hükmünü verinceye kadar sabret. Onlardan hiçbir günahkâra ve nankör kâfire itaat etme."[181]

Bu tarz ayetler oldukça fazladır. Kitabımızı, her yerde bulunabilecek bilgilerle uzatmak istemiyoruz. "Sabır ayetleri" şeklinde bir arama ile belki yüzlerce bu tarz ayete ulaşılabilir. Ayrıca Kur'an kıssalarının neredeyse tamamı, Mekke'de yaşanan böylesi baskılara atıf yapar. "Önceki peygamberler ve onların takipçileri sabretti, siz de dayanın." anlamındadır. Bu da açıkça beyan edilmiştir.

فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ

"Öyleyse, Rasûlüm! Azim ve kararlılık sahibi peygamberler nasıl sabrettilerse sen de öylece sabret."[182]

---

179. el-Ankebut, 29/10.
180. el-Bakara, 2/155.
181. el-İnsan, 76/24.
182. el-Ahkâf, 46/35.

وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلٰى مَا كُذِّبُوا وَاُوذُوا
حَتّٰٓى اَتٰيهُمْ نَصْرُنَا ۚ وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللّٰهِ ۚ وَلَقَدْ جَٓاءَكَ مِنْ نَبَإِي
الْمُرْسَلِينَ

"Rasûlüm! Hiç şüphesiz senden önce de nice peygamberler yalanlandılar. Fakat onlar, bütün bu yalanlanmalarına ve maruz kaldıkları sözlü, fiilî her türlü eziyete katlandılar. Derken kendilerine yardımımız yetişti de sonunda kazananlar onlar oldu. Öyle ya, Allah'ın sözlerini, yardım ve zafer vaadini değiştirebilecek kimse yoktur. Nitekim o peygamberlerle ilgili ibret verici hadiselerden bir kısmı, zaten sana ulaşmış bulunuyor."[183]

وَمَا تَنْقِمُ مِنَّٓا اِلَّٓا اَنْ اٰمَنَّا بِاٰيَاتِ رَبِّنَا لَمَّا جَٓاءَتْنَا ۟ رَبَّنَٓا اَفْرِغْ عَلَيْنَا
صَبْرًا وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِينَ ۚ

"Sen sırf, Rabbimizin ayetleri bize geldiğinde iman ettiğimiz için bize hınç duyuyorsun. Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır ve Müslüman olarak bizim canımızı al."[184]

Kıssalar bu gözle tekrar okunduğunda, Kur'an'ın baştan sona bu konudan bahsettiği rahatça anlaşılacaktır.

Lesley Hazleton, bu bağlamda Habeş hicretinin, yapılan baskılara delil olacağını belirtmiştir.[185] Ona göre, baskı olmasaydı bu insanlar, kaçmak için iki defa yerlerini yurtlarını terk etme girişiminde bulunmazlardı.[186] Burada onun kastı, Habeş ve Medine hicretleridir.

W. Montgomery Watt hicret sırasında durum başlığı altında şunları kaydediyor: "Onun peygamberliğini kabul etme konusunda çoğu kişinin samimi olduğu anlaşılıyor."[187]

---

183. el-En'âm, 6/34.
184. el-A'râf, 7/126.
185. Hazleton, *İlk Müslüman*, s. 153; W. Montgomery Watt, *İslam'ın Tebliğ Tarihi*, s. 35.
186. Bir sonraki alt başlıkta bu baskıya dair bireysel olaylara değineceğiz.
187. W. Montgomery Watt, *Hz. Muhammed Medine'de*, s. 29.

Leone Caetani der ki: "Kureyşliler, Muhammed'in taraftarlarına karşı, gün geçtikçe daha ziyade hasmane (düşmanca) bir vaziyet alıyorlardı. Her kabile her aile kendi efradı içinde İslamiyet'i kabul etmiş olanlara zalimce muamele ediyordu. Müslümanları hapsettiler. Aç ve susuz bıraktılar. Bazı Müslümanları, güneşin yakıcı şualarına bırakırlardı. Bu taaddiyatın şiddeti, bazılarının imanını sarstı. Bunlar, bu kadar azaptan kurtulmak için, kabul ettikleri dini terk ettiler."[188]

Biz bugün maalesef tarihi yorumlarken mitleştirmeyi seviyoruz. Sanki o dönemlerde yaşayan insanlar bizim gibi düşünmüyor ve bizi harekete geçiren saikler onları harekete geçirmiyormuş gibi yorumluyoruz. "Onlar, yalan olduğunu açıkça bilmiş olsalardı da her şeylerini feda edebilirlerdi." gibi bir düşünceye bile ihtimal veriliyor.

Oysa bir topluluk zulme uğradığında, bir kısım insanın o topluluktan çıkacağı düşünülür. Burada nakilde aktardığımız gibi bu olay da aslında bugünkü toplumların hareketlerine benzemektedir. O hâlde biz bu şartlarda dahi dinden dönmeyen ve uzun işkencelere dayandıktan sonra yurtlarını terk eden insanların samimiyetinden nasıl şüphe edebiliriz? Bugün böyle bir grup insan görsek bunların samimiyetine en yüksek perdeden şehadet etmez miyiz?

İlk hicret dönemine gittiğimizde, ensarın, en başından beri samimi olduğunu anlarız. Akabe biatında ensardan olan sahabeler Mekke'de eziyete maruz kalan ve peygamberlik iddiasında bulunan birini yurtlarına davet ederken koşullar şöyleydi:

Emile Dermenghem, şunları kaydediyor: "Akabe'de Hz. Peygamber (...) şöyle dedi: 'Size gelip hicret ettiğim takdirde, kendi canlarınızı, eşlerinizi ve çocuklarınızı koruyup onları savunduğunuz gibi bana destek vererek bütün saldırılardan koruyacağınıza ve savunacağınıza dair biat ediniz.' (...)

Abbas b. Ubade, Hazreclilere yani kendi akrabalarına şöyle demiştir: 'Ey Hazrecliler, siz bu adama biat ederken ne yaptığınızı biliyor musunuz? Bu biat ile nasıl bir taahhüt altına girdiğinizi çok

---

188 Caetani, *İslam Tarihi*, c. 1, s. 420.

iyi anlamanız gerekir. Bu biat onun, kırmızı ve siyah insana, yani esmere ve beyaza, bütün dünyaya karşı açtığı bütün savaşları izleyeceğiniz anlamına gelmektedir. Eğer siz peygamberi sonuna kadar izleyip onunla birlikte olmaya kararlı değilseniz, yapacağınız işi çok ağır buluyorsanız ve onu yarı yolda bırakacaksanız şimdiden bırakmanız daha isabetlidir. Mallarınızı ve ileri gelen şahsiyetlerinizi kaybedecek bile olsanız ona sadık kalacağınızdan emin olup sonuna kadar onun yanında yer alarak kendisini destekleyeceğinize dair söz veriniz. Bu hem dünyanız hem de ahiretiniz için daha hayırlıdır.'

Hazrecliler dediler ki: '(...) Biz böyle yaptığımız takdirde buna karşı mükâfatımız ne olacaktır?'

Hz. Peygamber, 'Cennet.' dedi."[189]

İnanmayan birisi için cennet bir sözden ibarettir. Bu insanlar inanmıyor olsaydı ve samimi olmasalardı bu sayılan fedakârlıkları dünyevi olmayan bir karşılık için yüklenirler miydi? Ayrıca Abbas b. Ubade'nin zikrettiği olayların tamamı, gerçekten de başlarına gelmiştir.

Hem ensarın hem de muhacirinin durumunu kuşatan bir örneğe bakacak olursak Rasûlullah'tan (s.a.v.) sonra İran ile yapılan savaşta, Müslümanların komutanının, İran komutanına söylediği sözü Washington Irving şöyle naklediyor: "Sana, sizin hayatı sevdiğiniz kadar ölümü seven bir orduyla geleceğim."[190]

Bi'rimaûne olayında, müşriklerce pusuya düşürülüp şehit edilen Kur'an muallimlerinden biri olan Harâm b. Milhân'ın, ellerini, mızrağın açtığı yaradan fışkıran kana bulayıp yüzüne ve başına sürerek "Kâbe'nin Rabbine yemin ederim ki ben kazandım."[191] diye haykırmasını, samimi inançtan başka ne ile açıklayabiliriz?

Bu ve benzeri yüzlerce, belki binlerce olay sahabelerin samimiyetle fedakârlık ettiklerini göstermektedir. Bu durumdan yapılacak çıkarımlar bölüm sonunda gelecektir.

---

189. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risâleti*, ss. 173-174.
190. Irving, *Muhammed'in Haleflerinin Hayatları*, s. 32.
191. Buhari, "Cihâd", 9, "Megazî", 28; Müslim, "İmâre", 147.

b) Bireysel Baskıya Tahammül

Emile Dermenghem diyor ki: "Bilal-i Habeşi İslam'dan dönmediği ve tekrar şirki kabul etmediği için efendisi tarafından çırılçıplak soyundurularak, kızgın güneşin altında kavurucu kumların üzerine yatırılıp, göğsünün üzerine kocaman bir taş saatlerce tutuluyordu. Bu yakıcı kumlar ve taşların altında susuzluktan kahrolan Bilal-i Habeşi, buna rağmen imanını bütün gücüyle koruyor ve bu işkencelere karşı 'Ehad... Ehad...' diye Allah'ın vahdaniyetini dile getiriyordu."[192]

Leone Caetani diyor ki: "Bu taaddiyatın (saldırının) müteaddit kurbanları arasında, Ammar b. Yasir ile ebeveyni de vardı. Bunlar her gün Beni Mahzûmlar tarafından Mekke kurbunda (yakınında) Ramada tepesine götürülürdü. Günün en sıcak saatlerinde, kendilerine türlü türlü işkenceler yapılırdı. Bir gün yanlarından Muhammed geçti. Onları mukavemete teşvik ederek hayat-ı ukbada nail-i mükâfat olacaklarını vaad eyledi (ahirette mükâfat kazanacaklarını söyledi). Ammar'ın validesi bu işkenceler altında öldü."[193]

T. W. Arnold diyor ki: "Abdullah b. Mes'ud Hz. Muhammed'e tabi olanlardan kimsenin cüret edemediği bir işi yapıyor ve gidip Kâbe dahilinde Kur'an'dan ayetler okuma cesaretini gösteriyordu. Orada toplanan Kureyşliler üzerine hücum edip yumrukluyorlar fakat onu vazgeçirmeleri bir hayli zor oluyordu. Ertesi gün aynı şekilde davranmaya hazır ve kararlı olarak arkadaşlarının yanına dönüyor; 'Hayır! Bu kadarı yeter. Onlara, sevmedikleri şeyleri duyurdun.' diyerek onu bu teşebbüsünden vazgeçiriyorlardı."[194]

T. W. Arnold, bir başka yerde şunları kaydetmektedir: "İşkenceye ilk maruz kalan Osman olmuştu. Amcası onu tutup bağlamış

---

192. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risâleti*, s. 104. Olayın başka kaynaklardan nakli için bkz. Kettani, *İslam Tarihi*, c. 1, s. 420; Rodinson, *Muhammed*, s. 129; Armstrong, *İslam Peygamberinin Biyografisi Hazreti Muhammed (s.a.v.)*, s. 173; Bodley, *Hazreti Muhammed*, s. 157; Arnold, *İslam'ın Tebliğ Tarihi*, s. 34.

193. Leone Caetani, *İslam Tarihi*, c. 1, s. 422; Armstrong, *İslam Peygamberinin Biyografisi Hazreti Muhammed (s.a.v.)*, s. 173.

194. Walker Arnold, *İslam'ın Tebliğ Tarihi*, s. 34; Caetani, *İslam Tarihi*, c. 1, ss. 429-430.

ve 'Yeni gelen bir dini, atalarının dinine tercih mi ediyorsun? Yemin ederim bu bağlandığın yeni dinden vazgeçmedikçe seni bırakmayacağım.' demişti. Osman'ın cevabı ise kesindi: 'Vallahi dinimden dönmem!'"[195]

Bu bölümde aktardığımız her olaya benzer onlarca örnek bulmak zor değildir. Mekke'de kendilerini koruyacak sosyal güçten yoksun olan bu sahabiler, ömürleri boyunca Nebi'nin (s.a.v.) yanında oldular. Mekke'de elde edebilecekleri hiçbir görünür menfaatleri yoktu.

Eğer Kur'an tahrif edilseydi onlar buna neden ses çıkarmasınlar? Zaten Kur'an için her belaya katlanmış değiller miydi? Hangi bela onların susmasına sebep olabilirdi? O hâlde onların ittifakları, Kur'an'ın tahrif edilmediğinin en güçlü delillerinden birisidir. Ayrıca Kur'an'da açıkça anlaşılabilir hatalı bir bilgi olsaydı onlar tüm bu fedakârlıkları neden yapacaklardı ki? Dolayısıyla eğer gayrimüslim bir muhatap, Kur'an'da hatalı bilgi olabileceğini savunuyorsa bunun, sahabenin fark edemeyeceği şekilde olacağını göstermek zorundadır. Zira biz, böylesine fedakârlık eden insanların, açık bir hatayı gördüklerinde reaksiyon vereceğini tahmin edebiliriz.

Ayrıca Kur'an ayetleri, gizli ortamlarda da nazil olmamıştır. Hz. Muhammed (s.a.v.) aylarca Ebu Eyyub el-Ensari'nin evinde yaşamıştır. Kendi evinde pek çok sahabi bulunurdu. Abdullah b. Mes'ud o kadar sık Nebi'nin (s.a.v.) evinde bulunurdu ki, başka bölgelerden gelenler onu, Nebi'nin (s.a.v.) ev halkından zannederlerdi. Abdullah b. Abbas, Enes b. Malik vb. pek çok sahabi de aynı durumdadır.

Çocuklar ve Anne Babalar

Bu topluluğun fertlerinin, bu mesaj için en yakınlarına bile düşmanlık edebilecek kadar samimi olduklarını kavramak önemlidir. Hz. Muhammed (s.a.v.) hem Mekke'de meşru müdafaaya izin vermeyerek hem de münferit olaylarda böylesi çatışmaları engelleyerek Müslümanların, yakın akrabalarına zarar vermelerini önlemiştir.

---

195. Arnold, *İslam'ın Tebliğ Tarihi*, s. 31.

Oysa müşriklerden, Müslüman olan oğullarına işkence edenler mevcuttur.[196] Zaten bu tarz psikolojik etmenler, İslam'ın hızlı yayılmasında etkili olmuştur. Zira toplumlar, böylesi manzaralardan nefret ederler. Dolayısıyla dışarıdan bakan birisi için dahi Müslümanların mazlum, müşriklerin zalim olduğunu anlamak zor olmuyordu.

Bu, çok uzun psikolojik değerlendirmeleri hak eden bir konudur. Ancak burada bu olaylara işaret ederken maksadımız, olayların tahlilinden ziyade sahabe topluluğunun samimiyetini göstermektir. Vakıada böyle bir durum oluşmasa da bu insanların bunu göze alabilecek kadar samimi olmaları dikkat çekicidir.

Hz. Ebubekir, Ebu Ubeyde b. Cerrah, Ebu Huzeyfe, Mus'ab b. Umeyr, Abdullah b. Abdullah b. Übey b. Selül, Ümmü Habibe gibi sahabiler bu durumları yaşamışlardır.[197]

Biz, sadece bu olgudan dahi bu insanların samimi olduklarını anlayabiliriz. Kur'an'ın içinde onların kolaylıkla anlayabilecekleri açıklıkta hatalı bir bilgi olsaydı böyle samimi olmaları beklenmezdi.

Sosyal hayatımızda, bu tür tavırlarını gördüğümüz birinin, belki hata ettiğini düşünebiliriz, ancak samimi olmadığını düşünmeyiz.

Dünya Menfaati Aramamaları

a) Mal ve Zenginlik

Bu insanlar, Kur'an'ın yalan söylediğini açıkça bilmelerine rağmen Müslüman'mış gibi davranıyor olsalardı, muhakkak bununla dünyevi bir menfaat kazanma gayesinde olmaları gerekirdi.

Oysa Medineli Müslümanlar (ensar) açısından bir örnek verecek olursak İslam güçlendikten ve Mekke'nin fethinden sonra yeni Müslüman olanlara, kalplerinin İslam'a ısınması için maddi yar-

---

196. "Fetanet Delilleri" bölümünün "Fetih Suresi" alt başlığında, bunun bir örneği olarak Suheyl ve oğlunun hadisesi anlatılmıştır.

197. Margoliouth, *Muhammed'ye İslam'ın Yükselişi*, s. 236; Watt, *Hz. Muhammed Peygamber ve Devlet Adamı*, s. 48; Rodinson, *Muhammed*, s. 219; Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 319, 355.

dımlarda bulunulmuştu. O kadar ki bir seferinde ensar, yeni Müslümanların onlara tercih edilmesine gücenmişti.

Margoliouth, bu olayı şöyle anlatır: "Medineliler gerçekten adil bir muamele görmediklerini hissediyorlardı. Ve bu kızgınlıkları dile getirildi. Bu da tiyatro ile ilgili çok sevilen bir sahne olan âşıkların kavgalarının aşkın yenilenmesine yol açması ile sonuçlandı.[198] Peygamber, sadık ensarını topladı ve bu davranıştan duydukları memnuniyetsizlik nedeniyle üzüldü. Kendi sözlerinin Hz. Peygamber'e acı verdiği düşüncesi, yaptıkları hatanın izlerini kalplerinden sildi. Ensar her şeyi Hz. Peygamber'e borçlu olduklarını açıkladı. Peygamber de her şeyini onlara borçlu olduğunu memnuniyetle açıkladı. Her iki taraf da gözyaşlarına boğuldu ve yeni müttefiklerinden çok daha büyük bir ödülle oradan ayrıldıklarını düşündüler. Eğer diğerleri, evlerine beraberlerinde bulunan koyun ve develerle dönüyorsa kendileri de yanlarında Tanrı'nın peygamberi ile eve döneceklerdi. Böylece peygamber, bir kez daha altın ve gümüş yerine sözlerini kullandı ve bunu kabul ettirmekte zorlanmadı."[199]

Armstrong, Hz. Peygamber'in ensarla olan konuşmasının içeriğini şu cümlelerle aktarmaktadır: "Bu hayattaki güzel şeyleri Müslüman olsunlar diye başkalarına verirken size İslam inancını teslim ettiğim için rahatsızlık mı duydunuz? İnsanlar hayvan sürüleri alırken siz, Allah'ın elçisini aldığınız için üzüldünüz mü? Muhammed'in nefsini elinde tutan Allah'a yemin olsun ki hicret, beni ensardan biri yaptı. Eğer bütün insanoğlu bir yola ve ensar başka bir yola gitseydi ben ensarla giderdim. Allah ensarı, oğullarını ve oğullarının oğullarını korusun."[200]

Bu, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) vefatına yakın dönemde gerçekleşmiş bir olaydır. Bu olaydan, onların samimiyetlerini, mala karşılık imanı tercih ettiklerini kavramak güç değildir.

---

198. Margoliouth'un bu pespaye üslubu için okuyucudan özür dilerim. Zaten onun mesleği, Efendimiz ve sahabeye sokak ağzıyla hakaret etmekten ibarettir. Böyle bir şahsın diliyle bu dini ispatlamak ise bize keyif vermektedir.
199. Margoliouth, *Muhammed ve İslam'ın Yükselişi*, s. 349; Emile Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risâleti*, s. 370; Bodley, *Hazreti Muhammed*, s. 335.
200. Armstrong, *İslam Peygamberinin Biyografisi Hazreti Muhammed (s.a.v.)*, s. 360.

Emile Dermenghem, eserinin Medine dönemi bölümünde diyor ki: "Müslümanların ileri gelenleri, zorlu bir hayat yaşıyorlardı."[201]

Medine döneminde olduğunu vurgulamamın sebebi, Müslümanların, nispeten güçlendikleri döneme ait olmasıdır. Bu insanlar, inandıkları din icabı, maddi menfaatten uzak, zühde dayanan bir hayat yaşıyorlardı. "Samimiyet Delilleri" bölümünde önderleri olan Nebi'nin (s.a.v.) bu yaşantısına dair de bolca örnek vereceğiz.

Kadı Abdülcabbar şunları kaydetmektedir: "Ebû Bekir (r.a.) halife seçilince, omzunda elbiseler olduğu hâlde sabah erkenden pazara gidip alışveriş yapıyordu. Resûlullah'ın (s.a.) ashabı toplanarak dediler ki: 'O, Resûlullah'ın (s.a.) halifesi! Sabah erkenden gelmiş, pazarlarda insanlarla alışveriş yapıyor. Halbuki onun müslümanların işleriyle meşgul olması gerekir. Eğer onun bu durumundan Arap seyyidleri ve Acem kralları haberdar olurlarsa, sizi hakir görürler.' Bunun üzerine ona geldiler, onunla bu konuda konuştular ve ona sert ve şiddetli bir söz söylediler.

O da, 'Ben ailem için çalışıyorum. Onları ihmâl edersem onların dışındakileri de ihmâl ederim. Ben size emîr olmayı istemedim. Ben vezîr olmayı arzu ediyordum. Fakat siz bana bîat ettiniz ve beni zorladınız.' Ebû Bekir'in onlarla konuşması bilinmektedir.

Bu toplantıları ve meclisleri düşün! Bunlarda, nübüvvetin her türlü kirden sâlim ve her türlü pislikten temiz olduğuna delâlet eden nice deliller ve alametler var!"[202]

Philip K. Hitti diyor ki: "Arap yarımadasının fatihi ve burayı sulh ve huzura boğan Halife Hz. Ebubekir, atalarına has sadelik ve tevazu içinde yaşadı. Kısa süren halifeliğinin ilk 6 ayı içinde, zevcesi Hz. Habibe ile yaşadığı mütevazı evinin bulunduğu Sunuh semti ile başşehir Medine arasında her gün gidip gelmiş, o devirde devlet hemen hemen hiçbir gelire sahip bulunmadığından, hiç maaş almamıştır... Halifeliğinden sonra en az bir müddet geçimini sağlamak

---

201. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risâleti*, s. 188.
202. Kadı Abdülcebbar, *Tesbitu Delâilu'n-Nübüvve*, s. 1042.

amacıyla ticaretle meşgul olmuş ve bütün hayatı boyunca bir bedevi şeyhi gibi gösterişsiz bir hayat tutturmuştur."[203]

Bu olay, Hz. Ebubekir'in, "dünya menfaati için inanmış görünen birisi" olması gibi bir kurgu ile bağdaşmayacaktır. Koca bir ülkenin yöneticisi, ömrü boyunca Rasûlullah'ın (s.a.v.) peşinde -hâşâ- dünyalık için koşturmuş olsaydı halife olduğunda şatafat ve lüksten onu kim engelleyebilirdi? İleride, "Fetihlerin Ruhu" bölümünde buraya alınabilecek çokça nakil olduğunu göreceğiz.

Ayrıca, Nebi'nin (s.a.v.) hayatta olduğu süre olan 23 yıllık dönemde Hz. Ebubekir için görünürde hangi dünyevi menfaat vardır? O bu 23 yıl boyunca her şeyini Nebi (s.a.v.) uğrunda harcamıştır. Burada o, dünyevi olarak tamamen menfaatsiz görünen bir yatırım yapmış gibidir. Bu hâli ile onun samimi olduğunu düşünmekten başka bir çıkış olabilir mi?[204]

Armstrong diyor ki: "Ebubekir, boykot yüzünden tamamen batmış, 40 bin dirhemlik sermayesi 5 bin dirheme inmişti... Ümeyye b. Halef, eskiden sadece Bilal'e güneşte eziyet edebilirken artık bunu saygın bir tüccar olan Ebubekir'e de yapabiliyordu... Taym kabilesi, artık Hz. Ebubekir'i koruyamıyor ya da korumak istemiyordu. Übey b. Halef de ona istediği gibi eziyet ediyordu."[205]

Montgomery Watt diyor ki: "Ebubekir'in servetindeki gerilemenin, esas olarak Müslümanların muhaliflerinin çeşitli biçimlerdeki iktisadi baskılarından kaynaklandığı sonucuna varılabilir."[206]

Hz. Ömer'in ve onun döneminde çoğunluğu sahabeden oluşan İslam ordularının, Hristiyanların bile dillerine destan olan, "dünyaya önem vermeme" konusundaki nakillerini, "Fetanet Delilleri" bölümünde "Fetihlerin Ruhu" alt başlığında ele aldık.

Louis Massignon şöyle diyor: "Ebu Zer, zahidane hayatının neticesi olmak üzere, zamanının ileri gelen devlet ricalini ve bilhas-

---

203. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, s. 248.
204. Nebi'nin (s.a.v.) zaferi, dünyevi bakışla tahmin edilebilir değildi. İlerleyen sayfalarda bununla ilgili pek çok örnek göreceksiniz.
205. Armstrong, *İslam Peygamberinin Biyografisi Hazreti Muhammed (s.a.v.)*, s. 192.
206. Watt, *Hz. Muhammed Peygamber ve Devlet Adamı*, s. 91.

sa Muaviye'yi, mal biriktirmekteki hırsından dolayı cesaretle tenkit eder ve onlara şu ayeti okur: 'Ey iman edenler, doğrusu hahamların ve rahiplerin çoğu, halkın mallarını haksız yollardan yerler ve insanları Allah'ın yolundan uzaklaştırırlar. Altını, gümüşü yığıp Allah yolunda harcamayanlar var ya işte onlara acı bir azabın beklediğini müjdele.'[207][208]

Emile Dermenghem, Uhud'da şehit olan Mus'ab b. Umeyr hakkında, Abdurrahman b. Avf'ın[209] şu sözlerini kaydediyor: "Mus'ab b. Umeyr benden daha hayırlı bir insan idi. Şehit oldu. Onu kefenlemek istedikleri zaman, sırtındaki cübbesi ona kefen olarak yetmemiş, başını örttüklerinde ayakları çıkıyor, cübbeyi ayaklarına çektiklerinde başı açılıyordu. Ve bundan dolayı o, bu şekilde defnedilmişti. Biz ise dünyada elde ettiklerimizi bol bol elde ettik. Ve dünyada ulaşılması gereken birçok şeye ulaştık.[210] Ama şu an korkuyorum. Acaba cennet nimetlerinden dünyada bize verilen bu mallar ile bize verilmesi gerekenler erken mi verilmiş oluyor? Ve dünyada elde ettiklerimizi, acaba ahirette elde edemeyecek miyiz?' Hz. Peygamber'in eski arkadaşı, kadim bir mücahit, Abdurrahman b. Avf olup bitenler karşısında duygulanıp ağlamıştı."[211]

Bu rivayet, zaferler öncesi fakirliğin derecesini göstermesi açısından, o dönemde Müslüman olanların samimiyetini gösterir. Zafer sonrası oluşan durum hakkında Abdurrahman b. Avf'ın bakışını göstermesi açısından, onun samimiyetine de delil olur. Böylesi örnekler çokça artırılabilir. Bu kadarı ile iktifa ediyoruz.

Tüm bu nakiller sahabenin dünyevi çıkar için Müslüman göründüğü gibi bir kurguyu bertaraf etmektedir. Onların samimi inanç sahibi olduklarına işaret etmektedir. Bu samimiyet bize bir yorum me-

---

207. et-Tevbe, 9/34.
208. Massignon, *Islam Tasavvufu*, s. 45 (Bu bölümde Massignon'un ilgili dönem hakkındaki yargılarını tartışmak bu eserin konusu değildir. Bizim açımızdan, Ebu Zer'in zahidane yaşantısını ve siyasi çıkar beklentisiz davranışlarını itiraf etmesi kâfidir).
209. Cennetle müjdelenen on sahabiden birisidir. Ashabın en büyüklerindendir.
210. Nebi'nin (s.a.v.) ölümü akabindeki İslam fetihleri sonucu zenginleşme döneminde bu sözleri söylemiştir.
211. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risâleti*, s. 208.

todu verecektir. Bunu ilerleyen sayfalarda sonuca bağlamadan önce diğer bir dünyevi menfaat çeşidi olan iktidar ve güç açısından tavırlarını incelemek faydalı olacaktır.

b) İktidar ve Güç

Dünyevi kazanç, bazen mal şeklinde olurken bazen iktidar şeklinde olur.

Biz bu insanların (sahabe neslinin) dünya malına karşı tavırlarını şekillendiren olgunun, samimi bir inanç olduğuna dair birkaç örnek verdikten sonra iktidara dair beklentilerini de inceleyebiliriz.

Önceki sayfalarda Hz. Ebubekir'in, kendi talebi olmaksızın halife seçildiğine dair bir nakil zikretmiştik. İlk halifenin seçiminde yaşanan durum şöyle aktarılıyor.

Washington Irving diyor ki: "Ebubekir Müslümanlara, tek bir idareci altında kalma çağrısında bulundu ve aralarında seçim yapılabilmesi amacıyla Ömer ve Ebu Ubeyde'nin bu makama layık olduklarını söyledi. Kendi taleplerinden ve rakipleri adına fedakârlık yapması topluluğu şaşırttı ve onların, Ebubekir'in gerçek erdemini görmelerini sağladı."[212]

Hz. Ebubekir, görüldüğü üzere iktidarı talep etmemiş, bilakis başka sahabileri kendi adayı olarak göstermiştir. Buna rağmen yöneticilik onun olmuştur.

Ira M. Lapidus diyor ki: "Hiçbir özel yetkisi olmayan bir azınlık tarafından seçilen Hz. Ebubekir'in halifeliği, ertesi gün toplumun tümü tarafından kabul edildi. Camideki konuşmasında kısaca, Hz. Peygamber'in sünnetine tabi olacağını ve sünnete tabi olmayı sürdürdükçe halkın da kendisine itaat etmek zorunda olduğunu söyledi."[213]

Burada ilginç bir husus vardır: Hz. Ebubekir'in kabilesi güçsüz bir kabiledir. O hâlde bu siyasi iktidarı ona getiren güç, sadece Ne-

---

212. Irving, *Muhammed'in Haleflerinin Hayatları*, s. 17.
213. Lapidus, *İslâm Toplumları Tarihi*, s. 78.

bi (s.a.v.) yanındaki pozisyonudur. Lapidus'un da işaret ettiği üzere, bir güce sahip olmamasına rağmen toplumun tümü tarafından kabul edilmesi, onun Nebi'ye (s.a.v.) olan yakınlığından başka bir şeyle açıklanamaz. O hâlde bu yakınlığı, bu denli önemli gören sahabe toplumunun bu dine samimiyetle inandığı çıkarımına rahatlıkla ulaşılabilir.

Hz. Ebubekir, siyasi menfaatin dinî menfaat ile çatıştığı düşünülen anların tamamında dini tercih etmiştir. Bu onun iktidar peşinde koşan birisi olmadığını göstermesi açısından kıymetlidir.

Hz. Ebubekir'in Ridde[214] olaylarındaki tutumu ise şöyle aktarılıyor:

Reinhard Dozy diyor ki: "Ebubekir istemiş olsaydı, zekâttan onları bağışlayacak olsa, beş vakit namaz kılmayı sürdüreceklerini bildiren kabilelere, biraz hoşgörülü davranarak onların desteğini hiç olmazsa tarafsızlıklarını sağlayabilirdi. Bu uzlaşmayı kabul etmesi için İslam'ın ileri gelenlerinin önerilerini, Ebubekir geri çevirdi. 'Müslümanlık bir bütündür. Tek parça ve bölünmesi imkânsız bir kanun tanır. Emirlerden birini yerine getirip diğerlerini yapmamak kabul edilemez.' diye yanıtladı."[215]

Hz. Ebubekir koca bir isyanı, belki tek bir sözle bastırabilirdi ya da yalan bir sözle vakit kazanabilirdi. Oysa İslam'ın kırmızı çizgisini çiğnetmeyi, dinî açıdan doğru bulmamıştır.

Hz. Ömer'in vefatı, yaralanmasından üç gün sonra olmuştur. Bu sürede sahabe tarafından, oğlunu yerine halife tayin etmesi teklif edilmiştir.

Washington Irving, bu hususla ilgili olarak şunları kaydediyor: "Hz. Ömer'e, oğlu Abdullah'ı yerine tayin etmesini önerdiler. O, buna karşılık olarak 'Ömer'in ailesinden Ömer yeter, daha fazlasına gerek yok.' cevabını verdi."[216]

---

214. Ridde: Nebi'nin (s.a.v.) vefatı sonrası, bazı Arap kabilelerin dinden dönmesi ve siyasi isyan faaliyeti başlatmaları hadisesi. Bu isyancılar, zekât vermeme hususunda Hz. Ebubekir'e karşı direnmişlerdir.
215. Dozy, *İslam Tarihi*, s. 145.
216. Irving, *Muhammed'in Haleflerinin Hayatları*, s. 214.

Hz. Ömer, gerçekten de tüm tarihî kaynakların ittifakı ile oğlunun, halife adayı olan ve kendisinin belirlediği altı kişi arasına girmesine müsaade etmedi. Yukarıdaki ifadede açıklandığı gibi o, yöneticiliği sadece mecburiyetten dolayı yapılan, talep edilmemesi gereken bir iş gibi görüyordu. Bu, onun samimi olduğunu göstermeye kâfidir.

Wellhausen'in beyanına göre: "Ömer b. Hattab, taassup numarası yapanlar gibi sinsi, sessiz biri değildi. Fakat hakiki olarak Allah'tan korkardı ve hiçbir suretle de hesapsız, düşüncesiz değildi."[217]

Hz. Osman'ın vefatı ile sonuçlanan, Medine dışından gelen cahillerin ortaya çıkardığı isyan hareketi ele alınırken de benzer itiraflar yapılmıştır.

Mesela Hodgson şunları söyler: "Osman'ın evini bastılar ve onu katlettiler. Tıpkı Ebubekir'in ve Ömer'in iktidarları gibi Osman'ın iktidarı da sadece dinsel saygınlığa dayanıyordu. Bu yüzden bir tane bile kişisel koruması yoktu."[218]

Hz. Osman'ın, sadece siyasi iktidar peşinde koşan biri olmadığı da böyle algılanmadığı da bu itiraftan kolayca anlaşılmaktadır. Öte yandan, "Onun koruması dahi yoktu." ifadesi, onun hem cesaretini hem samimiyetini hem de siyasi hesaplar içerisinde olmadığını görebilmek adına son derece mühimdir.

Washington Irving'in Hz. Ali hakkındaki itirafı ise şöyledir: "(O), dinî şevkini peygamberin en yakınında olmasından almıştı. Son anına kadar tüm sadeliğiyle onu örnek almıştı."[219]

Bizzat oryantalistlerce yapılan bu itiraflar, sahabenin Hz. Muhammed'e (s.a.v.) samimiyetle bağlandığını gösteren birkaç numuneden ibarettir.

Leone Caetani, sahabenin Muhammed'e (s.a.v.) karşı tavrını şu sözlerle ifade etmektedir: "(O), ashab ile devamlı surette temasta bu-

---

217. Wellhausen, *Arap Devleti ve Çöküşü*, s. 46 (Burada taassup kelimesi, mütercim hatası olabilir. Bununla, dindarlık manasını kastediyor olmalıdır. Ancak taassup Türkçede bu anlama gelmez).
218. Hodgson, *İslam'ın Serüveni*, s. 273.
219. Irving, *Muhammed'in Haleflerinin Hayatları*, s. 269.

lundu. Kendisini tekmil kusurlarıyla olduğu gibi gösterdi. Buna rağmen onu yine sevdiler. Takdir ve taziz ettiler. Sözlerine, sûret-i kat'iyyede (kesin bir şekilde) inandılar ve itaat gösterdiler."[220]

Bağlılıklarını Gösteren Bazı Münferit Olaylar

Şimdi aktaracağım hadis çok uzun olduğu için tamamını nakletmeyeceğim. Hadisin tam metnine ulaşmak isteyenler, "İfk hadisi" diye araştırıp oradan okuyabilirler.

Hz. Ebubekir (r.a.), Mistah isimli sahabiye maddi yardımda bulunuyordu. Ancak bu kişinin, Hz. Aişe'ye atılan zina iftirasına katıldığı yönündeki haberler üzerine Hz. Ebubekir, Mistah'a bir daha yardım etmeyeceğine dair yemin etti. Bunun üzerine inen ayet-i celile:

وَلَا يَأْتَلِ أُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ اَنْ يُؤْتُوا أُولِى الْقُرْبٰى
وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا اَلَا
تُحِبُّونَ اَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"İçinizden varlık ve servet sahibi kimseler yakınlarına, düşkünlere ve Allah yolunda hicret edenlere (kendi mallarından bir şey) vermeyeceklerine yemin etmesinler. Onlar affetsinler, vazgeçip iyi muamelede bulunsunlar. Allah'ın sizi bağışlamasını arzu etmez misiniz? Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."[221]

Bu ayet indikten sonra Hz. Ebubekir yemininden dönüp kefaret verdi. Oysa böylesi bir affediş, cahiliye Arap ahlakında aşağılık bir davranış olarak görülürdü. Bunu ileride detaylıca anlatacağız. Onlara göre kötülüğe daha fazlası ile mukavemet, güce yaraşan izzetli bir kişinin tavrıydı.

Kendinizi Hz. Ebubekir'in yerine koyarak düşünün; yardım ettiğiniz kişinin ismi, kızınızın iffetine atılan bir iftiraya karışıyor. Bu durumda öfkenize hâkim olabilir misiniz?

---

220. Caetani, *İslam Tarihi*, c. 2, s. 466.
221. en-Nûr, 24/22.

İşte Hz. Ebubekir bunu başarmıştır. Bu, onun Kur'an'a olan teslimiyetini ve İslam'a bağlılıktaki samimiyetini göstermektedir.

Ebu Hureyre (r.a.) şöyle demiştir: "Bir adam Hz. Peygamber'e (s.a.v.) gelerek 'Ben açım.' dedi. Allah'ın Rasûlü (s.a.v.), hanımlarından birine haber yollayıp yiyecek göndermesini istedi. O da, 'Seni peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki evde sudan başka bir şey yok.' dedi. Sonra diğer bir hanımına haber gönderdi. O da aynı cevabı verdi. Nihayet tüm hanımları aynı cevabı verince, 'Bu gece bu adamı kim misafir edecek?' diye sordu. Bunun üzerine ensardan biri dedi ki: 'Ya Rasûlallah, ben misafir ederim.' Sonra onu evine götürdü ve hanımına, 'Peygamberin misafirine yemek hazırla.' dedi."

Başka bir rivayette, "Evde yiyecek bir şeyler var mı?" diye sordu. Hanımı, "Hayır, sadece çocukların yiyeceği kadar bir şey var." dedi. Ensardan olan sahabi, "Öyleyse çocukları bir şeylerle avut. Sofraya gelmek isterlerse onları uyut. Misafirimiz içeri girince lambayı söndür, ona kendimiz de yiyormuşuz gibi gösterelim." dedi. Sofraya oturdular. Misafir karnını doyurdu, onlar ise aç yattılar. Sabahleyin o sahabi, Peygamber'in (s.a.v.) yanına gitti. Onu gören Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Bu gece yaptıklarınızdan dolayı Allah sizden razı oldu."[222]

Bir diğer hadise Ebu Talha'nın bahçesini infak etmesiyle ilgilidir:

Emile Dermenghem bu mevzuda diyor ki: "Medineli Müslümanlardan Ebu Talha, şehirde en çok hurma bahçeleri olan birisiydi. Hz. Peygamber'in de sık sık gidip geldiği, sık sık gidip tatlı suyundan su içtiği güzel bir bahçesi vardı. Ebu Talha onu çok severdi. Ebu Talha bir gün Kur'an-ı Kerim'in şu sözlerini işitmişti: 'Sevdiklerinizden infak etmedikçe gerçek iyiliğe ulaşamazsınız.'[223] Bunun üzerine, bahçesini infak etmek istediğini Rasûlullah'a bildirdi."[224]

Yine, Hudeybiye Barış Anlaşması'nda Mekke'yi temsil eden elçinin, Kureyşlilere aktardığı şu sahabe tablosunu İngiliz oryantalist

---

222. Buhari, "Menâkıbü'l-Ensâr", 10; Müslim, "Eşribe", 172.
223. Âl-i İmrân, 3/92.
224. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risâleti*, s. 306.

Bodley şöyle naklediyor: "Bu adamlar, reislerinin, içinde ellerini yıkadığı bir çanak suyu almak için birbirleriyle dövüşüyorlar, o suyu içiyorlar, onu yaraları sararken ve yıkarken kullanıyorlar. Onlar nazarında Muhammed'in vücuduna dokunan her şey, mukaddes telakki ediliyor. Bir insana karşı böyle muamele edilmesi, Kureyşliler için yeni bir şeydi. Ve onların üzerinde derin bir tesir bıraktı."[225]

Naklettiğimiz tüm bu hadiseler, sahabilerin İslam dinine, samimi bir şekilde inandıklarını göstermektedir.

Nihai Yargı

Tüm bu nakillerden kolayca anlaşılabilecek olan, sahabe topluluğunun, geleceği belli olmayan dünyevi bir menfaat için böylesine ağır ve peşin zulümlere katlanmayacağıdır. İnsan topluluklarının davranışları böyle değildir. Bilakis onlar, dünyevi beklentiden uzak bir şekilde samimi bir inançla Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peşinde giden kişilerdi. Daha sonra, beklenmeyen dünyevi kazanç geldiğinde bile onlar dünyaya meyletmediler. Bu insanların samimiyeti güneş gibi açıktır.

Maxime Rodinson diyor ki: "Bütün bu insanlar, sonuna kadar Allah'a inanmakta, Peygamber'in daima berrak düşüncesinden çıkan talimatlara hiç itirazsız uymaktadırlar."[226]

Leone Caetani diyor ki: "Müslüman propagandasının başlangıcının, hiçbir yalancılık kastına kapılmayan, yalnız hakikat-i kusva (nihai gerçek) hakkında derin bir itikat (inanç) ile hareket eden dindar bir ruhun, namuskârane (namusluca) ve samimi inkişafından (gelişiminden) ve Peygamber'deki ibtida (öncelikle) kendi kendisini, sonra da dostlarını ve taallukatını (yakınlarını) ve bütün millet-

---

225. Bodley, *Allah'ın Resulü Hazreti Muhammed (s.a.v.)*, s. 273, 275.

226. Rodinson, *Muhammed*, s. 261 (İfadedeki "peygamber" ibaresi okuyucuyu yanıltmasın. Yazar ateisttir ve bunu eserinin girişinde yazmıştır. Tercümede bu şekilde çevrilmiş olma ihtimali yüksektir. Oryantalist eserlerin mütercimleri, sıklıkla saygıyı koruma açısından "Muhammed" ifadelerini "Hz. Muhammed" ya da "Hz. Peygamber" şeklinde çevirirler).

taşlarını, o tamamen müstağrak bulundukları (içine batmış oldukları) müşriklik dalaletinden (sapkınlığından) kurtarmak emel-i samimiyesinden (samimi amacından) ibaret bulunması keyfiyetini ispata bol bol kifayet eyleyeceğini göstermiş oldu."[227]

T. W. Arnold, sahabeyi kastederek diyor ki: "(Onların), daha sonraları devlet adamlığı ve kumandanlık yaptıkları yıllarda, İslam fetihlerinin en zor anlarında sergiledikleri tavırlar, Hz. Muhammed'in vazettiklerinin, verimli toprağa ekildiğinin ve ortaya en üst kalitede bir insan topluluğu çıkardığının muhteşem ve reddedilemez bir ispatı olmuştur. Onlar, ezbere bildikleri kutsal Kur'an'ın hadimleri (hizmetçileri), Peygamber'in söz ve nasihatlerinin hatırasına kıskançlık derecesinde sadık koruyucular ve Muhammed'in manevi mirasının emanetçileri olmuşlardır."[228]

Sahabenin bu samimiyeti, bize iki hususu göstermektedir:

1. Kur'an tahrif edilseydi bu insanlar, uğrunda onca fedakârlıkta bulundukları bu Kitab'ın tahrifine asla sessiz kalmazlardı. Her ne pahasına olursa olsun orijinal metnin güvenilirliğini sağlamaya çalışırlardı.
2. Kur'an'da, o güne ait açıkça anlaşılabilir bir bilgi hatası olsaydı bu insanlar Kur'an'daki o hatayı bulurlardı. Ve samimi bir şekilde bunca fedakârlığı yapmaları beklenmezdi.

Sahabelerle ilgili tüm bu söylediklerimiz ve sahabe samimiyeti üzerine aktardıklarımız bize yorum güvenilirliği sağlayacaktır.

Bir İtiraz

Şöyle bir itiraz gelebilir: "Bazı insanlar bir şeylere inandıklarında, deliler gibi olurlar ve hata olduğunu anlasalar dahi körleşirler."

Bu itiraz bir ölçüde makuldür. Belli insanlar açısından da geçerli olabilir. Ancak, çok geniş toplulukların böyle olmadığı açıktır.

---

227. Caetani, *İslam Tarihi*, s. 362.
228. Arnold, *İslam'ın Tebliğ Tarihi*, s. 67.

İçinde her çeşit insanın bulunduğu koca bir topluluğun, hep birlikte sağduyudan uzaklaşacağı beklenmez. Ayrıca böyle bir iddianın, gün geçtikçe güçlenmesinden ziyade, zayıflaması beklenir.[229]

Sorgulama Olgusu

Önemli bir husus var ki o da şudur: Biz sahabenin ilk bakışta gerçeğe muhalif görünen meselelerde sarsıntı yaşadıklarını ve bugün moda tabirle "sorguladıklarını" metinlerin içerisinden rahatça anlayabiliriz. Ayrıca bu yaptığımız çıkarım da bu hadislerden daha önce uzunca temellendirdiğimiz "ikincil delil mantığı"nda çıkarılmıştır.

Zira bu olaylar, sahabenin sorgulaması vb. bağlamında hiç kullanılmamıştır. Bu hadisleri, bahsettiğim bağlamda kullanarak delil getiren birine henüz rastlamadım. Oysa söz konusu metinler bunun için uydurulmuş olsaydı, muhakkak bunu yapanlar tarafından bu yönde delil kılınmaya çalışılırdı.

Ebu Hureyre'den nakille -bu hadisin başka varyantları da vardır- şöyle rivayet edilmiştir: "Biz Rasûlullah ile beraber Hayber Savaşı'nda bulunduk. Kendini İslam'a nispet eden bir adam vardı. Rasûlullah onun hakkında bize, 'Bu, cehennem ehlindendir.' dedi. Savaş başladığında adam çok şiddetli savaştı. Yaralandı. Bunun üzerine: 'Ya Rasûlullah, senin "Cehennem ehlindendir." dediğin adam çok şiddetli savaştı, yaralandı ve öldü.' denildi. Rasûlullah, 'Ateşe!' dedi."

Ebu Hureyre diyor ki: "Neredeyse bazılarımız şüpheye düşecekti. Daha sonra, 'O ölmemiş ama şiddetli yaralanmış.' şeklinde bir haber geldi ve o, bu yarasının acısına dayanamayarak kendini öldürdü."[230]

Rasûlullah (s.a.v.) meşhur hadisi, "Allah dilerse bu dini facirle de destekler." sözünü bu rivayetin sonunda söylemiştir.

Bu hadiste berrak bir mucize vardır. Ancak incelediğimiz bölümde aktarmak istediğim şey, bu mucizeden ziyade "Neredeyse ba-

---

229. "Samimiyet Delilleri" bölümünün "Nihai Yargı" alt başlığında Batılı oryantalistlerden de bu bağlamda çokça nakil yapılacaktır.

230. Buhari, "Cihad", 3060; Müslim, "İman", 111.

zılarımız şüpheye düşecekti." kısmıdır. Onlar belli bir süre hata gibi görünen bir bilgi ile karşılaştıklarında bu reaksiyonu vermişlerdi. Demek ki bırakınız Kur'an'da okunan hatalı bir bilgiyi, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) ağzından bir hata duysalardı dahi bu iş onları düşünmeye sevk edecekti.

Yine Hz. Ömer, Hudeybiye'de, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) rüyası o an doğru çıkmıyor gibi göründüğünde, oldukça insani ve doğal bir reaksiyon vererek şöyle sormuştu:

"Sen bize Allah'ın yardım edeceğini, gidip Kâbe'yi hep beraber tavaf edeceğimizi vaat etmiş değil miydin?"

Hz. Muhammed (s.a.v.), "Evet, vaat etmiştim. Ancak bu yıl gidip tavaf edeceğimizi söylemiş miydim?" diye soruya soruyla mukabele edince, Hz. Ömer "Hayır!.." demişti. [231]

Velev ki rüya -hâşâ- hatalı çıksaydı ve sonraki sene de haccedemeselerdi ne olurdu?..

Biz buradan şunu rahatlıkla anlıyoruz: Sahabe efendilerimiz, gerçekten Kur'an'daki bilgilerin doğruluğu konusunda önemli bir kriterdir. Zira onlar -hâşâ- akıllarını hiç kullanmayan kişiler değillerdi. Açıkça bir hata ya da yanlış yakalasalardı bunu dile getirirlerdi. Çünkü bu din için -daha önce de aktardığımız üzere- çok büyük fedakârlıklarda bulunuyor ve samimiyetle çalışıyorlardı. Her insan, kendisi için çokça mesai harcadığı ve fedakârlıklarda bulunduğu şeyin doğru olmasını bekler.

Bir başka örnek miraç hadisesinde yaşanmıştır.

Leone Caetani diyor ki: "Müslümanların içinde de bazıları, Muhammed'in bu akıl ermez iddiasına (miraca çıktığı iddiasına) karşı tereddüde düşmüşlerdi. Müslümanların en sadıklarının bile itimatları sarsılmıştı. Ne karar vereceklerini bilmiyorlardı. O zamana kadar gayet sağlam ve sıkı olan İslamiyet kitlesini, umumi bir tereddüt sarsıyordu."[232]

---

231. Hudeybiye ve Fetih suresi "Fetanet Delilleri" bölümünde müstakil olarak anlatıldı.

232. Caetani, *İslam Tarihi,* c. 1, s. 498; Margoliouth, *Muhammed ve İslam'ın Yükselişi*, s. 125.

Reinhart Dozy miraçtan bahsederken diyor ki: "Ne var ki karşıtları, bu durumu gülünç buldular. Dahası, müminler de bu mucizevi şüpheyle karşıladılar. Muhammed'in bir yalancı olduğu düşüncesiyle kimileri onun çevresinden uzaklaştı."[233]

Emile Dermenghem ise konuyla ilgili şunları kaydediyor: "Ertesi gün sabahleyin Hz. Peygamber, bir gece öncesinde gördüğü ve yaşadığı isra ve miraç olayını, amcası Abbas ile amcasının kızı Ümmü Hânî'ye anlattı. Onlar Hz. Peygamber'e, bunu kimseye anlatmamasını, bu anlattıklarını kimseye açmamasını tavsiye ettiler. Çünkü en yakın arkadaşları bile böyle bir hikâyeye inanmayabilirlerdi. Düşmanlarıysa onunla alay etmek için bunu bir fırsat olarak değerlendirirlerdi.

Buna rağmen Hz. Peygamber, Rabbinden kendisine vahyedileni asla gizlememeye ve bunu mutlaka insanlara ulaştırmaya görevli olduğunu ifade etikten sonra Kâbe'nin civarına gitti. Orada ibadet ederken Ebu Cehil yanından geçip kendisine, yeni bir haber alıp almadığını sordu. Rasûlullah, Ebu Cehil'e, bir gece öncesinde Kudüs'e nasıl gittiğini ve oradan semavata nasıl yükseltildiğini anlatınca Ebu Cehil, 'Demek dün gece gittin ve geri döndün öyle mi?' diye onunla alay etti ve 'Bu söylediklerini, diğer Kureyşlilere anlatman için onları yanına çağırayım mı?' deyince Hz. Peygamber, 'Evet!' dedi. Bunları aktardı.

Daha sonra Hz. Peygamber, etrafında toplananların hâline baktığında büyük hayretler içerisindeydi. Onlardan bir kısmı kölelerdi. Ellerini başlarına koyup düşünmeye başladılar. Onlardan bir kısmı, Hz. Peygamber'i yalancılık ve delilikle suçlamaya başladı. Bazılarının imanı âdeta sarsılıyordu. Ve hele müşriklerden birileri, özellikle Ebubekir'in aklını çelmeye çalışarak ona, Peygamber'in neler anlattığını duyup duymadığını sordu."[234]

Miraç hadisesinin varlığı, elbette dinden çıkmayı gerektirecek bir olgu değildir. Zaten o dönemdeki Müslümanların çoğunluğu da böyle algılamıştır. Ayrıca konumuz, miraç hadisesinin detayları üze-

---

233. Dozy, *İslam Tarihi*, s. 115.
234. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risâleti*, s. 166. Benzeri anlatılar için bkz. Hodgson, *İslam'ın Serüveni*, s. 221.

rine konuşmak değildir. Biz burada, o dönemdeki insanların, popüler tabirle "sorguladıklarını" göstermeye çalışıyoruz.

Eğer bazı insanlar, imkân dairesinde olmasına rağmen gözle görmedikleri olağanüstü şeyden dolayı dinden çıkıyorlarsa diğer anlatılanlar da anlaşılabilir açık yalan olsaydı çok daha öncelikle dinden çıkmaları beklenirdi.

Bu, insanların hiçbir akli faaliyet yürütmeden inandıkları söyleminin bir mitleştirme olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Buradaki dinden çıkmalar, görünmeyen metafizik bir anlatı üzerinden iken, görünür dünyaya ait ve herkesin bilebileceği hatalı bir anlatıda çok daha büyük dinden çıkma hadiselerinin olacağını kolaylıkla anlarız. Bu da bize, Kur'an'ı tarihî veri olarak kullanma konusunda oldukça önemli bir kapı aralayacaktır.

Bodley'in şu nakli, meselenin anlaşılabilmesi için son derece önemlidir: "Dine davet ettiklerimin içinden, tereddüt ve şaşkınlık göstermeyen hiç kimse çıkmadı. Sadece Ebubekir müstesna."[235]

Sahabilerin ihtida öykülerinde bunları görmek kolaydır. Gerçekten onlar, aynen bizim gibi belli bir süreç sonrasında iman ediyorlardı. O hâlde aynen bizim gibi apaçık bir hata ya da yalan bilgi, onların dinden çıkmasına sebebiyet verirdi.

Hz. Ebubekir'in bu özel tavrı da Hz. Muhammed'i (s.a.v.) en iyi tanıyan kişi olmasından kaynaklanmaktadır. O, Hz. Muhammed'i (s.a.v.) haberini en kolay değerlendirebilen kişiydi. Çünkü Hz. Muhammed'i (s.a.v.) en iyi o tanıyor ve onun yalan bir haberle gelmeyeceğini en iyi o anlıyordu. Onun bu imanı, bazı oryantalistlerin tasvir etmeye çalıştığı gibi -hâşâ- niteliksiz, saf biri olmasından kaynaklanmıyordu. Bu vehmi defetmek için aşağıdaki satırları okumak yeterlidir.

T. W. Arnold diyor ki: "Ebubekir, sağlam karakteri, zekâsı ve yeteneği sebebiyle herkes tarafından hürmet gören, varlıklı bir tüccardı. İslam dinine girdikten sonra servetinin büyük bir kısmını, Hz. Muhammed'e iman etmeleri sebebiyle efendileri tarafından işkence gören Müslüman köleleri satın alarak kurtarmaya harcadı."[236]

---

235. Bodley, *Hazreti Muhammed*, s. 75.
236. Arnold, *İslam'ın Tebliğ Tarihi*, s. 31.

Leone Caetani ise şöyle diyor: "En mühim ihtida, (Ebubekir b. Ebu Kuhafe'nin) İslamiyet'i kabul etmesi olmuştur. Sonra kendisine sıddîk denilmişti. Ebubekir, Kureyş arasında en çok sevilen ve hürmet gören Kureyş ensabına[237] en çok vâkıf olan hayır sahibi bir tüccar idi. Mekke ailelerinin kadim tarihlerini, eski zamanlardaki bütün iyilikleri ve fenalıklarıyla bilirdi. Ahlak-ı hasenesi (güzel ahlakı) vardı. İffet ve hikmeti o kadar maruftu (bilinirdi) ki, kabilesinden birçok kimseler sık sık kendisini görmeye gelirler, kendi işlerine dair rey (görüş) sorarlardı. Ticaret işlerinde ve mesâil-i umumiyyede (toplumsal işlerde) büyük bir vukufu vardı."[238]

Bu tarz rivayetlerde sıkça gördüğümüz gibi, sizler haberler ve bilgiler hatalı çıksa nasıl problem yaşayacaksanız sahabe de öyleydi. Onlar da sizin gibi sorguluyor, fedakârlıklar yapıyor ve tüm yaptıklarının doğru bir şey için olmasını bekliyorlardı. O hâlde, "Kur'an'da herkesin bilebileceği açık bir yanlış ya da hata olsaydı bu, problem oluştururdu. O hâlde açıkça gerçeğe muhalif bilgiler, Kur'an'da verilemez ve o günkü ortama dair o toplumca anlaşılabilecek tarihî bilgi yanlışları olamaz." yargısına varabiliriz.

Örneğin:

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ اَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَآ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ هٰذَا الْقُرْاٰنَ وَاِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهٖ لَمِنَ الْغَافِلِينَ

"Biz bu Kur'an'ı sana vahyetmekle, en güzel kıssaları gerçek bir haber (kıssa) olarak sana aktarıyoruz. Oysa sen, daha önce bundan haberi olmayanlardandın."[239]

Şimdi biz bu ayette bir tarihî bilgi ile karşılaşıyoruz. Bu bilgi yanlış olabilir mi? Biz, Kur'an'ın nazil olduğu ortam düşünüldüğünde, bunun mümkün olamayacağını söyleriz.

Eğer Hz. Muhammed (s.a.v.) 40 yaşından önce bu kıssaları biliyor ve Mekke ortamında anlatıyor olsaydı sahabeler bundan haber-

---

237. Ensab: Arap literatüründe kabilelerin soyunu inceleyen ilim dalı için kullanılan bir terim. Bkz. *TDV. İslam Ansiklopedisi*, "Ensâb" maddesi.
238. Caetani, *İslam Tarihi*, s. 392.
239. Yûsuf, 12/3.

dar olurlardı. İlk Müslüman olanlar, en yakın arkadaşlarıydı. Onlar pek çok fedakârlıkta bulunuyor ve samimiyetle inanıyorlardı. Ayrıca, zahiren hatalı gibi görünen konularda dinden çıkmalar oluyordu. O hâlde bu bilgi hatalı olsaydı Kur'an'da açıkça bir hata ve yalanın olduğunu anlayan sahabeden, dinden çıkma tepkileri olmasını beklemeliydik. Hatta böyle açık bir hatanın dinin sonunu getirmesini beklerdik. Oysa Kur'an'da defalarca tekrarlanan bu bilgi, böyle bir şeye sebebiyet vermemiştir.

Kitap boyunca bu yorum metodunu sık sık kullanacağımız için böyle uzun bir temellendirmede bulunduk.

MEKKE MÜŞRİKLERİNİN SESSİZLİĞİ

Aslında sahabeninkine benzer bir durum Mekke müşrikleri, Yahudiler ve münafıklar açısından da geçerlidir. Açık ve anlaşılır bir yalan beyan Kur'an'da olsaydı, tüm müşrikler bunun propagandasını yapmakta yarışırlardı.

Margoliouth diyor ki: "İslam'ın, yapısı gereği polemikçi olduğu asla unutulmamalıdır."[240]

Ayrıca yine bu mesaj, Mekke'de müşriklerin Medine'de Yahudi ve münafıkların düşmanlığı altında gelişti. O hâlde, düşmanlıktan hiçbir zaman kurtulamamış bu kitapta, hatalı bir tarihî veri olsaydı muhakkak itiraz beklerdik.

Örneğin, az önce zikrettiğimiz Yusuf suresinin 3. ayetindeki, "Sen bu kıssaları daha önce bilmiyordun." ifadesi üzerine düşünecek olursak Margoliouth de dediği gibi: "Eğer Peygamber, Hristiyan ve Yahudilerin kitaplarında yazılan hikâyeleri anlatmış olsaydı, rakipleri, hocasının adını söyleyip kaynakları gösterirlerdi."[241]

Onlar, çok daha ufak konuları bile propaganda meselesi hâline getiriyorlardı. Kur'an ise onların bu tarz itirazlarını görmezden gelen bir eser değildir. Bilakis, itirazların üzerine giden bir yapısı var-

240. Margoliouth, *Muhammed ve İslam'ın Yükselişi*, s. 117.
241. Margoliouth, *Muhammed ve İslam'ın Yükselişi*, s. 130.

dır. Aslında Kur'an'ı bir defa dikkatle okumuş olan için bu husus oldukça açıktır. Yine de biz, onların itiraz ettikleri ve bu itirazların Kur'an tarafından nakledildiği birkaç örnek vereceğiz:[242]

سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلَّيٰهُمْ عَنْ قِبْلَتِهِمُ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا

"İnsanlardan bir kısım sefihler, 'Onları şimdiye kadar yöneldikleri kibleden vazgeçiren sebep nedir?' diyorlar."[243]

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَيَقُولُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهٰذَا مَثَلًا

"İnkâr edenler ise 'Allah, misal olarak bununla neyi kastediyor?' derler."[244]

وَقَالُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ وَلَوْ أَنْزَلْنَا مَلَكًا
لَقُضِيَ الْأَمْرُ ثُمَّ لَا يُنْظَرُونَ

"Dediler ki: 'Üzerine melek inmeli değil miydi?'[245] Şayet melek indirseydik iş bitirilmiş/kıyamet kopmuş olur ve onlara süre verilmezdi."[246]

الَّذِينَ قَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوا لَوْ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا قُلْ فَادْرَءُوا عَنْ
أَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

"Onlar, kardeşleri için: 'Bize itaat etselerdi öldürülmezlerdi.' dediler. De ki: 'Eğer doğru sözlü iseniz, ölümü kendinizden savın."[247]

---

242. İlgili ayetlerin detaylı tefsiri, ayrıca çalışma gerektirmektedir. Biz, Kur'an'a vukufiyeti düşük bir okuyucu için sadece kısa açıklamalarda bulunmayı yeterli gördük.
243. el-Bakara, 2/142.
244. el-Bakara, 2/26. Ayet-i celile, Allah Teâlâ'nın bir sivrisineği misal vermesi üzerine inmiştir. Yahudiler; "Allah, sivrisinek gibi önemsiz şeylerden mi bahseder?" gibi bir itirazda bulunmuşlardır. Ayet uzundur ve "Allah bir sivrisineği misal vermekten çekinmez..." şeklinde başlamaktadır.
245. Yanında, görünür bir melek olması gerektiğini kastediyorlar.
246. el-En'âm, 6/8.
247. Âl-i İmrân, 3/168.

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَآءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هٰذَآ اِنْ هٰذَآ اِلَّآ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ

"Onlara ayetlerimiz okunduğunda: 'Duyduk. Dilesek bunun bir benzerini biz de söyleyebiliriz. Bu öncekilerin masallarından başka bir şey değildir.' dediler."[248]

وَاِذْ قُلْنَا لَكَ اِنَّ رَبَّكَ اَحَاطَ بِالنَّاسِ وَمَا جَعَلْنَا الرُّءْيَا الَّتِى اَرَيْنَاكَ اِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِى الْقُرْاٰنِ وَنُخَوِّفُهُمْ فَمَا يَزِيدُهُمْ اِلَّا طُغْيَانًا كَبِيرًا

"Hani sana, 'Şüphesiz ki Rabbin, bütün insanları kuşatmıştır.' demiştik. Sana gösterdiğimiz rüyayı[249] (İsra, Miraç hadisesini) ve Kur'an'da lanetlenmiş ağacı, yalnızca insanlar için fitne kıldık. Biz, onları korkutuyoruz. Fakat (bu), onların haddi aşmalarından başka bir şeylerini artırmıyor."[250]

وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

"Derler ki: 'Şayet doğru söylüyorsanız vadettiğiniz (azap) ne zaman? (Gelsin de görelim!)"[251]

وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَا يَبْعَثُ اللّٰهُ مَنْ يَمُوتُ

"Var güçleriyle Allah'ın ölen kimseyi diriltmeyeceğine dair ant içtiler."[252]

---

248. el-Enfâl, 8/31. (Onların bu iddialarını "Mucize" bölümünde, "Belagat" alt başlığı içerisinde ele alacağız.)
249. Bu ayetteki rüya, "düş" anlamında olmayıp dış dünyada görülen şey anlamındadır.
250. el-İsrâ, 17/60. Burada müşrikler, "Cehennem sıcağına bir ağaç nasıl dayanabilir?" gibi itirazda bulunmuşlar, Kur'an da bu itirazı cevaplamıştır.
251. el-Enbiyâ, 21/38.
252. en-Nahl, 16/38.

وَإِذَا رَأَوْكَ إِنْ يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا أَهَٰذَا الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا

"Seni gördüklerinde, yalnızca seni alaya alıyorlar (ve diyorlar ki): 'Allah, göndere göndere bunu mu Rasûl olarak gönderdi?"[253]

وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هَٰذَا الْقُرْآنُ عَلَىٰ رَجُلٍ مِنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ

"Dediler ki: 'Bu Kur'an'ın, iki beldenin büyüklerinden birine inmesi gerekmez miydi?"[254]

وَمَا جَعَلْنَا أَصْحَابَ النَّارِ إِلَّا مَلَائِكَةً وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ إِلَّا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا لِيَسْتَيْقِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَيَزْدَادَ الَّذِينَ آمَنُوا إِيمَانًا وَلَا يَرْتَابَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْمُؤْمِنُونَ وَلِيَقُولَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَٰذَا مَثَلًا كَذَٰلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ وَمَا هِيَ إِلَّا ذِكْرَىٰ لِلْبَشَرِ

"Biz, cehennem bekçilerini meleklerden başkası kılmadık. Onların sayısını, kâfirler için yalnızca bir fitne kıldık. Ta ki kendilerine Kitap verilenler yakinen inansınlar, iman edenlerin imanı artsın, kendisine Kitap verilenler ve iman edenler şüpheye düşmesin. Kalplerinde hastalık bulunanlarla kâfir olanlar da 'Allah bu misalle neyi murat etti/ne anlatmak istedi?' desin. İşte Allah dilediğini böyle saptırır, dilediğini de hidayet eder. Rabbinin ordularını ondan başkası bilmez. O, insanlar için ancak bir öğüttür."[255]

وَقَالُوا نَحْنُ أَكْثَرُ أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ

"Ve dediler ki: 'Malları ve çocukları en çok olan bizleriz, azaba uğratılacak da değiliz."[256]

---

253. el-Furkân, 25/41.
254. ez-Zuhruf, 43/31.
255. el-Müddessir, 74/31.
256. es-Sebe', 34/35.

لَقَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوٓا اِنَّ اللّٰهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ اَغْنِيَآءُ سَنَكْتُبُ
مَا قَالُوا وَقَتْلَهُمُ الْاَنْبِيَآءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَنَقُولُ ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ

"And olsun ki Allah, 'Allah fakir, biz zenginiz.' diyenlerin sözünü işitmiştir. Dediklerini ve haksız yere peygamberleri öldürdüklerini elbette yazacağız, 'Yakıcı azabı tadın!' diyeceğiz."[257]

وَقَالُوا لَوْ شَآءَ الرَّحْمٰنُ مَا عَبَدْنَاهُمْ مَا لَهُمْ بِذٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ اِنْ
هُمْ اِلَّا يَخْرُصُونَ

"Eğer Rahman dilemiş olsaydı, biz bunlara kulluk etmezdik.' derler. Buna dair bir bilgileri yoktur, onlar sadece vehimde bulunuyorlar."[258]

اَلَّذِينَ يَاْكُلُونَ الرِّبٰوا لَا يَقُومُونَ اِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِى يَتَخَبَّطُهُ
الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوٓا اِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبٰوا

"Faiz yiyenler, mahşerde, ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların 'Zaten alışveriş de faiz gibidir.' demelerindendir."[259]

اَفَرَاَيْتَ الَّذِى كَفَرَ بِاٰيَاتِنَا وَقَالَ لَاُوتَيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا

"Ayetlerimizi inkâr edip 'Kesinlikle bana mal ve evlat verilecek." diyeni gördün mü?"[260]

Eseri, malumun ilamı ile uzatmak istemiyorum. Aktardıklarım, bu konuda kısa sürede çıkardığım ayetlerin küçük bir kısmıdır.[261]

---

257. Âl-i İmrân, 3/181. Sadakayı teşvik eden başka bir ayet-i celilede, "Allah'a güzel bir borç verecek olan kimdir?" (Bakara, 2/245) ifadesine Yahudilerin bu itirazı nakledilmiştir.
258. ez-Zuhruf, 43/20.
259. el-Bakara, 2/275.
260. el-Meryem, 19/77. Yani "Dünyada Allah beni sevmeseydi, bana mal ve evlatlar vermezdi. O hâlde ahiret varsa şayet, orada da mal ve evladı bana verecektir." demek istiyor.
261. Daha fazla örnek için bkz. ed-Duhan, 44/13-14; el-A'râf, 7/28; et-Tevbe, 9/124; er-Rad, 13/5; el-Enbiyâ, 21/3; el-Hac, 22/47; es-Sebe', 34/43;

Hatta Kur'an, onların tüm iddialarına cevap verdiğini de ilan etmiştir.

وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا

"Onların getirdiği hiçbir örnek yoktur ki, mutlaka biz sana hakkı ve daha güzel olan bir açıklamasını getirmişizdir."[262]

Armstrong diyor ki: "Muhammed'in düşmanlarının hiçbirinin, vahiylerin sahte olduğunu iddia etmemesi ilginçtir. Açıklayamadıkları bir şeylerin olduğu belliydi."[263]

Kur'an, diyalog içeren ve yaşayan muhatapları olan bir metindir. Kıssa anlatılarındaki dokundurmalar dahi, yaşanan hayata dairdir. Nuh kıssasında verilen mesaj, Mekke'de yaşanan olaylara atıf yapar. Bu gözle bakınca Kur'an'ın tamamı iddia ve cevap verme içermektedir. "Samimiyet Delilleri" bölümünde, "Uyarı ve Teselliler" alt başlığında, bu bağlamda pek çok ayetin kullanıldığını müşahede edeceksiniz.

Yukarıda gösterdiğimiz gibi, müşriklerin ya da Yahudilerin sudan itirazlarını dahi duyuran ve cevap veren bir kitap, elbette çok yaygınlaşan iddialara cevap verecektir. Ve elbette böyle zayıf itirazları dahi propaganda malzemesi hâline getiren İslam'ın ilk dönemdeki düşmanları, Kur'an'da açık bir bilgi hatası olsaydı, bunu hiç çekinmeden dile getireceklerdir.

O hâlde biz, Kur'an metninde geçen tarihî bir verinin hatalı olduğunu düşünen birine, "Müşrikler neden buna itiraz etmedi?" sorusunu yöneltebiliriz. Yine biz, sahabenin fedakârlığının, Kur'an'daki açık bir yalanı engelleyeceğini bildiğimiz gibi, Mekke müşriklerinin itiraz etmemesi olgusundan da aynı noktaya ulaşabiliriz.

Tam burada "Sahabenin Tarihî Kaynaklığı" bölümümüzde getirdiğimiz örneği tekrar etmekte fayda var. Ayette şöyle buyruluyor:

---

el-Fussilet, 41/44; ez-Zuhruf, 43/24, 58; el-Müddessir, 74/19; el-Bakara, 2/88, 90, 170; el-Furkan, 25/7-8. Daha detaylı bir inceleme ile bundan daha fazla örnek de bulunabilir.

262. el-Furkân, 25/33.

263. Armstrong, *İslam Peygamberinin Biyografisi Hazreti Muhammed*, s. 180.

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ اَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَآ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ هٰذَا الْقُرْاٰنَ وَاِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهٖ لَمِنَ الْغَافِلِينَ

"Biz bu Kur'an'ı sana vahyetmemizle, en güzel kıssaları gerçek bir haber (kıssa) olarak sana aktarıyoruz. Oysa sen, daha önce bundan haberi olmayanlardandın."[264]

Ayette geçen "Oysa sen daha önce, bundan haberi olmayanlardandın." ifadesi -hâşâ- yalan olsaydı, müşriklerden çok güçlü bir muhalefet dalgası beklerdik. Daha önemsiz itirazlara dahi cevap veren Kur'an'ın, bu propagandaya da cevap vereceğini düşünürdük.

Bu iki noktayı düşündüğümüzde, gerçekten Kur'an içindeki tarihî bilgilerin başka hiçbir kitapta olmayan yorum güvenilirliğine ulaştığını söylemek zor değildir. Yorum açısından üzerindeki tartışma, ihtilaf ve fedakârlıklar, bu metinde hatalı tarihî bilgi olmasını engellemektedir. O, ondan haberdar olan tüm toplumların pür dikkat incelemekte olduğu, tüm spot ışıklarının kendisine yöneldiği bir kaynak olma özelliğini en başından beri haizdir. Şayet onda, kolayca anlaşılabilir hatalı bir tarihî bilgi olsaydı bu, toplumda büyük çalkantı yaratırdı. En azından Kur'an'ın cevap vermesini gerektiren bir durum oluştururdu. Kur'an, çok daha hafif itirazlara bile cevap verdiğine göre muhakkak buna cevap vermek zorunda kalırdı. O hâlde Kur'an'da, itiraza konu olmamış tarihî bilgiler, yorum açısından da tamamıyla güvenilirdir.

Böylece elimizdeki tarihî kaynakları değerlendirme açısından sağlam bir temel oturtmuş oluyoruz. Ayrıca hem kullanacağımız metinlerin güvenilirliklerini hem de onları değerlendirirken sık kullanacağımız yorum metotlarının sağlamlığını delillendirmiş oluyoruz. Elhamdülillah.

---

264. Yûsuf, 12/3.

HABER İNŞASI

Bu bölümün amacı, kitap boyunca kullanılacak olan "haber yöntemi"nin aktarılmasıdır.

Üzerinde tartışıp durulan şey, nihayetinde bir haberdir. Mekke'de Muhammed b. Abdullah adında bir şahıs, 40 yaşındayken bir melek gördüğünü ve kendisinin Allah'ın elçisi olduğunu, Allah'ın emirlerinin kendisi vasıtası ile topluma iletileceğini iddia ediyor. Ayrıca, yirmi üç yıl boyunca bu meleği görmeye devam ettiğini ve onun, kendisini yönlendirdiğini söylüyor. Buna ilave olarak insanların, onun bu iddiasını doğru ya da yalan olarak ele almasına göre iki gruba ayrıldığını ifade ediyor. Buna göre, bir kısım insan onun doğru söylediğine inanıyor -ki bunlara mümin deniyor- bir kısım insan da yalan söylediğine inanıyor. Bunlar da kâfir olarak isimlendiriliyor.

Bir kısmını kabaca özetlediğim haberin niteliği budur. Biz, sıfır noktasından başlayarak bugünden geriye doğru baktığımızda, bu olguyu nasıl yorumlayabiliriz?

İhtimaller şöyle:

1. Bu şahıs, doğru söylüyor olabilir. O hâlde peygamberdir. Buna göre, Kur'an'da kendisine mümin ismi verilenlerle hemfikir oluruz.[265]

---

265. Oryantalistlerin çoğu, bu ihtimali gündem dahi etmemesi sebebiyle bu haberi düzgün değerlendirememektedir. Bu ön yargıya dair müstakil örnekler, ilerleyen sayfalarda gelecektir.

2. Bu şahıs -hâşâ- yalan söylüyordur. Buna göre, Kur'an'da kendisine kâfir ismi verilenlerle hemfikir oluruz.

İddiasının yalan olması durumunda, şu iki ihtimal söz konusudur:

a) Yalan söylediğinin farkındadır. Buna göre söz konusu iddianın sahibi -hâşâ- sahtekârdır ve insanları kandırmıştır. Burada "sahtekâr" olarak kısaca anlattığımız ifade ile kastımız, "yalan söylediğinin farkında olan, bilinçli bir şekilde kişisel ya da toplumsal amaçları için insanları aldatan biri" anlamındadır.

b) Yalan söylediğinin farkında değildir. Çünkü -hâşâ- delidir. Dolayısıyla söz ve davranışları, akli melekesi ve kendi iradesi ile yaptığı şeyler değildir. Buradaki "deli" ifadesi ile "söylediği ve yaptığı şeyleri kendi bilinçli faaliyeti olarak yapmayan kişi" anlamını kastediyoruz.[266] Burada dördüncü bir ihtimal söz konusu değildir. Zira biz burada, bir haberi iki açıdan tasnife tabi tutmuş olduk.

1. Yalan ve doğru olması açısından.
2. Şayet yalansa söyleyenin, bunun farkında olması ya da olmaması açısından.

Burada "yalan" olması ile "aktardığı haberin, gerçeğe uygun olmaması"nı kastediyorum. Türkçede, kasıtsız olarak gerçeğe muhalif bilgi nakleden kişiye "yalancı" denilmez. Örneğin; bir akıl hastasının halüsinasyon görerek aktardığı şeylere, "yalan söylüyor" diye karşılık verilmez. Ancak biz tasnifin kolay anlaşılması için "yalan" kelimesini söyleyen farkında olsa da olmasa da "gerçeğe muhalif haber" anlamında kullanıyoruz. Bu yüzden şuursuz bir şekilde verilen bir ha-

---

266. Burada (a) şıkkı ve (b) şıkkında kısaca "sahtekâr ve deli" nitelendirmesi hakkında, hatalı bir anlayışa düşülmemesi önemlidir. Bunlar, sadece meselenin kolay anlaşılabilmesi için yaptığımız adlandırmalardır. "Farkında olmadan yalan söyleyen' anlamında -bugün yaygın olarak söylenen- "Epilepsi hastasıydı ya da halüsinasyon görüyordu." gibi ihtimalleri, bugünkü kullanımı ile "delilik" olarak adlandıramayacağımız malumdur. Burada, (a) ve (b) şıkkında yaptığımız ayrımda odaklanılması gereken husus, bu yanlış bilgiyi verirken kişinin farkında olup olmamasıdır. Buna göre (a) ve (b) şıkkı, farkındalık üzerinden birbirinden ayrılan iki ihtimaldir. İsimlendirmeden ziyade farkındalık hususuna odaklanılması, hatalı algılamaları engelleyecektir.

talı bilgiyi de bu şekilde ele aldık. Bu isimlendirmeyi, sadece anlatım kolaylığı ve anlaşılması için tercih ettik.

HABER TASNİFİNİN İMANI ANLATMAKTAKİ ÖNEMİ

Bu haber tasnifi, Kur'an'ı doğru anlamamız açısından da önemli bir ayırımdır;

Çünkü imanı kabul etmemekle yapılan iş, Nebi'nin (s.a.v.) getirdiği bu haberi yalanlamak ve yalan saymaktan ibarettir.

Gazali, aşağıdaki tanımı öneriyor: "Küfür, bize anlattığı ne ise onun herhangi bir ciheti konusunda Allah elçisinin tekzibidir. Tekzip (yalanlama) literal olarak, bir kişiyi yalancı çıkartmak, onun söylediğini yalan addetmektir ve tasdikin zıddıdır. Tasdikin anlamı ise bir şeyi doğru kabul etmek ona iman etmektir."[267]

Cahız diyor ki: "Oysa insanlar, haberlerle gerçek nebiyi sahtesinden, doğru olanı yalancıdan ayırt ederler."[268]

Cahız başka bir bölümde şöyle ifade ediyor: "Allah, insanların tümüne, peygamberlerin delillerini doğrudan işittirmedi. Yine bütün insanlara, peygamberlerin tasarrufları, tedbirleri gösterilmedi. Bundan dolayı bu haberleri görenlerin görmeyenlere haber vermesi gerekir..."[269]

KUR'AN'DA HABER TASNİFİ

Kur'an'da 220 defa geçen "k-z-b"[270] kökü, çoğunlukla müşriklerin yalanlamasından bahsetmektedir. Haber inşasının, iman ve küfür tartışmalarında ne kadar önemli bir husus olduğu, sadece Kur'an'ın

---

267. Izutsu, *İslam Düşüncesinde İman Kavramı*, s. 61.
268. Cahız, *Kitâbü Hüceci'n-Nübüvve*, s. 50.
269. Cahız, *Kitâbü Hüceci'n-Nübüvve*, s. 62.
270. Bu, yalan ile ilgili kelimelerin türediği köktür.

bu vurgusunun sıklığından dahi anlaşılabilir. İman tartışması, yukarıda saydığımız şıklar etrafında dönen bir tartışmadır.

فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِهٖ اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ

"Allah hakkında yalan uyduran veya onun ayetlerini *yalanlayandan* daha zalim kimse var mıdır? Günah yoluna sapanların kurtuluşu yoktur."[271]

Kur'an, yalanlama olgusundan sıkça bahsettiği gibi yalanlayan ilk dönem muhataplarının bu tarz ithamlarını da kategorik olarak bize sunmuştur.

KÂFİRLERİN PEYGAMBERLERE "DELİLİK" İDDİASINDA BULUNMALARI

Kâfirlerin, özelde Hz. Peygamber'e (s.a.v.), genelde ise tüm peygamberlere "deli" oldukları yönündeki iddialarını Kur'an şöyle dile getirmektedir.

وَقَالُوا يٰٓاَيُّهَا الَّذِى نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ اِنَّكَ لَمَجْنُونٌ

"Kâfirler alay ederek şöyle dediler: 'Ey kendisine sözde Kur'an indirilen adam! Sen elbette *delinin birisin.*"[272]

قَالَ اِنَّ رَسُولَكُمُ الَّذِى اُرْسِلَ اِلَيْكُمْ لَمَجْنُونٌ

"Firavun: 'Size gönderilen bu elçiniz mutlaka *delidir.*' dedi."[273]

وَيَقُولُونَ اَئِنَّا لَتَارِكُوٓا اٰلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَجْنُونٍ

"Biz, *deli bir şair* için ilahlarımızı mı terk edeceğiz, diyorlardı."[274]

---

271. Yûnus, 10/17.
272. el-Hicr, 15/6.
273. eş-Şu'ara, 26/27.
274. es-Saffat, 37/36.

فَتَوَلّٰى بِرُكْنِهٖ وَقَالَ سَاحِرٌ اَوْ مَجْنُونٌ

"Firavun, saltanatı sebebiyle ona karşı çıkmış ve 'O, ya bir sihirbaz veya *bir delidir.*' demişti."[275]

وَاِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ بِاَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ وَيَقُولُونَ اِنَّهُ لَمَجْنُونٌ

"Şüphesiz inkâr edenler, Zikr'i (Kur'an'ı) duydukları zaman neredeyse seni gözleriyle devirecekler. (Senin için) 'Hiç şüphe yok o bir *delidir.*' diyorlar."[276]

كَذٰلِكَ مَآ اَتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ اَوْ مَجْنُونٌ

"İşte böyle; kendilerinden öncekilere de hiçbir peygamber gelmemiştir ki, 'O bir sihirbaz veya *delidir.*' demiş olmasınlar."[277]

فَذَكِّرْ فَمَآ اَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ

"(Rasûlüm), sen öğüt ver. Rabbinin lütfuyla sen ne bir kâhinsin ne de bir *deli.*"[278]

اَمْ يَقُولُونَ بِهٖ جِنَّةٌ بَلْ جَآءَهُمْ بِالْحَقِّ وَاَكْثَرُهُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ

"Ya da 'Onda delilik var.' diyorlar öyle mi? Hayır, onlara gerçeği getirmiştir, ama çoğu ondan hoşlanmamaktadır."[279]

Bu ayetlerde de görüldüğü üzere, Hz. Peygamber başta olmak üzere tüm peygamberlere karşı, "söylediği yalanın farkında olmayan bir deli" ithamı yapılmıştır.

---

275. ez-Zâriyât, 51/39.
276. el-Kalem, 68/51.
277. ez-Zâriyât, 51/52.
278. et-Tûr, 52/29.
279. el-Mü'minûn, 23/70.

TASNİF YAPMAKSIZIN YALANA NİSPET ETMELERİ

Bugün çoğunun yaptığı gibi o zaman da yalanlayanlar, yalanın niteliği hakkında inceleme yapmıyorlar ve bunu önemsemiyorlardı. Bu durumla ilgili devam eden sayfalarda açıklamalar olacaktır. Bu sebeple Kur'an'da 220 defa geçen (k-z-b) kökü -kahir ekseriyetle- yalanın hangi şekli olduğuna dair vurgu yapılmaksızın gelmiştir. Bu konuda örnek ayetler şöyle:

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ ۚ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَّآ أَتٰيهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ

"Onu Peygamber *kendisi uydurdu* diyorlar, öyle mi? Hayır! O, senden önce kendilerine hiçbir uyarıcı (peygamber) gelmemiş bir kavmi uyarman için doğru yolu bulsunlar diye Rabbinden gönderilen hak (Kitap)'tır."[280]

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ اٰمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَا سَبَقُونَآ إِلَيْهِ ۚ وَإِذْ لَمْ يَهْتَدُوا بِهِ فَسَيَقُولُونَ هٰذَآ إِفْكٌ قَدِيمٌ

"İnkâr edenler, iman edenler hakkında dediler ki: 'Bu iş bir hayır olsaydı, onlar bizi geçemezlerdi.' Fakat onlar bununla doğru yola girmek arzusunda olmadıkları için, 'Bu *eski bir yalandır*' diyecekler."[281]

وَعَجِبُوٓا أَنْ جَآءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ ۖ وَقَالَ الْكَافِرُونَ هٰذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ۚ

"Kâfirler, kendilerine içlerinden bir uyarıcının gelmesine şaştılar ve şöyle dediler: 'Bu, *yalancı* bir sihirbazdır."[282]

---

280. es-Secde, 32/3.
281. el-Ahkâf, 46/11.
282. es-Sad, 38/4.

إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَقَارُونَ فَقَالُوا سَاحِرٌ كَذَّابٌ

"And olsun biz Musa'yı, ayetlerimizle ve apaçık bir kanıtla Firavun, Haman ve Karun'a gönderdik; ama onlar, 'O bir *yalancı*, bir sihirbaz!' dediler."[283]

ءَأُلْقِيَ الذِّكْرُ عَلَيْهِ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ أَشِرٌ

"Bizim aramızdan vahiy ona mı verildi? Hayır, o *yalancı*nın, şımarığın biridir (dediler)."[284]

Bu ayetlerde muhatapların, muhtelif sıfatları ekleyerek -sair peygamberler gibi- Hz. Muhammed'i (s.a.v.) de "kezzab" (çok yalancı) olmakla itham ettiklerini görüyoruz.

HABER VE TEORİ ARASINDAKİ FARK

Haber kelimesini ısrarla vurgulamamın sebebi şudur; bunu bir teoriye benzeterek anlayamayız. Örneğin, Platon bir teori ortaya koymuş, ancak bunda yanılmış olabilir. Bu, onun akıl sağlığından kuşku duymamıza ya da sahtekâr olduğunu düşünmemize sebep olmaz. Zira her insan, teori inşa ederken yanılabilir. Oysa haber böyle değildir.

Mesela ben, "İnsanlık için en uygun iktisadi sistem şekli şudur." şeklinde bir teori inşa etsem, bunda -sahtekâr ya da deli olmaksızın- yanılmış olabilirim.

Ancak iş habere dönüştüğünde, "Ben bugün Ankara'daydım." desem bu haberim ya doğrudur ya da yalandır. Yalan olması durumunda ben, ya birini kandırmak için yalan söyleyen bir sahtekâr[285] olacağım ya da Ankara'da olmamama rağmen Ankara'da olduğumu zanneden bir deli[286] olacağım.

---

283. el-Mü'min 40/23.
284. el-Kamer, 54/25.
285. Farkında olarak bile bile yalan söyleyen
286. Farkında olmaksızın yalan söyleyen

HABERE DAİR GÜNCEL SÖYLEMLER

Bu açıdan güncel söylemler de bu üçlü sınıflamanın dışına çıkmazlar. Örneğin, epilepsi ya da halüsinasyon gibi iddialar, güncel olarak ortaya atılıyor olsalar da son tahlilde Nebi'nin (s.a.v.) söylediklerinin farkında olmayan bir çeşit hasta olduğu anlamında, bizim kolayca anlaşılması için "deli" diye isimlendirdiğimiz kategorinin içindedir. Çünkü farkında olmaksızın gerçeğe muhalif haberler nakletmektedir. Bu haberler, olağanüstü olaylar (meleklerle konuşma vb.) düzeyine çıktığında, yine akıl sağlığının yerinde olmadığı anlamına gelecektir. Ayrıca haberin niteliği ve Hz. Muhammed'in (s.a.v.) tarihî olarak gerçekleştirdiği olaylar, bir epilepsi nöbeti gibi farkındalıktan uzak bir duruma bağlanmaktadır.

Öte yanda, Nebi'nin (s.a.v.) iyi niyetli bir toplum önderi olduğu, bir devrimci olduğu ve halkını ikna etmek için böyle yalanlar söylediği vb. yönündeki güncel iddialar, "farkında olarak yalan söyleyen kişi" tanımımızın dışına çıkmazlar. O itibarla, kolayca anlaşılması ve akılda kalıcı olması için "sahtekâr" şeklinde isimlendirdiğimiz kategorinin içinde kalırlar.

Buna göre, biz bu üçlü sınıflandırmayı ele alacağız. Bu sınıflandırmalar arasındaki gerilime işaret ederek kompozisyon oluşturacağız.

DELİLLERİMİZİN TASNİFİ

Burada öncelikle haberin, farkında olarak ya da olmayarak söylenen bir yalan olmadığını ispat edeceğiz. "Farkında olmayarak yalan söylediği" iddiasını çürüten delillerimize "Fetanet delilleri"; "farkında olarak yalan söylediği" iddiasını çürüten delillerimize de "Sadakat delilleri" adını verdik. Bu iki çürütmeden sonra haberin doğruluğu ortaya çıkmış olacaktır. Zira geriye sadece doğru olma ihtimali kalmış olacaktır.

Ben, sahabeden pek çoğunun, böyle bir akıl yürütme ile Müslüman olduğu kanaatindeyim. Bunu sarahaten bu sistemde anla-

mış olmasalar dahi Hz. Muhammed'i (s.a.v.) görünce "Bu yüz yalan söylemez." diyerek iman eden kişi, bizim "Samimiyet delili" dediğimiz şeye işaret etmiş olur. Deli olması iddiasına, "Ben bundan önce sizin içinizde bir ömür sürdüm..."[287] gibi ifadeler "Fetanet delili" dediğimiz kısma işaret etmiş olur.[288] Çünkü Peygamber'i (s.a.v.) eskiden beri tanıyan sahabe, onun deli olmadığını -sizin, arkadaşınızın deli olmadığını bildiğiniz gibi- biliyorlardı.

Aslında haberin yalan olması ihtimalini dışlamak, doğruluğunu ispatlamaya yeterli bir neden iken elimizde, yalan olma ihtimalini dışlamakla hiç uğraşmaksızın, haberin direkt doğruluğunu ispatlayan delillerimiz vardır ki bunlar, mucizeler dediğimiz şeylerdir.

DELİLLERİMİZİ ÇÜRÜTMEK İSTEYENLER NE YAPMALI?

Biz bu kitapta hem haberin doğruluğuna direkt deliller getiriyor hem de yalan olmadığını gösteren deliller serdediyoruz. O yüzden delillerimizi çürütmek isteyen kişinin, öncelikle haberin doğruluğunu gösteren mucize delillerini teker teker çürütmesi ve akabinde, haberi getiren kişinin "yalancı" olduğunu söylüyorsa yalanın hangi çeşidi olduğuna karar vermesi ve onunla ilgili muhalif delillerimizi teker teker çürütmesi gerekir ki tutarlı bir örgü ile kitabımıza itiraz etmiş olsun.

"Teker teker çürütmek" vurgusunu şu yüzden yaptım; "Zincirin gücü, en zayıf halkanın gücü kadardır." sözü gerçekten doğrudur. Ancak burada serdettiğimiz deliller, bu örnekle anlaşılamaz. Bunu daha güzel anlatan örnek, bir demet sopayı kırmaya çalışan adamın misalidir. Bizim her delilimiz birbirini takviye ediyor. O sebeple bir tanesine itiraz etmekle ispatımız çürümüş olmaz.

Bu kitap, birer adet fetanet, samimiyet delili ve bir mucize iddiası ile de maksadına ulaşmış olurdu.

---

287. Yûnus, 10/16.
288. Aslında bu ifadede, samimiyet deliline de atıf vardır.

Muhalifimiz -örneğin- "toplum önderi" diyecek olsaydı, mucize iddiamızı bertaraf edip samimiyet delilimize cevap verdiğinde, bizden kurtulmuş olurdu. Ancak 10'ar tane mucize, fetanet ve samimiyet delili ortaya koyduysak artık bunlardan birer tanesine itiraz etmesi problemi çözmeyecektir. Zira burada birbirini takviye eden deliller vardır. 10 mucize iddiamızın bir tanesi dahi iddiamızı ispata yeteceğine göre, muhalifin hepsini çürütmesi gerekir. Sonrasında 10 samimiyet delilimizin tamamını çürütmesi ve kendi kurduğu toplum önderi kompozisyonu içerisinde anlamlandırması gerekir. Bu sayede delillerimizden kurtulmuş olur.

Netice itibariyle muhalifimiz, zayıf olduğunu düşündüğü birer delilimize itiraz etmekle ilgili problemin içinden çıkamaz.

DELİL İSİMLENDİRMELERİMİZ

Kullandığımız delillerle neyi kastettiğimizi ifade etmekte fayda var. "Samimiyet delilleri" ile Nebi'nin (s.a.v.) -farkında olarak- "Allah, meleği aracılığı ile benimle iletişime geçti." şeklinde yalan söyleyen birisi olma ihtimalini çürüten delilleri kastediyoruz. Burada onun farkındalığının vurgulanması, bununla toplumunu kandırma ve bir yere kanalize etme amacı ile bu yalanı söylemiş olma ihtimalini göstermesi açısından önemlidir. Zira bu durumda, bilerek bir toplumu kandırmış birisi olur. Bunu gösterme açısından "sahtekâr" tabirini kullanarak "sahtekâr olmadığını gösteren deliller" anlamında bir kullanıma gittik.

"Fetanet" kelimesi -maalesef- yeni neslin fazlaca kullandığı bir kelime değil. Bu, "Nebi'nin (s.a.v.) olağanüstü zekâsını gösteren delil" anlamında ele alınabilir. Ancak buradaki fetanet, sıradan bir insanın zeki olması gibi düşünülmemeli. Belki normal bir insanın ulaşamayacağı düzeyde bir zekâ olarak ele alınabilir. Bu öyle bir zekâdır ki, Allah'ın yardımı olmaksızın böyle bir düzeye çıkılamaz. Aslında bu tabir yerine, "zekâ delilleri", "inayet" ya da "tevfik-i ilahi" kavramları kullanılabilirdi. Zira bu tabirler; böyle bir zekânın, beşer takatinin üzerinde olduğunu ve Allah'ın yardımı ile elde edilebileceğini göstermesi açısından belki daha doğru olurdu. Ancak Nebi'nin

(s.a.v.) sıfatlarının tasnifinde daha önce kullanılmış olan "fetanet" kelimesini kullanmak, bana daha hoş geldi.

Bizim kullandığımız bağlamda fetanet delilleri dediğimiz örneklerin, insan zekâsı ile açıklanamayacak düzeyde olması hasebi ile "mucize" kabilinden olduğunun unutulmaması lazım gelir. Zira biz burada, sadece ona, farklı biçimlerde "deli" denilmesi ithamını çürütürken aslında "yeryüzünde hiç kimsenin göstermediği derecede yüksek zekâ gösteren şeyler ortaya koyması" yönünü görünür kılarak mucizevi bir duruma işaret etmiş olacağız.

MUCİZE NEDİR?

Mucize, beşerî benzerini ortaya koymaktan aciz bırakan şey demektir. Hakeza, "kişinin marifeti ile açıklanamayacak olan şey" anlamında da alınabilir. Türkçede kullanımı olan kelimelerden "olağanüstü", "fevkalade", "harikulade" kelimeleri belki bunu karşılayabilir. Her üç kelime de yakın anlamlara gelmekte olup alışılmışın (doğal akışın) dışında olanı ifade ederler.

Çoğu insan, bu tarz bir mucize iddiasının, sadece "ateşin yakmaması" cinsinden doğa olaylarının aşılması mahiyetinde olabileceği gibi -bence- hatalı bir düşünceye sahiptir. Oysa bu, pek çok şekilde olabilir. Müslümanların tamamının, Kur'an'ın mucize olması iddiasında bulunmaları, bu algının hatasını göstermeye yeterlidir. Ya da Rum suresindeki geleceğe yönelik haberin mucizeliğinin iddiası buna misal olacaktır. İleride buna örnekler göreceksiniz.

Yapılan tanımlardan yola çıkarak mucizenin iki şekilde olabileceğini düşünebiliriz:[289]

1) Nebi'nin (s.a.v.) şahsi marifetiyle açıklanamayacak durum. Nebi'nin (s.a.v.) şartlarındaki birisi için olağanın ve âdetin üstündeki durum.

---

289. İlerleyen sayfalarda, sözü uzatmamak için birinci ve ikinci kategorideki mucize çeşitleri diye yine buraya atıf yapacağım için bu bölümü dikkatli okumanızda fayda olacağını düşünüyorum.

Haberimizin zemini Nebi (s.a.v.) üzerinden olduğu için bizim açımızdan delillerimizin, Nebi'nin (s.a.v.) şartlarını aşması dahi haberi tasdik için yeterli "mucize" işlevi göreceğini biliyoruz. Gerek eski kitaplarımızda gerekse bugün "mucize" denilince sık kullanılan anlam bu olmasa da bence yine de önemli bir tanımlamadır.

2) Her insan ferdini aşan, insan marifeti ile açıklanamayacak durum. İnsanlar için olağanın ve âdetin üstündeki durum.

MUCİZE İDDİASI NASIL ÇÜRÜTÜLÜR?

Bu tarz bir mucize iddiasının nasıl çürütülebileceğinin tespiti önemlidir. Zira pek çok insan, "Bunu yapan birileri olmuş olabilir." gibi ifadelerle bu iddiaların çürütülebileceğini düşünüyor. Vehim[290] ve adem-i kabulün,[291] burada delil olacağını zannediyor. Esasen bu tarz mucize iddialarında tartışılması gereken nokta, hemen her zaman, "Bunu yapabilen başka bir insan olmuş mudur?" sorusu etrafında şekillenecektir. Aksi hâlde herkesin mucize olarak kabul edeceği, gözümüzün önünde uçan bir insan için de "Belki yapan vardır." diye itiraz edilebilir. O şahsa, "Yapanı gösterin ya da örnek verin." dememiz kâfi olmalıdır.

Aksi hâlde iş, oldukça saçma bir noktaya varıp uçarak ağzından alev çıkaran ve aynı zamanda beş farklı yerde olan bir insanın dahi bu yaptığına, "Belki başka yapan da vardır." diye itiraz edebilir. Oysa bunu söyleyene, "Daha önce ya da şu an bunu yapabilen başka biri varsa, örnek ver." dememiz, onu ilzam etmemiz için yeterlidir. Mesela, belagat açısından mislini ya da onu aşan bir örnek getirme mucizesi buna benzemektedir. Kimsenin yapamamasına rağmen muhatap, "Belki yapabilecek düzeyde olan vardır." gibi kaçamak cevaplarla delil getirmekten kurtulmuş olmaz. Belagat konusunu ileride irdeleyeceğimiz için konumuza dönelim.

Her insan ferdini aşan ya da aştığını düşündüğümüz bir delile, "Bakın şu da yapmıştır." şeklinde bir örnek bulunarak itiraz edil-

290. Delilsiz kuruntu.
291. Kabul etmemek.

se dahi -zannedilenin aksine- bu bir mucize delili olmaktan çıkmış olmaz. Evet, belki delilin parlaklığı azalmış olur ancak biz onu yine Nebi'nin (s.a.v.) şartlarında değerlendirerek "Onun donanımları ve şartları ile bu olay açıklanabilir mi?" diye tekrar bakmak zorunda kalırız. Yani yukarıda yaptığımız ikili kategorinin ikinci bölümünden çıkan bir delil, kategorideki birinci bölümün kapsamına girebilir. Haberimizin konusu ise Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yapmasının mümkün olmadığı örneklerle dahi ispatlanır. Gerçi bu iki sınıf delilin ikisi de olmasa, yalan olmadığını ispatladığımız "samimiyet ve fetanet" delilleri yeterli gelmektedir. Yani işin esası, mucizeler nübüvvet delillerini pekiştirir. Hiçbir mucize olmasaydı da biz -bu haberin yalan olmadığını bilmemiz sayesinde- iman etmekle mükellef olabilirdik. Allahu a'lem.

HZ. MUHAMMED'İN (S.A.V.) ŞARTLARINI AŞAN MUCİZE TANIMI

Yukarıda bir ve ikinci maddede yaptığımız tanım -özellikle de birincisi- maalesef, fazla anlaşılmamaktadır. Bu yüzden de "Mucize, sadece kâinatta gözlemlediğimiz düzenin zıddına olaylar gerçekleşmesi ile olur." diye düşünülüyor. Hatta ikinci kategorideki "hiç kimsenin yapamayacağı mucizeler" de sadece doğa olaylarına muhalefete indirgeniyor.

Bu çok nakıs bir bakış açısıdır. "Kur'an mucizedir." dediğimizde, Kur'an'ın doğa olaylarına muhalefet ettiğini öne sürmediğimiz açıktır. Kitabın başından beri genel mantığımızı okuduğunuz için bu kısmı fazla uzatmak istemiyorum.

Öte yandan, Nebi'yi (s.a.v.) aşan sonuçlarla mucize iddiasında bulunulabileceğimiz açıktır. Çünkü "Allah beni yönlendiriyor." diyen birinin, kendi marifetleri üzerinde işler başarması, haberinin doğruluğuna muhakkak delil olacaktır.

Örneğin; henüz cep telefonu dahi kullanamayacak derecede teknolojiden uzak, çok yaşlı birisi, "Allah beni yönlendiriyor." dedikten sonra kısa bir süre içerisinde, yazılım üzerine hiçbir çalışma

yapmamasına rağmen çok kompleks bir bilgisayar yazılımı yazsa bu, muhakkak onun açısından mucize olacak ve haberinin doğruluğuna delil olacaktır. Oysa normalde, bilgisayar yazılımı yapan belki binlerce insan vardır. Ancak, bunu yapabilen çokça insan olmasına rağmen, geçmişi bunu yapmasına müsait olmayan o kişinin, yaptığını iddia etmesi, lehine mucizevi bir yön taşır.

Ya da doktorlukla ilgili hiçbir şey bilmeyen birisi, "Melek beni yönlendiriyor." dedikten sonra -eğitim almaksızın- çok kompleks bir organ nakli ameliyatını ve ameliyat sonrası hasta bakımını yapabilse bu, muhakkak bir mucizedir. Oysa organ nakli ameliyatı yapabilen birçok doktor vardır.

Bunlar ikinci kategoriden mucize olmasa dahi, birinci kategoriden bir mucizedir. Böyle bir olay vukua geldiği takdirde, insanlar bunu "fevkalade" ya da "olağanüstü" olarak algılarlar. Çünkü gerçekten de bu verdiğimiz örneklerde, olağan ve âdet aşılmış olur.

Soyut olmayan bir örnek verecek olursak bizce Duhan suresinin 29. ayetinde net bir mucize vardır:

فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ وَمَا كَانُوا مُنظَرِينَ

"*Gök ve yer onların ardından ağlamadı*, onlara mühlet de verilmedi."[292]

Hiyeroglif metinlerinde:[293]

"Diyarlar senin için yas tutar, sen sıhhatle uyanan olduğun için;

Tanrılardan daha büyük olduğun için *gökler ve yer senin için ağlar.*"

İngilizce metni şöyle:

"The regions mourn for you, inasmuch as you are He-who-awakes-in-health;

Heaven and earth weep for you, inasmuch as you are greater than the gods"[294]

---

292. ed-Duhân, 44/29.
293. Metin: S. BM 10188; Tarih: MÖ 4. yy. Dil: Hiyeratik; Çeviren: R.O. Faulkner.
294. http://attalus.org/egypt/isis_nephthys.html (Son erişim: 20.05.2022).

Bu hiyeroglif metni 19. yüzyılın başlarında çözülmeden önce, ölü bir dil ve ölü bir alfabedeydi. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) bu metni bilmesi imkânsızdır. Oysa Kur'an, direkt bu metne cevap vermiştir.

Bu mucize iddiasında, doğa olayına muhalefet yoktur. Bu, hiç kimsenin yapamayacağı bir olgu da değildir. Çünkü bugün hiyeroglifler okunur ve ulaşılır olduktan sonra her yazar, bu metinlere atıfla cevap verebilir. Ancak bunun Hz. Muhammed (s.a.v.) döneminde yapılması mucizedir.

Nihayetinde burada biz, haberi şöyle değerlendirmiş oluruz; nitelikleri itibari ile bunu başaramayacak bir insan, bu olağanüstü iddiadan sonra kendisi açısından olağanüstü bir olguyu ortaya koymuştur.

"Fetanet Delilleri" ve "Samimiyet Delilleri" adını verdiğimiz kısım hem halk hem de âlimler tarafından bilinip uygulanmasına rağmen -maalesef- sistemli bir yapıya dönüşmemiştir. Aynı şekilde, açıkladığımız mucize tipi üzerinde de fazla durulmamıştır.

Belki daha açık ve net olduğu için âlimlerimiz daha ziyade iki numaralı kategorideki mucize tipi üzerine eğilmişlerdir. Yani tüm insanların takatini aşan mucizeler üzerinden konuşulmuştur. Kelam kitaplarında, daha ziyade onlardan bahsedilmiştir. Muhakkak onlar, ayan beyan olma açısından daha berraktırlar.

Ancak biz hem haberin yalan olma ihtimalini dışlayan "fetanet ve samimiyet delilleri" hem de "Nebi'nin (s.a.v.) nitelikleri ile açıklanamayacak olaylar (mucizeler)" üzerinde durmamızın oldukça önemli olduğu kanaatindeyiz.

BİR KOMPOZİSYON KURMANIN GEREKLİLİĞİ

Burada yaptığımız kurguda, elimizdeki verilerden yola çıkarak tarihî bir kompozisyon oluşturmaya çalışıyoruz. Zaten işin ehli takdir edecektir ki tüm tarihî metinler, bu yaklaşımla okunur ve yorumlanır. Biz -doğal olarak- Nebi'nin (s.a.v.) iddiası üzerinden ortaya çıkıyoruz. Bu iddiada, bir kimsenin peygamber, deli, sahtekâr ihtimalleri dışına çıkamayacağını söylüyor ve buna dair deliller serdediyoruz.

Bir muhatabımızın, mucize olarak öne sürdüğümüz delillerden birine itiraz ediyor olması, iddiamızı ortadan kaldırdığı anlamına gelmez. Zira bununla tarihî olayı yorumlarken bir bütünlük ya da kompozisyon kurmuş olunmaz.

Aslında Müslümanlar bu konuda daha iyi bir tavır göstermekteler. Gayrimüslimler -hâşâ- "O bir peygamber değil, sahtekârdı. Bunun delili evlatlığının kızı ile evlenmesidir." manasına gelecek itirazlar ortaya attıklarında; Müslümanlar, kompozisyonlarının bütünlüğü içerisinde, öne sürülen örneği çürütmek için olayı ele alıp cevap vermeye çaba harcıyorlar.[295]

O hâlde gayrimüslimlerin de Müslümanların iddialarına cevap verip oluşturdukları -mesela, sahtekâr kompozisyonu bütünlüğü içerisinde- tarihî verileri yorumlamaya çalışıyor olmaları lazım. Yani Müslümanlar "Bir sahtekâr neden böyle yapsın?" diyerek bir tarihî veriyi öne sürdüklerinde, buna kompozisyonlarına uygun bir anlam atfetmeleri gerekmektedir. Tutarlılık bunu gerektirir. Aksi hâlde, tarih içerisinden rivayet cımbızlayarak işimize yarayanı seçmekten fazlasını yapmış olmayız. Bu ise iyi niyetli bir metin okuma şekli değildir.

Kısacası; gayrimüslimler, Müslümanlardan gelen herhangi bir delile itiraz ettiklerinde, Nebi'nin (s.a.v.) deli ya da sahtekâr olduğunu ispat etmiş olmazlar. Sadece -haklı ya da haksız olarak- delillerden birisine itiraz etmiş olurlar.

Vakıada ilginç örnekler görmemizin sebebi -naçizane kanaatime göre- tarihî veriyi yorumlama bağlamındaki bu ilginç sorumsuzluktur. Mesela "Hz. Muhammed (s.a.v.) yaşamamıştır." gibi ilginç bir iddianın sahibi, aynı zamanda evlilikleri üzerinden itirazın da sahibi olabiliyor. Onun epilepsi hastası olduğunu söyleyerek vahyi bu hastalığa bağlayan -yani yaptığı şeyleri iradesi ile yapmadığını iddia eden- kişinin, Nebi'yi (s.a.v.) bir toplum önderi olarak tavsif ettiğini ve tüm faaliyetlerini siyasi yorumlamaya çalıştığını görebiliyoruz. Oysa vahyin kendisi epilepsi hastalığına bağlanmışker

---

295. Buna verilmiş pek çok cevap vardır. Bizim verdiğimiz cevap da şuradadır: https://www.youtube.com/watch?v=F1erszMYXvU&t=674s (Son erişim: 20.05.2022).

o vahyin oluşturduğu siyaset, nasıl Nebi'nin (s.a.v.) siyasi farkındalığına bağlanabilir.

Bu bize, Mekkelilerin O'nun hakkında Kur'an'da nakledile gelen "yalancı, mecnun, sihirbaz" vb. muhtelif iddialarını anımsatıyor. Bu yönü ile 1400 yıldır Kur'an'a karşı değişmeyen tutarsız iddiaları ile yine Kur'an'ın bu konudaki betimlemesini doğrulayan bir tavır olduğunu düşündürüyor.

TARİH YAZIMI VE KOMPOZİSYON

Bir diğer önemli nokta ise insanlar tarihî şahısların tamamını kompozisyonlar üzerinden anlamaya çalışıyorken söz konusu İslam Peygamber'i olduğunda, sadece cımbızlanmış itirazlar ile biyografiler yazılabileceğini düşünüyorlar. Örneğin, Napolyon'un hayatını aktaran bir biyografi yazarı, onun faaliyetlerini kendi zihnindeki Napolyon kompozisyonuna göre yorumlamaya çalışır. Oysa iş İslam Peygamber'ine geldiğinde, ortada bir kompozisyon olmaksızın "Peygamber değildi. Delili de şudur..." şeklinde, cımbızlanmış rivayetler üzerinden metinler ortaya dökülüyor. Özellikle oryantalist yazarların biyografileri, bu açıdan ilginç örneklerdir.

O hâlde biz, -doğal olarak- hakkında çok sayıda veri bulunan bu tarihî şahsiyetin hayatı ile ilgili tutarlı bir bütünlük içeren bir kompozisyon talep edebiliriz.

Kaldı ki, ilgili incelemeyi yapabileceğimiz yeterli kaynağa da sahibiz. Örnek verelim.

Bernard Lewis diyor ki: "Hz. Muhammed ve İslamiyet'in kökeni üzerine yazdığı bir denemede Ernest Renan, gizlilik içinde dünyaya gelen diğer günlerden farklı olarak İslamiyet'in tarih ışığında doğduğunu şöyle belirtir: Kökleri yüzey seviyesindedir. Kurucusunun hayatı bize 16. yüzyıl reformcularınınki kadar malumdur."[296]

Leone Caetani diyor ki: "Filhakika (gerçekte) İslamiyet'in tevellüdü ve tekâmülü (ortaya çıkışı ve olgunlaşması) hakkında had-

296. Lewis, *Tarihte Araplar*, s. 17.

siz hesapsız birçok tafsilat (ayrıntı) ve teferruata (detaylara) vâkıfız. Bunlara sair (diğer) dinlerin tarihinde tesadüf edemeyiz."[297]

Burada, diğer tarihî şahsiyetlerin çoğundan farklı olarak Hz. Muhammed (s.a.v.) hakkında sayısız veri vardır. Ayrıca Margoliouth'un da ifade ettiği üzere bu metinler, oldukça organik bir görüntüyü haizdir. O hâlde tüm tarihî karakterleri belirli bir bütünlük içinde ele alabiliyorken Hz. Muhammed (s.a.v.) hakkında da böyle bir tavrı beklemek gayet doğaldır.

Marshall Hodgson diyor ki: "Muhammed söz konusu olduğunda, tahminlere sık sık başvurmak zorunda olsak da bu tahminleri makul ölçülerde nesnel araştırma ilkeleri üzerine pekâlâ kurabiliriz. Örneğin, Kur'an'ın metnini -gerçi bu metin somut atıfları bakımından epey muğlaklık sergiliyorsa da-[298] doğrudan kanıt olarak kullanabiliriz. Kur'an'ı yorumlamak için ayetlerin gelişinden birkaç kuşak sonra derlenmiş rivayetlere başvurmak zorunda kalırız. Fakat bu rivayetler arasında bile yolumuzu tamamen kaybetmiş sayılmayız. Aslında geçen zaman boyunca kimsenin itiraz etmediği rivayetlere -bu rivayetler bir bütün olarak alındıklarında, ortaya çıkan tablo içinde makul bir yere oturdukları sürece- başvurmakta sakınca yoktur."[299]

Bu kadar fazla tarihî verinin, bir kompozisyon oluşturma çabasından uzak bir tavırla sadece reddetmek için cımbızlanarak yorumlanması, zannediyorum sadece Hz. Muhammed'e (s.a.v.) münhasır bir durumdur.

HABER KARŞISINDA İNSANLARIN TAVIRLARI

Haberi umursamamak yaygın bir tavırdır. Bu şuna benzemektedir:

Birisi size gelip "Bir şahıs arabanızın kilidini zorluyor." diyor. Sizse bu sözü ciddiye alıp aracınızı kontrol etme ihtiyacı duymu-

---

297. Caetani, *İslam Tarihi*, s. 221.
298. Burada metnin güvenilirliğini tenkit etmiyor. İçeriğin tarihî atfının az olduğunu ve bundan dolayı muğlak olduğunu söylemeye çalışıyor.
299. Hodgson, *İslam'ın Serüveni*, s. 209.

yorsunuz. Bu kez aynı şahıs, arabanızın alarmının çaldığını söylüyor. Siz, alarm sesini duymanıza rağmen, yine duruma kayıtsız kalarak "Benim arabamı çalmazlar." diyorsunuz.

Bu durumda, şayet arabanız çalınırsa hakkında gerekli incelemeyi yapmadığınız bir haberin sonucuna katlanmış olursunuz. Aynen bunun gibi, dünyadaki varlığınız ve kâinatın varlığı zaten sizi böyle haberleri incelemeye yöneltmeliydi.

Ayrıca bu habere net bir kompozisyon çizmeden, net anlamadığımız ya da yanlış anladığımız birkaç ayrıntılı mesele üzerinden İslam'ın doğru olmadığı kanısını kabul eder ve hayatımızı ona göre inşa edersek esasen üç ihtimalden, peygamber olmadığı ihtimalini seçmiş ve yalanın çeşidi hakkında, "İki ihtimalden biridir, ama hangisi olduğu beni ilgilendirmiyor." demiş oluruz. Yani mealen, "Yalan söylüyor ama yalanın hangi çeşidi olduğu umurumda değil." anlamına gelecek bir tavır sergilemiş oluruz. Fiil ve sözlerimiz ile "Muhammed ya delidir ya sahtekâr, üçüncüsü değil." demiş oluruz.

Tabii bu mükellefiyetin üzerimizde oluşması için haberi değerlendirebileceğimiz miktarda sağlıklı verinin bize ulaşmış olması gerekir ki, bu da başka bir konudur. Kişilere ulaşan verinin, kişiyi mükellef kılıp kılmayacağı üzerine bahis açmak da bizim mevzumuz dışındadır ve bunun takdirini, Allah Teala'nın ahirette adaletle yapacağına inanmaktayız.

Ayrıca şunu da söylememiz gerekir ki bu, sadece Nebi'den (s.a.v.) gelen haber için değil, takriben tüm haberleri değerlendirirken doğal olarak yürüttüğümüz akli bir süreçtir.

Kur'an belki bu yüzden, kasıtlı inkâr kadar ya da ondan daha fazla bir vurgu ile yüz çevirme hususundan bahsediyor. Örnek verelim:

إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَآ أَنَّ الْعَذَابَ عَلَىٰ مَنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ

"Hakikaten bize vahyolundu ki: (Peygamberleri) yalanlayan ve *yüz çevirenlere* azap edilecektir."[300]

---

300. et-Tâhâ, 20/48.

فَأَعْرِضْ عَنْ مَنْ تَوَلّٰى عَنْ ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ إِلَّا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا

"Onun için sen, bizi anmaktan *yüz çeviren* ve dünya hayatından başka bir şey istemeyen kimselere yüz verme."[301]

وَلٰكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى

"Aksine yalan saymış ve *yüz çevirmişti.*"[302]

لَا يَصْلٰيهَا إِلَّا الْأَشْقَى الَّذِى كَذَّبَ وَتَوَلّٰى

"O ateşe, ancak yalanlayıp *yüz çeviren* kötüler girer."[303]

"Yüz çevirme" diye tercüme edilen bu kelime, yalanlamakla eş değer görmüş oluyor. Bu, "yalanın hangi çeşidi olduğu ile ilgilenmeme" anlamına geleceği gibi "haberi umursamadığı için sonuçlarına katlanma" bağlamında, anlattıklarımızla da uyumludur.

Bu dahi Kur'an'ın, muhataplarını 1400 yıldır değişmeyen tavırları yönünden muhteşem bir şekilde tespit ettiğini gösteren ve insanın gönlüne genişlik veren bir yönüdür.

ANLAŞILMAZLIK PERDESİ

Yukarıdaki tavrın gündelik hayata yansıması "Ne olduğunu bilemiyorum." şeklinde, meselenin üstüne bir örtü gibi "anlaşılamazlık perdesi"ni örtmektir. Oysa hiçbir tarihî vakıayı böyle bir bilinmezliğin ardına atmıyoruz. Hem de böylesi temel bir meselede...

Sonuçta Nebi'nin (s.a.v.) hayatının muhtelif yönlerinden birinde, detay içeren bir davranışının ne anlam ifade ettiğini konuşmuyoruz. Onun hayatı ile ilgili ana arter meseleleri konuşuyoruz. Nihayetinde, insanlık tarihini 1400 yıldır etkilemiş ve Batı'da bile üzerinde çalışmalar yapılmak zorunda kalınan bir dönem hakkında, henüz ilk ve en temel konuyu tartışıyoruz.

---

301. en-Necm, 53/29.
302. el-Kıyâmet, 75/32.
303. el-Leyl, 92/16.

Öyle bir konu ki, İslam üzerine konuşma yapmaksızın neredeyse geçmiş 1500 yılın, hiçbir coğrafyada tarihi yazılamaz. Bu düzeyde dünyayı değiştirmiş bir fikir hakkında konuşuyoruz. Bu fikrin temas etmediği hiçbir coğrafya, toplum ve düşünür olmamasına rağmen, bu fikrin en temel meselesi olan iddiayı bir "bilinemezlik" arkasına alarak koca bir İslami metinler dizisi ve medeniyeti hakkında yorumlar yapamayız.

Ondan etkilenmiş her fikir, savaş, devlet, din üzerine yorum yaparken tüm bunları etkileyen bu vakıada bir anda, "Bilemiyorum." tarzında bir kaçamak cevabın ardına sığınamayız. Eğer burada en temel mesele hakkında "Bilemiyorum." cümlesinin ardına sığınılıyorsa böyle birinin bu dönemin tüm detayları hakkında susması gerekmez mi? Bu durum, "Alfabenin ilk harfi nedir?" sorusuna "Bilmiyorum." diye cevap veren bir kişinin, hemen akabinde Kant'ın *Saf Aklın Eleştirisi* eseri üzerine eleştiri yazısı yazmak istemesi gibi abes değil midir?

Elimizde yeterli verinin olduğu önemli bir olay hakkında, tutarlı bir kompozisyon kurmaksızın konuşmak abesle iştigaldir.

KÂHİNLİK İDDİASI

"Anlaşılmazlık perdesi örtmek" şeklinde ele aldığımız tavrın, gündelik hayatta karşılaştığım başka bir formu, kâhinlik iddiasıdır.

Bugün yaşayan bazı gayrimüslimler bu haberi, "O çağlarda, her yerde pek çok kâhin vardı." şeklinde geçiştirebileceklerini düşünüyorlar. Oysa bununla ne söylediklerini -çoğunlukla kendileri dahi anlamaksızın- bir anlaşılmazlık perdesi arkasına alıyorlar.

"O çağlarda dinî ritüeller organize eden ve vahye benzer iddialarda bulunan kâhinlerin durumları sizce nedir?" sorusunu -bu haber inşasını hiç gündem etmeden- sorduğunuzda, size ne cevap verecekler?

Muhakkak onlar, kâhinlerin büyük bir kısmının sahtekâr olduklarını, bilerek yalan söylediklerini, bazılarının halüsinasyon gören kişiler olduğunu ve hatta halüsinasyon görmek için uyuşturucu madde aldıklarını anlatacaklar.

O hâlde "kâhin", bizim sorumuza bir cevap olmuyor. Hatta bizzat kendisi, cevaplanması gereken bir soru oluyor. Zira muhatapların o soruya cevapları da bu bölümde aktardığımız "farkında olarak yalan söyleyen (sahtekâr)" ya da "farkında olmayarak yalan söyleyen (halüsinasyon gören kişi)" tasnifimizin dışına çıkmıyor. Hatta bazıları için ikisi birlikte de düşünülebilir.

Aydınlanma sonrası bir dünyada "kâhin" kelimesi, yukarıda yaptığımız ikili tasnif dışında bir anlaşılır değildir. Bu, aynen bugün bir psikiyatrik rahatsızlığa, "histeri" tanısı koymaya çalışmak gibidir. Oysa modern psikiyatride, "histeri" diye ele alınan bir hastalık yoktur. 19. yüzyılın ikinci yarısı ve 20. yüzyılın ortasına kadar kullanılan bu tabir, bugün modern psikiyatride pek çok hastalığa karşılık gelir.

Eğer muhatabımız, "Hayır, ben kâhin kelimesi ile paranormal olayları kabul ediyor ve onların vahiy alabildiğine inanıyorum." diyorsa "Peki kâhinlerin vahiy aldığına inanıyorsun da Hz. Muhammed'in (s.a.v.) vahiy aldığına neden inanmıyorsun? Oysa hiçbir kâhinin hikâyesi Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hikâyesi kadar ilginç değildir." sorusuna cevap vermesi gerekmektedir.

Ayrıca hiçbir kâhin -ileride detaylıca göstereceğimiz üzere- Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yaptıklarını yapamamıştır. Onların vahiy aldığına inanıp Hz. Muhammed'in (s.a.v.) almadığını söylemek muhatabımız açısından çözülmesi gereken bir problem olacaktır.

Tabii "kâhinlerin gaipten haber alabileceğini" kabul eden bir muhatabın, materyalist, pozitivist bir felsefeyi benimsemelerinin tutarsızlık olacağını ifade etmek zorundayız. Onlar bunu kabul ederek hem vahiy olgusunu hem de ruh, cin, melek vb. tüm metafizik olayları kabul etmiş olacaklardır. Böyle bir kabule gittiklerinde işimizin daha kolay olduğunu söyleyebiliriz. Hatta onların, kâhinleri tasdiki dolayısıyla şaman dinleri tercih etmeleri ve ateizmi terk etmelerinin gerekliliğinden bile bahsedebiliriz.

Oysa vakıada, bu kâhinlik iddiasını dillendirenlerin, kısa zaman aralıkları ile kaba materyalist felsefeleri dile getirdiklerini gördüğümde, "Kompozisyon oluşturmanın gerekliliği" bölümünde aktardıklarım aklıma gelmektedir. O yüzden bu iddiayı "Anlaşılmazlık perdesi" bölümünün hemen akabinde ele aldım. Çünkü onlar bu-

nunla, anlamını bilmediğimiz ve kendilerinin de bilmedikleri bir tanımlama ile ilgili haberden kurtulmaya çalışmaktadırlar.

HABERİN KESKİNLİĞİ

Daha önce farklı platformlarda haber inşasını aktardığımızda, müşahede ettiğimiz durum şuydu:

Nebi'nin (s.a.v.) "farkında olmadan yalan söylediği" kompozisyonuna karşı ortaya koyduğumuz fetanet delilleri ile "farkında olarak yalan söylediği" kompozisyonuna karşı ortaya koyduğumuz samimiyet delilleri, çoğu muhalifimizi -orta yolcu bir çözüm- arayışına itiyor. Zira burada gösterdiğimiz gibi, onun -hâşâ- zincirlik bir deli olması durumunda, yaptığı büyük şeyleri anlamak imkânsız oluyor. Ya da onun çok kötü bir insan olmasını gerektirecek olan "farkında olarak yalan söyleme" kurgularını ve bizim samimiyet delillerimizi birlikte okuyan birisinin, kurgunun tamamen hatalı olduğunu anlayacağını düşünüyor.

Bu sebeple, bu şekilde yumuşak geçişlerle haberin detayına girmeden yorumlama gayretleri oluyor. Oysa biz, haberin neredeyse hiçbir detayının bu şekilde ele alınamayacağını söylüyoruz. Eğer o, Cebrail'i gördüğünü -hâşâ- zanneden ve farkında olmadan yalan söyleyen birisi ise "zeki" olamaz. Ya da -hâşâ- Cebrail'i görmediğini bilen, ancak farkında olarak yalan söyleyen birisi ise "iyi" olamaz. Haberin detayları, bu tarz orta yollu kurgulara müsaade etmez.

Bu konunun oldukça sık atlandığı kanaatindeyim. Bize ulaşan bu haberin detaylarına yeterince dikkat etmediğimizde, olgu bize kendisini yeterince açmıyor. Tabiri caizse, haberin köşelerini fark edemiyor ve yumuşak geçişler yapıyoruz.

Örneğin, Hz. Muhammed'in (s.a.v.), farkında olarak yalan söylediği (toplum önderi olma vb.) ihtimalini tercih eden bazı gayrimüslimler, bu duruma rağmen, O'nun iyi bir insan olabileceğini ve toplumunu bu hareketi ile daha iyiye ulaştırma gayesi güden biri olarak tasvir edebileceklerini düşünüyorlar. Ya da O'nun, (bir melek gördüğünü zannederek) farkında olmadan yalan söylediği şeklinde-

ki bir kompozisyonu tercih eden bazı gayrimüslimler, O'nun bu duruma rağmen oldukça zeki bir önder olduğu ve bunun büyük işler başarmasına mâni olamayacağı şeklinde bir anlatıya başvuruyorlar.

Oysa haberin detaylarına yeterince indiğimizde, elimizdeki haberin, böyle yumuşak geçişlere müsaade etmediğini fark edeceğiz. Önümüze gelen haberlerden birkaç tanesini, yalan söylediği varsayımı ile okusak "farkında olarak yalan söylediği" şıkkını seçtiğimizde, onun için kendi hayatlarını, ailelerinin hayatlarını, mallarını ve tüm sosyal bağlarını feda eden müminlerle neredeyse dalga geçen birisi olduğunu düşünmemiz gerekecektir.

Aynı haberi, "farkında olmadan yalan söylediği" varsayımı ile okuduğumuzda, gerçekten çok ciddi düzeyde psikozu olan ve akıl sağlığının asla yerinde olamayacağını düşüneceğimiz bir profille karşılaşacağız.

Burada soyut zeminde aktardığımız bu durumun daha kolay anlaşılabilmesi için belki yüzlerce örnek bulunabilecek bu olguya, herkesin bileceği olaylardan birkaç örnek vermemiz faydalı olacaktır.

Ebu'd-Derda'dan (r.a.) şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a.v.), namaz kılmak için kalktı. Namazında şöyle dediğini işittik: "Senden Allah'a sığınırım." Daha sonra üç defa, "Allah'ın laneti ile seni lanetlerim." dedi. Sanki bir şey yakalayacakmış gibi elini uzattı. Namazını bitirince;

"Ey Allah'ın Rasûlü! Namazda, bundan önce hiç işitmediğimiz bir şeyler söylediğini duyduk ve elini uzattığını gördük." dedik.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"Allah'ın düşmanı iblis, bir ateş parçası getirerek yüzüme yaklaştırdı. Ben de üç kere, 'Senden Allah'a sığınırım!' dedim. Sonra da 'Seni Allah'ın lanetiyle lanetliyorum.' dedim. Fakat o, üç sefer söylememe rağmen kaçıp kaybolmadı. Sonra onu yakalamak istedim, bu yüzden ellerimi uzatmıştım. Vallahi Süleyman kardeşimin duası[304] olmasaydı o şeytan, mescidin direklerine bağlanmış olurdu da Medine'nin çocukları onunla oynarlardı."[305]

304. Sâd, 38/35.

305. Müslim, "Mesâcid", 40; Nesai, "Sehv", 19.

Şimdi buradaki olaya, Nebi'nin (s.a.v.) yalancı olduğunu varsayarak bakacak olursak ve bölümün başından itibaren aktardığımız haber metodunu kullanırsak şunları söyleyebiliriz:

Eğer -hâşâ- farkında olmadan yalan söylüyorsa -sahneyi gözlerinizi kapatarak hayal ediniz- bir mescit dolusu insan ve önlerinde bir kişi, namaz kılıyorlar. En öndeki kişi bir hayal görmeye başlıyor. Fakat arkasındaki hiç kimse bu hayali görmüyor. Onun bu hayali, sadece bir his gibi algılamadığı da metnin içeriğinden rahatça anlaşılıyor. Zira gördüğü şeyi engellemek için eliyle koluyla mâni olmaya çalışıyor. Ayrıca karşısındakine bir şeyler söylüyor ve muhtemelen onun da bir şeyler söylediğini duyuyor. Bu kadarı bile aslında durumun "zahiren böyle bir şeyin olmadığı, ancak bu kişinin, öyle olduğunu zannettiği" şeklinde ele alınırsa rahatlıkla işitsel, görsel ve (kendini korumaya çalışmasından yola çıkarak) tensel/dokunsal halüsinasyonları olduğu anlaşılabilir. Böylesi yoğun halüsinasyonlu bir tablonun, ağır bir psikotik rahatsızlığı ifade edeceği açıktır.

Ayrıca hadisin ikinci paragrafına geçildiğinde, tüm bu olayların yaşanması durumunda düşüneceğimiz bu yargılar, söze de dökülerek kalabalığa ifade edilmiştir. Varsayımsal anlatıma devam ettiğimizde, -hâşâ- bu tarz halüsinasyon ve psikotik tablolarda hastanın farkındalığı, hastalığın seyrinin anlaşılması açısından oldukça önemlidir. Buradaki durum, yaşadığı bu şeyleri kendi içinde tutan bir hastanın durumundan çok daha ağır bir tablodur. Çünkü burada, hasta farkındalığının çok düşük olduğunu ve ağır bir seyir ile karşılaşacağımızı düşünmemiz gerekir.

Ayrıca -iddia edilen- hastalığın seyri, başladığı andan Nebi'nin (s.a.v.) vefatına kadar hiç azalmaksızın devam etmiştir. Kalabalıklar içinde ya da tek başına, rahat anlarda ya da savaş esnasında, mutlu ya da üzüntülüyken hiç azalmaksızın devam eden halüsinasyonlardan bahsetmiş oluruz. Hatta vefatı öncesine dair nakledilen, "En yüce dosta, dünya ile ahiret arasında muhayyer bırakıldım..." şeklindeki son sözlerine baktığımızda, aynı tablonun, ölümüne kadar hiç değişmeden seyrettiğini anlamak güç değildir.

Yine örneğin, namaz vakitlerinin tayini ile ilgili oldukça meşhur bir hadiste Nebi (s.a.v.), namazın ilk vakitleri ve son vakitlerinde Cebrail'in arkasında durarak namaz kılıyor ve namaz vakitleri-

ni sahabeye öğretiyor. İlk gün, örneğin öğle ve ikindi namazlarının ilk vakitlerinde, ikinci gün ise öğle ve ikindi namazlarının son vakitlerinde namaz kılıyor. Böylece iki günde beş vakit namazın hangi aralıklarda olduğunu sahabesine öğretiyor.[306]

Şimdi bu olayın yalan olduğunu ve Nebi'nin (s.a.v.) farkında olmadan böyle bir hadise yaşadığını zannettiğini ve bunu da bu şekilde ifade ettiğini düşünen birisi O'nun, -haşa- aralıksız iki gün boyunca düzenli halüsinasyon gördüğünü ve gördüğü halüsinasyonun arkasında namaz kıldığını söylemiş olur. Öyle ki O, bunun halüsinasyon olduğunun farkında bile olmamıştır.

Öte yandan, Cebrail'in, Hendek Savaşı sonrası kendisine göründüğü ve zırhını çıkarmayıp Benî Kurayza üzerine sefer düzenlemesi gerektiğini söylediği gibi hadisler de bu bağlamda tekrar tekrar düşünülebilir.

Reinhart Dozy diyor ki: "Cebrail, daha elbiselerinin tozu henüz silkelenmiş olduğu hâlde Muhammed'e, Benî Kurayza üzerine yürüme emrini getirdi."[307]

Konuyu gereğinden fazla uzatma endişemiz olmasaydı, sayısız örneği getirebilirdik. Ancak, meselenin anlaşılabilmesi için bu kadar kâfî diye düşünüyoruz.

Netice itibariyle girişte de aktardığımız gibi olgunun, yumuşak bir geçişe müsait olmadığını kolayca anlayabiliriz. Yani, "Farkında olmadan yalan söylüyor." dediğimizde, "Ama zeki bir insandı ve insanlık tarihindeki en büyük önderlerden biriydi..." gibi söylemlerimizle net bir şekilde çelişecek oldukça ağır psikotik bir tabloyu tarif edeceğimiz ortadadır.

Bu yüzden, nübüvvet iddiasını 0-100 arası bir skala gibi ele alsak, biz peygamber olduğunu iddia ederken +100 demiş oluyorsak muhatabımız, "Farkında olmadan yalan söylüyordu." diyerek kompozisyon oluşturmak istediğinde, bırakınız 70-80 demeyi, 0 dahi demiş olmaz. Bilakis, -100 demiş olur. Zira bu tabloda Nebi (s.a.v.), bırakınız büyük bir zekâ olmayı kendisinin gündelik kişisel bakı-

306. Buhari, "Bâbu Zikru'l-Melâike", 3221; Muvatta, "Vukutu's-Salat", 1.
307. Dozy, *İslam Tarihi*, s. 76.

mını dahi yerine getirmesine şaşıracağımız, halk arasındaki tabirle "zincirlik deli" şeklinde ele alınan çok ağır bir psikiyatrik durumda olmuş olur. Biz ise onun yaptığı hiçbir şeyin, bu tablo ile açıklanamayacağı kanaatindeyiz. Bu bir açıklama olmaktan ziyade, çok daha büyük problemler doğuracaktır. Bunu "Fetanet Delilleri" kısmında göstereceğiz.

Tekrar aynı sahneye dönecek olursak bir gayrimüslim bakış açısıyla, -hâşâ- O'nun, bilerek böyle bir numara yaptığını ve bu esnada numara yaptığının farkında olduğunu düşünecek olursak nasıl bir senaryo oluşacaktır?

O mescitte kendinizi hayal edin. Arkanızda kalabalık bir cemaat ve siz namaz kıldırıyorsunuz. Arkanızdaki insanlar, pek çok şeyden sadece sizin için vaz geçmişler. Sizin fikirleriniz için evlat, can, mal ve itibar feda etmişler. Yer ve yurtlarından olmuşlar. Anne ve babaları ile görüşmez, konuşmaz olmuşlar. Ne söyleseniz inanıyor ne isteseniz yapıyorlar. Size gönülden bir bağlılıkla bağlılar.[308]

Ne düşünerek bir anda numara yapmaya başladınız? El ve kollarınızla itişme kakışma hareketleri yapıyorsunuz. Arkanızdaki insanlar heyecanla bakıyorlar. Siz bilerek onları aldatmak için bu hareketleri yapmaya devam ediyor ve sanki birileriyle konuşuyormuş gibi mırıldanıyorsunuz. Sonra size bunlarla ilgili soru soruyorlar ve dönüp onlara, "Sonra onu yakalamak istedim, ondan dolayı ellerimi uzatmıştım. Vallahi, Süleyman kardeşimin duası[309] olmasaydı, o şeytan mescidin direklerine bağlanmış olurdu da Medine'nin çocukları onunla oynarlardı." diyorsunuz. Sahiden, şu an sizin bu sözlerinize bile inanan insanları böyle manipüle ederek ne kazanabilirsiniz? Zaten sizi tasdik etmeyen insanlar bu sözlere inanmaz, tasdik edenler için de ekstra bir getirisi olmaz. Bu, insanların aklı ile alay etmek değil midir? Onların temiz duygularını ve fedakârlıklarını suiistimal etmek değil midir?[310]

---

308. "Sahabenin Tarihî Kaynaklığı" ve "Fetanet Delilleri" bölümünün "Bireysel değişim" alt başlığı altında, bununla ilgili delilleri serdettik.
309. Sâd, 38/35.
310. Nebi (s.a.v.) bundan münezzehtir. İlgili pasajda böylesi bir gayrimüslim bakışın tutarsızlığını göstermeye çalışıyoruz.

Pek çok bu tarz rivayette göreceğiniz üzere, "O, iyi bir insandı. Ama bir toplum önderi idi ve bu yüzden Cebrail'le konuştuğu yalanını söyleyerek toplumunu daha iyi bir duruma getirmek istemişti." iddiası ile uyumlu sonuçlara ulaşılamayacaktır. Zira bu olayın, toplum önderliği ile neredeyse hiçbir direkt ilişkisi yoktur. Gayrimüslim nazarı ile bakılacak olsa, bu olay -hâşâ- tamamen anlamsız ve sahibini rezil edici bir manipülasyondan ibaret görünür. Zira ben kendimi böyle bir topluluğun önünde, yalan olduğunu bilmeme rağmen böyle hareketler yaparken hayal ettiğimde, bunun ciddi bir düşüklük ve hokkabazlık olduğunu düşünürdüm. Hatta bir amacı olduğunu düşünmediğimde, az önce vasıflarını yazdığım arkamdaki fedakâr kitlenin aklıyla dalga geçmek gibi olurdu.

Aslında aynı şeyleri, vahyin geliş şekillerini açıklayan hadisler üzerinden de düşünebiliriz. Gerçekten ciddi bir yekûn oluşturan bu rivayetlerde Nebi'nin (s.a.v.) muhtelif hareketlerini, "Farkında olarak yalan söylüyordu." gibi gayrimüslim bir nazarla ele almaya çalışsaydık, -hâşâ- insanların aklı ile alay eden, lüzumsuz ve saçma hareketler peşinde koşan bir profil ortaya çıkardı.

Lesley Hazleton diyor ki: "Hazreti Muhammed bir elçiden ziyade, anlatılamayacak şeylere beşerî şekil vermek için çabalayan bir tercümandı. Vahiyler onu, eşit miktarda gururlu, kararlı, yorgun ama güçlü, sersemlemiş ama aklı başında yapmıştı. Bazen soğuk havalarda bile ter içinde kalır, bazen de soğuktan titrerdi. Sanki tüm dünyanın yükü üzerine binmiş gibiydi. Bu hâllerden hangisi olursa olsun onu, vahiyden sonra pelte gibi yorgun hâle düşürürdü. Anlatmaya hazırlandığı kelimeler, bu hâl içerisinde şekillenmeye başlardı"[311]

Titremeler, terlemeler, üzerini örtmeler vb. detaylar dikkate alınarak tüm bunların kandırmacadan ibaret olduğunu düşündüğünüzde, bunların sahibi olan kişi ile ilgili, "İyi bir insandı ve toplum önderiydi. Ancak bile bile yalan söylüyordu." gibi bir kurgu ile işin içinden çıkılamayacağı kolayca anlaşılabilir. Kendinizi, böyle hareketler ve numaralar yaparken hayal ederseniz, söylemek istediğimi biraz daha kolay tefekkür edebilirsiniz.

---

311. Hazleton, *İlk Müslüman*, s. 122.

Hz. Peygamber bir gün Übey'i çağırarak "Allah, sana Beyyine suresini okumamı emretti." demiş, Übey de heyecanla, "Allah size benim adımı mı andı ya Rasûlallah?" diye sormuş, "Evet." cevabını alınca da sevinçten ağlamıştı.[312]

Mesela bu olayda, Nebi'nin (s.a.v.) bilerek ve sahabesini manipüle etmek için yalan söylediğini düşünseniz, onun iyi bir insan olabildiğine ihtimal verebilir misiniz hiç? Böylesi bir iddiaya göre onun -hâşâ- en saf duyguların üzerinde hora tepen, kötü karakterli biri olması gerekmez mi?

Böylesi bir kurguda O, nasıl iyi bir insan sayılabilir? Nebi (s.a.v.), toplumunu 23 yıl sürecek bir düşmanlık içine atmış, babaların oğullarına, oğulların babalarına düşmanlık etmesine sebebiyet vermiş, babalar ve oğullar birbirine düşman olurken ne hissetmiş? Pek çok sahabesinin bulunduğu bir ortamda, "Şimdi Cebrail bana geldi." dedikten sonra onlarda oluşan heyecan ve üzüntüleri nasıl görmüş?

Hangi arkadaşınız, sizin oğlunuzu ya da babanızı böyle manipüle etse, onun iyi bir insan olduğunu düşünürsünüz? Hangi arkadaşınız, söylediği bir yalan için oğlunuzu size düşman etse, onun gerçekten iyi olduğu kanaatinde olursunuz?

Şayet onun iddiaları -hâşâ- yalan olsaydı, koyduğu keyfî ve anlamsız bir sürü yasak ve ibadetle hayatı kısıtlanan insanları düşünün, ömürlerini bunanla harcayan kimseleri düşünün. Böyle bir insan, onlar açısından nasıl olur da iyi görülebilir? Üstüne üstlük, tüm bu kısıtlama ve düşmanlıkların haricinde, garip hareketlerle göz boyamaya çalışan bir profil önlerinde dururken.

Eğer O, bilerek yalan söyleyen biri olsaydı, gerçekten düşük karakterli ve kötü ahlaklı olması lazım gelirdi. O, tüm bunlardan münezzehtir.

O hâlde biz burada, "farkında olmadan yalan söyleme" kısmında ele aldığımız gibi "farkında olarak yalan söyleme" bağlamında da olgunun yumuşak geçişe uygun olmadığını söyleyebiliriz.

Zaten bu yüzden eski müellifler, nübüvvetin orta hâlli bir iddia olmadığını ısrarla vurgulamışlardır. "İnsanların en faziletlilerin-

312. Buhari, "Menâkıbü'l-Ensâr", 16; Müslim, "Fezâilü's-Sahâbe", 122.

den (gerçek peygamberler) ve en düşüklerinden (sahte peygamberler) başkası nübüvvet iddiasında bulunmaz." Faziletli bir sahte peygamber olamaz. Hayatın detayları buna müsaade etmez. Bu iddia orta hâlli bir iddia değildir ki yumuşak bir geçişle ele alınabilsin.

23 yıl aralıksız yalan söyleyen bir insan gerçekten iğrenç bir karaktere sahip olur. Pak ve temiz Nebi (s.a.v.), böyle olma konusunda, insanların en uzağıdır.

فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِنْ قَبْلِهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ

"Kur'an gelmeden önce aranızda uzun bir süre yaşadım, siz aklınızı kullanıp düşünmez misiniz? Allah hakkında yalan uyduran veya O'nun âyetlerini yalanlayandan daha zalim kimdir? Günah yoluna sapanların kurtuluşu yoktur."[313]

Bu ayet-i celilede, "Allah hakkında yalan uydurandan daha zalim kimdir?" üslubunda, "İnsanların en düşükleri sahte peygamberlerdir." sözümüze delil vardır. Bu ihtimal, Nebi'nin (s.a.v.), bu kavmin içinde bir ömür yaşamış olması ve böyle bir düşüklükten uzak olduğunun kavmi tarafından bilinmesi sebebiyle delil olarak kullanılmıştır. Allahu a'lem.

Ira M. Lapidus der ki: "Peygamberlik sıra dışı bir fenomendir ve bir peygamberin etkisinin, halkının yaşam biçimini külliyen değiştirip arkasında dünyanın büyük dinlerinden birini miras bırakması nadirdir."[314]

313. Yûnus, 10/16-17.

314. Lapidus, *İslâm Toplumları Tarihi*, s. 55.

SAMİMİYET DELİLLERİ

Bu bölüm, Muhammed'in (s.a.v.) farkında olarak yalan söylediği iddiasını çürütmeyi amaçlamaktadır.

Bu iddia genelde şöyle dile getirilir: "Muhammed bir toplum önderiydi ve çok zeki bir insandı. Halkını ve toplumunu değiştirmek için kendisinin melekle görüştüğünü söyledi. Dinin etkisini kullanarak halkını siyasal fikirlerine yönlendirdi ve bir toplumsal değişimi bu şekilde sağladı."

Bazıları[315] daha kaba ve seviyesiz bir şekilde, O'nun -hâşâ- kadın düşkünü, iktidar heveslisi, kötü bir insan olduğunu ve toplumunu, uydurduğu bir yalanın peşinden sürüklediğini iddia etmektedirler. Örneğin, bazı internet forumlarında, İslam aleyhine kullanılmaya çalışılan "Zeyd ve Zeyneb" kıssası[316] vb. aslında bu kişiler tarafından, haberin böyle yorumlanabileceğine delil olduğu zannedildiği için bu kadar dile getirilmektedir.[317]

---

315. Bu sözlerimizle sadece ayaktakımını kastettiğimiz zannedilmesin. Burada çok meşhur oryantalistlerden Orta Çağ kilise papazlarına, üniversitelerde kürsü sahibi kişilerden halk tabanındaki cahillere kadar geniş bir kitle mevcuttur. Bazılarının unvanlarının önemseniyor olması, iddianın çocukça, kaba ve seviyesiz olduğu gerçeğini değiştirmemektedir.

316. el-Ahzâb, 33/37.

317. Meriç, "Zeyd, Zeyneb (rad) ve Muhammed (as) || Ahzab 37 ayeti", https://www.youtube.com/watch?v=F1erszMYXvU&t=335s (Son erişim: 23.05.2022).

Biz burada, "Bu tarz yorumlar, elimizdeki tarihî verileri açıklar mı?" sorusunu soracağız. Bu yorumların, tarihî verilerin büyük bir kısmını görmezden geldiğini ve bir kompozisyon oluşturmadığını iddia edeceğiz. Aslında bu tarz iddia sahiplerinin, aleyhlerine olan delilleri görmezden geldiğini ve bu delillere açıklama getirme gayesinde olmadıklarını ortaya koyacağız.

Bu iddiaları çürüten delillere, "Samimiyet Delili" dedik. Bu deliller, "Peygamber, farkında olarak yalan söylüyordu." iddiasını çürütmektedir.

Samimiyet delillerinde, çoğunlukla sıradan bir siyasi önderin kendi iradesi ile tercih etmeyeceği şeyleri yaptığını göstereceğiz. Ayrıca -daha kaba bir iddia olan- kendi kişisel çıkarları için bu yalanı uydurduğu iddiasını çürüten delilleri de bu başlığın içerisinde ele almış olacağız. O, bunu meleğin kendisine ilettiği Allah'ın iradesi ve isteği sebebiyle yaptığını söylemiştir. Bu konuda ne kadar samimi olduğuna dair cevap arayacağız.

BİR İTİRAZ

İnceleyeceğimiz kısım, bazen -maalesef- fazlası ile yanlış anlaşılıyor. "Filan şahıs da samimiydi ve fedakârlıklar yapmıştı. O hâlde ona da mı peygamber diyeceğiz?" şeklinde itirazlar geliyor. Burada haber değerlendiriyorsak haberin içeriğini göz önüne almak zorundayız. Samimiyetin sadece Nebi'ye (s.a.v.) ait olmadığı söylenip yalnızca bununla peygamberlik ispatı yapılırsa yeryüzünde çok fazla peygamber çıkacağının farkındayız. Burada nübüvvetin her delille tek başına ispatlanması gibi bir gayemiz yoktur. Nübüvvetin yalan olduğunu iddia eden birisi için iki ihtimal vardır: "Farkında olarak ya da olmayarak yalan söylemesi". Biz burada, farkında olarak yalan söyleme ihtimalini çürütmüş olacağız. Bir sonraki bölümde de farkında olmadan yalan söyleme ihtimalini çürüteceğiz.[318]

---

318. Eğer böylesi bir soru, bu bölümde sizin de aklınıza geldiyse muhtemelen kitabın "Haber İnşası" bölümünü anlamamış ya da okumamışsınızdır.

Ayrıca burada, samimiyet delillerinde ortaya koyduğumuz örneklerle diğer tarihî kişilerin samimiyetleri arasında önemli farklar vardır.

Biz, Muhammed'in (s.a.v.) çok canlı tasvirlerle ifade ettiği, "Ben Cebrail ile görüşüyorum ve bana Allah'ın emirlerini bildiriyor." haberi üzerinden konuşuyoruz. Cebrail'le görüşme iddiasını ve tüm olağanüstülükleri ısrarla vurguladığımıza dikkat ediniz lütfen.

Biz elbette Bruno'nun ya da Kinik Diyojen'in samimi olduğunu biliyoruz. Ya da en azından insanlar bunda neredeyse müttefiktirler. Ancak, iddia içeriği açısından ciddi farklar mevcuttur.

Birincisi, bu şahıslar böyle olağanüstü bir olayın nakilcisi durumunda değildirler.

İkincisi, samimiyetleri bir haber üzerinden değil, teoriye sadakat bağlamındadır. Yani onlar, "Ben melekle görüşüyorum." gibi bir haberde samimiyet iddiasında değildirler.

Üçüncüsü, ilk ikisine bağlı olarak peygamberlik gibi bir iddiaları yoktur.

Şimdi samimiyet delillerimize başlayalım.

MÜKELLEFİYETLER (EMİR VE YASAKLAR)

Haramlar ve farzlar konusunun incelenmesi, olguyu siyasi olarak yorumlamayı imkânsız hâle getirmektedir. Burada emirlerin geldiği Arap toplumunu anlamamız, tarihî vakıayı daha doğru yorumlamamızı sağlayacaktır.

İçki, Fuhuş ve Oruç

Biz Muhammed'in (s.a.v.) -hâşâ- siyasi çıkarları için melekle görüşme iddiasında olan bir yalancı olduğu kurgusunda, emir

---

bölümü tekrar okumanızı tavsiye ederim. Bahsini ettiğim bölümü anlamadan bu bölümü anlamanız maalesef mümkün değildir.

ve yasakları anlayamayız. Zira burada, insanların sevdiği şeyleri ne için yasakladığı ve hangi amaçla sevmediği şeyleri emrettiği sorusunu siyaseten cevaplamak imkânsızdır. Onun emirleri tebliğ etmeye başladığındaki durum ve yaşanan süreçlerle ilgili aşağıdaki alıntılar önemlidir.

T. W. Arnold diyor ki: "Yeni ibadet şekli, Hz. Muhammed'in ilk tebliğde bulunduğu Araplar tarafından alayla karşılandı. Peygamber'in çağrısının en zor kısmı, insanları Allah'a karşı zühd hâlinde olmaya davet ettiğinde ve ibadeti yalnızca Allah'a has kılarak yapmalarını söylediğinde ortaya çıkıyordu."[319]

Dermenghem diyor ki: "O günkü Arabistan'da şarap çok içilirdi. Üzüm şarabından çok, hurma şarabı tercih ediliyordu."[320]

Reinhart Dozy diyor ki: "Araplar içkiye düşkünlükleriyle tanınırlardı."[321]

Konuyla ilgili iki de Arap şiirinden örnek verelim.

Ignaz Goldziher diyor ki: "Ebu Mihcen şöyle der; 'Öldüğüm zaman beni bir asmanın dibine gömün ki ölümümden sonra bile kemiklerim onun suyuna kanabilsin. Sakın beni bir vahaya gömmeyin. Çünkü bir gün ölünce, artık şarabı tadamamaktan korkuyorum."[322]

Ignaz Goldziher: "Ebu'l-Hindi'nin mezar taşına şöyle yazılmış; 'İleride bir gün ölürsem kefenimi asma yaprağından yapın, mezarım da üzüm mengesi olsun."[323]

Ignaz Goldziher diyor ki: "Huzeylilerin Peygamber'den, İslam davasına bağlandıktan sonra dahi fuhşa devam edebilme talebinde bulunduklarını duymamız hiç de şaşırtıcı değildir. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Allah adına Araplardan talep ettiği, yeme ve içmedeki şahsi irade serbestliğinin zühd ile tahdidi, yani sınırlandırılması, onların düşünce tarzlarına iğrenç geliyordu."[324]

---

319. Arnold, *İslam'ın Tebliğ Tarihi*, s. 69.
320. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risâleti*, s. 239.
321. Dozy, *İslam Tarihi*, s. 132.
322. Goldziher, *İslâm Kültürü Araştırmaları*, c. 1, s. 60.
323. Goldziher, *İslam Kültürü Araştırmaları*, c. 1, ss. 69-70'te çokça örnek var.
324. Goldziher, *İslam Kültürü Araştırmaları*, c. 1, ss. 60-61.

Goldizher diyor ki: "Bu muhalefet, en şiddetli şekilde, Hz. Muhammed (s.a.v.) zamanında cinsel ilişkiye ve şaraba konulan tahditlere, yani sınırlara karşı yöneltilmiştir."[325]

Philip Hitti diyor ki: "İslam ne şekilde olursa maziyi ilga etmiş, silip atmıştı. Eski Arapların gönüllerinde 'kadın'dan sonra yatan 'şarap' ve 'kumar' bir tek ayet ile hukuk dışı edilmişlerdi."[326]

Goldziher diyor ki: "Rebia b. Ümeyye, Müslüman olduğunda şarap içmeyi bırakmak istememişti ve kadehi, Ramazan ayında dahi elinden düşmezdi. Bu sebeple Ömer (r.a.) tarafından Medine'den sürülmüştür. Bu gururlu adam bu ceza sebebiyle İslam'dan o kadar soğudu ki Hazret-i Ömer'in ölümünden sonra Hazret-i Osman idaresi altında daha çok müsamaha bulabileceğini ummasına rağmen, hükûmet merkezine geri dönmek istemedi. Hristiyan İmparatorluğu'na iltihak etmek -yani oraya sığınmak- ona daha cazip geldi ve de Hristiyan oldu."[327]

Goldziher devam eden bölümde yasaktan dolayı Hristiyanlığı kabul eden başka insanlardan örnekler vermiş.

T. W. Arnold diyor ki: "Kural tanımadan yaşama arzularına, İslam'ın koymaya çalıştığı sınırlamalara artık tahammül edemiyorlardı. İçki, kadın ve müzik, cahiliye devri Araplarının vazgeçilmezleri arasındaydı. Peygamber ise bunların her birine ait emirlerin icrasında son derece müsamahasız ve tavizsiz idi."[328]

Goldizher diyor ki: "İslam'ın ilk zamanlarında hakiki Araplar, ramazan orucundan hoşlanmıyordu."[329]

Emile Dermenghem diyor ki: "İslam dini, aynı şekilde şarabı tamamen yasaklamıştır. Orucu da kesin olarak hiçbir şeyi yememe içmeme şeklinde belirleyerek hiçbir dinde benzeri görülmemiş bir oruç tarzı ortaya koymuştur."[330]

Bu kurguyu tercih edenin fuhşu, içkiyi yasaklamanın ve Dermenghem'in de ifade ettiği gibi, diğer dinlere göre çok daha katı bir

---

325. Goldziher, *İslam Kültürü Araştırmaları*, c. 1, s. 60.
326. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, s. 172.
327. Goldziher, *İslam Kültürü Araştırmaları*, c. 1, s. 70.
328. Arnold, *İslam'ın Tebliğ Tarihi*, s. 70.
329. Goldziher, *İslam Kültürü Araştırmaları*, c. 1, s. 59.
330. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risâleti*, s. 305.

tarzda orucu emretmenin ne gibi bir siyasi menfaati olduğunu açıklaması gerekir. Tabi ki bu açıklama delillendirilmemiş evham cinsinden sözleri aşarak temellendirilmiş olmalı. Hz. Muhammed (s.a.v.) siyasi bir beklenti ile bir nübüvvet yalanı atmış olsaydı, bu emir ve yasaklarla neden işini zorlaştırsın? Onlar içki ve fuhşa bu kadar bağlıyken bunları yasaklayarak kitlenin tepkisini celbediyor ve hatta bu durum, yeni katılımların olması önünde engel oluyor.

Bugünkü toplumda, içkinin çok sevildiği ve insanların namazdan, niyazdan uzak olduğu bir coğrafya düşünelim. Burada toplumsal bir hareket başlatmaya çalışan bir yalancı olsaydınız, onları size katılmaları için bu denli şiddetli mükellefiyetlere mecbur eder miydiniz? Mesela, içki konusunda çok hassas davranıp namazı vs. emreder miydiniz? Tabii ki böyle yapmazdınız. Aksine, şahit olduğunuz çoğu örnekteki gibi, onların hayat tarzlarını olumlayarak arkanızda toplamaya çalışırdınız. Hele de içinde bulunduğunuz coğrafya, -örneğin içkiye alternatif olması hususunda- bugünkü gibi enva-i çeşit meşrubat skalasına sahip değilse. Nitekim dönemin Arap coğrafyasında çay, soda, ayran, kola, meyve suyu vb. içecekler varken şarap yasaklanmadı. Muhtemelen -özellikle de yolculukta- o sıcağa uzun süre dayanabilecek iki içecek vardı; su ve şarap. Şarabın yasaklanması, esasında çoğu kişi için tek içeceğin su olması anlamına geliyordu.

Kitleyi celbetmek isteyen kimse, onun nabzına göre şerbet verir. Nebi'nin (s.a.v.) yaptığı böyle midir? Peki O'nu böyle davranmaktan alıkoyan irade neydi?

Namaz

Şimdi de namaz hususunu inceleyelim.

Ignaz Goldziher diyor ki: "Muhammed'in, müminlerden talep ettiği ameller dahi Arapların anlayışına zıt düşüyordu. Dinin bütün kaide ve ibadetlerinden hiçbirisine, namaza karşı yapılandan daha fazla mukavemette bulunulmamıştır."[331]

331. Goldziher, *İslam Kültürü Araştırmaları*, c. 1, s. 76.

Karen Armstrong diyor ki: "Kureyş, ilk Müslümanların namaz kıldığını gördüğünde, korkuya kapılmıştır. Kureyş klanının yüce üyelerinin yüzyıllarca süren onurlu bedevi bağımsızlığından sonra köle gibi yere kapanması, kabul edilebilir iş değildir ve Müslümanlar, ibadetlerini gizlice yapmak için şehir çevresindeki vadilere çekilmek zorunda kalmıştır."[332]

Bu olguyu, Ebu Cehil'in şu sözlerinde müşahede edebiliriz. O, bir gün Kureyşlilere;

"Muhammed, aranızda hâlâ yüzünü toprağa sürtüyor mu?" diye sordu.

"Evet." cevabını alınca dedi ki:

"Lat ve Uzza'ya yemin olsun! Onu böyle yaparken görürsem boynuna ayaklarımla basacağım. (Veya, "Ben de O'nun yüzünü yere batıracağım.")[333]

Buraya kadar namazın, cahiliye toplumuna ne derece ters ve rahatsız edici olduğu anlaşılmıştır.

Sakif Heyetine Namazın Şart Koşulması

Siyasi olarak açıklanması imkânsız olan bir örnek Sakif, Hevazin heyetlerinin durumudur. Bu, oldukça güçlü bir kabilenin, Müslüman olmadan önce yaptığı müzakereyi içerir. Kabilenin gücünü anlamak açısından, Mekke'nin fethinden sonra dahi topladıkları ordunun, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) ordusunun iki katı büyüklüğünde olduğunu aktarmak zannediyorum yeterli olacaktır.

Montgomery Watt diyor ki: "Hevazin olarak adlandırılan kabileler grubu, Muhammed'in ordusunun iki katı büyüklüğünde bir ordu topluyordu."[334]

Müşriklerin şu sözleri bahsi edilen iki kabileden birisine aittir:

---

332. Armstrong, *Tanrı'nın Tarihi*, s. 229.
333. Müslim, 2797.
334. Watt, *Hz. Muhammed Peygamber ve Devlet Adamı*, s. 235.

وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هَٰذَا الْقُرْآنُ عَلَىٰ رَجُلٍ مِّنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ

"Ve dediler ki: Bu Kur'an, iki şehirden birinin büyük bir adamına indirilmeli değil miydi?"[335]

Bu derece güçlü olan bu kabile, siyasi olarak bağlılık ifade etmeden önce namaz kılmamayı şart koşmuşlardı.

Meir Jacob Kister, bu konuda şunları söylüyor: "Temsilciler heyetinin namazdan muaf tutulması yönündeki isteği, özellikle dikkat çekmektedir. Peygamber'in, onların bu isteğini reddettiğinde, şöyle dediği belirtilir: 'Namazın olmadığı bir dinde hayır yoktur.' Temsilciler heyeti de Peygamber'in kararını kabul ederek şöyle dedi 'Bizim için zül (eziyet) olsa da senin için yapacağız.'"[336]

Ignaz Goldziher diyor ki: "Sakif kabilesine karşı yapılan muharebenin hikâyesinden biliyoruz ki onlar, İslam'ı kabul etmeleri esnasında, namazdan muaf tutulmaları imtiyazını, kati bir inatla elde etmek istemişlerdi. Bu fikri kabul ettiremeyince kabile mensuplarının şu sözlerle namaza razı olduklarını görüyoruz ki, onlar namazın vücubunu, kendilerini küçültücü bir fiil olmasına rağmen kabul etmişlerdir."[337]

Hem Kister hem de Goldziher'in nakilleri, bir üst başlıkta, cahiliye Araplarının namazı bir tür aşağılanma olarak görüp hoşlanmadıkları şeklindeki iddialarımıza delil oluşturmaktadır.

Konumuza tekrar dönecek olursak bu kadar kritik bir anda, böylesine önemli bir kabileye karşı öne sürülen bu şart, hangi siyasi gaye ile açıklanabilir?

Meir Jacob Kister şöyle diyor: "Buna göre Sakif temsilciler heyeti, Sakif'in güçlü konumunu ve diğer kabileler üzerindeki nüfuzlarını, yaptıkları konuşmalarında ifade etmişlerdir. Bu bağlamda, eğer Sakif İslam'ı kabul ederse Necd bölgesinin tamamının kendilerini takip edeceğini, aksi hâlde Sakif Müslümanlar ile savaşırsa bütün

335. ez-Zuhruf, 43/31.
336. Kister, *İlk Dönem İslam Tarihi Üzerine Makaleler*, s. 135.
337. Goldziher, *İslam Kültürü Araştırmaları*, c. 1, s. 81.

müttefiklerinin de Peygamber'e ve toplumuna karşı bu savaşta onlara katılacaklarını söylediler."[338]

Hz. Peygamber (s.a.v.) eğer bilerek yalan söyleyen -hâşâ- bir yalancı olsaydı, bir şekilde onları namazdan muaf tutarak bu kritik durumu aşabilirdi.

Meir Jacob Kister şöyle devam ediyor: "Sakifler, Arap kabileleri karşısında itibarlarını korumak ve onlar üzerindeki üstünlüklerini göstermek için taleplerinin kabul edilmesi konusunda, Peygamber'e ısrar ettiler. Peygamber, belli bir süreye kadar onların, öşürden ve mecburi askerlikten muaf tutulmalarını, putlarının diğerleri tarafından yıkılmasını kabul etti ve onlara tefecilik ayrıcalığını verdi. Fakat namazda secde etme konusunda onlara ayrıcalık vermedi."[339]

Kister'in beyanına göre Hz. Muhammed'in (s.a.v.) ısrarcı olduğu tek madde, onların talepleri içerisinde en az siyasi olanıdır. Bu tarz bir kompozisyon kuran kişinin, bu olguyu siyasi olarak delillendirerek açıklaması gerekmez mi?

Korku Namazı

Yine mesela, korku namazı siyasi olarak nasıl açıklanabilir? Nitekim ayette şöyle geçiyor:

وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَوٰةِ
إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا
مُبِينًا ۝ وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَوٰةَ فَلْتَقُمْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ
وَلْيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَائِكُمْ وَلْتَأْتِ طَائِفَةٌ
أُخْرَىٰ لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ وَدَّ

338. Kister, *İlk Dönem İslam Tarihi Üzerine Makaleler*, s. 138.
339. Kister, *İlk Dönem İslam Tarihi Üzerine Makaleler*, s. 139; Rodinson, *Muhammed*, s. 308'de aynı şekilde aktarmıştır.

الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ كَانَ بِكُمْ أَذًى مِنْ مَطَرٍ أَوْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَنْ تَضَعُوا أَسْلِحَتَكُمْ وَخُذُوا حِذْرَكُمْ إِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا. فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلَوٰةَ فَاذْكُرُوا اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَى جُنُوبِكُمْ فَإِذَا اطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَوٰةَ إِنَّ الصَّلَوٰةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا

"Yolculuk ettiğinizde, kâfirlerin size bir fenalık yapmasından korkarsanız, namazı kısaltmanızda size bir sorumluluk yoktur. Zira kâfirler, size apaçık düşmandırlar. Ey Muhammed! Sen içlerinde olup da namazlarını kıldırdığın zaman, bir kısmı seninle beraber namaza dursun ve silahlarını da yanlarına alsınlar. Secdeyi yaptıktan sonra onlar arkanıza geçsinler; kılmayan öbür kısmı gelsin, seninle beraber kılsınlar; tedbirli olsunlar, silahlarını alsınlar. Kâfirler size ansızın bir baskın vermek için silah ve eşyanızdan ayrılmış bulunmanızı dilerler. Yağmurdan zarar görecekseniz veya hasta olursanız silahlarınızı bırakmanıza engel yoktur, fakat dikkatli olun. Allah, kâfirlere şüphesiz ağır bir azap hazırlamıştır. Namazı kıldıktan sonra Allah'ı, ayaktayken, otururken, yan yatarken de anın. Emniyete kavuştuğunuz zaman, namazı gereğince kılın. Namaz, şüphesiz, inananlara belirli vakitlerde farz kılınmıştır."[340]

Bu ayetin, savaş ortamında tedbirli kılınan bir namazı tarif ettiğini kolayca anlıyoruz. İlgili namazı tarif eden, Abdullah b. Ömer'in rivayet ettiği bir hadis şöyledir:

"Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte Necid tarafına doğru gazaya gitmiştim. Düşmanın hizasına geldik. Onlara karşı saf düzenine geçtik. Namaz vakti gelince Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz, bize kıldırmak üzere namaza durdu. Bir kısım ashab da onunla beraber namaza durdular. Diğer kısım ise yönünü düşmana çevirdi. Rasûlullah (s.a.v.) kendisiyle birlikte olanlarla beraber rükûa vardı ve iki defa secde etti. Derken beraber namaz kılanlar, henüz kılmamış olan

340. en-Nisâ, 4/101-103.

grubun yerlerine gittiler. Ötekiler de gelip Rasûlullah'ın (s.a.v.) arkasında durdular. Rasûlullah onlarla da beraber rukûa varıp iki secde etti. Sonra selam verdi. Ondan sonra o iki grubun her biri, nöbetleşe namaza durup kendi kendilerine birer defa rükûa varıp ikişer secde ettiler."[341]

Bir kez daha soruyorum; savaş esnasında risklere rağmen terk edilmeyen namaz ibadeti, siyaseten nasıl açıklanabilir? Namazın bu pozisyonu -hâşâ- "farkında olarak yalan söyleyen ve siyasi çıkarları için din uyduran birisi" kurgusu ile nasıl anlaşılabilir?

Sahte Peygamber Olsaydı

Hz. Peygamber (s.a.v.) toplumdaki baskı ve talebe rağmen, kulluk mükellefiyetlerinden asla taviz vermemiştir. Oysa peygamberlik iddiasında bulunan tüm sahtekârlar, işe mükellefiyetleri azaltarak başlamışlardır.

Nitekim Goldziher'e göre, "Muhammed'e muarız yalancı peygamber Müseylime, namazdan muaf tutma vaadiyle kendisine taraftar bulmaya çalışıyordu."[342]

Goldziher, başka bir yerde şunları söylüyor; "Müseylime, hediye olarak ikindi namazını sizden kaldırıyorum, demişti." Goldziher bu bahsin devamında, Karmatilerden namazı kaldıranlardan bahsediyor.[343]

Meir Jacob Kister diyor ki: "Dolayısıyla temsilciler heyetinin namazdan değil, secde etmekten muaf tutulmak istendiği açıktır. Arapların onur anlayışına göre secde, alçaltıcı olarak addedilmektedir. Bu, Ebu Talib'in, Peygamber'in, kendisini namaz kılmaya davet ettiğinde verdiği şu cevapta açıkça gözükmektedir: 'Biliyorum sen doğru yoldasın, ancak kaba etlerim diğerlerinden daha yüksek olsun diye secde etmek istemiyorum.' Gerçekte bu, Müseylime'nin Arap-

341. Buhari, "Havf", 11; Nesai, "Havf", 11; Dârimî, "Salât", 185; Ahmed b. Hanbel, "Müsned", II, 150.
342. Goldziher, *İslam Kültürü Araştırmaları*, c. 1, s. 81.
343. Goldziher, *İslam Kültürü Araştırmaları*, c. 1, s. 83.

lardan ibadet etmelerini isterken asilzadelerin yaptığı gibi ibadetlerini ayakta yapmalarını emretmesi gerçekten anlamlıdır. Diğer yalancı peygamber Tüleyha'nın, secde konusunda görüşü de Müseylime'nin görüşü gibi beğenilmemiştir. Çünkü o da taraftarlarına, namazda secdeyi yasaklamıştır."[344]

Müseylime, kendisinden düğün hediyesi isteyen Temim kabilesine, bazı namazları kılmamaya dair taviz vermiştir.

Reinhart Dozy bu hususa dikkat çekerek diyor ki: "Hediye istediklerini öğrenince, sevgili Allah'ın oğlu ve peygamberi(!) Müseylime, Muhammed'in kendilerine farz kıldığı beş vakit namazdan birincisini ve sonuncusunu Temimilerin kılmasını gerek görmediğini bildirin, diye yanıtladı."[345]

Bunun tarihi nakilleri çokça artırılabilir. Zira siyasi menfaat için yalan söyleyenin tavrı, bu şekilde mükellefiyetleri askıya alarak veya iptal ederek taraftar toplamaya çalışmaktır. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) tavrı böyle değildi.

Herhangi bir dinler ya da mezhepler tarihi kitabını okursanız bu konuda sayısız örnekle karşılaşırsınız. İslam tarihinde İbahiler, Haşhaşiler ve İsmailiyye'nin çoğu kolunda bunu göreceksiniz.

Bunun örnekleri, diğer dinlerde de mevcuttur. Mesela Pavlus'un, Tevrat'ın mükellefiyetlerini kaldırması ve "Sünnet olmanıza gerek yok." demesi, pek çok paganın, Hristiyanlığa girmesine sebep olmuştur.

Bu Olayları Siyasi Olarak Yorumlamak

Nebi (s.a.v.) madem bir siyasi önderdi, neden faydası garanti olan bu yöntem yerine, hiçbir siyasi menfaat getirmeyecek aksine tepki çekmesine neden olacak bu mükellefiyetlerle işini zorlaştırdı?

"Haber İnşası" bölümünde, kompozisyon oluşturma gerekliliğinden bahsederken gayrimüslim yazarların, tutarlı bir bütünlük ile

344. Kister, *İlk Dönem İslam Tarihi Üzerine Makaleler*, s. 136.
345. Reinhart Dozy, *İslam Tarihi*, s. 144.

İslam'ı anlatmadıklarından söz etmiştim. Şimdi burada verdiğimiz örneklerle ilgili acaba ne açıklamada bulunuyorlar? Bunca oryantalist ve gayrimüslim Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hayatını yazdı. Pek çoğu O'nu, siyasi bir önder olarak değerlendirdi. Peki bu bahsettiğimiz olgulara ne anlam yüklediler? Zihninize bir şeyler gelmiyor. Çünkü bunları es geçiyorlar. "Kompozisyon oluşturmuyorlar." derken kastımız buydu.

Tarih boyunca hangi toplum önderi, özetlediğimiz şekilde, hitap ettiği toplumun değer yargılarına muhalefet edip onları şiddetli mükellefiyetlerle sorumlu tutarak davetine başlamıştır? Bu mükellefiyet ve diğer örneklerin, fazlaca artmaya müsait olduğu ortadadır. Beş vakit namaz, gece namazı, oruç, içki yasağı, fuhuş yasağı, zikirler vb...

T. W. Arnold şöyle diyor: "Carlyle'nin dediği gibi, O'nun dini kolay bir din değil. Sıkı bir oruç, yıkanmalar, muğlak ibadet kaideleri, günde beş vakit namaz ve içkiden uzak durma... Bu din, kolay olmayışından dolayı başarıya ulaşmadı."[346]

Gerçekten de öyledir. Örneğin namaz, zaruri olan, sabahın çok erken bir saatinde uyanmayı gerektiren yazın gece geç saatte yatmaya sebep olan ve kışın, öncesinde abdest almayı gerektiren, günde beş defa yapılan bir ibadettir. Bu ibadet, dinin temel emridir. Ben diğer dinlerde, böylesine bağlayıcı bir ibadet bilmiyorum. Ya da yazın on beş saatin üzerinde aç susuz kaldığınız bir aylık bir oruç ibadeti, Hristiyanlık ya da diğer dinlerle karşılaştırıldığında oldukça zordur.

Ayrıca farzların dışında, hayatın bütününü kuşatan sünnetlerle hedeflenen ibadet düzeyi, sınırsıza yakındır. Bunun dışında içki, kumar vb. keskin haramlar da pek çok dinde bu derece net değildir.

Bu yüzden kendi delillerinizi çıkarmak için Kur'an ve hadis okumanızı ve bu bakış açısı ile tefekkür etmenizi tavsiye ediyoruz. Burada saymadığımız ve siyaseten açıklanamayacak tüm mükellefiyetler, Nebi'nin (s.a.v.) iddiasında samimi olduğunu ve gerçekten kendisinin de inandığını gösteren delillerdir.

---

346. Arnold, *İslam'ın Tebliğ Tarihi*, s. 534.

Tüm bu mükellefiyetlerle -hâşâ- bilerek yalan söyleyen bir yalancı peygamberin gözettiği siyasi maksat ne olabilir?

Mükellefiyetleri Kendisinin de Yapıyor Olması

Hz. Peygamber, bu mükellefiyetleri, onlara emrettiği gibi kendisi de yerine getiriyordu. Bence kendisinin yerine getirmesi, samimiyeti gösterme açısından, emretmesi kadar ilginçtir. Tüm bu ameller, imansız yapılamaz. Müminler, bu söylediklerimi daha kolay anlayacaklardır. "Cebrail bana göründü, diye şunları kandırayım." diyen birisi, bunları yerine getiremez.

Müslüman olmayan birinin de anlayacağı bir örnek vermek gerekirse şunu söyleyebiliriz; bahsi edilen mükellefiyetleri bir ay yerine getirmeye çalışın. Eğer Nebi'nin (s.a.v.) -inanmaksızın- bir ömür yoğun bir şekilde bunları yerine getireceğine inanıyorsanız, o hâlde sizler de inanmıyor olmanıza rağmen bir ay bunu yapabilirsiniz. İnanmıyor olmanıza rağmen bir ramazan ayı yaşayın; bir ay boyunca oruç tutun, namaz kılın ve her gece -mesela gece saat üçte- teheccüde (gece namazına) kalkın. Nebi (s.a.v.) gibi saatlerce namaz kılmanızı da şart koşmuyoruz. Dört rekât kılın, yeter. Gece üçte, yatağınızdan kalkıp abdest alın ve kılın. Gün içindeki diğer sünnetleri de şart koşmayacağız. Sadece bu üç ibadeti yapın. Muhakkak kendinizi, bu sorumluluklardan kaçmak için türlü bahaneler uydururken bulacaksınız.

Bunca büyük işlerle uğraşan bir toplum önderi, sizce neden böyle bir yükle işini daha da zorlaştırsın? Buna ne gerek var? Ben, baktığım her ibadetinde bu manaları görüyorum. Mesela -hâşâ- yalan söyleyen ve söylediği yalandan haberdar olan birisinin, sabah namazından sonra sağ omuzu üzerine yatıp tesbihat yapması, bana anlamsız geliyor. Asla bu kompozisyonun içine oturmaz gibi geliyor. Bir açıklaması olan, bu fiille inşa ettiği amaç arasında uyum görebilirlerini dinlemeye hazırım.

İşin daha da garibi; o, insanları mükellef tuttuğundan daha fazlası ile kendisini mükellef tutuyor.

Nitekim Hz. Aişe (r.anha) şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v.), kendilerine acıdığı için sahabilerin, iftar etmeksizin arka arkaya oruç tutmalarını yasakladı. Onlar da;

'Fakat sen iftar etmeden oruç tutuyorsun?' dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.),

'Ben sizin gibi değilim, çünkü Rabbim beni yedirmiş ve içirmiş vaziyette geceliyorum.' buyurdular."[347]

İnsanlar, söyledikleri bir yalan için 2-3 gün peş peşe bu oruçtan tutmayı deneseler, okurken kolay görünen ve kelimelerden oluşan bir fiilin, yapılırken ne kadar zor olduğu, bu deneme sayesinde zihinlere daha fazla yaklaşacaktır. Söylediği yalanın farkında olan bir toplum önderi, neden böyle şeylerle uğraşsın. Çizilen sahtekâr profilleri ile vakıa uyumlu mu?

Ayette buyruluyor ki:

وَمِنَ الَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهٖ نَافِلَةً لَّكَ عَسٰٓى اَنْ يَّبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا

"Gecenin bir kısmında kalk, sana ait nafile olarak onunla (Kur'an'la) namaz kıl. Umulur ki Rabbin, seni övülmüş bir makama ulaştırır."[348]

Bu ayet ile; diğer Müslümanlara farz olmayan, nafile ibadet olan gece namazı, Nebi'ye (s.a.v.) farz olmuştur. Bu, sadece ona farzdır. Bundan dolayı yaşadığı bir hadise şöyle anlatılır:

İbn Mes'ud (r.a.) der ki: "Bir gece Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte gece namazı kıldım. O kadar uzun süre ayakta kaldı ki uygunsuz bir iş yapmayı gönlümden geçirdim.

'Ne yapmak istedin?' diye sordular.

'Peygamber'i (s.a.v.) ayakta yalnız bırakıp oturmayı düşündüm.' dedim."[349]

"Yalan söyleyen ve yalanının farkında olan siyasetçi toplum önderi" profili içinde, bu durum nasıl açıklanabilir? Neden o, ümmeti-

---

347. Buhari, "Savm", 20; Müslim, "Sıyam", 55.
348. İsrâ, 17/79.
349. Buhari, "Teheccüd", 19; Müslim, "Müsâfirîn", 204.

ne farz olmayan ve çok ağır olan bu ibadeti kendisine farz kılmıştı. Oysa bu ayet -Allahu a'lem- Mekki'dir. Takriben hicri 5. yılda nazil olmuş olmalı. On sekiz yıl Nebi (s.a.v.) böyle namaz kılmıştır. Niçin? Hâşâ, farkında olarak söylediği ve insanları kendisi ile kandırdığı bir yalan için mi?

İşte tüm bunlar, samimiyet delilidir. O hâlde, O'nun "toplum önderi" olmak için Cebrail'le görüştüğü gibi bir yalan söylediği iddiasında olan kişiler, tüm bu emir ve yasaklarla siyasi olarak neyi planladığını anlatmalıdırlar. Neden bu kadar yoğun ve hayatın her yönünü kuşatan mükellefiyetlerle -yukarıda pek çok nakille gösterdiğimiz gibi- işini zorlaştırmıştır? Bu bağlamda biz, herhangi bir ayetteki ya da hadis kitabındaki şahsi ibadetlerle ilgili, neredeyse her emrin bu bağlamda bir samimiyet delili olduğunu ve "O, yalanının farkında olan bir yalancıydı." diyen kişinin, bunları açıklaması gerektiğini düşünürüz.

TOPLUMUN KABUL ETTİĞİ DEĞERLERLE MÜCADELE

Bunun dışında, samimiyet delili olabilecek bir başka durum da toplumunun ön yargıları ve geleneklerine karşı tavrıdır.

Bu konu, spesifik örneklerle daha açık bir hâle getirilecektir. Ancak şu hususu göz önünde bulundurmakta fayda var: Neredeyse hiçbir hareket adamı, toplumunun tamamının kabul ettiği ve toplumsal zemini oluşturan değerlere, durduk yere muhalefet etmez. Hedeflediği şey her ne ise onunla ilgili toplumuna muhalefet edebilir. Ancak bu muhalefeti, hedefine fayda sağlamayacak, pratik faydası olmayan ve sadece zararı olacak temel şeylere yönelmez. Zira hedefi dışında, toplumu ile arasındaki gerilimler, hedeflerine ulaşmasına mâni olacaktır.

O hâlde biz O'nun, siyasi amaçlar için farkında olarak yalan söyleyen bir toplum önderi olduğunu düşünecek olsak bu temel değerlere saldırmasını nasıl anlayacağız? Ben sahtekâr bir toplum önderinin, toplumun tamamı tarafından kabul gören gelenekleşmiş temel değerlere, hedefine bir menfaat sağlamamasına rağmen saldır-

masını, siyaseten anlamlandıramam. Böyle davranan birinde, davasına inanmışlık ve bir samimiyet olacağını düşünürüm.[350]

Nebi'nin (s.a.v.) durumuna, "O, bir toplum önderi idi ve toplumunu ileri taşımak için Cebrail'le konuştuğu yalanını ortaya attı." Sözü ile bu haberi yorumlamaya çalışan kimseler, fazlaca kolaycı davranıyorlar. Tarihin hiçbir dönemi böyle yorumlanamaz. Mesela "Platon, Filozof Kral anlayışı ile toplumunu değiştirmek istemişti." diyen bir tarihçi, Platon'un hedef toplumunu da tayin eder. "Şöyle bir amacı vardı ve böyle bir yöntem benimsemişti. Bu yöntemin onu amacına ulaştıracağını düşünüyordu." diyerek meseleyi temellendirir. Buna dair delillerini söyler ve muhaliflerinin delillerini çürütür. Oysa biz, Nebi (s.a.v.) ile ilgili söylenen bu kurguda, böylesi bir anlatıyı göremiyoruz. Bu sözlerin sahipleri, Nebi'nin (s.a.v.), toplumu neden böyle bir metotla değiştirmek istediği hakkında tek kelime etmiyorlar.

Mesela, hangi siyasi hedefi ortaya koyarlarsa koysunlar, mükellefiyetler ile pek çok güçlü kişiyi neden kaybettiğini ya da müminlerin ırksal olarak eşitliği ve takva sahibinin üstünlüğü düşüncesi ile pek çok güçlü aristokratı neden kaçırdığını, siyasi bir zeminle beraber anlatmaları gerekmektedir.

a) Hâkim Değer Yargılarına Muhalefet

Hz. Peygamber'in getirdikleri, dönemin hâkim değer yargılarına taban tabana zıtlık arz ediyordu. Bu hakikat, oryantalistlerce de itiraf edilmiştir.

Ignaz Goldziher konuyla ilgili şunları söylüyor:

"Muhammed'in getirdiği şeyler, onların hayat görüşlerine, ideallerine ve cetlerinin (atalarının) sünnetine tamamen zıt idi."[351]

"Arapların zihniyetine temelden muhalif olan şey, Allah Rasûlü'nün şahsiyetinden ziyade, akidesinin yönü ve muhteviyatıydı."[352]

---

350. Bunu daha önce, mükellefiyetler hususunu vurgularken de anlatmıştık.
351. Goldziher, *İslam Kültürü Araştırmaları*, c. 1, s. 41.
352. Goldziher, *İslam Kültürü Araştırmaları*, c. 1, s. 47.

"Muhammed'in tebliğinin temel fikirleri, hususiyetle o zamana kadar Arapların çok değerli ve şerefli gördükleri pek çok şeye karşı bir protesto idi."[353]

"Müşrik Arap'ın zihnindeki en yüksek ahlaki mükemmeliyet, İslami telakkide en derin ahlaki düşüklük olarak görünebilirdi."[354]

Goldizher'in bu konudaki sözlerine tamamıyla katılan Leone Caetani, aynı hususa dair şunları kaydediyor: "En birinci derecede Goldzier'i yâd etmeye mecburuz. İslamiyet hakkında asri tenkitin asıl babası odur... İslamiyet ile kadim Arabistan hakkında Muhammed'in açtığı yeni âlem ile yıkmak istediği kadim müşriklik âlemi arasında mevcut olan hakiki münasebata dair bize şayan-ı takdir ve hayret ki tetkikat bırakmıştır."[355]

Montgomery Watt diyor ki:

"Muhammed'in, Kur'an'a dayalı olarak tebliğ ettikleriyle eski Arap anlayışı arasında bazı zıtlıklar olduğu açıktır. Eğer öyle olmamış olsaydı kendisine karşı şiddetli bir muhalefet olmazdı."[356]

"Muhammed'in karşı çıktığı toplumun insanları ne geleneklerine ne de düşünce tarzlarının alışılmış kalıplarına karşı çıkmaya ve yenilemeye hazır değillerdir."[357]

Leone Caetani: "Müslüman demokrasisi, Arabistan'da hiç işitilmemiş bir yenilik idi. Bütün milletin hissiyatına her hususta mugayir (zıt, yabancı) idi."[358]

Maxime Rodinson, Izutsu'dan nakille şunları kaydediyor: "Yeni dinin ortaya koyduğu ahlak anlayışının, var olan Arap ahlakında, kökten bir kopuşu temsil ettiği doğrudur."[359]

Birazdan münferit örneklerini inceleyeceğimiz bu genel yargılar bize, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) getirdiği mesajın bir çerçe-

353. Goldziher, *İslam Kültürü Araştırmaları*, c. 1, s. 47.
354. Goldziher, *İslam Kültürü Araştırmaları*, c. 1, s. 47.
355. Caetani, *İslam Tarihi*, ss. 335-336.
356. Watt, *Muhammed Mekke'de*, s. 122.
357. Watt, *Muhammed Mekke'de*, s. 178.
358. Caetani, *İslam Tarihi*, c. 2, s. 80.
359. Rodinson, *Muhammed*, s. 160.

vesini sunacaktır. Propaganda cinsinden sıkça söylenen "Muhammed, Arapların değer yargılarına din kisvesi giydirdi. Onların zaten var olan ahlaki yapılarını dinleştirdi..." gibi söylemlerin hatalı olduğu, müstakil örnekleri inceledikçe daha açık bir şekilde ortaya çıkacaktır.

Gücü olmayan ve güçlülere muhalefet eden bir siyasi hareket planlıyor olsaydınız, toplum tabanı ile zıtlaşmanıza sebep olacak böylesi bir tavırda bulunur muydunuz? Hz. Muhammed'in (s.a.v.) ortaya koyduğu hareketi, siyasi bir devrim olarak ele almaya çalışacak olsaydık, O'nun zaten Aristokratlara muhalefeti açıktır. Peki Aristokratlar karşısında, kendisine destek olabilecek halk tabanına muhalefetini nasıl anlayabilirdik? Zaten dinine muhalefet ettiğiniz bir toplumun genel kabul gören geleneklerine, aile bağlarına ve ahlaki yargılarına da muhalefet ederek nereye varmayı amaçlayabilirsiniz? Üstelik -mükellefiyetler bahsinde işaret etmiş olduğumuz üzere- onların dininden çok daha fazla emir ve yasağın olduğu bir din getirerek...

h) Cömertlik Algısı

Toplumsal ahlaki değerlerin ters yüz edildiği ile ilgili genel bir tasvirden sonra, değişen ahlak algılarına kısa örnekler verecek olursak cömertlik algısı için şu ifadeler dikkat çekicidir:

Izutsu, *Kur'an'da Tanrı ve İnsan* adlı kitabında diyor ki: "Aklımdaki kelime, 'kerim'dir. Bu kelime, cahiliyede çok önemli bir anahtar terimdi ve soyu lekesiz bir şecereyle şerefli bir ataya bağlanan asil biri anlamına geliyordu ve eski Arapların insani erdem anlayışında müsrifçe ve sınırsız cömertlik, bir erkeğin soyluluğunun en önde gelen ve somut göstergesi olduğu için 'kerim' bizim mirasyedi kavramımızın ima ettiği şekilde, aşırı cömert anlamını da kazanmıştı. Bu kelimenin anlam içeriği az önce kendisine bir atıfta bulunan[360] takva ile Kur'ani bağlamda yakından ilişkilendirildiğinde, müthiş bir değişikliğe uğramak zorundaydı. Kur'an, en net ifadelerle insanla-

360. Bkz. el-Hucurât, 49/13.

rın en kerim (asil) olanının Allah'a karşı takva tavrını takınan kişi olduğunu ilan ediyordu.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا
وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللهِ أَتْقَيكُمْ إِنَّ اللهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ

'Ey insanlar! Şüphesiz sizi bir erkek ile bir dişiden yarattık, tanışasınız diye sizi kavim ve kabilelere ayırdık. Allah katında en kerim olanınız, en takvalınızdır. Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir, her şeyden haberdardır.'[361]

Cahiliye döneminde kimse, iki kelimenin bu şekilde bir araya getirilebileceğini hayal bile edemezdi... Bunun gerçekten, Arapların ahlak anlayışlarının tarihindeki bir devrim olduğunu söylemek, hiç abartı olmaz. Zira antik Arabistan'da kimse, bu şekilde kerem (asalet) tanımına takva (Allah korkusu) anlamını vermeyi düşünmezdi...

Dediğim gibi, cahiliye dönemi Araplarının gözünde en önemli erdemlerden biri olan bu özellik, yeni Kur'ani bakış açısına göre hiç de gerçek bir erdem değildir...

وَآتِ ذَا الْقُرْبَى حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا. إِنَّ
الْمُبَذِّرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا

'Akrabaya, yoksula ve yolcuya hakkını ver. Gereksiz yere de saçıp savurma! Çünkü savurganlar şeytanların dostlarıdır. Şeytan da Rabbine karşı çok nankördür.'[362]

Burada bizzat cömertlik fikri, büyük bir değişime uğramaktadır. Aynı zamanda bu konuyla bağlantılı olarak da kerim kelimesi, servetini körü körüne, düşüncesizce ve sırf gösteriş olsun diye harcamak yerine, onu belli bir amaç için (ki yeni anlayışla gerçekten asil bir amaçtır. Allah yolunda infak etmek olarak bilinir.) harcamakta hiç tereddüt etmeyen, aşırılıktan uzak durup israf ile cimrilik arasında bir orta yolu izlemeye özen gösteren ve bunu de-

361. el-Hucurât, 49/13.
362. el-İsrâ, 17/26-27.

rin bir dinî saik ile yapan samimi dindar mümin için kullanılmaya başlamaktadır."[363]

Cömertlik ve mal harcama hususunda Arap değerlerinin ters yüz edildiğini müşahede ediyoruz. Yaşayan bir toplum içinde bu değişim hayal edildiğinde, eskiden pervasızca ve çoluk çocuğunu muhtaç durumda bırakacak şekilde, sözüm ona cömertlik yapan Araplar, bu değişimi fiiliyatta da müşahede ediyor olmalılar. Muhtemelen, böylesine gösteriş amaçlı harcama yapmaktan kaçınan Müslümanlar, onlar açısından kınanacak durumda bulunuyor ve İslam'ın, Arap ahlakındaki bozulmanın temeli olduğu düşünülüyordu.

Sad b. Ebû Vakkâs anlatıyor: "Veda Haccı yılında, Mekke'de ölümcül bir hastalığa yakalanmıştım. Rasûlullah (s.a.v.) da beni ziyarete gelmişti. Ona,

'Ey Allah'ın Rasûlü! Benim hastalığım iyice arttı. Ben varlıklı bir kimseyim. Bana sadece tek bir kızım mirasçı olacak. Bu yüzden malımın üçte ikisini sadaka olarak dağıtayım mı?' diye sordum. Rasûlullah (s.a.v.),

'Hayır, dağıtma!' buyurdu. Ben,

'Yarısını sadaka olarak dağıtayım?' dedim. Rasûlullah (s.a.v.) yine,

'Hayır!' cevabını verdi ve şöyle buyurdu: 'Üçte birini sadaka olarak dağıtabilirsin! Hatta üçte biri dahi çoktur! Mirasçılarını varlıklı olarak bırakman, onları insanlara ellerini açar ve muhtaç bir hâlde bırakmandan daha hayırlıdır.'"[364]

Bu, mevcut Arap ahlakından bambaşka bir ahlak yapısıdır.

Maxime Rodinson, Izutsu'dan nakille şöyle diyor: "Onların gözünde kendini bir tutkudan diğerine koyuvermek, en küçük hakarette sırf intikam almak için ölüme koşmak, doğanın ve toplumun reddetmiş olduğu insanlara açıkça küçümseyerek davranmak, yaşamın en iyi koşulda geçici bir şey düşünerek biraz daha fazla şey elde etmek için gerek duyulan zorlu çalışmanın güçlüklerinden ken-

363. Izutsu, *Kur'an'da Tanrı ve İnsan*, ss. 79-80.
364. Buhari, "Deavât", 43.

dini uzak tutmak, yine de kendisinin ve akrabalarının tüm dünyevi kazançlarını örnek konukseverlik namını almak için feda etmek, soylu hareketlerdi."[365]

c) Affetme/Bağışlama ve Öç Alma Algısı

Cömertlikten sonra affetme ve öç alma algısı üzerindeki değişikliği inceleyecek olursak Goldziher diyor ki: "İslam'dan önceki Araplar nazarında düşmanı affetmenin, onunla barışmanın fazilet olarak görülmediği hakikatini kabul etmek isterken şunu da unutmamalıyız ki onlar, burada sadece ihtidai kavimlerden değil bilhassa eski münevver kavimlerden, Mısırlılar ve Yunanlardan da geri kalmıyorlardı. Yani Yunanlıların en büyük ahlakçıları, iyi hareketle dostlara, kötü hareketle düşmanlara üstün olmayı, insanın hedefi olarak görmektedirler."[366]

Goldziher, konuya dair cahiliye şiirlerinden şu örnekleri veriyor:

İyilik ve kötülük benim nazarımda ödünç vermektir.
Kötülük edene kötülükle, iyiliğe iyilikle karşılık veririm.
Kötülüğe karşı iyilik yapılmaz ve sertliğe yumuşaklıkla cevap verilmez.[367]

"Ebu Mihcen, Ömer devrinde kendisine haksızlık yapana müthiş sinirlenip kin beslediği için iftihar etmektedir."[368]

"Kim bir hakarete aynıyla mukabele etmezse o, cahiliye nazarında adi bir korkak sayılırdı."[369]

Gerçekten de öyledir. Onlar, aşağıdaki iki ayetin aktardığı hususu, bir aşağılık, düşüklük ve korkaklık olarak algılıyorlardı.

---

365. Rodinson, *Muhammed*, s. 160.
366. Goldziher, *İslam Kültürü Araştırmaları*, c. 1, s. 55.
367. Goldziher, *İslam Kültürü Araştırmaları*, c. 1, s. 55.
368. Goldziher, *İslam Kültürü Araştırmaları*, c. 1, s. 57.
369. Goldziher, *İslam Kültürü Araştırmaları*, c. 1, s. 58.

الَّذِينَ يُنفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ
النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

"Onlar (takva sahipleri) bollukta da darlıkta da Allah yolunda harcarlar, öfkelerini yenerler, insanları affederler. Allah, işini güzel yapanları sever."[370]

وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي
بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ وَمَا يُلَقَّاهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا
وَمَا يُلَقَّاهَا إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ

"İyilikle kötülük bir olmaz. Sen (kötülüğü) en güzel olan davranışla sav; o zaman bir de göreceksin ki seninle aranızda düşmanlık bulunan kimse, kesinlikle sıcak bir dost oluvermiş! Bu sonuca, ancak sabırlı olanlar ulaşabilir. Yine buna, ancak (erdemlerde) büyük pay sahibi olanlar ulaşabilir."[371]

Goldziher diyor ki: "Peygamber ahlakının tasvirinde İslam,'kötülüğe kötülükle mukabele etmeyip bilakis af ve müsamaha ile hareket' yolundan vazgeçemezdi. Bu noktada Kur'an, eski Arap dünya görüşüne tamamen zıt olarak neyi öğretmişse müteakiben muttaki Müslümanlar, onu hadislerden[372] büyük bir dizi içerisinde kuvvetlendirip geliştirmiş ve İslami ilimlerin teolojik ahlaka dair eserlerinin hiçbir bölümünde af babı unutulmamıştır."[373]

Hz. Ebubekir'in Mistah'ı affetmesi olayını "Sahabenin Tarihi Kaynaklığı" bölümünde ele almıştık. Islam, onlar nazarında, korkaklığı emreden ahlaki bir ifsat hareketi gibi algılanıyor olmalı.

Maxime Rodinson diyor ki: "Bu özgür Araplar, hiçbir yazılı kanunla, bu kanunlara uymaya zorlayacak hiçbir devlete bağlı değildir.

---

370. el-Âl-i İmrân, 3/134.
371. el-Fussilet, 41/34-35.
372. Goldziher burada, hadisler konusunda delilsiz bir suizan oluşturma gayretindedir. Ona çokça güzel cevaplar verilmiştir. Onun metodunun tartışılmasının yeri burası değildir.
373. Goldziher, *İslam Kültürü Araştırmaları*, c. 1, s. 58.

Yani orada bir devlet ve kanun yoktu İslam öncesinde. Bu durumda insan hayatı, geleneklerin koruması altındadır ve adam öldürmenin bedeli pahalıya patlar. Kana kan, cana can, işte kanun. Geleneklerin öç almakla yükümlü kıldığı kimse, kan davasından vazgeçecek olursa ömür boyunca utanç duyacağı bir şerefsizliğe gömülür, kısaca bedevi toplumların temel direklerinden biri, Arapların 'mürüvvet' dediği öçtür."[374]

T. W. Arnold diyor ki: "Dine yeni giren Müslümanlara, o zamana kadar hakir görülen değer hükümleri, fazilet diye öğretiliyordu. Putperest Arap için dostluk ve düşmanlık, faiziyle geri ödeme yolu aradığı bir borç gibiydi. Böylelikle kötülüğe kötülükle karşılık vermekten iftihar eder, bundan farklı şekilde davranana ise korkak nazarıyla bakardı. Kâmil insan, sabah akşam hesap yapar. Dostu iyilik görür, düşmanı ondan kaçar."[375]

Arnold, pasajın devamında, yukarıda aktardığımıza benzer ayetlere atıf yaparak İslam'ın ne derece büyük bir değişim ortaya koyduğunu göstermiştir.

Bu anlattığımız olguya dair Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hayatındaki bazı müstakil örnekleri inceleyecek olursak:

1. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Amcasının Katillerini Affetmesi

Rasûlullah (s.a.v.), bu ahlakı sadece tavsiye etmiyor, bizzat kendisi de uyguluyordu. Bunu yukarıda gördüğümüz ayetlerden anlayabileceğimiz gibi diğer tarihî olaylardan da anlayabiliriz.

Bu hususu, Uhud Savaşı'nı tasvir eden bir tablo üzerinden, oryantalistlerin açıklamaları eşliğinde okuyalım.

Emile Dermenghem diyor ki: "Kureyş kadınları, Müslüman şehitlerin o cansız vücutlarına, türlü türlü hakaretler ettiler. Bu sadist kadınlar, kendilerine gerdanlıklar bilezikler ve kemerler yapmak üz-

374. Rodinson, *Muhammed*, s. 36.
375. Arnold, *İslam'ın Tebliğ Tarihi*, s. 69.

re Müslümanların burunlarını ve kulaklarını kestiler. Ebu Süfyan'ın karısı Hint, vahşi bir tavırla Hz. Hamza'nın göğsünü yardı ve ciğerini çıkarıp dişleriyle çiğnemeye başladı."[376]

Leone Caetani: "Vahşî, Hamza'nın karnını yararak karaciğerini çıkarttı. Bunu Hint'e götürdü. Hamza, kendisinin babasını öldürmüş olduğu için intikam hırsıyla tutuşan Hint, Hamza'nın ciğerini aldı, hiddetinden bir parçasını çiğnedi. Sonra yere tükürdü."[377]

Emile Dermenghem: "Hz. Peygamber, şehitler arasında, amcası Hamza'yı karnı deşilmiş burnu ve kulakları kesilmiş olarak görünce çok üzüldü."[378]

Bu sahneyi hayal edebilir miyiz, bilemiyorum? Sevdiğimiz bir akrabamıza bunların yapıldığını ve ölüsünü burnu ile kulakları kesilmiş ve karnı açılıp ciğeri çıkarılmış şekilde gördüğümüzü hayal edelim. Bunları yapan şahsı, bir başka akrabamız affetse, belki affeden akrabamıza bugün bile kin besleyebiliriz ya da öcünü almak isteyebiliriz. Oysa bugünün ahlak anlayışında affetmek, bir fazilet olarak görülür. Bugün hâkim ahlak tanımlamasına uygun olmasına rağmen böyle bir durumda affetmek, garip görülebilir ya da anlaşılmaz bulunabilirken ya en ufak bir affın korkaklık, adilik ve bayağılık gibi algılandığı Arap toplumunda ne düşünülürdü?

Ebu Süfyan'ın eşi Hint, Uhud Savaşı'nda, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) amcası Hz. Hamza'nın ciğerini yarıp çıkarmış ve onu çiğ çiğ çiğnemişti. Hz. Muhammed (s.a.v.), Mekke'nin fethinde onu affetmişti.[379]

Nebi (s.a.v.) sadece bu kadını affetmedi. Onun, amcasını öldürmesi için tuttuğu ve amcasını öldüren, burnunu ve kulaklarını kesip karnını açan Vahşî'yi de affetti.

---

376. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 265.
377. Caetani, *İslam Tarihi*, c. 2, s. 316.
378. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 266.
379. Hazleton, *İlk Müslüman*, s. 320; Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 266; Rodinson, *Muhammed*, s. 216; Watt, *Muhammed Medine'de*, s. 104.

Vahşi'nin affı şöyle gerçekleşmiştir:

"Kendisine, Hz. Muhammed'in, İslam'a girenleri affettiği bildirilince, Medine'ye gitmeye karar verdi. Sakif heyetiyle birlikte yahut yalnız olarak Medine'ye giden Vahşi, Mescid-i Nebevi'de Rasûl-i Ekrem'in (s.a.v.) huzurunda Müslüman oldu. Kaynaklarda, Rasûlullah (s.a.v.) ile Vahşi arasında geçen konuşmayla ilgili bazı ayrıntılar yer alır.

Buna göre Vahşi, Rasûlullah'ın (s.a.v.) huzuruna çıktığında veya O'nun, kendisine haber gönderip İslam'a girmesini istediğinde, kendisinin günahkâr olduğunu söyleyerek tereddütlerini ifade edince Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), 'Kim tövbe edip iyi davranışlarda bulunursa şüphesiz o kişi tövbesi kabul edilmiş olarak Allah'a döner.'[380] ayetini okumuştur.

Bunun üzerine Vahşi, 'Ey Allah'ın Rasûlü! Ben, neredeyse küfre denk bir günah işledim. Allah bunu da hasenata çevirir mi?' diye sormuş, Rasûlullah da 'Allah, kendisine ortak koşulması dışında bütün günahları dilediği kimse için bağışlar.'[381] ayetiyle cevap vermiştir. Bununla da tatmin olmayan Vahşi, 'Burada Allah'ın, dilediğini affedeceği bildiriliyor, beni bağışlamayı diler mi dilemez mi bilmiyorum.' deyince, Hz. Peygamber, 'Ey kendi nefisleri aleyhine hadi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin, çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki o, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.'[382] ayetini okuyarak Vahşi'nin bütün endişelerini gidermiş bunun ardından Vahşi, İslam'a girmiştir."[383]

Aynı Vahşi daha sonra, İslam'dan dönen ve pek çok Müslüman'ın ölümüne sebep olan sahte peygamber Müseylime'yi savaşta öldürmüştür.

Bu olayda Hz. Muhammed'in (s.a.v.) gösterdiği tavırların cahiliye Arap değer yargılarına zıtlığı ortadadır. Başka bir olayı inceleyecek olursak:

---

380. el-Furkân, 25/71.
381. en-Nisâ, 4/116.
382. ez-Zümer, 39/53.
383. *TDV. İslam Ansiklopedisi*, "Vahşi b. Harb", c. 42, ss. 450-451.

2. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Kızı ve Torununu Öldürenleri Affetmesi

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) kızına beslediği şefkat konusunda Montgomary Watt şunları kaydediyor: "İlk zevcesi Hz. Hatice'nin hatırası da onu duygulandırıyordu. Bedir'den sonra kızı Zeynep'in eşi de Müslümanlar tarafından alınan esirler arasındaydı. Ve Zeynep, fidye olarak Hatice'nin bir gerdanlığını göndermişti. Gerdanlığı görür görmez öylesine etkilendi ki adamı, bu fidyeyi almadan serbest bıraktı. Hz. Muhammed, çocuklara karşı büyük bir şefkat besliyordu. Onlarla güzel anlaşıyordu."[384]

Böylesine şefkat beslediği kızının başına gelen olay şöyledir;

Bodley aktarıyor: "Ebu'l-Âs'ın Bedir'de esir edilmiş olduğu hatırlardadır. Fidye-i necatı olarak Mekke'de olan karısı Zeynep'i Medine'ye göndermek şartıyla serbest bırakılmıştı. Zeynep, Zeyd tarafından Mekke'den alındı. Fakat Mekke'den ayrılmadan önce Zeynep, mağlubiyeti hâlâ akıllarından çıkaramamış bulunan bazı Kureyşliler tarafından, çok kötü muamelelere maruz kaldı. Bu kötü muamele onun, çocuğunu düşürmesine sebep oldu. Ve Zeynep bir daha hiç iyi olmadı. Neticede babasının himayesi altında kalmıştı...

Zeynep, pek fazla yaşamadı. Babasıyla kocası için büyük bir elem kaynağı olmuştu."[385]

Demek ki, Bedir hezimetini hazmedemeyen Mekkeliler, Nebi'nin (s.a.v.) gebe kızına kötü muamelelerde bulunarak torununun ölümüne, ayrıca kızının da ölüm hastalığına sebebiyet vermişlerdi.

Zeynep (r.anha) henüz otuz bir yaşındayken Medine'de vefat etti; ölüm sebebi, hicret sırasında yaşadığı hazin olaydan kaynaklandığı için şehit sayıldı.[386]

Bu duruma sebep olan kişi, Nebi'nin (s.a.v.) gücünün zirvesindeyken Mekke'nin fethi esnasında eline geçti. Şahıs Müslüman oldu ve Nebi (s.a.v.) tarafından affedildi.

---

384. Watt, *Muhammed Medine'de*, s. 380.
385. Bodley, *Hazreti Muhammed*, ss. 271-272.
386. https://islamansiklopedisi.org.tr/zeyneb

Montgomary Watt diyor ki: "Zeynep'in çocuk düşürmesine sebep olan benzeri bir davranış nedeniyle suçlu olan Hebbâr bin Esved, hilahare Medine'de Muhammed'in, daha adı geçenin cezalandırılmasını emredecek kadar vakit bulamamışken kelime-i şehadet getirmek üzere huzuruna çıkmayı başarmış ve Müslüman olmuş ve bağışlanmıştı. Muhtemelen Hamza'yı öldürmesi için Vahşî'yi kışkırttığı için aftan mahrum bırakılan Ebu Süfyan'ın karısı Hint de Muhammed'in huzuruna çıkmış, Müslüman olmuş ve tövbesi kabul edilmişti."[387]

Burada aktardığımız iki olay ve affedilen üç kişi, bugün bizim içinde bulunduğumuz affetmenin fazilet sayıldığı ahlaki yapıda dahi çok ilginç karşılanacak örneklerdir. Oysa cahiliye dönemi Arap ahlakı açısından tamamen anlaşılmazdır. Önceki sayfalarda Arap ahlakını tasvir ettik. Siyasi bir önderin, hâkim ahlak anlayışına bu derece muhalif davranışlarda bulunması anlaşılır değildir; hele de bu muhalefeti, öngörülebilir bir siyasi çıkarla bağdaşmıyorsa... Bizce bu örnekler, bu açıdan net samimiyet delilleridirler.

Burada aktarılması biraz güç, ama derin tefekkür edilince anlaşılması mümkün bir başka delil, Nebi'nin (s.a.v.) karakteri hakkında olacaktır. Biz, 23 yıl boyunca -hâşâ- yalan söyleyen ve sahtekârlık yapan hiçbir siyasi figürün, güç eline geçtiğinde, böylesine affedici ve merhametli olmasını beklemeyiz. Bu insan tabiatını bilenlere yönelik bir delildir ve aktarılması güçtür.

Biz, her halükârda kavminin dinine, değerlerine muhalefet edip onları nefret ettikleri mükellefiyetlere zorladıktan sonra ahlakına da hem kavlen hem de fiilen muhalefet edilmesinin, bir samimiyet delili olacağını söyleyebiliriz.

Onun ve devamında onu takip eden sahabe topluluğunun bu affediciliği bir ilkeye dönüştürmesi konusundaki toplumsal örnekler, "Fetanet Delilleri" bölümünde ayrıca incelenecektir. Burada sadece bireysel örneklerin incelemesi yapılmaktadır. Hz. Muhammed'den (s.a.v.) sonra gelen toplum, bu affediciliği kuşanmıştır. Zira o, sadece fiilen örnek olmakla kalmadı, kavli olarak da kendisine tabi olanlara bunu emretti.

---

387. Watt, *Muhammed Medine'de*, s. 104.

İbn Abbâs'ın anlattığına göre, Rasûlullah'ın (s.a.v.) yanında iki adam birbirlerine ağır konuşmuşlardı. Bunlardan biri söverken diğeri karşılık vermeyerek susmaktaydı. Susan kişi de söverek karşılık vermeye başlayınca Hz. Peygamber (s.a.v.) kalkarak oradan uzaklaştı. Niçin kalktığı sorulduğunda da "Melekler kalkınca ben de onlarla birlikte kalktım. Bu susan kişi, sustuğu sürece onun adına melekler, sövene cevap vermekteydi. Ancak kendisi söverek cevap vermeye başlayınca melekler de kalktılar." buyurdu.[388]

Başka bir rivayette, susan kişinin Hz. Ebubekir olduğu söylenmektedir.

Bu konudaki örnekler fazlasıyla artırılabilir. Belki sadece bu örneklerin incelendiği bir eser yazmak da mümkündür. Ancak "Eserin Yöntemi" bölümünde belirttiğimiz üzere az sayıda temellendirilmiş örnek, anlamak isteyene kâfidir.

d) Arap Toplumunda Atalar Kültü ve Kabile Bağları

Toplum değerlerine muhalefetinde en detaylı inceleyeceğimiz husus burasıdır.

Bu bölümün tamamı, aynı zamanda fetanet delilidir. "Fetanet Delilleri" kısmında, sadece bu bölüme atıf yapılacak ve tekrar anlatılmayacaktır.

Cahiliye dönemindeki Arap toplumunu tasvir etmeye çalışan her eser, kabile bağlarının o dönemdeki öneminden bahsetmek zorundadır. Biz, "Fetanet Delilleri" bölümünün "Siyasi Yapı" alt başlığında, toplum yapısını farklı bir yönden tasvir ettik. Bu bölümde, kabile bağlarına muhalefetin siyasi sonuçları üzerinden samimiyet delilleri çıkaracağız. Bu bölüm ve fetanet delillerindeki bölümün konuları fazlaca yakın olmakla beraber nihai açıdan farklılık arz etmektedir. İkisinde de kullanılan nakillerden, diğer bölümde kullanılabilecek olan vardır. Bu yüzden iki bölümün birlikte okunması, Arap coğrafyasında kabile bağının önemi konusunda daha net bir fikir verebilir.

---

388. Buhari, "el-Edebü'l-Müfred", 151.

Öncelikle bilmemiz gereken husus, Cahiliye Dönemi Arap toplumunun, soy bağını aşırı önemseyen, atalarına tamamıyla bağlı ve hatta onlara kutsiyet atfeden bir yapıda olmasıdır. Hz. Muhammed (s.a.v.) bu toplumda, onların atalarına olan abartılı bağlılıklarını bilmesine rağmen hiçbir siyasi menfaat olmaksızın atalarını tenkit etmiştir. Hâşâ O, "peygamber olduğu konusunda yalan söyleyen ve yalanının farkında olan bir toplum önderi" olsaydı, siyasi açıdan kendisine tamamıyla zararlı olan bu durumu anlamlandırmak imkânsız olurdu.

Aşağıdaki nakiller, cahiliye dönemi Arap toplumunun, soy bağı ile atalarının geleneklerine verdikleri önemi göstermesi açısından önemlidir.

Lapidus diyor ki: "Kişinin ahlaki nitelikleri, hiçbir zaman sadece soylu bir nesche bağlı olmasından kaynaklanmasa da damarlarında asil bir kana sahip olmasının, muhtemelen onun, soylu davranışları ortaya koymasını sağladığı kabul ediliyordu."[389]

Wellhausen diyor ki: "Fakat aynı kuvvet (kan birliği) ile birbirine bağlanmıştı. Amme müessesesi, zahiri bir tazyike maruz bulunmadan kan birliğinin mukaddes addedilmesi fikrine istinat etmekteydi."[390]

Goldziher diyor ki: "Araplar, bedeni vasıfların irsi olduğunu ne derece kabul ediyorlarsa, o denli de ahlaki sıfatların irsi olduğu inancına sahiptirler."[391]

Yine Goldziher şöyle diyor: "İşte bundan dolayıdır ki, düşük bir fiil, umumiyetle failin cedlerinin (atalarının) düşüklüğü ile irtibatlandırır."[392]

Yani kötü davranışların kötü soydan gelme ile ilişkili olduğu düşünülürdü. Bu, sadece Arap cahiliyesinde değil, diğer antik toplumlarda da olan bir anlayıştır.

Goldziher, bir başka yerde şunları kaydediyor: "Eski Arapların muharebelerinde, kabilelerinin ismini vermiş kahramanların adlarını, bir nevi parola gibi kullanmaları, ayrıca harbin kargaşası için-

---

389. Lapidus, *İslâm Toplumları Tarihi*, s. 59.
390. Wellhausen, *Arap Devleti ve Çöküşü*, s. 24.
391. Goldziher, *İslam Kültürü Araştırmaları*, c. 1, s. 85.
392. Goldziher, *İslam Kültürü Araştırmaları*, c. 1, s. 88.

de büyük tehlike anlarında kabile kahramanlarından yardım isteme maksadıyla isimlerini zikretmeleri, kabile şuurunun dikkate değer tezahürlerindendir."[393]

"Oysa İslam, bu kabileci unsurları ters yüz ediyordu. Müslümanlar Bedir'de, 'Ehad, Ehad' (bir, bir) diye bağırmışlardı."[394] "Müseylime'ye karşı yürütülen savaşta, 'Ey Bakara suresi ashabı!' diye seslenilmişti."[395]

Münâfere toplantıları yapan Araplar, bu toplantılarda karşı kabileye şiirle hicivlerde bulunurlardı. Orada, düşmanlarını en fazla rahatsız edecekleri konuyu bulmak, onlar için kolay oluyordu; karşı kabilenin atalarını hicvetmek.[396]

Goldziher: "Ve bu tahkirlerde gözetilen hedef, muarız kimsenin veya mensubu olduğu kabilenin cetlerine ağız dolusu sövmek, hatta kusursuz olan sülalesine dahi çamur atmaktır. İşte mağrur Arap'ı en derinden yaralayabilecek olan nokta burasıdır."[397]

Goldziher, bu değişimin, cahiliye dönemi Arap toplumuna ne derece zıt olduğundan bahsederek şöyle demiştir: "İslam'da ise İslam olan bütün insanların kardeş olması bunları aşılıyordu. Bu ideal genel kardeşlik yanında, münferit kabilelerinin hususi kardeşliği, artık fazla kıymet ifade edemezdi."[398]

İslam'da hilf kaldırılmıştır. Hilf, kabilelerin arasındaki kardeşlik bağı anlaşmalarıdır. Ignaz Goldziher, "İslam'da hilf yoktur." hadisini bu bağlamda örnek sunuyor.[399] Dolayısıyla buna ihtiyaç kalmamıştır. Çünkü artık bütün toplum kabile ayırt etmeksizin birbiriyle kardeştir. İslam'ın getirdiği öğretiden sonra böyle olmuştur.

İslam'ın getirdiği öğreti, cahiliye toplumu algısına taban tabana zıttır. Goldziher bu bağlamda, örnek olarak şu iki hadisi gündeme getirmiştir:

---

393. Goldziher, *İslam Kültürü Araştırmaları*, c. 1, s. 110.
394. Goldziher, *İslam Kültürü Araştırmaları*, c. 1, s. 112.
395. Goldziher, *İslam Kültürü Araştırmaları*, c. 1, s. 113.
396. Bu tarz toplantıların detayları, "Mucize Delilleri" bölümünün "Belagat" alt başlığında aktarılmıştır.
397. Goldziher, *İslam Kültürü Araştırmaları*, c. 1, s. 89.
398. Goldziher, *İslam Kültürü Araştırmaları*, c. 1, s. 113.
399. Goldziher, *İslam Kültürü Araştırmaları*, c. 1, s. 113.

"Ey Kureyş cemaati! Allah sizden, cahiliye devri övünmesini, ecdatla büyüklenmeyi yasakladı. Bütün insanlar Âdem'den gelir. Âdem de topraktan meydana geldi. Ey insanlar, biz sizi bir kadınla bir erkekten yarattık. Arap'ın Arap olmayana bir üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takvadadır."[400]

"İnsanlar, cehennem ateşinin kömürlerinden başka bir şey olmayan kimselerle övünmeyi artık bıraksınlar. Şüphesiz onlar Allah nazarında, insanların burunlarına fena koku yayan gübre böceklerinden daha kıymetsizdirler."[401]

Bu lafız, cahiliye Arap'ı için o derece ağır ve rahatsız edicidir ki gerçekten siyasi menfaat peşinde olan birisi, o toplumda asla bunu söylemeyi tercih etmezdi. Bu bağlamda Hz. Muhammed'in (s.a.v.) samimiyetine delil olacaktır.

Lapidus ekonomik boykotu anlatırken diyor ki: "Bu muhalefet, görünürde dini zeminlerde algılanıyordu. Oysa Hz. Muhammed'in tebliği, aslında Kureyş'in inançlarına eşlik eden bütün aile ve toplum dokusuna bir tehdit oluşturuyordu. Vahiy, mevcut toplumun tamamına açık bir meydan okumaydı. Tanrılara ibadet ve tapınaklarına bağlı olan ekonomik hayat, kabile geleneği, reislerin otoritesi ve Hz. Muhammed'in izleyici çekmek istediği kabilelerin dayanışması, din, ahlak inancı ve toplumsal hayat birbirine sökülmezcesine bağlı bir düşünceler ve kurumlar sistemi oluşturulmuştu. Onlara herhangi bir noktadan saldırmak, bütün toplumun köklerine ve kollarına saldırmak anlamına geliyordu. Bu yüzden Kureyş'in muhalefeti kaçınılmazdı."[402]

Lesley Hazleton Mekkelilerin öfkesini tasvir ederken: "Burasının sadece yaşayanların değil geçmişte yaşamış olanların da ruhlarıyla dolu bir dünya şeklinde anlaşılmıştı... Onlar için en tahammül edilemez şey, bunu atalarına saygısızlık olarak görmeleriydi. Ve ölülerinin tek tanrı inancını kabul etmesinin hiçbir olanağı da bulunmadığı için kendi babaları ve atalarının her halükârda cehennem alevlerine mahkum oldukları anlamını çıkarmışlardı, bunu en

400. Goldziher, *İslam Kültürü Araştırmaları*, c. 1, s. 124; Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risalet*i, s. 375; "Veda Hutbesi".
401. Goldziher, *İslam Kültürü Araştırmaları*, c. 1, s. 125.
402. Lapidus, *İslam Toplumları Tarihi*, s. 60.

büyük bir aşağılama ve kelimenin tam anlamıyla 'cehenneme kadar yolunuz var' tavrı olarak kabul ettiler."[403]

Izutsu diyor ki: "Özetle; kan bağı, cahiliye Araplarının toplumsal birlik anlayışında en belirleyici unsur idi. Zamanında muteber görülen bu anlayışa karşı Kur'an, artık kan bağına dayalı olmayan, sadece ortak bir dini inanca dayalı yeni bir toplumsal birlik fikri geliştirmiştir."[404]

Onların atalarına olan bu bağlılıkları ve İslam'ın bu hassasiyetlerine saldırıları, ikincil delil metodu olarak aktardığımız yöntemle kolaylıkla anlaşılabilir.

Araplar, doğruya isabet etmeyi dahi atalarının fikirlerini savunma bağlamında ele alacak durumdaydılar. Nitekim muhtelif ayetlerde buyruluyor ki:

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَىٰ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ قَالُوا حَسْبُنَا مَا
وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ

"Onlara, 'Allah'ın indirdiğine ve Peygamber'e gelin.' dendiğinde, 'Atalarımızı üzerinde bulduğumuz (yol) bize yeter.' derler. Ataları bir şey bilmeyen ve doğru yolda gitmeyen kimseler olsa da mı?"[405]

Bu ayetin lafzı çok ilginçtir. Doğrunun ölçüsü olarak cetlerinin faaliyetlerini gösterecek düzeyde atalarına bağlı bir grup insana karşı, "Ya atalarınız hiçbir şeyden anlamayan cahillerse?" minvalinde cevap vermek, normalde siyaseten bir intihardır. Hiçbir toplum önderi, amacına direkt hizmet etmedikçe lüzumsuz yere toplumla böyle bir çatışmaya girmek istemez.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ
آبَاءَنَا أَوَلَوْ كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ إِلَىٰ عَذَابِ السَّعِيرِ

"Onlara; 'Allah'ın indirdiklerine uyun!' denildiğinde, derler ki; 'Hayır, biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeye uyarız.' Şayet şey-

403. Hazleton, *İlk Müslüman*, s. 137.
404. Izutsu, *Kur'an'da Tanrı ve İnsan*, s. 128.
405. el-Mâide, 5/104.

tan, onları çılgınca yanan ateşin azabına çağırmışsa da mı (buna uyacaklar)?"[406]

Üstteki ayetle paralel olarak burada kullanılan üslubun da çok sert ve politik olmaktan uzak olduğunu rahatlıkla müşahede edebiliriz.

Buradaki ayette de onların çok değer verdiklerini uzun uzun gösterdiğimiz atalarının cehalet ve sapıklık ile itham edildiğini görüyoruz.

وَإِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَا آبَاءَنَا وَاللَّهُ أَمَرَنَا بِهَا قُلْ إِنَّ
اللَّهَ لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

"Onlar, bir kötülük yaptıkları zaman; 'Babalarımızı bu yolda bulduk. Allah da bize bunu emretti.' derler. De ki: 'Allah, kötülüğü emretmez. Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?'"[407]

Bu ayette, dolaylı olarak ataları, fuhşiyat (kötü çirkin iş ve ahlak) sahibi olmakla suçlanmış oluyor.

بَلْ قَالُوا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَى أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَى آثَارِهِمْ مُهْتَدُونَ
وَكَذَلِكَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا
وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَى أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَى آثَارِهِمْ مُقْتَدُونَ قَالَ أَوَلَوْ جِئْتُكُمْ
بِأَهْدَى مِمَّا وَجَدْتُمْ عَلَيْهِ آبَاءَكُمْ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ
فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ

"Hayır! Onlar sadece, 'Şüphesiz biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk ve biz onların izlerinden gitmekteyiz.' dediler. Senden önce, herhangi bir şehre gönderdiğimiz uyarıcıya, şımarık zenginleri sadece, 'Doğrusu, babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izlerini izlemekteyiz.' dediler. (Gönderilen uyarıcı), 'Ben size, babalarınızı üzerinde bulduğunuz dinden daha doğrusunu getirmiş olsam da mı?' dedi. Onlar, 'Biz, kesinlikle sizinle gönderilen

406. el-Lokman, 31/21.
407. el-A'râf, 7/28.

şeyi inkâr ediyoruz.' dediler. Biz de onlardan intikam aldık. Yalanlayanların sonu, bak nasıl oldu!"[408]

İlgili ayetleri, aktardığımız tarihî bağlamda okuduğunuzda, çatışmanın boyutu ve söylemlerin o toplumda algılanışı hakkında fikir verecektir.

فَإِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ
ذِكْرًا ۗ فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي
الْآخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ

"Hac ibadetlerinizi bitirdiğinizde, artık (cahiliye döneminde) atalarınızı andığınız gibi, hatta ondan da kuvvetli bir anma ile Allah'ı anın. İnsanlardan öylesi vardır ki 'Rabbimiz, bize dünyada ver.' der. (Böylelerinin) ahirette nasibi yoktur."[409]

Bakınız, öyle bir kavimden bahsediyoruz ki kişilerin, atasını dedesini övme olgusu, bir hac ritüeli hâline dönmüştü. En çok öven kazanmış ve kendisine üstünlük nispet etmiş olurdu. Nebi (s.a.v.) ise onların, cehennemde olduklarını söylüyor. Sadece onların değil kendi atalarının da. Hâşâ, yalan söyleyip yalanının farkında olan bir siyasetçi, neden böyle bir toplumda, böyle bir mesaj iletsin?

Daha önceki bölümlerde, Kur'an kıssalarının Mekke gündemine atıf yaptığından bahsetmiştik. Bu konuda da Kur'an, mesajını bu kıssalar üzerinden sıkça vermiştir. Şu iki ayeti burada örnek verelim:

قَالُوا يَا صَالِحُ قَدْ كُنْتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هَٰذَا أَتَنْهَانَا أَنْ نَعْبُدَ مَا
يَعْبُدُ آبَاؤُنَا وَإِنَّنَا لَفِي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ

"Dediler ki: 'Ey Salih! Sen bundan önce aramızda kendinden iyi şeyler beklenen biriydin. Şimdi babalarımızın taptığı şeylere tapmaktan bizi engellemeye mi kalkışıyorsun? Doğrusu bizi çağırdığın din konusunda şüphelerimiz var!"[410]

---

408. ez-Zuhruf, 43/22-25.
409. el-Bakara, 2/200.
410. el-Hûd, 11/62.

قَالَ لَقَدْ كُنْتُمْ اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمْ فِى ضَلٰلٍ مُّبِينٍ

"(İbrahim) 'Doğrusu siz de atalarınız da açık bir sapkınlık içindesiniz.' dedi."[411]

Bu ayetlerin sayısı fazlaca artırılabilir.[412]

T. W. Arnold diyor ki: "Yine İslam'da bütün müminlerin eşit ve kardeş sayılması, Arap veya başka ırktan hür veya köle müminlerin arasında hiçbir ayrım gözetilmemesi... Bütün bunlar taleplerini, atalarının belirlediği çerçevede şahsi arzularına dayandıran ve aynı şekilde ruhunun zevk duyduğu sonu gelmez kan davalarını sürdüren Arap'ın gurur dolu kabile merkezli zihniyetine ters gelen bir anlayıştı. Gerçekten de Muhammed'in öğretisindeki temel prensipler, Arapların o zamana kadar çok değer verdiklerine karşı tam bir protesto mahiyetindeydi."[413]

Armstrong diyor ki: "Tıpkı İsa gibi Hz. Muhammed de babaları oğullara, kardeşleri kardeşlere düşürüyor, aile bağlarını parçalıyor, ailelerin içindeki hiyerarşi yapısını ve görevlerini yıkıyordu. Bu sorun çok geçmeden daha da büyüyecekti."[414]

Ben, o dönem toplumunda bir değişiklik yapmaya çalışan birisi olsaydım, amacım ne olursa olsun, "Atalarımız da benim söylediğim gibi yapardı ve böyle düşünürdü." yalanı her daim bana daha kullanışlı gelirdi. Zira böylesi bir tavır hem siyasi düşmanlığı üzerine çekmeyecek hem de menfaat celbetmeye imkân verecektir.

Oysa Kur'an'daki üslup, görünür bir menfaat içermez ve siyasi olarak açıklanması imkânsızdır. Bu yüzden bugün siyasetçiler, ge-

---

411. el-Enbiyâ, 21/54.

412. Bu bağlamda daha fazla ayeti incelemek isteyenler için bkz. el-Bakara, 2/133, 170, 200; el-Mâide, 5/104, el-En'âm, 6/91, 148, el-A'râf, 7/28, 70, 95, 173; el-Yûnus, 10/78; el-Hûd, 11/62, 87, 109; el-Yûsuf, 12/6, 38, 40, en-Nahl, 16/35; el-Kehf, 18/5; el-Enbiyâ, 21/44, 53, 54; el-Mü'minûn, 23/24, 68, 83; el-Furkan, 25/18; eş-Şuarâ, 26, 74, 76; en-Neml, 27/67, 68; el-Kasas, 28/36; el-Lokman, 31/21; es-Saffât, 37/17, 69, 126; ez-Zuhrûf, 43/22, 23, 24, 29; ed-Duhan, 44/8, 36; el-Casiye, 45/25; en-Necm, 53/23; el-Vâkıa, 56/48.

413. Arnold, *İslam'ın Tebliğ Tarihi*, s. 69.

414. Armstrong, *İslam Peygamberinin Biyografisi Hazreti Muhammed*, s. 150.

nelde toplum tarafından kendisine saygı duyulan tarihî bağlara açıkça düşmanlık etmek yerine, "Onlar da benim gibiydi. Bizim söylediklerimizi söylüyorlardı. Onlara en iyi tabi olanlar bizleriz..." gibi bir metodu tercih ederler.

Bundan daha ilginç olan bir nokta da atalar kültünün böylesine güçlü olduğu bir toplumda, Nebi'nin (s.a.v.) kendi ataları ile ilgili sözleridir. Hem de siyaseten tek koruyucusu konumunda sayılabilecek kendi kabilesini karşısına alma pahasına. İlgili rivayetleri inceleyelim.

1. Rivayet:

Buhari ve Müslim'in rivayet ettiği hadiste şunlar kaydedilmektedir: Ebu Talib'de ölüm alametleri belirdiği sırada Rasûlullah (s.a.v.) geldi. Amcasının yanında, Ebu Cehil b. Hişam ile Abdullah b. Ebi Ümeyye'yi buldu. Rasûlullah (s.a.v.) Ebu Talibe, "Ey amcam! 'Lâ ilâhe illallah' de. Kıyamet gününde kendisiyle sana şehadet ve şefaat edebileceğim bu kelimeyi söyle." buyurdu. Ebu Cehil ve Abdullah b. Ümeyye, "Ey Ebu Talib! Abdulmuttalib'in milletinden yüz mü çevireceksin?" diye onu bundan menettiler.

Rasûlullah (s.a.v.), amcasına kelime-i tevhidi teklif etmeye devam ediyordu. Diğer ikisi de sürekli o sözlerini tekrar ediyorlardı. Nihayet Ebu Talib, bunlara söylediği son söz olarak:

"O (yani ben) Abdulmuttalib'in milleti üzeredir." dedi ve "Lâ ilâhe illallah" demekten çekindi. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: "İyi bil amcacığım! Yemin ederim ki ben, hakkında mağfiret dilemekten nehyolunmadıkça, herhâlde Allah azze ve celleden, senin için af ve mağfiret dilerim."

Bunun üzerine Allah azze ve celle, "Müşriklerin cehennemlik oldukları, müminler nezdinde açıklık kazandıktan sonra, akraba bile olsalar peygamber de müminler de onların bağışlanmalarını dileyemezler..."[415] ve "Kuşkusuz sen, istediğini hidayete erdiremezsin.

415. et-Tevbe, 9/113.

Ama Allah, dilediğini hidayete erdirir ve hidayete erecek olanları en iyi o bilir."[416] ayetlerini indirdi.[417]

İlgili ayetlerin tefsirinde bunların, Nebi'nin (s.a.v.) Ebu Talib için bağışlanma dilemesi üzerine nazil olduğu sıkça söylenmiştir.[418]

Burada, incelediğimiz bağlamda bir samimiyet delili olduğu gibi -Nebi'nin (s.a.v.) dua etmek isteğinin ayetle menedildiğini düşündüğümüzde- ikinci bir irade varsaymamız da delil olacaktır. Zira -hâşâ- Kur'an'ı, Nebi (s.a.v.) kendisi yazsaydı, kendi isteği olan "bağışlanması için dua etme" fiilini neden kendisine menetsin? O hâlde ortada iki irade vardır. Birisi dua etmek isteyen Nebi'nin (s.a.v.) iradesi, diğeri onu yasaklayan Kur'an. Dolayısıyla Kur'an'ı, Nebi'nin (s.a.v.) kendi isteğine göre yazmadığı bağlamında, başka bir delil olacaktır.

Zaten samimiyet delillerinin tamamında gösterdiğimiz husus Nebi (s.a.v.) şahsi iradesi ile hareket ediyor olsaydı ilgili davranışları göstermeyeceğidir. O gerçekten kendisini yönlendiren bir ikinci iradenin emrine göre hareket etmekteydi.

2. Rivayet:

Müslim'de Abbas b. Abdülmuttalib'den aktarılan bir rivayette, o dedi ki: "Ya Rasûlallah! Ebu Talib, senin namına (düşmanlarına) kızar ve seni korurdu. Ona herhangi bir faydan oldu mu?"

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Evet. Eğer ben olmasaydım, cehennemin en derin yerinde olurdu."[419]

Bu hususta şöyle denildiği de rivayetler edilmiştir:

"Umulur ki, kıyamet gününde benim şefaatim ona bir fayda verir de cehennemin sığ yerine konur..."[420]

---

416. el-Kasas, 28/56.
417. Buhari, 1360; Müslim, "İman", 40.
418. Oryantalistlerden yapılan nakil için bkz. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 159.
419. Müslim, "İman", 357.
420. Müslim, "İman", 360.

"Cehennemliklerin azap itibari ile en az azap görecek olanı Ebu Talib'dir."[421]

3. Rivayet:

Hz. Peygamber buyuruyor ki: "Anneme mağfiret dilemem hususunda Rabbimden izin istedim, izin vermedi. Kabrini ziyaret edeyim diye izin istedim, bana izin verdi."[422]

4. Rivayet:

Enes'ten nakledilen bir rivayette şöyle anlatılmaktadır: "Biri, 'Ya Rasûlallah, babam nerededir?' diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.), 'Cehennemdedir.' buyurdu. Adam, arkasını dönüp gidecekken Rasûlullah (s.a.v.) onu çağırdı ve, "Benim de senin de baban cehennemdedir.' buyurdu."[423]

Bu tarz rivayetlerin sayısı artırılabilir. Biz bu kadarı ile iktifa etmeyi uygun görüyoruz.[424]

Öncelikle şunu ifade etmeliyiz ki bu biz bu metinle Hz. Muhammed'in (s.a.v.) şanını bugünün insanının anlayacağı bir dille anlatmayı hedefledik. Bu rivayetleri nakletmekteki maksadımız hâşâ Hz. Muhammed'in (s.a.v.) akrabalarına tan etmek değildir. Bu konuyu kaşımak bugün diğer Müslümanları nasıl rahatsız ediyorsa, bu kitabın yazarı olarak bizi de rahatsız etmektedir. Zira Hz. Muhammed (s.a.v.) bu durumdan ötürü üzülüyordu. Onu üzen her şey el-

421. Müslim, "İman", 363.

422. Müslim, "Cenâiz", 105, 106, 108.

423. Müslim, "İman", 347; Ebû Dâvûd, "Sünne", 17; Ahmed b. Hanbel, "Müsned", 119, 268.

424. İlgili konu ile aynı duruma işaret eden farklı rivayetler Beyhaki'nin *Delailun Nübüvve* eserinde "Muhammed'in (s.a.v) anne, baba ve dedesinin vefatı" (بَابُ ذِكْرِ وَفَاةِ عَبْدِ اللهِ أَبِي رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم وَوَفَاةِ أُمِّهِ آمِنَةَ بِنْتِ وَهْبٍ وَوَفَاةِ جَدِّهِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ بْنِ هَاشِمٍ) babında mevcuttur.

bette bizi de üzmektedir. Bu rivayetler üzerinden bu konunun durduk yere gereksizce açılması da naçizane kanaatimize göre doğru değildir. Zira rivayetlerden anladığımız üzere Peygamber Efendimiz de bu konuyu durduk yere açmıyor ve bunlardan bahsederken hüzünleniyordu. Bu yüzden âlimlerimizin bu konuyu Hz. Muhammed'e (s.a.v.) saygıdan ötürü pek konuşmamayı tercih etmesi bizim de katıldığımız bir kanaattir.

Ancak Efendimiz yine aynı rivayetlerde gördüğümüz üzere bazen gerekli olduğu için bunlardan bahsetmiştir. Örneğin bir rivayette babasının durumunu öğrenince mahzunlaşan bir sahabeyi teskin etmek için bu durumdan bahsetmiştir. Bizim burada bu rivayetleri ele almamız da boş yere değildir. Bu durumun onun nübüvvetine pak bir delil olmasındandır.

Zira o gerçekten atalarına delice saygı duyan bir kavmin atalarını eleştirmekle kalmamıştır, kendi atalarının durumundan da bahsetmiştir. Buradaki sözleri sebebiyle kabilesinin himayesini kaybetmiş ve türlü çeşit zulme uğramıştır. Bundan dolayı Taif vb. yerlerde himaye aramak zorunda kalmıştır. Tüm bunlar asla yalancı bir siyasetçinin tavırları olamaz. Ölmüş gitmiş insanların uhrevi durumları hakkında yalan söyleseydi hiçbir menfaat kaybı olmazdı bilakis tüm bu zorluklar ortaya çıkmamış olurdu. Bu güneş gibi parlak bir samimiyet delilidir. Çünkü Hz. Muhammed (s.a.v.), böyle bir toplumda neden kendi atalarının ateşte olduğunu söyleyerek tüm akrabalarını rahatsız etsin? Hâşâ, yalancı olsaydı onların cennette olduğunu söylemesi çok mu zordu? Müminlerin gönlünü bile rahatsız eden bu durumda, kendisi için ufacık bir yalan söylese ne olurdu? Ölüp gitmiş insanların hükmü üzerinden siyaseten güç kaybetmesini sağlayacak ne gibi bir menfaat olabilirdi?

Gerçekten bu durumdan dolayı siyaseten problem yaşadığını gösteren bir örnek şudur:

Ebu Leheb, Ebu Talib'in ölümünden sonra onun yerine kabile reisi olmuştu. Hz. Muhammed'e (s.a.v.) tüm şiddetli düşmanlığına rağmen kabile bağları gereği onu koruyacağını ilan etmiş ve himayesine almıştı.

Reinhart Dozy diyor ki: "Ebu Talib'in ölümünden sonrası Ebu Leheb (Ebu Talib'in) kardeşi olduğundan, (Nebi'ye s.a.v.); 'Kardeşim yaşarken yaptığın gibi dilediğin yere git ve dilediğini yap. Allah'a andım olsun ki ben sağ oldukça sana hiçbir kötülük yapılamayacaktır.' dedi. Kureyşlilerin hemen hepsi böyle bir davranışı doğru bulur ve onurlu bir tavır olarak görürlerdi."[425]

"Ancak müşrikler, Abdülmuttalib'in[426] durumu üzerinden Ebu Leheb'i kışkırttılar. Ebu Leheb, yeğeninin yanına döndüğünde, 'Babamın cehennemde olduğuna nasıl inanırsın?' diye bu çok açık soruyu Hz. Muhammed'e (s.a.v.) sordu. Hz. Muhammed (s.a.v.) de aynı açıklıkla yanıtladı. Böyle yapmış olması onun için onurlu bir davranıştı. Bu konuda vicdanının sesini tam bir dürüstlükle dile getirmekle son koruyucusunu yitiriyor ve hayatını tehlikeye atıyordu."[427] Maxime Rodinson diyor ki: "Ebu Leheb, ailesine karşı hakaret saydığı bu sözlerden sonra Muhammed'i korumasından çıkardı."[428]

Aynı rivayet pek çok oryantalist tarafından nakledilmiştir.[429] Hazleton şöyle konuyla ilgili şunları kaydediyor: "Ebu Leheb'in, korumasını kaldırdığı haberi yayıldıkça Muhammed'e karşı saldırılar daha somut hâle gelmeye başladı. Kâbe meydanında yürürken başından aşağı toz toprak döktüler ve orada dua etmeye çalışırken ona taş attılar. Artık evinde bile tehdit altındaydı... Muhammed'in fiili bir ev hapsinde yaşayamayacağı açıktı; hayatta kalmak için kabile liderlerinden birinin koruması altına girmesi, asli önem arz ediyordu."[430]

Şimdi -hâşâ- muhaliflerimizin iddia ettiği gibi Hz. Muhammed'e (s.a.v.), "siyasi çıkarlar için peygamberlik iddiasında bulunan"

---

425. Dozy, *İslam Tarihi*, s. 49.
426. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) dedesi, Ebu Leheb'in babası.
427. Dozy, *İslam Tarihi*, s. 49.
428. Rodinson, *Muhammed*, 167.
429. Daha fazla örnek için Maxime Rodinson, *Muhammed*, s. 167; Watt, *Hz. Muhammed Peygamber ve Devlet Adamı*, s. 95; Hazleton, *İlk Müslüman*, s. 175; Watt, *Muhammed Mekke'de*, s. 181-182; Armstrong, *İslam Peygamberinin Biyografisi Hazreti Muhammed*, s. 194.
430. Hazleton, *İlk Müslüman*, ss. 176-177 (Devamında, Taif'e gidişi anlatılıyor).

birisi olsaydı, ölüp gitmiş bir insanın cennette ya da cehennemde olduğunu söylemesi, pratik hayatta kendisine ne tür bir siyasi kazanç sağlayabilirdi? Bir siyasetçi için bu adım, ciddi bir siyasi kayıp anlamına gelmez miydi?

O, bu tavrıyla kendi kabilesinin himayesinden mahrum bırakılmıştı. Kabilesinin himayesinden çıkmış birisi, Arap yarımadasında tamamen korumasız durumdadır. Mesela, sokakta durduk yere onu birisi öldürse hiçbir cezai yaptırım yoktur. Zira orada, kabilenin koruması haricinde oluşmuş bir hukuk yoktur. Bugün, kayıt dışı olarak bir ülkeye dahil olmuş birisi dahi bu durumda değildir. Zira onu durduk yere öldüren birisi ceza alır. Arap toplumunun bu yapısını, "Fetanet Delilleri" bölümünün "Siyasi Yapı" alt başlığında uzunca anlattık.

O -hâşâ- siyaseten yalan söyleyen birisi olsaydı, böylesine menfaatsiz bir söz için kendi hayatını ve siyasi kariyerini bu denli riske atabilir miydi? Kaldı ki, bu himayenin kaldırılmasından sonra Nebi'ye (s.a.v.) işkenceler ve fiilî saldırılar çokça artmıştır. Taif'e gidip himaye aramak zorunda kalmış ve orada da -malum olduğu üzere- şiddetli hakaret ve saldırılara uğramıştır. Medine'ye hicreti zaruri kılan süreç de bununla başlamıştır. Sizce bu, siyasi bir tavır mıdır? Onu, buna zorlayan ikinci bir irade (Allah c.c.) olmaksızın, bunu yapacağına nasıl inanabiliriz? Gayrimüslim nazarı ile bakacak olursak -hâşâ- o yalancı ve sahtekâr birisi olsaydı, bu olacakları öngöremeyecek derecede -hâşâ ve kellâ- basiretsiz ve siyasi görüş yoksunu olması gerekirdi. Oysa onun siyaseten ortaya koyduğu başarılar ortadadır. Bununla ilgili örnekleri, "Fetanet Delilleri" bölümünde uzun uzun anlatacağız. Bu örnekte, onun samimiyeti kabul edilmeksizin kompozisyon oluşturabilmek imkânsızdır.

Montgomery Watt diyor ki: "Güvenliğin kaybolması, zahiren Hz. Muhammed ve İslam davası için büyük bir felakettir."[431]

Buna rağmen bu konuda İslam'ın oluşturmaya çalıştığı toplumsal yapı, uzun zaman boyunca ciddi bir siyasi menfaat kaybına sebep olmuş olmalı. Bunun sebebi nedir? Hz. Muhammed (s.a.v.),

431. Watt, *Muhammed Mekke'de*, s. 181.

sizce her ne hedefliyorsa bunu kabilecilik bağı altında yapamaz mıydı? Ya da tüm Arapları birleştirmek iddiası ile ortaya çıkamaz mıydı? Mesela, Yunan tarihinde "Panhelenizm" (Yunan birliği) tabiri üzerinden yapılmaya çalışılan faaliyetler gibi bir faaliyete neden girişilmemiştir? Kısa ve orta vadede, neredeyse siyaseten menfaatsiz görülen böyle meşakkatli bir yola tevessül etmenin, onların ataları ile ilgili önemli kutsiyet atıflarını çiğnemeye çalışmanın sebebi nedir? Siz, şahsi menfaat peşinde koşan bir siyasetçi olsaydınız, toplumun -bırakın hepsini- çoğunluğu tarafından değerli bulunan şeyleri tahkir edip yok etmeye çalışarak hedefinize ulaşmaya çalışır mıydınız?

Goldizher'in ifadesiyle, "Her Arap kabilesi kendisinin hayranıydı. Bu durumda, Arap'ın nazarında mükemmelliğin en üst mertebesini teşkil eden faziletlerle pek övülmeyen bir kimse, insanların en iyisi olarak kayıtsız şartsız kabul edilebilir miydi? Arap böyle birisini önce kendi kabilesinde mazisinde ve yaşayan kahramanlar arasında aramıştır."[432]

Goldziher diyor ki: "Ananesi kayda değer cetlere dayanmayan kimseler (yani soyu, önemli atalara dayanmayan kimseler) Arap mıntıkasında ikamet edip Arapça konuşsalar bile yine de küçümsenirlerdi. Karşılaştıkları bu küçümsemeler, kendilerini daima itibar ve şereften düşürecek işlerle meşgul olmaya mahkûm etmiştir."[433]

Hitti diyor ki: "İslam öncesi bu telakkiye göre Arap milleti, bütün millet dinlerinin en asilidir. O uzayıp giden harikulade nesep şecerelerinden son derece hoşlanır ve ekseriya bunu Âdem'e (a.s.) kadar çıkarırlar. Araplardan gayrı hiçbir millet, nesep konusunu, yani ensabı (soy kütüğünü) bir ilim derecesine çıkarmış değildir."[434]

Oysa, mesajın ortaya çıktığı ilk günlerde bu yapıya itiraz, mahvedici görünürken İslam, bu olguyu tamamen ortadan kaldıracaktır. Siyaseten kısa ve orta vadede, onların bu yapısına muhalefetin dezavantajları, uzun vadede çok büyük kazançlara dönüşecektir. Hem

---

432. Goldizher, s. 42.
433. Goldziher, s. 85.
434. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, s. 61.

yukarıda aktardığımız kabile bağının değişmesine hem de uzun vadede koca bir İslam medeniyetinin oluşmasına imkân sağlayacaktır. Buradan sonraki kısım, ayrıca fetanet delilidir. Zira bir toplumu böylesine değiştirebilen bir önderin başarılarının, halüsinasyona bağlanamayacağı açıktır. Ayrıca bu değişimin faydaları kısa vadede değil, uzun vadede kendisini ortaya koymuştur. Bu değişimin yansımaları şöyle ifade ediliyor:

Emile Dermenghem diyor ki: "Bir gün İbnü'n-Nadir, kölesini döverken onun dişini kırması üzerine, Hz. Peygamber, bu kölenin dişine karşılık ona kısas uygulamıştı."[435]

Ebu Mes'ud el-Ensarî anlatıyor: "Ben değnekle bir kölemi dövüyordum. Arkadan bir ses:

'Ebu Mes'ud! Ebu Mes'ud!..' diye bağırıyordu.

Kızgınlığımdan, önce sesini alamadım. Yaklaşınca, bir de baktım ki, Hz. Peygamber (s.a.v.)... Şöyle diyordu:

'Ebu Mes'ud, şunu bil!.. Ebu Mes'ud, bilesin ki!..'

Ben, hemen değneğimi elimden yere attım. O şöyle devam etti:

'Ebu Mes'ud, bilesin ki, senin bu köleye gücünün yettiğinden çok daha fazla, Allah'ın gücü sana yeter.'

Bunun üzerine ben, 'Ya Rasûlallah! Onu, Allah için azat ettim.' dedim. Buyurdu ki: 'Eğer öyle yapmasaydın, muhakkak ateş sana dokunur, seni yakardı.'"[436]

Anakronik düşünmediğinizde, bu gerçekten inanılmaz bir olaydır. O toplumda ve hatta o dönemde bu tür bir davranış, hiçbir toplumda anlaşılabilir değildi. Hiçbir siyasi önder o çağda böyle bir faaliyette bulunup prim toplayamazdı. Bu ona, sadece güç kaybettirirdi. Zira çoğu bölgede, o insanların zaten köle olmak için doğduklarına inanılıyordu. Onların doğasının köle olduğuna ve bu yüzden aşağı insanlar olduklarına inanılıyordu. Örneğin, Aristoteles'in metinlerinde bu açıkça vardır.

---

435. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 303.
436. Müslim, "Eyman", 34, 35.

Lewis diyor ki: "Müslüman teologlar ve hukuk bilginleri, hiçbir zaman doğa tarafından oluşturulan veya Allah'ın köle olmaya mahkûm ettiği insan ırkları fikrini kabul etmemişti."[437]

O (s.a.v.), tüm bu yapının yerine İslam kardeşliğini oturtmuştur.

Margoliouth bunu tarif ederken şöyle diyor: "İslam kardeşliği doktrinidir; Cahiliye Devri'nin en önemli özelliklerinden olan, insanların atalarıyla övünmesi sona ermişti. İslam'ı kabul eden tüm Araplar eşitti ya da sadece dindarlıklarıyla farklılaşabileceklerdi ve bu takdim ile birlikte tamamen yeni bir dönem başlamıştı."[438]

Emile Dermenghem ise şöyle diyor: "Bir gün Ebu Zer, Bilal'e, 'Ey Habeşli kadının oğlu!..' şeklinde hitap ederek âdeta onu ayıplar bir söz söylemişti. Bunu işiten Hz. Peygamber, Ebu Zer'i kınayarak şöyle demişti. 'Ey Ebu Zer! Sen, hâlâ üzerinde cahiliye izleri görünen bir adamsın."[439]

Yukarıdaki metnin daha düzgün nakli şöyledir:

Ma'rur b. Süveyd şöyle demiştir: Ebu Zer'i (r.a.), üzerinde değerli bir elbise ile gördüm. Kölesi de aynı elbiseyi giymişti. Bunun sebebini sordum. Ebu Zer, Rasûlullah (s.a.v.) zamanında köle asıllı bir kimseye sövdüğünü ve annesinden dolayı ayıpladığını anlattı. Bunun üzerine, Rasûlullah (s.a.v.) ona şöyle demişti: "Sende cahiliye huyundan bir parça var. Onlar sizin hizmetçileriniz ve aynı zamanda kardeşlerinizdir. Allah onları, sizin idarenize vermiştir. Kimin eli altında böyle bir kardeşi varsa kendi yediğinden ona yedirsin, giydiğinden de giydirsin. Onlara güçlerinin yetmeyeceği şeyleri yüklemeyiniz, şayet ağır bir iş yüklerseniz onlara yardım ediniz."[440]

Öte yandan, meşhur "Veda Hutbesi"nde Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Ey insanlar! Şunu iyi bilin ki Rabbiniz birdir, atanız da birdir. Arap'ın Arap olmayana, Arap olmayanın Arap'a; beyazın siyaha, siyahın beyaza, takva dışında bir üstünlüğü yoktur..."[441]

---

437. Lewis, *Ortadoğu'da Irk Kavramı ve Kölelik*, s. 91.
438. Margoliouth, *Muhammed ve İslam'ın Yükselişi*, s. 380.
439. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 303. Ayrıca bkz. Izutsu, *İslam Düşüncesinde Iman Kavramı*, s. 79.
440. Buhari, "İman", 22; Müslim, "Eyman", 40.
441. İbn Hanbel, V, 411.

Bu hadis siyaseten açıklanabilir mi? Bu hutbenin dinleyicileri arasında, Arap olmayan kaç kişi vardı da bu uyarı onlara yapılmıştı diyelim? Dinleyici olarak orada bulunan, Mekke fethinden sonra Müslüman olmuş kişilerin çoğu, henüz birkaç yıl önce, bırakın Arap'ın Acem'e üstün olması meselesini, bundan çok daha ileri düzeyde bir kabilecik anlayışı içinde yaşıyorlardı. Toplumsal bilinçaltındaki bu güçlü algıya muhalefetle, "sahtekâr ve yalancı" dediğiniz şahıs, hangi menfaati elde etmek istemiştir?

Herhangi bir toplum önderinin, kendisini zorlayan bir neden olmadan, böyle şeyleri kurcalayarak hedefine varmaya çalışacağı kurgusu, inandırıcı olmaktan uzaktır. Nebi'ye (s.a.v.), "Seni böyle davranmaya zorlayan nedir?" diye sorulduğunda, "Allah" diyor. İncelediğimiz haberde söylem, içerikle uyuşuyor.

Onun bu emir ve tavsiyeleri, İslam ümmetini de şekillendirmişti. Güçlü bir soyun her şey olduğu inancına sahip Arap toplum yapısı, kısa zamanda nereden nereye gelmişti.

O kadar ki, Hz. Ömer ölmeden önce, "Salim sağ olsaydı onu halife yapardım."[442] demiştir. Salim (r.a.) denilen zat, azatlı bir köledir. Eski toplumlarda, bu statünün ne kadar düşük görüldüğünü bilen birisi için bu değişim inanılmazdır. Bu esnada Hz. Ömer'in kendi oğlu sağdır. O, ölünce hilafeti belli bir kişiye bırakmamıştır;[443] sahabenin olduğu bir heyete bırakmıştır. Bunlar içerisinde -Hz. Ali ve Hz. Osman gibi- çok faziletli ve kabileleri güçlü sahabiler de vardır. Oysa azatlı köle Salim sağ olsaydı, halife oydu. Kısa sürede, şu toplumun yapısında gerçekleşen bu değişimi nasıl anlayabiliriz?[444]

Azatlı bir kölenin, kendi çabası olmaksızın hilafete layık görüldüğü bir toplum, o çağda hayal edilebilir değildir. Bu, İslam'ın başarısıdır.

Hz. Ömer'in huzuruna girme hususunda, aristokratlar herhangi bir önceliğe sahip değillerdi. Kim daha takvalı ise ona öncelik ta-

---

442. Müsned, I, 20; İbn Sad, III, 343.

443. Bunu daha önceki sayfalarda, "Sahabenin Samimiyeti" bölümünde göstermiştik.

444. Toplum yapısında, bu bağlamda ortaya çıkan değişimle ilgili fazlaca örnek "Fetanet Delilleri" bölümünde gelecektir.

nınırdı. Artık, toplumun değer yargısı, doğumdan gelen bir aristokrasi ekseninde değil, ahlak ve fazilet ekseninde idi.

Ömer b. Hattab'ın mabeyincisinin yaptığı da bu yöndedir. O, Hz. Ömer'in kapısında ileri gelenler olduğu hâlde dışarı çıkıyor ve şöyle diyordu;

"Bilal nerede? Ammar nerede? Habbab nerede?.."

Kapıda, ileri gelenlerden Süheyl b. Amr, Hakim b. Hizâm, Uyeyne b. Hısn[445] ve benzerleri bekledikleri hâlde, onlar öne geçirilerek ve saygı duyularak içeri alınıyorlardı.

Süheyl b. Amr, yanındakilere baktı; kendileri kapıda bekledikleri ve onların içeri girmesine izin verildiği için yüzlerinin rengi değişmişti. Süheyl onlara şöyle dedi:

"Ey Arap topluluğu, neden yüzlerinizin rengi değişti? Onlar da biz de davet edilen kavim idik. Onlar hızlı davrandılar. Biz ise geç kaldık. Eğer bugün, Ömer'in kapısında onlara haset ediyorsanız, yarın Allah, cennette onlar için daha iyisini hazırlayacaktır. Süheyl b. Amr, eskiden Rasûlullah'ın şiddetli düşmanlarındandı ve Mekke'nin fethinde Müslüman olmuştu."[446]

Philip Hitti diyor ki: "Gassan[447] sarayının son meliki olan kişi, Yermük Muharebesi'nde 636'da İslam ordusuna karşı cephe tutmuş, sonra da Bizans tarafından ihtida edip Müslüman olmuştur. İbadet maksadıyla ilk olarak çıktığı hac seferinde, Kâbe'yi tavaf esnasında bir bedeviyi, ihramının eteğine bastı diye tokatlamıştı. Halife Ömer ise bu eski meliki ya bizzat o bedevi tarafından suratına aynen bir tokat indirilmesine razı olmaya yahut diyet, yani tazminat ödemeye mahkûm etmişti. Bunun üzerine Cebele dinden dönmüş ve Konstantinapol'e kaçmıştır."[448]

---

445. Eskinin aristokratları kapıda beklerken soyu düşük addedilen onlarca kişi önce alınıyordu.
446. Kadı Abdülcebbar, *Tesbitu Delâili'n-Nübüvve*, s. 888 (Süheyl'in bu değişimi "Fetanet Delilleri" bölümünde ele alınacaktır).
447. İslam öncesi dönemde Bizans'ın, Arap coğrafyasına karşı tampon olarak kullandığı ve siyaseten desteklediği güçlü bir kabile.
448. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, s. 122.

Artık ayrıcalıklı kişiler yoktu. Bu, hukukun da temelinin güçlenmesi anlamına gelmekteydi.

Konunun önemini pekiştirmesi açısından şu hadiseyi de naklet mekte fayda var:

Bir gün Mısır valisi Amr b. Âs'ın oğlu bir deve yarışı düzenliyor. Bir Kıpti'nin devesi onun devesini geçince "Ben şereflilerin oğluyum." diyerek Kıpti'yi kırbaçlatıyor. Bunun üzerine hac mevsiminde Kıpti, vali ve oğlunu Hz. Ömer'e şikâyet ediyor. Hz. Ömer, vali ve oğlunu Medine'ye getirtiyor. Olayın doğruluğunu teyit ettikten sonra valinin oğlunu, Kıpti'ye kırbaçlatıyor. Daha sonra Kıpti'ye, valiyi de kırbaçlamasını emrediyor. Kıpti:

"O beni kırbaçlamadı, gerek yok." mealinde karşılık verince Hz. Ömer:

"Eğer onu da kırbaçlamak isteseydin seni alıkoymazdım." diyor ve daha sonra Vali'ye dönüp diyor ki:

"Annelerinin hür doğurduğu insanları ne zaman köleleştirdiniz."

Bir valinin, sosyokültürel açıdan toplumun aşağı katmanlarında bulunan birini tartakladı diye böylesine cezalandırıldığı bir toplum gerçekten inanılmazdır.

O günün valilerini bugünkü valilerle aynı sanmamak gerekir. Valilerle iletişimin zayıf olduğu o çağın büyük topraklı imparatorluklarında valiler, çoğu şeyi merkezden talimat alamadan, kendi kararları ile yürüttükleri için sadece ana meselelerde merkeze bağlı olan, ancak müstakil davranan yöneticiler gibiydiler.

Bu anlattıklarım, tek tük örneklerden ibaret değildir. O toplum, eski aristokratlara, geç Müslüman oldukları için "Tuleka" (azat edilmiş, serbest bırakılmış) derken ilk Müslüman olan kölelere, "Muhacir" adı ile saygı duyup etraflarında halka olmuşlardı. Eskinin, nesep ve malca zayıf olanlarından Ebü'd-Derdâ, İbn Mes'ud, Bilal vb. karakterler, baş tacı edilmişlerdir.

Lewis diyor ki: "Meşhur İbn-i Hazm; Tanrı en dindarın, bir zencinin veled-i zinası olsa bile en soylu olduğunu ve peygamber-

lerin oğulları olsa bile günahkâr ve imansızların en alçak olduğunu buyurur."[449]

Renan diyor ki: "Müslüman inancının yol açtığı bu tutum o kadar güçlüdür ki, ırk ve milliyet tarafından belirlenen tüm farklılıklar, İslam'a girme eylemiyle ortadan kalkmaktadır. Berberi, Sudanlı, Çerkez, Afgan, Malay, Mısırlı, Nübyalı biri Müslüman olur olmaz, artık Berberi Sudanlı, Mısırlı vs. değildirler. Bunlar Müslümandırlar."[450]

Aydınlanma döneminde ırkçı temayülleri olan Renan (ö. 1892) için yukarıda aktardığı ifade, övgü değil, yergidir. O, Müslüman toplumların bu yüzden geri kaldığına inanmaktadır.

Lewis diyor ki: "Kur'an'ın ne ırklara ne de ten rengine ön yargılı yaklaşmadığı açıktır."[451]

Azat edilmiş siyahi bir köle olan[452] Bilal-i Habeşi hakkında Hz. Ömer, "Ebubekir efendimizdir; çünkü o efendimizi (Bilal'i) azat etmiştir." derdi.[453]

Hakeza, azatlı kölelerin mümin kardeşlikte eşit olduğunun gösterilmesi açısından, kuzeni durumunda olan ve o toplumda soylu sayılan Zeynep'in (r.a.), azatlı köle statüsünde ve aşağı görülen Zeyd b. Sabit (r.a.) ile evlendirilmesi önemlidir.

Maxime Rodinson diyor ki: "Yine Kuzey'e, Bizans sınırlarına doğru bir sefer söz konusuydu... Ordu komutanlığına, Zeyd'in azatlı bir Habeşli köleden olma oğlu Usame tayin edilmişti. O, basık burunlu bir zenciydi ve henüz pek gençti."[454]

Bu ordu, Mekke'nin fethi sonrası oluşturulan bir orduydu. Ordunun içinde asker olarak eskinin aristokratları vardı. Azatlı kölelerin (mesela; Usame b. Zeyd'e, Zeyd b. Sabit), köle kökenli olmalarına rağmen ordu komutanlıkları almaları, çok basit bir şey değil-

449. Lewis, *Orta Doğu'da Irk Kavramı ve Kölelik*, s. 58.
450. Canatan, *İslam Terakkiye Mâni midir?*, s. 18.
451. Lewis, *Orta Doğu'da Irk Kavramı ve Kölelik*, s. 34.
452. Bu, cahiliye toplumunda olabilecek en düşük sosyal statüdür.
453. Buhari, "Fezâilü Ashâbi'n-Nebi", 23.
454. Rodinson, *Muhammed*, s. 326.

dir. Bazıları (muhtemelen, Mekke'nin fethinden sonra yeni Müslüman olanlar), Rasûlullah'ın (s.a.v.), Hz. Ebubekir ile Hz. Ömer gibi sahabilerin bulunduğu bir orduya azatlı bir kölenin (Zeyd b. Sabit), genç ve tecrübesiz oğlunu (Usame b. Zeyd) kumandan tayin etmesini eleştirmeye başlamıştı. Bunu duyan Hz. Peygamber (s.a.v.) mescide gitti. Zeyd b. Hârise'yi Mûte Savaşı için kumandan tayin ettiği günleri hatırlatarak "Daha önce, onun babasını kumandan tayin etmemede karşı çıkmıştınız. Babası kumandanlığa nasıl layıksa oğlu da layıktır." diyerek itirazların yersizliğini belirtti."[455]

Nebi'nin (s.a.v.) bu tavrı, daha sonra Müslümanların tavrına dönüşmüştür.

Lewis diyor ki: "Hikâyeye göre, Ubâde b. Sâmit adındaki Arap lider, Mısır'ı savunanların lideri Hristiyan Mukavkıs'ı karşılamaya, yanındaki Müslümanlarla birlikte gider. Ubâde -vakanüvisin söylediğine göre- siyahtı. Araplar Mukavkıs'ın huzuruna vardıklarında, onlara Ubâde öncülük ediyordu. Mukavkıs, adamın renginden ürktü ve onlara:

"Bu siyah adamı benden uzaklaştırın ve başka birini getirin!" dedi.

Araplar, Ubâde'nin, aralarındaki en akıllı, en iyi, en soylu adam olduğu konusunda ısrar ettiler ve onun, itaat ettikleri ve kararlarına riayet ettikleri lider olarak atandığını belirttiler. Mukavkıs sordu:

"Siyah bir adamın, aranızda en önde olmasına nasıl izin verirsiniz? Onun sizden daha aşağı olması münasiptir."

"Aslında hayır!" dediler. "Her ne kadar sizin de gördüğünüz gibi siyah olsa da hâlen bizim aramızda konum bilgi ve zekâ bakımından en üst düzeydedir. Zira biz, siyahları hakir görmeyiz."[456]

Lewis diyor ki: "Soylu, ama yanık tenli Ubâde'nin hikâyesi, tam da Arapların yayılmasının başlangıcında geçer."[457]

---

455. https://islamansiklopedisi.org.tr/usame-b-zeyd; bkz. İbn Sad, II, 190.
456. Lewis, *Orta Doğu'da Irk Kavramı ve Kölelik*, s. 42.
457. Lewis, *Orta Doğu'da Irk Kavramı ve Kölelik*, s. 43.

Philip Hitti şöyle diyor: "Cyrus burada, Ubâde b. Sâmit adında bir zencinin başkanlığındaki Müslüman delegasyonu ile karşılaşınca şok geçirmişti."[458]

İslam'ın, siyahilerle beyazlar arasında hiçbir fark olmadığı yönündeki bu öğretisi, tüm tarihi şekillendirmiş ve o çağlarda misline pek rastlanmayan bir öğreti olmuştur. Bu öğretinin kendisini şekillendirmediği Batı'nın, Amerika'nın keşfinde yaptığı zulümler malumdur. İş öyle bir hâle gelmiştir ki, dönemin papası, "Kızılderililer de Âdem ve Havva'dan doğmuştur." açıklaması ile katliamı biraz olsun yavaşlatma gereği duymuştur.

Aydınlanma sonrasında kendisini insan, diğer ırkları da insanın alt sürümü olarak gören Batı, bugün ırkçılık ile sözüm ona bir mücadele hâlindedir. Batı tarihinden fazlaca örnek vererek konuyu dağıtmak istemiyorum. Ancak şu kadarını dahi bilmek yeterlidir.

Siyahilerin olduğu coğrafyalarda İslam'ın yayılmasının en büyük amillerinden birisi budur. T. W. Arnold, *İslam'ın Tebliğ Tarihi* isimli eserinde, özellikle Afrika ve Asya adalarında bu etkenden bahsetmiştir. Bugün dahi Hindistan'da alt kast grupları arasında İslam'ın yayılmasının en büyük sebebi, bu kardeşlik olgusudur. Oysa bugün dahi özellikle İspanya ve İtalya'da herhangi bir siyahi futbolcu, rakip tribünleri birazcık sinirlendirse büyük bir seyirci topluluğu -diğer seyircilerden tepki görmeksizin- muz sallayıp maymun sesi çıkarmaya başlar. Bu nadir rastlanan bir durum da değildir. Birkaç örnek için dipnottaki linkler incelenebilir.[459]

Dipnotta; Eto'o, Henry, Balotelli gibi tanınır futbolcuları örnek verdim. Bunlar, olabilecek en üst düzey futbol organizasyonlarında, söz konusu ırkçılığa maruz kalmışlardır. Daha yerel organizasyonlara gitmeye gerek kalmıyor.

---

458. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, s. 230.

459. https://www.youtube.com/watch?v=eJYhp4bqJQA; https://www.youtube.com/watch?v=mvdS15ilddU; https://www.youtube.com/watch?v=-KeYuVS8kQBo; https://www.youtube.com/watch?v=2xH31BQpqHw; https://www.youtube.com/shorts/iG5mrtBGakI; https://www.youtube.com/watch?v=jwpO-nnFY9g; https://www.youtube.com/watch?v=vkG-F6e2S3r8. Örneklerin sayısı artırılabilir. (Son erişim: 23.05.2022).

Belçikalı siyahi futbolcu Lukaku, bu gerçeğe dikkatle şöyle demiştir: "Eğer Belçika'da siyahi olarak büyüyen birisi, ırkçılığa hiç maruz kalmadığını söylüyorsa o, dünyanın en büyük yalancısıdır."

Fransa Milli Takımı'nda 1998 Dünya Kupası öncesinde, Afrika kökenli oyuncular kolay kolay alınmazdı. 90 ve 94 dünya kupalarına katılma hakkı bile kazanamayan Fransa, 1998 yılında ilk defa dünya şampiyonu oldu. Fransa kadrosunda, 5 Afrika kökenli futbolcu vardı. Bu durum, Fransızlar arasında, "Bu takım bizim takımımız mı?" tepkisi ile karşılaşmıştı. Pek çok yerde bu durum eleştirilmişti. Bugün ön yargılar biraz daha azaldığında ya da dile getirilmesi zorlaştığında, 20 yıl sonra tarihte ikinci defa dünya kupası kazanan Fransa kadrosunda 23 oyuncunun 15'i Afrika kökenli.[460]

98 Dünya Kupası kadrosunda yer alan Afrika kökenli siyahi futbolcu Thuram'ın 2014 yılında verdiği ilgi çekici röportajın bir bölümü şöyledir:

Euronews: "Glody Morinio'nun sorusu şöyle: Fransız Milli Takımı forması giyerken ırkçılığa maruz kaldınız mı?"

Thuram: "Fransız Milli Takımı'nda değil, ama Fransa forması giyerken İtalya'da oynuyordum ve burada, maalesef çok sık bir şekilde, benimle aynı rengi taşıyan futbolcular, topla oynarken seyirciler maymun sesi çıkarıyorlardı. Kedi ya da köpek değil, ama maymun sesi. Çünkü yüzyıllar boyunca bu kişiler, siyahilerin, insanla maymun arasındaki geçiş halkasında olduklarına inandırılmışlardı. Okul kitaplarında bile bir üstün ırk olduğu anlatılıyordu."

Euronews: "Bu davranışlarını affediyor musunuz?"

Thuram: "Bunlar hep tarihten gelen sonuçlar. Bence, yalnızca neden olduğunu anlamaya çalışmalıyız."

Euronews: "Futbol sahalarında 10-20 yıl öncesine göre daha fazla ırkçılık olduğunu düşünüyor musunuz?"

---

460. https://ajansspor.com/haber/fransada-dikkat-cekici-detay-sadece-2-futbolcu-256244 (Son erişim: 23.05.2022).

Thuram: "Aslında dramatik olan, bunun sahalarda uzun yıllardır var olması ve çözülememesi."[461]

Gerçekten Thuram'ın söylediği gibi bu, yüzlerce yılın bakiyesi olan bir durumdu. Bugün İslam coğrafyalarında böyle bir sorun yoksa, bin yılı aşkın süredir zihinlerimizi yoğuran İslam öğretisi sayesindedir.

Aynı dönemde Fransa Millî Takımı'nda oynayan Thierry Henry, 2021 yılında, sosyal medya aracılığıyla ırkçılığa maruz kalması üzerine şöyle bir ileti paylaşmıştı:

"Irkçılık, zorbalık ve bireylere yönelik zihinsel işkence, görmezden gelinemeyecek kadar zehirlidir. Burada, hesap verilebilirlik zorunludur. Bir hesap oluşturmak ve buradan tacizde bulunmak, fazlasıyla kolay. Bu değişene kadar, hesaplarımı devre dışı bırakacağım"[462]

Martin Luther King, ABD'de şu konuşmayı yaptığında yıl 1963'tü:

"Bir hayalim var. Gün gelecek, eski kölelerin evlatlarıyla eski köle sahiplerinin evlatları, Georgia'nın kızıl tepelerinde kardeşlik sofrasına birlikte oturacaklar.

Bir hayalim var. Gün gelecek, dört küçük çocuğum, derilerinin rengine göre değil, karakterlerine göre değerlendirildikleri bir ülkede yaşayacaklar.

Bir hayalim var. Gün gelecek, Alabama eyaleti, valisinin ağzından hep müdahale etme ve izin vermeme yönünde sözler dökülen o eyalet, küçük siyah oğlanlarla küçük siyah kızların, küçük beyaz oğlanlar ve küçük beyaz kızlarla el ele tutuşup kardeşçe, birlikte yürüdüğü bir yere dönüşecek.

Bizim umudumuzdur bu. Bu inanç sayesinde bir gün özgür olacağımızı bilerek hep beraber çalışacak, hep beraber dua edecek, hep

---

461. https://tr.euronews.com/2014/06/06/thuram-futbol-dunyasinin-irkcilik-sorununu-hala-cozememis-olmasi-hic-normal- (Son erişim: 23.05.2022).

462. https://www.haberler.com/spor/thierry-henry-irkcilara-meydan-okudu-14022888-haberi/ (Son erişim: 23.05.2022).

beraber mücadele edecek, hep beraber hapse düşecek, özgürlük için hep beraber ayağa kalkacağız."

2013'te, bu konuşmanın 50. yılı kutlandı. Henüz 50 küsur yıl oldu. Müslümanların, bu problemi 1400 yıl önce çözmesinde, düşünülecek bir şey yok mu?

Oysa Martin Luther King'in, bu konuşmayı yapmasına 150 yıl varken yani 1800'lü yılların başından itibaren, pek çok doğu coğrafyasında Batı'nın teknikte en ileri noktayı temsil ettiği gibi ahlakta da en ileri noktayı temsil ettiğine inanılmaya başlanmıştı. Bu problemi 600'lü yılların başında çözmüş bir coğrafyada yaşayan insanlar, bu sorunu 150 yıl sonra tartışmaya başlayacak bir coğrafyanın, ahlakta gelinebilecek son noktaya ulaştığına inanıyordu.

Şu soruyu da sormak gerekir; eğer 2. Dünya Savaşı, 1. Dünya Savaşı gibi olsaydı ve Batı, Naziler gibi iğrenç bir tecrübeyi yaşamamış olsalardı, 1960 ve 1970'lerde bu konu tartışmaya açılır mıydı? Yoksa hâlen ırkçılığı doğal gören bir dünyada mı yaşıyor olurduk?

Bakınız 20. yüzyılın ikinci yarısında, Avrupa'nın merkez şehirlerinde -hayvanat bahçeleri gibi- siyahilerin sergilendiği "İnsanat Bahçeleri" kuruluyordu. Aşağıya eklediğim linklerde yer alan resimler, 1850'den 1958'e kadarki dönemi içermektedir.[463]

Geçmişte yaşanan bu kavga sebebiyledir ki, bugün dahi Avrupa'nın çoğu yerindeki kiliselerde, siyahiler, beyazlarla beraber ibadet etmiyorlar. Serbest olan yerlerde dahi -çoğunlukla- birlikte ibadet tercih edilmiyor. Bu konuyla ilgili çok kısıtlı bir sahayı ifade eden futbolda dahi, birkaç saat içerisinde bulduğum örnekler ortadadır. Sadece son elli yılı içeren ve diğer sahalardaki örneklerle dahi bu eser hacminde bir eser kaleme alabileceğim için kitabımızın konusundan kopmamak adına, bu meseleyi bir yerde durdurmam gerekiyor.

Hz. Muhammed'in (s.a.v.), o gün bu problemi çözmesi, insanlık tarihine vurulmuş altın bir damgadır. Yüzyıllara yayılan ve bu-

463. indyturk.com/node/156991/yaşam/avrupa-ve-amerikanın-karanlık-tarihi-insan-hayvanat-bahçeleri
https://onedio.com/haber/kuskusuz-20-yuzyilin-en-korkunc-uygulamalarindan-biri-insan-hayvanat-bahceleri-762282 (Son erişim: 23.05.2022).

gün dahi hâlen çözülememiş bu sorun, O'nun yirmi üç yıllık hayatında çözülmüştü. Üstelik O'nun, o gün bu soruna eğilmesini gerektiren hiçbir sosyal gereksinim yoktu. Herkes o zamanki düzenden memnun görünüyordu. Ayrıca bu soruna eğilmesi, yukarıda da ifade ettiğimiz üzere, kısa ve orta vadede inanılmaz bir menfaat kaybına sebep oluyordu. Bu hem samimiyet hem de fetanet delilidir. Hatta biz, O'nun yaptığı bu değişimi, mucize olarak da ele alabiliriz.

İ'câz bağlamında: "Buyurun bir öğreti ortaya koyun ve toplumun değer yargılarını değiştirin. Örneğin, sizin toplumunuzda insanlar, paradan ve güçten dolayı değil de o öğretiye bağlanmaktan dolayı saygı görür hâle gelsinler. Nebi (s.a.v.), eğitimsiz hâli ile bunu yirmi üç yılda yüksek edebiyat içeren bir eserle ortaya koydu. Siz, en büyük psikolog ve sosyologlarınızı etrafınıza alın; bari benzerini kırk yılda, şiirsel olmayan bir kitapla yapın."

e) Coğrafyada Dinî Hareket Beklentisi

Tüm bu atalar kültü ve kabile bağlarına saldırıp siyasi olarak menfaat kaybederken zahiren daha güvenilir bir tutamak noktasına da gidilmiyordu. Nebi (s.a.v.) -hâşâ- farkında olarak yalan söyleyen bir toplum önderi veya siyasetçi olsaydı, yeni bir dine dayana-

rak tüm toplumun kabul ettiği önemli noktalara karşı çıkması, üstüne üstlük eski dine tenkitler yöneltmesi, siyaseten anlaşılır değildi. Onların, kabilecilik konusunda değişiklik beklentileri olmadığı gibi dinî olarak da değişiklik beklentileri yoktu.

Maxime Rodinson diyor ki: "Din sorununun, bedevileri uzun boylu düşündürmediği anlaşılıyor. Düşlere dalmaktan pek hazzetmeyen, gerçekçi insanlardır bedeviler."[464]

Reinhart Dozy diyor ki: "Aile bağları dinî bağlardan çok daha güçlüydü."[465]

Montgomery Watt ise şöyle diyor: "Muhammed'in hasımları, babalarının belirli bir dini olduğunu ve kendileri için en iyisinin babalarının izinden gitme olacağını söylemekte ısrar ettikleri zaman bu iddiaları birçok Arap'ın ruhlarına tamamen uymaktaydı."[466]

Dikkatli incelediğimizde, oldukça ilginç bir tablo ile karşı karşıya geliyoruz. O günün Arapları için manevi bağlar, "atalar kültü ve kabile bağları" ile buna bağlı "putperest dinleri" idi. "Atalar kültü ve kabile bağları"nın dinden daha güçlü olduğunu müşahede ediyoruz. Yukarıda yaptığımız nakillerden çok daha fazlası, İslami rivayetlerde mevcuttur. Onlar, putlara -zahiren- bir saygı göstermekle beraber, dilediklerini alamadıklarında putların yüzüne fal oklarını fırlatıyorlar, acıktıklarında helvadan yaptıkları putları yiyorlardı.

Nebi (s.a.v.) vahiy almayan bir siyasetçi olsaydı, "atalar kültü ve kabile bağları" olgusuna karşı cephe alırken "putperest dini"ni yükseltmeyi tercih edebilirdi. Ya da putperest dine karşı çıkarken atalar kültüne dayanabilirdi. Oysa onların iki manevi rabıtasına eş zamanlı saldırmış ve mümkün olabilecek tüm düşmanlığı üzerine çekmişti. Bunun yanı sıra yerleşik ahlaklarına da muhalefet etmiş ve onları, kendi dinine girmek için, nefret edecekleri mükellefiyetlerle yükümlü tutmuştu. Eğer O, kendi iradesi ile hareket eden bir siyasetçi olsaydı asla böyle bir yöntemi tercih etmezdi.

---

464. Rodinson, *Muhammed*, s. 39 (Yazar, ateist olduğu için din meselesini düşmanca ele almaktadır. Eserimizin konusu buna cevap vermek değildir. Dönemin tasviri açısından, sunduğu tabloya konsantre olmakta fayda var.)

465. Dozy, *İslam Tarihi*, s. 55.

466. Watt, *Hz. Muhammed Peygamber ve Devlet Adamı*, s. 87.

Wellhausen diyor ki: "Şu hâlde Muhammed iman edenler, muhiti soy birliği ile tevafuk etmeyen (yerel soy birliğine uygun düşmeyen) bir iman formülü (*kredo*) yolu ile yabancı cinsten bir muharrike (*agens*) müsamaha edecek kadar bir taraf ve zahirî olmayan kan birliğini parçalamak mevkiinde bulunuyordu."[467]

Leone Caetani diyor ki: "Arabistan'da hiçbir hareket-i diniyye yoktu. Mekke'de ve Arabistan'ın sair yerlerinde olduğu gibi yeni bir din ihtiyacı hissedilmiyordu. Hatta İslamiyet'in esasât-ı asliyyesi (asıl temelleri) müşrik Araplar için en kıymettar, en muazzez olan putların tamamıyla ret ve inkârından ibaretti. Bütün bunlar, bilhassa şayan-ı dikkat (dikkate değer) bir keyfiyettir. Arapların, İslamiyet'e ihtiyaçlarının olmadıktan başka İslamiyet'i istedikleri de yoktu."[468]

f) Güçlülere Muhalefet ve Uzlaşmayı Reddetme

İslam, ortaya çıktığı toplumda, güçlülerin muhalefeti ile karşılaşmış bir yapıdaydı.

Elimizde başka hiçbir tarihî veri olmasaydı, aşağıdaki ayetlerden, ikincil delil mantığı ile güçlülere muhalefet edildiğini anlardık. Zira bunlar, "Bakın, güçlüler bize muhalefet ediyor." bağlamında ispat cümleleri değildirler. Aksine, "Güçlüler her zaman böyle muhalefet ettiler ve bu, doğal bir şeydir. Ayrıca güçlü olmaları, haklı olmaları anlamına gelmez." bağlamındadırlar. Güçlülerin muhalefeti olmasaydı, bu açıklama anlamsız olurdu.

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَيُّ
الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا. وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ
أَحْسَنُ أَثَاثًا وَرِئْيًا

"Kendilerine ayetlerimiz açıkça okunduğu zaman inkâr edenler, iman edenlere; 'İki topluluktan hangimizin konumu daha üstün

467. Wellhausen, *Arap Devleti ve Çöküşü*, s. 25.
468. Leone Caetani, *İslam Tarihi*, s. 314.

ve mensupları daha iyi?' diye sorarlar. Oysa onlardan önce de daha varlıklı ve daha gösterişli olan nice nesiller helak ettik."[469]

Örneğin bu iki ayette İslam'a muhalif olanların daha güçlü ve daha iyi konumda olduklarını anlamak çok kolaydır. Zira müşrikler, güçlü olmalarını delil olarak öne sürmüş ve buna göre cevap verilmiştir. Bu, "muhaliflerimiz daha güçlü" gibi bir ispat cümlesinden çok daha açıktır. Zira böyle bir delil ileri sürülmeseydi hem müşrikler hem de müminler nazarında verilen cevap abes olacaktı.

وَمَآ أَرْسَلْنَا فِى قَرْيَةٍ مِّن نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَآ إِنَّا بِمَآ أُرْسِلْتُم بِهِۦ كَٰفِرُونَ وَقَالُوا نَحْنُ أَكْثَرُ أَمْوَٰلًا وَأَوْلَٰدًا وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ

"Biz hangi topluma bir uyarıcı göndermişsek oranın sefahate dalmış olanları mutlaka şöyle demişlerdir: Biz sizin tebliğ ettiklerinize inanmıyoruz. Ve dediler ki: Biz servet ve nüfus açısından üstünüz; dolayısıyla, azaba uğratılacaklar biz olamayız."[470]

Bu ayetlerde, mesaja güçlülerin muhalefet etmesinin çok doğal olduğu yönünde bir cevabı görüyoruz.

كَٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ كَانُوٓا أَشَدَّ مِنكُمْ قُوَّةً وَأَكْثَرَ أَمْوَٰلًا وَأَوْلَٰدًا

"(Sizin durumunuz da) sizden öncekilerin durumuna benziyor; üstelik onlar sizden daha güçlüydü, malları ve evlatları daha çoktu."[471]

أَوَلَمْ يَسِيرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ فَيَنظُرُوا۟ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَانُوٓا۟ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَءَاثَارُوا۟ ٱلْأَرْضَ وَعَمَرُوهَآ أَكْثَرَ مِمَّا عَمَّرُوهَا وَجَآءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ ۖ فَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَٰكِن كَانُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

"Yeryüzünde gezip de kendilerinden öncekilerin sonu ne olmuş görmezler mi? Onlar, kendilerinden çok daha kudretliydiler; top-

469. el-Meryem, 19/73-74.
470. es-Sebe', 34/34-35.
471. et-Tevbe, 9/69.

rağı iyice işlemişler, yeryüzünü bunların imar ettiğinden daha fazla imar etmişlerdi. Onlara da peygamberleri nice açık kanıtlar getirmişti. Şu hâlde Allah, onlara asla zulmetmiş değildir; asıl onlar kendilerine zulmetmişlerdir."[472]

وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ اَشَدُّ مِنْهُمْ بَطْشًا فَنَقَّبُوا
فِى الْبِلَادِ هَلْ مِنْ مَحِيصٍ

"Kendilerinden önce, onlardan daha güçlü olup yeryüzünde şehirler kurarak aralarında gidip gelen nice toplulukları yok ettik. Kurtuluş var mı?"[473]

اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِىَ عَنْهُمْ اَمْوَالُهُمْ وَلَآ اَوْلَادُهُمْ مِنَ اللهِ شَيْـًٔا

"İnkâr edenlerin malları da çocukları da Allah'a karşı kendilerine hiçbir fayda sağlamayacaktır."[474]

اَنْ كَانَ ذَا مَالٍ وَبَنِينَ ۝ اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيَاتُنَا قَالَ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ

"Malı ve oğulları çok var diye (onlara itaat etme). Kendisine ayetlerimiz okunduğunda, 'Eskilerin masalları' der."[475]

Daha önce de bahsettiğimiz gibi kıssa anlatılarında Firavun mesajı vb. güçlülerle ilgili muhalefet anlatılarının tamamı buna göndermedir.

Kitabın önceki bölümlerinde kullandığımız pek çok ayet de aynı noktayı işaret ettiği için uzatmamak adına bu kadar örnekle iktifa ediyoruz.

Dün olduğu gibi bugün de siyasi değişiklikler yapmak isteyen her şahsın, güçlülerin desteğini almak için onlara yakın olmaya çalıştığını biliyoruz. O gün soyun verdiği saygınlık etkiliydi. Ayetlerde sıkça geçen "mal ve evlat sahibi olmak" ifadelerine gelince; mal, bildiğimiz üzere zenginlik, evlatlar ise fiziki güçtür. Zira kabilele-

472. er-Rûm, 30/9.
473. el-Kâf, 50/36.
474. el-Âl-i İmrân, 3/116.
475. el-Kalem, 68/14-15.

rin veya şahısların güçleri, onlar için savaşacak erkeklerin sayısı ile belli oluyordu.

Anlaşıldığı üzere güçlülere muhalefet edilmiştir. Bu yüzden Nebi'nin (s.a.v.) yanına çoğunlukla ezilmişler, köleler ve itilmişler toplanmıştır. Güç ise her siyasi olayda önemli bir unsurdur.[476]

Olguyu daha enteresan bir noktaya taşıyan unsur, İslam'ın mesajının Mekke'de yankı bulması, akabinde bu güç sahiplerinin anlaşma taleplerinin reddidir.

Karen Armstrong diyor ki: "Kaynaklar, Muhammed'in putperestlik konusunda Kureyş'le uzlaşmayı kesinlikle reddettiğini ortaya koyuyor. O, pragmatik biri idi ve can alıcı önemde görmediği bir konuda uzlaşmaya girebilirdi. Ama Kureyş O'na, çok Tanrı arasından birinin en büyük olduğu bir çözümle kendisi ve Müslümanlar Allah'a taparken kendilerinin tanrılarına tapınmalarına izin vereceği bir uzlaşmayla geldiğinde, Muhammed bu öneriyi şiddetle reddetmişti.

Kur'andaki anlatımla, "Ey inkârcılar, ben sizin taptıklarınıza tapmam ve benim taptığıma da sizler tapmazsınız. Sizin dininiz size benim dinim banadır."[477] Müslümanlar yalnızca Tanrıya taparlardı ve Kureyş tarafından eş koşulacak sahte tapınma nesnelerine ister ilah ister değer olsun, dayanamazlardı."[478]

Emile Dermenghem diyor ki: "Kureyş'in ileri gelen yöneticilerinden Ebu Cehil, Ebu Süfyan, Utbe b. Rebia, Şeybe b. Rebia, Velid b. Mugire bir araya gelerek Peygamber'in amcası Ebu Talib ile görüşmeye geldiler. Ebu Talib'den istedikleri tek şey, yeğeninin ağzını kapatmasıydı.

Yaşlı adam Ebu Talib, Mekkelilerin bu tehditlerinden korktu ve çekindi. Gerek kendisini ve gerekse Haşimoğullarını, bu kadar düşmanın Mekke'de sözü geçen insanların kin ve gazabını hedef etmemesi için Peygamber'e yalvardı. Ve (Ebu Talib) O'na (Muhammed Aleyhissalatu Vesselama) şöyle dedi:

---

476. "Fetanet Delilleri" bölümünün muhtelif alt başlıklarında bununla ilgili çokça örnek verilecektir.
477. el-Kâfirûn, 109/1-6.
478. Armstrong, *Tanrı'nın Tarihi*, s. 238.

"Beni de kendini de tehlikeye atma! Gel bu sevdadan vazgeç! Kaldıramayacağımız bir yükün altına bizi sokma!

Hz. Muhammed (s.a.v.), amcasının kendisini yalnızlığa terk edeceğini zannederek son derece mahzun şekilde şöyle dedi:

"Amca, eğer onlar güneşi sağ elime ayı da sol elime yerleştirecek olsalar dahi ben bu davadan asla vazgeçmem. Ta ki Cenab-ı Allah beni ya bu konuda muzaffer kılar veyahut ben bu uğurda ölüp giderim.

Hz. Peygamber bu sözlerini söyledikten sonra gözyaşlarını içine akıtarak ağlamaklı bir şekilde çekip gitti. Bunu gören Ebu Talib, hemen arkasından seslenerek onu yeniden çağırdı ve ona şöyle dedi:

"Kardeşimin oğlu, yemin ediyorum ki seni yalnız bırakmayacağım. Git dilediğini söyle, asla hiç kimseye seni teslim etmeyeceğim."

Bu anlatı pek çok yerde nakledilmiştir.[479]

Bu olay siyaseten açıklanamaması noktasında incelediğimiz üzere açıkça bir samimiyet delilidir. Ayrıca farklı bir yönden de onun inanmışlığını gösteren bir delil olacaktır.

İnsan denen mahlukun gerçeğini bilenler, ahlaken 40 yaşına kadar hiç itham edilmemiş temiz bir insanın, 40 yaşından sonra ağlayarak "Amca, onlar güneşi sağ elime ayı da sol elime yerleştirecek olsalar dahi ben bu davadan asla vazgeçmem. Ta ki Cenab-ı Allah beni ya bu konuda muzaffer kılar veyahut ben bu uğurda ölüp giderim." dediği bir davaya samimiyetle inanmış olduğunu anlamakta zorlanmazlar.

Lesley Hazleton diyor ki: "Mekkeliler şöyle diyor 'Eğer istediğin para ise hepimiz kendi servetimizden senin için toplarız. Sen de içimizdeki en zengin kişi olursun. Eğer şereflendirilmek istersen seni liderimiz seçeriz. Böylece sen razı gelmeden hiçbir karar veri-

479. Aynı anlatı için bkz. Dozy, *İslam Tarihi*, s. 45; Caetani, *İslam Tarihi*, c. 1, s. 410; Hazleton, *İlk Müslüman*, s. 145; Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, ss. 102-103; Gibbon, *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, c. 5, s. 443; Armstrong, *İslam Peygamberinin Biyografisi Hazreti Muhammed*, s. 170; Arnold, *İslam'ın Tebliğ Tarihi*, s. 32; Hazleton, *İlk Müslüman*, s. 145.

lemez ve eğer bu sana görünüp duran hayalet, kurtulamadığın gibi bir şeyse, sana bir hekim buluruz ve tüm imkânlarımızı seferber ederek seni iyileştiririz.' Hz. Muhammed'in, yoluna devam etmesini sağlayan şeyin, şahsi çıkar dışında başka her şeyin olabileceğini anlayamayan Mekkeli liderler yalnızca kendi çıkarlarının kapsamını pekiştirmiş oldular."[480]

Utbe'nin, bu bağlamda Nebi'ye (s.a.v.) getirdiği teklifler fazlasıyla meşhurdur.[481]

"Muhammed, farkında olarak yalan söyleyen bir toplum önderi idi." şeklinde bir anlatıyı sahiplenmeye çalışan bir muhalifimiz, yukarıdaki olguların tamamını siyasi olarak açıklamalıdır.

Ayrıca, dini bir beklentinin olmadığı bir ortamda, kavminin dinine, kabile bağlarına ve soy ön yargılarına, ahlakına, geleneklerine ve değer yargılarına muhalefet eden bir siyasi önderin, kavmin güçlülerine de muhalefet ederek ve onların açık çek niteliği taşıyan anlaşma isteklerini reddetmesini, onları dinine girmek için nefret edecekleri siyasi içeriği zahiren görünmeyen mükellefiyetleri yerine getirmeleri zorunluluğunu şart koşmasını, kendisi için yaşıyor oldukları dünyevi lezzetleri (şarap, fuhuş vb.) yasaklamasını siyaseten açıklamak zorundadır.

Hakeza, onun bu tavrı Medine'de de sürmüştür. Örneğin, Hz. İsa'nın Allah'ın peygamberi olduğunu, Hz. Meryem'in tertemiz olduğunu ilan etmesi, Yahudilerle olan ilişki açısından kritik olmuştur. Yahudiler Hz. İsa'yı -hâşâ- bir yalancı olarak görüyor, Hz. Meryem'e ise zina iftirası atıyorlardı. Bu, Yahudilerle aşılamaz bir mesafe oluşturuyordu.

Aynı şekilde, örneğin Hz. İsa ve Hz. Meryem'in uluhiyetine inanan Hristiyanlara yaranılmaya da çalışılmıyor. Teslis, açık ifadelerle reddediyordu. "And olsun ki Allah üçün üçüncüsüdür diyenler de kâfir olmuşlardır."[482] Onların, Hz. İsa (a.s.) ve Meryem'e ilahlık atfetmeleri aynı şekilde açık ifadelerle reddediliyordu.

---

480. Hazleton, *İlk Müslüman*, s. 147.
481. Detaylı okuma için bkz. Caetani, *İslam Tarihi*, c. 1, s. 423.
482. el-Mâide, 5/73.

مَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَأُمُّهُ
صِدِّيقَةٌ كَانَا يَأْكُلَانِ الطَّعَامَ انْظُرْ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الْآيَاتِ ثُمَّ
انْظُرْ أَنَّى يُؤْفَكُونَ

"Meryem oğlu Mesih, yalnızca bir elçidir. Ondan önce de elçiler gelip geçti. Onun annesi dosdoğrudur. İkisi de yemek yerlerdi. Bir bak, onlara ayetleri nasıl açıklıyoruz? (Yine) bir bak, onlar nasıl da yüz çeviriyorlar?"[483]

Bakınız, tek ayette tüm olay açıklanıyordu. Bu açıklama ne Yahudileri ne de Hristiyanları memnun edecek siyasi bir tavırda değildi.

Ayetin girişinde, Hz. İsa'nın (a.s.) peygamberliği tasdik ediliyor. Hz. Meryem sıddik (temiz, doğru sözlü) olmakla tavsif ediliyordu. Yani Yahudilerin ona attığı iftira yalanlanıyor. Bu kısma kadar olan bölüm, Yahudilere cevaptı.

Devamında buyruluyor ki; "O ikisi yemek yerlerdi." Yani yemek yemeğe ve sonrasında tuvalete gitmeye ihtiyaç duyarlardı. Bunlar ise ilahta olmayacak şeylerdir. Bu kısımda da Hristiyanlara cevap veriliyordu.

Hz. Muhammed (s.a.v.) -hâşâ- siyaset için yalan söyleyen birisi olsaydı, tüm grupları karşısına almasındaki neden ne olabilirdi?

Emile Dermenghem diyor ki: "Şu da bir gerçektir; Hz. Muhammed'in sözleri, kendi döneminde yaşayan insanların hoşlarına gidecek şekilde uydurmak suretiyle onları daha kolay kendisine çekip ikna etmek için taviz vermeyi aklından bile geçirmemiştir."[484]

KENDİ GETİRDİĞİ HABERDEN ETKİLENMESİ

Bu başlıkta, Hz. Muhammed'in (s.a.v.), kendi getirdiği haberden etkilenmesini gösteren örnekler incelenecektir. Eğer Hz. Mu-

---

483. el-Mâide, 75.

484. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 291.

hammed (s.a.v.) -hâşâ- yalan söyleyen ve yalanının farkında olan birisi olsaydı, psikolojik açıdan haberin içeriğinden etkilenmemesi gerekirdi. Zira kendi söylediği bir yalandan kendisinin etkilenmesi abes olurdu. Oysa biz, pek çok örnekte onun, kendi getirdiği haberin içeriğinden etkilendiğini müşahede etmekteyiz. Bu noktada da siyaseten açıklanamayacak pek çok husus gözlemliyoruz.

Oğlu İbrahim'in Vefatı

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) oğlu İbrahim vefat ettiği gün güneş tutulunca, bazı kimseler bu iki olay arasında irtibat kurmuş ve "Güneş, Peygamber'in oğlu öldüğü için tutuldu." demişlerdir. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) de güneş ve ayın ilahi birer alamet olup bir kişinin ölümü üzerine tutulmayacağını belirtmiştir.[485]

İlgili hadis şöyledir: "Şüphesiz Güneş ve Ay, Allah Teâlâ'nın ayetlerinden iki ayettir. Herhangi bir kimsenin ölümü veya doğumu yüzünden tutulmazlar. Siz onların tutulduğunu gördüğünüz zaman, tutulma sona erinceye kadar namaz kılınız ve dua ediniz."[486]

Bu örneği lütfen dikkatle okuyunuz. Bence, başka hiçbir şey olmasa, sadece bu dahi, "Hz. Muhammed (s.a.v.), farkında olarak Cebrail'le konuştuğu konusunda yalan söylüyordu. Bununla toplumda yapmak istediği değişimi peygamberlik zeminine oturtmak istiyordu. Çünkü peygamberlerin otoritesi fazladır. Bu yüzden o, bir toplum önderidir." görüşünü çürütmeye yetecektir.

Bu hadis, sonradan bu delil için uydurulmuş da olamaz. Zira söz konusu hadisi kullandığım bağlamda ele alan Müslüman bir yazar, bugüne kadar görmedim.[487] Eğer bunun için uydurulmuş olsaydı,

485. https://islamansiklopedisi.org.tr/kusuf

486. Buhari, "Küsûf", 1, 3, 8; Müslim, "Küsûf", 10.

487. Aslında bu delili, yaklaşık iki yıl önce bir platformda aktarmıştım. O dönemden sonra okuduğum Emile Dermenghem'in de bu hadisin, nübüvveti ispatlayıcı yönüne işaret ettiğini müşahede ettim. Gerçi o, benim kullandığım bağlamdan daha yüzeysel bir şekilde delil olarak ele almıştı. "Yalancı bir toplum önderinin, böylesi bir olaydan menfaat devşire

ilk dönemden beri bu konuda kullanıldığını ve kitaplarda buna göre bölüm başlıkları altına alındığını görürdük. Oysa bu hadis, bütün hadis kitaplarında "güneş tutulması, güneş tutulması namazı" vb. başlıklar altındadır... Hadis, ispatlamaya çalıştığım konu için uydurulmuş olsaydı, uyduranlar, çıkardığım bu anlamı, muhakkak hadisin metninde geçirirlerdi ve sonraki âlimler bunu hadis kitaplarında, nübüvvet ispatı ile ilgili bahisler içerisinde ittifakla kullanılırdı. Oysa bunların hiçbirisi olmamıştır.

Ayrıca hicri 10. yılın Şevval ayının 29'una (miladi 27 Ocak 632) denk gelen bir Güneş tutulmasının olduğu, bugün astronomik verilerle hesaplanabilmektedir.[488]

Montgomery Watt diyor ki: "Mariye ona, yaklaşık 630 yılında, İbrahim adında bir oğlan doğurmuş ve bu, onu çok mutlu etmişti."[489]

Emile Dermenghem diyor ki: "İbrahim'in vefat ettiği gün güneş tutulması hadisesi de yaşandığından, bazı Müslümanlar güneş İbrahim'in ölümü üzerine tutuldu, deyince yüce insan büyük peygamber Hz. Muhammed, bu görüşü reddederek şöyle demişti: 'Güneş ve ay Allah'ın ayetlerinden bir ayettir. Bunlar, hiç kimsenin ölümünden dolayı tutulacak değillerdir.'

Bu söz, yalancı bir peygamberin ağzından çıkacak bir söz müdür? Gerçekten Hz. Peygamber bu sözü söylediğinde, oğlunun ölümü için yapılan bir iltifat -eğer yalancı bir peygamber olmuş olsaydı- belki o hüzün anında ona güzel gelirdi. Fakat sadık ve yüce bir insan, hakkı, hakikati kendisi aleyhine de lehine de olsa anında söylemiştir."[490]

---

ceği" olgusuna değinmemişti. Bu delile, bu eserimizdeki bağlamda değinen bir eser bilmiyorum.

Burada ispatlamaya çalıştığım şey, delilin bana ait olması değildir. Bu delile işaret edilmemiş olması, hadisi delil kabul etmeyenler için de tatmin edicidir. Zira onlar, hadislerin uydurulduğunu düşünseler de bu hadisin ilgili bağlamda delil olarak kullanılmaması, onun bunu ispat etmek için uydurulmadığı konusunda açık bir delil olacaktır.

488. Apaydın, *Siyer Kronolojisi*, s. 726.

489. Watt, *Hz. Muhammed Peygamber ve Devlet Adamı*, s. 256.

490. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 328.

Bu olayın Dermenghem'de yarattığı coşku makuldür. Zaten olay böylesine şaşırtıcı olduğu için burada delil olarak öne sürüyoruz. Dermenghem'in bu üslubundan, onun Müslüman olduğu zannedilmesin. Kendisi Müslüman değildir. Kaynak verdiğimiz eserde, İslam'ın Hristiyanlık karşısındaki pozisyonunu daha aşağı görmüştür. İslam'ın Hristiyanlıktan alıntı olduğunu iddia ettiği pasajları mevcuttur.[491]

O, haklı bir coşkuyla birlikte olayı yeterince tahlil edememiştir. Meseleyi, Nebi'nin (s.a.v.) kişisel psikolojisi ve hüznü üzerinden yorumlamıştır. Oysa çok daha önemli olan, bu olayın toplumsal yönüdür.

Şimdi düşünün; siz -hâşâ- toplumunuzu, peygamberliğinize inandırarak kafanızdaki planları uygulamak isteseniz; bunun için bir melekle görüştüğünüzü ve Allah'ın peygamberi olduğunuz -hâşâ- yalanını ortaya atsanız ve oğlunuzun öldüğü gün, güneş tutulması olsa, halk bunu, sizin peygamberliğinize kanıt saysa, oğlunuz öldüğü için güneşin tutulduğunu söyleseler bunu kullanmaz mısınız? Onlar, daha önceden de böyle doğal olaylar üzerinden insanlara kutsiyet atfetmeye alışkınlar. Fakat siz kalkıp "Bunun benim oğlumla hiçbir alakası yok!" diyorsunuz.

Oysa, olağanüstü bir iddia ile bir yalan söyleseydiniz, böylesi bir denk gelme, bulunmaz bir ganimet değil midir? Neden böyle bir şeyi terk edesiniz? Zaten istediğiniz şey, insanları peygamberliğinize inandırmak değil midir?

Eğer, melekle görüştüğünüz iddiasında bulunan yalancı bir peygamber olsaydınız, güneş tutulmasının olduğu gün, iddianızı desteklemek için, yaşanan hadisenin sizinle kıyıdan köşeden alakalı herhangi bir olayla bağlantısını kurarak insanların size olan bağlılıklarını pekiştirmek istemez miydiniz?

Nebi'nin (s.a.v.) bu tavrı "yalan söyleyerek peygamberliğine inandırmaya çalışan toplum önderi" kurgusu ile nasıl açıklanabilir? Bu olağanüstü fırsatı lehine kullanmaması bu kurguda nasıl yorumlanabilir?

---

491. https://islamansiklopedisi.org.tr/dermenghem-emile

Bence, farkında olarak yalan söylediği iddiası, sadece bununla dahi reddedilebilir. Ama delil sayısını artırmakta fayda var.

Haberin İçeriğinden Kendisini Soyutlamıyor Oluşu

Aşağıda yapacağımız tüm nakiller, O'nun getirdiği haberden etkilendiğini ve kendisini haberin içeriğinden soyutlamadığını gösteren delillerdir. Şayet o -hâşâ- "farkında olarak yalan söyleyen birisi" olsaydı söylediği yalanın içeriğinden kendisini soyutlar ve ondan etkilenmezdi. Burada serdedeceğimiz örnekler bu ihtimali çürütmektedir.

Hicret esnasında Müşriklerin mağarada onları yakalamak üzere olması esnasında yaşanan o korku verici anı inceleyecek olursak:

Bodley diyor ki: "İçlerinden bir kısmı, kaçakların, nihayetinde bağdaş kurup oturmuş oldukları mağaraya geldiler. Ebubekir titremeye başladı. O, şehirli bir adamdı ve artık elli yaşını geçkindi. Son senelerde pek çok şey geçirmiş, görmüştü ve bu çeşit bir firar onun yaşayış tarzının tamamıyla haricinde idi. Son derece korkmuştu ve bunu Peygamber'e söyledi. Muhammed, her türlü hâl ve şart altında muhafaza ettiği iradesi ile gayet sakindi. Hz. Ebubekir, iki silahsız insanın, kana susamış bir muharip sürüsüne karşı ne yapabileceklerini sorduğu zaman şu cevabı verdi:

لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللهَ مَعَنَا

'Üzülme, Allah bizimle beraberdir!'[492]

Olayın bu anlatısı oldukça meşhurdur."[493]

Hz. Ebubekir'in samimiyet ve fedakârlıkları ile ilgili çokça husus, "Sahabenin Tarihi Kaynaklığı" bölümünde anlatmıştık. O hâlde Hz. Muhammed (s.a.v.), gerçekten bu sözü söylemiş olmalıydı. Aksi hâlde Hz. Ebubekir, Kur'an'da, gerçekten bir yalan yakalamış

492. et-Tevbe, 9/40.

493. Bodley, *Hazreti Muhammed*, s. 141; Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 178; Hazleton, *İlk Müslüman*, s. 206.

olurdu. Öyle bir durumda Hz. Ebubekir'in samimiyet ve fedakârlıklarını anlamlandırmak imkânsız bir hâl alırdı.

Margoliouth diyor ki: "Ebubekir ona inanmıştı ve suç ortağı değildi."[494]

O, burada bir yalan yakalamış olsaydı, kendisi için evladını karşısına aldığı, servetinden olduğu, yerini yurdunu terk ettiği, fiili işkencelere maruz kaldığı bir dinin yalan olduğunu öğrenmiş olurdu. Böyle bir durumda Müslüman kalmaya devam etmesi beklenemezdi. Bunu anlamasına rağmen Müslüman olduğunu söylemeye devam etseydi bu ancak çıkar için olurdu. Oysa biz, onun, halifeliği döneminde de dünyevi menfaatten ne kadar uzak ve zahidane bir hayat yaşadığını göstermiştik. O hâlde Hz. Muhammed (s.a.v.), gerçekten bu sözü söylemiştir.

Şimdi düşünelim; Hz. Muhammed (s.a.v.) orada yakalansaydı ne olurdu? Hiçbir himayesi yoktu. Onu yakalayan Mekkeliler kendisini öldürselerdi, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) kabilesinin başındaki Ebu Leheb, O'nun kanının peşine düşmeyecekti. Zira daha önce Ebu Leheb ile yaşadıkları gerilimi ve himaye kaybını anlatmıştık. Müslümanlar Mekke'den ayrılmıştı. Bu an, belki de İslam'ın en kritik anıdır. Yakalanmak üzeredirler. İnanmayan birisi, böyle bir anda, bu tarz bir tevekkül cümlesini söyleyebilir mi? Vallahi bu, pürüpak bir samimiyet delilidir. Halis bir imanın alametidir.

Montgomery Watt, boykot dönemini anlatırken diyor ki: "Muhammed'in başından böyle bir maceranın geçtiğini gösterir. Ve bize hayatının bu kritik döneminde işler onun için gittikçe zorlaştığında onun gittikçe daha ziyade 'yalnızca Allah'a sığınmakta' olduğuna gerçekten inanabiliriz."[495]

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) -hâşâ- bilerek yalan söyleyen birisi olduğunu düşünsek bu sığınmaların hiçbiri anlaşılır olmayacaktır. Aşağıda sıralayacağım tüm nakiller birer samimiyet delilidir.

Emile Dermenghem diyor ki: "Taifte çocuklar tarafından taşlanması sonrasında; 'Allah'ım gücümün zayıflığını çaresizliğimi in-

494. Margoliouth, *Muhammed ve İslam'ın Yükselişi*, s. 90.
495. Watt, *Hz. Muhammed Peygamber ve Devlet Adamı*, s. 97.

sanlar gözündeki değersizliğimin hâlini sana arz ediyorum. Allah'ım sen merhametlilerin en merhametlisisin. Sen zayıfların ve düşkünlerin müstaz'afların Rabbisin ve benim de Rabbimsin. Beni kime bırakacaksın. Bana surat yapacak uzak bir kimseye mi, yoksa işimi eline teslim ettiğin bir düşmana mı? Eğer sen bana karşı gazap etmemişsen ben hiçbir şeye aldırış etmiyorum. Fakat senin vereceğin afiyet sağlık ve esenlik bundan daha geniştir. Ben, üzerime gazabı indirmenden ya da bana kızıp cezalandırmandan, karanlıkları aydınlatan dünya ve ahireti düzene koyan yüzümün nuruna sığınırım Rabbim."[496]

Annemarie Schimmel şöyle diyor: "Muhammed'in Habeşistanlı müezzini Bilal, müspet şahıslardandı. Ona, Peygamber tarafından bazen şöyle rica edilirdi; 'Ezanla içimizi ferahlat."[497]

Emile Dermenghem diyor ki: "Ölümünden önceki hastalığı esnasında Rasûlullah, hücresinden, müminlerin namaz için toplandığı bir anda Mescid'e çıktı. Bir kere daha onlara namaz kıldırdıktan sonra şöyle dedi:

'Ey insanlar! Eğer ben, herhangi birinize haksızlık edip onun sırtına vurduysam, işte sırtım... O da gelsin bana vursun, hakkını alsın. Eğer aranızda birinin şeref ve haysiyetine dokunduysam, o da aynı şekilde işte benim şerefim, gelsin benden intikamını alsın. Eğer birinizden herhangi bir mal aldıysam, işte benim malım... gelsin hakkını alsın. İnsanın, ahirette zor duruma düşmesindense dünyada yüzünün kızarması daha hayırlıdır."[498]

Nebi (s.a.v.) vefatı esnasında, "Allah'ım, en yüce dost." demiştir.[499]

Vefatından önceki son söz ve davranışları dahi samimi bir inanca işaret eden kişi -hâşâ- yalancı olabilir mi?

Hz. Âişe (r.anha) diyor ki: "Hava bulutlandığı vakit Hz. Peygamber'in yüzünün rengi değişir, yerinde duramayıp içeri girer, dışarı çıkar, öteye beriye gider gelirdi. Yağmur yağdığı vakit ise rengi

---

496. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 161.
497. Schimmel, *Hz. Muhammed*, s. 21.
498. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 383.
499. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 385.

açılırdı. Ben bunu, O'nun yüzünden anlardım. Kendisine sebebini sorduğumda, 'Ya Âişe, belki bu bulut Ad kavminin dediği gibi (bir azap) olur. 'Onu vadilerine gelen bir bulut hâlinde görünce bu bize yağmur verecek bir buluttur.'[500] derlerdi.' buyurdu."[501]

Bu rivayetlerin ardından rüzgâr estiğinde okunacak zikirler ve dualar nakledilmiştir.[502] Bu hadis "Böyle olaylar olunca O böyle yapardı. Siz de öyle yapın!" bağlamında nakledilmiştir. Bu hâliyle biz, O'nun Cebrail'den gelen vahye inandığını daha net anlarız. Çünkü burada, kitabın girişinde "Kaynaklarımızın Güvenilirliği" bölümünde uzun uzun anlattığımız ikincil delil mantığı ortaya çıkmış olur.

O hâlde, bu haber yalansa ve O, saçma şekilde bundan korkuyorsa bu şahsa -hâşâ- deli demeniz gerekecektir. Oysa öyle olmadığını bir sonraki bölümde "Fetanet Delillerinde" ele alacağız. O'na, "yalandan numara yapan toplum önderi" desek rüzgâr geldiğinde tasvir edilen endişeli hâlini nasıl anlatabiliriz? Neyle açıklayabiliriz? Benzeri durumlar güneş tutulmasında da olmuştur. Ayrıca, kıyametin başlangıç alametleri olarak sayılan şeylere karşı da benzer tavırlar göstermiştir. Tüm bunlar, kendisinin de inandığını düşünmemizi gerektirmez mi?

Bu delillerin hepsi de, O'nun, "yalan söylediğinin farkında olan bir toplum önderi" kurgusuna muhaliftir.

Montgomery Watt diyor ki: "Kur'an'ı Muhammed'in normal bilincinden ayrı tutmamız gerekir. Zira bu ayrım onun için hayati bir şeydi. O, başından beri, kendisine tabiatüstü bir kaynaktan geldiğine inandığı şey ile kendi zihninin ürünü olan şeyleri dikkatli bir şekilde ayrı tutmuş olmalıdır. Bu ayrımı nasıl yaptığı pek açık değildir. Ancak bu ayrımı yaptığı kesindir."[503]

---

500. el-Ahkâf, 46/24. Yani bulutun yağmur getirdiğini zannetmişlerdi oysa azap gelmişti.
501. Müslim, c. 1, s. 616, "İstiska", 15 (899); Buhari, "Bed'ü'l-Halk", 5, "Tefsir", "Ahkâf", 2.
502. Müslim, "İstiskâ", 15.
503. Watt, *Muhammed Mekke'de*, s. 90.

Vahye Tepki

Vahyin ilk gelişi ile ilgili anlatımın, "kafasında bir yalan oluşturmuş ve kavmini buna ikna etmek isteyen yalancı" portresine hiç de uygun olmadığını müşahede etmek zor değildir. İlk vahyin inişini aktaran uzun metnin konumuzla ilgili kısmı şöyledir:

"Bir gün ona melek gelip

'Oku!' dedi. Aleyhissalatu Vesselam;

'Ben okuma bilmiyorum!' cevabını verdi. (Hz. Peygamber (s.a.v.), hadisenin gerisini şöyle anlatır: Ben okuma bilmiyorum deyince), melek beni tutup kucakladı, takatim kesilinceye kadar sıktı. Sonra bıraktı. Tekrar;

'Oku!' dedi. Ben tekrar;

'Okuma bilmiyorum!' dedim. Beni ikinci defa kucaklayıp takatim kesilinceye kadar sıktı. Sonra tekrar bıraktı ve;

'Oku!' dedi. Ben yine;

'Okuma bilmiyorum!' dedim. Beni tekrar alıp üçüncü sefer takatim kesilinceye kadar sıktı. Sonra bıraktı ve;

'Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku! Rabbin kerimdir, o kalemle öğretti. İnsana bilmediğini öğretti.'[504] dedi."

Rasûlullah Aleyhissalatu vesselam, bu vahiyleri öğrenmiş olarak döndü. Kalbinde bir titreme (bir korku) vardı. Hatice'nin yanına geldi ve;

"Beni örtün, beni örtün!" buyurdu.

Onu örttüler. Korku gidinceye kadar öyle kaldı. (Sükûnete erince) Hz. Hatice'ye (r.anha), başından geçenleri anlattı ve;

"Nefsim hususunda korktum!" dedi.

Hz. Hatice de, "Asla korkma! Vallahi Allah seni ebediyen rüsva etmeyecektir. Zira sen sıla-i rahimde bulunursun, doğru konuşursun, işini göremeyenlerin yükünü taşırsın, fakire kazandırırsın, mi-

504. el-Alak, 96/1-5.

safire ikram edersin, Hak yolunda zuhur eden hadiseler karşısında (halka) yardım edersin!" dedi.[505]

Bu olay, oryantalistlerin eserlerinde de sıkça ele alınmıştır.[506]

Rasûlullah'ın (s.a.v.) tepkisinde endişe, korku ve şaşırma müşahede ediliyor. Korku hâli ile eve dönüyor kendi aklından endişe ediyor ve hanımı onu teskin ediyor. Bu ne kadar insani değil mi? Biz de böyle bir şeyle karşılaşsak herhâlde böyle tepkiler verirdik.

Lesley Hazleton, bir konuşmasında bu hadiseyi yorumlarken şöyle diyor:

"610 yılında bir gece Muhammed'e olan şeyi, Mekke'nin hemen dışındaki bir dağda... O gecenin elimizdeki ilk rivayetlerinde beni vuran şey, pek de orada ne olduğu değildi. Orada neler olmadığıydı. Ne olmadı?

Muhammed dağdan sevinçten havalara uçarak inmedi. 'Yaşasın, Allah'a sonsuz şükür.' diye bağırarak koşmadı. Nur ve neşe saçmadı. Kendine eşlik eden melekler korosu, ilahi müzik, coşku yoktu, zevkten mest olma yoktu. Altın bir hale sarmamıştı onu. Gelen vahiy, Kur'an'ın hepsi bile değildi. Sadece beş ayet. Kısacası, kendisine tepki göstermeyi kolaylaştıracak hiçbir şey yapmadı. Bu vahiy tecrübesini, dünyevi kişisel hırslarını gizlemek için icat etmiş, diye eleştirebileceğimiz hiçbir şey yapmadı."[507]

Yine Lesley Hazleton, *İlk Müslüman* adlı eserinde şunları kaydediyor: "Hira Dağı'nın tepesinde her ne yaşanmış olursa olsun, Hz. Muhammed'in katışıksız insani tepkisi, tarihsel gerçeklik açısından en güçlü sav olabilir. Duyduğu sözcüklerin ister kendi içinden isterse dışarıdan geldiğini düşünün, Hz. Muhammed'in, bunları deneyimlemiş ve hem kendisi hem de içinde yaşadığı dünyasına dair algılarını paramparça edecek bir güçle yaşamış olduğu açıktır. Dehşet, ye-

505. Buhari, "Bed'ü'l-Vahy", "Enbiyâ", 21, "Tefsîr", "Alâk", "Ta'bîr", 1; Muslim, "İman", 252, (160); Tirmizi, "Menâkıb", 13, (3636). Hadisin devamı "Mucize Delilleri" bölümünde incelenecektir.

506. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 87; Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, s. 162.

507. https://www.youtube.com/watch?v=P6ycUIe2wwM (Son erişim: 23.05.2022).

gâne sağlıklı tepkiydi. Dehşet ve inkâr... Her ne kadar şok edercesine olursa olsun, eğer bu tepki şimdi hizlere beklenmedik geliyorsa, bunun nedeni, yalnızca basmakalıp kendinden geçirici gizemli kutluluk görüngüleri konusunda çok kötü yanıltılmış olmamızdır."[508]

Gerçekten de Hazleton'un belirttiği gibi, bu tarz olaylar hakkında fazlaca yanıltılmış durumdayız. İnsani tepkileri anormal zannetmekteyiz. Oysa insanlar, insani tepkiler verirler. Aslında Hz. Muhammed'in (s.a.v.) bu ilk olaydaki tepkisi o kadar organik ve anlaşılırdır ki, direkt anlatıya güvenmemizi sağlamaktadır. Bir masa başı kurgu olmadığını göstermektedir. Bu bağlamda da samimiyet delili olmaktadır.

Armstrong diyor ki: "Gerçekten de tarihsel kayıtlarda Hz. Muhammed son derece insani bir figürdür. Bir Hristiyan azize hiçbir açıdan benzememektedir."[509]

Hazleton, Hz. Hatice'nin tavrını açıklarken ayrıca önemli bir tespitte daha bulunuyor: "Tek başına bu korku bile, kocasının deneyimlemiş olduğu şeyin gerçek olduğuna inanması için yeterliydi."[510]

Hz. Hatice'nin hemen iman etmesi, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hakkında yaptığı bir değerlendirme ile açıklanabilir. Onun ilk hâli ve tavrı, yalan söylemediğini açıkça gösteriyor. Zaten Hz. Muhammed'i (s.a.v.) en iyi tanıyan oydu. Onun endişesi ile rivayetin içerisinde de nakledilen vasıflarını birlikte düşündüğünde iman etmişti. Aslında bu bir haber değerlendirmesi idi. "Haber İnşası" bölümünde bu hususu aktarmıştık. Esasında o, bir mucize görmüş değildi. Ancak haber o kadar net geldi ki iman etmesi için tüm deliller bir anda belirdi.

Hodgson diyor ki: "Ne var ki burada önemli olan tek unsur Muhammed'in çağrısı değildi. Onun kişiliği de bu çağrının karşılık görmesinde etkili oluyordu. Nitekim Muhammed, nitelikli ve seçkin insanları yeni dine kazandırıp onların sadakatini kazanmayı başarmıştı. Muhammed'in akrabalarıyla ilgili tablonun da gösterdiği üzere Muhammed, onların güvenini en samimi şekilde kazanmıştı."[511]

---

508. Hazleton, *İlk Müslüman*, s. 17.
509. Armstrong, *İslam Peygamberinin Biyografisi Hazreti Muhammed*, s. 68.
510. Hazleton, *İlk Müslüman*, s. 112.
511. Hodgson, *İslam'ın Serüveni*, s. 217.

Lesley Hazleton, kitabının muhtelif sayfalarında şunları kaydediyor: "Böylesi ön yargılı kavramları bir kenara bırakırsak Hz. Muhammed'in içinde bulunduğu dehşetin gerçek deneyiminden ortaya çıktığını görebiliriz."[512]

"Muhammed'in hezeyan korkusu, aslında tam da onun hezeyan yaşamadığının en güçlü göstergesiydi"[513]

Ayrıca ilginç olan bir diğer husus, ilk inen ayetlerin teolojik kurgudan uzak olmasıdır.

Reinhart Dozy diyor ki: "Ben de kendi açımdan şunu sorarım: Bu ayetler, Muhammed'in peygamberliğini onaylar nitelikte herhangi bir belirti içeriyorlar mı? Ruhun, Muhammed'e gelmesi için daha önemli bir nedeni olması gerekmez miydi?"[514]

اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ
الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ

"Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı bir alaktan yarattı. Oku! Rabbin en büyük kerem sahibidir. Ki O, kalemle (yazmayı) öğretendir. İnsana bilmediğini öğretti."[515]

Dileyen bu ayetleri tekrar okusun. Ben, uzun süre kafamda planladığım bir nübüvvet iddiasını ortaya atan biri olsaydım, giriş manifestomda kafamda planladığım öncelikli hususlarla ilgili konuşurdum. Oysa vakıa hiç de böyle değildir.

Bundan daha ilginç olanı; okuma, öğretme, kalem vurguları ile bu, o dönemin Arap zihnine yakın olmadığı gibi -hâşâ- yalancı bir peygamber olsaydı, o dönemin Arap toplumunda yetişmiş birinin aklına ilk gelen ifadeler de bunlar olmazdı. O dönemki Arap zihninin böyle büyük bir iddiaya başlangıcı, bunlar üzerinden olmazdı. Zira bunların hiçbiri Arapların gündemi değildi ve ilk akla gelen şeyler olması beklenmezdi.

---

512. Hazleton, *İlk Müslüman*, s. 17.
513. Hazleton, *İlk Müslüman*, ss. 113-114.
514. Dozy, *İslam Tarihi*, s. 31.
515. el-Alak, 96/1-5.

UYARI VE TESELLİ AYETLERİ

Üstteki delile benzer bir delil tipi de uyarı ve teselli ayetleridir.

Bu beni, ateist olduğum dönemde, çok etkileyen delillerden biridir. Kur'an, hitap Hz. Muhammed'e (s.a.v.) yöneldiğinde, yazarının kendi kendine mırıldandığı bir metin hissi oluşturmamaktadır. Eğer metin -hâşâ- Hz. Muhammed'e (s.a.v.) ait olsaydı böyle bir metin görmeyi beklerdik. Bilakis hitap Hz. Muhammed'e (s.a.v.) yöneldiğinde emirler, teselliler ve uyarılar görülür. Kur'an'da Hz. Muhammed'e (s.a.v.) yönelen üslup, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) iradesinden farklı bir iradeyi işaret eder. Bu durumu örneklerle açıklayalım.

Uyarı Ayetleri

عَبَسَ وَتَوَلَّىٰٓ أَن جَآءَهُ ٱلْأَعْمَىٰ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُۥ يَزَّكَّىٰٓ أَوْ يَذَّكَّرُ
فَتَنفَعَهُ ٱلذِّكْرَىٰٓ أَمَّا مَنِ ٱسْتَغْنَىٰ فَأَنتَ لَهُۥ تَصَدَّىٰ وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا
يَزَّكَّىٰ وَأَمَّا مَن جَآءَكَ يَسْعَىٰ وَهُوَ يَخْشَىٰ فَأَنتَ عَنْهُ تَلَهَّىٰ كَلَّآ إِنَّهَا
تَذْكِرَةٌ فَمَن شَآءَ ذَكَرَهُۥ

"Yüzünü ekşitip başını çevirdi. Görme engelli o kişi geldi diye. Ama (Ey Peygamber!) Sen nereden bileceksin, belki o kendini arındıracaktı. Yahut o bir öğüt alacak, bu öğüt kendisine fayda verecekti. Sen ise kendini her bakımdan ihtiyaçsız görenle ilgileniyorsun. Onun arınmamasından sen sorumlu tutulmayacaksın ki! Gönlünde Allah korkusu taşıyarak koşup sana geleni umursamıyorsun! Hayır! Şüphesiz bu ayetler birer öğüttür. Dileyen ondan öğüt alır."[516]

Bildiğiniz üzere bu ayetler, gözleri görmeyen sahabe İbn Ümmi Mektum'un Rasûlullah'a (s.a.v.) gelmesi üzerine nazil oluyor. Bu olay, neredeyse tüm tefsirlerde, aynı şekilde anlatılmıştır. Bu ayetleri ya da olayı ele alan oryantalistler de, genelde aynı tarz nakillerde bulunmuşlardır.[517]

---

516. el-Abese, 80/1-12.
517. Kettani, *İslam Tarihi*, c. 1, ss. 484-485.

Ayrıca ilk dönemlerde ayet, samimiyet delili bağlamında delil olarak kullanılmamıştır. İlk dönemde bu bağlamda delil kılınmamış olması yeterli olmakla beraber, sonraki dönemlerde de delil olarak kullanıldığına ben denk gelmedim. Bu, ayetlerin bu bağlamda kurgulanmadığına ikincil delildir.

Efendimiz (s.a.v.) o esnada Mekke müşriklerine İslam'ı tebliğ ediyordu ve onlar da dinliyorlardı. Sahabi efendimiz o an için çok da önemli olmayan bir şey sormuştu ve Rasûlullah O'nu ne azarlamış ne de terslemişti. Sadece yönünü ondan çevirip müşriklere tebliğ etmeye devam etmişti. Ayetin lafzından da anlaşılan budur. Zaten Rasûlullah'ın (s.a.v.) yönünü çevirdiğini İbn Ümmü Mektum görmüyordu bile. Ancak ilkesel ve oldukça sert bir uyarı almıştı.

Kur'an metninin üslubuna alışkın olanlar, ilk ayette üçüncü tekil şahısla Nebi'den (s.a.v.) bahsedilmesinin sertliğini kolayca fark edeceklerdir. Zira bu oldukça uzak bir üsluptur. Daha sonrasında mesele açıklanırken iltifat sanatı ile ikinci tekil şahsa geçilmiştir. Ancak olaya sert tepki ilk iki ayette ortadadır. Devamında da uyarının dozu çok yumuşak değildir.

Şimdi -hâşâ- yalan söyleyen ve yalanının farkında olan sahtekâr bir toplum önderi, siyasetçi olsaydı, neden kendi yazdığı kitapta böyle basit bir şey için kendisini eleştirsin. Oysa biz olsak bu tavrımızı, "Daha önemli bir iş yapıyordum." üzerinden kolayca temellendiremez miydik? Ben burada, Nebi'nin (s.a.v.) iradesinin dışında bir irade görüyorum. Sizce -hâşâ- yalan söyleyen ancak yalanının farkında olan bir toplum önderi ya da siyasetçi, yazdığı kitapta bu üslubu tercih eder mi? Aşağıdaki ayetleri de bu nazarla okuyabilirsiniz:

وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا

"(Rasûlüm!) Hani Allah'ın nimet verdiği, senin de kendisine iyilik ettiğin kimseye, 'Eşini yanında tut, Allah'tan kork!' diyordun.

Allah'ın açığa vuracağı şeyi, insanlardan çekinerek içinde gizliyordun. Oysa, asıl korkmana layık olan Allah'tır. Zeyd, o kadından ilişiğini kesince, biz onu sana nikâhladık ki evlatlıkları, karılarıyla ilişkilerini kestiklerinde (o kadınlarla evlenmek isterlerse) müminlere bir güçlük olmasın. Allah'ın emri yerine getirilmiştir."[518]

Üstteki ayette bir başka irade, Nebi'ye (s.a.v.), daha önceden yaptığı bir fiille ilgili uyarıda bulunuyor. Hz. Muhammed (s.a.v.) kendi iradesiyle bir davranışta bulunuyor ve başka bir irade, bu davranışı hatalı bulup sert sayılabilecek bir üslupla O'nu uyarıyor.[519]

وَإِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ لِتَفْتَرِيَ عَلَيْنَا غَيْرَهُ وَإِذًا
لَاتَّخَذُوكَ خَلِيلًا وَلَوْلَا أَنْ ثَبَّتْنَاكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلًا إِذًا
لَأَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيَوٰةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا

"O putperestler, sana vahyettiklerimizden başka şeyleri yalan yere bize yamayasın, diye neredeyse seni ayartıp ondan saptıracaklar, işte o zaman seni kendilerine dost sayacaklardı. *Hatta seni yerinde sağlam tutmasaydık, neredeyse -biraz da olsa- onlara kayacaktın! Ama o zaman sana hayatın ve ölümün sıkıntılarını kat kat tattırırdık; sonra bize karşı kendin için hiçbir yardımcı da bulamazdın!*"[520]

Şu ayetteki uyarının tonuna ve tehdidin şiddetine bakar mısınız? Siz -hâşâ- kendinizi dinî bir rolle topluma kabul ettirmeye çalışan sahte bir peygamber olsaydınız, kitabınızda kendinizle ilgili böyle uyarılar bulundurur muydunuz? Asla bulundurmazdınız. Bunlar, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) samimiyet delillerindendir.

Aşağıdaki iki ayet de uyarı ayetidir. Arapçadaki üslup Türkçe tercümeye pek yansımıyor ama, "Şu an yaptığın gibi yapma!" vurgusu güçlüdür.

---

518. el-Ahzâb, 33/37.

519. Biz dinin, Muhammed'in (s.a.v.) ismet sıfatı üzerine kurulduğuna iman etmekteyiz. Bu uyarıları naklederken, ismet sıfatına muhalif bir şeyler söylediğimiz zannedilmemelidir. Biz uyarılar üzerinden ikinci iradeye, yani Allah'ın (c.c.) iradesine işaret ederek Muhammed'in (s.a.v.) nübüvvetini ispatlamaya çalışmaktayız.

520. el-İsrâ, 17/73-75.

وَإِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ إِعْرَاضُهُمْ فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِي الْأَرْضِ أَوْ سُلَّمًا فِي السَّمَاءِ فَتَأْتِيَهُمْ بِآيَةٍ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدَىٰ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ

"Eğer onların yüz çevirmesi sana ağır geldiyse yapabilirsen yerin içine inebileceğin bir tünel ya da göğe çıkabileceğin bir merdiven arayı onlara bir mucize getiresin! Allah dileseydi, elbette onları hidayet üzerinde toplayıp birleştirirdi, o hâlde sakın cahillerden olma!"[521]

Mesela bu ayette de uyarı yüksek perdeden gelmiştir. Oysa uyarıya sebep; sadece Hz. Muhammed'in (s.a.v.), müşriklerin iman etmiyor olmasına fazlaca üzülmesidir. İkinci irade (Allah Teâlâ'nın iradesi), görünen siyasi bir fonksiyonu olmayan meselede, Hz. Muhammed'i (s.a.v.) uyarmıştır. Bunlar bizim, Kur'an'ı, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) -hâşâ- siyasi amaçlarına ulaşmak için yazdığı bir eser olarak ele almamıza mâni olan samimiyet delilleridir.

فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ عَلَىٰ آثَارِهِمْ إِنْ لَمْ يُؤْمِنُوا بِهَٰذَا الْحَدِيثِ أَسَفًا

"Bu yeni Kitab'a inanmazlarsa (ve bu yüzden helak olurlarsa) arkalarından, üzüntüyle neredeyse kendini harap edeceksin."[522]

Aşağıdaki iki ayette, Nebi'yi (s.a.v.) de inşa eden ve O'nu eğiten farklı bir irade müşahede ediyoruz:

وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ

"Rablerinin rızasını umarak gece gündüz ona dua edenleri sakın kovma! Onların hesabından senin üzerine, senin hesabından da onların üzerine (onları kovmanı gerektirecek) bir sorumluluk yoktur. (Buna rağmen onları meclisinden kovarsan) zalimlerden olursun."[523]

---

521. el-En'âm, 6/35.
522. el-Kehf, 18/6.
523. el-En'âm, 6/52.

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ
وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ
أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا

"Rızasını dileyerek sabah akşam Rablerine dua edenlerle olmak için elinden gelen çabayı göster. Dünya hayatının çekiciliğine meylederek gözlerini onlardan çevirme! Bizi anmaktan kalbini gafil kıldığımız, kötü arzularına uymuş ve işi gücü aşırılık olan kimseye boyun eğme!"[524]

عَفَا اللّٰهُ عَنْكَ لِمَ أَذِنْتَ لَهُمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذِينَ
صَدَقُوا وَتَعْلَمَ الْكَاذِبِينَ

"Allah seni affetsin! Doğru söyleyenlerin kim oldukları senin için netleşinceye ve kimlerin yalancı olduğunu kesinleştirinceye kadar niye onlara izin verdin ki?"[525]

Yine bu ayette de Nebi (s.a.v.), savaştan kaçıp bahaneler öne sürenleri kendi hâllerine bırakıyor. Farklı bir irade, bu uygulamayı sertçe tenkit ediyor ve ne yapılması gerektiğini anlatıyor. Bu ayetlerin hepsi, Nebi'nin (s.a.v.) zelleleri sonrası nazil olmuş değildir. Bir kısmı önden uyarıdır. Bir kısmı Nebi'nin (s.a.v.) ufak iç geçirmeleri üzerine nazil olmuştur. Bunların hiçbirisi, siyasi manevra sağlayan konular olmadığı gibi, çok önemli şeyler de değildir.

Ayetleri tekrar tekrar okuyun. Ben, bunlarla Müslüman oldum. Bu üslup Nebi'ye (s.a.v.) ait olamaz. Eğer O -hâşâ- siyasi menfaatleri için "Ben peygamberim." diyen birisi olsaydı, asla böyle bir üslup tercih etmezdi. Hele de kendisine yüksek bir pozisyon sağlayıp halkı kandırması gerekirken.

O, tüm günahlardan Allah'ın koruması ile korunmuş, pirüpak Mustafa'dır (sallallahu aleyhi vesselem).

---

524. el-Kehf, 18/28.
525. et-Tevbe, 43.

Teselli Ayetleri

Bu uyarılardan sonra Nebi'yi (s.a.v.) teselli eden ayetler vardır. Üsluptaki bu durum, Amerikalı oryantalist Lesley Hazleton ile Fransız oryantalist Emile Dermenghem'in de dikkatini çekmiştir.

Lesley Hazleton diyor ki: "Kabilesi yokluk içinde kıvranırken veya sürülürken çaresizce izlemek zorunda kalan Hz. Muhammed, bu durumdan derin bir sorumluluk hissetmiştir. Sanki Kur'an'ın sesi, onun iç derinliklerini görebiliyor ve kendisinin bile farkında olmadan içinden geçen soruların cevaplarını veriyordu."[526]

Emile Dermenghem ise şöyle diyor: "Peygamber, her gün evine doğru giderken yolda kendisine hakaret eden ya bir erkeğe ya bir kadına veya bir köleye ya da gözü dönmüş bir çocuğa rastlar ve bunların, kendisini deli ve yalancı diye itham etmelerine maruz kalırdı. Kendisini bu şekilde yorgun ve bezgin bir hâlde evine atar ve bir hasırın üzerine yatıp âdeta bezmiş bir düşünceyle dalıp giderken birden kalbinin en derin köşelerinden varlığının en samimi bir yerinden ona teselli veren bir ses yaklaşır ve Allah'ın Rasûlü olduğunu ifade ederek Hz. Peygamber'in kırılan bu maneviyatını düzeltmeye çalışırdı."[527]

Aşağıdaki ayetlerde, her teselliden sonra bir öğüt ya da emrin gelmesi ilgi çekicidir. Tesellilerin peşi sıra gelen öğüt ve emirlerde, ikinci irade açıkça hissedilmektedir.

وَالضُّحَىٰ وَالَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ وَلَلْآخِرَةُ خَيْرٌ
لَّكَ مِنَ الْأُولَىٰ وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَىٰ أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا
فَآوَىٰ وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَىٰ فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا
تَقْهَرْ وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ

"Yemin olsun, kuşluk vaktine. Kararıp sakinleştiğinde geceye ki; *Rabbin seni bırakmadı ve sana darılmadı*. Elbette işin sonu

526. Hazleton, *İlk Müslüman*, s. 161.
527. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 107.

senin için öncesinden daha hayırlı olacaktır. Rabbin sana mutlaka lütuflarda bulunacak, sen de memnun olacaksın. O seni yetim bulup barındırmadı mı? Seni şaşırmış hâlde bulup yol göstermedi mi? Ve seni yoksul bulup zengin etmedi mi? O hâlde sakın yetimi ezme! El açıp isteyeni de sakın boş çevirme! Rabbinin lütuflarını şükranla an."[528]

İtalik olarak vurguladığımız ayet, Nebi'ye (s.a.v.) bir süre vahyin gelmemesi üzerine, O'nun üzülmesi sebebiyle nazil olmuştur.

Şöyle bir düşünelim; -hâşâ- kendi kendine yalan uyduran ve yalanının farkında olan birisi olduğunuzu varsayarsak bu durumda, insanları kandırmak için yazdığınız bir metne, bir süre ara verdikten sonra tekrar yazmaya başlasanız, bu aralıktan dolayı -metnin herhangi bir yerinde- kendinizi teskin etmeniz sizce mantıklı mıdır?

أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ۝ وَوَضَعْنَا عَنْكَ وِزْرَكَ ۝ الَّذِي أَنْقَضَ ظَهْرَكَ
وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ۝ فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ۝ إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ۝ فَإِذَا
فَرَغْتَ فَانْصَبْ ۝ وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَارْغَبْ

"Biz senin göğsünü genişletmedik mi? Ve ağır yükünü kaldırmadık mı? O senin sırtını ağrıtan yükünü. Senin şanını yükseltmedik mi? Şüphe yok ki her güçlükle birlikte bir kolaylık vardır. Evet, her güçlükle birlikte bir kolaylık vardır. Öyleyse (işlerinden) boş kalınca, hemen (ibadete) dur. Ve yalnız Rabbine yönel."[529]

Kur'an'da, tevekkül ve sabır içerikli ayetlerin neredeyse tamamında bu durum gözlenebilir. Bu ayetlerin tamamında ikinci bir irade, duygusal duruma müdahale ediyor. Sadece teselli gibi pasif bir rol almayıp aktif emirler ve tavsiyelerle yol göstericilikte bulunuyor.

وَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا

"Onların söylediklerine sabret ve onlardan güzellikle ayrıl."[530]

528. ed-Duhâ, 93/1-11.
529. el-İnşirah, 94/1-8.
530. el-Müzemmil, 73/10.

إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ
إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ إِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ
الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ وَمَا أَنْتَ بِهَادِي الْعُمْيِ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ إِنْ
تُسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ

"Gerçek şu ki Rabbin, onların arasında hükmünü verecektir. O, çok güçlüdür, her şeyi bilmektedir. O hâlde sen, Allah'a güvenip dayan. Çünkü sen, apaçık hakikat üzeresin. Bil ki sen, ölülere işittiremezsin, arkalarını dönüp giderlerken sağırlara da çağrıyı duyuramazsın. Sen, körleri yanlış yoldan doğruya yönlendiremezsin. Sen, (çağrını) ancak ayetlerimize inanıp teslim olanlara duyurabilirsin."[531]

وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ

"Söyledikleri yüzünden canının sıkıldığını muhakkak ki biliyoruz."[532]

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ
رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ

"(Öyleyse) sabret. Şüphesiz, Allah'ın vaadi haktır. Günahların için bağışlanma dile ve sabah akşam Rabbini hamd ile tesbih et."[533]

وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ
فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ

"Sabret! Senin sabrın ancak Allah'ın yardımı iledir. Onlardan yana üzülme. Tuzak kurmalarından dolayı da sıkıntıya düşme."[534]

---

531. en-Neml, 27/78-81.
532. el-Hicr, 15/97.
533. el-Mü'min, 40/55.
534. en-Nahl, 16/127.

وَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

"Onların (inkârcıların) sözleri seni üzmesin. Çünkü bütün güç Allah'ındır. O, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir."[535]

وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ

"Rabbinin hükmüne sabret. Çünkü sen, gözlerimizin önündesin. Kalktığında, Rabbini hamd ile tesbih et."[536]

Aşağıdaki dört ayette ise tesellinin yanı sıra durum hakkında bilgilendirme ve durumun doğal olduğunu haber verme gibi unsurlar vardır. Ayrıca bu ayetler, kıssa anlatılarında, diğer peygamberlerin çektiklerine atıf yaparak o kıssaların Mekke gündemine dair mesajlarının da anlaşılmasında faydalıdır. Yani tüm kıssalar, bu gözle bir teselli anlamı ile okunabilir. İkinci irade, burada duygusal duruma bilgi vererek müdahale etmektedir.

وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ

"Sana yalancı diyorlarsa (bilesin ki) senden önceki peygamberler de yalancılıkla itham edilmişlerdir. Bütün işler sonunda Allah'a döndürülecektir."[537]

قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلَكِنَّ
الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ. وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا
عَلَى مَا كُذِّبُوا وَأُوذُوا حَتَّى أَتَاهُمْ نَصْرُنَا وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ
وَلَقَدْ جَاءَكَ مِنْ نَبَإِ الْمُرْسَلِينَ

"(Rasûlüm!) Onların söylediklerinin gerçekten seni üzmekte olduğunu biliyoruz. Aslında onlar, seni yalanlamıyorlar; fakat o zalimler, açıkça Allah'ın ayetlerini inkâr ediyorlar. Andolsun ki senden önceki peygamberler de yalanlanmıştı. Fakat onlar, yalancılıkla

535. el-Yûnus, 10/65.
536. et-Tûr, 52/48.
537. el-Fâtır, 35/4.

itham edilmelerine ve eziyete uğramalarına rağmen sabrettiler; sonunda yardımımız onlara yetişti. Allah'ın sözlerini değiştirebilecek hiç kimse yoktur. Muhakkak ki peygamberlerin haberlerinden bazıları sana da geldi."[538]

Mesela, yukarıdaki ayetlerde geçen "Andolsun ki senden önceki peygamberler de yalanlanmıştı. Fakat onlar, yalancılıkla itham edilmelerine ve eziyete uğramalarına rağmen sabrettiler..." ifadesi, peygamberler örneğinden yola çıkarak sabır telakkisinde bulunduğu gibi Allah'ın yardım edeceği vaadinde bulunarak da teskin etmiş oluyor.

فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُو الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَّهُمْ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِّن نَّهَارٍ بَلَاغٌ فَهَلْ يُهْلَكُ إِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ

"(Ey Muhammed!) O hâlde, yüksek azim sahibi peygamberlerin sabretmesi gibi sabret. Onlar için acele etme. Onlar, tehdit edildikleri azabı gördükleri gün, sanki dünyada gündüzün bir anından başka kalmadıklarını sanırlar. Bu bir duyurudur. Ancak yoldan çıkmış olan topluluk helak edilir."[539]

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُن كَصَاحِبِ الْحُوتِ إِذْ نَادَىٰ وَهُوَ مَكْظُومٌ

"Şimdi sen, Rabbinin hükmüne sabret ve balık sahibi (Yunus) gibi olma; hani o, içi kahır dolu olarak (Rabbine) seslenmişti."[540]

Ayet, mekzum olan Yunus'tan (a.s.) örnek getiriyor. Ve "Mekzum olma!" diyor. Mekzum, çok öfkeli ve hüzünlü anlamlarına gelir. Esasen üzüntüden kaynaklanan bir sinirdir bu. Babanızın, sizin menfaatinize olan bir işi savsaklamanıza üzülmesi ve ileride problem yaşayacağınızı düşünmesi üzerine ortaya çıkan bir öfke gibi düşünebilirsiniz.

Ben, yukarıda aktardığım ayetlerin tamamında, ikinci bir irade müşahede etmekteyim.

---

538. el-En'am, 6/33-34.
539. el-Ahkâf, 46/35.
540. el-Kalem, 68/48.

Kur'an bu tarz uyarı-teselli-emir ile ikinci iradeye işaret eden ayetlerle doludur. Hatta Kur'an-ı Kerim'in Nebi'ye (s.a.v.) hâkim üslubu budur, denilse yanlış bir söz söylenmiş olmaz. Kur'an'ın bu nazarla bir defa okunması, ön sözde belirttiğimiz gibi, kendi delillerinizi bulmanızı sağlayacaktır. Biz bu kadar örneği yeterli görüyoruz.

Montgomery Watt diyor ki: "Müslümanların geleneğine göre Kur'an, Allah sözleridir. Ve bizzat Hz. Muhammed'in kendisi de onu, o şekilde telakki etmiş olmalıdır. Dahası o, inancında, tamamıyla kusursuz bir samimiyete sahiptir. Hz. Muhammed kendi düşünceleriyle 'Kendi dışından kendisine gelen mesajları ayırt edebileceğine ikna olmuştu.' Karşılaştığı iftiralar ve düşmanlıklar karşısında kendisinin, Allah tarafından gönderilen bir kişi olduğuna tamamen ikna olmaksızın görevine devam edebilmesi imkânsız olmalıdır."[541]

Emile Dermenghem şöyle diyor: "Kendi kişisel düşünceleri ve görüşlerinden büyük bir dikkatle ayırdığı vahiy ve risalet görevi, âdeta bir kılıç gibi son derece keskin, net ve sadeydi."[542]

KIYAMET SURESİNİN ORTASINDAKİ DÖRT AYET

Kıyamet suresi, başından sonuna kadar kıyamet ve ölüm hakkındadır. Ancak surenin ortasında, dört ayetlik oldukça ilginç bir bölüm mevcuttur. Bu durumun fark edilmesi için surenin tamamını ekleyip ilgili ayetleri işaretleyeceğim:

1. "Kıyamet gününe yemin ederim. (Kusurlarından dolayı kendini) kınayan nefse de yemin ederim (ki diriltilip hesaba çekileceksiniz)."

2-6. "İnsan, kendisinin kemiklerini bir araya getiremeyeceğimizi mi sanır? Evet, bizim onun parmak uçlarını bile düzenlemeye gücümüz yeter. Fakat insan, önünü (geleceğini, kıyameti) yalanlamak ister. 'O kıyamet günü ne zaman?' diye sorar."

---

541. Watt, *Hz. Muhammed Peygamber ve Devlet Adamı*, s. 26.

542. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 291.

7-15. "Gözler kamaştığı, ay karanlığa gömüldüğü, güneş ve ay bir araya getirildiği zaman, o gün insan 'Kaçış nereye?' diyecektir. Hayır, sığınacak hiçbir yer yoktur. O gün varıp durulacak yer, sadece Rabbinin huzurudur. O gün insana, yapıp önden gönderdiği ve yapmayıp geri bıraktığı şeyler haber verilir. Hatta, mazeretlerini ortaya koysa da o gün insan kendi aleyhine şahittir."

16. "(Ey Muhammed!) Onu (vahyi) çarçabuk almak için dilini kımıldatma."

17. "Şüphesiz onu toplamak ve okumak bize aittir."

18. "O hâlde, biz onu okuduğumuz zaman, onun okunuşuna uy."

19. "Sonra onu açıklamak da bize aittir."

20-35. "Hayır! Doğrusu siz, çarçabuk geçeni (dünya hayatını ve nimetlerini) seviyor, ahireti bırakıyorsunuz. O gün birtakım yüzler aydındır. Rablerine bakarlar. O gün birtakım yüzler de asıktır. Bel kemiklerini kıran bir felakete uğratılacaklarını anlarlar. Hayır, can boğaza dayandığı, 'Kimdir (bunu) iyi edecek?' dendiği, (ölmek üzere olanın da) bunun ayrılış olduğunu bildiği, bacakların birbirine dolandığı zaman, işte o gün sevk ediliş Rabbinedir. O, (Peygamber'i) doğrulamamış, namaz da kılmamıştı. Fakat yalanlamış ve yüz çevirmişti. Sonra da kasıla kasıla ailesine gitmişti. 'Bu azap sana layıktır, layık! Evet, layıktır sana, layık!' denecektir."

36-40. "İnsan, kendisinin başıboş bırakılacağını mı zanneder. O, dökülen meniden ibaret az bir su değil miydi? Sonra bu, bir 'alaka' oldu. Derken Allah onu yaratıp güzelce şekillendirdi. Nihayet ondan da erkek ve dişi iki eşi var etti. Şimdi, bunları yapan Allah'ın, ölüleri diriltmeye gücü yetmez mi?"

Anlatının ne derece heyecanlı bir yerinde bu dört ayetin (16-19 arası ayetlerin), surenin arasına girdiğini kavramanız için şunu yapmanızı tavsiye ederim: İnternette ayeti Arapça okuyan hafızlar ve okudukları ayetlerin Türkçe meallerinin ekranda aktığı videolar mevcut. Bunlardan birini açın ve bu dört ayetin heyecanlı anlatışı nasıl böldüğünü fark edin.

Burada Nebi (s.a.v.), vahyin başlangıç döneminde, Cebrail'in aktardıklarını unutma korkusu ile dilini hareket ettirip tekrarlama-

ya çalışıyordu. Bundan dolayı bu ayetlerle böyle yapmasına gerek olmadığı aktarıldı.

Sizce bu bile, Kur'an'ı -hâşâ- Hz. Peygamber'in yazdığı iddiasına tek başına delil değil midir? Hangi şair, şiirini bu tarz cümlelerle böler? Masa başında yazılmış hangi eserde bunu görebiliriz?

Belli ki Nebi (s.a.v.), gerçekten Cebrail'in böyle bir uyarıda bulunduğunu düşünüyordu. O'nun -hâşâ- deli olmadığını, "Fetanet Delilleri" bölümünde göstereceğiz. Ancak bu ayetlerin, bütünlük arz eden böyle bir pasajın ortasına bu şekilde girmesi, bize Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Cebrail'le görüşme iddiasını -hâşâ- kafasında kurgulayıp bilerek yalan söyleyen bir toplum önderi olmadığı konusunda açık bir delil sağlamaktadır.

KİŞİSEL MENFAAT VE ADANMIŞLIK

Bu bölümde Hz. Muhammed'in (s.a.v.), böyle bir iddiayı şahsi çıkar için ortaya atmadığını gösteren örnekler ortaya koyacağız. Özellikle Batı Orta Çağ Katolik papazların metinlerinde, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) -hâşâ- şehvetperest ve kişisel menfaat için bir din ortaya atan sahte bir peygamber olduğu anlatısı oldukça yaygındır.

Batı'da, 1881 yılında ölen Thomas Carlyle'ye kadar bu kurguya itirazsız inanılmıştır. Eserde, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) samimi olduğunu aktaran Carlyle'nin bu anlatısının yeterli yankıyı bulması ve sonraki yazarları etkilemesi için doğal olarak bir miktar vakit geçmesi gerekmiştir.

Uzun süren bu anlatı pek çok eski oryantalist metni özellikle etkilemiştir. Oldukça kaba ve tahlilden uzak olan bu iddia, yakın dönem oryantalistleri tarafından tamamen terk edilmiştir, denilse abartılı olmaz. Naçizane kanaatim; oryantalizm, temel çıkış noktası olan "Hz. Muhammed'in (s.a.v.) asla peygamber olmadığı" iddiasını değiştirmiş değildir. Sadece daha sofistike bir hâle getirmiştir. Kaba söylemler genelde terk edilmiş, ancak ön yargı değişmemiştir.

Bu ön yargının bir örneği şöyledir: Kur'an'ın kaynakları konusunu çalışan yakın dönem oryantalistleri, Kur'an'daki kıssa anlatı-

larının yazılı alıntılama ile asla olamayacağını fark edince "Şifahi (sözlü) kıssa anlatıları, Arap coğrafyasında olmalı."[543] açıklamasına sığınmaktadırlar. Burada fark edildiği üzere peşin hüküm, "O, peygamber değildi. O hâlde muhakkak alıntılamış olmalı. Yazılı değilse sözlü..." şeklindedir.

Konumuza dönecek olursak Batı metinlerinde uzun süre devam eden bu anlatı, henüz aydınlanma ve aydınlanma sonrası metinleri sindirmemiş olan ülkemizde, maalesef pek çok alıcı bulmaktadır.

Bu sebeple bu kaba anlatı, bir kısım yerli yazar tarafından benimsenmiş ve hiçbir ilmî kompozisyon oluşturmayan cımbızlamacı bir mantık ve saldırgan bir dille halkın üzerine boca edilmiştir. Bu tarz eserler üzerinden çekilen videolar ile halk tabanında bir kesim arasında, yaygın bir anlatı hâline dönüşmüştür.

Umuyoruz aşağıda yazacağımız satırlar, bu kaba iddianın da terkine vesile olur.

a) Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Mal ve Dünyaya Dair Şahsi Tavrı

Aşağıda nakledeceğimiz tüm olayların, muhaliflerimizin iddia ettiği "kişisel menfaatleri peşinde şehvetperest bir yalancı peygamber" profili ile uyumlu olup olmadığını anlamak için birazcık basiret kâfidir.

Leone Caetani diyor ki: "Muhammed, hiçbir zaman bir saray hayatı kurmadı. Gayet mütevazı bir surette, alelade fâniler gibi yaşadı. Ashap ile daimî surette temasta bulundu. Kendisini tekmil kusurlarıyla olduğu gibi gösterdi. Buna rağmen, onu yine sevdiler. Takdir ve taziz ettiler. Sözlerine suret-i katiyyede inandılar ve itaat gösterdiler."[544]

---

543. Yazılı alıntılamanın da şifahi alıntılamanın da mümkün olmadığını "Mucizeler" bölümünde "Geçmişe Dair Mucizeler" alt başlığı içerisinde uzunca göstereceğiz.

544. Caetani, *İslam Tarihi*, c. 2, s. 466.

Hodgson diyor ki: "Aslında sahip olduğu bu özel konuma rağmen Muhammed, görünüşe göre her türlü lüksten uzak, tamamen basit ve mütevazı bir yaşam sürmüştü. Kendisine, genellikle kolayca ulaşılabilirdi. Dost canlısıydı. Gülmekten ve çocuklarla ilgilenmekten keyif alırdı."[545]

Lesley Hazleton diyor ki: "Mekke'nin fethinden sonra Muhammed istemiş olsaydı, kendisini Mekke'nin, hatta tüm Hicaz bölgesinin kralı ilan edebilirdi. Zira herkesçe kabul görmüş, ittifaktan sözler almış ve şimdiye kadar kimsenin elde edemediği bir konuma ulaşmıştı. Fakat o, bunların hiçbirisini yapmamıştır. İsteseydi Mekke'de, Kâbe'nin yanına bir cami ve saray inşa edip hanedanlık başlatabilirdi. Aksine o, Mekke'yi başkent ilan etmemiş ve Medine'ye geri dönmüştür."[546]

Edward Gibbon diyor ki: "Muhammed'in yapısı, kraliyetin ihtişamını hor görüyordu. Tanrı'nın elçisi, ailesinin sıradan odasında yaşıyordu. Ateşi yakıyor, zemini süpürüyor, keçilerini sağıyor ve kendi elleriyle ayakkabılarını ve yünlü elbiselerini onarıyordu."[547]

Reinhart Dozy diyor ki: "Yoksulları unutmadı ve hiçbir zaman varsıllığı (zenginliği) aramadı. Bir miktar parası olduğunda sadaka olarak dağıtmak alışkanlığıydı."[548]

Emile Dermenghem diyor ki: "Peygamber'in, ayağına giydiği pabuçlar ise genellikle meşinden sandallardandı. Çoğu kez yine yalınayak yürürdü."[549]

Bodley diyor ki: "Hz. Muhammed, camiye bir ilave olarak kendisine ve ailesine mahsus olan yerleri inşa etti. Bunlar, birbirlerinden çamurla yapıştırılmış palmiye dallarıyla ayrılmış bir sıra çok basit kulübeden ibaretti. Bu evlerde hiçbir mefruşat veya perde yoktu. Hz. Muhammed, bir halı üzerinde uyuyor ve ev işini bizzat kendisi yapıyordu. Hatta elbiselerini yamama işiyle pabuçlarını tamir et-

545. Hodgson, *İslam'ın Serüveni*, s. 232.
546. Hazleton, *İlk Müslüman*, s. 325.
547. Gibbon, *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, c. 5, s. 471.
548. Dozy, *İslam Tarihi*, s. 95.
549. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 195.

meyi bile kendisi yapardı. Bu sert yaşayış tarzı, mukaddes bir insanın yaşayış tarzı olarak kabul edilmiştir.

Fakat, mesele üzerinde zihin yorulacak olursa Hz. Muhammed'in, hiç de o eski tipte mukaddes bir adam olmadığı anlaşılacaktır. Hz. Muhammed, orta sınıfa mahsus bir konfor ve lüks içinde yetişmiştir. İlk izdivaç hayatı müddetince Mekke'nin en zengin insanlarından biri olmuştu. Buna rağmen kendisini, bütün sakinlerinin, ellerinde bulunan en mükemmel olan şeyleri kendisine hazır bir hâlde Medine'de bulduğu zaman, hatta para ve ganaimin (ganimetler) devlet kasalarına su gibi aktığı fetihlerden sonra bile Hz. Muhammed, o münzevi yaşayış tarzını değiştirmedi."[550]

Emile Dermenghem diyor ki: "Peygamber, bir insan olarak bazı hususlarda meyil sahibi olmasına rağmen o, hiçbir zaman dünyaya meyletmedi. Dünya malına ve paraya tamahta bulunmadı. Başkalarına karşı büyüklük taslayıp hiçbir zaman diğer insanlara karşı övünmedi. O, yumuşak huylu, tatlı dilli güzel kalpli merhametli bir insandı. Hatta vahiy kesildiği zamanlarda bile hiçbir zaman yumuşak kalpliliğini bırakmadı. Herkese karşı sevimli ve daima sade davrandı. Onun, kendi eliyle bizzat kendi evini süpürdüğünü, elbiselerini yamadığını, ayakkabılarını tamir ettiğini, koyunlarını sağdığını ve camide sırtüstü yere yattığını, kediye kapıyı açmak için yerinden kalktığını, hasta ve yaşlı bir horozu bizzat kendi eliyle tedavi ettiğini, terleyen atının alnını bizzat kendi elbisesiyle sildiğini, eline az da olsa para geçer geçmez, hemen etrafında fakir arayıp bu parayı onlara sadaka olarak dağıttığını, kendisini bir dünya hükümdarı şeklinde gösterecek her türlü davranıştan kaçındığını ve kendisine, 'Efendimiz... Seyidimiz...' diye hitap edilmesini yasakladığını, sarayda yaşamadığını, perdedarları ve kapıcıları olmadığını görüyoruz."[551]

Emile Dermenghem diyor ki: "Hz. Muhammed, çoğu kez şiddetli açlıklara düçar olurdu. Hatta bir gün, bir ölçü arpa almak için zırhını bir Yahudi'ye rehin verip ondan borç para almıştı."[552]

Vefat ettiğinde bu zırh hâlen o Yahudi'de rehin idi.

---

550. Bodley, *Hazreti Muhammed*, s. 152.
551. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 196.
552. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 194.

1. Bunun zırh olması, yoksulluğunun şiddetini gösterir.
2. Ölümünün de böyle olması, gücü eline aldıktan sonra da fakirce yaşadığını gösterir, çünkü olay maddi zorlukların had safhada olduğu dönemlere ait değildir.
3. Böyle şiddetli bir yoksullukta -yapılsa hiçbir güç mâni olmayacak ve kınamayacak olmasına rağmen- azınlık durumundaki Yahudi'nin malına el konulması yerine, borç alınması, toplumun adalet yapısını gösterir.
4. Azınlığa mensup bir şahsın, devlet başkanına borç verecek kadar zengin olması, iktisadi adaleti gösterir.

Margoliouth diyor ki: "Peygamber öldüğünde de onun zırhı, borcuna karşılık bir Yahudi tarafından alınmıştı."[553]

Kadı Abdülcabbar diyor ki: "Rasûlullah'ın (s.a.v.) evleri ile hanımlarının odaları, hurma liflerindendi. Akıl ve tahsil ehli, zorba krallara, demir kapılar ardındaki kalelerinde ve saraylarında suikast yapıldığını bilmektedir."[554]

Margoliouth diyor ki: "Diğer liderlerin çocuksu zevklerini tatmin eden pahalı eşyalardan sonuna kadar kaçındı. Ömer'in, kendisine yabancı temsilciler geldiğinde giymesi için ipek bir elbise alma teklifini reddetti."[555]

Armstrong diyor ki: "Muhammed'in kendisi de daima sade ve basit bir hayat sürdü. Hatta Arabistan'daki en güçlü adam hâline geldiğinde bile lüksten nefret ediyordu. Ve evinde genellikle yiyecek bir şey yoktu. Asla bir takımdan fazla giyeceği olmamıştı. Yandaşları onu, daha zengin görünümlü tören kıyafetleri giymeye teşvik ettikleri her seferinde reddetmiştir. Çoğu kişinin giydiği kaba ve kalın giysileri giymeye devam etmişti. Kendisine hediyeler verildiğinde hepsini yoksullara dağıtırdı. Ona inanan ilk insanların çoğunun Mekke'de ezilenler olması şaşırtıcı değildi. Köleler ve kadınlar, bu yeni dinin kendilerine bir umut ışığı olabileceğini hemen anlamışlardı."[556]

---

553. Margoliouth, *Muhammed ve İslam'ın Yükselişi*, s. 174.
554. Kadı Abdülcebbar, *Tesbitu Delâilu'n-Nübüvve*, s. 82.
555. Margoliouth, *Muhammed ve İslam'ın Yükselişi*, s. 197.
556. Armstrong, *İslam Peygamberinin Biyografisi Hazreti Muhammed*, s. 130.

Hitti diyor ki: "Sıkıntı ve güçlük günlerinde olduğu gibi şan ve şeref dolu günlerde de Hz. Peygamber bugün Arabistan ve Suriye'de rastlanan eski tarz evlerde olduğu gibi bir avluya açılan ve girişi, ancak bu avlu boşluğundan ibaret olan birkaç yıllık kerpiç bir evde, gösterişsiz bir hayat sürmüştü. Günlük hayatında kendisi, sahip olduğu elbiseleri sık sık tamir ederken her zaman da mensup olduğu kavmin seçkinleri arasında görülür onun geride bıraktığı miktarı pek az tutan miras devlet mülkü muamelesi görmüştür."[557]

Emile Dermenghem diyor ki: "Hz. Peygamber'in, ilk dönemlerde giyecek ihtiyacı, yiyeceğinden daha zengin değildi. Bir gün Müslüman kadın, Hz. Peygamber'e bir cübbe hediye etti. Rasûlullah'ın buna gerçekten çok ihtiyacı vardı. Ama o anda bu mecliste bulunan bir başka kişi, bu cübbeyi isteyip onu kefen yapmak istediğini söyleyince hemen o cübbeyi o sahabiye verdi. Çünkü Hz. Peygamber kendisinden bir şey isteyeni asla reddetmiyordu."[558]

b) Ailesine Dünya Malı Konusundaki Muamelesi

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ قُل لِّأَزْوَٰجِكَ إِن كُنتُنَّ تُرِدْنَ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا وَزِينَتَهَا
فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا. وَإِن كُنتُنَّ تُرِدْنَ ٱللَّهَ
وَرَسُولَهُۥ وَٱلدَّارَ ٱلْءَاخِرَةَ فَإِنَّ ٱللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَٰتِ مِنكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا

"Ey Peygamber! Eşlerine şöyle de: Dünya hayatını ve güzelliklerini istiyorsanız, gelin size bir şeyler vereyim sonra da güzellikle sizi serbest bırakayım (yani boşayayım). Eğer siz, Allah'ı, Rasûlü'nü ve ahiret yurdunu istiyorsanız, artık hiç şüphesiz Allah, içinizden güzellikte bulunanlar için büyük bir ecir hazırlamıştır."[559]

Burada, Nebi'nin (s.a.v.) eşlerinin daha iyi bir geçim talep etmesi olgusunu anlamak için mevcut geçim şartlarını da anlamak gerekmektedir. Aksi hâlde günümüz zihni için hatalı ve anakronik alg-

557. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, s. 170.
558. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 194.
559. el-Ahzab, 33/28-29.

lara yol açabilir. Ne istediklerini tahmin etmek adına, aşağıdaki nakiller faydalı olacaktır.

Hz. Âişe (r.anha) diyor ki:

"Evimizde, bazen iki üç ay geçerdi de ateş yanmazdı."[560]

"Rasûlullah vefat ettiğinde biz, iki siyahla doyuyorduk; hurma ve su."[561]

"Muhammed ailesi, Medine'ye geldikten sonra Muhammed (s.a.v.) vefat edene kadar, üç gün arka arkaya buğday ekmeği yemedi."[562]

Bu nakillerden anlaşılan o ki Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ailesinin talebi konfor değildi, sadece biraz daha iyi şartlardı.

Bu ayet, açıkça ailesinin geçim zorluğu çektiğini gösterir.[563] Mukaddime bölümünde, ikincil delil mantığını anlattık. Burada, "Peygamberin geçimi kötüdür." şeklindeki direkt ifadeden çok daha güçlü bir delalet var. Zira, "geçim sıkıntısı ile ilgili bir problemin çözülmeye çalışılması" geçim güçlüğünü çok daha net bir şekilde gösterir. Orada refah içinde yaşıyor olsalardı bu ayet, oldukça garip olurdu. Ayrıca ayet, Medeni'dir ve İslam'ın oldukça güçlendiği bir döneme aittir. Yani ayet nazil olduğunda Nebi (s.a.v.), koca bir toplumun tek yöneticisi idi. Ancak buna rağmen hanımları, geçim darlığından şikâyet ediyorlardı ve bu sorun ayetle yapılan bir uyarı ile çözülmeye çalışılıyordu. Hem de dikkat çeken bir üslup sertliği ile... Çünkü böylesi bir talep bile anormal bir durum gibiydi.

Hâşâ, Muhammed (s.a.v.) kendi çıkarları için bu iddiayı ortaya atmış olsaydı, bu talebi Kur'an diliyle reddetmesine ne gerek vardı? Zaten mümkün olduğunca mal ve servete sahip olmaz mıydı? Aynı şekilde, eşlerinin de toplum standartlarının çok üzerinde bir konfor düzeyine sahip olmaları gerekmez miydi? Oysa vakıa hiç de öyle değildir.

---

560. Tirmizi, 2471.
561. Buhari, "Taam", 5442.
562. Buhari, "Taam", 5374, Müslim "Zühd" ve "Rekaik", 2976.
563. Armstrong, *İslam Peygamberinin Biyografisi Hazreti Muhammed*, s. 346.

Bu olayın gerçekleştiği dönemde Nebi (s.a.v.), ailesinin yanından ayrılmış ve kilere benzeyen bir yerde bir ay kalmıştır. Bununla ilgili anlatının detayları da incelediğimiz hususta bize fazlaca veri sağlayacaktır.

Emile Dermenghem diyor ki: "Peygamberin, eşleriyle tartışması sonrasında Rasûlullah, sessiz bir şekilde hasırın üzerine uzanmış yatıyordu. Hasırın örtüsü bile yoktu. Ve peygamberin dirseği bir meşin yastığa dayalıydı. Vücudunda hasır liflerinin izleri görülüyordu.

Hz. Ömer ona ayakta selam verdi. Peygamber, onun geldiğini fark etmemiş gibi durdu. Hz. Ömer oturdu, sonra Rasûlullah'ın yattığı o mütevazı yere bakınca dedi ki:

"Ya Rasûlallah, İran kisraları ve Bizans imparatorları zenginçe yataklar içinde yatıp uyuyor ve refah içerisinde yüzüyorlar, senin hâlin ise hiç iyi değil."

Hz. Ömer'in bu sözü üzerine Rasûlullah doğruldu, yerine oturdu ve şöyle dedi:

"Ey Hattab'ın oğlu! Bu insanlar, bütün paylarını dünyada aldılar. Bizim nasibimiz ise ahirettedir."

Bunun üzerine Hz. Ömer dedi ki:

"Doğru söyledin ey Allah'ın Rasûlü. Ne olur benim için istiğfar et, Allah'tan af dile."

Hz. Peygamber'e daha sonra gelen vahiyle hanımlarına, Rasûlullah'ı veyahut dünya hayatını ve süsünü tercih etmek noktasında bir tavra girmeleri isteniyordu."[564]

Aynı olayı Hazleton, şu şekilde naklediyor: "Sinirleri kopma noktasına kadar gelen Hz. Ömer, alçak eşiğin önünde durduğunda, Hz. Muhammed'i hasırın üzerine uzanmış vaziyette buldu. Odanın içerisinde, ham deri yığınlarından başka ne bir kilim ne bir yatak ne de basit bir konfor eşyası vardı. Bu oda, insanın büyüyen bir devletin yöneticisini arayacağı son yer gibi geliyordu."[565]

---

564. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, ss. 334-335.
565. Hazleton, *İlk Müslüman*, s. 335.

Bu olayın Mekke'nin fethinden sonra olduğunu vurgulamakta fayda vardır. Nakil yaptığımız yazarlar da Medine döneminin son dönemlerini anlattıkları bölümlerde ele almışlardır. Bu, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) zayıfken değil, güç elindeyken fakirliği tercih etmesini göstermesi açısından kıymetlidir.

Bu adanmışlık, samimiyeti ispatlamıyorsa yeryüzünde samimi bir insan var mıdır? O dönemde Arap coğrafyasında hiç mi yumuşak yerde yatan insan yoktu? İsteniise bunlar temin edilemez miydi?

Onun bu tavrı, sadece kendisine ve eşlerine yönelik değildi. Sevgili kızı Fatıma annemize de böyle muamele ediyordu.

Margoliouth diyor ki: "Muhammed'in, kendisine tabi olanların yaşadığı sefaleti onlarla beraber paylaştığını kabul etmemiz gerekir. Verilen zekâtları kendi özel ihtiyaçları için kullanmayı reddetmişti. Başka da herhangi bir gelir kaynağı yoktu... Anlık ve özel bir cömertlik olmadığında, açlıkla karşı karşıya kalıyorlardı. Hayırsever insanlar Peygamber'i davet ettiklerinde, yüzünün açlıktan zayıflamış olduğunu görüyorlardı. Âişe, evde ateş yanmadan aylar geçtiğini ve evde tek yiyeceklerinin kuru hurma olduğunu söylemiştir. Kızı Fatıma da isteklerinden kısıtlamıştı."[566]

"Kızı Fatıma da isteklerinden kısıtlamıştı." kısmını detaylandıracak bir hadise aktaralım.

"Rasûlullah, istediklerinde onlara (ailesine) vermiyordu. Emirü'l-Mü'minin (Hz. Ali)[567] bunu anlatarak şöyle diyordu:

Dikkat edin! Size, bizim ile Rasûlullah (s.a.v.) arasında geçen bir hadiseyi anlatacağım. Rasûlullah'ın kızı Fatıma, elbisesi eskiye-

566. Margoliouth, *Muhammed ve İslam'ın Yükselişi*, ss. 212-213.

567. Hz. Ali (r.a.), Nebi'nin (s.a.v.) uyguladığı kanaat ve zühd üzere yaşamayı, bizzat kendisi de uygulamıştır. Bundan dolayı, aynen Rasûlullah'ın yaşadığı gibi, yakınlarının talepleri ile karşılaşmıştır. O, bu hadisi ilgili bağlamda aktarıyor ve yakınlarına böyle yaşamaya devam edeceğini söylemiş oluyor. Aslında burada, Nebi'nin (s.a.v.) hayat prensiplerinin sahabe tarafından nasıl benimsendiğini ve fiili olarak uygulandığını görüyoruz. Zaten bu toplumu, çöldeki dağınık kabilelerden koca bir imparatorluk hâline getiren şey, bu öğretiyi olduğu gibi benimsemiş olmalarıdır. Bununla ilgili örnekler "Fetanet Delilleri" kısmında gelecektir.

cek kadar ev işlerinde çalışır, elleri çatlayana kadar el değirmeni çevirir ve göğsü yaralanana kadar kırbayla su taşırdı. Kendisine;

'Babana ganimet malları gelmiş. Onları insanlar arasında taksim ediyor. Ondan sana yardım edecek bir hizmetçi istesen iyi olur.' denildi.

Fatıma babasından bunu istemeye hayâ etti (utandı). Bu yüzden onunla birlikte Rasûlullah'ın (s.a.v.) halaları da bizimle beraber geldi. Rasûlullah'a (s.a.v.) geldiğimizde, insanlarla meşguldü. Uzun süre bekledikten sonra geri döndük. Rasûlullah (s.a.v.) işini tamamlayınca bu durum kendisine haber verilmiş. Bize geldi.

'Ey Fatıma, ne için gelmiştin?' dedi.

Fatıma söylemeye utandı. Biz dedik ki:

'Ya Rasûlallah, sana ganimet olarak gelen hizmetçiyi kendisine hizmetçi olarak istemek için geldi. Çünkü Fatıma, elbisesi eskiyecek kadar ev işlerinde çalışıyor, elleri çatlayana kadar el değirmeni çeviriyor ve göğsü yaralanana kadar kırbayla su taşıyor.'

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) ona şöyle dedi:

'Ey kızım! Bedir yetimleri, senden daha fazla hak sahibidir. Dikkat et, sana bundan daha hayırlısını haber vereyim mi? Allah'a şöyle tesbih etmen ve ona şöyle hamd etmendir.'

Emiru'l-Mü'minin, hadisin tamamını zikretti. Bu, bilinen uzun bir kıssadır."[568]

Aktardığımız olayların tamamı, "Hz. Muhammed'in (s.a.v.), kişisel menfaatleri için peygamberlik yalanı söylediğini" iddia eden kurgular aleyhine çok güçlü delillerdir.

Ayrıca bu olayda, Rasûlullah'ın (s.a.v.) -hâşâ- farkında olarak yalan söyleyen biri olduğunu düşünsek kızının bu kadar ihtiyacı varken ve fakirlikten mağdur olmuşken ona tesbihat tavsiye etmesini nasıl anlayabiliriz? O -hâşâ- bu dini, kendisinin uydurduğunu bilen bir insan olsa bu tesbihat önerisini nereye koyacağız? O -hâşâ- kendi kızının ihtiyacı olması rağmen, onun acısıyla dalga geçmek için mi, kendi uydurduğu bir kısım tesbihatı ona tavsiye etmiş ola-

568. Kadı Abdülcebbar, *Tesbitu Delâilu'n-Nübüvve*, s. 1030.

caktır? Hâşâ ve kellâ!.. O, bundan münezzehtir. "Haber İnşası" bölümünde, "Haberin Keskinliği" alt başlığında, O'nun bilerek yalan söyleyen birisi olduğu iddia edildiğinde, "Ama iyi bir insandı." gibi yumuşak bir geçişe gidilemeyeceğini ve bunun, olguları açıklamayacağını aktarmış ve deliller serdetmiştik. Bu olay, oradaki sözlerimize bir başka delil olacaktır.

Kadı Abdülcebbar diyor ki: "Rasûlullah'ın (s.a.v.) ailesini menetme âdeti bilinmektedir. O, insanlara bol bol veriyor, ailesini ise menediyordu. Adamın biri O'ndan iki dağ arasındaki koyunları istemişti de hepsini o adama vermişti. Nice adama yüz ve daha fazla deve verdi. Ona bir mal geldiği zaman onları taksim etmeden evine gitmezdi. Bazen akşam vakti, yanında bir şey olduğu zaman, onu taksim edinceye kadar mescitte gecelerdi."[569]

Peygamberimiz bir gece evinden dışarı çıkmıştı. Bir de baktı ki Ebubekir ve Ömer de dışarıdalar. Onlara, "Bu saatte sizi evinizden dışarı çıkaran sebep nedir?" diye sordu.

Onlar, "Açlık, ya Rasûlallah!" dediler.

Peygamberimiz, "Gücü ve kudretiyle canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki sizi evinizden çıkaran sebep, beni de evimden çıkardı, haydi kalkınız!" buyurdu.

İkisi de kalkıp Rasûl-i Ekrem'le birlikte Ensar'dan birinin evine geldiler.[570]

Açlıktan dışarı çıkan bir devlet yöneticisi ve onun iki sağ kolu. Tarihte böyle bir olguya kaç misal bulunabilir? Bu insanların, "kişisel menfaat peşinde olmak" ile bin yıldan fazla süre itham edilmelerinden daha trajikomik bir durum var mıdır?

Kolay bir soru sormak zannediyorum hakkımızdır. Bugün, koca bir imparatorluğun kurucusu durumunda olan ve günümüzde var olan devletlerin neredeyse tamamından çok daha geniş coğrafyaları yönetmiş bu üç şahsın defnedildikleri yerleri bilmekteyiz. Bu üç mübarek beden de aynı ufak bir odanın içine defnedilmiştir. Onla-

---

569. Kadı Abdülcebbar, *Tesbitu Delâilu'n-Nübüvve*, s. 1032.

570. Müslim, "Eşribe" 140. Hadis uzundur. Rivayetin bu kısmı, anlatmak istediğimiz hususu göstermeye kâfidir.

rın içinde sefa sürdükleri sarayları nerededir? O sarayın kalıntıları var mıdır? Onların yaşantısının sadeliğini ve dünyevi menfaatten ne derece uzak olduklarını anlamak için sadece bu dahi yeterlidir.

Bu olgu ile ilgili tarihî veri o kadar fazladır ki hakkında pek çok müstakil eser yazılmıştır. O sebeple ön söz kısmında, yöntemimizi anlayan birisinin, bizim delillerimize hiç başvurmaksızın farklı örneklerle buna benzer bir eser yazabileceğinden bahsettik. Eserin hacmini artırmamak için bu kadarıyla iktifa edelim.

c) Adanmışlık

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) -hâşâ- şehvetperest ve kişisel menfaat düşkünü olduğu iddiası, onun fikrî adanmışlığı ile de çelişecektir. "Samimiyet Delilleri" bölümümüzün mükellefiyetler bahsinden başlayarak anlaşmayı kabul etmemesi, güçlülere muhalefet etmesi, atalar kültüne karşı durması vb. hususların tamamı, bu kaba iddia aleyhine delildir. Bu iddia fazlasıyla kaba ve kolay çürütülebilir olduğu için yukarıda saydığımız alt başlıkları, daha sofistike iddiaları çürütmekte kullanmayı tercih ettik. Ön söz bölümünde belirttiğimiz üzere burada kullandığımız pek çok tarihî veri, birden fazla iddiayı reddetmekte kullanılabilir durumdadır.

Aşağıda zikredeceğimiz birkaç örneği, bu başlık altında ele almakta fayda var. Uhud Savaşı'ndaki şu olayı inceleyelim:

Emile Dermenghem diyor ki: "Mus'ab b. Umeyr, Rasûlullah'ın önünde öldürüldü. Hz. Peygamber'e olan aşırı benzerliğinden dolayı Kureyş, Mus'ab'ın şehit olduğunu görünce Rasûlullah'ı öldürdüklerini zannettiler. Ve düşman Hz. Peygamber'in öldürüldüğünü her tarafa yaymaya başlayınca Müslümanların şaşkınlıkları birden artıverdi."[571]

Lesley Hazleton diyor ki: "Uhud Savaşı'nda, bir hendeğe düşüp dişi kırıldıktan sonra yardımcıları onu ayağa kaldırdığında, adamlarının kaçtığını gören Hz. Muhammed, o öfke içinde bu yaralanın

571. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 264.

hiçbirisini önemsemiyor. Onun öldüğünü düşünseler ne değişirdi ki? İslam'a inançları bu kadar az mıydı? Gerçekten bunun yalnızca kendisinden ibaret olduğunu mu zannediyorlardı?

Savaştan sonra Kur'an, 'Muhammed yalnızca bir elçidir.' diye ilan ederek 'Ondan öncekiler de gelip geçmişti. Şimdi o ölse yahut öldürülse ökçelerinizin üzerine geri mi döneceksiniz?' şeklinde uyarıyordu."[572]

Burada, inandığı davayı kendi şahsiyetinin üzerinde gören birini bulmak zor değildir. İlgili ayet şöyledir:

وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَائِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ
انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقِبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا
وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ

"Muhammed yalnızca bir elçidir. Ondan önce de elçiler gelip geçti. Şimdi o, ölür veya öldürülürse gerisin geri dönecek misiniz? Kim geri dönerse bilsin ki Allah'a asla bir zarar vermiş olmayacaktır. Allah şükredenleri ödüllendirecektir."[573]

Ayet, ikincil delil mantığı ile okunduğunda gayet açıktır. Bir problemi çözmeye yöneliktir ve biz buradan rahatlıkla arka planda aktarılanların doğruluğunu anlayabiliriz. İslam tarihinde ayetin anlaşılması üzerine küçük bir örnek verelim:

Nebi (s.a.v.) vefat ettiğinde, Medine'de gerçekten kaotik tepkiler oluşmuştu. Hz. Ömer gibi basiret ve ferasetçe öne geçmiş bir sahabiden dahi o kaos anında şu sözlerin sadır olduğu aktarılmıştır:

"Rasûlullah ölmemiştir ve sağdır. Ona sadece Hz. Musa'ya arız olan saika gibi bir saika arız olmuştur. Kim 'Muhammed öldü.' derse onu kılıcımla iki parça ederim."

Hz. Ebubekir bu esnada;

"Kim ki Muhammed'e (s.a.v.) tapıyorsa bilsin ki Muhammed (s.a.v.) ölmüştür. Kim ki Allah'a ibadet ve kulluk ediyorsa bilsin

572. Hazleton, *İlk Müslüman*, s. 256.
573. Âl-i İmrân, 3/144.

ki Allah Hayy'dır, ölümsüzdür."[574] dedikten sonra bu ayet-i celileyi okumuştur. Ayet, ilk nazil olduğu anlamı ile muhteşem bir şekilde kullanılmış ve belki de İslam tarihinde oluşabilecek ilk kırılma önlenmişti. Bu iş, şahıslara ve hatta Hz. Muhammed'in (s.a.v.) dahi şahsına bağlı değildir. Şahısların ötesinde Allah'a aittir. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) -hâşâ- farkında olarak yalan söylediğini söyleyen birisi dahi, sadece bu örnekle O'nun, bunu kişisel çıkarı için yapmadığını anlayabilir. O, açıkça insanları kendisine davet etmekte olduğu dini, kendi şahsi durumunun ötesinde görmektedir. Bu yüzden bu iddiayı kaba bir iddia olarak ele aldık.

Lesley Hazleton diyor ki: "Dünyada kendine güvenli bir yol çizmiş, orta yaşta saygınlık kazanmış olmanın her türlü getirisi ile artık arkasına yaslanıp keyfini çıkarabilirdi. O hâlde, aşağıda dağların çevirdiği uyuyan şehrin tepesinde yalnız başına oturmuş ne yapıyordu?"[575]

Sahiden, bu sakin ve güzel hayatını hangi kişisel menfaati için bırakmıştı? Nübüvveti ilan ettiği o güne gittiğinizde, hangi görünen menfaat için bu yalanı uydurmuş olabileceğini söyleyebilirsiniz? Onu Mekke'de bekleyen zulümler, işkenceler, mal ve itibar kaybı değil miydi?

Emile Dermenghem'in de dediği gibi, "Ebu Cehil, Peygamber'in ensesine büyük bir deve işkembesini bırakmış ve ona hakaretler etmişti."[576]

Leone Caetani şöyle diyor: "Muhammed'in muasırlarına yenilik itibariyle en ziyade çarpan nokta, mezhebin kendisi değil, Muhammed'in prensiplerini müdafaa konusunda gösterdiği samimiyet ve namuskârlık hissiyatındaki tehsir (etkileyicilik) heyecan-bahş (heyecan verici) idi. Muhammed fikrî menfaatten tamamiyle uzaktı. Mekkelilerin kısm-ı azamı ise bunu akıllarına sığdıramıyorlardı."[577]

Çok sayıda tarihî verinin işaret ettiği üzere, sadece kendisi değil, çok sevdiği yakınları da bundan dolayı mağdur oluyorlardı. Amca-

574. Buhari, ayrıca bkz. Maxime Rodinson, *Muhammed*, ss. 329-330.
575. Hazleton, *İlk Müslüman*, s. 14.
576. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 103.
577. Caetani, *İslam Tarihi*, c. 1, s. 527.

sı Hz. Hamza'nın, kızı Zeynep'in (r.anha) ve torununun haşına gelenleri önceki sayfalarda aktarmıştık.

Mute Savaşı'nda, amcasının oğlu Cafer-i Tayyar ve diğer sevdiği sahabilerin şehadetini haber verişi şöyledir:

Margoliouth diyor ki: "Gözleri yaşlı bir şekilde ölenleri, sırasıyla belirtip onların geri dönmesini istemeyeceğini söyleyerek Müslümanlara olanları anlattı."[578]

O gün hiçbir yakın menfaat görünmüyordu. Ayrıca zaten daha önce aktardığımız üzere, kavmine muhalefet ediyor ve onların uzlaşma çabalarını reddediyordu.

Onun, kişisel menfaat için yola çıktığını söyleyen bir şahıs, hangi menfaati talep ettiğini aktaracaktır? Onun işaret edeceği menfaat ne olursa olsun, bu zaten düşmanları tarafından kendisine en zayıf günlerde teklif edilmişti. Bunları daha önce uzun uzun gösterdik.

Hayatınızda böylesine ilkesel davranan ve rahatını terk edip zorluklar ve belalar içine bile bile atlayan -hâşâ- bir yalancı ve sahtekâr gördünüz mü? Hangi pragmatizm, yukarıdaki tavırları onaylar?

Oysa O, önceki hayatında yalancı bir insan değildi. Kur'an'ın pek çok atfından, kavminin onu peygamberlik öncesinde yalana nispet etmediğini, ikincil delillerle kolayca çıkarırız. Aksi hâlde, onu yalandan uzak tutan ayetlere karşı kâfirlerden itiraz gelmesini, "Zaten O, yalancıydı." şeklinde büyük bir nümayiş yapılmasını beklerdik.[579]

O hâlde biz ne düşüneceğiz? Kırk yaşına kadar yalan söylememiş bu şahsın, ibadet ile meşgul olmak için gittiği bir mağaradan dönüşte, yeryüzünün en büyük yalancısı olduğuna mı inanacağız? Yirmi üç yıl boyunca, tüm hayatını yalanlar silsilesi olarak devam ettirebilecek bir şahsın, nasıl olur da ilk kırk yılını yalandan uzak bir şekilde yaşadığına inanabiliriz? Onun -hâşâ- söylediği yalandan köken aldığını düşündükleri pek çok davranışın siyasi menfaatlerine ters düşmesi olgusunu nasıl açıklayacağız? İnsan denen mahlûku tanıyan hiç kimse, böyle bir kurguya itimat etmez. Hiçbir yalancı, yalan söylemek için kırk yıl beklemez.

---

578. Margoliouth, *Muhammed ve İslam'ın Yükselişi*, s. 328.

579. Bunu da "Kaynaklarımızın Güvenilirliği" kısmında detaylandırmıştık.

"Hâşâ, tüm bu yalanları iktidar için söylemişti." diye iddia eden kimseye şöyle sorulur:

İktidar ve mal mülk ona en baştan teklif edilmedi mi? Mekke'nin güçlü müşrikleri "Eğer istediğin para ise hepimiz kendi servetimizden senin için toplarız. Sen de içimizdeki en zengin kişi olursun. Eğer şereflendirilmek istersen seni liderimiz seçeriz."[580] teklifi, daha Hz. Bilal (r.a.) taşın altındayken Müslümanlar ağır işkenceler çekiyorken gelmedi mi? İktidar heveslisi olsaydı, bu güzel bir fırsat, kolay bir yol değil miydi?

İtirazcı, hangi sözlerle bu durumu açıklamaya çalışırsa çalışsın, o söylediklerinin hiçbirisi ilk on üç yıl boyunca ufukta görünmüyordu. Oysa inanılmaz kayıplar vardı. Hiçbirini kaybetmeme ve yapılan teklifi kabul etme şansı varken O, buna yanaşmamış, böylelikle can, mal ve itibar kaybetmişti.

Artık Mekke'de herkes, o saygı duyulan Hz. Muhammed'e (s.a.v.) "Yalancı!" diyordu. Aleyhinde büyük bir nümayiş yapılıyordu. Ayetlerde O'nun sürekli teskin edilmesi bundandır. Hangi temiz fıtrat, yalancı ithamına dayanabilir ki?..

O, Taif'te, çocuklar tarafından taşlanıyor, aşağılanıyordu. Öz saygınızla ayaktakımından üç beş kişinin, çocukları kışkırtarak sizi bir bölgeden çıkana kadar taşlattığını hayal eder misiniz? Peşinizde çocuklar, ellerinde taşlarla bir beldenin sonuna kadar sizi kovalıyorlar ve siz de koşarak oradan uzaklaşıyorsunuz. Canımız sana feda olsun ey Allah'ın Rasûlü! Ben hayal etmeye dahi dayanamıyorum, O nasıl dayandı? Bu itibar suikastına neden maruz kaldı? Başlangıçta menfaatlerle dolu teklifleri kabul etseydi, bunları yaşar mıydı? Sizce bir "sahtekârın" hayat öyküsü böyle mi olur? Yüz bin defa hâşâ ve kellâ!..

Onu seven herkes, sadece O'nu sevdiği için işkence altındaydı. Daha önce şerefli görülen arkadaşları, O'nunla beraber oldukları için artık zelil görülen kimseler oldular. Eskiden de ezilen sınıfta olan takipçileri, O'nun yüzünden ağır işkencelere maruz kaldılar O, daha sonra yerinden yurdundan oldu. Evi barkı başkalarına ve-

580. Hazleton, *İlk Müslüman*, s. 147.

rildi. Sevgili amcası, kızı, torunu, evlatlığı,[581] amcasının oğlu,[582] arkadaşları[583] onun için can verdiler.

Bu haber keskindir. Engelleyebilecek olmasına rağmen, söylediği bir yalan için tüm bu insanların ölümüne göz yumduysa gerçekten çok çok kötü bir insan olması gerekirdi. Sayfalardır okuyorsunuz. O, kötü bir insan mıdır? Hâşâ ve kellâ!..

Her halükârda, tüm bu sorgulamalarımız sonrasında, şu iki ayeti incelemek faydalı olacaktır.

فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِنْ قَبْلِهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

"Ben ondan önce sizin içinizde bir ömür sürdüm. Siz yine de akıl erdiremeyecek misiniz?"[584]

وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ

"Gerçekten sen, pek büyük bir ahlak üzeresin."[585]

Bu ifade, normalde Türkçeye tercüme edilebilir durumda değildir. Türkçede böyle bir vurgu yoktur. Arapça kaidelerde de bu ifade tam beş tekit (vurgu) ile gelmiştir.

"Kuşkusuz, şüphesiz, kimse aksini iddia edemez ki sen çok yüce bir ahlak üzeresin." Belki tercüme böyle olabilir. Ben sizin aranızda yaşadım ve ahlakım da böyledir. Buna itiraz eden var mı? "Hayır, Muhammed -hâşâ- şöyle bir ahlaksızlık yapmıştır." diyen birini duydunuz mu? Bugün muhalif fırkaların, birbirlerinin ahlakı üzerinden karşılıklı linç girişiminde bulunduklarını biliyorsunuz. Gerçekte onlar arasında fiilî bir savaş yoktur. Hâlbuki bu ayetin hitap ettiği toplumda, fiilî savaş dahi var. Müşrikler, ayetteki bu ifadeye itiraz edemediler. Çünkü O'nun yüksek ahlakı herkes tarafından biliniyordu.[586]

---

581. Zeyd b. Harise (r.a.).
582. Cafer b. Ebi Talib (r.a.).
583. Mus'ab vb.
584. el-Yûnus, 10/16.
585. el-Kalem, 68/4.
586. "Kaynaklarımızın Güvenilirliği" bölümünde "Müşriklerin Sessizliği" alt başlığında, bu yorum metodumuzu delillendirmiştik.

O hâlde bir şahsın ahlakı, ciddi bir tartışma ve kutuplaşmanın ortasında delil kılınabiliyorsa biz O'nun iyi ahlaklı olduğunu tahmin edebiliriz.

Montgomery Watt diyor ki: "Hz. Muhammed aleyhindeki yaygın temelsiz iddialardan biri onun, tutkularını ve şehvetini tatmin edebilmek için kendisinin de sahte olduğunu bildiği dini öğretileri savunan bir sahtekâr olduğudur. Bu tür bir samimiyetsizlik daha önce de tartışıldığı gibi İslâm dininin gelişimini anlaşılmaz kılmaktadır."

Devamında Muhammed'in (s.a.v.) samimiyeti görüşünden yola çıkarak: "Kendisi ve davası hakkında sağlam bir inanç, Muhammed'in dünyevi bir bakış açısından başarılı olma imkânının görülmediği, Mekke dönemindeki zorluklara ve eziyetlere dayanmaya hazırlığını açıklayabilir. Samimiyet olmaksızın, Ebubekir ve Ömer gibi güçlü ve dürüst karakterli insanların bağlılığını ve hatta adanmışlığını nasıl kazanabilirdi?"[587]

NİHAİ YARGI

Bu bölüme kadar çokça delil müşahede ettiniz.

Aşağıda, kitle önderinin samimiyetinin toplumsal hareketin devinimi açısından önemi üzerinde duran ve sadece bu hususta dolayı Hz. Muhammed'in (s.a.v.) samimiyetine işaret eden bazı görüş ve düşünceleri nakledeceğiz.

Reinhart Dozy diyor ki: "Bunun sonrasında Muhammed'in, kuşku yok ki, kendisine vahyin göründüğü özel bir kutsal görev üstlendiğine ilişkin inancı artık tamdı. Kötü bir yalancı, milyonlarca insanın benimseyeceği, dünya dini olacak bir inancı, oluşturacak ve yayacak kadar güçlü olamazdı. İnançlı ve samimi bir güvene sahip olmaksızın Muhammed, on yıldan uzun bir süre kendisini bekleyen aşağılanma ve tehlikelere karşı koyamazdı. İnanç, inancı davet eder."[588]

---

587. Watt, *Hz. Muhammed Peygamber ve Devlet Adamı*, s. 263
588. Dozy, *İslam Tarihi*, s. 33.

Montgomery Watt diyor ki: "(O) göçebelerin ahlakının en iyi yanlarını alıp bunları yerleşik topluluklara uygulamak suretiyle pek çok değişik ırktan insanın yaşayabileceği dinî ve toplumsal bir çerçeveyi kurumsallaştırdı. Bu bir hilekârın ya da yaşlı bir şehvet düşkününün işi değildir."[589]

Bernard Lewis diyor ki: "Modern tarihçi, İslamiyet gibi büyük ve anlamlı bir hareketin, menfaatçi bir sahtekâr tarafından başlatıldığına kolaylıkla inanamaz."[590]

Leone Caetani, eserinin muhtelif sayfalarında şunları kaydediyor:

"Fakat müstakbel peygamberi bize, doğru ve namuslu, nazikâne muamelatı ile kendisine iyi ve sadık dostlar celbetmek yoluna vâkıf bir adam, diye tasvir eden malumatı, mevsuk (sağlam) diye telakki etmek caizdir."[591]

"(Uhud Savaşı sonrası) Muhammed, hepsinden daha etkili bir silaha sahip olmasaydı, bunlar Muhammed'i düştüğü vaziyetten kurtaramazlardı. Bu etkili silah ise Muhammed'in şahsen sahip olduğu büyük etkiden ibarettir. Muhammed'in, insanları emri altına almak konusunda büyük bir yeteneğe sahip olduğu inkâr edilemez. Yalnız Rasûlullah olmayı iddia etmek, insanları kendine bağlamak için yeterli değildi. Çünkü yalancılık, nihayetinde hükümden düşecek bir silahtır... Şimdi ruhları ikna eden yeni ve büyük kuvvet, bizzat Muhammed'in şahsından, sözlerini kanaat oluşturan samimiyetinden, bilinen ve teslim edilen namusluluğundan, yüksek bir karakterin metanetine katılan büyük bir zekânın kuvvetinden ibaretti. O şekilde ki Muhammed'e yakınlık gösterenler gayet alakadar oluyorlar ve büyük bir sevgi besliyorlardı. Sadece bir taraftar hâlinden çıkarak her arzusunu yerine getirmeye hazır, sadık ve itaatkâr bir sahabi oluyorlardı."[592]

---

589. Watt, *Hz. Muhammed Peygamber ve Devlet Adamı*, s. 265.
590. Lewis, *Tarihte Araplar*, s. 30.
591. Caetani, *İslam Tarihi*, c. 1, s. 290.
592. Caetani, *İslam Tarihi*, c. 2, s. 466. Orijinal çeviri Hüseyin Cahit Yalçın'a aittir ve dili Osmanlıcaya çok yakındır. Günümüz okuyucusuna hitap etmesi için sadeleştirdim. Orijinal çeviri şöyledir:

"Müslüman propagandasının başlangıcının hiçbir yalancılık kastına kapılmayan, yalnız hakikat-i kusvâ (nihaî gerçek) hakkında derin bir itikat ile hareket eden dindar bir ruhun, namuskârane ve samimî inkişafından (gelişiminden) ve peygamberdeki iptida kendi kendisini sonra da dostlarını ve taallukatını, bütün millettaşlarını o tamamen müstağrak bulundukları, yani içine batmış oldukları müşriklik dalaletinden (sapkınlığından) kurtarmak emel-i samimiyesinden ibaret bulunması keyfiyetini ispata bol bol kifayet eyleyeceğini göstermiş oldu."[591]

Montgomary Watt ise eserinin muhtelif sayfalarında şunları kaydediyor:

"Samimiyetsizlik ve sahtekârlık suçlaması, yüz yıldan fazla bir süre önce Thomas Carlyle tarafından şiddetle reddedilmiş, o tarihten bu yana da ilim adamlarınca giderek artan bir şekilde karşı çıkılmış, buna rağmen hâlâ zaman zaman bu tür suçlamalar yapılmaktadır. Bu görüşün en aşırı biçimi şudur; 'Hz. Muhammed, kendi vahiylerine inanmamıştır ve bunları hiçbir şekilde kendi dışından almamıştır. Aksine bunları, kendisi bilerek oluşturmuştur ve kendisini takip etmelerini sağlamak, dolayısıyla da ihtiraslarını şehvetini tatmin edecek gücü kazanmak üzere insanları aldatmak amacıyla bunları yaymıştır.' Bu görüş, her şeyden önce Muhammed'in, Mek-

---

"(Uhud Savaşı sonrası) bundan Muhammed hepsinden daha müessir bir silaha malik olmasa idi, bunlar Muhammed'i, düştüğü vaziyetten kurtaramazlardı. Bu müessir silah ise Muhammed'in şahsen haiz olduğu tesir-i azimden ibarettir. Muhammed'in insanları teshir (emir altına almak) hususunda büyük bir kabiliyete malik olduğu gayr-i kabil-i inkârdır. Yalnız Rasûlullah olmayı iddia etmek, insanları bent etmek (bağlamak) için kâfi değildi. Çünkü yalancılık nihayet hükümden düşecek bir silahtır... Şimdi ruhları ikna eden yeni ve büyük kuvvet bizzat Muhammed'in şahsından sözlerini kanaat-bahş samimiyetinden maruf ve müsellem (şüphe götürmez) namuskârlığından yüksek bir seciyenin metanetine iştirak eden büyük bir zekânın kuvvetinden ibaretti. O sırretteki Muhammed'e takarrüp edenler (yakınlık gösterenler) gayet alakadar oluyorlar, büyük bir muhabbet hissediyorlardı. Sadece bir taraftar hâlinden çıkarak her arzusunu icraya müheyya (amade) sadık ve itaatkâr bir sahabe oluyorlardı..."

593. Caetani, *İslam Tarihi*, c. 1, s. 362.

ke dönemindeki zorluklara sabretmesi, büyük zekâ sahibi ve dürüst karakterli insanlar tarafından kendisine saygı duyulması ve evliyalıklarından şüphe edilmeyecek insanlar ortaya çıkaran bir dünya dini kurmadaki başarısı konularında tatmin edici bir izah getirmemektedir. Bu konular, ancak Muhammed'in samimi olduğunun kabul edilmesiyle doğru olarak izah edilebilir ve anlaşılabilir. Yani o, şu anda Kur'an diye bildiğimiz şeyin, kendi zihninin bir ürünü olmadığına ve kendisine Allah'tan geldiğine, gerçek olduğuna yürekten inanıyordu."[594]

"Hz. Muhammed'in samimiyetsiz olduğunu düşünmek, sorunları çözmekten ziyade, daha fazla sorun çıkaracaktır. Üstelik Batı'da, tarihteki büyük şahsiyetlerden hiçbirisi Hz. Muhammed kadar az takdir edilmiş değildir. Batılı yazarlar, Hz. Muhammed hakkında, çoğunlukla en kötü şeylere inanma eğilimi içinde olagelmişlerdir. Herhangi bir fiilin tartışmalı bir yorumu inandırıcı gelmişse onu gerçek olarak kabul etme eğilimi içinde olmuşlardır. Dolayısıyla, eğer onu tam olarak anlayacaksak ve geçmişten tevarüs ettiğimiz yanlışları düzelteceksek onun, yalnızca özünde doğru ve dürüst amaçlı olduğunu kabul etmek değil, aksi kesin olarak ispat edilinceye kadar, her bakımdan samimi olduğu inancına da sıkı sıkıya bağlı kalmamız gerekir."[595]

Wellhausen diyor ki: "İslam'ın siyasi cemaati, dinî cemaatten doğmuştur. Muhammed'in hidayete erişmesi onun risalete tayini ile aynı zamana düşer. O, filvaki (gerçekte) işe kendisiyle başladı. Önce kadir-i mutlak Allah'ın ve kıyamet gününün gerçekliğini bizzat yüreğinde kavradı. Fakat benliğini kaplamış olan inanç o kadar muazzamdı ki, dışarıya taşmak zorunda kaldı."[596]

Maxime Rodinson, eserinin muhtelif yerlerinde şunları kaydediyor:

"Bununla birlikte birçok olay meydana çıkarmaktadır ki Peygamber'in kendi ağzından konuşan varlığın, arş-ı âlâdan onu yöneten, uğrunda bunca acı çekip bunca tehlikeye göğüs gerdiği ve gere-

---

594. Watt, *Muhammed Medine'de*, s. 383.

595. Watt, *Muhammed Mekke'de*, s. 90.

596. Wellhausen, *Arap Devleti ve Çöküşü*, s. 23.

kirse bir o kadar daha acı çekmeye hazır bulunduğu yüce Allah olduğuna, sonuna kadar inanmış kalacağı ortaya çıkar."[597]

"Kısacası; samimi bir Muhammed'i açıklamak, sahtekâr bir Muhammed'i açıklamaktan çok daha kolaydır."[598]

Emile Dermenghem ise şunları kaydetmektedir:

"Risaletinin ilk günlerinde samimi olmaması, zaten imkânsız bir durumdu."[599]

"Bugün hiç kimse, Hz. Peygamber'in samimiyetine inanmamazlık edemez. Ve onun samimiyetinden asla şüphe edilmesi mümkün değildir. Onun özü ve sözü, kesinlikle doğru idi. Bütün hayatı, birkaç zelle hariç, kendi risaletine olan itikadi bağlılığı ve bu risaleti ağır bir yük gibi, ama kahramanca ve fedakârca omuzlarına alıp taşıdığını, bu ağırlığın altında daima sıkıntılar çektiğini göstermektedir."[600]

597. Rodinson, *Muhammed*, s. 258.
598. Rodinson, *Muhammed*, s. 107.
599. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 292.
600. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 291.

FETANET DELİLLERİ

Önceki bölümde, Nebi'nin (s.a.v.) -hâşâ- "farkında olarak yalan söylediği" iddiasını ele aldıktan sonra burada, "farkında olmadan yalan söylediği" iddiasını ele alacağız. Farkında olmadan yalan söylemesi ifadesinden kastımız, -hâşâ- Nebi'nin (s.a.v.) Cebrail'i gördüğüne samimiyetle inanan, ancak gerçekte görmeyen ve bunun farkında olmayan birisi olması iddiasıdır. Yani, "O, gerçekten bir melek gördüğünü zannediyordu ve tüm içtenliği ile buna inanıyordu. Ancak bu, gerçek değildi." şeklindeki kurgudur.

"Haber İnşası" bölümümüzün "Haberin Keskinliği" alt başlığında, böylesi bir kurguda, Nebi (s.a.v.) hakkında, "Ama o, çok zekiydi." gibi bir kaçışın mümkün olmadığından bahsetmiştik. Böyle bir tablonun, bugünün tıbbında işitsel, görsel ve dokunsal-tensel bir halüsinasyon olacağından ve hasta farkındalığının düşük olduğu için çok ağır bir psikoz tablosunu işaret edeceğinden söz etmiştik. Ayrıca bu durumun mutlu, hüzünlü anlarda, gece gündüz zaman ve mekân fark etmeksizin yirmi üç yıl sürmüş olması da tabloyu ağırlaştırmaktadır. Ölümüne kadar da bu hâl üzere devam ettiğinden bahsetmiştik.

Kolay bir uygulama olarak tanıdığınız bir doktoru arayıp "Amcam üç aydır bir melek görüyormuş. Bize konuyu açtı ve meleğin

ona bazı emirlerde bulunduğundan, bu emirleri yerine getirmezse kötü sonuçları olacağından bahsetti. Melek ona, özel bir insan olduğundan, bir kısım insanların o meleğin düşmanı olduğundan ve kendisinin onlarla mücadele etmesi gerektiğinden bahsetmiş. Meleğin bu söyledikleri hakkında harekete geçmeyi düşünüyor. Gerekirse herkesi ve her şeyi bunun için feda edebileceğinden bahsediyor. Ayrıca bu meleği hem görüyor hem de duyuyormuş..." şeklinde bir tabloyu aktarmanızı ve doktorun söyleyeceklerini dinlemenizi önerebiliriz.

Eğer gördükleri gerçek değilse ve o, gördüklerinin gerçek olduğuna inanıyorsa bu, gerçekten modern psikiyatri hastalıkları içerisinde en ağır tablodur.

Bu bölümde, onun gibi birisinin -hâşâ- böyle bir tabloya sahip olmadığını ve deli olmadığını anlatacağız. Aslında bunu anlatmak için bu kadar uzun açıklamalar yapmaya gerek yoktu. Ancak hem uzun bir anlatı ile delilleri tatmin edici kılmak hem de İslam'ın başarılarını, kısaca da olsa aktarmak istedim.

Aslında burada, fetanet delilleri bağlamında iyice delillendirilmiş tek bir delil okumuş olacaksınız: "Nebi'nin (s.a.v.) başarıları". Aslında ben bu delilin, Nebi'nin (s.a.v.) -hâşâ- deli olmadığını gösterdiği gibi onun bir mucizesi olduğuna da inanıyorum. Bu yüzden -hâşâ- O'nun, bir deli olmadığını ispatlamak yerine, yeryüzünde gelmiş geçmiş en başarılı insan olduğunu ispatlayacağım. O, başarılar konusunda bir numara ise ve muhatabımız O'na deli demekte ısrar ediyorsa, O'na -hâşâ- deli denilen bir yerde akıllı hiçbir insanın bulunamayacağını göstereceğim.

Bu bağlamda O'nu, önemli bazı tarihi figürlerle kıyaslayacağım. Mucize olduğuna itiraz eden için dahi, zaten böyle bir hayata, "bir delinin hayatı" denilemeyeceği kolayca anlaşılacaktır.

Velhasıl-ı kelam bu bölümde, uzunca anlatılmış bir mucize iddiası okuyacaksınız. Ayrıca bu bütünlüklü mucize iddiasının, müstakil bazı sahalarında (örneğin ahlaki devrim), ayrıca mucize iddiasında da bulunacağız. Bütün kompozisyon ise tüm bu sahalardaki mucize iddialarımızın birleştiği büyük bir mucizeyi, yani O'nun başarılarını aktarmış olacaktır.

Bu konu, fazlasıyla olayları algılama şekline, yazarın ve okuyucunun bilgi durumuna bağlı olacağı için değerlendirme farklılıklarına açıktır. O yüzden bir sonraki bölümümüz olan "Mucize Delilleri"ya da "Rum Suresi Mucizesi" gibi açıkça mucize bölümü içerisine almaktansa "Fetanet Delilleri" bölümünde ele aldık.

Girişte de söylediğim üzere ben, İslam'ın teorik içerik yönünden incelenmesi üzerinden de kanıtlanabileceğine kaniyim. Ancak bu, müstakil bir eser ister. O yüzden bu konulara hiç girmedim. Başarıların, öznel içerik yönünden değerlendirilmesinden ziyade, tarihi vakıa olarak ispatlanabilir olanlarını seçmeyi tercih ettim. Ancak, içerik yönünden sadece şunu aktarmak dahi, "delilik" ithamını çürütmeye kâfidir:

Hz. Muhammed (s.a.v.), yukarıda saydığım sahaların tamamında orijinal, detaylı ve iç tutarlılığı olan bir sistem kurmuştur. Bu sahaların sadece bir tanesinde dahi başarılı bir fikir ortaya atmış olmak, aktardığımız "delilik" tablosuna muhalif olmaya yetecektir. Mesela, İktisat biliminde Hz. Muhammed (s.a.v.) üzerine yazılabilecek olanlar, Platon üzerine yazılabilecek olanlardan katbekat fazladır. Bu bağlamda, hâlâ "delilik" iddiasına tutunmaya çalışan bir muhatabın, bu saydığımız sahalardaki eserlerini, bu sahalarda yetiştirdiği kişilerin yaptıklarını vs. incelemek bize keyif verecektir. Zira sonuçta, "deli" dediği birini muhatabımızın aşması, çok zor olmasa gerektir.

Philip Hitti diyor ki: "Hz. Muhammed hayatta olduğu müddetçe peygamberlik, dinî başkanlık, kanun koyuculuk, başhâkim, ordu komutanı ve devlet başkanı fonksiyonlarını şahsında toplamış ve bunları ifa etmiş bir kimsedir."[601]

Burada bir gayrimüslim, teorik olarak hatalı bir şeyler söylediğini düşünse dahi bunların, pratik olarak uygulandığı ve düşmanlarını bu öğreti ile mağlup ettiğini bilmek gerekir. Uygulamak, sözü söyleyip kenara çekilmekten farklıdır. Muhakkak bir bilgi gerektirir. Bilgi yok ise uygulamada mutlak bir yok oluş ortaya çıkar. Oysa O, tarihin gördüğü en büyük başarılara imza atmıştır ki bunu ilerleyen sayfalarda müşahede edeceksiniz.

---

601. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, s. 197.

Bu yüzden, "O'nun başarıları" üzerinden öne sürdüğümüz mucize iddiası ve "delilik iddiasının çürütülmesi" aynı boyutta bir yazıyla "Psikoloji yönetiminde başarısı" üzerinden de yazılabilirdi. Muhatabın, bu bağlamda elimizdeki delillerin onda birini bile aktarmadığımızı bilmesi, İslam'ın, bu konuda delil getirebilme gücünü kavraması açısından önemlidir.

Bir şahsın başarılarını incelemeden önce onun, içerisinde yaşadığı toplumun koşullarını ve o toplum içerisindeki bir birey olarak kendisinin şartlarını bilmek gerekmektedir. Daha sonrasında, onun hem kendisi açısından ortaya koyabildiği değişimi hem de toplumunda değiştirebildiği şeyleri incelemek gerekmektedir. Dolayısıyla aşağıdaki satırların iyice akılda tutulması, ortaya çıkan değişimi fark edebilmek için kritik önemi haizdir. Aslında bireylerin görünen başarısının formülü şudur:

Başarı = son durum – (içinde yetişilen toplum şartları + bireyin şartları). Bu yüzden genelde öncesi-sonrası kıyaslamaları üzerinden bir aktarımda bulunmayı tercih ettik.

SİYASİ YAPI

Arap coğrafyası, İslam öncesi dönemde, büyük devletler için işgal edilmeye layık bile bulunmayan bir bölgedir. Koca bir çöl, verimsiz bir bölge ve birbiri ile çatışan kabileler. Sera yüksekliği 3.000 metreyi aşan, tarıma tamamen elverişsiz topraklar.[602] Hz. Muhammed'den (s.a.v.) önceki 1.000 yılda, büyük devletlerin, Mısır ya da başka bir ciddiye alınası coğrafya için yaptığı savaşların sayısı ile bu coğrafya için yaptıkları savaşların sayısını kıyaslamak, durumu kolayca anlaşılır kılacaktır.

Armstrong der ki: "Büyük güçlerin hiçbiri Arabistan ile ilgilenmiyordu. Ne Pers ne de Bizans imparatorlukları, bu bölgeyi işgal etmeyi düşünmüyordu ve hiç kimse buranın bir süre sonra önemli bir dünya gücü hâline gelecek yeni bir dinin beşiği olacağını tahmin etmiyordu."[603]

---

602. Watt, *Hz. Muhammed Peygamber ve Devlet Adamı*, s. 102.
603. Armstrong, *İslam Peygamberinin Biyografisi Hazreti Muhammed*, s. 73.

Süryani tarihçi Tel Mahreli Dionysios şöyle diyor: "(Araplar hakkında), onlar eğer çok az ölçüde biliniyor idilerse bile yeryüzünde, halkların en küçümsenmiş ve ihmal edilmiş olanlarıydı."[604]

Hakeza, Arap coğrafyasının kuzey bölümünün, Sasaniler ile Bizanslılar güdümündeki kabilelerce, birbirlerine tampon oluşturmak için kullanıldığı bilinmektedir. Güney kısmı ise Habeş (Etiyopya) güdümündedir. Arap coğrafyasının, muhtelif güçler tarafından bölünmüş günümüz Irak'ını andırır bir vaziyette olduğunu anlamak zor değildir.

Arap coğrafyasının yapısı, sürekli birbiri ile çatışan kabilelerden oluşmaktaydı.

Montgomery Watt diyor ki: "Çöl şartlarında ayakta kalmanın esası, kabile dayanışmasıdır."[605]

Bernard Lewis diyor ki: "İslamiyet'in kuruluşundan az önceki kritik devirde, orta ve kuzey Arabistan'da yaşayan halkın hâkim vasfını, Bedevi kabileliği teşkil eder. Bedevi toplumda sosyal birim, fert değil topluluktur. Fert, mensup olduğu topluluğun sadece bir üyesi sıfatıyla hak ve vazifelere sahiptir. Topluluk bütünlüğünü, dıştan çöl hayatının güçlükleri ve tehlikelerine karşı kendini müdafaa ihtiyacı sayesinde, içten de aslı sosyal bağlantı olan erkek koldan gelenler arasındaki kan bağı sayesinde koruyordu."[606]

Yine Bernard Lewis şöyle diyor: "Kabile, çoğu zaman özel toprak mülkiyeti tanımaz ve otlaklar, su kaynakları vb. ortak mülkiyet altında bulunurdu."[607]

Lapidus diyor ki: "Asabiye denilen bu grup dayanışmasının bir sonucu olarak Bedevi klan, kendisini tam bir hükûmet olarak görüyordu. Hiçbir harici otorite tanımıyordu."[608]

Kabilelerin gördüğü bu işlev, koşullara uygun addediliyordu. Ancak böylesi bir yapının sorunu, elbette organize olamamak ve birleşememek yönünden açığa çıkıyordu.

---

604. Duygu, *İslam ve Hristiyanlık: Hristiyanlara Göre İki Dinin Karşılaşması ve İlk Etkileşimler*, s. 235.
605. Watt, *Muhammed Mekke'de*, s. 50.
606. Lewis, *Tarihte Araplar*, s. 9.
607. Lewis, *Tarihte Araplar*, s. 9.
608. Lapidus, *İslâm Toplumları Tarihi*, s. 44.

Leone Caetani diyor ki: "Araplar, kan rabıtasının (kan bağının) teşkil ettiği vahdet-i ictimai (toplumu birleştiren unsur) haricinde hiçbir vahdet-i ictimai tanımıyorlardı."[609]

Wellhausen diyor ki: "Araplarda, henüz cemiyetten ayrılmış hâkim bir kudretle bağımsız olarak işleyen bir nizam mevcut değildi. Devlet ne bir enstitü ne de bir ülke olmayıp bir topluluk (kollektivum) idi. Bu hâlde, hakikatte bir devlet değil, yalnızca bir millet vardı. Yapılmış bir organizasyon değil, sadece kendi kendine yetişmiş bir tavazzuh mevcuttu. Devlet memurları değil, yalnız aile, soy ve kabile reisleri vardı. Millet, sadece mensup olduğu ailenin büyüklüğü nispetinde birbirinden farklıydı. Fakat aynı kuvvet, yani kan birliği ile birbirine bağlanmıştı. Amme müessesesi, zahiri bir tazyike maruz bulunmadan, kan birliğinin mukaddes addedilmesi fikrine istinat etmekteydi."[610]

Bu bağlamda, on yıla yakın bir süre çölde bedevilerle yaşamış olan İngiliz diplomat ve oryantalist Bodley'in, bu toplumun birleştirilmesinin zorluğu konusundaki şu sözleri anlamlıdır: "Arabistan'ı yakından ve iyice bilmeyen bir insan için bu nokta, asıl durumdan çok daha hafif görünebilir. Arap, esas bakımından anarşisttir. Disiplinli bir insan değildir. Dövüşür veya çalışırken bunu tamamıyla şahsi zevk ve arzusundan dolayı yapar. Kendisinde hiçbir kolektif yaşama ve iş ruhu yoktur. İptidai Arapları hiç kimse, toplu oyun oynarlarken görmemiştir."[611]

Bu yapıdaki bir toplumu birleştirip onları kendi önderliğinde toplamak da çok zor bir işti.

Arnold diyor ki: "Bugünkü modern dünyada, hükûmet kavramıyla ilişkilendirebileceğimiz türden organize bir adli ve idari sistem yönünden tam bir boşluk yaşanmaktaydı. Her bir aşiret ve kabile, ayrı ve birbirinden bağımsız bir birim durumundaydı. Hatta bu bağımsızlık, kabile fertlerine kadar uzanıyordu."[612]

---

609. Caetani, *İslam Tarihi*, c. 1, s. 529.
610. Wellhausen, *Arap Devleti ve Çöküşü*, s. 24.
611. Bodley, *Hazreti Muhammed*, s. 160 (Burada oryantalizmin özcü yaklaşımına düşme hatasına karşı okuyucuyu uyarmakta fayda vardır).
612. Arnold, *İslam'ın Tebliğ Tarihi*, s. 55.

Bernard Lewis diyor ki: "Kabilenin siyasi örgütlenmesi, ilkeldi. Reis, eş hak sahipleri arasında seçilen seyit veya şeyhti. Şeyh, kabile efradını belirlemekten ziyade buna uygun hareket eder, vazife yükleyemez ve ceza veremezdi. Hak ve görevler, kabile içinde farklı ailelere ait olup bu hususta dışarıdan kimse iddiada bulunamazdı. Şeyhin idarecilik vazifesi emretmekten çok, hakemlik yapmaktı. Şeyh, zorlama kudretine sahip olmadığı gibi makam salahiyeti, hükümdarlık, kamu cezası vb. kavramları da göçebe Arap toplumunda nefret uyandırırdı."[613]

Böylesine bölünmüş bir siyasi yapı, doğal olarak sıkça iç savaş (kabileler arası çatışma) anlamına geliyordu.

Montgomery Watt diyor ki: "Muhammed'in gelişinden önceki yüzyılda, kabileler arası şiddet ve kavgalarda sürekli bir artış olmuştu."[614]

Bu durum, elbette güvenlik zafiyetini[615] de beraberinde getiriyordu.

Emile Dermenghem (Strabon'dan nakille) diyor ki: "Her bir Arap tüccar, zaman zaman elindeki malları bir başkasına kaptırabilmektedir."[616]

Çünkü coğrafyada, yol güvenliğini sağlayacak hâkim bir otorite olmadığı gibi, birbiri ile sürekli savaş hâlindeki kabilelerden birinin güzergâhından geçmeksizin yolu tamamlayabilmek neredeyse imkânsızdır.

Nebi (a.s.), nübüvvetinin en zor zamanlarında, İslam'ın hâkim güç olmasıyla beraber, bu durumun düzeleceğine dikkat çekmiştir.

Habbâb b. Eret (r.a.) anlatıyor: "Rasûlullah (s.a.v.) Kâbe'nin gölgesinde, bir bürdeye yaslanmış otururken gelip (müşriklerin yaptıklarından) şikâyette bulunduk; 'Bize yardım etmiyor musun, bize dua etmiyor musun?' dedik. Bize şu cevabı verdi: 'Allah'a yemin olsun,

613. Lewis, *Tarihte Araplar*, s. 10.
614. Watt, *Hz. Muhammed Peygamber ve Devlet Adamı*, s. 103.
615. İleride hem hukuk bölümünde hem de diğer bölümlerde bununla ilgili fazlaca örnek gelecektir.
616. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 39.

Allah bu dini tamamlayacaktır. Öyle ki bir yolcu, devesine bindi mi San'a'dan kalkıp Hadramevt'e kadar gidecek, Allah'tan başka hiçbir şeyden korkmayacak, koyunu için de sadece kurttan korkacak. Ancak siz acele ediyorsunuz."[617]

Hz. Peygamber'in buyurduğu üzere bu durum gerçekleşmiştir.[618]

Karen Armstrong diyor ki: "(Kabilelerin) her biri diğeriyle savaş hâlindeydi. Arapların birleşmesi imkânsız gibi görülüyordu. Ve bu da dünya sahnesindeki yerlerini almalarına izin verecek bir uygarlık kuramayacakları anlamına geliyordu. Hicaz, tam anlamıyla vahşi barbarlık görüntüsündeydi. Ve medeniyetten nasibini almamıştı. Ancak yirmi üç yıl sonra Muhammed 632'de öldüğünde, neredeyse tüm kabileleri, yeni bir Müslüman toplum olarak birleştirmeyi başarmıştı."[619]

Armstrong başka bir yerde şöyle diyor: "Muhammed'in tek başarısı, sadece bu politik gelişme olsa bile yine de hayranlığımızı kazanmaya yeterdi."[620]

Gerçekten insanlar objektif olsalardı, O'nun sadece bu başarısı bile ilerideki sayfalarda aktaracaklarımıza hiç gerek kalmaksızın O'nu, tarihin en büyük önderlerinden biri yapmaya yeterdi. Nerede kaldı böyle birinin başarılarının, halüsinasyon ya da epilepsi nöbetlerine hamledilmesi?

Karen Armstrong başka bir vesileyle şunları kaydediyor: "Muhammed, olağanüstü zekâ sahibi biriydi. 632'de öldüğünde, Arabistan'ın neredeyse bütün aşiretlerini yeni bir birlik, *ummah* (ümmet) içinde toplamıştı."[621]

Bodley diyor ki: "Bir çöl adamının, bu kabilelerin lideri olup da onları birleştirip bir gaye uğruna ölüme sevk edilmesi hayret verici bir şeydir. Hele bu adamın, göçebelerin değil, onları hakir gördükleri şehir insanları arasından çıkması, aklın alamayacağı bir şeydir. Doğ-

---

617. Buhari, "Menakibu'l-Ensar", 29, "Menakib", 25, "İkrah", 1; Ebu Davud, "Cihad", 107, (2649); Nesai, "Zinet", 98, (8, 204).
618. Bu, onun gelecekten haber vermesi yönünde bir mucizedir.
619. Armstrong, *İslam Peygamberinin Biyografisi Hazreti Muhammed*, s. 60.
620. Armstrong, *İslam Peygamberinin Biyografisi Hazreti Muhammed*, s. 61.
621. Armstrong *Tanrı'nın Tarihi*, s. 184.

rusunu söylemek lazım gelirse ta Muhammed çıkıncaya kadar göçebeler hürriyetlerine o kadar bağlıydılar ki monarşist temayül alametleri gösteren ister bedevi ister başka birisi her kim olursa olsun onu aralarından sürüp defederlerdi."[622]

Bu durumu, Moğol kabilelerini birleştiren Cengiz ile kıyaslayanlar oluyor. Bu, sadece dağınık kabileleri birleştirme özelliği açısından doğru bir kıyaslamadır. Ancak, "Cengiz de aynısını yapmıştı. Böyle delil mi olur?" gibi bir itiraz içinizde yükseliyorsa muhtemelen eserimizin kurgusunu net olarak anlamadınız. "Haber İnşası" bölümünü tekrar okumanızı tavsiye ederiz. Zira burada, bir muhalif için öncelikle Hz. Muhammed'in (s.a.v.) -hâşâ- deli olmadığını ispatlıyoruz. Ben, Cengiz'in ağır psikotik bir hasta olmadığını zaten başarılarından kabul ettiğime göre, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) başarılarını da halüsinasyon görmesine bağlamamam gayet doğaldır. O hâlde, fetanet delillerinde gözetilen asgari maksat gerçekleşmiş olacaktır.

Haber inşası bölümünde soyut zeminde aktardıklarımızı, burada somut zeminde göstermek gerekirse:

1. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) başardığı şeyin, iyi tahlil edildiğinde, mucizevi olduğunu düşünüyorum. Bölüm sonuna kadar, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yaptıklarının, bu tarz birleştirme hareketlerinden farkları ile ilgili bazı özellikler vurgulanacaktır. Ancak sizin burada O'na denk gördüğünüz bir başarıda, sizin açınızdan mucize iddiamız düşebilir.[623]
2. Mucize tanımında delillendirdiğimiz üzere, "Hz. Muhammed'in (s.a.v.) koşullarındaki birinin bunu başarması mümkün müdür?" bağlamında, tekrar mucize olduğunu iddia edebilirim. Buna örnek olarak cep telefonu bile kullanmayacak

622. Bodley, *Hazreti Muhammed*, s. 23.

623. Burada aktardığımız örnekten ziyade, kitabın kurgusunu anlamanız açısından varsayımsal bir anlatıda bulunuyorum. Söylediğim gibi; Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yaptığı, Cengiz'in ve diğer göçebe kavimleri birleştiren kişilerin yaptıklarından bence çok farklıdır. Bunu, ilerleyen sayfalarda anlatacak ve mucize iddiamızı pekiştireceğiz. Ancak muhatap, varsayımsal olarak itiraz ettiği bir delilde, kurguda nereye gideceğini anlaması açısından bunu "velev ki" bağlamında kabul etmiş gibi cevapladım.

derecede teknolojiden uzak, çok yaşlı bir insanın, 72 yaşında, "Bana Cebrail göründü." dedikten sonra eğitim almaksızın çok kompleks bir yazılım sistemi ortaya koymasında, mucizevi bir yön olduğu açıktır. Bu bağlamda, Hz. Muhammed'in (s.a.v.), bölüm sonunda gelecek olan kişisel koşulları incelenir ve bu başarısı bu koşullarla açıklanabilir mi? diye bakılır. Ben bu durumun, onun kişisel durumu ile açıklanamayacağını iddia edeceğim. Eğer bunu gerçekten açıklayabilen birisi olsaydı, bu mucize iddiamı düşürmüş olurdu.

3. Tüm mucize iddialarımız çürütülse dahi, burada anlattığımız başarılar fetanet delili olacak ve Hz. Muhammed'in (s.a.v.) başarılarının halüsinasyonlar ya da epilepsi nöbetleri ile açıklanamayacağını gösterecektir. Zaten bu bölümün asgari hedefi de budur.

Cengiz ile ilgili bazı kıyaslamalar, bu bölüm içerisinde geleceği gibi bazıları bölüm sonunda gelecektir.[624]

Konumuza dönecek olursak; Hz. Muhammed'in (s.a.v.) büyük başarıyı, bir siyasi güce dayanarak sağlamaması, ayrıca ilginç bir noktadır. O, bir fikir ve ahlak itirazı ile bunu gerçekleştirdi. Güçle yola çıkıp başka bir gücü alt etmedi. Fikirle yola çıkıp fikri, gücü, ahlakı, dini ve -ileride geleceği üzere- tamamıyla bir kültürü değiştirdi.

Lesley Hazleton diyor ki: "Daha yüce bir otoriteye dayanan Hazreti Muhammed, kabile sadakati ve aidiyeti denilen kavramların tümünü altüst etmiştir."[625]

T. W. Arnold, Von Kremer'den nakille şöyle demiştir: "Daha vefatından önce, neredeyse Arabistan'ın tamamı kendisine itaat etmişti. Daha önce hiçbir şekilde tek bir idareciye itaati görülmeyen Arabistan, birdenbire siyasi bir birlik sergilemekte, mutlak hükümdarın iradesi üzerine sadakat yemini etmektedir. Muhammed'in sözü sayesinde, sürekli olarak birbiriyle kan davalı olan irili ufaklı yüzlerce kabileden tek bir millet çıkmıştı.

---

624. Bölüm sonuna kadar anlattıklarımızın çoğu Cengiz'in ve diğer göçebe kavimleri birleştiren önderlerin yaptıklarından oldukça farklıdır.

625. Hazleton, *İlk Müslüman*, s. 202.

Bu büyük görev başarıldı ve Muhammed vefat ettiği zaman, Arabistan'ın daha büyük bir bölümünde, Allah'ın emrettiği barış hüküm sürmüş ve öyle ki, yağma ve intikama düşkünlüğüyle bilinen Arap kabileleri, bu kabil bir emniyeti hiçbir zaman görmemişti. Bu uzlaşmayı temin eden İslam diniydi."[626]

Bodley diyor ki: "Hz. Muhammed'in, Arapları hemen hemen muazzam bir topluluk, bir takım hâline getiriş tarzı, onun en büyük mucizelerinden biridir. Bunun yegâne yaratıcısı da oydu."[627]

Emile Dermenghem ise şöyle diyor: "Muhammed'den (s.a.v.) beri, asırlardır Arap yarımadasında, birbiriyle sürekli olarak mukatele edip duran (savaşan), birbirlerinin boynunu uçurup kan akıtan değişik kabileleri bir araya getirerek hepsinden tek bir ümmet oluşturdu."[628]

Önce Mekke'de bu denendi ve Mekkeliler tarafından sert reaksiyonlarla reddedildi. Daha sonra Medine'de ilk uygulamasını gösterdi;

Leone Caetani diyor ki: "Muhammed'in en büyük meziyeti, birbirleriyle hâl-i nizada (kavga hâlinde) bulunan üç unsur-ı ırkîyi (üç ırkı, yani Evs, Hazrec ve İsrailoğullarını) kan rabıtası (kan bağı) yerine, manevi ve dinî bir rabıta koyarak ve her üç rakip unsurun kendi neşrettiği dine ihtidası suretiyle dinî bir cemaat vücuda getirerek birbirine mezcetmeyi (karıştırmayı) düşünmek olmuştur."[629]

Caetani'nin işaret ettiği bu olayı, Kur'an şöyle aktarmaktadır:

وَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ لَوْ أَنفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَّا أَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ أَلَّفَ بَيْنَهُمْ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

"Müminlerin gönüllerini birleştiren de O'dur. Dünyanın bütün servetini harcasaydın onların gönüllerini birleştiremezdin, fakat Allah onların aralarını düzeltti. O, izzet ve hikmet sahibidir."[630]

---

626. Arnold, *İslam'ın Tebliğ Tarihi*, ss. 56-57.
627. Bodley, *Hazreti Muhammed*, s. 160.
628. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 365.
629. Caetani, *İslam Tarihi*, c. 2, s. 77.
630. el-Enfal, 6/63.

Öncelikle, Mekke'den gelen Müslüman Muhacirler ile Medineli Müslümanlar, Ensar arasında tarifi imkânsız bir kardeşlik kurdu.

Reinhart Dozy diyor ki: "Muhacirlerin her biri, Medinelilerden bir kardeş seçti. Bu bağ, o denli samimiydi ki öz kardeşlik bağlarından bile daha kuvvetliydi."[631]

Uzun uzadıya anlatılabilecek olan, ancak kitabın hacmini artıracağı endişesiyle birer kısa örnekle aktarmaya mecbur kaldığımız tüm bu faaliyetler, toplumu yirmi üç yıl gibi kısa sürede bambaşka bir bağ ile birbirine kenetlenmiş hâle getiriyordu.

Ayrıca "Samimiyet Delilleri" kısmında aktardığımız, Arapların atalar kültü uygulamasını, büyük bir meşakkate rağmen kaldırması da bu amaca yönelik bir adımdı. Dolayısıyla ön sözde belirttiğimiz gibi, burada aktardıklarımızda samimiyet delilleri olduğu gibi o bölümde aktardıklarımızda da -bölüm içerisinde işaret ettiğimiz şekilde- fetanet delilleri vardır. Bunun güzel bir misali, kabilesi çok zayıf olan ama dinî pozisyonu çok güçlü olan Hz. Ebubekir'in ilk halife seçilmesidir.[632]

Toplum bağlarının bu kadar kısa sürede değişmesi, inanılmaz bir durumdur. Zira toplum tabanında hiçbir hazırlığı olmayan ve talep edilmeyen bir hareket ile yirmi üç yıl gibi bir sürede, bir toplumun temel bağlayıcı unsurunu değiştirmek, tarihte misli olmayan bir olaydır. Bu bağlamda, ön sözde yaptığımız gibi mucize iddiasına layıktır.

Şöyle bir misalle, daha kolay anlaşılabilir diye düşünüyorum: Bilindiği üzere imparatorluklarda ve ulus devletlerde, toplumu birbirine bağlayan esaslar birbirinden farklıdır. Mesela Fransız Devrimi'nin 1650 yılı Osmanlısında, bir şahsın eliyle yirmi üç yılda ortaya çıkması beklenir miydi? Osmanlı İmparatorluğu'nun toplumsal bağlarının, yirmi üç yıl gibi kısa bir sürede, ulus devlet toplumsal bağlarına dönüşmesi umulur bir iş midir? Ayrıca, ilerleyen satır-

631. Dozy, *İslam Tarihi*, s. 58. Bu durumla ilgili tarihî veriler o kadar çok ve ilginçtir ki anlatmak için müstakil bir eser gerekebilir. Tarih boyunca benzerini hiç duymadığım inanılmaz bir paylaşım, bu Müslümanlar arasında vuku bulmuştur. Sadece bunun başarılması bile inanılmazdır.

632. Kadı Abdülcebbar, *Tesbitu Delâilu'n-Nübüvve*, s. 1040.

larda göstereceğimiz üzere, bu değişim tepeden dayatma ile olmadı. Bu yirmi üç yılın ilk on üç yılı, halkı ikna etme çabaları ile geçti. Onlara silahla dayatılmadı. Bir fikir anlatılarak başarıldı. Onlar bunu benimsediler ve uyguladılar. Bu, tarihin devinimi açısından benzeri bulunamaz bir şeydir.

Ya da bugün, ulus devlet yapısının esaslarının, bir şahıs tarafından, halk hareketi oluşturularak ve her bireyi tek tek ikna etmeye çalışarak yirmi üç yılda tek bir kişi tarafından değiştirilebilmesi mümkün müdür? Açıkçası bu, bana göre imkânsızdır. Çünkü toplumlar bu kadar hızlı değişmezler.

Gerçekte bugün, içinde bulunduğu toplumun durumunu iyice tahlil edebilen kişilere bile entelektüel, dâhi, müthiş filozof muamelesi yapıyoruz. Sadece durumu tespit etmeleri, onların zekâsını takdir etmemiz için yeterli oluyor. Oysa çoğu, mevcut toplumsal durumu daha iyi hâle getirmekle ilgili çözüm önerisi sunma mükellefiyetini dahi hissetmiyor. Onların içinden çok azı böyle önerilerde bulunuyor. Bu önerilerde bulunanların pek azının önerisi, çok hatalı olduğu anlaşılmadan, elli yıl dayanabiliyor. Kaldı ki onlar, sadece konuşuyorlar. Oysa Hz. Muhammed (s.a.v.) durumu tespit etmekle kalmamış, bu durumu değiştirecek yolu tayin etmiş, tayin ettiği metodu uygulamış ve bu uygulama ile düşmanlarının bile takdir edeceği bir başarıya ulaşmıştır.

Diyelim ki siz, böyle bir değişimin mümkün olduğunu düşünüyorsunuz. O hâlde soru şu: bu değişimi sağlayabilen kişinin deli olması mümkün müdür? Hâşâ, bunu kabul edenin aklından şüphe edilir ve deli olduğu düşünülür!

Bu satırları okuyan kaç kişi, çok şiddetli bir muhalefet ve çatışmaya rağmen, toplumsal bir hareketin önderi olacak, gerek savaş gerek siyasetle onu yöneterek başarıya ulaştırabilecek donanımı kendisinde görüyor? Bazı insanlar, kendilerinde olmayan potansiyelin var olduğunu zanneder. Sahiden böyle bir durumda kaç kişi sizde bu potansiyeli görüyordur? Ya da böyle bir harekete girişseniz, kim sizin Ebubekir'iniz olmak ister?

Armstrong diyor ki: "Gerçekten de Hz. Muhammed sürekli bir ölümcül tehlike altındaydı. Ve hayatta kalması mucizeydi. Gene de

başardı. Hayatının sonuna geldiğinde, kabileler arasındaki şiddetin kronik köklerini baltalamayı başarmıştı. Ve putperestlik, artık endişe kaynağı olmaktan çıkmıştı."[633]

Leone Caetani diyor ki: "İnsanlar mefkûreleri (düşünceleri) ne kadar yüksek ise ve yapmaya azmettikleri şeylerde ne kadar muvaffak (başarılı) olurlarsa o kadar büyük olurlar. Muhammed de büyük bir adam olmuştur. Çünkü dinî ve içtimai ıstılah ve tecedddüdat (yenilikler) hususundaki gayesinde, tamamıyla ihraz-ı muvaffakiyet (başarı) kazandı. Kat'i bir anarşi bulmuştu. Herkes, herkese karşı harp ediyor, her türlü hayat-ı medeniyyeye (medeni hayata) ve terakkiye (ilerlemeye) imkân kalmıyordu. Muhammed, yeni bir medeniyetin temellerini kurarak müttehit (birlik içinde) ve kavi (kuvvetli) bir devlet vücuda getirdi. Müstakbel bir vazife-i ictimai (toplumsal görev) hâlinde, gayrişahsi bir devlet mefhumu, Arabistan'da tamamıyla meçhul (bilinmeyen) bir şeydi. Arap lisanında bunu ifade için bir tabir bile yoktu."[634]

SİYASİ ASKERİ BAŞARILAR

Nebi'nin (s.a.v.) mesajı ile birleşen bu toplum, büyük bir fütuhat hareketini başarmıştır. Biz, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) askeri başarılarını incelemeden önce Hz. Muhammed (s.a.v.) öncesi ve sonrası Arapların askeri konumlarını incelemeyi faydalı buluyoruz.

Margoliouth bu mevzuda diyor ki: "Araplar, diğer milletlere göre savaşta daha başarısızdırlar. Askeri bilimlerin temelleri hakkında bilgi sahibi değildirler. (Onlar) düzensiz, lidersiz, iyi bir donanıma sahip olmadan ve iz sürmeden savaşırlardı. İslam, onlara savaş sanatını öğretti. Savaşa dair yüzden fazla teknik terimin hiçbirisi, cahiliye Arapları tarafından bilinmiyordu."[635]

Mesela, Cengiz öncesi Moğollar hakkında bu söylenemezse, başarıyı ölçme kriterimiz olan (sonuç bireyin içinde bulunduğu or-

633. Armstrong, *İslam Peygamberinin Biyografisi Hazreti Muhammed*, s. 72.
634. Caetani, *İslam Tarihi*, c. 2, s. 430.
635. Margoliouth, *Muhammed ve İslam'ın Yükselişi*, s. 231.

tam, bireysel koşulları) formülünde Cengiz'in bir kademe geride kalacağı anlaşılır. Mesela Cengiz, ilk savaşına kaç yaşında girmiştir?

Margoliouth diyor ki: "Hayatındaki ilk savaşa elli üç yaşında girmiş olan Muhammed, beklentilerin aksine, başarılı olmuştur."[636]

Maxime Rodinson diyor ki: "Ebedî gerçekleri bildirmekle yükümlü olan Peygamber, aynı zamanda Medine'de keskin görüşlü usta, sabırlı, heyecanlarını gemlemesini bilen, gerektiğinde uzun süre beklemesini beceren ve sırası geldiği zaman darbesini derhâl indiren müthiş bir siyaset adamı olarak ortaya çıkmıştı. Muhammed, tüm bunlarla birlikte tam bir dindar olarak kaldı."[637]

Margoliouth diyor ki: "Yirmi üç yıl içinde, Mekke'deki küçük bir evden, dünyayı içine alacak bir imparatorluk tahtına yükseldi."[638]

Bu yirmi üç yılın ilk 13-15 yılının, ileride bu fetihlerin yöneticileri olacak adamları, dinen ve ahlaken eğitmekle geçtiğini de unutmamak lazım. Bu yüzden onun başarısı, birey odaklı olmamıştır, kurumsallaşmıştır. Ondan sonra gelen halifelerin tamamı döneminde gelişmeye devam etmiştir. Ne sadece Hz. Ömer'in (r.a.) şahsiyetine bağlı kalmış ne de Halid b. Velid'in (r.a.). Hz. Ömer, Şam'ın fatihi Halid'i görevden aldığında fetihler durmamıştır. İran ve kuzey coğrafyaların fatihi Sad b. Ebi Vakkas görevden alındığında da Hz. Ömer vefat edince de durmamıştır.

Bu durumu İskender'in, Timur'un ya da Cengiz'in fetihlerinden ayıran bir diğer önemli noktadır. Zira adam yetiştirmediği için, bir fikre dayanmadığı için kurumsallaşamayan ve şahıslara bağlı olan bu büyük fütuhat hareketlerinin tamamında, kurucusunun ölümü sonrasında büyük bir parçalanma müşahede ediyoruz. İslam'ın, Batı'da gösterilmeye çalışıldığı gibi bir barbar istilası olmadığının en büyük örneklerinden birisi budur. Bununla ilgili daha fazla örnek, ilerleyen sayfalarda gelecektir.

Maxime Rodinson diyor ki: "Sıradan kervan güdüsü, Muhammed'in, Mekke'deki evinde, birkaç fakiri toplayıp fikirlerini aşılama-

636. Margoliouth, *Muhammed ve İslam'ın Yükselişi*, s. 229.
637. Rodinson, *Muhammed*, s. 254.
638. Margoliouth, *Muhammed ve İslam'ın Yükselişi*, s. 401.

ya koyulduğu tarihten bir yüz yıl sonra aynı Muhammed'in torunları, Loire'den İndus kıyılarına, Poitiers'den Semerkand'a uzanan bir dünyayı kumanda etmekteydi. Bir Arap imparatorluğu kurulmuştu. (Rodinson burada, bir nakil yaparak şöyle diyor); 'Biz Araplar aşağılanıyorduk. Biz kimseyi ezmezken onlar bizi ayaklarının altında çiğniyorlardı. Sonra Allah bize aramızdan bir peygamber yolladı. Ve onun verdiği sözlerden biri de bizim bu toprakları fethedeceğimiz ve onları alt edeceğimizdi."[639]

O dönemin Irak'ını anımsatacak durumdaki bir toplumdan çıkan bu şahsın öğretisi, iki süper güç olan Bizans ve Sasani İmparatorluklarını aşağıda beyan edildiği hâle getiriyordu.

Lapidus diyor ki: "İstanbul'u almak için 660, 668 ve 717'de üç başarısız girişimde bulundular."[640]

Pedersen diyor ki: "İslam'ın komşu topraklarda yayılışı, dünya tarihinin en şaşırtıcı olaylarından biridir. Hz. Peygamber'in 632'deki vefatından sonra yirmi sene içinde sadece Arabistan değil, Suriye, Irak, Sasani İmparatorluğu toprakları da halifenin hâkimiyeti altına girmiş, müteakip yirmi senede Mısır ve Kuzey Afrika kazanılmıştır. 700'lerin başlarında Batı'da İspanya fethedilirken doğudaki uzak bölgelerin de güvenliği sağlanmış, böylece hilafet Atlantik'ten Çin sınırına kadar uzanmıştır."[641]

Philip Hitti diyor ki: "Avrupa'nın öbür ucunda bulunan İspanya, yani Endülüs, Hz. Peygamber'in son nefesi vermesinden sonraki yüz sene bile geçmeden,[642] İslam hâkimiyeti hudutları içerisine girmiş oluyordu."[643]

Leone Caetani diyor ki: "İranilere (İranlılara) karşı Rumlar, asırlarca en iyi kanlarını döktükleri hâlde ehemmiyetli (önemli) hiçbir muvaffakiyet (başarı) istihsal edememişlerdi (elde edememişlerdi). Hâlbuki şimdi, yeni barbar ve o ana kadar meçhul bir kavim, içine

---

639. Rodinson, *Muhammed*, s. 335.
640. Lapidus, *İslâm Toplumları Tarihi*, s. 82.
641. Pedersen, *İslam Dünyasında Kitabın Tarihi*, s. 33.
642. Tarık b. Ziyad'dan önce hulefa-i raşidin döneminde bu bölgeye ayak basılmıştı.
643. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, s. 219.

girilmez birtakım çöllerden birdenbire meydana çıkıyor, gayet kanlı muharebeler neticesinde bu imparatorluğu yıkıyor ve on seneden az bir müddet zarfında onu dünya yüzünden müebbeden (ebediyen) siliyordu. Bu barbarlar, birkaç sene sonra hadsiz hesapsız sürülerle İstanbul surları karşısına geliyorlardı."[644]

Washington Irving diyor ki: "O güne kadar çöllerle mücadele eden cahil bir halkın kazandığı zaferlerin, kadim dönemin tarihi ve şairane bölgeleri nasıl istila ettiği dikkate değer bir durumdur."[645]

Emile Dermenghem diyor ki: "Rasûlullah biraz önce Arafat'ta veda hutbesi okurken Peygamberlik görevimi tebliğ ettim mi, şeklinde sorusunu sorarken onun, Hira Mağarası'nda aldığı ilk vahyi insanlığa tebliğ ettiği o ilk günlerden veda haccına kadar süren hayatı göz önünde bulundurulursa doğrusu onun çok sıkıntılar çektiği görülecektir. Bu hayata baktığımız zaman o günden sonra rahat ve sükûn, âdeta ondan ebediyen uzaklaşmıştır. Buna bakılırsa insana dehşet verici bir hayat yaşadığı görülecektir. Bu geçen 20 yıl, dünyayı tamamen değiştirmeye kâfi gelmişti. Hicaz bölgesinde o kupkuru toprağında yeni bir tohum filizleniyordu. Bu öyle bir filizdi ki bütün Arabistan'ı başta olmak üzere, dünyanın tümünü, Hindistan'ın doğu sınırlarından Atlas Okyanusu'na kadar uzanan muazzam bir dünyayı aydınlatacak ve buralarda yeni filizler yeşertecekti."[646]

Girişte aktardığımız koşullarda Hz. Muhammed'in (s.a.v.) öğretisini dinleyen ve eziyet gören Bilal olarak hayal edin kendinizi. O, size bu başarıları o gün Mekke'de kendinizi dahi koruyamıyorken vaat ediyordu. Bu vaatlerin adım adım gerçekleştiğini gördüğünüzde hisleriniz ne olurdu?

Bodley diyor ki: "İslam orduları Suriye, Irak, Filistin, Mısır'ı fethe başladıkları zaman, Bilal de onlarla beraber gitti. Her türlü mevkilerde bulundu. Ve bir ara Caesarea'da bulunan İmparator Konstantin'in oğluyla müzakereye girişmek üzere, Müslüman elçisi olarak vazifelendirildi."[647]

---

644. Caetani, *İslam Tarihi*, c. 1, s. 37.
645. Irving, *Muhammed'in Haleflerinin Hayatları*, s. 232.
646. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 375.
647. Bodley, *Hazreti Muhammed*, s. 156.

Bizans kralının oğlu yirmi sene önce, Hz. Bilal'i (r.a.) kendisine köle olarak bile almazdı. Oysa şimdi, birbirlerine eşit iki elçi olarak müzakere ediyorlardı.

Bodley diyor ki: "Bu, Hz. Muhammed'in vaazının İslamiyet'i nerelere kadar götüreceğinin ufak bir misalidir. Bu talihsiz Araplar, Kureyşlilerin hançerlerinden çıkmış olan bu firariler, Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Ali... kısa bir zaman sonra, bir zamanların kudretli ve muhterem şark imparatorluklarının kaderlerini ellerini alacaklardı.

Suriye, Caldea, Bizans, Mısır, Medes ve Perslerin müstemlekeleri, bu meçhul sürgünlere cizye ve haraç veriyor olacaklardı. Pek yakında öyle günler gelecekti ki şimdi Medineli ev sahiplerinin halıları üzerinde memnun ve minnettar bir tavırla bağdaş kurmuş olan bu saçları ve sakalları taranmamış perişan kılıklı sürgünlerin kapılarında, büyük Şark imparatorluklarının hükümdarları, kumandanları ve din adamları el pençe divan durup huzura çıkmayı bekleyeceklerdi.

Şimal ve garpta Hz. İsa'nın müminleri, şark ve cenupta Zora Aster'in ateşe tapanları, bu İslam medeniyetinin önünde deniz kıyısındaki çakıl taşları gibi yuvarlanıp gideceklerdi. Basra Körfezi'nden Atlas Okyanusu'na kadar, asırların tecrübelerinden geçmiş büyük imparatorluk sülalelerinin yerlerini, bu sadık çobanlar, sadık seyyar tacirler ve sadık sarraflar alacaktı.

Şimdi Ebu Eyyub'un Medine'deki evinin dışında, toz toprak üstünde otururak bekleyen adamlardan bir tanesi, birkaç sene sonra büyük Mezopotamya şehri Basra'daki vali sarayında şöyle konuşacaktı: Mekke'de aziz peygamberlerimizin yanı başında, sadece 7 Müslüman kalmış olduğu ve kendimin 7. olduğu zamanı hatırlıyorum. Yemek için ağaç yapraklarından başka hiçbir şey bulamayacak hâldeydik. O günlerde, hediye olarak bana bir kumaş parçası verilmişti. O kumaş parçasını ikiye bölüp bir tanesini kendim kullanıp ötekini de giymesi için Malik'in oğlu Sad'a vermiştim. Bugün hepimiz de birer eyaletin valisiyiz."[648]

---

648. Bodley, *Hazreti Muhammed*, s. 149.

Bu Başarıların Haber Verilmesi

O gün, kim bunları hayal edebilirdi? Buradan sonraki kısım, fetanet delili olduğu gibi, geleceğe dair haber içerdiği için mucize anlamı da taşır. Bunların mucize olmadığını ve Hz. Muhammed'in (s.a.v.) bunları öngörebileceğini söyleyen biri, böylesi bir siyasi öngörünün, ağır psikotik hastaya ait olamayacağını zaten kabul etmiş olur. Oysa bizce bu, o dönemdeki müşrik ya da mümin hiç kimsenin öngörememesi ile birleştiğinde, ayrıca bu olayı öngöremeyen şahısların yetişme şartları ve siyasi tecrübelerinin Hz. Muhammed'in (s.a.v.) nübüvvet öncesi döneminden çok daha iyi olduğunu düşündüğümüzde, bu öngörülerin ona ait olamayacağını ve mucize olduğunu iddia ederiz.

O, bu hayal edilemez başarıları en büyük işkenceler altında vaat ediyordu:

Maxime Rodinson şunları kaydediyor: "(Mekkelilerin bir uzlaşma talebinde Ebu Talib dedi ki): 'Yeğenim, seninle uzlaşmak için geldiler yanıma. Onlara bir şey ver, onlar da karşılığını sana versinler.' Hz. Muhammed (s.a.v.) de dedi ki: 'Amca, bir tek söz versinler; o zaman Araplara hâkim olacaksınız ve yabancılar emrinize girecek, Araplar ve acemler emrinize girecek.

Ebu Cehil şöyle haykırmıştı: 'Konuş öyleyse babanın başı için konuş. Dilersen ona söz verelim.'

Muhammed şöyle cevap verdi; 'Allah'tan başka tanrı yoktur deyin ve onun dışında taptığınız her şeyi terk edin (Yani, kelime-i şehadet getirin ve Müslüman olun). Bu kelimeyi söylerseniz, Araplar ve acemler emrinize girecek.' Kureyşliler el çırptılar ve hayal kırıklığı içinde gittiler."[649]

Onun bu vaatleri ile müşrikler sürekli alay ediyordu.

Leone Caetani şöyle diyor: "Muhammed'in dayızadesi Esved b. Abdiyegus b. Vehb, fakir Müslümanların geçtiklerini gördükçe 'Bunlar, yeryüzünün hükümdarlarıdır. İran İmparatorluğu'na varis olacaklardır.' derdi."[650]

---

649. Rodinson, *Muhammed*, s. 171.
650. Caetani, *İslam Tarihi*, c. 1, s. 418.

أَمْ حَسِبْتُمْ أَن تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُم مَّثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلِكُم مَّسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَّاءُ وَزُلْزِلُوا حَتَّىٰ يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَىٰ نَصْرُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ

"Sizden önce gelenlerin durumu sizin başınıza gelmeden, cennete gireceğinizi mi zannettiniz? Peygamber ve onunla beraber müminler, 'Allah'ın yardımı ne zaman?' diyecek kadar darlığa ve zorluğa uğramışlar ve sarsılmışlardı; iyi bilin ki Allah'ın yardımı şüphesiz yakındır."[651]

Örneğin, bu ayet hem baskıya karşı sabrı telkin etmesi ile kötü duruma işaret ediyor hem de bu kötü durumdaki vaadi gösteriyor. Kur'an'da, bu tarz ayetler oldukça fazladır. Bunların bir kısmını "Mucize Delilleri" bölümünün "Geleceğe Dair Gayb Haberleri" alt başlığında ele aldık. Burada da tekrar aktarıp eserin hacmini artırmak istemiyoruz. Kur'an'a aşina olanlar, bu ayetleri hatırlayacaklardır. Bu hususta daha fazla ayet görmek isteyenler, o bölüme başvurabilirler.

En fazla eziyete maruz kalan sahabilerden olan Habbab b. Eret aktarıyor: "Rasûlullah (s.a.v.) Kâbe'nin gölgesinde, kaftanını yastık ederek dayandığı bir sırada yanına vardık.

'Ya Rasûlallah! Bizim için Allah'a dua edemez misin? Allah'tan nusret/yardım dileyemez misin?' dedik. (Kureyş müşriklerinin işkencelerinden şikâyet ettik.) Bunun üzerine Rasûlullah'ın (s.a.v.) rengi değişti ve şöyle buyurdu:

'Sizden önceki ümmetler içinde öyle kimseler bulunmuştur ki, (o, zalimler tarafından) yakalanır, onun için yerde bir çukur kazılır, o kişi o çukurun içine gömülürdü. Sonra büyük bir testere getirilir, onun başı üzerine konulurdu da cesedi ikiye bölünürdü. Fakat bu, onu dinden döndürmezdi. (Bir başkasına da benzer işkenceler uygulanır); demir taraklar ile etinin altındaki kemiği ve sinirleri taranırdı da bu işkenceler, o mümini dininden çevirmezdi. (Sahabilerim!) Size yemin ederek söylüyorum ki, Allah bu işi (İs-

651. el-Bakara, 2/214.

lam dinini), mutlaka tamamlayacaktır. Öyle ki bir süvari, San'a'dan Hadramevt'e kadar (tek başına) yolculuk edecek de Allah'tan ve bir de (yolcu, koyun sahibi ise) koyunlarına kurdun saldırmasından başka hiçbir şeyden korkmayacaktır. Fakat sizler acele ediyorsunuz!'"[652]

Bu yüzden Hendek Savaşı kızıştığında münafıklar, "Muhammed, adamlarına İran'ı ve Bizans'ı vaat ediyor, ama biz şu an korkumuzdan tuvalete gidemiyoruz." şeklinde dalga geçiyorlardı.

O'nun vaatleri gerçek çıkmış ve henüz Hz. Osman döneminde, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) vefatının üzerinden yirmi yıla yakın zaman geçmişken bu çöl halkı, deniz aşırı sefer yapmak için gemiler imal eder hâle gelmiştir.[653]

وَمَا يَضُرُّونَكَ مِن شَيْءٍ

"Sana hiçbir şeyle zarar veremezler."[654]

وَإِنْ يُرِيدُوا أَنْ يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ حَسْبَكَ اللَّهُ هُوَ الَّذِي
أَيَّدَكَ بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ

"Seni oyuna getirmeye kalkışırlarsa kuşkusuz Allah sana yeter, yardımıyla ve müminlerle seni destekleyen odur."[655]

Bu ayetlerden yola çıkan Kadı Abdülcebbar şöyle demiştir: "Rasûlullah, onların arasında tek başına bir adam olduğu hâlde, Allah O'nu, onlardan korudu. O'nun nübüvvetinin delili sadece bu olsaydı, yeter de artardı bile. Çünkü bu, birçok gaybi bilgi ihtiva etmektedir.

Nitekim O, onları kızdıran ve öfkelendiren şeyleri getirmesinin yanı sıra bütün Kureyş'in, bütün Arapların, bütün Yahudilerin ve bütün Hristiyanların her birine, 'Siz beni öldüremezsiniz!' demiştir. Rasûlullah, bu sözleriyle sanki onları kendi üstüne saldırtıyor ve

652. Buhari, "Menâkıbu'l-Ensar", 29; Ahmed b. Hanbel, 5/109.
653. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, s. 235.
654. en-Nisâ, 4/113.
655. el-Enfâl, 8/62.

onları kendisine kötülük yapmaya sevk ediyordu. O, bütün bunları onlara söylüyordu, fakat kimse ona zarar veremiyordu. Bu, yeterli ve açık bir delildir. Bu, ancak çok kuvvetli bir şekilde Allah'a güvenen ve Allah'ın vaadine boyun eğen, akıllı bir kimsenin sergileyeceği bir duruştur."[656]

Kadı Abdülcebbar eserinin ilerleyen sayfalarında şunları söylüyor: "Biz, Muhammed'in nübüvvetine, o, reis olacağı, taraftar edineceği ve ordu sahibi olacağı için inanmadık. Biz, o, cari olan âdetin dışında, hatta âdete muhalif olarak bu işler olmadan önce haber verdiği için inandık. Çünkü o, tek başına ve ücretle çalışan bir fakir iken insanlara geldi ve onları kızdırdı, öfkelendirdi. Onlarla mücadele etti ve onlar da ona düşman oldular. Böyle bir durumda onlara, mağlup olacaklarını ve kendisinin onları mağlup edip muzaffer olacağını haber verdi. Onlar da ona, 'Bilakis, biz seni mağlup ederiz ve sana galip geliriz.' dediler. Tedbir ve işi sağlama almanın gereği, onun değil, kâfirlerin galip olmasını gerektirirdi."[657]

Kadı Abdülcebbar, yaptığımız nakildeki sözleri, Hz. Muhammed (s.a.v.) bunları önceden haber vermeseydi, bu başarıların mucize olmayacağı gibi bir bağlama uzanıyor.

Oysa bizim kanaatimiz; haber vermeseydi de bu olayların, O'nun belirttiği gibi, normal şartlarda mümkün olmadığıdır. Bunları önceden haber vermesi ise ayrıca mucizedir.

Şu ana kadar geldiğimiz durumu özetleyecek olursak; bu tarihte siyasi, askeri ve hukuki hiçbir önemi olmayan, devleti bile olmayan topluluk, bu şahıs geldikten ve öğretisini anlattıktan sonra on yıl geçmeden Sasani Devleti'ni tarihe karıştıracak, Bizans'ı ise varlığını koruma hedefine yöneltir hâle getirecektir. Ve tüm bunları Arabistan'ın nüfusu 10.000'i bulmayan bir yeri olan Mekke'de muhaliflerinden çok daha zayıf bir durumda, bir galibiyet umudu yokken haber vermiştir.

---

656. Kadı Abdülcebbar, *Tesbitu Delâilu'n-Nübüvve*, s. 48.
657. Kadı Abdülcebbar, *Tesbitu Delâilu'n-Nübüvve*, s. 66.

Özetle

Meseleyi bugünün Irak'ı ile kıyaslayalım. Bugün Irak, anarşi ve düzensizlik açısından Nebi'nin (s.a.v.) içinde bulunduğu Arap toplumuna benzer. Arap toplumunun Sasani, Bizans ve Yemen tarafından parçalanmış yapısı da bugünün Irak'ını anımsatır. Gerçi bugünkü Irak'ın, eskiye dayanan kadim bir kültürü olduğu için yine de o dönemin Arap toplumundan iyi durumdadır.

Hayal edelim; bugün Irak'ta, özel eğitim almamış bir şahıs[658] doğuyor ve ülkenin bütün sosyolojik yapısını değiştiriyor. Irak, o şahıs öldükten sonra, on sene içerisinde onun öğretisine bağlı kalarak dönemin iki büyük süper gücü olan (Sasani ve Bizans'a muadil) Çin ve ABD'den çok daha güçlü hâle geliyor. Hatta Çin'i, bütünü ile işgal ediyor. Bu duruma, çok ilginç bir hadise olarak bakmaz mıydınız?

Konuyu i'câz bağlamına çekecek olursak; "Bu toplumun İslam'a muhalif entelektüelleri, profesörleri, hareket adamları, şairleri! Toplanın ve ülkemiz için bir kitap yazın! O kitabı, yavaş yavaş insanları eğiterek uygulayın. Bu toplumun tüm yapısını ve sosyolojisini istediğiniz fikre uygun olarak değiştirin. Bizi kısa sürede Çin ve ABD'den daha güçlü hâle getirecek bir eser ortaya koyun. Hem memlekete bir katkınız olur hem de İslam'ı çürütmüş olursunuz. İslam'ı çürütmek için yüzlerce kitap yazacağınıza, konferanslar yapacağınıza, böyle bir eser ortaya koyun." İşte size pratik zemin!..

Hitti diyor ki: "Ve başlangıçta sadece bir hiç iken İslam medeniyeti, şimdi dünyanın en büyük devlet gücü hâline gelmiştir."[659]

İşte aciz bırakmak budur. İ'câz buna denir. Mucize, i'câz oluşturan bir iş ortaya koymaktır ve bu, Kur'an'ın mucizelerinden biridir. Bu kadar kısa sürede, böyle bir toplumsal atılımın, dünya tarihinde başka bir örneği yoktur.

Tarihte böyle etki bırakmış bir şahsa deli diyebilir miyiz? Üstelik O, bu etkiyi önceden bildirmiş ve haber vermiş iken... "Bu şa-

---

658. Bu, ilerleyen sayfalarda uzunca tartışılacaktır.
659. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, s. 248.

hıs, yirmi üç sene boyunca melek gördüğünü sanıyordu. O meleğin anlattığı şeylerden korkuyordu. Verdiği haberlere seviniyordu, ama bunlar, gördüğü halüsinasyonlardan ibaretti." Bu haberin sağlıklı değerlendirmesi böyle yapılabilir mi?

Şahsi, Siyasi ve Askeri Başarılar

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) buraya kadarki siyasi ve askeri başarıları, aslında O'nun, mesajı ulaştırdığı insanlar ve ortaya çıkardığı fikirden destek alarak değerlendirildi. O'nun ortaya attığı[660] fikir, inanılmaz bir şeyi başarıp bu dağınık kabileleri bir araya getirmiş ve büyük bir fütuhata yol açmıştır. O, bu fütuhatı önceden görmüş ve haber vermiştir. Bu fütuhatın ahlaki ve hukuki bölümü, ilerleyen sayfalarda gelecektir.

Bu fikri bağlamdaki incelemeden sonra, atlanmaması gereken nokta, fikri olarak temsil edilmekten ziyade, bizzat kendisinin katıldığı siyasi ve askeri başarılarıdır. Elbette ki muhalifleri güçlü ve saldırgan olan ufak bir hareketi hem siyaseten hem de askeri olarak yönetip başarıya ulaştırmak elbette halüsinasyonlar ya da epilepsi nöbetleri ile açıklanabilir bir durum değildir. Hele de bu kişi kırk yaşına kadar siyasetle[661] elli üç yaşına kadar da savaş meydanında bulunmakla uğraşmamışsa...

Bununla ilgili birkaç örnek vermek faydalı olacaktır.

Onun, Medine dönemine kadar siyaseti; fikrini aktarmak, fikri zeminine uygun bir ahlak vazetmek ve buna uygun bir sahabe nesli oluşturmaktı. Mekke'deki önemli sahabe kuşağı, bu eğitimden geçmişti. Bu dönemde kitlesini yok olacak düzeyde ezdirmemesi bile büyük bir siyasi başarıydı. Zaten Mekke'deki bu dönemin semeresi, ileride valiler ve komutanlar olacak Muhacir nesliydi.

---

660. Biz, elbette bu fikrin, onun şahsi fikri olmadığına, vahiy olduğuna inanıyoruz. Eserin muhatap aldığı kitle göz önünde bulundurulmalıdır.

661. Aslında onun, aktif siyasetle uğraşması da hicretten sonrasına denk gelir. Ancak biz yine de muhalif itiraz eder diye vahyin başlangıcını işaret ettik.

Medine'ye gittiğinde ilk işi, beldedeki tüm kavimler arasında bir anlaşma metni oluşturmak olmuştu.

Lesley Hazleton diyor ki: "İdealizm ile faydacılığı birleştirerek başka hiçbir yerde görülmedik bir politikacının becerisi ile kabile prensiplerini kullanarak o prensipleri aşan bir arabuluculuk anlaşması imzaladı."[662]

Daha sonra Bedir Savaşı geldi.

Hitti diyor ki: "Bedir Savaşı'ndan bahsederken Hz. Peygamber'in üstün kumandanlığı sayesinde üç yüz Müslüman'ın, bin Mekkeli askerden müteşekkil bir ordu karşısında galip gelmesiyle sonuçlandı."[663]

Bu, O'nun ilk savaşıydı ve oldukça başarılıydı. Daha sonra mağlup olunan Uhud Savaşı geldi.

Montgomery Watt, Uhud Savaşı'nın askeri stratejisini aktarırken şunları kaydediyor: "Muhammed, savaş alanını ustalıkla seçmişti. O, bir anlamda vahanın en önemli kısmını düşmana karşı savunmasız bırakmıştı. Ama muhtemelen, vahanın çevresine dağılmış birçok küçük kabilenin ve mevziin Mekkelilerin herhangi bir saldırısına direnebileceğini ve Mekkelilerin bunlarla vakit kaybetmesinin muhtemel olmadığını hesaplamıştı."[664]

Watt'ın bahsettiği bu olgudan, Kur'an açıkça söz etmiştir.

وَإِذْ غَدَوْتَ مِنْ أَهْلِكَ تُبَوِّئُ الْمُؤْمِنِينَ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ
وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

"Hani sen, sabah erkenden savaşmak için müminleri mevzilere yerleştirmek üzere ailenden ayrılmıştın. Allah, her şeyi hakkıyla işitendir, bilendir."[665]

Savaşla ilgili Kur'an'a da yansıyan, savaştan önce savunma savaşı yapılmamasını isteyen gençlerle istişare ve savaş esnasında ok-

662. Hazleton, *İlk Müslüman*, s. 214.
663. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, s. 165.
664. Watt, *Hz. Muhammed Peygamber ve Devlet Adamı*, s. 159.
665. Âl-i İmrân, 3/121.

çular konusu bilinmektedir. "Kaynaklarımızın Güvenilirliği" bölümünde, "İkincil Delil, Sahabenin Tarihi Kaynaklığı ve Mekke Müşriklerin Sessizliği" alt başlıklarında, yorum kaidelerimizi daha önce aktardığımız için konunun Kur'an'ın aktardığı gibi olması gerekliliği açıktır.

Mağlubiyet; istişarenin önemi,[666] şahsa değil fikre bağlılık[667] konusunda önemli mesajlara bağlanarak -deyim yerindeyse- bir eğitime dönüştü.

Daha sonra, neredeyse tüm Arapların İslam'a karşı birleştiği ve Arapların İslam öncesi gördüğü en büyük orduyu oluşturduğu Hendek Savaşı olmuştur. Bu ordu, İslam'ı bütünüyle yok etmek gayesi ile Medine üzerine yürümüştü. Nihayet başarısız olmuşlardı.

Watt diyor ki: "Mekkelilerin başarısızlığının askeri nedenleri, Hz. Muhammed'in üstün stratejisi ve belki de üstün istihbarat hizmetiyle gizli ajanlarıydı. Hendeği kullanması, duruma özellikle iyi uyuyordu. Mekkelilerin zafer umudu, esas olarak süvarilerinin üstünlüğünde yatıyordu. Çünkü önceki savaşlar, karşı taraf sayıca aşırı derece üstün olmadığı sürece, Müslüman piyadelerin göğüs göğüse çarpışmalarında, düşmanlarından üstün gelmelerinin muhtemel olduğunu göstermiştir. Hendek, süvari tehdidini başarıyla karşıladı ve Mekkelileri altı yüz süvarinin çok az avantaj elde edebildiği şartlarda dövüşmeye zorladı.

Mekkeliler, bir başka kötü durumdan da sıkıntı çekmekteydiler. Uhud seferi sırasında Medine'ye tahıl hasadından on gün önce ulaşmışlardı. Tarlalar, Mekke'nin atlarına yiyecek sağlamıştı ve bu yıkımın görüntüsü, Medinelileri, güvenli mevzilerini terk etmeye ve düşmana karşı yürümeye kışkırtmıştı. Bu yıl ise tahıl, Mekkelilerin gelişinden bir ay önce -belki Muhammed'in ileri görüşlülüğü sebebiyle her zamankinden daha erken- hasat edilmişti. Bu sebeple onlar atları için yiyecek bulmakta çok zorlandı."[668]

---

666. Âl-i İmrân suresi boyunca bu vurgu çok belirgindir.

667. Âl-i İmrân, 3/144. Bu konu, kitabın önceki bölümlerinde, samimiyet delili olarak incelenmişti.

668. Watt, *Hz. Muhammed Peygamber ve Devlet Adamı*, s. 193.

Montgomary Watt diyor ki: "Beni Kurayza, nihayetinde Hz. Muhammed'in gizli ajanlarından birisi, ondan aldığı fikirlerle tarafların birbirlerine karşı şüphelerini öylesine artırdı ki görüşmelerden bir şey çıkmadı. Korkulan ikinci cephe, asla açılmadı."[669]

Montgomary Watt başka bir yerde şöyle diyor: "Hz. Muhammed Aleyhisselam da o ana kadar Arabistan'da bilinmeyen başka savunma biçimini benimsemişti. Medine'nin atlı taarruzlarına açık olan her yerine hendek kazmıştı. Fikir, İran kaynaklı olmalıydı ve Müslüman olan Selman-ı Farisi'nin, bu işin ayrıntılı olarak planlanmasında önemli bir rol oynadığı belirtilmektedir."[670]

Hendek Savaşı bu şekilde başarıyla atlatılmıştı. Mekke, bir daha hücum savaşı yapacak gücü asla temin edemeyecekti.

Bu olaydan sonraki önemli olay, Hudeybiye Barışı'dır. Ancak onu, "Fetih Suresi" başlığında müstakil bir bölüm olarak ele almayı daha uygun bulduk.[671] Çünkü Hudeybiye'de strateji, bu stratejiye muhalif olanlar, sonuçlar çok belirgin bir şekilde aktarılmıştır ve bu yüzden siyasi detayları incelemek daha kolay olmuştur.

Hudeybiye'den sonra Mekke'nin fethi gerçekleşmiştir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) oradaki stratejisi de hem siyaseten faydalı olmuş hem de daha sonraki İslam fütuhatına ahlaken örneklik teşkil etmiştir.

Montgomary Watt diyor ki: "Ebu Süfyan'ın evine sığınanların ya da kendi kapılarını kapatanların güvende olacağını söylemekle Ebu Süfyan'ın civarını (himaye anlaşmalarını) kabul etmiş oluyordu. Bu yolla direnç önemli ölçüde azaltılmıştı."[672]

Fetih'ten sonraki Huneyn Muharabesi'nde ise anlatısı Kur'an'a da yansıyan bir ilk bozulma yaşanmıştı.

---

669. Watt, *Muhammed Medine'de*, s. 70.
670. Watt, *Muhammed Medine'de*, s. 68.
671. Hudeybiye, stratejik tartışmaların daha detaylı anlatılması hasebi ile mucizelik yönü daha kolay anlaşılan bir yapıdadır. Bu yüzden "Mucizeler" bölümünde ele aldık.
672. Watt, *Muhammed Medine'de*, s. 99.

لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ
فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْئًا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُمْ
مُدْبِرِينَ. ثُمَّ أَنْزَلَ اللهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَنْزَلَ
جُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا وَعَذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَذَلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ. ثُمَّ
يَتُوبُ اللهُ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ عَلَى مَنْ يَشَاءُ وَاللهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Allah birçok yerde, bu arada Huneyn Savaşı'nda gerçekten size yardım etmiştir. O gün çokluğunuz sizi böbürlendirmiş, fakat bunun size hiçbir yararı olmamıştı; o yer geniş olmasına rağmen size dar gelmiş, nihayet geriye çekilmeye başlamıştınız. Bunun üzerine Allah, peygamberinin ve müminlerin üzerine kendi katından bir güven duygusu indirdi, bir de göremediğiniz askerler gönderdi ve böylece inkâr edenlerin cezasını verdi. İşte bu, inkârcıların hak ettiği karşılıktır. Artık bunun ardından Allah, dilediğinin de tövbesini kabul eder. Allah bağışlayıcıdır, esirgeyicidir."[673]

Montgomery Watt, bu bozulmayı şöyle anlatıyor: "Bu tehlikeli durumda Muhammed'in kendisi, küçük bir grup Muhacir ve Ensar'la dimdik durdu. Bu dalgayı tersine çevirdi ve çok geçmeden, düşman tamamen kaçmaya başladı."[674]

Tüm bu siyasi ve askeri başarıların sonucu olarak bilindiği üzere on sene önce Mekke'yi terk etmek zorunda kalan bu zayıf grup, bütün Arap coğrafyasını tek bir yapı altında birleştirmiş oluyordu. Bunun üzerine detaylı incelemelerimizi Fetih suresi ve Hudeybiye Barış Antlaşması'nı da inceledikten sonra topluca yapacağız.

Fetih Suresi

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا

"Muhakkak ki biz, sana apaçık bir fetih ihsan ettik."[675]

---

673. et-Tevbe, 9/25-27.
674. Watt, *Hz. Muhammed Peygamber ve Devlet Adamı*, s. 236.
675. el-Fetih, 48/1.

Halk arasında çokça bilinen bu ayet-i celile -sanıldığının aksine- Mekke'nin Fethi esnasında inmemiştir. Hudeybiye'den hemen sonra inmiştir. Sure-i celile nazil olduğunda, Mekke'nin fethine henüz iki yıla yakın bir zaman vardır. Arka planı biz özetleyelim. Özetlediğimiz bu olayın oryantalistler tarafından da kabul edildiğinin bilinmesi, gayrimüslim bir muhatap açısından faydalı olabilir. Özetlediğim kısmın oryantalist metinlerdeki karşılığına, dipnotlarda aktardığım metinlerden ulaşabilirsiniz.[676]

Nebi (s.a.v.) Medine'deyken rüyasında, Mekke'de haccettiğini görmüştü. Peygamberlerin rüyası vahiy niteliği taşıdığından, Hac için yola çıkılmış ve hacca gittikleri için yanlarına silah alınmamıştı. Henüz Hendek Savaşı'nın buharı taze olduğu için Mekke müşrikleri haccetmelerine mâni oluyordu.

Durum, Kureyş açısından da problemli bir nokta ifade ediyordu. Zira silahsız haccetmeye gelmiş bir grubun, Kureyş'in şahsi husumeti sebebiyle hacdan engellenmesi, diğer Arap kabilelerinde rahatsızlık yaratacaktır. Çünkü Kureyş, Kâbe'nin sahibi değil, hizmetkân olma propagandası ile varlığını ikame ediyordu.

Bu yüzden diplomatik görüşmeler başladı. Hz. Osman, elçi olarak Mekke'ye gönderildi. Fakat -asılsız bir şekilde- öldüğü haberi Müslümanlara ulaştı. Bunun üzerine meşhur Rıdvan Bey'atı yapıldı ve bununla ilgili ayetler nazil oldu. Anlayacağınız üzere, fazlaca gergin bir atmosfer oluşmuştu. Mekke'den gelen ve anlaşmaya varılamayan muhtelif elçilerden sonra müşriklerin son elçisi olarak Suheyl geldi. Ancak, oldukça gergin bir süreçten sonra Hudeybiye Anlaşması'na varılabildi. Anlaşmanın maddelerinden en önemli olanları şunlardır:

1. Antlaşmanın süresi on yıldır.
2. Müslümanlar Kâbe'yi bu yıl ziyaret edemeyecekler. Bu ziyaret, bir sonraki yıl yapılacaktır. Gelecek yıl ziyarete ge-

676. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, ss. 342-348; Montgomary Watt, *Muhammed Medine'de*, ss. 81-84; Bodley, *Hazreti Muhammed*, s. 279; Caetani, *İslam Tarihi*, c. 2, s. 532; Rodinson, *Muhammed*, s. 291; Hazleton, *İlk Müslüman*, s. 305; Armstrong, *İslam Peygamberinin Biyografisi Hazreti Muhammed*, s. 321.

lenler, Mekke'de üç gün kalacak, o zaman içinde müşrikler, Mekke dışına çıkacaklar, Müslümanlarla temas kurmayacaklardır.

3. Kureyşlilerden biri, Müslüman olarak da olsa, Medine'ye sığındığı takdirde iade edilecek, ama Medine'den müşrik olup Mekke'ye sığınanlar iade edilmeyeceklerdir.
4. Diğer Arap kabileleri, dilerlerse Müslümanların tarafına, dilerlerse Kureyşlilerin safına katılabileceklerdir.

Özellikle 2. ve 3. maddeler, oldukça rahatsız ediciydi. Anlaşmanın şartları, Müslümanların aleyhine görünüyordu. Sanki savaşmaksızın yenilmiş gibiydiler. 2. madde zaten üzerinde tartışılan konuda müşriklerin diplomatik üstünlüğü gibi görünüyordu. Zira ihrama giren Müslümanlar, hac yapmadan geri döneceklerdi. Hem de Kureyş, Arap kabileleri nazarında itibarını koruyarak hac yapılmasını engellemiş olacaktı.

Anlaşmanın yazımını, Müslümanlardan Hz. Ali yapıyordu. Besmeleyi anlaşmanın başına yazmak isterken Mekke'nin elçisi Süheyl, "Biz, Rahman nedir, bilmiyoruz." diyerek itiraz etti ve "Bismi Allahumme" yazılması gerektiğini söyledi. Hz. Muhammed (s.a.v.) kâtibe, öyle yazmasını söyledi.

"Bu, Muhammed Rasûlullah'ın, Süheyl b. Amr'la üzerinde anlaşmaya varıp sulh oldukları, icabının taraflarca yerine getirilmesi kararlaştırılıp imzalandığı maddelerdir..." şeklinde anlaşmayı yazmaya başladılar. Ancak Süheyl, anlaşmaya "Allah Rasûlü" yazılmasına karşı çıkarak dedi ki:

"Senin Allah Rasûlü olduğunu kabul etsek seninle savaşır mıydık?"

Ashabı iyice geren bu durum karşısında Nebi (s.a.v.), "Allah Rasulü" ibaresinin silinmesini söyledi.

Hz. Ali, "Ben Allah Rasûlü ifadesini silmem." dedi.

Bunun üzerine Nebi (s.a.v.) Suheyl'e, "Siz inkâr etseniz de ben Allah rasûlüyüm." diyerek ibarenin olduğu yerin kendisine gösterilmesini istedi ve gösterilen yeri sildi. Yerine, Muhammed b. Abdullah yazıldı.

Bu diyaloglar, sahabe arasında, tahmin edilebilir ciddi bir rahatsızlık oluşturdu.

Tüm bunların üzerine, anlaşmanın 3. maddesi bağlamında Mekke elçisi Süheyl'in oğlu Ebu Cendel, bir fırsat bularak Mekke'den kaçmış ve Hudeybiye'de anlaşmanın imzalandığı yere gelmişti. Çok işkence görmüş, el ve ayaklarında zincirler hâlen duruyordu. Süheyl, anlaşmanın imzalandığını ve mümin olan oğlunun iadesinin, anlaşmaca gerekli olduğunu söyledi.

Nebi (s.a.v.), Ebu Cendel'in istisna edilmesini rica ettiyse de Süheyl diretti. Ebu Cendel iade edilirken Müslümanlardan yalvararak yardım istiyordu. Ancak el kol bağlanmıştı artık. Ebu Cendel;

"Beni tekrar aynı zulüm ateşlerinin içine mi atacaksınız?" demesine rağmen götürüldü.

Bu sahne, sahabeyi inanılmaz bir duygu atmosferinin içine soktu. Öfke, üzüntü, hayal kırıklığı vb. karışımı duygular yaşadılar.

Nebi (s.a.v.), Ebu Cendel götürülürken ona şöyle teselli de bulundu:

"Ey Ebu Cendel! Biraz daha sabret, katlan! Allah Teâlâ'dan bunun mükâfatını bekle! Hiç şüphesiz yüce Allah sen ve yanında bulunan zayıf, kimsesiz Müslümanlar için bir genişlik ve çıkar yol yaratacaktır. Biz şu kavimle bir barış antlaşması yapmış ve bu yolda kendilerine Allah'ın ahdiyle söz vermiş bulunuyoruz. Onlar da bize Allah'ın ahdiyle söz verdiler. Sözümüze vefasızlık edemeyiz. Zira verdiğimiz sözde durmamak bize yakışmaz!"[677]

Üst üste gelen bu olaylar ve anlaşma şartlarının aleyhte görünmesinin müminlerde yarattığı ruh hâlini tasvir ettik. Buna güzel bir misal, Hz. Ömer olacaktır. Anlaşmadan sonra huzura gelen Ömer (r.a.);

"Sen Allah'ın hak peygamberi değil misin?" diye sordu. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) cevapladı:

"Evet, ben Allah'ın peygamberiyim."

---

677. Ahmed, IV, 325; İbn Hişâm, III, 367.

"Biz Müslümanlar hak, düşmanlarımız olan müşrikler ise batıl üzere bulunmuyorlar mı?"

"Evet, öyledir."

"O hâlde dinimizi küçük düşürmeye niçin meydan veriyoruz?"

"Ey Hattab'ın oğlu! Ben, Allah'ın kulu ve Rasülüyüm. Allah'ın emirlerine aykırı harekette bulunamam. Bu muahede maddelerini kabul etmekle de Allah'a isyan etmiş değilim. O, beni hiçbir zaman zarara uğratmayacaktır."

"Sen bize, Allah'ın nusret buyuracağını, gidip Kâbe'yi hep beraber tavaf edeceğimizi vadetmiş değil miydin?"

"Evet, vadetmiştim. Ancak, bu yıl gidip tavaf edeceğimizi söylemiş miydim?"

"Hayır!.."

"O hâlde tekrar ediyorum, sen muhakkak Mekke'ye gidecek ve Kâbe'yi tavaf edeceksin."[678]

Hz. Ömer Fetih suresi ve akabindeki mucizeyi müşahede ettikten sonra, bu sorularını kendisi şöyle yorumlamıştır:

"Ben hiçbir zaman o günkü gibi bir musibete uğramadım. Peygamber'e hiçbir zaman başvurmadığım bir biçimde başvurmuştum. O gün, Rasülullah'a (s.a.v.) karşı sarf etmiş olduğum sözlerimden duyduğum korkudan dolayı, neticenin hayır olmasını ümit ederek oruçlar tutmaktan, sadakalar vermekten, namazlar kılmaktan ve köleler azat etmekten geri durmadım."[679]

Nebi (s.a.v.), ihrama girdikleri için sahabeye, "Kalkınız, kurbanlıklarınızı kesip saçınızı tıraş edin." buyurdu. Bunu üç defa tekrarlamasına rağmen, hareketlenen olmadı. Sahabeyi biraz tanıyan birisi için bu, inanılmaz bir durumdur. Böyle bir tavır, onlardan ikinci bir örneği olmaksızın sadır olmuştu. Bu, onlardaki ruhsal durumun ne derece büyük olduğunu gösteren bir örnektir. İçinde bulundukları hâl, muhtemelen üzüntü ve hayal kırıklığı içermekteydi. Yirmi

678. Müsned, 4:330; Müslim, 3:1412.
679. *Ravdü'l-Ünf*, 6:490; *Uyunü'l-Eser*, 2:119.

üç yıllık risalet döneminde, bir benzeri daha olmayan yoğun bir ruh hâli yaşandığını bu örnekten anlayabiliriz.

Sonrasında, incelediğimiz şu ayet nazil olmuştur:

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا

"Biz sana, kesinlikle apaçık bir fetih verdik."[680]

Emile Dermenghem anlatıyor: "Fetih suresinin ilk ayeti indi. Hz. Ömer yine de Rasûlullah'a şöyle sordu: 'Gerçekten bizim bu yaptığımız anlaşma bir fetih miydi?' Rasûlullah cevaben, 'Evet, bu bir fetihti.' dedi."[681]

Yaşanan tüm bu olumsuzluklara, beğenilmeyen anlaşma şartlarına, anlaşma yazısından "Besmele" ve "Rasûlullah" ifadelerinin silinmesine ve müşriklere teslim edilen müminin durumuna rağmen, bu anlaşma birçok tekit ifadesi ile apaçık bir fetih olarak ifade ediliyordu. Anlaşmanın sonucu, görünürdeki olumsuzluklara rağmen oldukça olumlu neticelenmiştir:

1. Mekke, İslam'ı, hukuki zeminde tanımaya başlamıştır.
2. Mekke ile anlaşmazlık yaşamak istemedikleri için İslam davetinden uzak duran diğer Arap kabileleri, bu daveti dinlemeye başlamışlardır.
3. Oluşan barış ortamı, İslam'ın, fikrini anlatabileceği bir zemin oluşturmuştur. Bu barış ortamında İslam daveti, Sasani ve Bizans krallarına varana kadar tüm coğrafyaya gerek davetçilerle gerekse mektuplarla ulaştırılmıştır.
4. Hayber'in fethini sağlamıştır. Zira Mekke ve Hayber, güçlü olmaları hasebiyle biri ile savaş yapılırken diğerinden korkuluyordu. Mekke ile anlaşmaya varılınca Hayber, ilk taşkınlığında fethedilmiştir.
5. Müslümanlar, iki yıl önce Mekke'ye, hac için bile giremezken iki yıl sonra Mekke, savaş olmaksızın sadece ordu gücünün büyüklüğü ve ihtişamı ile fethedilebilir hâle gelmiştir. İşte apaçık fetih budur.

---

680. el-Fetih, 48/1.

681. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 347.

6. Ebu Cendel'e söyledikleri de mucizevi bir şekilde gerçekleşmiştir. Zira kaçan Müslümanların Medine'ye sığınması anlaşmaya uygun olmadığı için Mekke'den kaçanlar, yol üzerinde bir güzergâhta toplanmış ve Mekke kervanlarına saldırmaya başlamıştır. Bunun üzerine çokça ekonomik sıkıntı yaşayan Mekkeliler, anlaşmanın bu maddesini, kendileri feshetmişlerdir.

Nebi (s.a.v.), tüm bu sonuçları nasıl tahmin edebilmiştir? Orada itiraz eden ve anlaşmayı aleyhte bulan tüm sahabiler, neden tahmin edememiştir? Hatta itirazı nakledilen Hz. Ömer, Nebi (s.a.v.) orta hâlli bir tüccarken elçilik yapıyor, devlet işleri ile ilgileniyordu. O, İslam İmparatorluğu'nun tüm devlet düzenini kurmuş ve Sasani devletine son vermiş bir şahıstır. Hz. Ömer'in devlet işlerindeki maharetini takdir etmek için Müslüman olmak dahi gerekmez.

Reinhart Dozy Hz. Ömer hakkında: "Öngörülü bir kişiydi. Hemen karar verirdi. Dirençli, cesur ve sertti."[682] der.

Washington Irving diyor ki: "Hilafet dönemi, Ömer'in, büyük bir aksi, katı bir bütünlük ve keskin bir adalet gücü taşıyan bir adam olduğunu göstermiştir. O, herkesten daha fazla, İslam İmparatorluğu'nun kurucusudur."[683-684]

Ayrıca Hz. Muhammed (s.a.v.), normalde böyle durumlarda istişareye oldukça önem verirdi. Burada ise vahiy söz konusu olduğu için istişare kabul görmemiştir. Örneğin, Bedir Savaşı'nda, savaş alanı yeri istişare ile tercih edilmişti.

Reinhart Dozy diyor ki: "O arada bir Medineli 'Ey Peygamber, bu konuda bir vahiy mi var, yoksa kendi başına mı hareket ediyorsun?' dedi. Muhammed, 'Kendi başıma hareket ediyorum.' dedi. Medineli dedi ki: 'Öyleyse mevzilenmemiz iyi değil. İlerlemeli-

---

682. Dozy, *İslam Tarihi*, s. 35.

683. Elbette bu cümleye bütün hâlinde katılmak mümkün değildir. Bu cümleyi, sadece Hz. Ömer'in siyasi ferasetini ikrar bağlamında buraya aldık. Aksi hâlde, gayrimüslim nazarı ile vahiy olmadığı düşünülse dahi fikrin kökeni, o fikre uygun insanlar yetiştirilmesi -ki Hz. Ömer de bu insanlar içindedir- tamamı Hz. Muhammed'e (s.a.v.) ait başarılardır.

684. Irving, *Muhammed'in Halefilerinin Hayatları*, s. 215.

yiz ve ordugâhımızı son kuyunun yanına kurmalıyız ki düşman susuz kalsın.' Muhammed bu düşünceyi onayladı ve söylenilenin yapılmasını istedi."[685]

İşte kırk yaşına kadar devlet işlerinin yanına dahi yaklaşmamış olan Nebi (s.a.v.)!.. O'nun tahmin edebildiğini ne sahabeden ne de Mekkelilerden bir kişi bile tahmin edememiştir. Oysa devlet işlerinde ondan daha tecrübeli düzinelerce insan vardır. Ayet-i celilenin keskin, şüphesiz ve vurgulu ifadesi dikkat çekicidir.

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا

"İnne"nin tekidi, "Leke"deki lam'ın tekidi, "fethan mubina" ifadesinde hem fethin tekrarı hem de mubin (apaçık) ifadesinin tekidi ile... Yani dört tekit (vurgu) ile... Edebi kaliteden feragat edip vurguları yansıtmak isteyen bir tercüme ile ayetin meali şöyle verilebilir:

"Muhakkak, kuşkusuz, hiç şüphe yok ki biz sana apaçık bir fetih verdik."

Bodley diyor ki: "Doğrusunu söylemek lazımsa, bu muahede Hz. Muhammed'in diplomasi şaheserlerinden biriydi."[686]

Montgomery Watt diyor ki: "Hudeybiye Anlaşması'ndan sonraki bir buçuk yıl içinde, Müslümanların gücü hızla arttı."[687]

Leone Caetani şöyle diyor: "Bu mütareke esnasında İslamiyet'e dahil olanların miktarı, Hudeybiye'den evvel Müslüman olanların toplamından fazladır. İslamiyet, Arap kabileleri arasında her tarafta intişar etmeye (yayılmaya) başlamıştı. Hudeybiye'de Muhammed'in yanında, bin dört yüz kişi vardı. İki sene sonra Mekke'nin fethine, on bin kişiyle yürüyordu."[688]

Lesley Hazleton diyor ki: "Eğer savaş bir aldatmacaysa, bir yönüyle barış da öyledir. Kendi adamlarını silahsızlandırarak umreye götürmesi, Mekkelileri de etkileyerek silahsızlanmalarını sağlamıştır. Klasik bir sıfır kazanç oyununa verilecek her türlü taviz, kendi-

685. Dozy, *İslam Tarihi*, s. 62.
686. Bodley, *Hazreti Muhammed*, s. 281.
687. Watt, *Hz. Muhammed Peygamber ve Devlet Adamı*, s. 231.
688. Caetani, *İslam Tarihi*, c. 2, s. 540.

ne yarayacak olsa bile Mekkelileri, tek çözüm ihtimalinin taviz vermek olduğuna inanmaya zorlamıştı. Carl von Clausewitz'in, 'Savaş siyasetin başka araçlarla devamıdır.' özlü cümlesinden tam on bir asır önce Hz. Muhammed, bunun tam tersini sergilemiş, savaşla elde edilemeyen kazanımları barışla elde etmiştir. O silahsız karşılaşma sayesinde, Mekke onunla uzlaşmak zorunda kaldı. Herkesin gözü önünde bütün Arabistan'a, atalarının geleneklerine, Mekkelilerden daha sadık olduklarını göstermesine yaradı. Bundan daha iyisini ne Gandi ne de Makyavel yapabilirdi. Hazret-i Muhammed savaş kurallarını alt üst etmiş, bariz zayıflığını güce dönüştürmüştür. Yedinci yüzyılda da yirmi birinci yüzyılda da kendisini, savaş peygamberi veya barış peygamberi terimleriyle sınıflandırma girişimlerini boşa çıkarmıştır. Bu, biri ya da diğeri meselesi değildi. Karmaşık bir insan, tarihe devasa bir kişilik kazıyor; vizyonu, görünüşte bağdaşmaz denilen karşıtlıkların ötesine geçiyordu."[689]

Bizce bu olay, Hz. Muhammed'den (s.a.v.) daha uzun süre siyaset ve diplomasi ile uğraşmış sahabilerin ve müşriklerin hepsinin Müslümanların aleyhine zannetmesine rağmen böyle çıkması ile, bir mucize delilidir. Zira bu, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) şahsi durumu ile değil vahiy ile açıklanabilir. Ayrıca normal koşullarda O, istişareye önem verirdi. Bununla ilgili örnekleri zikrettik. Burada ise neredeyse tüm sahabe efendilerimiz muhalefet etmesine rağmen, vahye işaret etmiş, istişare etmemiştir. Gerçekten de herkes yanılmış ve vahiy doğru çıkmıştı.

Ancak yine de fetanet delillerinde ele aldık. Böylesi bir siyasi dehanın başarılarının, en azından halüsinasyonlara ya da epilepsi nöbetlerine bağlanamayacağı açıktır.

BİREYLER VE TOPLUM

İslam'ın ilk dönemindeki toplumsal değişimin, siyasi bir güç kullanılarak değil, bireylerin değişimi sayesinde sağlandığını söylemiştik. Peki, bu nasıl başarıldı?

---

689. Hazleton, *İlk Müslüman*, s. 305.

a) Bireyleri Etkileme

Annemarie Schimmel diyor ki: "İsveçli Lutheryan Psikopos Tor Andrae, eserinde Peygamber'i tebcil için yazdığı şu ifadede gerçekten haklıdır; 'Muhammed'in gerçekten kalpleri kazanma sanatına, eşine az rastlanır ölçüde vâkıf bulunduğunu kabul etmemiz için tüm nedenlere sahibiz."[690]

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) sahabesindeki değişim, oldukça meşhurdur. "Kaynaklarımızın Güvenilirliği" kısmının "Sahabenin Tarihî Kaynaklığı" alt başlığında bununla ilgili çokça örnek naklettik. İlgili bölüme müracaat edilebilir. Burada, farklı örnekler üzerinde duracağız. Müslüman değilken Hz. Muhammed'e (s.a.v.) daha mutedil direnç gösteren örneklerden ziyade, en azılı bir kısım düşmanın geldiği hâli zikredeceğiz.

Önceki sayfalarda, Hz. Peygamber'in (s.a.v.), amcası Hz. Hamza'ya müsle (zulüm) yapan Vahşî'yi affettiğinden bahsetmiştik.

Washington Irving diyor ki: "Vahşi, Muhammed tarafından affedildiğinden beri heyecanlı bir Müslüman olmuştu."[691]

Zaten affetmek, O'nun insan kazanma yöntemleri içerisinde en önemlilerinden birisiydi. İleride Mekke'nin fethi gibi başkaca örnekler de gelecektir.

Montgomery diyor ki: "(Hendek savaşından sonra) Ebu Süfyan, harcadığı çabalar sebebiyle tükenmiş gibi görünür ve geri çekilerek gençlerin yönetimin dizginlerini almasına izin verir.

Hudeybiye seferine kadar iktidar, esas olarak Safvan b. Ümeyye, Süheyl b. Amr ve Ebu Cehil'in oğlu İkrime'den oluşan üç kişilik bir grubun elindeymiş gibi görünür. Üçü de Mahzum Kabilesi'ndendir.

Safvan, Bedir'den sonraki yıllarda, Ebu Süfyan'ın rakiplerinden en ünlüsüydü. Ama İkrime, bazı konularda onun görüşlerine şiddetle karşı çıkıyordu."[692]

---

690. Schimmel, *Hz. Muhammed*, s. 35.
691. Irving, *Muhammed'in Haleflerinin Hayatları*, s. 25.
692. Watt, *Hz. Muhammed Peygamber ve Devlet Adamı*, s. 224.

Bu üç Mekke liderinin sonraki durumlarını okuduğumuzda şaşırınız:

Montgomery Watt diyor ki: "Mekke'nin sadakatinin esas olarak Süheyl b. Amr[693] tarafından sağlandığını öğrenmek daha şaşırtıcıdır. Hepsinden daha ilginç olanı, Ebu Cehil'in oğlu İkrime'nin oğludur. İlk başta Hz. Muhammed tarafından cezalandırılan, ardından affedilen İkrime, adanmış bir Müslüman hâline geldi. Ve birçok önemli askeri ve idari konuma getirildi. İslam için gösterdiği azmin ne derece güçlü olduğu, ona affedilen şu sözlerden anlaşılmaktadır: 'Seninle savaşmak için harcadığım paranın daha fazlasını Allah yolunda harcayacağım. Lat ve Uzza için kendimi tehlikeye attım; Allah için onu tehlikeye atmaktan mı kaçınacağım.' Bu sözlerine uygun olarak Suriye'deki savaşların birinde şehit olarak can verdi."[694]

Aslında Süheyl'in durumu da İkrime'den farklı olmamıştır.

"Süheyl geç müslüman olmanın üzüntüsünü hisseder, daha fazla ibadet etmeye çalışır, Kur'an dinlerken ağlardı. Onun mevâlîden[695] Kur'an öğrenmesini ayıplayan Mekke'nin ileri gelenlerine, kendilerini helâk eden şeyin bu gururları olduğunu söylerdi. Yermük Savaşı'nda Kurdüs denilen büyük bir atlı birliğin kumandanlığını yapan Süheyl ailesiyle birlikte Hz. Ömer'in hilâfeti döneminde cihada iştirak etmek üzere Suriye taraflarına gitti ve aile fertleri orada vefat etti."[696]

Ebu Süfyan dâhil, Mekke'ye önderlik edip İslam'a muhalefet eden dört kişinin tamamı Müslüman olmuştur. Bunlardan İkrime ve Süheyl üstte aktardığımız gibi şehit olmuş; Ebu Süfyan, yetmiş yaşında katıldığı Suriye'nin kapılarını açan Yermük Savaşı'nda bir gözünü kaybetmiştir.[697] Safvan da pek çok savaşa katılmıştır.

---

693. Bu zat, Hudeybiye Anlaşması'nda Mekke müşriklerinin elçisidir. Tavırları hakkında, ilerde Hudeybiye ile ilgili uzunca bir açıklama gelecektir. Ancak en azından burada kısaca anlaşılması açısından şöyle diyebiliriz; o, oğluna, Müslüman olduğu için eziyet eden ve anlaşma esnasında Hz. Muhammed'e (s.a.v.) hakaret sayılabilecek pek çok davranışta bulunan bir şahıstı.
694. Watt, *Hz. Muhammed Peygamber ve Devlet Adamı*, s. 239.
695. Arap olmayanlar.
696. https://islamansiklopedisi.org.tr/suheyl-b-amr
697. https://islamansiklopedisi.org.tr/ebu-sufyan

Armstrong diyor ki: "Birkaç yıl içinde Mekke'deki putperestlik, neredeyse tamamen öldü. Mekke'nin fethinden sonra İkrime ve Süheyl gibi Muhammed'in en kararlı düşmanlarından bazıları, ateşli ve sadık Müslümanlar oldular."[698]

"Samimiyet Delilleri" bölümümüzün "Mükellefiyetler" alt başlığında, eski dönemde yaşayan Arapların içkiye düşkünlükleri ile ilgili çokça nakilde bulunmuştuk. Burada bunları tekrarlamayacağız. Bu yasağın başarı düzeyi dahi onun, insanları etkilemekteki ve bir fikre inandırmaktaki maharetini göstermeye kâfi gelecektir. Aşağıdaki örnek, bu konuya delil olacağı gibi "Sahabenin Tarihi Kaynaklığı" bölümünde, onların ayetlere itaatlerini aktardığımız konuya da dahil edilebilirdi.

Emile Dermenghem diyor ki: "Enes b. Malik bazı Müslümanlarla birlikte içki içilen bir yerde duruyordu. Enes, Ebu Talha, Übey b. Ka'b ve Ebu Ubeyde'ye hurma şarabı ikramı ederken onlara, ibrikten kaselerine şarap dolduruyordu. Tam o sırada, kapının önünden, içkinin haram olduğunu ilan eden tellallar geçti. Ebu Talha, Hz. Peygamber'in bu gönderdiği emri işittiği anda, bardağı ağzına götüreceği sırada, dudaklarına çok yakın olduğu hâlde geriye çevirdi ve yeğeni Enes'e, 'Hadi Enes, kalk ve bu şarapları dök!' dedi. O anda evdekiler, evde bulunan bütün şarap küplerini döküp tulumları devirdiler ve sokağa attılar. Âdeta Medine sokakları şarap akmaya başladı."[699]

Bodley diyor ki: "İslamiyet nereye giderse, içki içmek ortadan kalkıp kaybolur. Birleşik Amerika ile diğer memleketlerin kanunlar ve maddi cezalarla yapmaya çalıştıkları şeyi, Hz. Muhammed, bir günah ilan ederek lağvetti"[700]

Bu yasağın Amerika'da başarılı olmadığını söylemek gerekecektir. Kısa bir internet taraması ile dahi, dönem hakkında bilgi alınabilir. ABD'de uygulanan yasak, sadece kaçak içki satışının artmasına, mafyanın büyümesine, suç oranı ve işsizliğin artmasına sebebi-

698. Armstrong, *İslam Peygamberinin Biyografisi Hazreti Muhammed*, s. 359.
699. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 240.
700. Bodley, *Hazreti Muhammed*, s. 105.

yet verdi. 1920-1933 yılları arasında uygulanan yasak, on üç yıl sonra kaldırıldı.

Çünkü gönüllere hitap eden bir mesajla ahlakileşmeyen hukuki yasaklar sadece kaçak kullanımları artırır. Yukarıda aktardığımız gibi bir fikir yoksa ve ruhları kendisine bağlayamıyorsa, yasaklar hiçbir zaman yeterli olmaz. Hukuki normlar, sadece yakalanılacağınızı düşündüğünüz duruma hitap eden soğuk bir yasaklar ve emirler zincirinden ibaret kalır. Oysa Nebi'nin (s.a.v.), Hicret'ten sonra yaklaşık 4. yılda içkiyi haram kıldığı düşünülürse hepi topu 6-7 yıl içki yasağını kendisi uygulamıştır. Onun 6-7 yıllık uygulaması 1.400 yılı etkilemiştir. ABD'nin 13 yıllık uygulaması neden aynı etkiyi oluşturmamıştır?

Oysa önceki Arap toplumunun içki ile bağı çok güçlüdür. Şiirleri bununla doludur. Bunları aktarmıştık. O gün sıcak iklimde yaşayan bu kişiler, "çay, ayran, kola, çeşit çeşit meyve suları, kahve çeşitleri" vb. içerek şarabı terk etmiyorlar. Muhtemelen kolay ulaşılabilir iki içecek var; su ve şarap. İslam'ın bu emrinin nefislere zor gelmesi o kadar doğaldır ki. Ebu Talha'nın yukarıda anlattığımız tavrı ve sahabeden nakledilen buna benzer çokça rivayet, inanılmaz bir değişimi gözler önüne sermektedir.

İ'câz bağlamına çekecek olursak... "Buyurun, belagatlı üslupla bir eser ve öğreti ortaya koyun, bir kitap yazın! Eseriniz sayesinde bu toplum, sizin öğretinizle sigara içmeyi gönüllü bir şekilde bırakmasın. Hem bununla memlekete de fayda vermiş olursunuz." İ'câz, eğer aciz bırakmak demekse, Kur'an bu başarısı ile muhaliflerini aciz bırakmıyor mu?

Philip Hitti diyor ki: "Pek ehemmiyetli, ciddi veya önemsiz günlük meselelerde, onun tavır, davranış ve tutumu, günümüzde bile milyonlarca insanın en ince teferruata kadar takip ve taklit ettiği kaideler külliyesi teşkil eder. Dünyada hiçbir millet tarafından, ondan gayrı hiç kimse, onun kadar kâmil bir insan kabul edilmemiş, o derece hassas bir ölçüde taklit edilmeye layık görülmemiştir."[701]

---

701. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, s. 170.

b) Soyla Övünme

"Samimiyet Delilleri" bölümümüzün "Atalar Kültü" alt başlığında, o dönemin Araplarının, soylarıyla ne derece övündüklerini ve buna muhalefetin, siyaseten intihar gibi bir anlama geldiğini göstermiştik. Toplumun bu bağlamda bir tasvirini yapmıştık. Ön sözde belirttiğimiz üzere; eseri uzatmamak bağlamında orada verdiğimiz bilgileri ve yaptığımız nakilleri, burada tekrar etmeyeceğiz. Anlattığımız hususları hatırlamayanların, o bölümü tekrar okumasını rica ediyoruz. O sayfaları hiç okumayıp bu satırları okuyan varsa, eserimizin bu şekilde anlaşılamayacağını, dolayısıyla boş yere vakit kaybetmemesini tavsiye ediyoruz.

Arapların, atalar kültü ve soy ile övünmeleri, aslında yukarıda aktardığımız tabloyu hem besleyen hem de o tablodan beslenen bir durum arz ediyordu. Hz. Muhammed (s.a.v.), bireysel bazda, öğretinin temel içerikleri ve dinamikleri ile bu durumla mücadele ederek hem ahlaki bir devrim sağlamış hem de -yukarıda aktardığımız gibi- bu ahlaki devrimin siyasi meyvelerini almıştır.

Bu başarının halüsinasyon ya da epilepsi nöbetleri ile açıklanamayacağı açıktır.

c) Fetihlerin Ruhu

Ahlaki açıdan soy sop ile övünmeyi bırakan bu toplumun kardeşliği önünde engel kalmamıştı. Onlar, çok kısa zamanda sıcak ve samimi kardeşler olmuşlardı. Bu yeni inanç onlara bir ruh üflemişti.

T. W. Arnold, eserinde, İslam öğretisini özetledikten sonra diyor ki: "Muhammed'e sahip çıkanları birbirine raptederek, böylesine yılmaz bir fetih lokomotifi meydana getiren bu inançtı. Onlara askerî itaat ve disiplin ruhu ilham etmesinin yanı sıra, başka hiçbir sistemde emsaline ya da fazlasına rastlanamaz derecede ölümden korkmayı zül sayan bir anlayışı veren yine bu inançtı. Müslümanlar arasında hâlâ bir dereceye kadar faal durumda olan bu anlayış, karakterin bel kemiğini, irade kuvvetini ve sarsılmaz azmini

oluşturmaktadır. Bunların yanı sıra, en acı felaketler karşısında bile şikâyet etmeksizin gösterilen sabır ve teslimiyet, bu inanca candan bağlı olanları tavsif etmekte ve bezemektedir."[702]

Bu inanç, siyasetin ahlakını değil, ahlakın siyasetini ikamet edecektir. Sahabe döneminde, İslam fütuhatında müşahede edilen ve aşağıda aktaracaklarımız bunun yansımalarıdır.

Bu bağlamda Nebi'nin (s.a.v.) dünyaya karşı bu tavrını gösteren çok fazla örneği "Samimiyet Delilleri" bölümünde "Kişisel Menfaat" alt başlığında aktardığımızı hatırlatalım. Hakeza, sahabenin bu yöndeki tavırları ile ilgili pek çok örneği, "Kaynaklarımızın Güvenilirliği" bölümünde "Sahabenin Tarihi Kaynaklığı" alt başlığında aktarıldığını belirtelim. Sahabenin bu tavrının, Nebi'yi (s.a.v.) örnek almak olduğunu söyleyelim. Hatırlanması açısından, kısa birkaç örneği, önceki aktardıklarımızı tekrar etmeyecek şekilde nakledeceğiz:

Hz. Muhammed (s.a.v.) buyurmuştur ki: "Ben sadece bir kulum. Kölenin yediği gibi yer, kölenin oturduğu gibi otururum."[703]

Bu elbette herkesi şaşırtacak bir şekilde sahabesi ve sonrakiler tarafından devam ettirildi. Dünyayı fethedenler, davranışları ile dünyaya ahlak öğretiyorlardı. İnsanların, kralların köleleri olmadıklarını, kralların da insan olduğunu, dünya müşahede ediyordu.

Bernard Lewis Hristiyan âleminde kullanılan "taht" kelimesi ile İslam coğrafyasındaki "serir" kelimelerini kıyaslayarak şöyle bir çıkarsamada bulunur: "Serir, oturmak ya da uzanmak için hazırlanmış ve bir meclisteki saygı gösterilen kimselere tahsis edilmiş yer anlamına gelmekteydi. (Oysa taht, yüksekte bir anlam ifade ediyor.) Hristiyan ve İslam âlimleri arasındaki bu tezat bile Müslüman dünyasındaki iktidar ilişkilerinin algılanmasının, Hristiyanlık âlemindeki gibi dikey değil, yatay terimlerle olduğunu göstermektedir. İslam toplumu, ilke olarak daima, uygulamada ise zaman zaman bir ölçeğe kadar insanlar arasında düzey farklılığını (hiyerarşiyi) ve ayrıcalıkları reddeden bir toplumdu."[704]

---

702. Arnold, *İslam'ın Tebliğ Tarihi*, s. 529.
703. Buhari, "Et'ime", 13.
704. Lewis, *İslam'ın Siyasal Söylemi*, s. 48.

Karen Armstrong Hz. Ebubekir'in halife seçildiğindeki ilk konuşmasını şöyle naklet mektedir: "Bu yetki bana verildi. Ama aranızdaki en iyisi, ben değilim. Eğer doğru hareket edersem bana yardım edin. Yanlış hareket edersem düzeltin. Sadakatte dürüstlük ve doğruluk, ihanetteyse yalan vardır. Aranızdan zayıf olanlar, ben Allah'ın izniyle hakkını savunana kadar gözümde güçlü olsun. Aranızda güçlü olanlar, ben hakkı ondan alana kadar gözümde zayıf olsun. Halk içinde ahlaksızlık yayılırsa, Allah onları felaketle cezalandırır. Ben, Allah'a ve elçisine itaat ettiğim sürece, bana boyun eğin. Ve ben onlara itaatsizlik edersem, siz de bana itaatsizlik edin. Kalkın ve dua edin, Allah hepimizi korusun."[705]

Dikkat edin, bunları söyleyen kişi, yeni seçilmiş bir yöneticidir.

Şu satırları, yaygın siyasi konuşmalarla karşılaştırarak okumaya çalışırsak acayip noktalara varacağımız malumdur... Girişteki tevazu ve çıkıştaki "Bana sadece şöyle olursam itaat edin!" hususunu düşünecek olsak "Ben de insanım, Allah'a itaatten çıkabilirim." ihtimalinin sürekli göz önünde tutulması, ancak inandığı davaya zarar vermemesi için "Ben ilkelerimizden, fikrimizden saparsam sakın bana itaat etmeyin!" uyarısı... Bu insanlar hangi eğitimle böyle yüce karakterlere dönüştüler?..

Washington Irving diyor ki: "Ebubekir'in hükmü altında bulunan her yerdeki tebaası yas tutmuştur. Gerçekte de kendisi için yas tutulmasını hak etmişti. Çünkü o, mükemmel bir yönetici adil, ılımlı, soğukkanlı, sade ve ön yargısız birisiydi."[706]

Ondan sonra Hz. Ömer hilafete gelmiştir.

Washington Irving Hz. Ömer hakkında diyor ki: "(O), Peygamber'in fikirlerini teyit etmiş ve daha ileri taşımış, kısa süren hilafet döneminde Ebubekir'e tavsiyeleriyle destek olmuş ve İslam fetihleri sonucu hızla genişleyen sınırlarda, kanunlarının katı bir şekilde uygulanması için ferasetli düzenlemeler getirmiştir. Ordulann başında ve en uzak savaş meydanında bile en gözde komutanlar

705. Armstrong, *İslam Peygamberinin Biyografisi Hazreti Muhammed*, s. 377; Washington Irving, *Muhammed'in Haleflerinin Hayatları*, s. 20.
706. Washington Irving, *Muhammed'in Haleflerinin Hayatları*, s. 82.

üzerindeki katı disiplini, olağan dışı idare kapasitesiyle ilgili önemli bir kanıt niteliğindedir.

Alışkanlıklarının basitliğinde ve tüm ihtişam ve şatafata karşı ikrahında, Peygamber'i ve Ebubekir'i örnek aldı. Aynı davranış ve uygulamaları, sürekli olarak yazdığı mektuplarla komutanlarından da bekledi. 'Yemek ve giysilerdeki lüksten kaçının! Halkınızın basit aletlerini koruyun ki Allah da size zaferler nasip etsin. Bunları terk ederseniz, o da size verdiklerini geri alacaktır.' diyordu. Onu, subaylarının tüm gösteriş merakı ve şatafata kapılmalarını cezalandırmada bu kadar katı yapan, izlediği bu siyasetin doğru olduğuna olan güçlü inancı olmuştur."[707]

O, bu davranışları sadece yöneticilerine emretmiyor kendisi de buna riayet ediyordu.

Washington Irving bu hususta şunları söylemektedir; "(Sasani soylusu ve eyalet valisi Hürmüzan yakalanıp Medine'ye gönderildiğinde) kendisine bir esir gibi davranılmadı. Şehre yaklaştığında durdu. Pahalı kıyafetlerini giyip mücevherlerle işlenmiş kemerini ve kraliyet tacını takarak şehrin kapısından giriş yaptı. Şehir sakinleri, daha önce hiç görmedikleri bu şatafat ve görkeme şaşkınlıkla bakıyorlardı.

Ömer evinde değildi camiye gitmişti. Geri geldiğinde 'İşte bu, müminlerin emiridir.' diye Hürmüzan'a fısıldadılar.

'Arapların kralı bu mu?' diye sordu şaşkına dönen satrap.[708]

'Ve bu da onun günlük giysisi mi?'

'Evet, öyle.'

'Bu şekilde, muhafızları yanında olmadan mı uyuyor?'

'Evet, buraya yalnız başına gelir ve yine yalnız döner. Dilediği yerde uzanıp uyur.'

'Peki memurları, elçileri, hizmetçileri olmadan adalet dağıtıp işlerini yürütebiliyor mu?'

---

707. Irving, *Muhammed'in Halefleri*nin *Hayatları*, 215.
708. Satrap, Perslerde valiye verilen isimdir.

'Evet, yapıyor.' diye cevapladılar."[709]

Çünkü o Nebevi terbiyeden geçmişti. Ahlakı, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) şu sözüne benzer öğretilerle yoğurulmuştu:

"İnsanların ayakta durarak, önünde el pençe divan durmalarından hoşlanan kimse, cehennemdeki yerine hazırlansın."[710]

Hitti diyor ki: "Medine'de bulunan Halife Ömer'e sevinçli haber (yani Şam topraklarının fethi, fethi gerçekleştiren komutan tarafından) şu kelimelerle bildirilmiştir; 'Tavsif ve tarifini yapmaktan çekindiğim bir şehri fethettim. Şu kadarını söylemek kâfidir ki, burada 4.000 hamamıyla birlikte 4.000 köşk, cizye vergisi ödeyen 40.000 Yahudi ve hükümdarlar için kurulu 400 misafirhane/ikametgâh ele geçirdim.'

Halife, ordu kumandanının gönderdiği haberciyi ekmek ve hurma ile ağırladı ve Mescidi Nebevi'de sade, fakat asil bir şükür namazı eda etti."[711]

Aslında o, bu konuda da Hz. Muhammed'in (s.a.v.) sünnetine tabi oluyordu. Hz. Muhammed'i (s.a.v.), başka bölgelerden gelen kişilerin tanıyamaması, "Muhammed hanginiz?" diye sorması malumdur. Çünkü O, etrafındakilerden farklı giyinmiyor ve normal davranışlar sergiliyordu.

Washington Irving diyor ki: "Ömer, makam ve itibar heveslisi birisi değildi."[712]

Washington Irving bir başka yerde, Hz. Ömer'i tanıtırken şunları kaydediyor: "İşlerin idaresinde, dürüstlüğü ve adaleti herkesçe biliniyordu. Özel hayatında, sadeliği ve dünyanın aldatıcı ihtişamından uzak duruşuyla tanınırdı. Su onun tek içeceğiydi. Yemeği ise birkaç hurma ve birkaç arpa ekmeği ve tuzdu. Ama kıtlık dönemlerinde, tuz bile lüks olarak kabul edilirdi. Onun katı dindarlığı ve özverisiyle görünüşündeki basitliği ve neredeyse fakirlik olarak nitelendirilebilecek hâli, İslam'ın ilk günlerinde, saygıyla karşılanırdı."[713]

---

709. Irving, *Muhammed'in Halefilerinin Hayatları*, s. 199.
710. Ebu Davud, Edep, 166.
711. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, s. 232.
712. Irving, *Muhammed'in Halefilerinin Hayatları*, s. 81.
713. Irving, *Muhammed'in Halefilerinin Hayatları*, s. 83.

Hz. Ömer döneminde İslam topraklarının hacmi, neredeyse İskender'in yönettiği coğrafya genişliğine ulaşmıştır. Peki, onu bu şekilde yaşamaya yönelten ve onu tüm dünya krallarından ayıran his neydi?

O hissin tezahürü, Hitti'nin verdiği şu örnekte ne de güzel görünmektedir.

Philip Hitti diyor ki: "Bir zalime karşı öfkeli bulunduğu bir sırada, yardımını talep etmek üzere kendisine müracaat eden bir bedeviyi birkaç kamçı darbesiyle kamçılayan halife, kısa zamanda, bu yaptığına pişman olmuş ve bedeviye dönerek aynı sayıda kendisini kamçılamasını istemiştir. Bedevinin, onun bu isteğini yerine getirmeyi reddetmesi üzerine, Halife Ömer kendi kendine şunları mırıldanarak evine gitmiştir:

'Ey Hattab'ın oğlu! Sen, aciz bir kimseyken Allah seni yüceltti. Sapıktın, Allah sana hidayet verdi. Zayıftın, Allah sana kuvvet ve kudret verdi. Sonra milletini idareye seni sebep kıldı. Onlardan biri sana yardım talep etmek için geldiğinde, sen onu kamçıladın, öyle mi? Allah'ın huzuruna çıkıp durduğunda Rabbine ne cevap vereceksin?'"[714]

Bu ruh, fetihlerin ruhu olmuştur. Fetihlerde ahlak ve hukukun korunmasının teminatı olmuştur.[715] Aşağıdaki örneklerde göreceğiniz üzere, bu ruh bireysel değil, toplumsal bir mahiyet arz etmiştir. Çünkü o, toplumsal bir eğitimin sonucuydu.

Philip Hitti: "Aşağıda, Cyrus'un gönderdiği elçilerin ağzından nakledilen sözler, Müslümanlar tarafından, o sırada zihinlerde bırakılan intibaları hülasa eder mahiyettedir:

'Öyle kimselerle karşılaştık ki, bunların her biri tarafından ölüm, hayattan üstün tutuluyor; alçak gönüllülük, şaşaa ve debdebeye tercih ediliyor ve hiçbirinin gözünde bu dünya, en ufak bir çekicilik taşımıyordu. Daima yere oturuyorlar ve diz çökmek suretiyle pek az bir şey yiyorlardı. Başkanları, onların herhangi birinden farksızdı. Alt bir kimse, üstten ayırt edilemez ve efendi bir köleden tef-

714. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, s. 249.

715. Bu husus, ileride "Fetihlerde Hukuk ve Ahlak" isminde müstakil bir bölümde incelenecektir.

rik olunamazdı. Namaz saati gelip çattığında, kimse kendini bundan geri tutmaz ve herkes el, yüz ve ayaklarını yıkayarak abdest alır, akşakgönüllülükle ibadetlerini yerine getirirdi."[716]

Washington Irving, Müslüman orduları anlatırken diyor ki: "Düşmanlarının lezzetli yiyecekleri, şatafatlı giysileri ve diğer lüks zevklerini göz ardı ederek Arap sadeliği ve yalınlığını sürdürdüler. Karakterinin tevazuunu yansıtan Ebu Ubeyde bile son savaşta ele geçirilen Hristiyan komutanlarının gösterişli çadırları yerine, deve tüyünden yapılan basit Arap çadırında kalmayı tercih etti. Doğunun yumuşak ve hassas milletlerini istila edenler, işte bu sert ve basit düşünceli kişilerdi."[717]

Washington Irving başka bir yerde, Ebu Ubeyde b. Cerrah'ı[718] anlatırken şunları söylüyor: "Azametli bir güce sahip olan ve doğu imparatorluğunu titreten bu komutanı, çöldeki sıradan bir gezgin gibi mütevazı bir kıl çadırda buldular."[719]

Dünyayı bu denli önemsemez hâlleri, Müslüman komutanına Pers komutanı karşısında şu sözleri söylettirebiliyordu: "Sana, sizin hayatı sevdiğiniz kadar ölümü seven bir orduyla geldim."[720]

İşlenememiş potansiyelleri, böylesine büyük bir enerjiye çeviren, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) ortaya koyduğu öğretiydi.

Armstrong diyor ki: "Arap orduları, çok kısa sürede Himalayalardan Pirenelere kadar uzanan bir imparatorluk kurdular. Bu olgu, Arap emperyalizminden çok, Kur'an'dan güç alıyordu."[721]

Thomas Walker Arnold şunları söylüyor: "Her savaşta zafer getiren ve inanılmaz derecede kısa bir zaman içinde, dünyanın gördüğü en büyük imparatorluğu kuruduran gerçek dinî gayret, yani ilk kez bütün safiyetiyle gelişme gösteren yeni dinin gücü müydü? Hakikaten böyle olduğuna dair deliller vardır."[722]

---

716. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, s. 230.
717. Irving, *Muhammed'in Haleflerinin Hayatları*, s. 62.
718. Cennetle müjdelenmiş on sahabeden birisidir.
719. Irving, *Muhammed'in Haleflerinin Hayatları*, s. 67.
720. Irving, *Muhammed'in Haleflerinin Hayatları*, s. 32.
721. Armstrong, *İslam Peygamberinin Biyografisi Hazreti Muhammed*, s. 380.
722. Arnold, *İslam'ın Tebliğ Tarihi*, ss. 71-72.

Philip Hitti diyor ki: "Hz. Peygamber'in vefatını müteakip, her şeyden mahrum Arabistan sanki sihirli bir değnekle işaret edilmişçesine âdeta kahramanlar yatağı hâline inkılap etmiştir. Öyle ki bunların benzerini ister sayıda ister nitelikte, başka herhangi bir ülkede bulmak hemen hemen imkânsızdı. Irak, İran, Suriye, Mısır'da Halid b. Velid, Amr b. Âs'ın yürüttüğü askerî seferler, dünya harp tarihinde en parlak bir şekilde geçekleştirilmiş olanlar arasındadır. Ve pekâlâ Napolyon, Hanibal ya da Büyük İskender'le kabil-i kıyastır (yani onlarla kıyas edilebilir)."[723]

FETİHLERDE HUKUK VE AHLAK

Öncelikle maddi zaferi, askerî ve siyasi boyutuyla inceledikten sonra, bu zaferin ahlaki temelini göstermeye çalıştık. Şimdi toplumdaki bu değişimin sonuçlarını, fetihlerde hukuk ve ahlakı inceleyerek ortaya koyacağız. Bundan öncesinde, Arap toplumundaki İslam öncesi ahlak ve hukuk üzerine bazı açıklamalarda bulunacağız. Bunun sayesinde, "Bu fetihler, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) öğretisinden temel almasaydı, mevcut Arap ahlakı ve hukuku bu uygulamaları doğurabilir miydi?" sorusunu da cevaplamış olacağız.

İslam Öncesi Arap Ahlak ve Hukuku

Montgomery Watt, İslam öncesi Arap toplumunun ahlaki ve hukuki yapısına dair şunları kaydetmektedir: "Gelgelelim Hz. Muhammed'in gençliğinin Mekke'sinde insanlar, haysiyet hakkında düşünmeyi azaltmıştı. Haysiyet, geleneksel çöl ahlakıyla sınırlıydı. Ve Mekke'de bu çöl ahlakı, büyük ölçüde gereksiz hâle gelmişti. Bunun yerine onlar, servet ve güçlerini artırmayı düşünüyorlardı. Servet kişiye güç veriyordu. Hz. Muhammed, dinini tebliğ etmeye başladığında, Mekke'deki dinî ortamın görünüşü böyleydi."[724]

---

723. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, s. 204.
724. Watt, *Hz. Muhammed Peygamber ve Devlet Adamı*, s. 64.

İnsanların güç ve servet odaklı bir ahlaki yapıda bulunması, Arap ahlakını parçalayıcı hâle getiriyordu. Gerçekten kalplerinden merhamet alınmış gibi olan bu topluluk, canavarımsı bir mahiyet arz ediyordu. Bunun en kolay ve bilinen tezahürü, pek çok pagan toplumda benzeri müşahede edilen kız çocuğunu diri diri gömme hadisesidir.

Aslında Kur'an, bu olguya tepki göstermeseydi, tüm toplumca doğal karşılanan bu uygulama, bugün kulaklarımıza böyle güçlü bir şekilde ulaşmayacaktı. Diğer toplumlardaki örnekleri nasıl ki bugün halk arasında pek bilinmiyorsa Arapların uygulaması da pek bilinmeyecekti. Bu hususa spot ışıklarını yönelten ve insanların zihnine bu olgunun çirkinliğini nakşeden, Kur'an olmuştur. Çünkü zannedildiğinin aksine bu, sadece Arap cahiliyesinde var olan bir olgu da değildir. Antik Yunan toplumunda var olduğu bilinmektedir.[725] Roma'da mevcuttur. Batı'da 1400'lü yıllara kadar uygulanmıştır.

Lesley Hazleton diyor ki: "Eğer Hz. Muhammed kız olarak doğmuş olsaydı ya çölde yırtıcı hayvanlara bırakılır ya gömülerek öldürülür ya da doğar doğmaz sessizce boğdurulurdu. Çünkü erkek evlat düşkünlüğü, Mekke'de, aynı dönemin İstanbul, Atina ve Roma'sında olduğu gibi, kız çocuklarının yüksek oranda öldürülmesi demektir."[726]

Margoliouth diyor ki: "Manning, *Old New Zealand* adlı eserinde, zengin görsellerle gösterildiği gibi, tabu uygulamaları arasında, Orta Arabistan'ın âdetlerini çağrıştıran birçok örnek içermektedir. Atalara tapınma, ölüye kurban sunma, insan kurban etme ve hatta yamyamlık izleri bile korunmuştur."[727]

Maxime Rodinson diyor ki: "Allah, aynı zamanda Araplarda pek yaygın bir geleneği, kız çocuklarının öldürülmesini de yasaklamıştı."[728]

Paganlar bunun, dinî ayinler için olan versiyonlarını sık sık aktarmışlardır. Daha yaygın olanı ise sessiz sedasız halk arasında yapı-

725. İphigenia'nın kurban edilmesi sahnesi, Homer'den incelenebilir.
726. Hazleton, *İlk Müslüman*, s. 31.
727. Margoliouth, *Muhammed ve İslam'ın Yükselişi*, s. 38.
728. Rodinson, *Muhammed*, s. 267.

lan şeklidir. Bunun temel sebebi, Kur'an'ın işaret ettiği üzere fakirlik korkusu ile kız çocuğunun gömülmesidir. Bu yüzden Mekke'de de eşraftan ziyade daha gariban kesim arasında yaygındı.

وَلَا تَقْتُلُوٓا۟ أَوْلَٰدَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَٰقٍ ۖ نَّحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ ۚ
إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْـًٔا كَبِيرًا

"Yoksulluk endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin, onlara ve size biz rızık veririz. Şüphesiz onları öldürmek büyük bir hatadır (suç ve günah)."[729]

Hem Arap cahiliyesinde hem de diğer pagan toplumlarda bunun yapılma sebebi şöyle izah edilebilir:

1. Kız çocuğunun ekonomik katkısının düşük görülmesi.
2. Kız çocuğunun askerî katkısının düşük görülmesi.

Baskınlar esnasında kaçırılmaları ile kabile adının kirlenmesi olgusundan da bahsedilmiştir. Ancak bunun, güçlü kabileler için pek geçerli olacağını zannetmiyorum. Çünkü o kabileler, kendilerini koruma konusunda iddialıdırlar. Ayrıca böyle bir baskına uğradıklarında, öç alma hisleri güçlüdür. Bu yüzden, henüz baskın olmamışken böyle bir önlem almaları, psikolojik açıdan dezavantajlı olmalı. Bir zayıflık göstergesi gibi addediliyor olmalıdır. Bu belki daha zayıf kabileler için geçerli olabilir. Allahu a'lem...

Karen Armstrong diyor ki: "Yabani bir ahlak anlayışı vardı. Sadece güçlü olan hayatta kalabilirdi ve bu da zayıfın ortadan kaldırılması ve sömürülmesi anlamına geliyordu. Nüfus kontrolü için bebek öldürmek normaldi. Bunun dışında, yani sosyal hayatın içinde kız bebeklerin erkeklere oranla hayatta kalma şansı daha yüksekti. Ve kabile içinde ancak belli sayılardaki kadına yer verilebileceği için kızlar hiç acımadan öldürülüyordu."[730]

Nihayetinde hâkim ahlak anlayışının tezahürünü, davranış olarak bu olguda görmek zor değildir. Güç ve servet odaklı bir ahlak

729. el-İsrâ, 17/31.
730. Armstrong, *İslam Peygamberinin Biyografisi Hazreti Muhammed*, s. 81.

anlayışı, buna katkı sağlayamayacağını düşündüğü kız çocuklarını öldürmekte beis görmemiştir. Zira böyle bir tanımlamada onlar için hayatın gayesi, refah ve güç sahibi olmaktan ibarettir. Kız çocukları ise buna katkı sağlayacak gibi durmuyordur.

Samimi bir gayrimüslim, Hz. Muhammed'e (s.a.v.), başka hiçbir şey için saygı duymasaydı dahi, sadece bunun için saygı duyması gerekirdi.

Bugün dahi kürtaj oranlarında, kız çocuklarının, belli coğrafyalarda daha fazla alındığını görmek, durumu anlayanlar açısından şaşırtıcı değildir.

"Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bazı ebeveynler, cinsiyet seçici kürtaj uygulamasa da kesinlikle erkek tercihine yönelik bir eğilim var. 2011 Gallup anketine göre, yalnızca bir çocuk sahibi olmalarına izin verilseydi, katılımcıların %40'ı bir erkek çocuğu tercih edeceklerini söylerken yalnızca %28'i bir kızı tercih etti..."[731]

Euronews'in haberine göre; "Araştırmacılar, Hindistan'da erkek çocuk isteyen ailelerin kız bebeklerini, doğumdan önce kürtaj yoluyla aldırmaları nedeniyle 2025'e kadar yılda, ortalama 469 bin; 2026-2030 arasında yılda, ortalama 519 bin daha az kız bebek dünyaya gelebileceği sonucuna ulaştı... Hindistan'da erkek çocuk dünyaya getirmek, aileler için gurur verici bir durum olarak görülüyor. Özellikle ekonomik durumu iyi olmayan aileler, kız çocuğunu yük olarak görüyorlar."[732]

Çin'de de durumun böyle olduğunu gösteren NTV'nin haberi şöyle:

"Tüm dünya nüfusunun üçte birini barındıran Çin ve Hindistan'da, kadınların toplumdaki yerleri giderek sağlamlaşıyor. Fakat bu ilerlemeye rağmen, kürtajla alınan kız bebeklerin sayısı, erkek bebeklere oranla şaşırtıcı derecede fazla."[733]

---

731. https://stringfixer.com/tr/Sex-selective_abortion (Son erişim: 27.05.2022).
732. https://tr.euronews.com/2020/08/31/hindistan-da-cinsiyete-gore-kurtaj-10-y-lda-k-z-bebek-nufusu-4-5-milyon-az-olabilir (Son erişim: 27.05.2022).
733. http://arsiv.ntv.com.tr/news/81127.asp (Son erişim: 27.05.2022).

Azerbaycan ile ilgili de böylesi haberler mevcuttur.[734]

Güney Kore için deniyor ki: "Cinsiyete dayalı kürtaj, 1980'lerin ortalarından 1990'ların başlarına kadar, erkek çocukların tercih edildiği için seçici kadın kürtajlarının yaygın olduğu Güney Kore'de popülerlik kazandı."

Konuyu dağıtmak pahasına biraz uzatmış olduk. Her medeniyet, dünyaya bir anlam atfeder. Bu anlama göre bir ahlak inşa eder ve bu ahlakın fiilî sahada sonuçları olur.

İnsanlar, olayları tekil algılamakla hata ederler. Kız çocuğunun diri diri öldürülmesi, sadece olayın kendisinden ibaret değildir. Her olay, arkasındaki bir fikrin yansımasıdır. O fikrin oluşturduğu değerler silsilesini işaret etmektedir.

Emile Dermenghem diyor ki: "(Muhammed), Bedevilerin çocuklarını öpmemelerine hayret etmiş ve şöyle demiştir; Kim, bu kız çocuklarıyla imtihan edilirse bilsin ki bu kız çocukları, anne ve babalarını cehennem ateşinden korunmalarına bir vesile olacak ve ateş ile aralarına bir perde gibi girecektir."[735]

Malum olduğu üzere ahlak, bahsettiğimiz anlam ve değerler bütününden etkilendiği gibi, hukuk hem ahlaktan hem de ahlakın etkilendiklerinden etkilenir.

Cahiliye Arap toplumundaki hukuki yapıya yönelik şu tespitler önemlidir.

Joseph Schacht, İslam öncesi Arabistan'ı tarif ederken "İster göçebe bedevi ister yerleşik olsun, Arap cemiyetinde teşkilatlanmış siyasi bir otoritenin bulunmayışı, teşkilatlı bir adalet sisteminin de bulunmadığını gösterir."[736]

Leone Caetani diyor ki: "Muhammed, anarşi içinde bir memlekette doğdu. Burada hiçbir kanun, hiçbir ayin (adap, görenek) yoktu. Katı ve şedit bir usulü, ayin vaazı maddeten muhal (geçersiz im-

734. http://www.aljazeera.com.tr/haber/azerbaycanda-cinsiyet-tercihli-kurtajlar (Son erişim: 27.05.2022).

735. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 198.

736. Schacht, *İslam Hukukuna Giriş*, s. 28.

kânsız) idi. Muhammed, müminlere namaz kılmak mecburiyetini tahmil etmekle (yüklemekle) büyük bir adım atmıştır."[737]

O dönemde, belirgin bir hukuk olmadığı gibi, var olan örfi hukukun uygulanması da tamamen güce dayalıydı.

Maxime Rodinson, "Arapların uyduğu yansız kanunların sık sık çiğnendiğini ve maddi kültür düzeylerinin son derece düşük olduğunu da kabul etmek gerekir."[738] der.

Fark etmek zor olmasa gerek; hukukun olmaması, az önce aktardığımız gibi, güçlünün zayıfa dilediğini yapması fenomeni ile ne kadar uyumludur. Hukuk güçlü değilse zayıf daha zayıftır. Çünkü o, hakkını almak için hukuka muhtaçtır.

Margoliouth, cahiliye dönemi Arap toplumuyla alakalı şunları kaydediyor: "Diğer yandan, bir cinayetin intikamını almamak ise utanç verici kabul edilirdi. Ölenin yakınları tarafından kan parası alınması utanç verici, aşağılayıcı bir durum olarak düşünülürdü. Ama bunun sebebi, merhametsizlik ya da alçaklığı ima etmesi değil, zayıflık ve korku izlenimi vermesiydi."[739]

Leone Caetani diyor ki: "Öldürmek, hırsızlık etmek, cezai müstelzim (ceza gerektiren) bir cürüm değildi. Başka birine ika edilen bir zaruretten ibaretti. Bundan dolayı bir ceza teretttüp etmezdi (yüklemezdi). Yalnız, maktulün yahut zarardide (zarar gören) kimsenin ailesi ahz-ı intikam edebilecek kuvve-i maddiyeye malik ise intikam alabilirdi. (Yani sadece öldürülenin ya da zarar görenin ailesi, intikam alabilecek maddi kuvvete sahipse intikam alabilirdi)."[740]

Joseph Schacht diyor ki: "Yol kesme suçunu[741] cezalandırmakla birlikte, yol kesme anlamına gelen kat'-ı tarik terimi, Kur'an sonrası bir gelişmedir. Oysa yol kesme fiili, İslam öncesi Araplarda hiçbir zaman suç sayılmamıştır."[742]

---

737. Caetani, *İslam Tarihi*, c. 2, s. 169.
738. Rodinson, *Muhammed*, s. 41.
739. Margoliouth, *Muhammed ve İslam'ın Yükselişi*, s. 41.
740. Caetani, *İslam Tarihi*, c. 2, s. 431.
741. Eşkıyalık.
742. Schacht, *İslam Hukukuna Giriş*, s. 30.

Margoliouth diyor ki: "Kasıtlı ve kasıtsız adam öldürme arasında büyük bir fark olduğu görüşünün. İslam'dan önce çok geçerli olmadığı görülmektedir."[743]

Kasıtlı ve kasıtsız adam öldürme suçları arasında dahi ayrım gözetemeyecek, yol kesmeyi suç cihetinden tanımlamayan, örfi ve ilkel olan bu hukukun işleyişi için hiçbir mekanizmanın öngörülmediği bu toplumdan çıkan bir şahıs; bu topluluğun içinde yaşamış ve özel bir eğitim almamış, kırk yaşına kadar orta hâlli tüccarlık ve çobanlık yapmış, elli üç yaşından sonra ilk defa küçük bir şehir devletini yönetmeye başlamıştır.

Bu bölümün girişinden beri, her sahada gösterdiğimiz tüm bu değişimler, onun şahsi donanımı ile açıklanabilir mi?

Joseph Schacht diyor ki: "İslam hukuku ne amelî ihtiyaçlardan ne de kazai tatbikattan doğmuştur. Onun teşekkülüne, dinî ve ahlaki düşünceler sebep olmuştur."[744]

Wael Hallaq ise şunları kaydediyor: "Genel olarak insan hayatının ve onun sefaletinin (aşikâr ki sadece modern öncesi uhdesinde değil)[745] kaçınılmaz zulmüne rağmen Müslümanlar, karşılaştırma babında söylersek bin yıldan uzun bir süre, çok daha eşitlikçi ve merhametli bir sistemde ve bizim için en önemlisi, modernitenin kötüleyerek kirletemeyeceği, hukukun üstünlüğüne dayanan bir düzen altında yaşadı."[746]

İslam Sonrası Fütuhatta Hukuk ve Ahlak

Yukarıda, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) içinde büyüdüğü toplumun ahlak algısına dair örnekler verdik. Bu bölüme, onların savaş ahlakına dair numuneler vererek başlayacağız ve sonrasında pasajları birleştirerek çıkarımlarda bulunacağız.

---

743. Margoliouth, *Muhammed ve İslam'ın Yükselişi*, s. 385.
744. Schacht, *İslam Hukukuna Giriş*, s. 233.
745. Yani bizim şu anki durumumuzdan daha güzel yaşadılar demek istiyor.
746. Hallaq, *İmkânsız Devlet*, s. 191.

Savaş, gerçekten olağanüstü bir hâldir. Onda, insanların yapabilecek lerinin sınırı yoktur. Ayrıca, savaşanlarda gerginlik ve adrenalinin yükselmesi de, savaş sonrası galiplerin, olağan durumlarda yapmayacakları şeyleri yapmalarını kolaylaştırır. Normal şartlarda canavarca şeyleri yapmayacak pek çok normal insan, savaş ortamında canavarlaşabilir. Dünya bunu, 2. Dünya savaşından sonra Nürnberg yargılamaları esnasında, Ruanda katliamı sonrası röportajlarda net bir şekilde öğrendi. Gündelik hayatta, normal insanların savaş esnasında katliam makinalarına dönüşebilmesi olgusu ile tanıştı. Hannah Arendt, *Kötülüğün Sıradanlığı* eserini yazdı. Milgram Deneyi[747] ile bu fenomen, bilimsel bir anlam kazandı. Stanford hapishanesi deneyi[748] ile video kaydında bu olgu gösterildi.

Oysa eksik kalan, bu olgunun çaresizce kabul edilmesiydi. Vaka, "Koşullar kötüyse insanlar kötü davranır." şeklinde klişeleştirildi. Oysa örneklem skalasını oluşturan tüm vakıalar, aydınlanma sonrası modernitede gerçekleşmişti. Bu yetersiz örneklem, tüm çağlar ve coğrafyalara genellendi. "İnsan, elbette koşullardan etkilenir. Ancak bu, mutlak bir etki midir?" sorusu, yeterince güçlü bir şekilde sorulmadı. Oysa tüm bu deneyler, hâkim davranışların böyle olduğunu gösterdiği gibi istisnai insanların da var olduğuna işaret ediyordu.

Eserimiz bu konuyu tartışmak maksadında değildir. Bu, konumuzu aşmak olur. Ancak böyle koşullarda, bu koşullar içerisine girmeden önce de zihinde oluşturulan anlamlar, değerler sistemi ve ahlaki kararların fazlaca önemli olduğunu bilmek gerekir. Savaşın katliama dönüşmesi, ancak böyle engellenebilir. Hristiyan bir ordu Hristiyan bir coğrafya ile savaşıyor olsa, askerler orada İncil'e hakaret etmezler. Bunun sebebi, savaştan önce onlarda yerleşmiş değerler sistemi ve ahlaki algılamalarıdır.

Bu deney ve olgularda, "mazluma merhamet" temelli bir zihin yapısını önceden oluşturmuş kişiler, nasıl sonuç verirdi? Bunu bilemiyoruz. Lafta, bu söylemi herkesin kabul ettiğini duyuyoruz. Oysa

747. Deney örgüsünün detaylı anlatımı için bkz: https://www.youtube.com/watch?v=2x8xqwxgPOA&t=3s (Altay Cem Meriç, Milgram Deneyi).

748. Deney örgüsünün detaylı anlatımı için bkz: https://www.youtube.com/watch?v=a-bx5WFwWqM (Altay Cem Meriç, Stanford Hapishanesi).

bu, hayata atfedilen anlamla bir bütünlük sağlıyor mu? Hayat, güce dayalı bir öne geçme çabası olarak anlamlandırıldığında, bu ahlaki söylem, bu anlamla uyuşur mu? Yoksa sadece söylemsel bir yama olarak mı kalır?

Hristiyanların İncil'e hakaret etmeyeceği örneğimize dönecek olursak böyle bir ahlaki zihniyeti, bir anlam tabanına oturtmanın öneminden bahsedebiliriz.

Tekrar cahiliye toplumunun savaş ahlakına dönelim.

Montgomery Watt diyor ki: "O zamanların Arabistan'ında kabileler birbirleriyle savaştıklarında ya da sadece aralarında geçimsizlik varken birbirlerine karşı nasıl davranacakları hakkında hiçbir zorunluluk olmadığı gibi ortak nezaket olarak adlandırdığımız şey de yoktu. Düşmanın ya da yabancının, ne olursa olsun hiçbir hakkı yoktu. İnsanlar öldürmekten ya da acımasız olmaktan kaçındığında, bunun nedeni, insan kardeşine karşı herhangi bir görev algısı değil, akrabalarının olası intikamından korkmasıdır."[749]

Onların bu algıları, vakıada acayip olaylara sebep oluyordu. Tam burada, müşrikler tarafından ele geçirilen üç Müslüman olan Abdullah, Hubeyb ve Zeyd'in hikâyesini zikretmekte fayda var.

Leone Caetani aktarıyor: "Abdullah yolda öldürüldü. Hubeyb ve Zeyd yakalandı ve işkence edildi. Muhammed'e ve İslamiyet'e en çok düşman olan Kureyşliler, küçük çocuklarını bile bu işkenceyi seyre götürmüşlerdi. Çocukları, zavallılara mızrak batırmaya teşvik etmişlerdi. İşkenceye de birçok kişi hazır idi. Kısm-ı azamı kadın, çocuk esir idiler. İki Müslüman'ın akıbetini seyretmeye meraklıydılar. İki Müslüman, ölüme karşı gösterdikleri cesaret ve İslamiyet'i terk tekliflerine karşı ibraz ettikleri sebat ve metanet ile hazirundan (orada bulunanlardan) birçoğunu müteessir ettiler (üzdüler). Zavallılar, son dakikaya kadar tevhitten bir an bile ayrılmadılar."[750]

Anlaşılan o ki cahiliye Arap toplumu, vahşiliği sadece uygulayan değil, çocuklarına da öğreten ve hatta çocuklarının uygulamaya geçebilmesi için neredeyse eğitimini veren bir toplum idi.

---

749. Watt, *Hz. Muhammed Peygamber ve Devlet Adamı*, s. 197.
750. Caetani, *İslam Tarihi*, c. 2, s. 342.

Buradaki sahabilerin samimiyetini gösteren bu olgu, "Sahabenin Tarihi Kaynaklığı" bölümünde aktardıklarımıza da delil olacaktır.

Hz. Muhammed (s.a.v.), güç ile muamele edebileceği uzun bir ömür yaşamadı. O, sadece Hudeybiye sonrası bir fatihin nasıl davranması gerektiğine dair, fiili örnekler gösterebildi. Ondan öncesi, savunma savaşları şeklindeydi.

Peki O (s.a.v.), böyle savaşan bir kavme karşı galip geldiğinde nasıl muamele etti?

Sir William Muir diyor ki: "Peygamber, bir fatih olarak Mekke'ye girdi. Perişan olmuş şehre, tek taraflı hoşgörü ve cömertlikle muamele etti. Tüm halk, onun davasına tabi oldu. Biz bu birkaç hafta içinde, bir zamanlar düşmanlık yapan Kureyş liderlerini, Muhammed'in bayrağı altında yürürken görmeye başladık."[751]

Hitti diyor ki: "(O, Mekke'nin fethi esnasında) halka pek özel bir alicenaplık (yüce gönüllülük, affedicilik) göstermiştir. Eski tarih eserlerinde, bu muzaffer girişle mukayese edilecek pek az örnek gösterilebilir."[752]

Bir başka örnek, O'nun Mekke fethinden sonra Hevazin kabilesine muamelesidir.

Emile Dermenghem, bu konuda diyor ki: "Rasûlullah derhâl kendi hissesine isabet edenlerin (esirlerin) tümünü, özgürlüğüne kavuşturup akrabalarına verdi. Ashab da Rasûlullah'ın böyle davrandığını görünce, derhâl ona uyarak bütün Hevazinli esirleri serbest bıraktılar. Bu davranışlar karşısında Hevazinliler, Müslüman oldular ve diğer Müslümanlarla birleşerek Taif'teki Sakif kabilesine karşı bir ittifak oluşturdular."[753]

Onun bu uygulamaları, ümmeti için sünnet oldu. Az önce belirttiğimiz büyük fetih hareketlerinin hukuki ve ahlaki bağlamda ruhu oldu. Onun öğretisi olmasaydı, sayfalardır ahlaki ve hukuki durumlarını mütalaa ettiğimiz İslam öncesi Araplardan böylesi tavırlar beklenebilir miydi?

---

751. Muir, *Kur'an Mahiyeti, Öğretisi ve Kitabı Mukaddeslerle İlgili Tanıklığı*, s. 31.
752. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, s. 168.
753. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 370.

Thomas Bauer diyor ki: "Suriye ve Filistin bölgesindeki fetihlerin zararları, 613-628 yılları arasındaki on beş yıllık Sasani işgalinden daha az hissedilmiştir. Eski uygar ülkeleri ele geçirip yok eden ve dünyanın geri kalanından onları ayıran barbar Arap çeteleri imajı, tamamen uydurmadır. Henry Pirenne'nin iddiasının aksine, Arap hâkimiyetinin görüldüğü her yerde, büyük gelişmeler söz konusudur."[754]

Hitti diyor ki: "Suriye ve Filistin'in, Sami menşee sahip insan toplulukları da Arabistan'dan gelen bu Müslüman kuvvetleri, nefretle baktıkları ve müttefiki bulundukları zalim hükümdarlarından, kendilerine daha yakın buldular."[755]

İlk dönem fethedilen Hristiyan topraklarında -bilindiği üzere- Süryaniler yaşıyordu.

Süryanice yazan tarihçi Michael Rabo diyor ki: "İşte bu nedenle Tanrı, güneydeki ülkeden İsmailoğullarını getirdi. Bizler, onlar sayesinde Romalıların elinden kurtulmuş olduk... Yine de Romalıların zulüm ve kötülüklerinden, bize karşı gösterdikleri yobazlıktan, bizlere acı veren merhametlerinden kurtulup da kendimizi huzur ortamında bulmamız, bizim açımızdan hiç de az kazanç değildi."[756]

Bernard Lewis, Suriyeli bir Hristiyan'ın şöyle dediğini nakleder: "Bunun için Allah bizi, Romalıların elinden, Araplar vasıtasıyla kurtardı. Romalıların intikam ve zulmünden kurtulmakla oldukça rahata kavuştuk."[757]

Bernard Lewis başka bir yerde şunları kaydediyor: "Yine İslam'ın ilk devrine ait, anlaşılması güç bir Yahudi vesikasında, bir melek bir münzeviye şöyle seslenmekteydi: 'Korkma! Ben, Yohay. Yaratıcı, ona şükürler olsun ki, seni bu kötülüklerden (yani Bizans'tan) kurtarmak için İsmail krallığını gönderdi. Allah, ona şükürler olsun, onların yeniden yerleşebilecekleri bir toprak fethetmek için kendi iradesine göre bir peygamber gönderecek."[758]

---

754. Bauer, *Orta Çağ*, s. 101.
755. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, s. 204.
756. Duygu, *İslam ve Hristiyanlık: Hristiyanlara Göre İki Dinin Karşılaşması ve İlk Etkileşimler*, s. 237.
757. Lewis, *Tarihte Araplar*, s. 40.
758. Lewis, *Tarihte Araplar*, s. 40.

Lewis'i şaşırtan bu durum, aşağıdaki açıklamalar eşliğinde değerlendirilmelidir.

Hitti diyor ki: "Bu çeşit vergiler[759] kendi hayatını kazanmaya gücü yeten muktedir kimselerden tahsil olunurdu. Kadınlar, çocuklar, dilenciler, din adamları, ihtiyarlar, deliler, şifa bulmaz hastalıklardan birine tutulmuş hastalar, şahsi bir gelire sahip bulunmayanlar bu vergiden muaf tutuluyordu."[760]

Bodley diyor ki: "Hz. Muhammed'in vefatını takip eden asırlar esnasında, Müslüman orduları her nereye gittilerse fethettikleri yerleri, hiçbir zaman birer köle ve tabi devlet hâlinde koymadılar. Ve hiçbir zaman, onların tabii kaynak ve maddelerini kendi faydalarına olarak kullanmadılar. Hiçbir fırsatta, o beyaz insanların, sadece bu gibi alicenaplıklarının(!) zengin bir şekilde mükafatlandırılacağı, 'o geri kalmış memleket ve yerleri kurtarmak prensibini takip etmediler.' Bilakis Müslümanlar, üzerinde yayılmakta oldukları dünyayı ve onun kendilerine neler verebileceğini bilmiyorlardı. Tabi ki bulundukları şeylerden istifade ettiler, fakat daima o yerin sakinleri ile beraber olarak ve kardeşçe. İşte bu ülkelerin sakinlerinin ekseriyeti, Müslüman ve bunun neticesi olarak bir kardeş ve müttefik oldular. Bu dostça münasebetin delili, 7. ile 14. asırlar arasında, Müslümanların nüfuz etmiş oldukları bütün memleketlerin, İspanya istisnası[761] ile İslamiyet'in gayesine aynen sadık kalmış olmaları ve Mekke'ye beşeriyetin merkezi olarak bakmalarıdır."[762]

Farklı olanla yaşamaya olan bu müsamaha, uzun süreçler sonunda geniş bir toleransa dönüşmüştür.

Thomas Bauer diyor ki: "Genel olarak modern öncesi İslam toplumları, muğlaklığa karşı şaşırtıcı derecede bir hoşgörü sergilemeleri ile Batı'dan farklılaşırlar. Çok anlamlılığı ve anlam kargaşasını kabullenmenin yanı sıra onu bir zenginlik olarak algılarlar. İs-

759. Gayrimüslimler zekât vermedikleri için onun yerine cizye adında bir vergi verirlerdi. Burada o vergiden bahsediliyor.

760. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, s. 243.

761. İspanya istisnasının sebebi de Hristiyanların Müslümanlara karşı giriştikleri katliam ve zorla dinden döndürme olgusudur.

762. Bodley, *Hazreti Muhammed*, s. 106.

lam toplumları, normatif metinlerin, farklı ve birbirleriyle uyumlandırması zor yorumlarını yan yana kullanmakla, farklılıklara ve karşıtlıklara tahammül etmeleriyle ve farklı dünya görüşlerinin bir arada olmasına müsamaha gösterme becerileri ile ön plana çıkmaktadırlar."[763]

Thomas Bauer başka bir yerde şunları kaydediyor: "Modern milliyetçi ideolojilerin etkisi altında kalmadan önce, İslam toplumunda, yabancı düşmanlığı diye bir şey bilinmiyordu."[764]

Bauer bu durumu doğu coğrafyasında, "garip"[765] diye bir kelime olduğunu ama "yabancı" diye bir kavramın bilinmediğini ifade ederek izah ediyor. Özetleyecek olursak "garib" kelimesi "yabancı" kelimesinden farklı olarak dışardaki birinin tanımlaması değildir. Siz kendinizi garip, tek kalmış hissedersiniz. Ancak başkaları sizi yabancı olarak tanımlar. Başkaları sizi garip göremeyeceği gibi siz de kendinizi yabancı olarak tanımlayamazsınız.

Hz. Muhammed (s.a.v.), içinde yetiştiği toplum içinde ve bilgisi toplumunda gördüklerinden ibaret olan birisi olsaydı, onun fiil ve tavsiyeleri ile toplumunda ortaya çıkardığı bu değişime bile şaşırırdık. Nerede kaldı -hâşâ- bu değişikliği, halüsinasyon ve epilepsi nöbetlerine bağlamak?..

Hangi toplumun yapısı yirmi üç yıl gibi kısa sürede, böyle tabandan ve gönüllü bir değişiklik göstermiştir?

DİN

Hukuk ve ahlak kısmıyla alakalı olarak yeni dini de eskisi ile kıyaslamak faydalı olacaktır. Bizim muhataplarımız içerisinde gayrimüslimler de olduğu için, bu kıyaslamayı bir Müslüman gibi yap-

763. Bauer, *Orta Çağ*, s. 18.

764. Bauer, *Orta Çağ*, s. 74.

765. Buradaki garip kelimesi, Türkçede yaygın kullanılan anlamı ile kastedilmiyor. Türkçeye "tuhaf" anlamı ile geçen kelime, Anadolu'da bazen Arapça anlamına yakın kullanılmaktadır. Örneğin, Neşet Ertaş'ın lakabı olan "Garib" kullanımı, burada kastedilen anlama yakındır.

maktansa dışarıdan bakan bir dinler tarih gözlemcisi gibi yapmayı uygun bulduk. Bu bağlamda, aslında elimizde çokça İslami kaynak da mevcuttur. Onlara dayanılarak çok daha güzel bir anlatı ve tasvir de yapılabilirdi ancak biz, bazı muhataplarımızın durumunu göz önünde bulundurarak, Oryantalistler üzerinden nakil yaparak kendimizi oldukça kısıtlamış olduk.

Bu yüzden, önce genel hatlar üzerine, bir dinler tarihçisi nazarı ile bakalım.

Bölüme başlamadan önce kısa bir uyarıda bulunmamız oldukça önemlidir. Oryantalizm, çoğunlukla bir aydınlanma çağı ürünüdür. Progresif ve ilerlemeci bir tarih anlayışına sahiptir. 1. ve 2. Dünya Savaşlarına kadar, neredeyse itirazsız kabul edilen bu okuma şeklinde, bilim ve teknoloji nasıl sürekli gelişiyorsa insan, ahlak, din gibi mefhumlar da sürekli gelişmektedir. 1. ve 2. Dünya Savaşlarında, insanın ahlaken hiç de zannedildiği gibi gelişmediği açıkça müşahede edildikten sonra bu kanaat eleştirilmeye başlanmıştır. Özellikle kültür ve ahlak üzerine yazan günümüzün önemli görülen yazarları, bu bakış açısını, haklı olarak çokça tenkit etmektedirler.

Ayrıca bu okuma tipinin, dinden kendisini soyutlayan Avrupa'nın, insanın kâmil hâli, diğerlerinin ise insanın alt sürümü olması gibi sömürgeci amaçlara hizmet ettiği, pek çok yazar tarafından işaret edilmiştir. Oryantalist yazarların çoğu, bu eleştirilerin başlamasından önce yazdıkları gibi, maalesef belli bir döneme ait olan dinler tarihi anlatıları da buna dayanmaktadır. Comte, Spencer, Durkheim ve Freud, tam bir aydınlanma bakışı ile dinler tarihi kuramları geliştirmeye çalışmışlardır. Bu anlatıya göre, öncelikle animizm (nesnelere tapınma) vardı. Sonrasında paganizm (putperestlik) gelişti ve daha sonra tek tanrılı dinler gelişti. Halk arasında populer bilim yapan belli kişilerin maksatlı anlatıları ile maalesef bu görüşler, ülkemizde halk tabanında fazlası ile kabul görmüştür.

Önce Lange'nin çalışmaları ve ardından Schmidt'in (ö. 1954) 12 ciltlik *Tanrı Fikrinin Kaynağı* (*Der Ursprung der Gottesidee*) eserinde, yüzlerce ilkel kabilenin, onlardan beklendiği üzere animizmi takip etmediğini ve bunların tamamında muhtelif şekillerde olsa da

bir tek tanrı inancının var olduğunu göstermiştir. Bu tanrı inancında, muhtelif durumlardan dolayı oluşan aşınmalarda, "yüce ruhlar" kültlerinin dine girişine işaret etmiştir. Bunun animizmden uzaklığı ortadadır. Onun bu çalışması, dinlerin progresif olarak gelişmediğini, "bozulduğunu" göstermesi açısından önemlidir.

Bu yüzyılın en önemli dinler tarihçisi sayılabilecek Mircea Eliade (ö. 1986) Lange ve Schmidt'in çalışmalarından övgü ile bahsederken pek çok yerde Freud, Spencer, Durkheim gibi kişiler, dinler tarihi kurgularını tenkit etmişlerdir. Spencer vb. aydınlanma yazarlarının dinler tarihi anlatılarının, ideolojik olduğundan bahsetmiş ve her coğrafyada, "yaratıcı bir baba figürü" olarak tek tanrı inancının var olduğuna dair örnekler vermiştir.

Hakeza, bu ilerlemeci dinler tarihi anlayışında, tarım öncesi avcı toplayıcı topluluklarda din olmadığı anlatısı da oldukça yaygındı. Dinlerin hem yiyeceklerin artırılması ve depolanmasını sağlaması hem de ürünün doğa şartlarına bağlı olması sebebiyle tarım sonrası ortaya çıkmış olduğu aktarılıyordu. Bu kurgu, mitolojik sayılabilecek anlatılarla süsleniyordu.

Bu kurgunun da ideolojik olduğunu belirtmemiz gerekmektedir. Zira bu tarih kurgusu oluşturulduğunda, Batı burjuvazisi, feodaliteyi yani toprak beylerini yenmiş ve onların dinini -deyim yerindeyse- Batı'dan kovmuştu. Artık Batı, bir tarım toplumu ve dolayısıyla tarıma bağlı dinî bir toplum değil, sanayi toplumuydu. O hâlde din, tarım toplumuna özgü bir şey olmalıydı. İnsanın üst sürümünü ifade eden Batı, geliştirdiği sanayi sayesinde, diğer tarım toplumlarını geçerek dini aşmıştı. İnsanın alt sürümleri (yani geri kalan bütün dünya), zamanla Batı'nın ulaştığı noktaya ulaşacaktı.

Oysa Göbeklitepe'de, tarım öncesi avcı-toplayıcı bir topluma ait ibadethane bulunması, bu görüşün aleyhine olmuş, tarım-din ilişkisine yönelik kurguların doğru olmadığı yönünde güçlü bir delil niteliği kazanmıştır.

Yakın dönemdeki bu değişim, İslam'ın hem tarih hem de özelde dinler tarihi anlatısına uygundur. İslam, Âdem'in (a.s.) peygamber olduğundan bahsederek kendi tek tanrı mesajının, insanlığın

başından beri var olduğunu ve bozulmalara uğradığını aktarmıştır. Bozulmalar belirli bir boyuta geldiğinde, Allah (c.c.) tekrar peygamber göndererek mesajı yenilemiştir. Kur'an'da, dinlerin ilerlemeci bir yapı arz etmediği oldukça açıktır. Yani İslam'a göre nesnelere tapınma, *bir başlangıç değil, bozulmanın son kertesi olarak bir* kokuşma ifade eder.

Dinler tarihinde değişen anlatının, Türkiye'de halk tabanına ulaşması ne kadar zaman alır, kestirmek zordur. Çok fazla kişinin buna inanıyor olması ve muhataplarımızın arasında gayrimüslimlerin de bulunması sebebiyle ilerlemeci dinler tarihi kabul edilse dahi, bu anlatı içerisinde de Hz. Muhammed'in (s.a.v.) getirdiği dini değişikliğin, doğal olarak açıklanamayacağını göstermeye çalışacağız.

Hatta İslam'ın oradaki dinî hâli getirdiği durum, bu ilerlemeci anlatının çürütülmesinde dahi delil olarak kullanılabilir. Zira güçlü bir animizm ile karışık diğer kültlerin olduğu bu toplumda, yirmi üç yıl gibi kısa sürede, gelişkin bir teolojisi olan tek tanrı inancı yerleşmiştir. Bu dinî değişimi hazırlayan bir sosyal durum ve böylesi bir beklenti de yoktur. Sosyal bilimlerde, yirmi yılda, bir kişinin fikirleri ile, bu derece büyük bir değişim beklenmez.

İslam öncesi din algısı hususunda oryantalist araştırmacıların görüşleri aşağıda zikredilmiştir.

Lapidus diyor ki: "Bedeviler; ayrıca atalarına, ay ve yıldız tanrılarına ve tapınaklara yerleştirilmiş taş ve ağaç şeklindeki tanrılara da ibadet ediyorlardı."[766]

Reinhart Dozy diyor ki: "Bununla beraber, 6. yüzyılda ayin, geleneksel anlamını yitirmişti. Hiçbir kaynağa dayanmayan şeylere inananlar için ayin, kaba bir fetişizme, nesnelere tapınmaya dönüşüyordu. Muhammed'in bir çağdaşı şöyle yazar: Güzel bir taş bulduğumuz zaman ona tapıyorduk. Güzel bir taş bulamazsak yere kum yığıyorduk. Üzerine sütü çok bir deve getiriyorduk ve sütünü o yığının üzerine akıtıyorduk. Sonra o mevkide kaldığımız sürece ona tapıyorduk. Oysa bu kavmin büyük bir bölümü, ağaç-

766. Lapidus, *İslâm Toplumları Tarihi*, s. 50.

tan ya da taştan ilahlara inanamayacak bir medeniyet düzeyine ulaşmıştı."[767]

Philip Hitti diyor ki: "Diğer ibtidai[768] dinler gibi bedevilerin dini, esas itibariyle animizme dayanıyordu... İlah ve tanrı mefhumu zihinlerde teşekkül ettikten sonra bile ağaçlar, kuyular, mağaralar, kayalıklar gibi tabii (doğal) bazı şeyler, tapınan bir kimsenin onlar sayesinde ilah ile doğrudan bağlantı kurabileceği inanışıyla mukaddes eşya olarak kullanılmaya devam etmiştir."[769]

Philip Hitti, başka bir yerde şöyle diyor: "Putperest Arabistanlı, Babillerinkiyle kabil-i kıyas bir şekilde ne bir mitoloji ne bir teoloji ne de kâinatın yaratılışı (kozmogoni) hakkında bir görüş geliştirmiştir."[770]

Hitti, ayrıca şunları da kaydetmektedir: "Cahiliye bedevisi, bir din sahibi olsa bile bu, onun hayatında pek önemli bir yer tutmuyordu. Ruhi-manevi alanda hareket ve tesir husule getiren kuvvetlere karşı mutedil, hatta kayıtsızdı. Dinî tatbikat ve tapınmalara karşı onun uysallığı, kabilenin akışına kapılmak ve anane (gelenek) hususunda sahip olduğu sağlam bir hürmet duygusundan ileri geliyordu. Hiçbir yerde müşahhas bir puta, onun gerçekten düşkünlüğünü gösteren bir anlatıma rastlamamaktayız. Bu noktayı İmrau'l-Kays hakkında anlatılan bir vakıa aydınlığa kavuşturmaktadır:

Babasının katilinden intikam almaya karar vermiş olarak Zu'l-Halase tapınağına, fal oklarına başvurmak suretiyle oradaki kâhine danışmak üzere gitti. Fal oklarında üç kere, 'Bu işten vazgeç!' işareti çıkması üzerine, kırdığı okları puta doğru fırlatıp attıktan sonra şöyle haykırdı:

'Seni melun!.. Öldürülen senin baban olsaydı, onun intikamını almama mâni olmazdın, değil mi?!'"[771]

---

767. Dozy, *İslam Tarihi*, s. 15.

768. İlkel anlamındadır. Aslında hem ilkel hem de ibtidai kelimesinin kötü manada kullanılması, bu ilerlemeci (*progresif*) tarih anlayışının, önce zihinlere ardından lisana nasıl yerleştiğini göstermesi açısından güzel bir örnektir. Bu anlayışa göre, "Bir şey eski ise daha kötüdür."

769. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, s. 144.

770. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, s. 143.

771. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, s. 143.

Bununla ilgili cahiliye tasvirleri çok zengindir; geniş bir literatür oluşturacak hacimdedir. Bu kadarı ile yetinelim. Olguyu daha ilginç bir hâle getiren unsur, toplumsal tabanın, böylesi bir değişime hazır olmadığını bilmektir. Bunu açıklamak için muhtelif teoriler ortaya atılmıştır; Yahudi ve Hristiyanlar ile temas gibi...[772] Oysa bu teoriler, böylesi büyük bir değişimi açıklamakta gerçekten yetersiz çabalardır.

Yahudi ve Hristiyanlar iddiasını ele alacak olursak; dinî inanışları yukarıda aktardığımız gibi olan Araplar, yüzlerce yıldır Yahudi ve Hristiyanlarla temas kuruyorlardı. Oysa, Hz. Muhammed (s.a.v.) kırk yaşına gelene kadar ve hatta davetinin son dönemine kadar, Arapların neden bu tek tanrıcı yapıya geçmediğini açıklamak gerekir. Yani toplumsal bir olay yorumluyorsak, bu hareketin kökenlerinde bir demlenme beklememiz gerekir.

Oysa Araplar, Hz. Muhammed (s.a.v.) kırk yaşına gelene kadar, aralarında dinî ihtilaf olmaksızın böyle yaşamaya devam ettiler. Hatta içlerinden, Müslüman olması sonraya kalanlar, Müslüman olana kadar böyle yaşadılar. Hz. Muhammed (s.a.v.) vefat ettiğinde, Müslüman olmayan Araplar da böyle yaşıyorlardı. Hz. Muhammed (s.a.v.) gelmeseydi de bu şekilde yaşamaya devam edeceklerini söylemek zor değildir.

Hitti diyor ki: "Yeni toplulukta ne bir din adamlığı ne bir dinî hiyerarşi ne de dinî bir merkezî makam bulunuyordu. İslam ne şekilde olursa olsun maziyi ilga etmiş, silip atmıştı."[773]

---

772. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Yahudi ve Hristiyanlarla temas kurup Kur'an kıssalarını ve dinin esaslarını öğrendiği gibi yüzeysel ve delilsiz bir iddiayı bu bölümde ele almayacağız. "Mucizeler" bölümünde "Gayb Haberleri" başlığı altında "Geçmişe Dair Gayb Haberleri" kısmında, "Kıssaları onlardan öğrenmiş olabilir mi?" sorusunu inceleyeceğiz. "Fetanet Delilleri" bölümünün son kısmında, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) bireysel eğitim durumunu ele aldığımız bölümde de O'nun eğitim durumunda, bu iddianın bir kısmı ele alınacaktır. Şu an okumakta olduğunuz bölümde, toplumun dinindeki bu sıçramanın, onların kitap ehli ile iç içe yaşamaları ile açıklanıp açıklanamayacağını inceliyoruz.

773. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, s. 171.

Armstrong diyor ki: "Hiç kimse, buranın bir süre sonra önemli bir dünya gücü hâline gelecek yeni bir dinin beşiği olacağını tahmin etmiyordu... Gerçekten de Arabistan, tanrısız bir bölge olarak düşünülüyordu ve modernlik ve gelişmişlikle bağdaştırılan daha ileri dinlerden hiçbiri, bölgeye girmeyi başaramamıştı."[774]

Armstrong başka bir yerde şunları kaydetmektedir: "Muhammed, tamamen sıfırdan başlamak ve radikal tek tanrıcı sistemi oluşturmak için tek başına mücadele etmek zorundaydı. Görevine başladığında, dışarıdan bakan biri, kesinlikle ona şans vermezdi. Araplar, kesinlikle tek tanrıcılığa hazır görünmüyordu."[775]

Bu ortam koşullarında, yüksek teolojili bir dinin, yirmi üç yıl gibi bir sürede ortaya çıkıp başarıya ulaşması, sosyal bilimlerde, eşine rastlanır bir olgu değildir.

Goldziher diyor ki: "Bu dinin, kendi doktriner-resmi şekliyle bile felsefi kafaları tatmin edebilecek yegâne din olduğunu, akıllıca tespit ettim. Benim idealim, Yahudiliği de benzer bir rasyonel seviyeye yükseltmekti. Tecrübem bana göstermiştir ki İslam, batıl inançları ve şirk unsurlarını rasyonellikle değil, bilakis kendi geleneksel (ortodoks) öğretisi ile hoş görmeyen tek dindir."[776]

Dini Tolerans

Genel tabloyu kısaca çizdikten sonra -bir gayrimüslim bakış açısıyla- Hz. Muhammed (s.a.v.), yaşadığı toplumun içinden çıkan ve vahiy almayan bir fert olarak düşünüldüğünde, "yeni din, eski toplumla açıklanabilir mi?" sorusuna cevap vermek için tikel bir konuyu incelemek de uygun olacaktır, diye düşündüm.

Zira insan, kavanozdaki balık gibi toplumu tarafından kuşatılmıştır. İstisnai kişiler hariç, ufku içinde bulunduğu toplum tarafından belirlenir. Eğer Hz. Muhammed'in (s.a.v.) bilgisi va-

774. Armstrong, *İslam Peygamberinin Biyografisi Hazreti Muhammed*, s. 73.
775. Armstrong, *İslam Peygamberinin Biyografisi Hazreti Muhammed*, s. 71.
776. Akgün, *Goldziher'in Hayatı*, s. 48.

hiy kaynaklı olmasaydı, üç aşağı beş yukarı cahiliye Araplarının dinine yakın özellikler göstermesi beklenirdi. Oysa vakıa öyle değildir.

Burada yapacağımız tikel kıyas, cahiliye dönemi ve İslam sonrası kıyaslaması içereceği için iki dönemi de tasvir etmek gerekecektir. Biz daha öncesinde, cahiliye Araplarının dini hoşgörü yaklaşımları ile ilgili çokça örneği aktardığımız için bu konu üzerinden kıyaslamak, kitabın hacmini uzatmama açısından faydalı olacaktır. Bu yüzden, dinsel hoşgörü açısından, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) içinden çıktığı toplum ile oluşturduğu toplumu kıyaslamak faydalı olacaktır. Bu yapacağımız, sadece bir konu üzerinden kıyaslamadır. Belki bu şekilde yüzlerce konu bulunabilir. Kitabın ön sözünde bahsettiğimiz üzere; iyice temellendirilmemiş pek çok delilden ziyade, detayları ile incelenmiş bir örneği ele almanın daha faydalı olduğu kanaatindeyiz. Ancak, delillerimizin sadece bu konuya münhasır olmadığının bilinmesi önemlidir.

Bilal ve Ammar'a (r.a.) yapılanlar, müşriklerin, dini bastırmak için şiddete başvurmaları, yakaladıkları bazı sahabileri işkence ile öldürmeleri, Müslümanları iki defa hicrete zorlamaları vb. olgular, kitap boyunca uzunca gösterildi. İlerleyen sayfalarda da bununla ilgili örnekler vardır. O hâlde, tüm kitabımızın ispat ettiği bu durumu, tek parça hâlinde göstermek için burada tekrar etmek, ciddiyetle okuma yapanlar için lüzumsuz yere kitabın hacmini artırmak anlamı taşıyacaktır. Fetihlerde ahlaki ve hukuki toleransı da daha önceki sayfalarımızda incelemiştik. Bu başlık, o konu ile de ilintilidir.

O hâlde biz, İslam sonrası oluşan dinî toleransı inceleyelim.

Bu konuda, spekülasyona kaçmaksızın izleyebileceğimiz en kolay örnek, Bizans'ın güney toprakları içerisinde kalan Şam, Kudüs bölgesi fethidir. Bu bölgenin, döneme yakın tarihî kayıtları, diğer bölgelere nazaran oldukça fazla ve bölgede yaşayan insanların tarih yazma alışkanlığı yüksektir. Özellikle bölge Hristiyanlarının kilise kayıtları mevcuttur. Hem İslam sonrası döneme hem de İslam öncesi Bizans dönemine ait yazılı kaynaklar, günümüze ulaşmıştır. Ayrıca, İslam öncesi döneme ait Bizans'ın mezhep baskılarının kaydı-

nın mevcut olması, İslam sonrası dönemde de zulüm ve baskı olsaydı, nakledileceğini düşündürür. Bu kaynaklardan çok önemli numuneler günümüze ulaşmıştır.[777]

Ayrıca bölgenin, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) vefatından hemen sonra fethedilmiş olması, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yetiştirdiği sahabilerin döneminin ruhunu göstermesi açısından önemlidir. Bilindiği üzere Hz. Ömer, Nebi'den (s.a.v.) on iki yıl sonra vefat etmiştir. Bölge, onun döneminde fethedilmiştir. Yani İslam'ın sıcak mesajının yansımalarını en iyi görebileceğimiz veri skalası buradadır. Aşağıda yazılanları, Hz. Muhammed (s.a.v.) ve sahabesinin uğradığı dini baskıları düşünerek okumaya çalışın.

Onlar, dinlerinden dolayı şiddetten başka bir şey görmemiş insanlar olarak nasıl muamelede bulundular? Bunu kimden öğrendiler? Dünya onlara ne verdi? Onlar dünyaya ne kattılar? Ne buldular? Ne bıraktılar?..

Aktaracaklarımız, dini tolerans bağlamında ele alınacak olsa dahi, nakillerin içerisinde "Fetihlerin Hukuk ve Ahlakı" bölümünde ele alabileceğimiz çokça fenomen vardır. Bu yönden de dikkatlice okunmasında fayda olacaktır.

Lewis diyor ki: "Fatihler, fethettikleri bölgelerin sakinlerinin dinlerine ve iç işlerine karışmıyorlardı. Bunlar, hoşgörü gösterilen dinlerin mensupları anlamına gelen zimmi statüsündeydiler. İdarenin Bizans'tan Araplara geçmesi, bölge halkları tarafından genellikle sevinçle karşılanmıştır."[778]

Emile Dermenghem diyor ki: "Hz. Ömer döneminde gerçekleşen Kudüs'ün fethinde gösterilen tavır, yukarıdaki olguyu anlamamıza yardımcı olacaktır.

---

777. İslam'ın diğer coğrafyalarda yayılımı konusunu incelemek için, onun yayılış sürecini, ilgili döneme ait kayıtlarla incelemiş olan T. W. Arnold'un, *İslam'ın Tebliğ Tarihi* adıyla Türkçeye çevrilmiş eserine başvurulabilir. Her ne kadar bazı eksik ve hatalı yönleri olsa da, İngiliz oryantalist hem çok geniş bir coğrafyayı taraması hem yakın dönem tarihi verilere direkt atıf yapması ile gerçekten güzel bir çalışma ortaya koymuştur. Tüm coğrafyaları incelemek, eserimizin konusunu aşacaktır.

778. Lewis, *Tarihte Araplar*, s. 40.

Burada, Hz. Ömer'in bir fatih olarak Kudüs'e girdiği anı hatırlatmak istiyoruz. Hz. Ömer buraya girerken hiçbir Hristiyan'a, en ufak bir kötülüğün yapılmasına müsaade etmemiş, kiliseleri kendilerine bırakmış ve hiç kimsenin bu kiliselere dokunmamasını emretmişti. Ayrıca Kudüs patriğinin fevkalade gönlünü aldıktan sonra, patrik ona, kendi kiliselerinde namaz kılmasını teklif ettiği hâlde Hz. Ömer, bunu kabul etmeyip daha sonra gelecek Müslümanların, bu davranışı delil göstererek kiliseleri mescitlere çevirmeye kalkışmamalarını istemişti. Bunu açık kalplilikle ifade etmek lazım ki, Hz. Ömer'in bu davranışı, Haçlı ordularının, Kudüs'ü asırlar sonra Haçlı seferleri sırasında tekrar Müslümanların ellerinden aldıkları sırada, süvarilerinin dizlerine ve atlarının dizginlerine kadar çıkan bir kan gölü içerisinde şehre girişleri ve bütün Müslümanları ve şehirdeki herkesi kılıçtan geçirmek suretiyle büyük bir katliam yapmalarını görüyor ve her iki fatihin Kudüs şehrine girişlerini yan yana getirip yorumu okuyucuya bırakıyoruz. Hz. Ömer, Kudüs'ü fethederken Hristiyanlara nasıl davranmıştı, Haçlılar ise yine bir Hristiyan olarak Kudüs'ü Müslümanların ellerinden aldıklarında nasıl bir davranış sergilemişlerdi!"[779]

Philip Hitti diyor ki: "Mesela, Suriye ahalisinin yeni fatihlere karşı beslediği hisleri göstermesi açısından, Hıms ahalisine atfedilen bir beyanname vardır: Biz sizin idarenizi ve gösterdiğiniz adaleti, içinde yaşadığımız zulüm ve baskı durumundan çok daha fazla seviyoruz."[780]

T.W. Arnold diyor ki: "Kudüs'ün, Halife Ömer tarafından teslim alınması esnasında ortaya konulan şartlar, böyle bir anlaşmaya örnek olarak gösterilebilir:

'Bismillahirrahmanirrahim. Bu, Allah'ın kulu ve müminlerin emiri Ömer tarafından İlya (Kudüs) halkına verilen emannamedir. Emirü'l-Müminin hasta olsun, sıhhatte olsun, bütün halkın mal ve canlarının korunacağını garanti eder. Aynı zamanda ibadet yerlerine, haçlarına ve dinlerine dokunmayacağını temin eder. Kiliseleri tahrip edilmeyeceği gibi mesken hâline de çevrilmeyecektir. Es-

779. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 377.
780. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, s. 216.

kiden sahip oldukları haklar, aynen muhafaza edilecektir. Ne malik oldukları şeylere halel gelecek ne de mezhepleri hususunda onlara bir baskı[781] yapılacaktır. İçlerinden hiç kimse, hiçbir şekilde zarar görmeyecektir."[782]

Bodley diyor ki: "Hz. Ömer, halife olup da Kudüs'ü zapt ettiği zaman, Hristiyanlara ve onların kiliselerine katiyen el sürülmemesi için kati emirler verdi. 8. asırda Müslümanlar İspanya'yı işgal ettikleri zaman, Hristiyanlıkla alakalı teması olan her şehri fethettiler. Bu 15. asır zarfında Avrupa'daki Arap hâkimiyetinin tasfiyesine kadar devam etti. Hristiyanlar yeniden hâkim oldukları zaman, bu devam etmedi. Müslüman müsamahalarının yerini, mukaddes engizisyonun(!) mecburi din değiştirmeleri aldı."[783]

T. W. Arnold diyor ki: "Halife Ömer, bir başka dine mensup tebaaya karşı beslediği merhamet duygusuyla paralel olarak Beytü'l-Mâl'den, cüzzamlı hasta Hristiyanlara para ve gıda yardımı yapılmasını emretmiştir. Kendisinden sonra gelecek halifeye emanet bırakacağı vazifeyle ilgili vasiyetinde bile zımmileri unutmamıştır; 'Allah'ın ve Peygamber'in himayesinde bulunan zımmileri ona emanet ediyorum. Onlarla yapılan akdin tutulmasına ihtimam edin, yani onlarla yapılan sözleşmeyi koruyun ve onlara taşıyamayacakları yük yüklemeyin.'"[784]

---

781. Bölge Hristiyanları, Bizans'ın resmi mezhebinden olmadıkları için uzun dönemler bu yönden baskıya uğramışlardır. Bu tolerans, bölge halkını en çok sevindiren hususlardan biri olarak görülmüştür. Hatta fetihlerin hızlı olmasının sebeplerinden biri olarak bölge halklarının, toleransa kavuştukları için az direndiklerini söyleyen çokça yazar mevcuttur. Bunu destekleyen bir başka yön, halkın Bizans ile aynı mezhebe sahip olduğu bölgelerde, direncin daha yüksek olmasıdır. O hâlde şu tespiti rahatlıkla yapabiliriz: Bu büyük fetih hareketi, bir barbar istilası gibi ele alınabilmekten çok uzaktır. O tolerans, hoşgörü, hukuk ve ahlak silahlarına dayanan büyük bir medeniyet hareketidir. Fikirden destek alan ve fikrin sonucu olan büyük bir fütuhattır.

782. Arnold, *İslam'ın Tebliğ Tarihi*, s. 85.

783. Bodley, *Hazreti Muhammed*, s. 346.

784. Arnold, *İslam'ın Tebliğ Tarihi*, s. 86.

Thomas Bauer diyor ki: "İslam toplumlarında Yahudiler, Hristiyanlar, Sabiiler, Zerdüştler, Hindular ve diğerleri, hoş görülmekle kalmayıp birçok alanda çoğunluğu oluşturuyorlardı."[785]

İslami kaynaklar, bu tarz muameleyi emreden emirlerle doludur. Örneğin, Hz. Ömer'in de vefat etmeden evvel vasiyet ettiği hususa temel olan hadisi, Emile Dermenghem nakletmiştir. Dermenghem'in naklettiği bu hadiste Hz. Muhammed (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Her kim, bir zımmiye (gayrımüslim tebaa) eziyet ederse kıyamette ben onun hasmı olacağım."[786]

"Hem İslam hem de Hristiyan kaynakları, kan dökülmesini ve tahribat yapılmasını önlemek amacıyla Halife Ömer b. Hattab'ın bizzat Kudüs'e giderek şehri, Sophronios'tan teslim aldığını söylemişlerdir."[787]

O gün Şam, bugün adlandırıldığı bölgeden çok daha geniş bir coğrafyayı kapsamaktadır. Bu coğrafyanın diğer bölgelerindeki muamele de buna benzer olmuştur.

7. yüzyıla ait olan mektupta Nasturi Patriği 3. İshoyab'ın sözlerini, Thomas Walker Arnold naklediyor. Mektup, bir patriğin elinden yazılmış ve din değiştirip Müslüman olan Hristiyanlara sitem mahiyeti taşımaktadır. Ancak, ikincil delil olarak da Müslümanların, o bölgede, kimseyi din değiştirmeye zorlamadıklarını göstermesi açısından önemlidir. Mektubun içeriği şöyledir:

"Ve Araplar, içinde bulunduğumuz bu zamanda, Tanrı'nın, dünya imparatorluğunu bahşettiği Araplar! Bak da gör, onlar şimdi aramızda bulunuyorlar. Onlar, Hristiyanlığa saldırmıyorlar; aksine dinimize, rahiplerimize ve azizlerimize hürmet gösteriyorlar. Hem de kilise ve manastırlara bazı faydalarda bulunuyorlar. O hâlde Merv halkı niçin Araplar için kendi dinlerini terk etti? Hem de Merv halkının kendi ifadelerine göre, Araplar, dinlerini terke zorlamamış ve mallarının bir kısmını vermeleri hâlinde onları, emniyet içinde ve

---

785. Bauer, *Ortaçağ Dünyası*, ss. 51-52.
786. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 377.
787. Duygu, *İslam ve Hristiyanlık: Hristiyanlara Göre İki Dinin Karşılaşması ve İlk Etkileşimler*, s. 169.

itfetlerini muhafaza eder bir vaziyette tutmak için çile çekerken bu hâllerin yaşanması nedendir?"[788]

T. W. Arnold, bu mektup için şunları söylüyor: "Bu mektup, yeni dinin barışçı bir yolla yayıldığına dair çarpıcı bir şehadet niteliği taşımaktadır."[789]

Metin daha dikkatli okunduğunda şu hususlar göze çarpacaktır:

1. İslam fütuhatı döneminde yaşamış bir yazar tarafından yazıldığı anlaşılır: "İçinde bulunduğumuz bu zamanda Tanrı'nın dünya imparatorluğunu bahşettiği Araplar".
2. Fatih Müslümanların, gayrimüslimlere hürmet gösterdikleri kolayca anlaşılır.
3. Kiliseleri yıkmadıkları, bilakis onların faydasına davranışlarının olduğu anlaşılır.
4. Patriğin Müslüman olanlara sinirlenmesinden anlaşıldığı üzere cizye, Müslümanlaşmanın sebebi olarak görülecek düzeyde ağır bir vergi değildi.

   Gerçekten bugün o bölgede, dinini değiştiren insanların cizye sebebiyle dinini değiştirdiği propagandası oldukça yaygındır.

   Bölgedeki monofizit[790] Hristiyanlar, yüzyıllardır Bizans'ın askeri, hukuki ve ekonomik baskısına rağmen, mezheplerini dahi değiştirmemişlerdir. Bu insanların, vergi ile dinlerini değiştirdiklerini düşünmek abestir.

   İslami kaynaklardaki vergi kayıtlarının tamamında, bölgelerin İslamlaşması sebebiyle yüzyıllar içerisinde vergi gelirlerinde düşme görülmektedir.[791] Bu demek oluyor ki bu insanlar, başlangıçta vergilerini ödemişler ve yaşadıkları sulh ortamında yavaş yavaş Müslüman olmuşlardır. Aksi hâlde, vergi

788. Arnold, *İslam'ın Tebliğ Tarihi*, s. 118.
789. Arnold, *İslam'ın Tebliğ Tarihi*, s. 117.
790. Daha doğrusu Miafizit.
791. Arnold, *İslam'ın Tebliğ Tarihi*, s. 117.

çok ceberutça olsaydı, ilk dönemde, yalandan da olsa yüksek bir Müslümanlaşma olması gerekirdi. Aynı şekilde bu, silahlı zorlamanın olmadığı hususunda da delil olacaktır.

Cizye vergisi, ağır değildir. Onlardan zekât alınmadığı için zekât + korunma bedeli gibi düşünülebilir. Gayrimüslimler orduya alınmadıkları için fark ortaya çıkmıştır. Askere giden gayrimüslimlerden cizye değil, zekât alındığına dair pratik uygulamalar olmuştur. Hatta askerlik yapmayan bazı Müslüman gruplardan, zekât yerine cizye tahsil edildiği olmuştur.[792]

5. Kiliselerin yıkılmaması ve hatta faydalarına olacak bazı faaliyetlerde bulunulması olgusundan daha ilginç olanı, yeni kiliselerin yapılmasıdır.

Yine, Süryani Hristiyanlarından Zuqnin Kanoniği yazarı şöyle bir kayıtta bulunmaktadır: "Hiçbir fiziksel şiddet ve işkence olmaksızın insanlar, büyük bir şevk ve istekle yirmili, otuzlu, yüzlü, iki yüzlü, üç yüzlü gruplar hâlinde, hem de onları buna zorlayan hiçbir şey yokken din değiştirdiler (Müslüman oldular)."[793]

Hakeza, bu insanların gerek Roma döneminde, gerek Bizans döneminde, gerekse Sasani döneminde, canları pahasına da olsa, bırakınız din değiştirmeyi, mezheplerini dahi değiştirmediklerini tekrar hatırlamak gerekir.

Bauer diyor ki: "İslam orduları bölgeden Şam'a doğru geçerken kiliseler inşa ediliyordu ve bu kiliselerde, ciddi bir zarar gördüklerine veya yok edildiklerine dair hiçbir belirti yoktu."[794]

Bununla ilgili çokça örnek nakledilmiştir.[795] Arnold'un naklettiği şu örnek ise oldukça ilgi çekicidir:

---

792. Arnold, *İslam'ın Tebliğ Tarihi*, ss. 92-93.
793. Duygu, *İslam ve Hristiyanlık: Hristiyanlara Göre İki Dinin Karşılaşması ve İlk Etkileşimler*, s. 442.
794. Bauer, *Ortaçağ Dünyası*, s. 68.
795. Arnold, *İslam'ın Tebliğ Tarihi*, ss. 98-100.

"Mehdi döneminde, Bizans imparatorluğuna karşı yapılmış çok sayıda seferlerde esir düşen Hristiyanlar için Bağdat'ta bir kilise yaptırılmıştı."[796]

Esirlerin, insanca muamele görmesinin neredeyse müşahede edilmediği bir çağda -ki bugün bu konuda bir gelişme olmadığını 21. yüzyılda Ebu Gureyb ve Guantanamo örnekleri ile biliyoruz, dolayısıyla ilerlemeci tarih anlayışını sadece bu örnekle bile rahatça reddedebiliriz- onların bırakınız insani şartlarda yaşamasını, ibadet ihtiyaçları için bile devletin kasasından para harcandığı bir toplumu nasıl anlayabiliriz?

Thomas Bauer diyor ki: "Müslümanlar, Filistin ve Suriye'yi ele geçirirken tüm Yahudi topluluklarını rahat bırakmışlar ve Ramle şehri kurulduğu anda Yahudiler, kısa bir süre içinde bu İslam şehrine yerleşmiş, bir de sinagog inşa etmişlerdir."[797]

Thomas Bauer, aynı sayfada şunları kaydediyor: "Bir diğer önemli fark da meslek seçimlerinde görülür. Yahudiler, meslek seçerken herhangi bir kısıtlamaya maruz kalmaz; sadece orduya alınmazlardı. Avrupa'daki Yahudiler, bu açıdan bakıldığında zaman zaman ve yer yer farklı yaklaşımlarla karşı karşıya kalmışlardır. Son olarak şunu da belirtmek gerekir ki İslam'ı kabul eden Yahudiler, eski Müslümanların tüm imkânlarından ve ayrıcalıklarından da yararlandılar. Avrupa'da sık sık karşılaştıkları güvensizlik, İslam dünyasına yabancıdır."[798]

Aynı şekilde İspanya'da, Endülüs döneminde Müslümanların idaresinde rahatça yaşayan Yahudiler, bölgenin Hristiyanlar tarafından ele geçirilmesinden sonra işkenceler ile dinlerinden dönmeye zorlanmıştır. Bir kısmı ölmüş, bir kısmı yalandan din değiştirmiş bir kısmı ise farklı coğrafyalara kaçmıştır. Aynı şey, Endülüs Müslümanlarının başına da gelmiştir. İspanya'dan kaçan Yahudiler, dinî toleransın nerede olduğunu bildikleri için yine bir İslam toprağı olan Osmanlı'ya geçmişlerdir. Avrupa'da Yahudiler cadı avı, soykırım vb. envaiçeşit zulme uğrarken Osmanlı'da bunların hiçbirisi olmamıştır.

---

796. Arnold, *İslam'ın Tebliğ Tarihi*, s. 99.
797. Bauer, *Ortaçağ Dünyası*, s. 52.
798. Bauer, *Ortaçağ Dünyası*, s. 52.

Aşağıda nakledeceğimiz türden bir örneğin, dünya tarihinde benzerinin bulunabileceği konusunda çok derin şüphelerim var. Ayrıca bu nakiller, cizyenin din değiştirmede bir baskı unsuru olmadığını, bilakis koruma bedeli olduğunu göstermesi açısından da değerlidir.

Suriye şehirleri fethedildikten ve cizyeler toplandıktan sonra aşağıda zikredilen hadiseler gerçekleşmiştir:

Thomas Walker Arnold diyor ki: "İmparator Heraklius, topraklarına giren İslam ordularını geri püskürtmek için bir ordu toplamıştı. Bu esnada Müslümanlar, bütün güçleriyle karşılarına çıkacak olan direnişe karşı gayretle çalışıyorlardı. Arap kumandan Ebu Ubeyde İslam topraklarına katılan Suriye şehirlerinin valilerine mektup yazarak şehirlilerden toplamış oldukları bütün cizyenin iadesini emretmiş ve halka hitaben şöyle yazmıştı:

'Büyük bir gücün, bize doğru ilerlediği haberini aldığımız için sizden aldığımız parayı geri veriyoruz. Aramızda anlaşmaya göre, sizleri korumamız gerekiyor. Fakat şimdi bu bizim gücümüzü aşıyor. Bu sebeple sizden aldıklarımızı geri veriyoruz. Eğer galip gelirsek anlaşmamızın şartları gereği kendimizi sizi korumaya mecbur sayacağız.'

Bu emir doğrultusunda, devlet hazinesinden yüklü miktarlarda ödemeler yapıldı. Hristiyanlar Müslümanların reisleri için dua etmişlerdi. Ve dualarında şöyle diyorlardı:

'Allah size, bizi tekrar yönetmeyi nasip etsin. Sizi Romalılar üzerine muzaffer kılsın. Sizin yerinizde onlar olsaydı, bize hiçbir şeyi geri vermezlerdi. Bilakis elimizde kalanları da alırlardı.'"[799]

Süryani tarihçi Telmahreli Dionysios, aynı olayı şöyle aktarmaktadır:

"Herakleios, bu havadisleri öğrenince Armania, Suriye ve Roma ülkesinin merkez topraklarına üç yüz bin kişilik bir ordu topladı. Bunları, üç komutanın emri altına tevdi etti... Ancak Araplar, onlara karşı çıkmaya çekindiler, zorluklarla kazandıkları şehirleri terk etmeyi ve kendi memleketlerine dönmeyi bile düşündüler...

---

799. Arnold, *İslam'ın Tebliğ Tarihi*, ss. 91-92.

Ömer tarafından Arap ordusunda kumandanlığa atanmış Ebu Ubeyde, Habib b. Mesleme'ye, Emesa halkından almış olduğu vergiyi onlara geri vermesini ve onlara şu mesajı iletmesini emretti:

'Karşılıklı olarak ettiğimiz yeminlerle bağlıyız. Şimdi biz, Romalılarla savaşmaya gidiyoruz. Eğer geri dönersek bu vergi bizimdir. Fakat eğer bozguna uğrarsak ve geri dönemezsek kendi yeminlerimizden beraat etmiş oluruz.'

Onlar böylece, Emesa'dan Damaskos'a doğru ayrıldılar ve Emîr Ebu Ubeyde, Said b. Kulsum'a, Damaskos halkından toplanmış verginin, aynı şekilde iade edilmesini emretti. Zira onların valisi, bunun toplanmasından mesuldü. Onlara şöyle dedi:

'Şayet muzaffer bir şekilde geri dönersek bunu geri alacağız. Fakat eğer bozguna uğrarsak ve sizi Romalılardan kurtarmaya muktedir olamazsak verginiz burada, onu alın! Biz, kendi payımız açısından size vermiş olduğumuz yeminden, böylece feragat etmiş oluyoruz.'

(Ardından, Yermük Savaşı'ndaki Müslüman galibiyetini aktarıyor. Devamında ise şunları ekliyor) Araplar, büyük zaferin sevinci içerisinde Damaskos'a döndüler. Damaskoslular onları, şehrin dışında selamlayarak karşıladılar. Onları, neşe içerisinde içeri aldılar. Bütün anlaşma ve ikna edici sözler teyit edildi."[800]

Olayı tefekkür edecek ve kendimizi o ortamda hayal edecek olursak şunları söyleyebiliriz:

1. Kendilerine saldıran büyük bir ordudan haberdar olmuş İslam ordusunun, elbette paraya ihtiyacı olacaktır. Ahlakın siyasetini değil, siyasetin ahlakını benimsemiş bir grup olsalardı, bırakınız cizyeleri iade etmeyi, halkın elinde ne varsa onu toplarlardı. Hakeza dün, bugün ve yarın, siyasetin ahlakında müşahede edilecek davranış tipi budur. İşgal ile fethi ayıran nokta da burasıdır. Nerede sömürgeleştirmek, nerede bu davranış?
2. İlk maddede söylediklerimiz, açıkça bölge Hristiyanları tarafından aktarılmıştır. Roma yönetiminde olsalardı, benze-

800. Duygu, *Süryani Tarih Yazıcılığında Geç Antikçağ*, ss. 434-436.

ri bir davranış yerine, ellerinde kalanın da toplanacağı ifade edilmiştir.

3. Zimmilik (İslam ülkesinde yaşayan gayrimüslim) hukukunda, alınan vergi olan cizyenin, bir baskı unsuru değil, korunma bedeli olduğu anlaşılmaktadır.
4. Bu insanların İslamlaşmasının kökeninde, bu davranışlar aranmalıdır.
5. İslam fütuhatının kökenlerini, iktisadi olgularda ya da ganimet hırsında aramak abestir. Böylesi bir yorumlama şekli bu ve bunun gibi pek çok olayı açıklamaz. Fethedilen pek çok bölgede, bölge halkı Müslüman olsun diye kendilerine para verilmiştir.[801] Müellefe-i kulûb ayeti, bu bağlamda açıktır. Böyle insanlara zekâttan pay ayırılmıştır. Böylesi bir durum, elbette iktisadi etmenlere dayandırılamaz.
6. Fetihler, bir fikirden destek almış, ahlak ve hukuku kuşanmıştır. Vahiy olmasaydı önceki sayfalarda tasvir ettiğimiz cahiliye Arap toplumunun 20-30 yılda böylesi bir kültürü doğurması asla beklenmezdi.

T. W. Arnold diyor ki: "Halid b. Velid, Hira civarındaki bazı kasabaların halkıyla yapmış olduğu anlaşmada şöyle yazmaktadır: 'Eğer sizi korursak cizye hakkımızdır. Eğer koruyamazsak bunu hak etmeyiz.'"[802]

Halid'in de Ebu Ubeyde[803] ile aynı tavrı göstermesi, önceki bölümlerde, fütuhatın kurumsallığına ve öğretiye dayandığı ile ilgili sözlerimizi teyit etmektedir. Bu, şahsa bağlı bir tavır değildir. Öğretinin kendisinden destek almaktadır. Nebi'den (s.a.v.) sonra henüz on yıl bile geçmemiştir. Bu monofizit Hristiyanlar, dindaşları olan Bizans'tan gördükleri zulümler üzerine, yüzlerce yıl feryat etmişlerdir. Onların bu feryatları yazılı olarak bugüne ulaşmıştır.

Emile Dermenghem diyor ki: "Robertson, *Şarlken'in Tarihi* adlı eserinde şöyle diyor: 'Dünya tarihinde, yalnızca Muhammed'e tabi

801. Arnold, *İslam'ın Tebliğ Tarihi*, s. 119.
802. Arnold, *İslam'ın Tebliğ Tarihi*, s. 91.
803. Radıyallahu anhuma ebeden.

olanların kendileri, insanları İslam'a davet ederken büyük bir tatlılık güzellik ve müsamahayla davet etmişlerdir. Onların dışında hiç kimse böyle güzel bir davette bulunabilmiş değildir.' Keşiş Michon, *Doğu'da Dini Bir Seyahat* adlı eserinde diyor ki: 'Şunu esefle ve açık kalplilikle ifade ediyorum ki dini davetlerde, ümmetler arasında sevgiyi, Müslümanlar Hristiyanlara öğretmiş ve davetin nasıl bir müsamahayla yapılacağını göstermiştir."[804]

Thomas Walker Arnold diyor ki: "Müslüman ordusu, Ürdün vadisine varıp Ebu Ubeyde, Fihl'de çadırını kurduğunda, ülkede yaşayan Hristiyanlar Araplara yazdıkları mektupta şöyle diyordu:

'Ey Müslümanlar! Biz, sizleri Hristiyanlara tercih ediyoruz. Her ne kadar onlar dindaşımızsa da siz bizim dinimize daha çok sahip çıkıyor, bize daha merhametli ve adaletli davranıyorsunuz. Sizin idareniz, onlarınkinden çok daha iyi. Zira onlar mallarımızı, evlerimizi elimizden alıyorlardı.'

Emessa halkı, kapılarını Heraklius'un ordusuna kapatmış ve Müslümanlara, 'Sizin yönetiminizi ve adaletinizi, Rumların adaletsizliklerine ve baskılarına tercih ederiz.' demişlerdi... Suriye'deki genel düşünce de bu istikametteydi."[805]

Bu tür sahneler, bize yabancı değildir. Gerçekten Osmanlı'nın fetihlerinde, Balkan coğrafyasında da bu olgu müşahede edilmiştir. Fetret devri gibi İmparatorluk'un çatırdadığı dönemde, eğer bir mezalim olsaydı, tüm Balkan halklarının isyanını görmemiz gerekirdi. Oysa Balkan coğrafyası on bir yıl boyunca, Osmanlı'daki taht kavgasının bitmesini beklemiştir.

Thomas Walker Arnold şöyle diyor: "İslam'ın ilk dönemlerinde, Hristiyan tebaaya gösterilen bu hürriyetçi tavır göz önüne alındığında, din değiştirmede kılıç gücünün etkin olduğu yönündeki yaygın varsayımın pek de tatmin edici olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla kendimizi zorlamadan, daha tesirli başka saikler aramak mecburiyetinde hissediyoruz."[806]

---

804. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 378.
805. Arnold, *İslam'ın Tebliğ Tarihi*, ss. 83-84.
806. Arnold, *İslam'ın Tebliğ Tarihi*, s. 102.

Thomas Walker Arnold, başka bir yerde şunları kaydetmektedir: "Gayrimüslimleri zorla İslam dinini kabul ettirmeye yönelik organize teşebbüslere veya Hristiyanlığı ortadan kaldırmak için sistemli bir mezalime dair hiçbir kayda rastlamıyoruz. Halifeler, bu iki yoldan birini yapmayı kararlaştırmış olsalardı, Ferdinand ve İsabella'nın, Müslümanları İspanya'dan kovması veya 14. Lui'nin, Protestanlığı Fransa'da suç sayması ya da Yahudilerin, 350 yıl İngiltere'den uzak tutulması kadar kolay bir şekilde, Hristiyanlığın kökünü kurutabilirlerdi... (Arnold, sayfanın devamında, farklı mezheplerinden dolayı aykırı görüldüklerinden bahsettikten sonra şunları ekliyor): Hristiyan dünyasınca aykırı kabul edilmişler ve kendilerine yardım eli uzatılmaz olmuştu. Dolayısıyla bu kiliselerin günümüze kadar fiilen varlıklarını sürdürebilmeleri, genel olarak Müslüman yönetimlerin, bunlara göstermiş olduğu müsamahakâr tavrın kuvvetli bir delilidir."[807]

Endülüs'teki durum ise açıktır. Tekrara düşmemek için burada zikretme gereği duymuyorum.

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) vefatı üzerinden henüz on yıl geçmemişken görülen bu fetihler ve fetihlerde gösterilen bu ahlak, bize neyi anlatmalı?

Arnold, Arap coğrafyasında bulunan Hristiyan kabilelerden -Tağliboğulları gibi- örnek vererek diyor ki: "Halife Ömer, kendi dinlerinde kalmayı tercih eden bu kabileye herhangi bir baskı uygulanmasını yasaklamış, ibadetlerini yerine getirirken rahatsız edilmemelerini emretmiştir."[808]

Armstrong şöyle diyor: "Fethedilen yerlerde, halk üzerine asla İslam inancı empoze edilmedi ya da zorlama yapılmadı."[809]

Armstrong, başka bir yerde şunları kaydediyor: "Batı'da, Muhammed'i, genellikle gönülsüz bir dünyada, İslam inancını zorla yaymak için kılıcını çeken bir savaş lideri olarak görme eğilimindeyiz. Oysa gerçek, bundan çok uzaktır."[810]

---

807. Arnold, *İslam'ın Tebliğ Tarihi*, s. 114.
808. Arnold, *İslam'ın Tebliğ Tarihi*, s. 76.
809. Armstrong, *İslam Peygamberinin Biyografisi Hazreti Muhammed*, s. 380.
810. Armstrong, *İslam Peygamberinin Biyografisi Hazreti Muhammed*, s. 243.

Hodgson şöyle diyor: "Müslümanlar, imparatorluklarının topraklarında yaşayan halkları, din değiştirmeye zorlamadılar."[811]

Maxime Rodinson diyor ki: "Araplar, Avrupa'da, sanıldığı gibi dinlerini zorla kabul ettirmeyi hiçbir zaman denememişlerdir."[812]

Emile Dermenghem diyor ki: "Tarihte Müslümanların, bir halkı topyekûn bir katliamdan geçirdikleri görülmüş değildir."[813]

Armstrong diyor ki: "Batılı efsanelerin aksine Hz. Muhammed, dinini kılıç gücüne değil, barış ve uzlaşma kavramını vurgulayan İslam anlayışına dayandırmıştır"[814]

Bernard Lewis diyor ki: "İslam cemiyetinin bu çeşitliliğinden, özellikle Avrupalı araştırmacıların dikkatini çeken ikinci bir husus ortaya çıkmıştır; diğerlerine nazaran daha hoşgörülü olması. Batılı çağdaşların aksine Orta Çağ Müslümanları, kendilerine tabi olanlara inançlarını kabul ettirmek için kuvvete başvurmaya çok nadir ihtiyaç duymuşlardır."[815]

Bodley diyor ki: "Hiçbir Yahudi, Budist veya Hristiyan, dininin bu kadar mucizevi ve akılları durduracak bir surette büyüyüp yayılışına şahit olmadı. Hiçbir dinî lider, sağlığında, Hz. Muhammed kadar vazife ve didinmesinin mükâfatını görmedi. Allah Teala, peygamberlerin sonuncusunun Hz. Muhammed olduğu gibi dinlerin sonuncusunun da İslamiyet olduğunu bütün âleme iyice belli etmek istiyor gibiydi..."[816]

Sahiden tekrar sormakta fayda var; Dünya onlara ne verdi? Onlar dünyaya ne kattılar? Ne buldular? Ne bıraktılar?

Allah, onun sahabesinden (radıyallahu anhum ecmain) ebeden razı olsun. Gökteki yıldızlar kadar salat ve selam, onları Cebrail'den aldığı vahiyle eğiten Muhammed Aleyhissalatu Vesselam Efendimize olsun.

---

811. Hodgson, *İslam'ın Serüveni*, s. 257.
812. Rodinson, *Muhammed*, s. 336.
813. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 377.
814. Armstrong, *İslam Peygamberinin Biyografisi Hazreti Muhammed*, s. 389.
815. Lewis, *Tarihte Araplar*, s. 125.
816. Bodley, *Hazreti Muhammed*, s. 349 (Yazar, Müslüman değildir).

KÜLTÜR

Kültürün oluşumu ile ilgili belki uzun konuşmak gerekir. Ancak şimdilik birkaç noktaya temas etmekte fayda var.

Sömürgeciliğin geliştiği ve oryantalizmi doğurduğu çağlardan itibaren Batılı metinlerde Müslümanların neredeyse hiçbir şey başarmadığı, inkâr edilemeyecek başarılarının, karşılaştıkları medeniyetlerden alıntı olduğu, yetiştirdikleri büyüklüğü inkâr edilemeyecek şahsiyetlerin de özellikle Yunan bilgisine sahip olmaları sebebiyle büyük oldukları şeklindeki bir kurgu yerleşti.

Aslında burada pek çok problem mevcuttur.

Benzerlikler Üzerinden Alıntı İddiası

Bu iddiayı şöyle bir örnekle somutlaştıralım: Bin mesele üzerine konuşmuş iki kişiyi düşünün. Bunlar, iki yüz meselede aynı görüşte olsalar; bu iki yüz meseleden kırk tanesini örnek vererek birinin diğerini alıntıladığını iddia edebilirsiniz. Konuya vâkıf olmayan ve iki yazarı da iyice tanımayan insanlar, muhakkak verdiğiniz kırk örnekten etkilenerek bu iki yazardan sonra gelenin, önce geleni taklit ettiğine ikna olacaktır.

Oysa sosyal bilimlerde, normal şartlarda bu alıntı iddiası hiçbir anlam ifade etmez. Hatta bir mesele hakkında kanaatlerini bildiğimiz iki yazarın aynı şeyi söylediklerini bilsek sonrakinin öncekinden alıntı yaptığını göstermek için alıntının yolunun gösterilmesi ve aradaki bağlantının kurulması gerekmektedir. Bu olmadığında, iki insanın aynı konuda aynı şeyi düşünmesi, alıntı iddiasını doğrulamaz. Aksi hâlde biz, Konfüçyüs'ün bir sözü ile Sokrates'in bir sözünün benzerliğini gösterip Sokrates'in Konfüçyüs'ü alıntıladığı iddiasında bulunabiliriz.

İslami klasik metinler, özellikle kelam, fıkıh usulü, fıkıh vb. branşlar, Batı bilgisine oldukça yabancıdır. Yakın dönemde, bu konuda oryantalistler arasında gelişmeler olsa da, oryantalizmin zirve yaptığı çağlarda onlar için bir fıkıh usulü metnini okuyup sin-

dirmek neredeyse imkânsız durumdadır. Zira konuşulan konular, kullanılan yöntem ve terminoloji, onlara tamamı ile yabancıdır. Bu yüzden yöntem, konu ve terminoloji açısından Yunan'a daha fazla benzeyen yazarlar, onların daha fazla ilgisini çekmiş ve çalışmalar, genelde bu yönden yürümüştür. Bu, onların benzerlik iddialarını besleyen bir diğer unsur olmuştur. Yeni yeni bu sahalarda gelişmelerle zaten, "İslam düşüncesi orijinal değil!" düşüncesi çatırdamaktadır.

Örneğin, çok yoğun dil felsefesinin yapıldığı fıkıh usulü metinlerinden, klasik oryantalistler neredeyse bihaberdirler. Oysa bu, tamamen İslam'a özgü bir birikimden kaynaklanmaktadır. Kur'an metninin, derinlemesine anlama çabası ile tekrar tekrar okunması, ondan, fıkıh üretilme çabası esnasında tartışılmasına müsaade edilmesi sebebiyle gelişmiştir. Ancak bir Batılı, bu tecrübelerin hepsinden uzaktır. Bu yüzden, "yorum bilim" diye tercüme edilebilecek hermeneutiğin, 19. yüzyılda batının buluşu olduğunu zanneden çoktur. Oysa bu sahada müstakil koca bir İslami literatür mevcuttur.

Bu İslami metinleri anlayabilmek hiç de kolay değildir. Çünkü yazarları, halk tabanında okunmasından ziyade ilim ehli tarafından okunması kastını gütmüş ve çoğu zaman açıklamalarla kitabı uzatmamışlardır. Bugün bırakınız sıradan bir İslami ilimler talebesini ciddi düzey İslami birikimi olan bir Müslüman için bile oldukça sofistike ve derin olan bu eserleri, İslam medeniyeti içinde yaşamamış ve bu tartışmaların içinde bulunma gereği hissetmeyen bir Batılı tarafından anlaşılmasının beklenmesi fazla iyimser bir yaklaşım olacaktır.

18. yüzyıla kadar cadı avı yapan ve yargılamalarda Tanrı'nın iradesini, belli fiiller yaparak bilebileceklerine inanan Avrupa, İslami fıkıh usulü metinlerini, oryantalizmin geliştiği 19-20. yüzyılda nasıl anlayabilirdi? Daha dün, suya attıkları bir kadının suya batması ve batmaması ile cadı olup olmadığına karar verirken bugün, bir metin üzerinden hukuk tartışmayı, metnin içindeki ibareleri tasnif ederek ibarelerin bir anlama delalet güçlerini sınıflamayı, bu tasnife dayalı bir usul oluşturup sonra neredeyse tamamen soyut zeminde bunları tartışarak metafizik olgulara sığınmadan rasyonel bir fıkıh

geliştirmeyi ele alan metinleri nasıl anlayabilirler? Doğal olarak anlayamadılar.

Bunun güzel bir misali de Batılı metinlerde, hadis usulü konusunda yazılı olan her bilginin, "Hadis Usulü" ismi ile basılan eserlerin içeriğinden türemiş olmasıdır. Direkt klasik metinleri okuyan ve donanım olarak diğer oryantalistlerden çok daha iyi durumda olan oryantalistler dahi bu konuda aynı hatalara düşmüşlerdir. Bunun sebebi şudur; Hanefi mezhebinin hadis usulü metinleri, çok yakın zamana kadar fıkıh usulü metinlerinin sünnet bahsinde incelenmiştir. Onlar, fıkıh usulü metinlerini yukarıda aktardığımız gibi inceleyemeyecek, incelseler de anlayamayacak durumda oldukları için, "Hadis Usulü" başlığı ile basılan eserler üzerinden ayırıma gitmeksizin, tüm Müslümanları kuşatacak sonuçlara varmaktadırlar. Aslında eserlerindeki izlenim, onların fıkıh usulü metinlerini anlayamadıklarından da ziyade haberdar olmadıklarını göstermektedir.

Ben bu satırları 2022 yılında yazıyorum. Eğer dünyanın ve benim ömrüm olursa ileride, örneğin, fıkıh usulü metinlerimizi anlamaya başladıklarında bu komik söylemlerin terk edildiğini göreceksiniz. Çünkü onlar, sadece anlayabilecekleri ve Yunan ile daha fazla benzeşen metinleri biliyorlar. Sadece bunlar üzerinden basmakalıp genellemeler yapıyorlar.

Hakeza, kelam bilgisinde de oldukça zayıf olduklarını gösteren bir diğer örnek şudur: Basmakalıp bir ezber olarak "Gazzali, İslam'da bilimi bitirdi!" söylemi üzerinde durulur. Buna sebep olarak çoğunlukla onun, "nedenselliğin zorunlu oluşuna" yönelik tenkitleri gösterilir. Bunu söyleyen kişi, zanneder ki İslam'da nedensellik tenkidini Gazzali icat etti. Oysa Mutezile hariç, Eş'ari ve Maturidi kelamcılar arasındaki ekseri görüş, "nedenselliğin zorunlu olmadığı" yönündedir. Aslında onlar, bu metinlerden habersizdirler. Gazzali ile ilgileri de Meşşai geleneğe olan ilgilerinden kaynaklanmaktadır. Zira Meşşai geleneği, nispeten Yunan'a benzemesi sebebiyle anlayabilmektedirler. Bu, kelam literatürüne vukufiyetleri açısından güzel bir örnektir.[817]

817. Nedensellik konusunda, "nedenselliğin sonucu zorunlu kılması" ile "nedenselliğin işlevsel olması" farklıdır. Kelamcılar ilkini reddederken ikin-

Thomas Bauer diyor ki: "Arapların, hicri 4., bizim ölçütümüzle 10. yüzyılında sözlük bilgisine eriştikleri (izleyen yüzyıllar boyunca da çok ilerisine erişecekleri) düzeye koşut bir başarı, dünyanın hiçbir yerinde yoktur. Avrupa'da sözlük bilgisi, ancak 19. yüzyılda, İslam dünyasında yaklaşık bin yıl önce varılmış düzeye erişebilecektir... Oysa dil bilimleri, Avrupa'da, ancak çok geç bir zamanda Antik Çağ'daki seviyesinin üzerine çıkabilmiş, aslında ancak 19. ve 20. yüzyılda modern dil bilimin birçok idrakine yüzyıllarca önce varmış olan Arap dil bilimcilerin tefekkür düzeyine erişmiştir. Felsefeden, matematikten, tıptan ve doğa bilimlerinden farklı olarak Batılı dil biliminin Araplara teşekkür edecek hâli bile yoktu. Orta Çağ'da ve erken Yeni Çağ'da, Avrupa'da Arap teorilerinin alımlanmasını mümkün kılacak düzeyde bir dil bilimi mevcut değildi. Böyle bir alımlamanın mümkün hâle geldiği 19. yüzyılda ise Batı, bütün diğer kültürler üzerindeki üstünlüğünden o kadar emindi ki Arap dil bilimine ancak etimolojik bir bakış atabiliyor, ama herhangi bir bilim alanında, başka bir kültürden bir şey öğrenebileceği ihtimalini hesaba katmıyordu."[818]

Bauer, bunu sadece sözlük bilgisine dayanarak söylemiştir. Etimolojik çalışmaları mütalaa edebilmiş midir, bilmiyoruz. Belki en fazla onları da biliyordur. Ancak fıkıh usulü metinlerinde tartışılan dilin yapısı, ibarelerin işlevleri ve muhtemel anlamları vb. bahisleri bilmediğinden, neredeyse eminim.

Bu yüzden, birazdan nakledeceğimiz İslami kültüre övgülerin -çok kısıtlı bilgilerine rağmen- olduğunu bilmekte fayda vardır. Onlar, bu övgülerini çok kısıtlı bir örneklem için yapabilmişlerdir. Bu, genelde anlayabildikleri Meşşai gelenek üzerine yoğunlaşmıştır. Buz dağının altında ise henüz keşfetmedikleri koca bir birikim mevcuttur.

---

ciyi temin edecek zemini kurmuşlardır. Bu âdetullah vb. kavramlarla ifade edilmiştir. Bugün de Batı'da David Hume'un nedensellik tenkitleri sonrası felsefede, "nedenselliğin sonucu zorunlu kılması" kabul edilen bir görüş değildir. Ancak bir dönem bu düşünce, Batı'da oldukça revaçtaydı. https://www.youtube.com/watch?v=v83S3gLiCxo&t=2s

818. Bauer, *Müphemlik Kültürü ve İslam*, s. 223.

Batı Merkezli Okuma Problemi

Oryantalizmin bu kurgusunun, genel çerçevede oldukça ideolojik olduğunu bilmek gerekir. Sömürgeciliğin zirve yaptığı çağda, sömürgeciliğe hizmet etmek için gelişmiş bir sahadır oryantalizm.[819]

Ayrıca 1800-1950 yılları arasında Batı zihni, kendini, insanın tekâmül etmiş hâli olarak görüyordu. Onlara göre, Avrupa dışı insanlar, Avrupalının alt sürümleri ve gelişmemiş hâlleri idi. Bunun için bir Orta Çağ - Rönesans kurgusu faydalı bulundu.[820]

Antik Yunan - Orta Çağ - Rönesans (Yeniden doğuş, yani antik Yunan'ın tekrar dirilmesi).

Kurguya göre, "Orta Çağ'da, Antik Yunan bilgisi Batı'dan gittiği için Batı, bir karanlığa girmiştir ve Yunan bilgisine tekrar ulaştıkları dönemden sonra muhteşem Aydınlanma Çağı'nı hazırlayan süreç başlamıştır."

Antik Yunan bilgisinin, tekrar yüce Avrupa'ya ulaşmasını sağlama konusunda, Müslümanlara da bir yan rol biçilmişti. Onlar karanlık çağdayken biz bu bilgiyi alacak, ona orijinal pek bir katkı sağlamayacak ve onu geliştirebilecek yegâne uygarlık olan Avrupalılara iletecektik. Onlar daha sonra bu bilgi ile ilerleyecekti ve bizim, tarihteki görevimiz son bulmuş olacaktı.[821]

Bu kurguda Gazzali, İslam'da felsefeyi, düşünceyi ve bilimi bitirecekti. Ondan sonra biz, birer hiç olacak ve İbn Rüşd'ü dinleme-

---

819. Edward Said'in *Şarkiyatçılık* adlı eseri, bu hususta gayet güzel bir çalışmadır. Her ne kadar, eserin etrafında akademik gargara yapılarak kıymeti düşürülmeye çalışılsa da eser, ana fikir açısından oldukça başarılıdır. Biçim, yöntem ve delil bakımından tenkit edilebilmesi, ana fikri hatalı kılmaz.

820. Bu, tabii ki kurgunun hizmet ettiği bağlamlardan sadece birisidir. Bizim konumuzla ilgili olduğu için sadece bu hususu inceliyoruz. Aksi hâlde kurgunun dini, sosyal ve iktisadi açıdan hizmet ettiği noktalar da mevcuttur.

821. Daha sonra bu Orta Çağ anlatısını diğer coğrafyalara da ihraç etmeleri, ayrıca bir komedidir. Onlar için Rönesans, Batı'nın Antik Yunan bilgisine ulaşması ve Orta Çağ, bu bilginin olmaması anlamına gelirken Orta Çağ dedikleri dönemde Antik Yunan bilgisini taşıdığını anlattıkları İslam medeniyetini de Orta Çağ'a nispet ediyorlar. Bunun garabeti okuyucuya açıktır.

mekle yok olmayı hak etmiş olacaktık. Batı ise en gelişkin hâliyle Yunan felsefesini İbn Rüşd'den teslim almış olacaktı. Doğu'nun kültürel gelişimdeki rolü burada bitmiş olacaktı.

Aslında İbn Rüşd ve Gazzali'nin bu bağlamda seçilmiş olması da kurguya hizmeti bağlamındadır. İbn Rüşd, onların Rönesans dönemi dedikleri çağa oldukça yakın yaşamıştır. Ayrıca o, Avrupa sayılan Endülüs'tedir ve Hristiyanlar tarafından okunmaktadır. Bu bağlamda, Antik Yunan bilgisini Batı'ya taşımak için biçilmiş kaftandır.

O hâlde İbn Rüşd'ün, kendisi ile tartıştığı Gazzali de İslam'da felsefeyi bitirmekle görevlendirilmiş olacaktır. Tabi bu kurguya göre, İbn Rüşd'den iki yüz yıl sonra ortaya çıkan İbn Haldun'u açıklamak gibi bir zorluk vardır. Çünkü o, başarısı yadsınabilecek birisi değildir.

Goldziher diyor ki: "Bu teoriyle de İbn-i Haldun, sosyolojinin kurucusu olmuştur."[822]

İbn Haldun'un, bu kurguyu bozuyor olması durumunu aşmak için onun, gökten düşen bir "mucize" olduğu iddia edilmiştir. Hatta kurguyu korumak pahasına, onun Müslüman olmadığı, ama gizlemek zorunda kaldığı gibi komik mitlere başvurmak zorunda kalınmıştır. Kültür tarihi gerçekten ilginç bir şeydir.

Tabi bu kurgunun, oryantalizme hizmet eden bir boyutu da şudur; Batı, bu bilgiyi aldı ve aydınlanmasını gerçekleştirerek Orta Çağ'dan çıktı. İslam coğrafyası ne oldu? O orta çağından nasıl çıkabilir? Orta Çağ'dan çıkmanın bir yolu var mıdır? Bauer'in *Neden İslam'ın Orta Çağı Yoktu?* adlı eseri bu bağlamda fikir vericidir.

İslam, bu tarih kurgusuna göre, Orta Çağ'a sıkışıp kalmıştır. O hâlde Batı tarafından, Orta Çağ'dan çıkarılması gerekmektedir. Bu, siyasi işgal ya da ekonomik istila şeklinde olabilir. O hâlde Batılı hireylerin, İslam coğrafyasında yaptıkları için vicdan azabı çekmesine gerek yoktur. Aynı şekilde, İslam coğrafyasındaki kişilerin de işgale karşı durmasına gerek yoktur. Çünkü Batı, İslam coğrafyasını, onları Orta Çağ'dan çıkarıp medeniyete(!) kavuşturmak için işgal etmektedir.

---

822. Goldziher, *Klasik Arap Literatürü*, s. 240.

İnsanın son sürümü olan Avrupa medeniyeti, alt sürüm olan Orta Doğu'yu, onlara iyilik yapmak için işgal ediyor. Ne güzel değil mi?.. Bu tarih kurgusu, artık Batı'da da tepki çekmeye başladı. Umarım değişecektir de...

Alımlamanın Özgün Oluşu

Onların konuştukları kısıtlı örneklem üzerindeki "orijinal değil" iddiasına bakacak olursak şunları söylemek icap eder:

İslami dönemdeki kültürel alım, sadece diğer medeniyetler ile karşılaşmaya bağlanabiliyorsa Bizans'ın uydu kabilesi olan Gassaniler ya da İran'ın uydu devleti olan Lahmiler'de neden bu kültür gelişmedi? Muhtemelen onlar, bu kültürlerin etkisi altında kalıp onları taklit ediyordur.

Gelişmedi, çünkü tarih taklidi yazmaz. Karşılaştığı kültürlerden alımlama yapmayan hiçbir yazar, hiçbir medeniyet yoktur. Önemli olan, alımlamayı yapanın kendisine ait bir fikri olup olmamasıdır. Kültürel ödünçleme, bu fikir çerçevesinde gelişiyorsa, yine orijinal bir iş yapılmış olur. Bakınız bu söylediğim, ortaya konulan sonuç bütün hâlinde eklektik olsa dahi böyledir. Oysa İslam düşüncesinde böyle yargıladıkları şahısların hiçbirisi bütün hâlinde alıntı yapmamıştır.

Bu iddialar, aslında Plotinos'un Platon'a dayandığı için orijinal ve değerli olmadığı iddiası kadar absürt bir iddiadır.

Bernard Lewis diyor ki: "Dikkatimizi çeken ilk husus, çoğunlukla iddia edildiği gibi Arap kültürünün[823] taklitçi değil, kendine has bir karakterde olması ve asimile etme gücüne sahip bulunmasıdır."[824]

Zaten bir şeyi özgün alıntılayabilmek bile bir medeniyet seviyesini gösterir. Bunu beceremeyenler alımlamış olmazlar, asimile olurlar. Tarih, bu medeniyet düzeyine ulaşmadan daha ileri kavimleri fethettiği için asimile olmuş kavimlerle doludur.

---

823. Lewis'in Arap kültürü ile kastettiği, İslam medeniyetidir.

824. Lewis, *Tarihte Araplar*, s. 125.

Ayrıca burada, alımlama iddialarının olduğu çoğu konuda, bu iddiaların, sosyal bilim ahlakına uygun bir biçimde gösterilmediğini ifade etmek gerekir. Benzerlik, alımlama göstermeye yeterli değildir. Çoğu zaman alımlama iddiaları ideolojiktir ve layığı ile gösterilmemiştir. Her benzerlikte İslam'daki meziyet, oryantalist yazarlar eliyle diğer kavimlere atfedilmiştir.

Bunun ideolojik olduğunun en güzel örneği, onların Antik Yunan hakkındaki tavırlarıdır. Antik Yunan yazarları, gerek Platon gerekse Aristo, ortaya koydukları şeylerin yeni olmadığını, Mısır'dan ve diğer medeniyetlerden alıntı olduğunu sarahaten ifade etmelerine rağmen, "Yunan mucizesi" oryantalizmin ortaya çıktığı yüzyıllarda oldukça revaçtaydı. Aynı dönemde, Avrupa'da ırkçı temayüllerin gücünden ve Yunan'ın Avrupa'yı ifade ettiğinden bahsetmek zor değildir.

Bu kurguda Felsefe, Yunan'da başlamaktadır. Zaten o dönem felsefe ve bilim henüz ayrılmamış olduğu için bilim de doğal olarak Yunan'da başlamış olmaktadır.

Babil, Mısır ve diğer medeniyetlerdeki gelişkin bilimsel ve felsefi yapılar gösterildikçe, "Yunan mucizesi"nin icat anlamında savunusu zorlaşmıştır. Artık ikinci kademe bir iddianın zamanı gelmiş olur. "Diğer medeniyetler, ihtiyaca cevap vermek için yapıyorlardı. Mesela, Babil ve diğerleri astronomi yapıyordu. Ancak bunun sebebi, su taşmalarını vs. hesaplayabilmek gibi pratik amaçlara dayanıyordu. Oysa Yunan'da, sadece bilmek için bilim ve felsefe yapılıyordu. Zaten gerçek felsefe de budur."

Bu kurgu ile hem felsefenin tanımı değiştiriliyor hem de "Yunan mucizesi"ne tekrar zemin kazandırılmaya çalışılıyordu. Oysa Aristoteles, *Metafizik*'te, Yunan'daki matematik gelişmelerin Mısır kökenli olduğunu açıkça ifade ediyordu. Aristoteles bu matematik gelişmeyi, ilgili kurgunun aksine, Mısır'daki ruhbanların boş vaktine bağlıyordu. Yani pratik bir faydaya değil...

Aktarmak istediğimiz şudur; medeniyet tarihi her zaman ideolojiktir. Gerekirse "Yunan mucizesi"nin ispatı için Yunan yazarlara muhalefet edilir. Platon açıkça "Yunanlılar bir şey bulmadı, sadece aldıklarını geliştirdiler." demesine rağmen, bu kurgular kuru-

lur. Felsefeye, neredeyse hiçbir Yunan filozofunun kabul etmeyeceği anlamlar yüklenir. Mesela, bugün Felsefe deyince halkın zihninde anlaşılan şey, sofistlerin görüşleridir. Sanki sofist olmadığınızda felsefe yapamamış olursunuz. Aslında bu, felsefenin safsataya[825] indirgenmesi demektir. Felsefeye tüm olumlu anlamlar yüklendiği için siz sofist olmadıkça tüm bu olumlu anlamların zıtları ile vasıflandırılmış olursunuz.

Tüm bunların sebebi, "rasyonel düşünce"nin Batı'ya özgü bir şey olduğu ve tarih boyunca da böyle olduğunu göstermektir. Oysa Yunanlı filozofların ekseriyetinin mistik temayülleri vardır. Bunlar pas geçilmekte ve insanların anlamayacakları konular üzerinden, "Vay be! Yunanlılar rasyonel düşünceyi bulmuşlar. Bu bir mucize..." algısı oluşturmaktır. Zira bu kurguda, Batı'ya rasyonel düşünce düşerken doğuya mistik ve mitsel bakış kalmıştır. Bu, oryantalist metinlerde sıkça yer alan bir vurgudur. Edward Said de buna güzel işaret etmiştir.

Bu kurguya göre Doğu, bu zihnî hastalığından dolayı kendini geliştiremez. Batı tarafından zorla geliştirilmelidir. Bunun, sömürgeciliği meşru kılan yapısı oldukça açıktır. Yakın dönemde, kaliteli yazarlar tarafından bu duruma sıkça işaret edilmektedir.

Tüm bu anlattığımız nedenlerden dolayı benim, "Gri alan problemi" dediğim bir problem daha ortaya çıkmaktadır. İslam medeniyeti üzerinde, kökeni konusunda itiraz edilebilecek her gri alan, diğer medeniyetlere atfedilirken -örneğin, Yunanda kökeninin Mısır ya da Babil olduğu bilinen olgular dahi- öncelikle grileştirilir ve sonrasında "Yunan mucizesi"ne atıf yapılır. Bu, İslam medeniyetinin kültür tarihi yazımında nesneleştirilmesi ve başarılarının küçümsenmesi gibi bir sonuç doğurur.

Tüm bu yazdıklarımız, onların anlayabildikleri Meşşai gelenek hakkındaki tavırlarına dairdir. Peki, ya hiç anlayamadıklarını gösterdiğimiz kelam, fıkıh usulü vb. soyut İslami ilim geleneği? Bunlar, direkt küçümsenmiş ve önemi inkâr edilmiştir...

825. Safsata, Yunanca *sophisma* kelimesinin Arapçaya geçmiş şekli olup kişiyi sözle şüpheye düşürerek yanıltmaya, şaşırtmaya ve aldatmaya yönelik dil ve mantık cambazlığıdır. Bkz. *TDV. İslam Ansiklopedisi*, "Safsata" maddesi.

Bu uzun satırları yazmamızın sebebi, oryantalizmin bu anlatısının halk tabanına fazlaca yerleşmiş olmasıdır. Bu bağlamda, aşağıda aktaracağımız bilgilere de bu ezber ile itiraz edileceğini düşünmemizdir.

Kültürel değişimi anlamak için Hz. Muhammed'in (s.a.v.) içinde yaşadığı toplumun kültürel düzeyini ele alalım:

Cahiliye Toplumun Kültürel Donanımı

Haberin ortaya çıktığı Arap toplumu, oldukça ilkel olarak adlandırılabilir. Adı bilinen tek bir fikir adamı bile olmayan, adı bilinen tek bir kitabın bile kendisinden nakledilmediği, yazılı eserin nakledilmediği hatta doğru düzgün bir yazısı bile olmayan bir toplumdu.

Lewis diyor ki: "İslam öncesi Araplar, sert ve ilkel bir hayat yaşıyorlardı. Çok zayıf bir eğitime yahut kültüre sahiptiler. Herhangi bir yazılı gelenekleri yoktu... Arap şiiri şarabı, aşkı, savaşı, avcılığı, dağların ve çölün korkunç manzaralarını, kabilelerin savaşla ilgili değer hükümlerini ve düşmanlarının alçaklıklarını dile getiriyordu."[826]

Hitti diyor ki: "Hemen hemen Hz. Peygamber zamanına kadar Kuzey Arapları, herhangi bir yazı sistemi geliştirmiş değillerdi."[827]

Güney Araplarının yazısı, İslami kültüre tesir eden bir durum arz etmemiştir. Koca çöl, kültürel iletişimi engellemektedir.

Pedersen diyor ki: "Tüm bunlara rağmen, İslam devrinde kitapların temelini oluşturan yazı, Güney Araplarınki değildi. Kollarıyla beraber Güney Arabistan alfabesi, Güney Arabistan kökenli insanların dışında, Kuzey Arabistan'da büyük bir yaygınlığa ulaşamamıştır."[828]

---

826. Lewis, *Tarihte Araplar*, s. 116.
827. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, s. 133.
828. Pedersen, *İslam Dünyasında Kitabın Tarihi*, s. 22.

Pedersen, başka bir yerde şunları kaydediyor: "Arapça kitapların ortaya çıkışını İslam'a borçludur. Onlara taşıdıkları karakteri İslam vermiştir."[829]

Arap tarihi hakkında meşhur bir eserin yakın dönem Arap müellifi olan Cevad Ali, "Arap yarımadasında, uzun zaman kullandıkları sabit bir takvime ulaşılamamıştır."[830] diyerek takvimlerinin dahi oluşmadığını tasrih etmiştir.

"Mekke Ticaret Yolları Üzerindeydi" Sözüne İtiraz

Mekke'yi tavsif eden bazı metinlerin, "Mekke, ticaret yolları üzerinde bulunuyordu." vb. sözlerinden, Mekke'nin büyük bir kültürel başkent olduğunu zannederek "Ticaret kervanlarının geçtiği güzergâhta nasıl gelişkin bir kültür olmaz?" şeklinde itiraz edenler olmaktadır.

Muhatapların hata ettikleri nokta; Mekke'yi anlatırken kullanılan bu cümlelerin, Mekke'yi diğer Arap toprakları ile kıyaslamak için kullanıldığını göz ardı etmeleridir. Hatta burada, "Arap toprakları" tabiri dahi çok sağlıklı değildir. Zira Mekke'nin, içinde bulunduğu Orta Arabistan; kültürel, askerî, siyasi, ekonomik vb. açılardan Kuzey ve Güney Arabistan'a göre çok daha geri bir durumdadır. Kuzey ve Güney Arabistan'a ise ticaret, genellikle deniz yolu üzerinden yapılmaktadır.

Mekke'nin diğer şehirlerden daha iyi olan konumu, çoğunlukla Orta Arabistan'daki diğer yerleşim yerleri ile kıyaslandığında böyledir. Burası, Kuzey ya da Güney Arabistan'daki şehirlerle kıyaslanacak durumda değildir. "Tüm Arap coğrafyası" anlamında anlaşılmaya çalışılsa dahi büyük devletlerin olduğu coğrafyalardaki şehirler ve ticaret yolları ile kıyaslanması abesle iştigaldir.

Bunun misali şunun gibidir: Somali'de yerel ticaret güzergâhında bir şehir düşünün. Bin yıl sonra, bugünün Somali tarihini yazar-

829. Pedersen, *İslam Dünyasında Kitabın Tarihi*, s. 21.
830. Cevad Ali, *İslam Öncesi Arap Tarihi*, c. 1, s. 49.

ken birisi, "Filan şehir ticaret güzergâhındaydı." diyor. Siz de bu satırlardan, "Somali, muhakkak kültürel açıdan devlet yapısı açısından gelişmiş olmalı. Zira ticaret güzergâhında imiş." çıkarımını yapıyorsunuz...

Tabii bu tip algı sapmalarında, yakın dönemde ortaya çıkan Arap milliyetçisi yazarların, "Biz, İslam'dan önce de büyük bir milletik." gibi iddiaları da etkilidir. Bu bağlamda, muhataplara sorulacak sorular oldukça kolaydır; Arapların Nebi'den (s.a.v.) önceki büyük fikir adamları kimlerdir? Kimdir Arapların Konfüçyüs'ü, Buda'sı, Platon'u, İskender'i, Solon'u, Aristo'su? Arapların, Nebi'den (s.a.v.) önce kurdukları son büyük devlet hangisidir? Mesela 400-600 yılları arasında Arap uygarlığının(!) en büyük devleti hangisidir? Hangi hukuk metnine göre iş görüyorlardı? Orduları nereleri fethetmişti? Mesela, tıp sahasında bir Hipokratları var mıydı?

Ben, bu soruların cevaplarını dinlemekten memnuniyet duyarım. Arap kültürünün, çok gelişkin bir kültür olduğunu ispat etmeye çalışmak, sadece bir zorlama olur. Bu, ayrıca o dönemde, o toplumda yaşayan kimselerin ve hatta onların komşularının beyanlarına da aykırı olur. Zira o toplumda yaşayan kimseler, kendi toplumlarının, İslam öncesinde diğer toplumlardan, medeniyet yönünden daha geri olduğunu defalarca açıkça beyan etmişlerdir. Onların komşuları da bu beyanlarını tasdik etmiştir.

Philip Hitti diyor ki: "Yeni nizam ile eskisi arasında ortaya çıkan bu zıtlık, Habeşistan'a hicret eden Müslümanların sözcüsü Cafer b. Ebu Talib'in ağzından pek canlı ifade edilmiştir. (Bu zat, Necaşiye hitaben demiştir ki):

'Biz, cahiliye devri insanları putlara tapar, ölü eti yer, fuhşiyata dalar, ailelerimizi terk eder, kuvvetlilerle bir olmak suretiyle zayıfları ezer, karşılıklı himaye konusunda verdiğimiz sözlerden cayardık. Ceddini ve geçmişini bildiğimiz doğruluğunu, sadakatini ve eminliğini tanıdığımız bir kimseyi,[831] Allah, aramızdan seçip Rasûl olarak gönderene kadar hâlimiz buydu. Bizi, Allah'ın birliğine inanmaya, onun yerine atalarımızın ve bizim tapındığımız taşlar ve putlar-

831. Haber inşası dediğimiz metoda işaret eder.

dan vazgeçmek suretiyle sadece ona ibadet etmeye davet eden odur. Bundan başka, o bize, konuşurken doğruyu söylememizi, kendilerinden borçlu olduğumuz şeyleri sahiplerine iade etmemizi, ailelerimizin yanından ayrılmamamızı, yanlış hareket etmekten kaçınmamızı ve kavga etmememizi emretmiştir. O, zina etmeyi, yalan yere şahitlikte bulunmayı, öksüz kimseyi meşru hakkından mahrum bırakmayı, iffetli kadına iftira etmeyi yasaklamaktadır. O bize, sadece Allah'a ibadet etmeyi ve onun yanında hiçbir ortak katmamamızı, keza namazımızı kılmamızı, zekâtı ödememizi, orucu tutmamızı emretmiştir."[832]

İslam fütuhatından sonra yazılmış aşağıdaki satırlar hem patriklik de yapmış Hristiyan bir tarihçinin kaleminden çıkması açısından hem de yakın döneme ait olması açısından önemlidir.

Tel Mahreli Dionysios, Araplar hakkında şöyle diyor; "*Onlar, eğer çok az ölçüde biliniyor idilerse bile yeryüzünde halkların en küçümsenmiş ve ihmal edilmiş olanıydı.* Buna rağmen, onlarla anlaşma yaparak kurtuluşumuzu güvence altına almıştık. Öyle ya, Romalıların eziyet ve zulümlerinden kurtulmak hiç de az kazanç değildi."[833]

Bu nakilden -özellikle de altı çizili satırlardan- çıkarılabilecek sonuçlar şunlardır:

1. Araplar, diğer toplumlar tarafından fazla bilinmiyordu.
2. Bilenler ise onları küçümsüyor ve ihmal edip önemsemiyordu.
3. Dolayısıyla onların bu fetihleri, beklenir bir durum değildi.
4. Onların fetihleri, bu bölgedeki insanları Roma (Bizans) zulmünden kurtarmıştı. (Burada, bölge Hristiyanları ile Bizans'ın resmî Hristiyanlığı arasında, mezhep farkından dolayı bu zulüm durumu oluşmuştu.)

O dönem, toplumun ileride özelliklerini aktaracağımız İslam medeniyetine hazır olduğunu varsaymak nasıl mümkün olur?

---

832. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, s. 172.
833. Duygu, *İslam ve Hristiyanlık: Hristiyanlara Göre İki Dinin Karşılaşması ve İlk Etkileşimler*, s. 235.

Örneğin, bugün elimize herhangi bir İlk Çağ tarihi kitabı alsak orada, Arapların incelenmeye dahi layık bulunmadığını ve onlarla ilgili bölümlerin olmadığını müşahede edeceğiz. Aslında Arapların, Hz. Muhammed (s.a.v.) evveline dair tarihleri yazılmaz. Yazılsa dahi Hz. Muhammed'den (s.a.v.) dolayı yazılır. İslam'dan önce Arabistan[834] ne bir Fenike'dir ne de Yunan... Roma'ya yaklaşamadığı gibi İran'ın uzağından bile geçemez...

Onların uzun tarihleri ile ilgili tavsif ettiğimiz bu durum, Nebi'ye (s.a.v.) yaklaşıldıkça düzelme göstermemişti. Bilakis daha da kötü bir hâl almaktaydı. Coğrafya'nın zaten az olan önemi gittikçe daha fazla azalmaktaydı.

Bernard Lewis diyor ki: "İslamiyet'ten önce daima zor ve tehlikeli olan Batı Arabistan ticaret yoluna, artık gerek kalmamıştı ve terk edilmiş görünüyordu. Arabistan'ın artık Bizans ve Pers imparatorluğu için önemini yitirdiği 4-5. yüzyıllar arası bir gerileyiş ve bozuluş devri oldu."[835]

Kültürel Erime

Hz. Muhammed'den (s.a.v.) sonra ortaya çıkan askerî başarıları, önceki sayfalarda göstermiştik. Bu başarılar, sık sık Batı'nın "barbar kavimler" dediği kavimlerin istilaları ile kıyaslanarak anlatılmaya çalışılır.

Timur, Moğollar, kuzey kavimleri vb. istilalarda da çok hızlı bu tarz fetihler görebiliyoruz. Burada daha önce işaret ettiğimiz bir nokta, bu hareketlerin bir fikre istinat etmedikleri için kurumsallaşamaması, kurucularından sonra güç kaybeden ve çoğunlukla parçalanan hareketler olmasıdır.

Ayrıca, daha önce işaret ettiğimiz gibi yağma yapan kavimler ve önderleri, kısa ömürlü devletler kurmuşlardır. Siyasi başarıları, genelde liderlerin ömürleri kadardır.

---

834. Bu satırları yazarken ırkçılıktan ve kavimleri tahkir etmekten uzak olduğumun bilinmesini isterim.

835. Lewis, *Tarihte Araplar*, s. 9.

Onların -istilacıların- başarılarının anahtarı, artan nüfusları sonucu zoraki yeni yurt arayışları ve zengin devletlerin baş döndüren servetlerinin cazibesiydi. İnşa etmek, ihya etmek, ıslah etmek gibi vasıfları yoktu. Şehirleri yıkmak, medeniyetleri geriletmek, düzenleri bozmak üzere hareket eden hareket liderlerinin başarıları kısadır. İstila hareketlerini, askeri stratejilerini, yağma hikâyelerini başkaları yazar. Yakıp yıkan böylesi grupların hikâyelerini, yıkıntılardan tekrar bir inşa yapan medeniyetlerin eli kalem tutanları yazar.

Oysa İslam fütuhatı, bundan bambaşka bir şeydir.

Bir diğer önemli nokta şudur; Roma'yı fetheden kuzey kavimlerinde, Yunan coğrafyasının yaşadığı istilalarda, Hindistan'ı sık sık işgal eden barbar kavimlerde -bunu Batılıların kullandığı anlamda kullanmıyorum, kolay anlaşılması için tercih ettim-, İslam coğrafyasını işgal eden Moğollarda, işgalci olan barbar kavim, işgal ettiği köklü medeniyetin içinde kültürel olarak erir ve asimile olur. Mesela, Roma'yı işgal eden Franklar vb. barbar kavimlerin tamamı, Roma kültürü içinde erimiştir. Aynı şekilde İslam coğrafyasını işgal eden Moğollar, İslam kültürü içinde erimiştir. Hindistan'ı işgal eden neredeyse her kavim, Hint kültürü içinde erimiştir. Oysa İslam'ın yayılışına baktığımızda bunun zıddına bir durum göreceğiz:

Mısır, beş bin yıldır yazısı olan bir medeniyettir. Mısır'ı, yazısı dahi olmayan bir kavim fethetmiştir ve Mısır kültürü içinde erimemiştir. İran'ı fethetmiş ve kültürü içinde erimemiştir. Türk coğrafyalarını fethetmiş ve Türk kültürü içinde erimemiştir. Oysa bu kültürlerin hepsi, Arap kültüründen hem daha eski hem daha gelişkindir. Mısır, bütünüyle İslamlaşmıştır. İran'ı işgal eden İslam ordularının fikri tarihi, otuz yıllıktır. Peki ya İran'ın tarihi?..

Mısır'ı fetheden İslam ordularının durumunu şöyle bir hayal edelim.

Hitti, Mısır fethinin psikolojisini tasvir ederken diyor ki: "Amr b. Âs bir sabah kendisini, Mısır'ın bu zapt edilemez görünüşteki baş şehri önünde ve en büyük limanı koruyan surları ve hisarlarını seyrederken buldu.

Bir vakitler, Serapis Mabedi ile Büyük İskenderiye Kütüphanesi'ni barındıran mağrur ve azametli Sarapeum yapısı bir tarafta

yükseliyor, diğer tarafta ise Kleopatra tarafından Julius Sezar şerefine yapımına başlanmış, Augustus tarafından bitirilmiş, bir zamanların Sezar (Caesarion) Mabedi, o sırada Hristiyanlarca Sen Mark Katedrali olarak kullanılan güzel mabedin hayal gibi duran silueti uzaktan seçiliyordu. Daha uzakta, batı tarafında, Kleopatra'ya izafe edilen, fakat gerçekte III. Thutmose eseri olan iki adet kırmızı granit sütun (Asvan) yükseliyordu ki şimdi bunlardan biri Londra'da, diğeri New York'ta bulunmaktadır. Arka planda ise Pharos Deniz Feneri görülüyordu. Bu fener, gündüzleri güneş şualarını yansıtarak çıkarır, gece ise yakılan ateşi gemicilere aksettirir. Pek haklı olarak bu yapı, dünyanın yedi harikasından biri olarak kabul edilmektedir.

Hiç şüphesiz, çöllerden çıkıp gelen Araplar üzerinde böyle bir manzaranın bıraktığı intiba ile gökdelen binalara sahip günümüz New York'una has siluetin buraya gelen göçmenler üzerinde uyandırdığı intiba arasında pek fark olmamak gerekir."[836]

Gerçekten bu, hoş bir tefekkürdür. Oraya giden bu sahabe topluluğunun fikrî mazisi, Nebi'nin (s.a.v.) nübüvvetinin başlangıcından itibaren otuz beş yıl bile değildir. Böyle bir mazinin karşısında otuz beş yıllık fikrî bir tarihle asimile olmamak ve orayı İslamlaştırabilmek, tarihî olarak açıklanamaz bir durumdur. 23 yıllık bir hayat ile böylesi bir tohumu atabilmek, onun bir mucizesidir. Bu yirmi yıl, sanki binlerce yıl hükmüne geçmiştir.

Bir İtiraz

Burada gelen bir diğer itiraz, "Başkalarının başarılarını Hz. Muhammed'e (s.a.v.) atfediyorsunuz." şeklinde oluyor. Buna şöyle cevap verebiliriz:

1) Atıf probleminde önemli bir soru da şudur; "Bu medeni atılımı Hz. Muhammed'e (s.a.v.) atfetmeyeceksek neye atfedeceğiz?"

Arapların yüzyıllardır durumu ortadadır. Ne siyasi ne dinî hareket de beklenmemektedir. Buna bölümün başından beri sayfalar-

836. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, s. 231.

ca delil sunduk. Gayrimüslim yazarlardan alıntılar yaptık. Akli deliller öne sürdük. Bu başarıyı neye atfedeceğiz?

Yüzyıllardır stabil devam eden bir coğrafya, bir anda büyük bir atılıma geçiyor. Atılımın olduğu çağda Hz. Muhammed'in (s.a.v.) ortaya koyduğu bir kültürel, dinî, siyasi bir kırılma mevcut. Şimdi bu atılımın değişkeni bu kırılma değilse nedir? Yüzyıllardır, Arapların hiç değişmeyen ve Hz. Muhammed (s.a.v.) gelmeseydi muhtemelen değişmeyecek olan hangi niteliğine atfedilecektir bu başarı?

2) Orijinal alımlama yapabilmek, gerçekten medeni bir seviye gerektirir. Tarih, bu seviyeye çıkmadan yüksek kültürleri işgal ettiği için asimile olan göçebe kavimlerle doludur. Daha önce örnekler vermiştik. Eğer Hz. Muhammed (s.a.v.) bu kültürün tohumlarını atmış olmasaydı, buna göre kişiler yetiştirmiş olmasaydı, hepi topu otuz beş yıllık mazisi olan fütuhat sahibi Müslümanların, binlerce yıllık kültürler karşısında asimile olması beklenirdi. Fakat öyle olmamıştır.

Mesela, Hz. Muhammed (s.a.v.) gelmeden kırk yıl öncesinde böyle bir atılımın emareleri var mıdır? Olmadığını, incelediğimiz her bölümde teker teker gösterdik.

3) Aslında tüm bu orijinal alımlamayı sağlayan ciddi üç etken söz konusudur. Bu etkenlerin üçü Hz. Muhammed (s.a.v.) ile bağıntılıdır.

a) Orijinal bir fikrî öz olması gerekmektedir. Bu fikrî özün kültürel ödünçlemedeki durumunun pergelin sabit ayağı gibi olduğu düşünülebilir. Araplarda, İslam öncesinde böyle bir durumun olmadığı, bunun Hz. Muhammed (s.a.v.) sonrası ortaya çıktığı rahatlıkla söylenilebilir.

b) Özü korumak için öze sıkı sıkıya bağlı bir insan grubu gerekmektedir. Nebi'nin (s.a.v.) tüm ömrü, bu insan grubunu yetiştirmekle geçmiştir. Daha önce sahabe topluluğunun bu niteliğini gösterdik.

c) Diğer kültürlerle sağlıklı bir ilişki kurabilmek için beraber yaşayabilecek bir müsamaha ortamının var olması gerekmektedir. Zira beraber yaşayabilmek, doğal olarak etkileşim, itiraz-cevap anlamına gelecektir. Beraber yaşama kültürü ile il-

gili de uzun açıklamalar yaptık. Bu bağlamda, Thomas Bauer'in *Müphemlik Kültürü ve İslam* isimli eseri de faydalı olacaktır.

Bu üç etken birleştiğinde, doğal olarak kültürel atılımı Hz. Muhammed'e (s.a.v.) atfederiz. İslam medeniyetinin tabanından, onun getirdiklerini ve bu ikisinden eğitim almış sahabeyi çekseydik, geriye hiçbir şey kalmazdı.

4) Kültür ve medeniyet, uzun süren tartışmalarla şekillenen ve daha rafine hâle gelen bir olgudur. Yirmi üç yılda medeniyet oluşmaz, ancak bir medeniyetin tohumu ve ruhu atılabilir. Onun getirdikleri bu medeniyetin ruhu olmuştur. Biz kurulan bu kompleks fikrî sistemi nereye atfetmeliyiz? Kasıtlı cinayet ile kasıtsızın arasını dahi ayırmayan Arap geleneğine mi, yoksa her söze delil kılınmaya çalışılan Hz. Muhammed'in (s.a.v.) öğretisine mi?

O'Leary diyor ki: "Ebu Hanife'nin sistemi, İslamiyet'in yayılmasıyla kompleks ve ileri bir medeniyetin ihtiyaçlarına cevap vermek üzere ortaya çıkan usullerin ciddi ve mutedil bir revizyonunu temsil eder."[837]

Başarılarını naklettiğimiz kişilerin tamamı, başarılarını, Hz. Muhammed'e (s.a.v.) atfediyorlar. Onlar, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) getirdiği şeyleri doğru anladıkları ölçüde başarılı olduklarını düşünüyorlar. Teori ve fikirlerinin bu iki kaynaktan şekillendiğini iddia ediyorlar. Teorilerinin doğruluğunu, bu kaynaklarda tartarak anlamaya çalışıyorlar. O hâlde biz, onların bu sözlerine neden itimat etmeyelim?

5) Kültürel atılımın siyasi, askerî, dinî, ahlaki atılıma göre daha yavaş gelmesinin sebebi nedir? Çünkü kültür, tarihin diğer sahalarına göre daha yavaş ve daha az keskin değişen bir fenomenidir. Örneğin, İskender'in fetihleri askerî ve siyasi sahada daha çabuk sonuç vermişken bu fetihlerin kültürel sonucu olan Helenistik dönem, daha geç etkisi hissedilir hâle gelmiştir. Şimdi, hangi aklı başında insan, Helenistik dönem kültürel sonuçlarının, aradaki süreden dolayı İskender'den bağımsız olduğunu iddia edebilir?

---

837. O'Leary, *İslam Düşüncesi ve Tarihteki Yeri*, s. 72.

Bu yüzden biz, Müslümanların Hz. Muhammed'den (s.a.v.) sonra yüzyıllarca üzerinde tartışarak neredeyse tekâmül etmiş bir haber felsefesi kurmalarının, oluşturdukları büyük dil felsefesini ya da içlerinde yaşayan çok büyük bilim adamları ve filozofların başarılarını Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hanesine yazıyoruz. Bunda haksız mıyız?

Haksız olduğumuzu iddia edene şu basit soruyu sorabiliriz; Hz. Muhammed (s.a.v.) olmasaydı, bu başarıların hangisi gelişirdi?

20. yüzyılda ciddiye alınan bir Fransız Marksist tarihçi olan Maxime Rodinson'un şu tespiti önemlidir:

"Başarılı ve başarısız bütün bu hareketler, haklı veya haksız, doğru veya yanlış bütün bu görüşler, son tahlilde Kureyşli yoksul bir aileden gelme, silik[838] bir kervan güdücüye dayanıyor. Bu adamın mirasını ve insanlık tarihinde yaşattığı değişikliği bütün olarak belirleyip değerlendirmek mümkün müdür? İnançlı Müslümanlar için onun gelmiş olan alametleri bir altüst oluştur, bir devrimdir büyük bir dönüm noktasıdır. Ondan öncesi Yahudi ve Hristiyan vahiylerinin eksikli öğretilerinin güçsüz ışıklarının biraz hafiflediği bir karanlık ve cehalet dönemidir. Tarihçi, pek doğal olarak işleri çok daha karma karışık bir tarzda göz önüne alır. 'Eğer Muhammed doğmamış olsaydı, tarihî durum onun yerine bir başka Muhammed çıkarıp getirirdi.' şeklindeki ilkel bir determinist önermeyle veya düşük seviyeden bir Marksist formülle işin içinden sıyrılamaz tarihçi. Hayır, Muhammed doğmamış olsaydı, işler hiç şüphe yok ki çok farklı olurdu... Dicle ve Fırat kıyılarından Atlantik Okyanusu'na kadar yirmi memleketin Araplaşması, Kuzey Afrika'sı elinden gitmiş Latin Batı ile Arap olmuş Doğu arasındaki bağların kopması, Viyana önlerine dayanan Osmanlı İmparatorluğu'na kadar sayısız Müslüman devlet ve imparatorluklar, atlılar, denizciler, tüccarlar, korsanlar, sanatçılar, mimarlar, Kurtuba Camisi ve Taç Mahal hep Hz. Muhammed'den kaynaklanmaktadır."[839]

---

838. Nebi (s.a.v.), böyle çirkin ifadelerden münezzehtir. Cümleyi olduğu gibi nakletmek için kelimeye dokunmadım.

839. Rodinson, *Muhammed*, ss. 338-339.

Marshall Hodgson diyor ki: "İslam'ın tezahürü, bildiğimiz diğer bütün uygarlıklarda, benzerini görmediğimiz kadar esaslı bir kültürel kırılmanın, kopuşun yaşandığının işaretiydi."[840]

Bazı Sonuçlar

Thomas Bauer diyor ki: "Arap dünyasında, 8-11. yüzyıllar arasında Yunan mirasının Arapçaya tercüme edilmesi örneğinde olduğu gibi, daha önce bir kültürün erişilebilir tüm bilimsel ve felsefi külliyatının, yabancı bir dilden, amaçlanan dile, bu kadar sistematik ve eksiksiz bir şekilde çevrilmesi söz konusu olmamıştır."[841]

Bernard Lewis, Biruni'nin *Kitabü's-Saydana*'sından nakille şunları kaydediyor: "İlimler, dünyanın dört tarafından Arapçaya aktarıldı. Bunlar, insanların kalplerini doldurup süslediler. Bu dilin güzellikleri onların damarlarında akarken ilimler, insanların kalplerine nüfuz edip süslüyordu."[842]

Goldziher diyor ki: "Latince yapılan çeviriler yoluyla Orta Çağlarda Batı uygarlığını tartışmasız etkileyen Arap literatürünün bu yanı felsefe, matematik, tabii bilimler ve tıp alanlarına uzanmaktaydı. Batı entelektüel yaşamı, bu bilim alanlarına yönelmesini ve bu alanlarda hız kazanmasını, bilimsel Arap literatürüne borçludur."[843]

Thomas Bauer diyor ki: "11. yüzyılda, artık Latin dünyasında da metinler çevrilmeye başlamıştır. Bu nedenle eskiler hakkındaki bilgilerin, öncelikle orijinal metinlerden mi, yoksa bu bilgileri alıp geliştiren ve rafine hâle getiren Arapça kaynaklardan mı alınacağı konusunda bir karar eşiğine gelinmiş ve bu kararlar çoğunlukla Arapça metinler lehine alınmıştır."[844]

Emile Dermenghem diyor ki: "Araplar, o günkü hâllerine baktığımızda, lime lime olmuş yamalı elbiseler içinde bulunan kimseler

840. Hodgson, *İslam'ın Serüveni*, s. 143.
841. Bauer, *Ortaçağ Dünyası*, s. 63.
842. Lewis, *Tarihte Araplar*, s. 116.
843. Goldziher, *Klasik Arap Literatürü*, s. 148.
844. Bauer, *Ortaçağ Dünyası*, s. 63.

olmalarına rağmen, şüphesiz o katılıklarını bir tarafa bırakmış büyük bir inceliğe sahip mümin insanlara dönüşmüşlerdi. Artık onlar, büyük bir yumuşak huyluluk ve letafet sahibi kimselerdi. Bu hâlleriyle yeryüzünde o gün hükümran olan büyük imparatorluklarının artık can çekişmekte olduklarını görüyor ve onların mirasçısı olabilecek kabiliyette olduklarını gösteriyorlardı. Müslümanlar, Germenler veya Vandallar gibi barbar ve istilacı olmadıklarını ortaya koymuşlardı. Aksine onlar, yıkılan o günün süper devletlerinin tarihteki görevlerini sürdürmeye hazır ve medeniyet dünyasını daha da ileri noktalara taşıyabilecek özelliklere sahip olduklarını göstermişlerdi. Müslümanlar, bu medeniyetin büsbütün göçüp gitmesine engel olmak için âdeta tam zamanında yetiştiler. Romalıların ve Perslerin ellerinde düşmekte olan medeniyet meşalesini teslim alıp Avrupa'nın 13. asırdan evvelki zamanlarında, Emevi ve Abbasi yönetimleri sıralarında Parthenon ve Chares arasında tarihin en güzel devirlerinden birini dünyaya yaşattılar. Çökmek üzere olan ve tarihte unutulmak durumu ile karşı karşıya gelmiş bulunan eski Grek medeniyetini[845] gerçekten mahvolmaktan kurtardılar."[846]

Goldziher diyor ki: "Her ne kadar Avrupa'da simya, Araplara bağlanmışsa da eski Yunanlıların mistik düşüncelerini kaldırıp tabiat incelemelerine, deneyi ilk kez Arapların sokmuş olması dolayısıyla modern kimya, Araplara daha çok şey borçludur."[847]

Bernard Lewis diyor ki: "Birkaç yüzyıl önce Orta Doğu Müslüman dünyası, zaman ölçme aletleri de dahil olmak üzere bilim ve teknolojide bütün dünyaya önderlik ediyordu."[848]

Griffel diyor ki: "İslam'da, index librorum prohibitorum (yasak kitaplar listesi) gibi sapkın doktrinlerin listelerini yayınlayan bir papa veya piskopos hiçbir zaman olmadı."[849]

Griffel başka bir yerde şöyle diyor: "Katolik ve Protestan ordularının 1618-1648'de tüm bölgeleri yok ettiği Orta Avrupa'daki otuz

---

845. Oryantalizmin bu anlatısı ile ilgili önceki satırlarda bilgi vermiştik.
846. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 376.
847. Goldziher, *Klasik Arap Literatürü*, s. 177.
848. Lewis, *Hata Neredeydi?*, s. 146.
849. Griffel, *İslam'ı Düşünmek*, s. 67.

yıl savaşları gibi bir fenomen, klasik dönem sonrası İslam'da bilinmesi bir yana, böyle bir şey düşünülemez."[850]

Thomas Bauer diyor ki: "İslam dünyasında hiçbir rejimin, Kur'an'ın yetkili bir çevresini yukarıdan aşağı dayatmayı başaramamış olması manidardır. Oysa dini, böylelikle devlet hizmetine almak çok cazip görünürdü. Dinin bu şekilde politikaya tabi kılınmasını önlemiş olmak, İslam dünyası orta sınıflarının küçümsenmeyecek bir başarısıdır. Batı Hristiyanlığı İncil'in millî dillere çevrilmesine (ki aslında zaten Latinceye çevrilmişti) karşı duran savunmacı bir tavrı, metin üzerinde bir egemenlik tekeri olarak ayakta tutmak istemişti. Çeviri, orada bir özgürleşme eylemiydi. İslam dünyasında, Kur'an'ın içeriği, öncelikle satır aralarının çevrilmesi ve Kur'an yorumlarının çevrilmesi yoluyla (söz gelimi Taberi'nin anıtsal yorumu, henüz 10. yüzyılda Farsça ve Türkçeye çevrilmişti.) Arapçaya hâkim olmayan insanların erişimine açılmıştı. Tam da estetik ve müphemlik bakımından kayba uğramama maksadıyla teamül ve hukuk adına Arapça özgün metinde ısrar edilmesi sayesinde yetki, kıraat âlimleri, hafızlar, yorumcular ve hukukçular çıkartan orta sınıflarda kaldı... Bir kere şunu saptayalım; Kur'an'ın çevrilmesini meneden bir yasak hiçbir zaman olmamıştır. Kur'an'ın birçok dilde çevirilerine ve meallerine erişilebilir. İslam âlimleri, hiçbir zaman halkı, kutsal kitaptan mahrum tutma, hele insanları aptallaştırma niyetinde olmadılar."[851]

Pedersen şöyle diyor ki: "Kâğıdın İslam topraklarında değil, Çin'de icat edildiği doğrudur. Fakat Müslümanlar, imalata geniş ölçüde katkı sağlayacak yeni malzemeleri kullanmış ve ayrıca yeni metotlar icat etmişlerdir. Bu suretle sadece İslam kitap tarihi için değil, bütün bir kitap dünyası için son derece önemli bir başarıya imza atmıştır."[852]

Arapların ilk yazılı eseri Kur'an'dır. İslam'dan önce doğru düzgün bir yazısı olmayan bu toplum, "hat sanatı" gibi sadece yazı üzerinde yükselen bir sanatı oluşturmuştur.

---

850. Griffel, *İslam'ı Düşünmek*, s. 74.
851. Bauer, *Müphemlik Kültürü ve İslam*, s. 136.
852. Pedersen, *İslam Dünyasında Kitabın Tarihi*, s. 65.

Emile Dermenghem diyor ki: "(Bedir esirlerinden) bir kısmı okuma yazma bildiği için fidye karşılığında Medineli çocuklara okuma yazma öğrettiler. Parası ve kimsesi olmayan bazı esirler, fidyesiz olarak serbest bırakıldılar. Ancak onlar bir daha Müslümanlarla savaşmayacaklarına ve Müslümanlara kılıç çekmeyeceklerine dair yemin etmişlerdir."[853]

Thomas Walker Arnold diyor ki: "Mani dini reislerinden birisi Yezdan Baht adında biri, ziyaret maksadıyla geldiği Bağdat'ta fıkıh âlimleriyle ilmi tartışmalara girip kesin olarak susturulunca, Halife onu İslam'ı kabul etmesi için ikna etmeye çalışmıştır. Fakat Yezdan Baht teklifi kabul etmeyerek şöyle demiştir: Ey Müminlerin emîri, sözlerinizi anladım nasihatlerinizi de dinledim. Ancak sen insanları, mensup oldukları dinleri bırakmaya zorlayamazsın. Halife, bu hususteki başarısızlığına gücenmek bir yana, halktan mutaassıp bazılarının yapabilecekleri hakaretlere uğramaması için dönüşünde beraberinde bir muhafız vermiştir."[854]

Oryantalist yazarların hem dar bir örneklem grubunu incelemiş olmaları hem de bunlara dahi yeterince vâkıf olmamaları sebebiyle sadece tanıdıkları bazı yazarlarla ilgili methiyede bulunabildiklerini önceki sayfalarda aktarmıştık. Aslında bunlar, fazlasıyla meşhur ve takdir edilmiş şahıslar olmakla beraber, birkaç örnek nakletmek yine de faydalı olacaktır.

Goldziher diyor ki: "İbn Rüşd ünlü bir Maliki fıkıhçısı ve Kurtuba kadısıydı. İbn Rüşd *el-Külliyât fi't-Tıb* eserinde, çiçek hastalığına kimsenin iki kez yakalanamayacağını belirten ilk kişidir."[855]

O'Leary diyor ki: "İbn Rüşdcülüğün gerçek merkezi Bolonya ve Padua üniversiteleriydi. Bu iki merkezden yayılan İbn Rüşdcü tesir, Venedik ve Ferara dahil olmak üzere bütün Kuzey Doğu İtalya'yı kaplamış ve 17. yüzyıla kadar devam etmiştir. Bu akılcılığın ve belki de Venedik'in doğu ile temasının yardımıyla Rönesans'ın kilise düşmanı hissiyatının öncüsü durumundaydı. Bolonya'da, tıpta İslam tesiri hâkim bulunuyordu. Zaten 13. yüzyılın sonunda tıp ders-

853. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 225.
854. Arnold, *İslam'ın Tebliğ Tarihi*, s. 122.
855. Goldziher, *Klasik Arap Literatürü*, s. 161.

leri konularını, İbn Sina'nın *el-Kânun*'u ve İbn Rüşd'ün tıbbi risaleleri üzerine teksif etmiş bulunuyorlardı."[856]

O'Leary, İbn Rüşd hakkında başka bir yerde şunları kaydetmektedir: "O, asıl Aristo metinlerinin şarihi olarak muahhar Yahudi ve Latin skolastiklerince çok iyi tanındığı son ve büyük şarihti."[857]

Bernard Lewis diyor ki: "İlk planda bahsedilmesi gerekenler tabip Razî ve tabip filozof İbn Sina ve hepsinden daha önemlisi tabip astronom fizikçi matematikçi kimyacı coğrafyacı ve tarihçi, engin ve orijinal bir âlim, Orta Çağ İslam dünyasının en dikkate değer simalarından birisi el-Biruni'dir. Tıp sahasında Müslümanlar, Grekler in temel görüşlerini değiştirmediler. Fakat pratik gözlemler ve klinik tecrübeleriyle bunu zenginleştirdiler. Matematik, fizik ve kimyada onların payı çok daha önemli ve orijinaldi. Sıfır, Müslümanlar tarafından kullanıldı. Onların buluşu olmamasına rağmen, Arap rakamları diye bilinen sistem onlar tarafından matematiğe dahil edildi ve Hindistan'dan Avrupa'ya aktarıldı. Cebir, geometri ve özellikle trigonometri, Müslümanların geliştirdiği ilim dallarıdır."[858]

Üç beş şahıs üzerine sıkışmış bu övgüler, asla İslam medeniyetinin gerçek başarısını göstermeye kâfi gelmeyecektir. İleride bu sahada çok daha fazla söz söylenecektir. Ancak dönemin İslam dünyasının bilgi düzeyini tefekkür edebilmemiz açısından aşağıdaki nakil faydalı olabilir.

Jonathan M. Bloom diyor ki: "Batılı kaynaklar, genellikle Orta Çağ İslam kütüphaneleri için verilen olağanüstü kitap sayılarını, şarklı bir abartma örneği olarak görüp dikkate almazlar. Ama İskenderiye'deki Antik Kütüphane'nin yüz bin ile yedi yüz bin arasında kitap içerdiğini kabul ederler. Bütün kaynaklar, Orta Çağ Hristiyan dünyasındaki kütüphanelerin tümünün küçük olduğunda birleşirler. 841'de İsviçre'deki St. Gall Manastır Kütüphanesi'nde 400 cilt, 1100'lü yılların başında İtalya'daki Bobbio Manastırı'nda 650 cilt, 1110'lu yılların başlarındaki Fransa'daki Cluny Manastırı'ndaki ana kütüphanesinde 570 cilt bulunuyordu. Bizans'ın Michael Atta Lei-

856. O'Leary, *İslam Düşüncesi ve Tarihteki Yeri*, s. 233.
857. O'Leary, *İslam Düşüncesi ve Tarihteki Yeri*, s. 206.
858. Lewis, *Tarihte Araplar*, s. 122.

ates Manastırı'nın 1077'de yazılmış envanterinde sekizi kâğıt, altısı parşömen olmak üzere toplam on dört kitap sıralanmıştır.

Buna karşın İslam ülkelerinin tümünde özel ve kamusal kütüphaneler vardı. Bağdat'ta kâğıt ve kitap satıcıları sokağı Sûku'l-Varrakîn'de (Kağıtçılar çarşısı) dükkânlar, âdeta özel araştırma kütüphaneleri gibi çalışırdı. Çok yönlü bir bilgin olan Câhız, stoklarındaki kitapları okumak için dükkânları bir günlüğüne kiralardı... el-Endelüsi, öğrencileri yatıya misafir eder ve büyük kitap koleksiyonundan kopya çıkarmaları için onlara kâğıt verirdi. Öldüğünde koleksiyonunun dört yüz bin dirheme satılmasından, dört yüz ile dört bin arasında bir sayıda kitabı olduğunu çıkarabiliriz. O dönemlerde sıradan bir kitap on dirhemdi. Kaliteli kitaplar ise bunun on katı ediyordu. İlk kamusal kitap koleksiyonları Abbasiler zamanında ya Bağdat'ın kurucusu Mansur 754-775 ya da onun halefi Harun Reşit 786-809 döneminde derlenmişti."[859]

Jonathan M. Bloom diyor ki: "Güçlü Fatımi veziri Eftal 1121'de öldüğünde, yarım milyon kitaplık bir kütüphane bıraktı. Halife el-Amir bunları saraya taşıdı ve çoğunu halkın kullanımına açtı. Fatımi hanedanı 1171'de Selahattin Eyyubi'ye yenildiğinde, halifenin kütüphanesinde Taberi'nin *Târihu'r-Rusûl ve'l-Mülûk* isimli eserinin bin iki yüz kopyası ile 1,6 milyon başka kitap vardı. Selahattin Eyyübi bunların çoğunu sattı. İbn Ebi Tayh bu inanılmaz rakamı doğrulamak için en az yüz bin cildin el-Kadı el-Fadl'ın kurduğu yeni sünni medreseye götürdüğünü geri kalanının ise on yıl boyunca satıldığını öne sürer."[860]

Yazısı olmayan bir toplumun birkaç yüzyıl içerisinde geldiği hâl budur. Bu toplum, oluşturduğu kültür ile tüm dünyayı olumlu anlamda değiştirmiştir. Çölden çıkan bu topluluk, dünyayı bambaşka bir yer hâline getirmiştir. Tüm bunların, halüsinasyonlar ya da epilepsi nöbetlerine bağlanması anlamlı mıdır?

O'Leary diyor ki: "Bu bütün tafsilatıyla bildiğimiz kültür tarihinin en romantik hikâyelerinden birisidir."[861]

---

859. Bloom, *Kâğıda İşlenen Uygarlık*, ss. 162-163.
860. Bloom, *Kâğıda İşlenen Uygarlık*, s. 169.
861. O'Leary, *İslam Düşüncesi ve Tarihteki Yeri*, s. 237.

Hayvanların Durumu

Kültür, sadece kitaplardan ibaret bir şey değilse bir numune olması açısından hayvan hakları incelenebilir.

Buradaki nakiller, cahiliye ve İslam kıyasını beraberce vermiştir. Bazı tekrarlar olsa da her nakilde cahiliye toplumundaki hayvanlara muameleyi gösteren bazı farklı örnekler olduğu için naklet-meyi uygun buldum.

Izutsu diyor ki: "Bu bağlamda, cahiliye döneminde yeniden dirilme inancının var olduğunun göstergesi olarak çok ilginç bir töre olan 'beliyye'ye işaret edebiliriz. Arapların putperestlik günlerinde bir adam öldüğünde, bindiği devesi mezarına bağlanır, gözleri çıkarılır, ön inciği üst koluna bağlanır ve ölene kadar aç susuz orada bırakılırdı. Arap literatüründe bu töreye çok sıklıkla atıf yapılmaktadır. Burada tek bir örnek yeterli olacaktır.

او من لاشعث بعل ارملة مثل البلية سملة الهدم

Artık açlıktan kıvranan bu kadının kocasına, beliyye devesi gibi zayıf ve paçavra yiyen bu biçare adama, kim uzatır ki yardım elini.[862]

Armstrong diyor ki: "Bizler Batı'da, asırlar boyunca Muhammed'i asık suratlı acımasız bir savaşçı, duyarsız bir politikacı olarak gördük. Oysa son derece nazik ve duyarlı bir adamdı. Örneğin, hayvanları çok seviyordu ve bir defasında elbisesinin eteği üzerinde uyuyan bir kediyi uyandırmaya kıyamadığı için eteğini kestiği söylenir. Bir toplumun sınavlarından birinin, hayvanlara karşı davranışı olduğuna inanılır. Bütün dinler, doğaya karşı saygılı olmayı, doğayı sevmeyi teşvik eder. Hz. Muhammed de Müslümanlara bunu öğretiyordu. Cahiliye döneminde Araplar, hayvanlara çok kötü davranıyorlardı. Hayvanlar canlıyken yemek için koca parçalar hâlinde etlerini kesiyor, develerin boyunlarına işkence verici tasmalar takıyorlardı. Muhammed, acı verici işaretleme yöntemlerini ve organize hayvan dövüşlerini yasakladı. Söylendiğine göre bir defasında, susamış köpeğe su veren adamın cennete, kedisi-

862. Izutsu, *Kur'an'da Tanrı ve İnsan*, s. 146.

ni açlıktan öldüren bir kadının cehenneme gittiğini söyleyen bir hikâye anlatmıştı."[863]

Margoliouth diyor ki: "Onun merhameti, en zayıf canlılar için bile görülmekteydi. Mesela, atış talimi yapanların, canlı kuşları hedef yapmasını yasakladı. Develerine kötü davrananları azarladı. Karınca yuvasını ateşe verenleri uyararak hemen söndürdü. Eskinin batıl inançları ile bağlantılı aptalca şiddet eylemlerini, diğer putperestlik kurumlarıyla beraber ortadan kaldırdı. Birisi öldükten sonra devesinin, mezarına bağlanarak aç ve susuz bırakılıp öldürülmesi âdetini kaldırdı. Sürüdeki hayvanların gözlerinin oyulup kulaklarının kesilmesini yasakladı. Yağmur yağması için kullanılan bir metot olan yanan meşaleyi öküzlerin kuyruğuna bağlayarak sürünün ortasında dolaştırması âdetini kaldırdı. Atların ısınmalarını sağlamak için çenelerinin vurulmasından, sineklerden korunmaları için kuyruklarının kesilmesinden vazgeçildi. Horozların ve develerin lanetlenmesi yasaklandı. Bir kadın, gideceği yere ulaşırsa o deveyi keseceğini vadetmiş, peygamber onu bundan vazgeçirmiştir."[864]

Bodley diyor ki: "Kendisine veya idaresi altında çalışanlara ait olan mahluklara katiyen fena muamele edilmemesini bir prensip meselesi hâline getirdi. Bin bir meşakkatle orada ölmesi için devenin, efendisinin mezarının başına bağlanması âdetine bir son verdi. Atış müsabakaları için canlı kuş kullanma usulünü kaldırdı. Sineklerle dolu olan memlekette, atların yele ve kuyruklarının kırpılıp kesilmesini durdurttu. Her nerede eşek veya katırlara fazla yük yükleyeni gördüyse onları tevkif ettirdi."[865]

Emile Dermenghem diyor ki: "Ashaptan birisi Hz. Peygamber'e şöyle bir soru sormuştu;

'Bizim, hayvanlara yaptığımız iyilik için acaba mükafatımız olacak mı?'

Hz. Peygamber, buna cevaben şöyle demişti:

---

863. Armstrong, *İslam Peygamberinin Biyografisi Hazreti Muhammed*, s. 338.
864. Margoliouth, *Muhammed ve İslam'ın Yükselişi*, s. 390.
865. Bodley, *Hazreti Muhammed*, s. 269.

'Her can taşıyan, yüreği ve ciğeri olan bütün mahlukatın susuzluğunu giderenler için muhakkak mükafat verilecektir...'

Ve devamında şöyle buyurmuştu:

'Bir kuyu yapan kimseye, o kuyudan su içen her bir deve için her seferinde ayrı ayrı mükafat verilecektir.'[866]

Bodley diyor ki: "Her ne zaman bir Müslüman'ın hasta bir hayvanı tedavi ettiği görülürse bu, 9/10 muhakkak Şarklıların yaşadığı bir toplulukta, yani İslamiyet'in mevcut bulunduğu bir yerdedir. Gerçek Müslüman ailesine baktığı gibi atına, devesine de bakar. Bunda birtakım pratik hususlar mevcuttur. Fakat bu, bilhassa İslamiyet'in kurucusundan Müslümanlara intikal etmiş, dilsiz mahlukata karşı takınılan bir zihni durumdur. 'Ve Allah nazarında bu dilsiz mahlukata fena muamele etmekten sakının! Onları sürmeye müsait oldukları zaman sür, yorgun oldukları zaman onlara yük yükleme!' sözü, Muhammed'in, ümmetine verdiği en mühim emirlerden biriydi."[867]

Bugün hayvanseverler, başka hiçbir şey olmasaydı bile Hz. Muhammed'e (s.a.v.), sadece bu yönünden dolayı saygı duyabilirlerdi. Gel gelelim vakıa böyle midir? O çağda hangi filozof, hangi devlet yöneticisi hayvan haklarından bahsediyordu? Hangisinin sözleri hayvanlar konusunda bir toplumun davranışını değiştirebiliyordu? Salat ve selam ona olsun O, yönetici ve filozoflardan ne kadar farklı birisiydi.

Montgomary Watt diyor ki: "Sanki çocuklarla çocuk olabiliyordu. Çocuklar arasında çokça arkadaşı vardı. Hatta bir çocukla tükürük oyunu oynadığı bile rivayet edilmektedir. Habeşistan'dan gelen ve Habeşçe konuşan çocuklarla takılıyordu... Onun şefkati, hayvanları dahi kapsamaktadır. Ve bu tavır, Hz. Muhammed'in asrı ve dünyanın büyük bir bölümü için olağanüstü bir şeydi. Mekke'nin fethinden önce adamları, Mekke'ye doğru giden dişi bir köpek ile yavrularının yanından geçtiler. Muhammed, sadece bunlara zarar verilmemesini emretmekle kalmadı, emirlerinin yerine ge-

---

866. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 303.
867. Bodley, *Hazreti Muhammed*, s. 270.

tirilip getirilmediğini görmek için bir adam gönderdi. Bunlar, Muhammed'in şahsiyetinin ilginç detaylarıdır. Ve onun toplumsal işlerin yönetimine dair davranışlarından hareketle oluşturduğumuz resmini tamamlamaktadır."[868]

Bu merhamet, içinden çıktığı topluma çok yabancıydı. O toplumdan türemiş olamazdı. Bunların tamamı halüsinasyonlar ve epilepsi nöbetlerine mi bağlanacaktır?

HABERİ GETİREN BİREY AÇISINDAN ÇIKIŞ NOKTASI

Bu bölümde, muhtelif yönlerden Arap toplumunun Hz. Muhammed'den (s.a.v.) öncesini ve sonrasını gösterdik. Siyasi, askerî, ahlaki, kültürel, dinî açılardan hem bireyleri hem de toplumu, olumlu yönden çok fazla değiştirdiğini gösterdik.

Tarihi şahısların başarısını tartmak için kabaca formül şudur:

Başarı = Son durum – (İçinde bulunduğu toplum koşulları + kendi bireysel koşulları).

Biz, son durum ve içinde bulunduğu toplum şartları ile ilgili bu sayfaya kadar çokça şey anlattık. Şimdi denklemin son parçası olan bireysel koşulları inceleyeceğiz.

Basit ve herkesin kabul edeceği bir tespit olarak şunu söyleyebiliriz: Bir toplumun içinde yaşayan ve özel bir eğitim almamış bireyler, takriben toplumun ilmi ve kültürel birikimi kadar donanıma sahip olurlar. Toplum ve coğrafya, bir balığın etrafındaki deniz gibi insanı kuşatır ve ufkunu tayin eder. Hz. Muhammed (s.a.v.) gerçekten bir peygamber olmasaydı, aşağı yukarı toplumuna benzer şeyler getirmesini beklerdik. Oysa, ilgili toplumun yapısını ve yaşadığı değişimi aktardık. Tüm bu başarıları, içinde büyüdüğü ortam ile açıklamak imkânsızdır.

Burada, bir diğer husus olarak "Hz. Muhammed'in (s.a.v.) bireysel eğitimi ile bu durum açıklanabilir mi?" sorusuna cevap vereceğiz.

---

868. Watt, *Muhammed Medine'de*, s. 381.

a) Büyüdüğü Koşullar

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) büyüdüğü bireysel koşullara değinecek olursak şu nakilleri aktarabiliriz:

Reinhart Dozy diyor ki: "Babası Abdullah, bir Mekke kervanıyla gittiği Suriye'den rahatsızlanarak dönmüş ve yirmi beş yaşında Medine'de ölmüştü. Tek oğluna önemli bir şey bırakmamıştı. Bütün serveti beş deve ve birkaç koyunla bir köleden oluşuyordu. Bunların değeri, yaklaşık iki bin frank kadardı."[869]

Montgomery Watt diyor ki: "Muhammed'in babası Abdullah, o doğmadan önce ölmüştü. Hz. Muhammed'i Haşimi (Kureyş) Kabilesi'nin lideri olan dedesi Abdulmuttalib, himayesine aldı. Elbette Hz. Muhammed çocukluk yıllarının çoğunu başka kabileye mensup olan annesi Amine ile geçirmişti. Ne var ki annesi, Muhammed'i, Mekkeli pek çok ailenin rivayet ettiği âdetlere uyarak bir ya da iki yıllığına, sağlık açısından pek uygun olmayan Mekke'den uzaklaştırıp bedevi kabilelerinden (Halime) adlı bir süt anne tarafından bakılacağı çölün zor, fakat sağlıklı hayatına gönderdi. Hz. Muhammed altı yaşındayken annesi öldü. Ve iki yıl sonraki ölümüne kadar tümüyle dedesinin himayesi altına girdi. Abdülmuttalib'in ölümünün ardından Haşimi Kabilesi'nin yeni lideri olan amcası Ebu Talib, onun bakımını üstlendi.

6. yüzyılın Mekke'sinde bir yetimin talihi pek de yaver gitmese gerek. Eski göçebe hayat tarzında, kabile ya da aile liderinin, daha güçsüz üyelere karşı belirli bir sorumluluğunun olduğu anlaşılıyor... Muhammed'i himaye edenler, onun yalnızca açlıktan ölmesine engel olabileceklerini biliyorlardı. Özellikle Haşimi Kabilesi'nin kısmetlerinin kesildiği bir zamanda Muhammed için daha fazlasını yapmaları zordu."[870]

Lesley Hazleton diyor ki: "Babasız doğmuş olmak; mirastan mahrum olmak, hatta bir umut bile olmaksızın doğmak demektir. Erkek çocuk, yetişkinliğe erişmeden miras alamazdı. Eğer

869. Dozy, *İslam Tarihi*, s. 23.

870. Watt, *Hz. Muhammed Peygamber ve Devlet Adamı*, s. 15.

babası ölmüşse sahip olduğu her şeyi bir erkek akrabaya devredilirdi."[871]

Armstrong diyor ki: "Muhammed'in çocukluk yıllarındaki şartlar, ailesinin zor zamanlar geçirmekte olduğunu düşündürmektedir."[872]

Leone Caetani bu dönemden bahsederken Hz. Muhammed (s.a.v.) hakkında şunları söylüyor: "Çocukluğunda yabancı bir aile içinde yaşayan bir yetimin hüzün-engiz (hüzün veren) ve münzevi hayatının bütün acılarını taşımış olacaktır."[873]

Bodley diyor ki: "Mekkeliler züppeydiler; bilhassa para hususunda. Hz. Muhammed kâfi derecede mükemmel bir aile mazisine sahipti. Fakat hiçbir zaman kendi gayretleriyle Mekke sosyetesinde kendisine bir yer yapmış değildi. Mekke'nin en zengin duluyla evlenmiş olmasına rağmen, bu onun şöhretini artırmamıştı. Hiçbir zaman gezici bir tacir olmaktan daha yüksek bir şey olmak hevesini taşımamıştı. Daima ücret ve komisyonla çalışan bir müstahdem olmuştu. Bu sebeple, neden dolayı böyle bir tanrı mukaddes şehrinin asırlık eski âdetlerini değiştirmek için bu kadar ehemmiyetsiz bir şahsiyeti seçsindi? Eğer yeni Rasul, Mekke'nin en üst tabakasına mensup dört yüz kişiden biri olsaydı, eğer zengin bir cemiyet azası, Kâbe civarında yaşayan Muttaliplerden biri, hatta çölün bu şen şehrinin şen hayatına katılanlardan biri olsaydı, fikirleri belki de düşünülebilirdi. Fakat o, bunlardan hiçbiri değildi, sadece tamamıyla bunların zıddıydı."[874]

Leone Caetani diyor ki: "Şimdi Muhammed'in çocukluğuna ait menkıbelerin tetkikini geçersek; müşahede ettiğimiz yegâne muhakkak keyfiyet, Muhammed'in büyütüldüğü ailenin gayet hakir bir mevki-i ictimaiyyeye (sosyal konuma) sahip olması ve son derece fakir bulunmasıdır. Muhammed, kendi ailesi dahilinde yetişmediği ananenin (geleneğin), amcası dediği bir zatın ailesinde yalnız ve yetim bir hâlde büyüdüğü için bu vaziyet bir kat daha elim idi."[875]

---

871. Hazleton, *İlk Müslüman*, s. 31.
872. Armstrong, *İslam Peygamberinin Biyografisi Hazreti Muhammed*, s. 102.
873. Caetani, *İslam Tarihi*, s. 237.
874. Bodley, *Hazreti Muhammed*, s. 81.
875. Caetani, *İslam Tarihi*, s. 235.

Bu durum, onun "özel eğitim" alacak sosyal koşullara sahip olmadığını göstermektedir. Yine Hz. Hatice ile evliliği öncesinde durumunun iyi olmadığı, Kur'an'dan ikincil delil yöntemiyle de çıkarılabilir.

أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَآوَىٰ وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَىٰ

"O, seni yetim bulup barındırmadı mı? Ve seni yol bilmez iken doğru yola yöneltip iletmedi mi? Bir yoksul iken seni bulup zengin etmedi mi?"[876]

Bu ayetlerden, onun, yoksulluk altında büyüdüğü anlaşılmaktadır.

Mekke müşriklerinin şu itirazı da yukarıda aktarılan tarihi bilgilerle uyumludur;

وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هَٰذَا الْقُرْآنُ عَلَىٰ رَجُلٍ مِّنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ
أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَ

"Bu Kur'an, şu iki şehirden büyük bir kişiye indirilseydi ya!' diye de eklediler. Rabbinin rahmetini paylaştırmak onlara mı düşmüş?"[877]

Burada Mekkeliler, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) İslam öncesi konumunun büyük olmamasından dem vurarak itiraz ediyorlar. Ayet ise onlara, "Sizi ilgilendirmez!" minvalinde bir karşılık veriyor. O hâlde Hz. Muhammed'in (s.a.v.) İslam öncesi bu sade durumu hem müminler hem de müşriklerce biliniyor olmalıdır.

Kendisi bu yüzden, Mekke'nin fethinden sonra karşısında çok heyecanlanan birisine;

"Sakin ol kardeşim! Ben bir kral veya hükümdar değilim. Kureyş'ten, Güneş'te kurutulmuş et yiyen bir kadının oğluyum!.."[878] demiştir.

Tüm bu anlatıdan anlayacağımız şey, O'nun Mekke vasatında özel bir ortamda büyümemiş olduğudur.

---

876. ed-Duhâ, 93/6-8.
877. ez-Zuhruf, 43/31.
878. İbn-i Mâce, "Et'ime", 30; Hâkim, III, 50/4366.

Armstrong diyor ki: "Batılı düşmanların iddia ettiği gibi Hz. Muhammed, kendini ortaya atmaya ve dikkat çekmeye hevesli biri değildi."[179]

Acaba bu başarılar, aldığı eğitim ile açıklanabilir miydi? O, ortalama bir Mekkeliden daha fazla eğitim almış mıydı?

Nebi (s.a.v.), çocukluğundan itibaren özel bir eğitim almış mıydı? Muhaliflerimizin bile böyle bir iddiası yoktur. Gençliğinde çok önemli öğretmenlerden ders almış mıydı? Muhaliflerimizin bile böyle bir iddiası yoktur. Ancak yine de bu hususu detaylıca ele almakta fayda var.

b) Yazılı Eğitim - Okuma Yazma Konusu

Nebi (s.a.v.) bu toplum içinde okuma yazma bilmeyen bir biriydi. "Vefatına yakın, çok hafif düzeyde yazabilecek kadar bir şeyler öğrendi mi?" sorusu ulema arasında tartışılmıştır. Hiç öğrenmedi, diyen ve bunu delillendiren kalabalık ulema grubuna rağmen, "Hayatı, ölmeden kısa süre önce bunu öğrenmişti." diyen azınlık bir âlim grubu da vardır. Bu tartışma, konumuzla fazla ilintili olmadığı için detaylandırmayacağız. Bizim için çıkış noktası önemlidir. Zira başlangıçta böyle bir öğretiyi ortaya koyacak birikime sahip olup olmadığını anlamaya çalışıyoruz. Ben, nübüvvetin başlangıcında okuma yazma bildiğini iddia eden birine hiç rastlamadım.

Ayrıca Kur'an'da, Nebi (s.a.v.) hakkında defalarca "ümmî" kelimesi kullanılmıştır. "Ümmî Peygamber" şeklinde, "ümm" Arap dilinde, anne demektir. "Annesinden doğduğu gibi olan" manasıyla, eğitim almamış kişi anlamında kullanılır. Mesela Türkçede, "anadan üryan" tabirinde, anneye nispet edilerek çırılçıplak oluşu ifade etmesi de buna benzemektedir. Kişinin kayafet yönünden annesinden doğduğu ilk hâli gibi olduğu ifade edilmiş olur. Ümmî kelimesinin Araplar arasında kullanımı hiç eğitim almamış ve annesinden doğduğu hâli ile olan kişi anlamındadır. Yani eğitim yönünden "an-

---

179. Armstrong, *İslam Peygamberinin Biyografisi Hazreti Muhammed*, s. 124.

nesinden doğduğu gibi, ilk hâliyle" anlamındadır. Ayrıca okuma yazma bilmeyen kimse için de kullanılır. Aslında bu kelime, onun okuma yazma bilmemesine delil olacağı gibi -daha önemlisi- bir eğitim almamış olacağına dair güçlü bir delil olur. Çünkü ümmi kelimesinin Arap dilindeki karşılığında "eğitim almamış kimse" ve hatta "dinî kitap (Tevrat, İncil vb.) eğitimi almamış kimse" anlamındaki kullanımı çok belirgindir.

Armstrong diyor ki: "Bazı Batılı araştırmacılar, ümmi kelimesinin okuma yazması olmayan, anlamında alınmaması gerektiğini, çünkü bir tüccar olarak Muhammed'in, muhtemelen kabaca da olsa yazı ve matematik bilmesi gerektiğini iddia etmişlerdir... Aslında ümmi kelimesinin geleneksel Müslüman yorumunu sorgulamak hiç de doğru değildir. Hayatının erken dönemleriyle ilgili Hz. Muhammed'in okur yazar olduğunu gösteren hiçbir kayıt yoktur. Hatta bir mektup göndereceği zaman, Ali gibi okuma yazma bilen birine yazdırdığını gösteren alıntılar vardır. Eğer okuma yazma bildiğini bütün hayatı boyunca saklamışsa bu korkunç bir yalan olurdu ki el-Emin olan biri için böyle bir şey kesinlikle olası görülmemektedir."[880]

Armstrong, el-Emin sıfatı ile ilgili bir noktayı yakalamıştır. Ancak daha güçlü nokta ikincil delil mantığımızdadır.

وَمَا كُنْتَ تَتْلُوا مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ
إِذًا لَارْتَابَ الْمُبْطِلُونَ

"Bundan önce sen, hiç kitap okuyan değildin ve onu sağ elinle de yazmıyordun. Böyle olsaydı, batılda olanlar kuşkuya kapılırlardı."[881]

Bu ayetin üslubu o kadar açıktır ki o toplumun içinde okuma yazma biliyor olduğu varsayılsa inanılmaz bir itiraz yaygarası beklenirdi. Oysa bu ayet Kur'an'dadır. Kur'an ise açık bir çatışma esnasında ortaya çıkmış bir kitaptır. Bu ayet yalan olsa biz, müşriklerin bunu dillerine dolamasını, fedakârlıklarda bulunan müminlerin de "Tüm bunlar bir yalan için miydi?" demesini beklerdik. Bunu, önceki sayfalarda uzunca temellendirmiştik.

---

880. Armstrong, *İslam Peygamberinin Biyografisi Hazreti Muhammed*, s. 122.
881. el-Ankebût, 29/48.

Hitti diyor ki: "Kendisi ümmi olduğu hâlde Hz. Muhammed dünya nüfusunun ¼'i tarafından bugün bile bütün ilimlerin, irfanın ve ilahiyatla ilgili her şeyin içinde toplandığı vahye dayanan kitabı insanlara tebliğ etmiş bir kimse olarak kabul edilmektedir."[882]

c) Sözlü Eğitim

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yazılı bir eğitim almaması hususu, İslam'ın nasıl Hz. Muhammed'in (s.a.v.) kendisinin oluşturduğunu açıklamak isteyen kişileri sözlü eğitime yöneltmiştir. Sözlü eğitim ile ilgili maalesef ellerinde hiçbir delil olmamasına rağmen, "Peygamber değildi, o hâlde sözlü eğitim almış olmalı." gibi ön yargılı bir ispata gitmeye çalışıyorlar. Üzerinde tartışıyor olduğumuz konuda, kararı önceden vermelerini kendilerine delil kılmaya çalışıyorlar. Aslında bir süreliğine bu ön yargılarından vazgeçseler ne kadar zayıf delilleri, ne kadar güçlü deliller karşısında öne sürdüklerini fark edecekler.

Aşağıda aktaracağımız ayetler hem yazılı eğitimin olmadığını hem de sözlü eğitimin olmadığını göstermektedir. "Mucize Delilleri" bölümünde, kıssa anlatılarını da bilmiyor olduğu ayrıca gösterilecektir. Neredeyse öne sürdüğümüz tüm deliller yazılı veya sözlü bir eğitimden geçmediğini, ayrıca kıssa anlatılarını da daha önceden bilmediğini göstermektedir.

Daha önce bu anlamdaki pek çok ayeti nakletmiştik. Hatırlatma sadedinde birkaç tanesini tekrar aktaralım.

وَكَذٰلِكَ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا ۚ مَا كُنْتَ تَدْرِي
مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ

"İşte böylece sana da kendi buyruğumuzla bir ruh (Kur'an) vahyettik. *Sen kitap nedir, iman nedir bilmiyordun.*"[883]

---

882. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, s. 173.
883. eş-Şûrâ, 42/52.

وَمَا كُنْتَ تَرْجُوٓا اَنْ يُّلْقٰٓى اِلَيْكَ الْكِتٰبُ اِلَّا رَحْمَةً مِّنْ رَّبِّكَ

"Bu kitabın *sana vahyolunacağını ummazdın*; ama o, Rabbinden bir rahmet olarak geldi."[884]

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ اَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَآ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ هٰذَا الْقُرْاٰنَ ۖ وَاِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهٖ لَمِنَ الْغٰفِلِيْنَ

"Biz bu Kur'an'ı sana vahyetmemizle, en güzel kıssaları gerçek bir haber (kıssa) olarak sana aktarıyoruz, oysa *sen daha önce bundan haberi olmayanlardandın.*"[885]

ذٰلِكَ مِنْ اَنْۢبَآءِ الْغَيْبِ نُوْحِيْهِ اِلَيْكَ ۚ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يُلْقُوْنَ اَقْلَامَهُمْ اَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ ۖ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يَخْتَصِمُوْنَ

"(Ey Muhammed!) Bunlar, sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. Meryem'i kim himayesine alıp koruyacak, diye kalemlerini (kura için) atarlarken sen yanlarında değildin. (Bu konuda) tartışırlarken de yanlarında değildin."[886]

Bu ayetlerin tamamı, daha önceden temellendirdiğimiz üzere ikincil delil mantığında, eğitimin olmadığına işaret etmektedir. Zira ne müşrikler bundan dolayı itiraz etmişlerdir ne de sahabe bunun yalan olduğunu düşünmüştür. O hâlde bu ayetlerden rahatlıkla Hz. Muhammed'in (s.a.v.) durumu anlaşılabilir.

Kadı Abdülcebbar'ın haklı olarak işaret ettiği gibi, "İlimlerden herhangi birisini öğrenen hiç kimse yoktur ki birtakım aşamalardan ve seviyelerden geçmesin. Bu aşamalardan ilki, bu ilim ve sanatın kimde olduğunu araştırması ve sormasıdır. Sonra o ilim ehline gitmesi ve sohbetine devam etmesidir. Yine o, bazen başlangıç seviyesinden, sonra orta seviyede ve sonra da ileri derecede mahir olur. Bu durumların hepsi onun zamanındaki insanlar tarafından bilinmektedir. Onların bunu bilmemesi, Rasûlullah'ın da kim olursa ol-

884. el-Kasas, 28/86.
885. el-Yûsuf, 12/3.
886. el-Âl-i İmrân, 3/44.

sun herhangi bir kimseden gizlemesi mümkün değildir. Eğer Rasûlullah böyle bir ilim almış ve onu gizlemiş olsaydı bile bu, onun en büyük ayetlerinden mucizelerinden biri olurdu. Çünkü bu durumda harikulade bir şey olmuş olurdu. O dönemde nispet edilen ilimlerin tamamı Rasûlullah'ın sonraki düşmanlarına aitti. Yani düşmanlarından öğrenmiş olması gerekirdi. Onlar da bunu açığa çıkarırlardı."[887]

Sözlü eğitim ile ilgili söylediğimiz gibi muhaliflerimizin sık kullandıkları bazı müstakil iddialarını da ele alalım.

Bahira

Rahip Bahira[888] ya da diğer rahiplerle görüşme hakkında, elimizde güvenilir bir rivayet yoktur. Burada, bu hususu tarihî olarak inceledikten sonra akıl yürütmelerde bulunacağız. Biraz konudan dağılma pahasına derli toplu bir şekilde incelemenin faydalı olacağını düşündüm. Öncelikle İslami verileri (hadis), hadis usulü açısından inceledikten sonra metinlerin içeriğine bakacağız ve daha sonrasında Süryani kaynaklarındaki karşılıklarını göstermeye çalışacağız.

Hadislerin Sened İlmi Açısından İncelemesi

İlgili rivayetin versiyonları olmakla beraber, kabaca iki metni olduğu söylenebilir. Bu metinlerden birisi Tirmizi'de geçmektedir. Bu metnin içerisinde Bahira ismi geçmemekte, ismi verilmeyen bir rahip olarak ele alınmaktadır.

Hem Tirmizi'de hem de diğer eserlerde geçen bu metnin ulaşabildiğim tüm senedlerini topladığımda, şöyle bir tablo ile karşılaştım:

---

887. Kadı Abdülcebbar, *Tesbîtu Delâilu'n-Nübüvve*, s. 180.

888. İlgili rivayetlerin özellikle tarih kitaplarındaki versiyonları hem muhtelif hem de çok uzundur. Metinlerin bizi ilgilendiren detaylarını alıntıladım. Bütün hâlinde okumak için kaynaklara başvurulması uygun olacaktır.

Birinci Metin - Tirmizi

Rivayetlerin tamamı tek sahabiden nakledilmiştir; Ebu Musa el-Eş'ari (r.a.).

Senedlerin tamamında ondan, oğlu Ebubekir b. Musa rivayet etmiştir.

Ebubekir b. Musa'dan iki ravi rivayet etmiştir; Ebu İshak ve Yunus b. Ebi İshak.

Ebu İshak kanalında da iki raviye dallanmıştır. Ancak bunların birisinde Yunus b. Ebi İshak mevcuttur.

Yani, Yunus b. Ebi İshak bir defasında hadisi Ebu İshak'tan aldığını, diğerinde Ebubekir b. Musa'dan aldığını beyan etmiştir. Bu bir karıştırma da olabilir, gerçekten ikisinden dinlemiş de olabilir.

Ayrıca tüm bu dallanan rivayetlerin tamamında ortak bir ravi olan Abdurrahman b. Gazvan mevcuttur. Yani tüm senedler tek ravide toplandığı için senedlerin gücü Abdurrahman b. Gazvan'ın gücünü aşamaz. Bu hâliyle rivayetler birbirlerini desteklemiş olmazlar.

Mevlânâ Şibli Numani, *Siyeru A'lâmi'n-Nübela*'dan atıfla hadisin tüm tariklerinin mürsel (kopuk) olduğunu söylemiştir. Bununla sahabe mürseli olması kastedilmiş olabilir. Yani, Ebu Musa el-Eş'ari bu olaya şahit olmamıştır. Sahabe mürseli, normalde makbuldür. Bu sözle sahabe mürseli olması kastedilmemişse birazdan inceleyeceğimiz ikinci metin için söylenmiş olmalı. Burada teknik anlamı ile mürselden ziyade sened kopukluğu kastedilmiş olabilir. Mürselin, munkatı anlamında kullanımı nadir bir durum değildir.

Bu rivayeti zayıf kılan esas unsur, yukarıda aktardığımız gibi sahabe mürseli olması değildir.

Bu metni zayıf kılan unsur, hadisin metni içerisinde Bilal'in (r.a.) adının geçmesidir. Ebu Talib'in, Bilal (r.a.) ve Ebubekir (r.a.) ile beraber Hz. Muhammed'i (s.a.v.) gönderdiğinden bahsedilmektedir. Oysa tüm muhaddislerimizin işaret ettiği üzere, Hz. Bilal o dönemde doğmamıştır. Bu açık bir hatadır.

Bu duruma, Zehebi, İbn Hacer, İbnü'l-Esir, Mübarekfuri ve İbn Kayyım işaret etmişlerdir. Hadisin, klasik şerhlere fazla konu olan

Buhari, Müslim gibi bir eserde bulunmuyor olmasının ve kendisinden ahkâm çıkarılmamış olmasının, daha az âlimin açıklamasına muhatap olması sonucunu doğurduğunu unutmamak gerekmektedir.

Bilal (r.a.) kısmından dolayı Hafız Zehebi, hadisin mevzu (uydurma) olduğunu söylemiştir.

Hadisi rivayet eden Tirmizi, hadis kabulü konusunda mütesahil olarak addedilmesine rağmen rivayetin sonuna (هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ) "Bu hadis hasen gariptir, bu vecihten başkasını bilmiyoruz." eklemiştir. Tirmizi'nin bu ıstılahları, kendisine özel olduğu için bunları açıklamaya çalışan İbn Hacer, onun bu ifadesinin, zayıflığa işaret ettiğini belirtmiştir.[889]

Hadisin senedinde en kritik şahsın Abdurrahman b. Gazvan olduğunu görüyoruz. Senedlerin tamamında ortak ravi odur. Bu ravi hakkında tadil ifadeleri olsa da cerhlere baktığımızda:

Zehebi *Mizan*'da "(له مناكير)Münker rivayetleri vardır." demiştir. İncelemekte olduğumuz rivayetin Bilal kısmı sebebiyle onun böylesi rivayetlerinden olduğu kanaatindeyiz.

İbn Hacer ve Darekutni, "(له أفراد) Fert kaldığı rivayetleri vardır." demiştir. Bu rivayet de bunlardan biridir. Hadisin tüm senedlerinde tek başına bulunmaktadır. Onu destekleyen ve onun olmadığı bir sened -Allahu a'lem- mevcut değildir.

İbn Hibban ise bazen rivayetleri karıştırdığını ifade etmiştir. Bu hadisin sonundaki Bilal kısmı, buna benzemektedir.

Genel mahiyeti ile yalanla itham edilmiş bir ravi olmasa da cerhlerde gördüğümüz üzere bazen karıştırmalar yaptığı anlaşılmaktadır.

Diğer bir önemli ravi Yunus b. Ebi İshak'tır. Onun hakkında da tadil ifadeleri olmakla beraber, cerh olarak Ahmed b. Hanbel'in şu ifadesi önemlidir:

---

889. Bilindiği üzere Tis'a ashabından sadece sahihleri toplama iddiasında olan, Buhari ve Müslim'dir. İmam Malik'in böyle bir iddiasının olup olmadığı net değildir. Ancak geri kalan altı kitapta müellifler, "Aldığım tüm hadisler sahihtir." gibi bir iddiada bulunmamış ve hatta kendi kitaplarındaki zayıf gördükleri rivayetleri belirtmişlerdir.

(حديثه فيه زيادة على حديث الناس ، ومرة: حديثه مضطرب)

Bu ifadeden anlaşıldığı üzere hadisi muztarib görülmüştür. Diğer hadislerin üzerine ziyade yapmakla itham edilmiştir. Ayrıca Yahya b. Said el Kattan tarafından; (كانت فيه غفلة) denilerek "gaflet" ile itham edilmiştir. İbn Hacer, onun saduk (çok sadık) olduğunu söyledikten sonra, az da olsa itham edildiğini söylemiştir.

Bu bağlamda, hadisin sonundaki karışıklığın bu iki raviden birine ait olduğu düşünülebilir. Yunus b. Ebi İshak'ın olmadığı bir sened mevcut olduğuna göre, ilgili hata konusunda, öncelikle Abdurrahman b. Gazvan'ın sebebiyet vermiş olabileceğini düşünebiliriz. Ayrıca ona yönelen cerhler, Yunus b. Ebi İshak'a yönelenlerden daha ağırdır.

Allahu a'lem, hadis, Bilal kısmı sebebiyle hem müdrec hem de muallel olmuştur. Müdrec, Şafii usulünde, sadece derc eden kişi sahabi olduğunda kabul edilirken Hanefi usulünde, hiçbir şekilde kabul edilmez.[890] Biz bu hâliyle hadisin iki hadis usulü ekolünde de sahih sayılamayacağı kanaatindeyiz. Zaten hem İslam ümmeti hem de gayrimüslimler arasında şöhret bulan metin bu değildir. Bahira ismi de bu metinde geçmemektedir. Bu rivayette sadece rahip adıyla geçmektedir.

İkinci Metin - İbn İshak

Bahira ismi bu metin içerisinde geçmektedir. Halk arasında daha yaygın olarak bilinen metin de budur. İbn İshak, erken dönem eserler arasında olduğu için onu referans alan sonraki siyerlerde ve tarih kitaplarında çokça nakledilmiştir. Bu durum, rivayetin halk arasında oldukça meşhur olmasına sebebiyet vermiş olmalı.

---

890. Bu, sahabeden kaynaklanan bir durum değildir. Sahabenin sözü ile Hz. Muhammed'in (s.a.v.) sözünü ayırt etmeksizin tek parça hâlinde nakleden bir ravinin senedde olduğu anlamına gelmektedir. Bu durum onun, hadisin diğer kısımlarını düzgün naklettiği konusunda makul bir şüpheye sebebiyet vermiştir.

Bu rivayetin hadis ilmi açısından incelenecek fazla bir yönü yoktur. Zira bu, İbn İshak'ın senedsiz naklettiği rivayetlerdendir. Yani İbn İshak'a gelene kadar olması gereken tüm raviler atlanmıştır ve sened tamamıyla kopuktur. Zaten İbn İshak'ın kendisi de hadiste şiddetli eleştirilere maruz kalmıştır. Bu metni rivayet eden diğer tarihçilerin rivayetleri de ufak tefek farklarla buradan alıntı oldukları için aynı problemi içermektedirler.

Nihayetinde hadisin, bizim tespit edebildiğimiz pürüpak sahih bir senedi yoktur. Allahu a'lem. Elimizdeki tüm senedler hem Ebu Musa el-Eş'ari'nin oğlunda hem de Abdurrahman b. Gazvan'da tek raviye düştüğü için hadis hakkında, "Senedler birbirini destekler, bu yüzden hasen ligayrih seviyesine çıkar." mealinde konuşanlara da katılmak, bizce mümkün değildir.

Hata ettiysek veya eksik kaldıysak Rabbim niyetimizle diriltsin. Hatamız varsa bulup düzeltenden ve 1400 yıl sonra bile bize bunları inceleyebilecek bir birikim bırakan âlimlerimizden Allah razı olsun.

Metin İncelemesi

Senedi yukarıda gösterdiğimiz gibi olan bu rivayet, naçizane kanaatimize göre, metin içeriği açısından da problemli durmaktadır. Bu rivayet, kendisinden daha güvenilir kaynaklar olan Kur'an ve sahih hadis metinleri ile beraber anlaşılması oldukça zor olmaktadır.

1) Ayette buyrulmuştur ki:

وَمَا كُنْتَ تَرْجُوا اَنْ يُلْقٰى اِلَيْكَ الْكِتَابُ اِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ

"Bu kitabın sana vahyolunacağını ummazdın; ama o, Rabbinden bir rahmet olarak geldi."[891]

Oysa rivayetin içeriği, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) böyle bir şey ummasını gerektirmektedir. Hatta sadece onun değil tüm Mekke halkının ummasını gerektirmektedir. Bunun nedenlerini birkaç maddede sıralayabiliriz.

---

891. el-Kasas, 28/86.

a) Metnin girişinde (Kureyş'in büyükleri ya da yaşlıları)[892] ifadesi, beraberlerinde bulunan kalabalık bir gruba işaret eder.

b) Rahip, o heyetin içerisinde Nebi'nin (s.a.v.) elini tutup "Bu, insanların efendisidir. Âlemlerin Rabbinin elçisidir, Allah'ın âlemlere rahmet olarak gönderdiğidir."[893] diyor. Bu ifadenin, böyle bir kalabalık içinde unutulması da sansasyon yaratmaması da mümkün değildir.

c) Yine olayın unutulmasını engelleyecek bir diğer yön, kervandaki Kureyşlilerin bu hususla ilgili Bahira ile diyaloğa girmeleridir. Bu, olayın gizli bir yerde olması ihtimalini yok etmektedir.[894]

d) Daha da unutulmaz kılacak olan husus, Rumlara karşı korunmasını söylemesidir.[895] O dönemde, Rumların Araplara karşı üstünlüğü bilindiğinden, Rumların tepkisini çekecek böyle bir çocuğun hikâyesinin büyük bir söylenti oluşturmasını ve halkın hafızasında yer etmesini bekleyebiliriz.

2) İlk vahyi anlatan hadislerle uyumsuz görünmektedir.

Nebi'nin (s.a.v.), vahyin ilk nazil oluşundaki heyecan, korku ve olayı anlamlandıramaması hususu da bu tarihî veri aleyhine delil olacaktır. Zira biz, Bahira rivayetini güvenilir kabul edecek olursak vahyin ilk nazil oluşundaki heyecan ve korkuyu, meleği ilk defa görmesi ile açıklayabilecek olsak dahi, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) vahiy tecrübesini tam olarak anlamlandıramamasını açıklayamayız. Hem ilgili ayetler hem de vahyin başlangıcını anlatan rivayetler Bahira rivayetinden çok daha güçlüdür.

3) Rivayetin metinleri içerisinde de ilginç detaylar vardır. Örneğin, bu kadar uzun bir mesafede olağanüstü olaylar görülmüş olsaydı, bunu kervandaki diğer kişilerin es geçip sadece Bahira'nın fark etmesi garip olacaktır. Sadece Bahira'nın fark ettiğini söyle-

---

892. أَشْيَاخٍ مِنْ قُرَيْشٍ

893. جَاءَ فَأَخَذَ بِيَدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ هَذَا سَيِّدُ الْعَالَمِينَ، هَذَا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ، يَبْعَثُهُ اللهُ رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ

894. فَقَالَ لَهُ أَشْيَاخٌ مِنْ قُرَيْشٍ

895. فَإِنَّ الرُّومَ إِنْ رَأَوْهُ عَرَفُوهُ بِالصِّفَةِ فَيَقْتُلُونَهُ

yebilmek için Bahira'nın normal bir insan olmadığına ve doğaüstü yetenekleri olduğuna dair deliller gerekmektedir. Kervandaki diğer kişiler fark etmiş olsalardı, dönüşte bu olayı Mekke'de aktarmalarını beklerdik. Bu olayın Fil suresi gibi Mekkeliler arasında bilinen bir olaya dönüşmesini ve İslam'ın başlangıç döneminde gerek Nebi (s.a.v.) gerekse sahabeler tarafından delil kılınmasını ve çokça nakledilmesini beklerdik.

Böyle bir olay gerçekten olsaydı, müminlerin bunu delil kullanmasını bekleyeceğimiz gibi, kervandaki kalabalık grupta bulunan müşriklerin, Kur'an'daki "Eğitim almamıştın." anlamına gelen beyanlara itiraz etmelerini beklerdik. Ayrıca böylesi sansasyonel bir olayın hiç değilse pek çok kişiden rivayet edilmesini beklemek oldukça makuldür.

Naçizane şahsi kanaatim, sened ve metin durumu bu hâlde olan bir rivayet için zorlama tevillere gidilmesini doğru bulmamaktayım.

Olayın Aslı

Allahu a'lem işin aslı, bu rivayet Hristiyan kökenlidir. Şam Hristiyanları, Bahira kıssası ile Müslümanların kısa zamanda ulaştıkları başarıyı şöyle açıklamaya çalışıyorlardı:

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) ve onların İslam öncesi dönemde -doğal olarak- gelişmemiş bir toplum olarak gördükleri Arapların bu başarısı, özel bir Hristiyan rahip olan Bahira'dan aldığı eğitime bağlıydı. İslam ile Hristiyanlık arasındaki farkları açıklamak içinse -bazı söylencelerde- Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Bahira'dan aldığını bozduğu söylenmiştir.

Tüm bu anlatının, mağlup bir medeniyete teselli amaçlı ortaya atıldığını düşünebiliriz. Örneğin, ilk dönemden beri oldukça yaygın olan bu anlatı, İslam'a saldırıları ile dikkat çeken Yuhanna ed-Dımaşki'de (ö. 137/754), "İslam'ın kurucusu Muhammed, şans eseri Eski ve Yeni Ahid'i görmüş sahte bir peygamberdir. Ayrıca Aryan bir keşişle karşılaştığı ve sonrasında kendi aykırı fikirlerini geliştirdiği de söylenir." şeklinde geçmektedir.

Dönemin Süryani halk anlatıları, söylenceleri incelenecek olursa bu anlatıya rastlanacaktır.

Şam Hristiyanlarının bu anlatılarını bütünüyle uydurma kabul eden R. J. Gottheil bunları; *A christian Bahira legend* isimli bir eserde derlemiştir. Eser, Türkçeye *Bir Hristiyan Bahira Efsanesi* şeklinde tercüme edilmiştir.

Derlenen Süryani metinleri içerisinde bulunan kısımlara bakıldığında, İslam hakkında bir şeyler duymuş ve çok karıştırmış birilerinin aktarımda bulunduğu hissedilmektedir.

"Sonra da onlara, 'Bu Kitap size Tanrı tarafından cennetten gönderildi. Yeryüzü onu taşımaya layık olmadığından, inek onu boynuzları üzerinde getirdi.' dersin. O günden sonra bu Kitap Bakara suresi diye anıldı."[896]

Yazarın, Bakara suresinin adını duyduğu ve geri kalan bilgi boşluklarını öyküleştirme ile doldurduğu anlaşılmaktadır. Aslında bu, bugün de oryantalistlerin terk etmediği bir metottur.[897]

Nakillerde oldukça saldırgan bir dil benimsemiştir: "Ancak, Muhammed'in cesedinden gelen kötü koku yüzünden kimse içeri giremedi ve kimse neler olduğunu anlamak istemedi."[898]

Söylencelerde açık tarihi verilerle tutarsızlıklar olduğu gibi, anlatılar kendi içlerinde de bir bütünlük arz etmemektedir. Masabaşı kurgusu olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin; Kalef adında, Arap coğrafyasında gerçekte hiç kimsenin bilmediği isimler geçmekte.

Allahu a'lem, benim kanaatim odur ki İbn İshak, Süryanice okuyan bir müellifti. Onun, Hristiyan kaynaklara vukufiyeti ve ilgisi de bilinmektedir.

Bugün Süryanicede, İbn İshak'tan önce, Bahira konusunda kıssalar uydurulduğunu bilmekteyiz. Bununla ilgili geniş bir literatür elimizde mevcuttur.

---

896. Gottheil, *Bir Hristiyan Bahira Efsanesi*, s. 45.
897. Örnekler için; https://www.youtube.com/playlist?list=PLvETaQfitf_kt6j3fOfQVU571tZBO9pNh (Altay Cem Meriç - Oryantalizm Oynatma Listesi).
898. Gottheil, *Bir Hristiyan Bahira Efsanesi*, s. 17.

Bu sözlerimizi destekleyen bir diğer delil, İbn İshak'ın rivayet ettiği metnin içerisinde Bahira'nın, normalde kervanlarla ilgilenmemesine rağmen bu kervanla ilgilenmesini açıkladığı kısma girişinde, (فيما يزعمون) "Denildiğine ya da dediklerine göre..." demesidir. Bu ifade, bölgede söylencelere atıf yapıldığını düşündürmektedir. Zaten İbn İshak, bir hadis eseri değil, bir tarih eseri ortaya koyduğunu düşünmektedir. Söylencelere atıfla anlatıda bulunması abes değildir. Muhtemelen bu yüzden senedsiz rivayet etmiştir.

Ayrıca onun rivayeti içerisinde olan ve Tirmizi'de olmayan şu bölüm de Süryani anlatıları ile tamamen uyumludur; "Hristiyanların en büyük âlimiydi." Şam Hristiyanlarının anlatısında Bahira, alelade bir papaz değildir. Özel bir bilgisi olan, diğer papazlardan farklı özelliklere sahip sıra dışı bir papazdır. Şam Hristiyanlarının metinlerinde bu durum sıkça görülmektedir.

Tirmizi'deki metin, incelediğimiz üzere karışıktır ve hadis ilmi açısından sahih kabul edilebilir durumda değildir. Ravilerden birisinin, bu anlatıyı karıştırdığını ve İbn İshak'tan ya da söylencelerden öğrendiği bilgiyi, Bilal'i (r.a.) rivayete dahil edip açıkça hataya düşerek naklettiğini düşünebiliriz.

Bu hikâyeyi tamamı ile uydurma kabul eden Gottheil şu bilgiyi vermektedir; "Muhammed'in üstadıyla yaptığı görüşmeden bahseden en eski Arapça nüshalarda üstadın ismi zikredilmemekte ve ondan rahip olarak bahsedilmektedir. Sonraki dönemlerde Nestor ve Bahira isimleri kullanılmaya başlanmıştır. Nestor kelimesi, bahsi geçen rahibin Nesturi olduğu dışında hiçbir bilgi sunmamaktadır. Mes'udi, onun isminin Sergious olduğunu söyleyen ilk kişidir."[899]

Rahiple görüşme şeklindeki rivayet -Allahu a'lem- bu kökenden yol alarak Hristiyan coğrafyalarda oldukça yayılmıştır. Bölge tarihlerini yazan ve söylencelere de dayanan Müslüman tarihçilerden de bunları nakledenler olmuştur. Örneğin, Bahira Yemen tarafında Nestor olurken Vakidi'nin eserinde Amr b. Âs ile görüşen Bahira'nın talebesi Basil olmuştur. O, Bahira'nın yanında Nebi'yi (s.a.v.) görmüş ve Bahira hikâyesini tekrar anlatmıştır. Tüm bunlar senedsiz olduğu gibi metinleri de tutarlı değildir.

---

899. Gottheil, *Bir Hristiyan Bahira Efsanesi*, s. 15.

Hristiyanlar arasında bu söylencenin fazlaca yayıldığını gösteren bir diğer durum; Orta Çağ boyunca Hristiyanlar arasındaki şöhretidir. Hatta bugün dalga geçilerek ele alınmasına rağmen, o günlerde oldukça inanılan, "Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yoldan çıkmış bir Hristiyan olduğu" yönündeki iddia dahi muhtemelen buradan kaynaklanır. Çünkü Hristiyanların erken dönemde aktarmaya başladıkları bu hikâyede Hz. Muhammed (s.a.v.), Bahira'dan aldığı öğretiye uymamış ve İslam ile Hristiyanlık arasında farklı olan hususlar, onun bu sapmasından meydana gelmiştir.

Bu anlatı, Orta Çağ Hristiyan dünyasında öyle bir hâle gelmiştir ki; Hz. Muhammed'in (s.a.v.) kardinal olduğu ve papa olamadığı için dinden çıkan bir heretik olduğuna uzun müddet inanılmıştır. Hatta, Dante'nin (ö. 1321) *İlahi Komedya* isimli eserinde, Hz. Muhammed'i (s.a.v.) -hâşâ- cehennemin en alt tabakasında gösterirken onu "bölücülük" ile itham etmesi, bu anlatının ne kadar süre geçerli olduğunu göstermesi açısından ironiktir.

Modern dönemde oryantalizm akademileştiğinde, bu kıssayı nakledenler çıkmıştır. Ancak savunmasını yapan bir oryantaliste denk gelmedim. Hatta pek çok oryantalistin bu anlatıyı tenkit ettiğini bilmek gerekir.

Tenkitleri, genellikle rivayet içeriğine yönelmiştir. Buna, Leone Caetani,[900] Lewis,[901] Gottheil[902] gibi oryantalistler örnek verilebilir.

"Velev ki" Bağlamı

Konuyu Hz. Muhammed'in (s.a.v.) aldığı eğitim düzeyinde incelemeye başlamıştık. Güvenilir bir tarihî veri olmadığı kanaatinde olduğumuzu inceleyerek gösterdik.

Bu kervandan tartışmalar çıkaran insanlar daha ortada bile yokken naklettiğimiz üzere bu rivayetin tarihî incelemesini yapan pek çok âlim, bunu sahih görmemişlerdir. Bugünkü ateizm tartışmala-

900. Leone Caetani, *İslam Tarihi*, s. 241.
901. Lewis, *Tarihte Araplar*, s. 20.
902. A christian Bahira legend.

nun Emeviler ya da Abbasiler döneminde bu düzeyde olmasının imkânsız olması ve bu düzeyde asla olmadığının bilinmesi, onların bu tarihi vakıayı ele alırken ilmî kriterler kullandıklarını varsaymamıza sebep olur.

Ayrıca onların ilmî kriter kullandıklarını destekleyen bir diğer yön, bu rivayetin içerdiği olağanüstülükler ve mucizelerle İslam'ın kökünü delil kılınmaya çalışılmasına rağmen rivayeti tenkit etmeleridir. Oysa onlar, keyiflerine ya da işlerine geldiği gibi rivayetlere sahih ya da zayıf diyor olsalardı, bu rivayeti muhakkak sahih sayarlardı.

Ancak, "Eğer bu rivayet güvenilir bulunsaydı, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) getirdiklerini açıklayacak bir veri sağlayabilir miydi?" sorusunu da inceleyebiliriz.

Yani "velev ki" bağlamında meseleyi tekrar ele alalım. Velev ki bu ya da bunun gibi bir karşılaşma oldu, o zaman şu sorular gündeme gelecektir:

Bu kervanın, Bahira'nın bulunduğu yerden geçmesi kaç gün sürmüştür? Kervanın olanca ağırlığı ile orada beklemesi kaç ay, kaç yıl sürmüştür? Kervan kaç kişidir ve oralarda kimler vardır? Bu sürede Bahira ile ne konuşulmuştur? Mesela atalar kültü üzerine konuşulmuş mudur? Ya da siyahi insanlara karşı aşağılama yapılmaması hakkında?.. Bir ticari kervan bir konakta ne kadar süre bekleyebilir? Nebi'nin (s.a.v.) tek iddiasının "Ben peygamberim." demek olmadığını bildiğimize göre, bu kompleks öğretinin bu kadar kısa sürede öğrenileceği düşünülebilir mi?

Peki Kur'an defaatle, "Biz bunları sana anlatıyoruz. Sen bunları bilmiyordun." derken kervanda bulunan ve ileride şiddetli düşmanları olacak olan müşrikler, "Hayır, sen o zaman Bahira ile otururken bunları öğrendin biz de oradaydık." diye neden itiraz etmemişler? Müslüman olan ve tarihî tanıklıklarının değeri hakkında, girişte açıklama yaptığımız sahabe, "Ben, neden bir yalan için bunca şeyimi feda edeyim?.." dememişler mi?

Neden kervandakiler buna itiraz etmesinler? Hatta kervanda bunları öğrenmiş olsa, kendisi neden yıllarca bunları anlatmak için beklesin? Ya da Bahira ile görüşmesi ile peygamberlik iddia ettiği aralıktaki yaklaşık yirmi sekiz yılda öğrendiği şeylerden bir tanesini

dahi ağzından kaçırmadı mı? Kervanda olmayanlar bile, "Muhammed bunları bilirdi." diye itiraz etmez miydi?

Nebi (s.a.v.) böyle bir eğitimi tek başına almış olsaydı, bu oldukça dikkat çekerdi. İnsanlarla beraber eğitim almış olsaydı, herkes onun da orada olduğunu bilirdi. Yani bu rivayet sahih olsaydı dahi muhaliflerimizin iddia ettikleri, "Bahira'dan öğrendi, onları anlattı." şeklindeki iddialarına delil olamazdı.

Ayrıca, sahih kabul edilseydi ve metin güvenilir bulunsaydı dahi muhaliflerimizin, metnin içeriğindeki mucizevi yönler sebebiyle iman etmesi gerekmez miydi? Zira eski kavimlerden kitap ehli birisi olağanüstü olaylar sonucu Hz. Muhammed'i (s.a.v.) mucizevi bir şekilde tanımış, onun vasıflarının eski kitaplarda aktarıldığını beyan etmiş olurdu. Eğer muhalifimiz metnin bir kısmını güvenilir, bir kısmını güvenilmez kabul ediyorsa bunda ilmî kriteri nedir? Bir kısmının İslam'a muhalif olarak delil kılınabilecek olması mı? Böyle bir ilmî kriter olur mu?

Muhaliflerimizin, bu geniş öğretiyi, bir kalabalık kervanın ticaret için geçtiği bir konakta kalabileceği sürede onca kişiden gizleyerek nasıl öğrendiğini, eğer gizlemeden öğrendi ise insanların buna neden itiraz etmediğini delillendirerek anlatmaları lazım gelmektedir. Senaryo kurmak ile tarih yazmak aynı şey değildir. Delillendiremiyorsanız onun adı tarih ya da klasik metin yorumlama değil masal ya da dizi olur.

Fetanet Delili Kısmı

Tüm bu anlattıklarımızdan sonra, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Cebrail'i görmediği, ama gerçekten gördüğünü zannettiği ve kendisinin inandığı savunulabilir mi? Kırk yaşında bir anda kendisinde, toplumunda ve koca bir coğrafyada gösterdiğimiz muhtelif yönlerden yaşanan bu olumlu değişim, bir halüsinasyona bağlanabilir mi?

"Farkında olarak yalan söylediği" iddiasını samimiyet delilleri kısmında ele aldık. "Farkında olmadan yalan söylediği, yani Cebrail ile konuşmamasına rağmen konuştuğunu zannetmesi" hakkında bu satırların sadece bir bölümü dahi kâfi değil midir?

Ya da tüm bu başarılar ve ortaya çıkan sonuç, Nebi'nin (s.a.v.), halüsinasyonlar gören ve bu gördüklerine inanan birisi olması ile mi açıklanacaktır? Ağır bir psikoz tablosu ile mi açıklanacaktır?

Epilepsi İddiası

Tarihte -özellikle Orta Çağ Batı dünyasında- buna muhtelif kılıflar bulunmaya çalışıldı. Örneğin bu durum, sara (epilepsi) nöbeti ile açıklanmaya çalışıldı. Yakın döneme kadar söylenen bu itham, ilk dönem oryantalistlerinin bazılarında bile tezahür buldu. Şu koca öyküyü, birinin epilepsi hastası olmasına bağlamaya çalışmışlar. Bugün elbette ciddi bir savunucusu olmayan saçma bir görüş olarak ele alınıyor.

Montgomery Watt diyor ki: "İslam'ın muarızları Hz. Muhammed'in saralı (epilepsi) olduğunu, bu nedenle dinî tecrübelerinin hiçbir geçerliliği olmadığını iddia etmişlerdir. Gerçekte tasvir edilen belirtiler, sara belirtileriyle aynı değildir. Zira bu hastalık, fizikî ve zihnî bozukluklara yol açmaktadır. Oysa Muhammed, hayatının son anına kadar tüm yeteneklerine tam olarak hâkim durumdaydı. Ancak, böyle bir suçlama yapıldığı gerçek olsa bile iddia tümüyle sağ duyudan yoksundur, sadece cehalet ve ön yargıya dayalıdır. Bu tür fiziksel hareketler dinî tecrübeyi ne geçerli hâle getirir ne de geçersiz kılar. Hz. Muhammed'in vahiylerinin gelmesini sağlayıcı bir yönteme sahip olup olmadığını bilmek ilgi çekici olacaktır."[903]

Leone Caetani diyor ki: "Hâlbuki sara (epilepsi) ile hiss-i dinî (dinî hisler) arasında ne münasebet bulunduğu malum olmadığı gibi hiss-i dinînin sara neticesi olacağı da sabit bir şey değildir. Hissiyat-ı diniyye, kalbin ve müfekkirenin en necip (kıymetli) bir parçasını teşkil ederler. O müthiş hastalığa tutulanların mesail-i diniyyeyi tefekkür ve mülahazada daha meyyal ve müstaid (anlayışlı) olacaklarına dair ise elimizde hiçbir delil yoktur."[904]

---

903. Watt, *Muhammed Mekke'de*, s. 95.
904. Caetani, *İslam Tarihi*, c. 1, s. 333.

Leone Caetani başka bir yerde şunları kaydediyor: "Bu suretle Muhammed'in, gençliğinde saralı (epilepsi) olduğu hakkındaki bütün yanlış nazariyeler ortadan kalkmaktadır. Mesleğinin tarihi devresinde Muhammed'in saralı olmadığı ise sabittir."[905]

Emile Dermenghem diyor ki: "Spenger gibi kimseler de onun histeri hastalığına yakalandığını ifade ederler. Ancak daha sonra Babinski, bu iddianın yanlış olduğunu ortaya koymuştur."[906]

Lesley Hazleton diyor ki: "Eğer gerçekten epilepsi nöbetlerinden mustarip olsaydı, Mekke'deki çok sayıda muhalifleri kesinlikle onun bu durumundan fazlasıyla yararlanırlardı."[907]

Bodley diyor ki: "Sara, bugüne kadar hiç kimseyi bir peygamber veya bir kanun vazıhı yapmadığı gibi kimseyi de iktidara yükseltip mevki sahibi yapmamıştır. Bilhassa o zamanlarda böyle bir hâl, ona sahip olanı yarı çılgın veya düpedüz çılgın olarak gösterirdi. Eğer hakikaten aklı başında ve salim düşünce sahibi bir tek insan varsa, o da Muhammed'di."[908]

Bodley başka bir yerde şunları kaydediyor: "Bir saralının, sara nöbetinden, zihni vazıh ve berrak düşüncelerle dolu olarak kat'iyen çıkmadığını her tıp mensubu teyit edecektir. Ve ta vefatından bir hafta evveline kadar rahatlıkla geçirilmiş mükemmel bir bedenî sıhhat sahibi olan Muhammed için de böyledir."[909]

Emile Dermenghem diyor ki: "O büyük dehasının güçlülüğü, kuvvetinin genişliği, muazzam zekâsı, olaylar ve gerçekleri büyük bir açıklıkla fark edişi, ileriyi görüşü, nefsine olan hâkimiyeti, iradesinin kuvvetliliği, olaylara karşı daima tedbirli olması, inancını hayatına âdeta uygulayıp pratiğe dökmesi, yaşadığı hayat, bu yüce Allah'tan vahiy alan son derece fatin ve zeki bir adamı, Avrupalı olarak onu meczup veya saralı görmemize engeldir. Ve öyle bir saralı hâlini iddia etmek gülünçtür."[910]

---

905. Caetani, *İslam Tarihi*, s. 255.
906. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 16.
907. Hazleton, *İlk Müslüman*, s. 49.
908. Bodley, *Hazreti Muhammed*, s. 64.
909. Bodley, *Hazreti Muhammed*, s. 64.
910. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 291.

Başarıyı bozuklukla açıklamaya çalışan bir teori, yerini nerede alır? Böylesine büyük bir başarıyı hastalıkla açıklamak, gerçekten bir açıklama çabası mıdır, yoksa ön yargının tezahürü müdür? Gündelik hayatınızda ya da tarihî figürleri incelerken hangi başarılı insanın öyküsünü dinleyince tıp kitaplarına koşuyorsunuz?

O hâlde aşağıda nakledeceğim[911] başarıları açıklamak için hemen tıp kitaplarına ve doktorlara koşalım. Hangi hastalık bu başarıları sağlıyorsa Allah'ın bize o hastalıktan vermesi için dua edelim. Çünkü bunları hastalıkla açıklamaya çalışan hiç kimse, böyle başarılar göstermiş değildir.

Armstrong diyor ki: "Muhammed'e, diğer önemli tarihsel kişiliklere yaklaştığımız şekilde yaklaşırsak onun, dünyanın tanıdığı en büyük dâhilerden biri olduğunu kolayca söyleyebiliriz."[912]

Armstrong başka bir yerde şunları kaydediyor: "İnanılmaz bir yazınsal eser yaratmak, büyük bir din kurmak ve yeni bir dünya gücü oluşturmak sıradan başarılar değildir."[913]

Lapidus diyor ki: "Peygamberlik, sıra dışı bir fenomendir ve bir peygamberin etkisinin halkının yaşam biçimini külliyen değiştirip arkasında dünyanın büyük dinlerinden birini miras bırakması nadirdir."[914]

Maxime Rodinson diyor ki: "Muhammed hem bir ideoloji hem de bir devlet kurucusuydu. İsa ile Şarlman onda tek ve aynı varlık hâline gelmiş gibidir."[915]

Bernard Lewis diyor ki: "Peygamber 8 Haziran 632 tarihinde kısa bir hastalığı müteakip vefat etti. Hayatında büyük işler başarmıştı. Batı Arabistan'ın putperest kavimlerine, tek Allah'a inanışı ve ahlak ilkeleri sayesinde yerini aldığı putperestlikle mukayese edilemeyecek derecede yüksek seviyede bulunan yeni bir din getirmişti.

---

911. Daha önce de pek çok nakillerde bulunduk. Burada onları tekrar etmeyeceğiz. Sadece genel tabloyu tasvir eden farklı nakiller ve değerlendirmelerle konunun tekrar gözden geçirilmesini istiyoruz.
912. Armstrong, *İslam Peygamberinin Biyografisi Hazreti Muhammed*, s. 69.
913. Armstrong, *İslam Peygamberinin Biyografisi Hazreti Muhammed*, s. 69.
914. Lapidus, *İslâm Toplumları Tarihi*, s. 55.
915. Rodinson, *Muhammed*, s. 333.

Söz konusu dini, vahyolunmuş bir kitapla donattı. Bu kitap, sonraki yüzyıllarda milyonlarca müminin düşünce ve davranış rehberi olacaktı. Fakat o, bundan da fazlasını yapmıştı. İyi örgütlenmiş ve silahlanmış bir cemaat ve devlet kurmuştu. Öyle bir cemaat ve devlet ki sahip olduğu kudret ve itibar sebebiyle Arabistan'ın hâkim unsuru hâline gelmişti."[916]

Montgomary Watt diyor ki: "Muhammed'in hayatını ve İslam'ın ilk dönemini inceledikçe başarısının büyüklüğü karşısında insanın hayranlığı giderek artıyor. Şartlar ona, çok az insanın sahip olduğu fırsatlar vermiştir. Ancak o, bu döneme çok uygun birisiydi. Uzağı gören bir kişi, devlet adamı ve yönetici gibi Allah vergisi hususiyetleri ve bunların arkasında onun Allah'a olan güveni ve kendisini Allah'ın gönderdiğine olan kesin inancı olmasaydı, insanlık tarihinin önemli bir bölümü yazılmamış olacaktı. Onun hayatına ilişkin bu çalışmanın, Âdemoğlunun en büyüklerinden birisi hakkında yeni bir değerlendirmeye ve takdire vesile olmasını ümit ederim."[917]

Edward Gibbon diyor ki: "Muhammed'in yetenekleri, bizim nazarımızda takdir edilmiştir. Ama başarısı, belki de hayranlığımızı çok daha fazla çekmiştir."[918]

Savunucusu olmayan bu saçma iddiayı reddetmek için eserimizin hacmini artırmamıza gerek yok.[919]

Uzunca anlattığımız fetanet delilleri, bizi bunlara cevap vermenin yeterince üzerine çıkardı. Elhamdulillah.

Mucize İddiası

Başarı = son durum (toplumsal + bireysel çıkış noktası) şeklindeki formülümüzü daha önce aktarmıştık. Bu formülün tüm cüzle-

916. Lewis, *Tarihte Araplar*, s. 29.
917. Watt, *Muhammed Medine'de*, s. 394.
918. Gibbon, *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, c. 5, s. 489.
919. Daha fazlası için; Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 16, 293; Bodley, *Hazreti Muhammed*, s. 64; Caetani, *İslam Tarihi*, s. 333; Watt, *Hz. Muhammed Peygamber ve Devlet Adamı*, s. 28; Watt, *Muhammed Mekke'de*, s. 95.

rini Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hayatında gösterdik. Siyasi, askeri, ahlaki, hukuki, dini ve kültürel her incelemede, ilk durumu ve son durumu tasvir ettik. Nihayetinde Hz. Muhammed'in (s.a.v.) bireysel çıkış noktasını uzun uzadıya göstermeye çalıştık. Bu bağlamda ben, tarihteki hiçbir şahsın Hz. Muhammed (s.a.v.) kadar başarılı olmadığını iddia ediyorum. Onun başarılarının pratik sonuçları olduğunu da unutmamak lazımdır. Bu saydığımız pek çok sahadan sadece bir ya da taş çatlasın iki tanesinde onun başarı seviyesine dahi ulaşamayan kişileri, "tarihin büyük dâhileri" şeklinde ele alıyoruz.

Geçmiş tarihî figürler içerisinde onun düzeyine çıkan birinin olup olamayacağını birkaç tarihî örnekle kıyaslayarak göstermeye çalışacağım.

Ben, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) bu ortaya koyduğunun misli-nin tarihte olmadığını düşünüyorum. Ben bu tespitin sadece Müslüman nazarı ile değil, ön yargılı olmayan bir gayrimüslim nazarıyla da böyle çıkacağına kaniyim. Bazı gayrimüslimlerden de örnekler vereceğim.

Meseleyi denklemimiz üzerinden inceleyelim...

Son Durum

Öğreti bütüncüllüğü, hayatın içinde dokunduğu konuların çeşitliliği ve sadece teorik ya da pratik zeminde kalmayıp teorik-pratik bütünlük açısından incelemede bulunmaktayız. Burada genelde son durumda, toplumun ya da bireylerin son durumu değil, onlarda oluşan sıçrama ve değişimin boyutunu ele almaktayız. Mesela bugün, toplumun teknolojik şartları elbette Hz. Muhammed'in (s.a.v.) toplumundaki şartlardan iyidir. Ancak Hz. Muhammed (s.a.v.) ile kıyaslayacağımız kişinin bugünkü toplum içerisinde oluşturduğu değişimin büyüklüğü yönünden kıyaslayacağız.

Toplum Koşulları: Toplumun siyasi, kültürel, ahlaki, dinî, hukuki, askerî başarıları yönünden durumunu incelemekteyiz. Burada şahsın, içerisinden çıktığı toplumun bu sahalarda ona sahip olduğu fikirleri ilham etme ihtimalini incelemekteyiz.

Bireysel Koşullar: Şahıs, toplumunu olumlu yönde değiştirmiş olsa dahi bunun için aldığı eğitimin düzeyi, başarısını belirlemekte etkili olacaktır. Zaten toplumun en iyi eğitim alan kesimine, toplumu daha iyi yönde değiştirmeleri için bu eğitim verilmektedir. O'nun başarısının, kaliteli eğitiminden kaynaklı beklenen başarının üzerine çıkmasını talep etmemiz doğaldır.

O, Siyasi başarıları açısından Cengiz'le kıyaslanabilir. Ancak Cengiz'in kan gölü üzerinde kurduğu imparatorluk, ölümünün akabinde parçalanmıştır. Kültürel olarak da hâkim oldukları tüm coğrafyalarda asimile olmuşlardır.

Ahlak açısından Sokrates ile kıyaslanabilir. Ancak Sokrates, siyasette mağlup olmuştur. Askerlikte hiç yoktur. Ayrıca, ahlakta kıyaslansa bile o, bir toplumu etkileyecek ve değiştirecek düzeye hiç ulaşmamıştır. Kitleleri öğretisine göre eğitmemiştir. Onun ahlakı teoride kalmış, pratiğe inememiş bir ahlaktır.

Öğreti bütünlüğü açısından Platon ile kıyaslanabilir. Ancak Platon iktisatta yoktur. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) öğretisi, sistem filozofu Platon'dan dahi daha geniştir. Platon, metafiziği ile ahlakını birleştirdiyse, Hz. Muhammed (s.a.v.) bu ahlakı, sofra adabından insanın içine gelen vesveselere kadar geniş bir bütün içinde metafizikle birleştirmiştir. Ayrıca, Platon başarısız bir siyasetçidir. Tepeden inme bir yöntemle siyaset felsefesini uygulamak için defalarca Sicilya'ya gitmiş ve oradaki şehir devletinin kralını ikna etmeye çalışmıştır. Kralı sinirlendirip köle olarak satılmış ve Atinalı bir tanışının onu kurtarması ile Atina'ya dönebilmiştir. Ömrünün son demlerinde, siyasi fikirlerini uygulayamayacağını bilmektedir. Nerede onun tepeden inme başarısız yöntemi, nerede bireylerin ahlakından yola çıkarak koca bir toplumu baştan aşağı değiştiren Nebi (s.a.v.)...

Mesela o, Napolyon ile kıyaslanabilir mi? Hayır, Napolyon'un kıyaslanacağı kişi Hz. Muhammed (s.a.v.) olamaz. O, belki Halid b. Velid ile kıyaslanabilir.

Onun başarısı, ölümünden sonra devletleri paramparça olan İskender ve Timur'la da kıyaslanacak gibi değildir. O, fikirleri peşi sıra terk edilen Lenin gibi de değildir.

Hayatın her yönünde böylesi kuşatıcı bir başarıya sahip başka hiç kimse yoktur. O, bireyleri eğiterek toplumu her yönde değiştirmiş; bunu fikir düzeyinde bırakmamış, fiil sahasında uygulamıştır.

Toplumun Koşulları

Bu işi daha ilginç kılan, bu başarının ortaya çıktığı toplum koşullarıdır. Toplumda neredeyse hiçbir tabanı ve beklentisi olmayan muazzam başarılar, yüksek bir sosyal dirence rağmen başarılmıştır.

Aslında çok başarılı insanlar, genelde rüzgârın zıddına yüzmemişlerdir. Nisan ayında bazen kar yağar ama bu kar tutmaz. Her filozof, çağının çocuğudur. Zahiren çağına en zıt görünen filozoflarda dahi bu olgu görülür. Kapitalizmin baş düşmanı Marks, rüzgârın ne kadar zıddına yüzüyor görünse de kapitalizmin oluşturduğu Aydınlanma Felsefesi'nin ilkeleri ile düşünürdü. Onlar gibi progresif (ilerlemeci) bir tarih anlayışına inanırdı. Aydınlanmacı iyimserlik diye bilinen tavra, tamamı ile sahipti. Bu yüzden komünizm hayalini, "ilerleme"nin son mertebesi olarak oldukça "iyimser" bir tasvirle ele almıştı. Marks gibi aykırı görünen bir filozof dahi böyleyken... Ya diğerlerini ele alsak? Örneğin, yükselen iktisadi kuramların güçlenen burjuvazi ile bağıntısını düşünsek? Ya da "Voltaire Hristiyanlığa saldırırken halkı mı değiştiriyordu, yoksa halkın bir kesiminin sözcüsü konumunda mıydı?" sorusunu sorsak? Çok az toplumsal önderin, topluma gerçekten önderlik ettiğini söylemek zor değildir. Onların çoğu, gerçekte toplumu değiştirmezler. Toplumun taleplerini dile getirmekte megafonları olurlar, hedeflerine ulaşmalarında bindikleri atlar, ellerinde taşıdıkları bayraklar olurlar.

Toplumlar bu yüzden bir kuşakta değişmezler. Toplumsal devinim fark edilmeyecek yavaşlıkta gerçekleşir. Sert devrimler bile bu yavaş devinimin patlama noktalarından ibarettir. Oysa Hz. Muhammed'in (s.a.v.) öyküsü, bu bağlamda oldukça farklıdır.

Leone Caetani diyor ki: "Koca bir kavmi, on sene gibi az bir müddet zarfında nasıl olup da bu kadar derin bir surette sarsmak ve

bütün bir dünyayı alt üst etmek kabil olduğunu izah etmek hiç de kolay olmayan bir meseledir."[920]

Hz. Muhammed (s.a.v.), toplumu böyle bir sosyal ortam yokken devindirmiştir. Toplum, O'nun yirmi üç yıllık ömrü esnasında değişmiştir. Böyle bir sosyal ortamın yokluğunu gösteren en büyük delil, başlangıçta var olan talepleri için O'nu savunan bir sosyal sınıfın olmamasıdır. O'nu savunan tek grup, zayıf müminleri ve kabilesidir. Kabilesinin O'nu savunması da zaten eski sosyal düzenin gereğidir. Yeni bir sosyal düzen talebi değildir. Savunan zayıflar da O'ndan öncesinde talep sahibi değildirler.

Hakeza, bir diğer belirti İslam'ın, ilk yıllarda çok yavaş yayılmasıdır. Eğer İslam, sosyal bir beklentiyi dile getiriyor olsaydı, kısa zamanda güçlü bir katılım beklenebilirdi.

Lapidus diyor ki: "Yine de Hz. Muhammed'in açık tebliğinin ilk yılları hayal kırıcıydı. Bu küçük izleyici kitlesinden başka, Muhammed'in tebliği neredeyse toptan bir muhalefetle karşılaştı. Kur'an'dan bildiğimize göre, Mekke hayatına hükmeden tüccarlar, Muhammed'in vahiylerini aşağılamışlar."[921]

Bernard Lewis diyor ki: "Muhammed, başlangıçta pek az taraftar kazandı. Bunlar da fakir tabakadandı."[922]

Reinhart Dozy ise şöyle diyor: "Beşinci yıl, ilk vahiyden beş yıl sonra Ömer Müslüman oldu."[923]

Bugün bu sayıyı en fazla yüz yirmi beş Müslüman'a yükseltenler var. Yüz yirmi beş sayısını esas alsak dahi, bunların çoğunun, birbirinin Müslüman olmasına vesile olduğunu düşünebiliriz. Mesela, Hz. Ebubekir pek çok sahabinin Müslüman olmasına vesile olmuştur. Bu bağlamda, yıllık ortalama yirmi beş sayısı uygun olmaz. Her yıl artan davetçi sayısı sebebiyle parabolik bir şekilde, artan bir ivme ile insanların Müslüman olduğunu düşünmek gerekir. Mesela rakamları tamamen varsayımsal kurduğumuzda, ilk yıl 10, 15, 20, 30, 50... gibi yükselen bir ivme olmalı. Ayrıca zamanın

920. Caetani, *İslam Tarihi*, c. 2, s. 422.
921. Lapidus, *İslâm Toplumları Tarihi*, s. 59.
922. Lewis, *Tarihte Araplar*, s. 20.
923. Dozy, *İslam Tarihi*, s. 35.

geçmesi, olayın anlaşılması ve İslam'ın tanınması açısından da etkili olacağı için ilk yıllarda ayda 1 ya da 2 kişinin Müslüman olduğu varsayılabilir. Zaten tam eşit bir dağılımda bile yılda 25, ayda 2 kişi ortalama eder. Bu gerçekten oldukça uzun bir süredir. Hareketin başlangıcından önce toplum tabanının olmadığını göstermesi açısından önemlidir.

Leone Caetani diyor ki: "Tarih âlemde yeni ve müthiş bir amilin meydana çıkacağı zannını veren hiçbir emare yoktur. Son dakikaya kadar kimse, böyle bir amilin mevcudiyetinden haberdar olmamıştır."[924]

Bu toplumun kültürel, siyasi, askerî, hukuki, ahlaki, dinî tasvirini ve sonrasında geliştirdikleri hâli aktardık. Bu toplumun içerisinden bu başarının beklenmeyeceğini her örnekte ısrarla gösterdik. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) durumunun, bu toplumun içerisinde yetişmiş bir birey olması ile açıklanamayacağını belirttik. Dolayısıyla bu başarı, o toplumun yapısı ile açıklanabilir değildir. Oysa tarihin diğer figürlerinin başarıları, toplumları ile anlamlandırılabilmektedir.

Mesela, Hz. Muhammed (s.a.v.), Platon gibi antik Yunan medeniyetinin beşiğinde doğmamıştır. Oysa Antik Yunan'ın durumu malumdur. Bugün, düşünce tarihi eserleri içerisinde Roma'da dahi Antik Yunan'a kıyasla gerileme kabul edilir.

Bu yargının ne derece doğru olduğu tartışılabilir olmakla beraber, Arap coğrafyası ile kıyaslanamayacağı oldukça açıktır. Kültürel yapı olarak bugün dahi klasik olarak okunan eserlerin türediği, tragedyaların ve felsefe eserlerinin kaleme alındığı bir toplum olduğunu söylemek zor değildir. Ayrıca Yunan klasiklerinden rahatça anlayacağımız üzere; kadim Hint, Mısır ve Orta Doğu bilgisinin buraya aktığı bilinmektedir. Özellikle yaptıkları deniz ticareti sebebiyle çok geniş coğrafyalardan bilgi akışının olduğu açıkça bilinmektedir.

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) kendisinden daha fazla kültürel başarı gösterdiğini söylediğimiz düşünürle içinde doğduğu toplum, kıyas bile götürmemektedir. Örneğin, İskender'in askerî başarısı içinde yetiştiği topluma bağlanabilir.

924. Caetani, *İslam Tarihi*, c. 1, s. 37.

İskender'in babası II. Philip, zaten Yunanistan'ı fethetmiştir. II. Philip, Helen birliğini kurmuştur. Demosthenes'in söylevlerini okuyan II. Philip'in gücü hakkında fikir sahibi olacaktır.

II. Philip'in Batı Anadolu'ya sefer düzenleme planları vardı. Profesyonel bir ordu kurmuştur. Maden bölgelerini ele geçirerek ekonomik açıdan bir atılım gerçekleştirmiştir. Kuşatma-savunma savaşı için aletler üretmiştir. Birçok bölgeyi ele geçirmiştir. II. Philip, Yunanlılarla Khaironeia muhasebesinde savaşırken oğlu İskender, bir kanadın komutanı olarak deneyim kazanmıştır. Bu arada bir parantez açıp hemen şunu ifade edelim; Nebi'nin (s.a.v.) komutanlık yaptığı ilk savaş, 53 yaşından sonradır.

II. Philip, en son binlerce kişilik bir öncü birliği, Batı Anadolu'da Perslerin üzerine göndereceği bir sırada zehirlenerek öldürülmüştür. Yani Makedonyalı Philip, oğlu İskender'e, tek çatı altında toplanmış bir Yunanistan, güçlü bir ekonomi, güçlü ve tam teçhizatlı bir ordu ve Pers İmparatorluğu'na kafa tutacak bir siyaset, vizyon ve miras devretmiştir.

Ayrıca hem Yunanlarda hem de Makedonlarda ortak askerî sistem olan hoplit-falanks düzeni[925] Persleri zor durumda bırakıyordu. Bu, İskender'den yıllarca önce yapılan Marathon Savaşı ve diğer Yunan-Pers savaşlarından rahatça anlaşılabilir. Yunanlılar Persleri, bu savaşlarda genelde mağlup ediyordu. İskender ise bu askerî düzenin mucidi değildir. Bu düzenin çok daha eski bir tarihi vardır. Napolyon, Fransız Devrimi'nin çocuğudur. Lenin, zaten kendisi olmadan önce var olmuş bir hareketin önderidir. Marks'ın, son yazılarında gözünü Rusya'ya çevirdiği malumdur. Hareket, oradan beklenmektedir.

Lenin'den önce pek çok Marksist öğreti ortaya konulmuş, Marksist yazarlar tarafından edebî ve ideolojik eserler yazılmıştır. Dolayısıyla bu öğretiyi benimsemiş ciddi bir halk kitlesi vardır.

Konuyu uzatmak istemiyorum. Hangi fikir adamının çıktığı ortamı incelerseniz inceleyin, Nebi'nin (s.a.v.) içinden çıktığı toplum kadar iptidai, donuk ve yeniliğe kapalı olanını bulamayacaksı-

925. İnternetten araştırabilirsiniz. Bunu anlatmak kitabı lüzumsuz uzatacaktır.

nız. Hangisini incelerseniz inceleyin, Nebi'nin (s.a.v.) getirdiklerine Arapların kaynak olamayacağı düzeyde, toplumundan soyutlanabilir birisini bulamayacaksınız.

Bireyin Koşulları

Toplumun düzeyini inceledikten sonra bireyi incelemek gerekir. Mesela sıfır en düşük puan, 10 en yüksek puan olsa; 2 puanlık bir toplumun içerisinde 9 puanlık eğitim alan bireyin ulaşabildiği eğitim düzeyi, elbette 9 puanlık bir toplumda 9 puanlık eğitim alan bir kişiyle aynı olmayacaktır. Hz. Muhammed'in (s.a.v.), diğer tarihî önderlere göre, toplumunun alacağı puanın çok düşük olduğunu görmüştük. Bu bağlamda, bireysel bazda da O'nun ulaşabildiği eğitim imkânının, diğer tarihî kişilere göre oldukça kısıtlı olduğunu söylemek zor değildir. Önceki sayfalarda buna değindik.

O'nu, Sokrates ve Parmenides'e talebelik etmiş, Pisagorcu okulda ders almış, yıllarca tragedyalar yazmış ve okumuş, soyca Solon'a dayanan asil ve Aristokrat bir aileden gelen Platon ile imkân bakımından kıyaslasak ne sonuç alırız?

Ya da Aristoteles'e talebelik etmiş, II. Philip'in sarayında yaşamış, bizzat onun ordusunda komutanlık yaparak kendisini geliştirmiş İskender'in koşulları ile kıyaslasak?..

Yahut altı dil bilen ve pek çok Avrupa şehrini gezmiş olan Lenin ile kıyaslasak? Lenin'in bütün kardeşleri, sosyalist işçi partisinde hizmet etmiştir. Ağabeyi Rus çarına suikast düzenleyen ekipten olduğu için asılmış, kız kardeşi sürgündeyken ölmüştür. Lenin, abisinin idam edilmesinden çok fazla etkilenmiştir. "Devrimci" faaliyetlerinin en önemli nedeninin bu idam olduğu aktarılır. Onun fikirlerini bireysel eğitimine bağlamak, elbette Nebi'den (s.a.v.) çok daha kolay olacaktır.

Konuyu uzatmak istemiyorum. Gerçekten fikir adamları ya da tarihî kişilikler arasında, bireysel olarak çok kötü şartlarda büyümüş olanlar vardır. Bunlar, genelde iyi düzeyi olan toplumlardan çıkmaktadırlar. Bu tür kişilerin eğitimini anne ve babaları gerçekleştirmese

dahi, toplumun bazal düzeyi içerisinde eğitim almış gibi olurlar. Yine bunlar içerisinde, eğitime başlama yaşı kırka kadar uzanan yoktur. Bu açıdan, onların her birinin bireysel şartları, yine Hz. Muhammed'in (s.a.v.) durumundan daha iyi görünmektedir.

O hâlde iddiamız şöyledir: Sonucu bakımından Hz. Muhammed'de (s.a.v.) görülen derecede parlak bir başarıyı,[926] Hz. Muhammed'in (s.a.v.) içinden çıktığı toplum gibi kötü şartlarda, toplum ortalamasından ayrı hiçbir eğitim almaksızın ve hatta belki de o toplumun seçkinlerinden daha az eğitim imkânına kavuşarak ortaya koyan tarihi bir şahıs yoktur.

Başarı = son durum (toplum koşulları + bireysel koşullar) formülümüze göre, Hz. Muhammed'den (s.a.v.) daha yüksek bir başarıyı ortaya koyan hiçbir şahıs yoktur. Tarihin hangi parlak şahsiyetini ortaya koysak muhakkak Güneş'in yanındaki lamba gibi kalmaktadır.

Michael H. Hart

Michael H. Hart, *Dünyaya Yön Veren En Etkin 100* ismiyle Türkçeye çevrilen eserinde, birinci sıraya Hz. Muhammed'i (s.a.v.) koymakta oldukça haklıdır.

Bu eserinde ele aldığı şahıslarla ilgili kıstaslarını özetleyecek olursak şu maddeleri zikredebiliriz:

1. İlgili şahıs olmasaydı aynı tarihî olayların olması ihtimalini ele almıştır. Eğer ilgili tarihî şahıs olmadığında aynı olayın başkası tarafından gerçekleştirilmesi mümkün görülüyorsa bu eksi bir puan olarak alınmıştır.[927] Hz. Muhammed (s.a.v.) olmasaydı birçok önemli olay ortaya çıkmayacaktı.[928] Bu etki düzeyinde ilk sırayı almasında etkili olmuş olmalı. Biz zaten bu duruma sıkça atıf yaptık.

926. Bu başarı tek cüzden ibaret değildir. Teorik ve pratik yönü, ayrıca kuşatıcı bir değişimi ifade eder.
927. Hart, *Dünyaya Yön Veren En Etkin 100*, s. 22.
928. Hart, *Dünyaya Yön Veren En Etkin 100*, s. 22.

2. Toplumsal hareket ile kişisel etki arasını ayırmıştır. Örneğin, bunu şöyle ifade ediyor: "Bu duruma çarpıcı bir örnek; Muhammed'in, İslam dininin şekillenmesindeki kişisel etkisinin, İsa'nın Hristiyanlığın şekillenmesi üzerindeki etkisinden çok daha fazla olduğu yolundaki inancım nedeniyle Muhammed'in İsa'dan daha üst sırada olmasıdır."[929]

Hart diyor ki: "O, tarihte hem dinî hem de din dışı alanlarda üstün başarı göstermiş tek kişiydi. Mütevazı kökenlerden gelen Muhammed, dünyanın en büyük dinlerinden birini kurdu ve son derece etkili bir siyasi lider oldu. Bugün ölümünden on üç yüzyıl sonra, etkisinin gücü ve yaygınlığı hâlâ sürmektedir.

Bu kitaptaki insanların çoğunluğu, uygarlık merkezlerinde, kültür düzeyi yüksek ya da büyük siyasal önem taşıyan ulusların üyesi olarak doğmuş ve bu ortamlarda yetiştirilmiş olmanın getirdiği üstünlüğe sahiptir. Muhammed ise 571 yılında Arabistan'ın güneyindeki Mekke şehrinde, o zamanlar ticaret, sanat ve bilimin merkezlerinin çok uzağında olan, dünyanın geri kalmış bir yerinde doğmuştu."[930]

Hart, başka bir yerde şunları kaydediyor: "Peygamberlerinin söylemiyle coşmuş bu bedeviler, bir yüzyılı bulmayan bir savaş dönemi içinde, Hindistan sınırlarından Atlas Okyanusu'na kadar uzanan bir imparatorluk, dünyanın o güne dek gördüğü en büyük imparatorluğu yaratmışlardı. Ordularının fethettiği her yerde, yeni inanca büyük ölçüde yöneliş, eninde sonunda gerçekleşiyordu."[931]

Hart kitabında, şu önemli ifadelere de yer vermektedir: "Önemli tarihsel olayların birçoğu için, kaçınılmaz oldukları ve olayların, yönlendiren siyasal lider olmadan da ortaya çıkacağı söylenebilir. Örneğin, Simon Bolivar hiç yaşamamış olsaydı da Güney Amerika kolonileri muhtemelen özgürlüklerini kazanacaklardı. Ancak, Arap fetihleri hakkında bu söylenemez.

---

929. Hart, *Dünyaya Yön Veren En Etkin 100*, s. 21.
930. Hart, *Dünyaya Yön Veren En Etkin 100*, s. 25.
931. Hart, *Dünyaya Yön Veren En Etkin 100*, s. 27.

Hz. Muhammed'den önce benzeri bir olay görülmemiştir ve fetihlerin onsuz da başarılabilecek olduğuna inanmak için hiçbir neden yoktur.

İnsanlık tarihinde bu olgu ile karşılaştırılabilecek tek fetih, 13. yüzyılda Moğolların, temelde Cengiz Han'ın etkisine bağlı fetihleridir. Ancak yayılma alanı Arapların fetihlerine göre daha geniş olmakla beraber, bu fetihler kalıcı olmadı ve bugün Moğolların yaşamakta olduğu yurt, Cengiz Han öncesi sınırlarına kadar çekildi.[932],[933]

Hart'ın şu itirafı önemlidir: "Dinsel ve din dışı bu etkilerin bu emsalsiz karışımı Muhammed'in, 'insanlık tarihindeki en etkin kişi' unvanını hak ettiğine inanmama yol açmaktadır."[934]

Nihai Yargı

Emile Dermenghem diyor ki: "Müslümanlar, gerçekten büyük bir başarı elde ettiler. Çünkü bu başarıya layıktılar. İslam, dünya tarihinde büyük bir zafer oldu. Çünkü dünyanın muhtaç olduğu bir din getirilmişti."[935]

Leone Caetani diyor ki: "Tarih-i âlemde (dünya tarihinde) hemen bir misline (benzerine) daha tesadüf edilmeyen bu seri vakaların, birçok asır sonra bizde tevlit ettiği (ortaya çıkardığı) hayret, ilk Arap halifelerinin muasırları tarafından daha büyük bir nispetle hissedilmek icap ederdi."[936]

Montgomary Watt diyor ki: "Şimdi, neredeyse hepsi, hatta en büyükleri ona teslim olmuştu. O, olumsuz şartlara rağmen, çoğu kere hata yapma şansı olmaksızın, ama daima erişeceğinden emin olarak hedefine doğru ilerlemişti. Eğer bu olayların tarihen sabit olduğu-

---

932. Yazar, burada sadece siyasi kıyaslama yapmıştır. Biz, diğer sahalarda da karşılaştırmasını önceki sayfalarda yapmıştık.
933. Hart, *Dünyaya Yön Veren En Etkin 100*, s. 29.
934. Hart, *Dünyaya Yön Veren En Etkin 100*, s. 30.
935. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, s. 377.
936. Caetani, *İslam Tarihi*, s. 38.

na ikna edilmemiş olsaydık, kendisiyle alay edilen Mekkeli bir Peygamber'in, kendi şehrine, muzaffer bir fatih olarak yeniden gireceğine çok az kişi inanabilirdi."[937]

Biz böylesi bir başarının, asla o bireysel koşullarda ve o toplumda yetişmiş bir bireyin donanımı ile açıklanamayacağını söylüyor ve "Vahiy ile bilgi almasaydı, bunlar beşer takati ile başarılacak işler değildir." diyoruz.

"Beşer takati ile böylesi bir başarı açıklanabilir." diyen bir muhalifimiz, bize bunun benzerini başaran başka bir beşer göstermelidir. Gösteremediği takdirde, biz iddiamızı yineleyerek diyeceğiz ki bu durum, "Hz. Muhammed'in (s.a.v.) takati" ile açılanamaz.

Watt, *Muhammed Medine'de*, s. 105.

MUCİZE DELİLLERİ

Haberimizi incelerken negatif ispatımızı yaptık. Yani bu haberin yalan olması ile ilgili iki ihtimali, tatmin edici şekilde çürüttüğümüzü düşünüyoruz, elhamdülillah. Kitabın bu bölüme kadar olan kısmı, iman etmek için yeterlidir. Zira, bize gelen haberin yalan olması ihtimalini dışlamış oluyoruz.

Buna rağmen, bir de mucize dediğimiz, haberin doğruluğuna direkt delalet eden delillerimiz vardır. Yani bu deliller, yalan olma ihtimalini dışlamanın ötesinde, direkt haberin doğru oluşuna delil olurlar. Bu tarz i'câz-mucize delillerine özellikle "Fetanet Delilleri" bölümünde de yer verdik. Orada, bunu uyguladığımız kısımların da bizim zihnimizde mucize özelliği taşıdığını unutmamak lazım gelir.

Aslında, "Fetanet Delilleri" bölümünde anlattığımız Nebi'ye (s.a.v.) ait şeylerin bir kısmı, hiçbir insanın marifeti ile açıklanamayacak mucizedir. Bir kısmı ise Nebi (s.a.v.) şartlarında asla başarılamayacak işler olması hasebi ile mucizedir. Zaten hiçbir insanın yapamayacağı türden işler, aynı zamanda Nebi (s.a.v.) şartlarında yapıldığı için katmerli mucizeler hâline gelmektedir.

Burada, "Fetanet Delilleri" adlı bölümünde detaylıca temellendirerek anlattığımız mucizeleri tekrar temellendirmek, kitabı lüzumsuz yere uzatacaktır.

Biz, daha net olması açısından; belagat, gayb haberleri ve hissî mucizeler üzerinden bir anlatım yapacağız burada. O yüzden, mucizelerin sadece bu bölümde yazdıklarımızdan ibaret olduğunu düşünmeyiniz.

Az sayıda örneği, iyice temellendirerek anlatacağız. Zaten akıllı bir insan için delilin sayısı değil, niteliği esastır. Çürütülemeyen tek delil, muhatabı ikna etmeye kâfî gelmelidir. Ancak biz, sayı olarak da burada aktardıklarımızdan çok daha fazla miktarda delile sahibiz, elhamdülillah...

KUR'AN BELAGATİ

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

"Yoksa, 'Onu Muhammed uydurdu.' mu diyorlar? De ki: 'Eğer iddianızda doğru iseniz, o zaman onun misli bir sure de siz getirin bakalım; Allah'tan başka çağırabildiklerinizi de yardımınıza çağırın!"[938]

وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَآءَكُمْ مِنْ دُونِ اللهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

"Kulumuza indirdiğimiz kitaptan dolayı bir şüphe içinde iseniz, onun misli bir sure de siz getirin, Allah'tan başka taptıklarınızı da yardıma çağırın; eğer iddianızda samimi iseniz!"[939]

قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلٰى أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا

"De ki: 'Yemin ederim, bu Kur'an'ın bir mislini ortaya koymak için ins ve cin bir araya gelip birbirine destek olsa dahi onun benzerini ortaya koyamazlar."[940]

---

938. el-Yûnus, 10/38.
939. el-Bakara, 2/23.
940. el-İsrâ, 17/88.

Kur'an'ın böyle bir iddiası vardır. Yûnus suresi 38. ayette göreceğiniz üzere, vahyin Hz. Muhammed (s.a.v.) tarafından uydurulduğu iddiasına cevap verilmiştir. Bakara suresi 23. ayette, Kur'an hakkında şüphenin bununla bitmesi gerektiğinden bahsedilmiş. Ayetlerde, "İsterseniz tek bir kişi olarak değil, birbirinize de destek olarak yapın." vurgusu sıkça yapılmış. Yani, tüm bu ayetlerde haberin direkt doğruluğuna delil kılınmıştır.

Mislini Getirmek

Sık bir hata olarak "misl" kelimesi "benzer" anlamında çevriliyor. "Edebî bir eserin benzeri olamaz. Zaten benzerini yazmaya çalışsanız taklit olacağı için o düzeyde olmaz." gibi itirazlar, genelde buna dayanıyor olmalı.

İtiraz sahibinin haklı olarak ifade ettiği gibi taklit olmaması açısından mislini yapabilmek için bu özgünlük zaruridir. Ancak "misl" Türkçeye, "benzer" kelimesinden ziyade, "denk" anlamıyla çevrilmelidir. Arapçada böyle olduğu gibi Türkçede dahi "Bu, bunun misli değildir." dediğinizde, "Bu, bunun benzeri değildir." demiş olmazsınız. "Bu, bunun dengi değildir." anlamına gelir. "Misli misline denk geldi." derken kastınız benzer olmaları değil, denk olmalarıdır. Aslında talep edilen, benzer olmaktan ziyade denk olmaktır. Allahu a'lem kasıt, "Kur'an'a denk" anlamındadır. Mesela, "Messi'nin misli olsa olsa Ronaldo'dur." derken benzerlik değil, değer açısından denk olmayı kastetmiş olursunuz. Bu, benzerlikten oldukça farklıdır. Zira, mesela Dostoyevski'nin *Suç ve Ceza* adlı romanı, Gogol'ün *Ölü Canlar* romanına benzer olmamasına rağmen, onun mislidir ve hatta ondan daha üstündür. O hâlde muhatabımızın itirazı ortadan kalkmış olur. Onlara, "Kur'an'ın benzerini yapmadan da -hâşâ- ondan daha üstününü yapabilirsiniz." diyerek "Buyurun yapın!" sahasına tekrar girmiş oluruz.

İçeriğin Belagatten Soyutlanması

O hâlde biz, aynen Kur'an'ın davet ettiği gibi "Toplanın yapın!" iddialaşmasında bulunabiliriz. Bırakın bu sözlerin Hz. Mu-

hammed'in (s.a.v.) ağzından çıkmış olmasını, böyle bir eseri, bugünkü kurulların ve profesör heyetlerinin ortaya koymaktan aciz olduğunu belirttik. Bunların hiçbirisi de sanılanın aksine, sadece edebiyatla alakalı hususlar değildir.

Bir metnin kâmil değerlendirmesi eserin içeriği ve sonuçlarından soyutlanamaz. "Ben, Kant'ın *Saf Aklın Eleştirisi* eserine denk bir eser yazdım." diyen birisi, bu iddiasını elbette içerik, etki vb. yönünden de göstermelidir.

Mesela, Goldziher'e ait şu övgüyü düşünün; "Ayete'l-Kürsi, Tanrı'nın mutlak güç ve kuvvetinin herhangi bir dilde yapılabilecek en yüce ifadesidir."[941]

Bu değerlendirme, elbette içerik açısından da incelemeyi zaruri kılacaktır. "Fetanet Delilleri" bölümünde gösterdiğimiz üzere, toplumda yaşanan tüm o değişim, Kur'an'a bağlıydı. Muhatabımızın, Kur'an değerinde bir eser ortaya koyması için eserinden böyle bir başarı beklemek hakkımızdır. Burada muhatabımız; "Belki yüzyıllar sonra benim eserim de aynı etkiyi gösterecektir." gibi bir kaçışa gidemez. Zira Kur'an'ın bahsettiğimiz etkisi elli yıl gibi kısa bir sürede hiçbir şey olan bir toplumdan iki okyanusa ulaşmış bir imparatorluk oluşturmuştu. Bunu bireyleri ve bir toplumu eğiterek başarmıştı.

Eğer mislini getirebiliyorlarsa -ki kimse bunu getirememiştir ve getiremeyecektir- elbette bunu demelidir.

Onların ifadesiyle -hâşâ- "bu yalanın" Hz. Muhammed'e (s.a.v.) kazandırdıklarına baksak O'nu, orta hâlli bir tüccarken koca bir imparatorluğun kurucusu ve milyarlarca insanın, adını anarken "Sallallahu aleyhi ve sellem" dediği bir zat hâline getirmiştir.

Muhataplarımız böyle bir şeyi başarabilecek durumdalarsa onları böyle bir şan ve şereften alıkoyan nedir? Hemen benzerini yazıp onlar da böyle büyük bir şanın ve önderliğin sahibi olsalar ya? Yirmi yılda kendi kitlenizi o eser sayesinde yetiştiriniz. Onlar için hangi iş bundan daha kıymetli ve menfaatlidir? İslam, nasıl ki bu eser sayesinde üç kıtaya hüküm sürdüyse, sizin eseriniz sayesinde şu memleket de belki büyük bir atılım yapar.

---

941. Goldziher, *Klasik Arap Literatürü*, s. 51.

İslam'a ve Kur'an'a saldırmak için harcayacakları enerjiyi, böyle bir eser yazıp kendi kitlelerini oluşturmakta kullanmalarına mâni olan nedir?

Tarih ve insanlar değişti, gibi bir itiraz da makul olmayacaktır. Zira, tarih ve insanlar değişti ise siz de değiştiniz. Sizin imkânlarınız da değişti. Sizin imkânlarınız da Hz. Muhammed'in (s.a.v.) içinde bulunduğu imkânlardan daha iyi. Nebi (s.a.v.) nasıl ki içinde bulunduğu bir topluluğun ferdi ise siz de içinde bulunduğunuz toplumun birer ferdisiniz. O, nasıl içinde yaşadığı toplumu aştıysa, siz de toplumunuzu aşabilirsiniz.

Nasıl ki ümmi bir topluluktan çıkan o şahsın eseri sayesinde Arap toplumu medeniyetin taşıyıcısı durumuna geldiyse, belki sizin eseriniz sayesinde de bu ülke bir anda teknoloji ve felsefe sahasında dünyanın önderi hâline gelir. Sahiden yapabilecekseniz, neden enerjinizi buna harcamıyorsunuz?

Daha bu satırları okurken bile bahane uydurmaya başladınız değil mi? Sizin iddianıza göre; Hz. Muhammed (s.a.v.) bir yetim hâli ile hiçbir destekçisi olmamasına rağmen, Mekke dönemi boyunca eserini yazmaya ve anlatmaya o esere göre şahıslar yetiştirmeye çalışmadı mı?[942] Ayrıca, kavminin tüm önderleri ona karşı değil miydi? O, bahane bulmamıştı, siz neden bahaneler arayasınız? Siz böyle bir çalışma içine giresiniz, çok büyük destekler alacağınıza ben eminim. Demek ki sizin sosyal şartlarınız O'nunkinden çok daha uygun. Siz neden mislini yapmıyorsunuz? Hz. Muhammed (s.a.v.), kavminin üzerinde eğitimi olan bir insan da değildi. Siz, muhtemelen bu toplumun eğitim düzeyinin üzerinde eğitime sahip olduğunuzu düşünüyorsunuz. Şunca büyük eğitiminize ve bir heyetle tüm bunları yapabilecek olmanıza rağmen, neden bu iyiliği kendinize ve ülkenize fazla görüyorsunuz? Hangi daha önemli işiniz, sizi Kur'an'ın mislini yazmaktan alıkoyuyor?

Bakınız; Hz. Muhammed'in (s.a.v.) getirdiklerinin siyasi, askerî, ekonomik, ahlaki ve kültürel pek çok toplumsal atılıma sebep olduğundan bahsettik.

---

942. Bu, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) nübüvvetini kabul etmeyen bir gayrimüslime hitaben yazılmıştır. Elbette bizler, tüm bunları Allah'tan aldığı vahiy sayesinde yaptığına iman etmekteyiz.

Bu toplumun insanlarının ahlakından ve eğitimsizliğinden şikâyet ediyorsunuz ya, azizim ne gerek var; Kur'an misli eserinizi yazıp toplumun ahlakını değiştirin! Bizans ve İran'ı mağlup ettirecek devlet yapısını inşa eden Kur'an'a nazire olsun diye, siz de Çin ve ABD'yi mağlup edeceğimiz eserinizi ortaya koyun! Biliyoruz, yapabilirsiniz(!) Lütfedip daha önemli işlerinizi kenara bıraksanız da şu işe el atsanız ne güzel olurdu(!) Tabii tüm bunları edebi bir kalite ile Türkçe ortaya koyunuz ki okuyan da keyif alsın.

İroni bir yana... Mucize iddiası, üstteki satırlarda gördüğünüz kadar açık ve nettir. Kur'an, "Mislini getirin!" diyor. Söz değil, laf değil, entelektüel gargara değil. İcraat istiyor.

Çağdaşlarının Durumu

Kur'an'ın bu çağrısını, çağdaşları da yapamadılar. Onlar, Kur'an'ın seviyesine yaraşır bir edebî söz ortaya koymak yerine daha meşakkatli işler peşinde koştular. Onlar da muhataplarımız gibi, dengini yapamayacaklarını biliyorlardı. Çağdaşlarını, yıllarca dengini ortaya koymaktan alıkoyan, Kitab'ın ortaya çıkardığı bu muazzam sonuçlar da değildi. Zira bu teklif onlara iletildiğinde, henüz bu başarıların çoğu ortaya çıkmamıştı. Sadece edebî yönü dahi muhataplarını, benzerini ortaya koymaya çalışmak gibi kolay bir yoldansa, savaş gibi meşakkatli, masraflı ve kayıplara sebebiyet verecek bir yola sevk etmeye yetmişti. Denemeye çalışanları ise muazzam bir mağlubiyet bekliyordu.

Bodley diyor ki: "Bu sahte peygamberlerden bir tanesi olan Müseylime'nin çok natıkalı ve güzel konuşmak gibi bir kabiliyeti vardı. İlahi olduklarını iddia ettiği vaizlerden kendisine muakkipler (takipçiler) temin etti, sihir oyunlarıyla kandırdığı başkaları da bunlara eklendi. Bizzat bir tane Kur'an yazdı, fakat bunun değeri sıfırdı. Yalnız insanın ruhunu eserine verişi bakımından bir hususiyet taşır."[943]

943. Bodley, *Hazreti Muhammed*, s. 349. Yazar, "Eserin değeri sıfırdı, aynen ona işaret eden ruhunun kıymetsizliği gibi..." anlamında Müseylime'ye incelikli bir hakaret ediyor.

Zaten, onlar gerçekten mislini ortaya koysaydı, "Sahabenin Tarihi Kaynaklığı" ve "Müşriklerin Sessizliği" bölümlerinde gösterdiğimiz üzere, İslam'ın zayıflayarak yok olması beklenirdi. Bu da onların mukabele edemediği konusunda ikincil bir delildir.

Şiirin Arap Toplumundaki Önemi

Arap toplumu için şiir her şeydir. Muhataplarını böylesine cayduran bu iddia, gerçekten şair bir topluma yönelmişti.

Lesley Hazleton diyor ki: "Şairler, Batılılara göre ne kadar sıra dışı görünseler de yedinci yüzyıl Arabistan'ında Rock yıldızları gibiydiler. Unleri yalnızca yazdıkları ağıtlar ve mersiyelerden gelmiyordu"[944]

Montgomery Watt diyor ki: "Bize garip görünse de şairler, yakın dönemlerde basının yerine getirdiğinden çok da farklı olmayan bir işlevi yerine getiriyordu."[945]

Goldziher diyor ki: "Şair olmak Arap anlayışına göre kâmil insanın sahip olması gereken hasletlerdendir. Yani o, kabilesinin övgüye layık geleneğini bilendir."[946]

Goldziher, başka bir yerde şunları kaydediyor: "Şairin kabiliyetinin, sanat noktayı nazarından değil de başka bir bakış açısından kavrandığı görülmektedir. Birçok amilin de işaret ettiği gibi, bu kabiliyetin tabiatüstü şeylerle irtibatlı olduğu kanaati, Araplar arasında mevcuttur. Şairin, aynı zamanda hem kuşlarla istikbal okuyan ve hem de su kaynaklarını bilen bir kimse olması mânidardır."[947]

Armstrong diyor ki: "Arap yarımadasında bir şair, başka toplumlarda kabilelerin ve kâhinlerin fonksiyonlarını gerçekleştirirdi. Kendilerini kabilenin umutlarına ve arzularına açar, insanlar onların sözlerini duyduklarında, bunların kendi duyguları olduğunu hisse-

944. Hazleton, *İlk Müslüman*, s. 244.
945. Watt, *Hz. Muhammed Peygamber ve Devlet Adamı*, s. 62.
946. Goldziher, *İslam Kültürü Araştırmaları*, c. 1, s. 91.
947. Goldziher, *İslam Kültürü Araştırmaları*, c. 1, s. 90.

derdi. Dolayısıyla şairlerin, Arap dünyasının politik ve sosyal alanlarında büyük önemi vardı."[948]

Yani Arap cahiliyesi de diğer cahiliyelerde sıkça görüldüğü üzere, şiire olağanüstü bir anlam atfediliyordu. Şairlerin, tanrılarla diyalog hâlinde olduğu düşünülüyordu. Bu yüzden de şiire rağbet oldukça yüksekti.

Goldziher diyor ki: "Keza, harp etmek istenilen düşmanlara karşı hicviye söylemek için -zaman zaman pek yüksek bir ücretle- yabancı kabilelerden şair tutmak, bir âdet hâlindeydi."[949]

Goldziher başka bir yerde şunları söylüyor: "Bir şairin hicviyesiyle damgalanmış bir kabilenin mensubu, kabile ismini inkâr etmeye kendisini mecbur eder."[950]

Yine Goldziher şöyle diyor: "Bahire Kabilesi de cimri olmakla teşhir edilme felaketine uğradı. Ve Abbasi devrinin ortasına kadar Bahileliler, şairlerin alaylarına tahammül etmek zorunda kaldılar."[951] Yani bir kabilenin, bir şair tarafından kınanması durumundan söz etmiştir. Burada münafereden bahsetmek lazım; iki kabilenin şairleri karşı karşıya geliyor ve diğer kabileyi tahkir eden şiirler okuyorlar.

Goldziher bununla ilgili olarak diyor ki: "Aynı şekilde bir kabile hakkında münaferattan hep mağlup olarak ayrıldığının söylenebilmesi, mezkûr kabile için çok büyük bir rezalet olarak addediliyordu."[952]

Philip Hitti diyor ki: "Hicaz'da Nahle ve Taif arasında bulunan Ukaz mevkiinde bir çeşit edebî kongre niteliği taşıyan yıllık bir fuar tertiplenir ve edebî mahsullerini teşhir edip tanıtmak ve hırsla peşinde koşulan ilk şeref sırasını almak maksadıyla şair kahramanlar buraya gelirlerdi. Bir şair kendine, ancak burada isim yapabilir; başka hiçbir yerde bu mümkün olmazdı. Ukaz Panayırı İslam öncesi Arabistan'ın bir nevi Fransız akademisi mahiyetini taşımaktaydı."[953]

---

948. Armstrong, *İslam Peygamberinin Biyografisi Hazreti Muhammed*, s. 82.
949. Goldziher, *İslam Kültürü Araştırmaları*, c. 1, s. 92.
950. Goldziher, *İslam Kültürü Araştırmaları*, c. 1, s. 95.
951. Goldziher, *İslam Kültürü Araştırmaları*, c. 1, s. 95.
952. Goldziher, *İslam Kültürü Araştırmaları*, c. 1, s. 104.
953. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, ss. 139-140.

Hitti, şairlerle ilgili başka bir yerde şunları kaydediyor: "Savaşta onun dili, kendi milletinin şecaat ve kahramanlığı kadar tesirli bir rol oynar. Sulh esnasında ateşli hitabeleriyle Ümme nizamına karşı bir tehdit teşkil edebilir. Bugünkü cemiyetlerde, siyasi mücadeleler esnasında bir demagogun attığı nutuk gibi aynı şekilde onun şiirleriyle bir kabile toptan ayağa kaldırabilir. O günlerin bir gazete muhabiri veya gazetecisi gibi... O (şair), umumi efkara hem bir şekil verebiliyor hem de onun sözcüsü durumunda olabiliyordu... Mensubu olduğu cemiyetin kâhini, rehberi, hatibi ve sözcüsü olmaktan ayrı şair aynı zamanda onun tarihçisi ve o cemiyetin sahip olduğu nispette bilginiydi. Bedeviler, akıl ve muhakemeyi şiirle ölçüyorlardı. 'Benim kabileme, süvarilerinin, şairlerinin ve nüfusunun üstünlüğüne meydan okumaya kim cesaret edebilir?' diyerek bir saz şairi el-Ağani de feryat etmektedir... Kabilenin bir tarihçisi ve ilim adamı olarak şair, onun mezhep ve şeceresi ve folkloru hususunda iyi bilgi sahibi olan bir kimse sıfatıyla, yani mezhebinin şeceresini ve folklorunu iyi bilen bir kimse sıfatıyla kabile mensuplarının geçmişte ulaştıkları seviye ve başarılarını tanıyan, haklarına otlaklarına ve sınırlarına aşina bir kimseydi."[954]

Yine Hitti diyor ki: "Tipik Samiler ve Araplar, kendilerine has pek büyük bir sanat geliştirmiş değillerdir. Onlarda sanatkârlık tabiatı tek yoldan tezahür etmiştir. Bu da dildir. Şayet Grekler, meydana getirdikleri heykeller ve mimari ile iftihar ederlerse Araplar kasideleriyle ve İbraniler ise insanın iç duygularını en ince bir şekilde ifade eden sanat olan ilahileriyle, yani mezmurlarıyla övünürler. Arapça bir vecizede şöyle söylenir: İnsanın güzelliği, onun belagatinde toplanmıştır... Bundan dolayı Kur'an-ı Kerim'in terkibi ve i'câzlarla dolu üslubunu Müslümanlar, dinlerinin hak dini olduğu konusunda en kuvvetli delil olarak öne sürmüşlerdir. İslam'ın muvaffak ve muzaffer olması, bir dereceye kadar dilin zaferi, daha doğrusu bir kitabın, yani Kur'an-ı Kerim'in zaferiydi."[955]

Türkiye'de şiir, bu konumda değildir; bunu herkes kabul edecektir. Oysa insanlar, toplumda değerli görülen şeylere doğru mey-

954. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, s. 141.
955. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, s. 136.

lederler. Mesela, bugün tercih edilen ve herkesin istediği meslekler bakarsanız, genelde çok saygı duyulan ve para kazandıran işler olduğunu fark edersiniz. O hâlde o toplumda, daha zeki bireylerin şair olmak için çaba harcamalarının, bizim toplumumuza göre çok daha doğal olduğunu fark edeceksiniz. Yani şiirin ve şairin, bizdekinden çok daha fazla ve daha önemli olduğu rahatça anlaşılabilir.

Arapçanın Şiire Uygunluğu

Kur'an mucizesini şiiri gerçekten baş tacı eden bir toplumun içerisinden çıkarmıştır. Ayrıca bu toplumun dili de şiire oldukça müsaitti.

Maxime Rodinson diyor ki: "Arapça, belki de tüm diller arasında spontane şiirin gelişimi için en uygunudur. Geniş bir kelime haznesine sahiptir. Telaffuz benzerlikleri, kelimelerin uyaklanması için çok geniş bir seçim şansı verir."[956]

Hazleton diyor ki: "Arapça, öylesine müziksi bir dildi ki en ünlü şairlerin işini dahi sıradanmış gibi gösterirdi."[957]

Margoliouth diyor ki: "Başka hiçbir millette, Araplarınki kadar süslü bir şiir ve etkileyici bir dil yoktur."[958]

Philip Hitti diyor ki: "Edebî sanatlara karşı belki de hiçbir millet, Araplar kadar heyecanlı takdir tezahürlerine sahip değildir ve hiçbir halk zümresi, yazılı yahut sözlü hitap yoluyla onlar kadar tahrik edilemez. Hemen hemen hiçbir dil, onu kullananların şuurları üzerinde, Arapça kadar mukavemet edilemeyen bir tesir kudretine sahip değildir."[959]

Hitti, bir başka yerde şunları kaydetmektedir: "Bedevilerin şiir tutkusu, onların kültürel bir servetidir. Edebiyatların çoğunda ol-

956. Rodinson, *Muhammed*, s. 126.
957. Hazleton, *İlk Müslüman*, s. 131.
958. Margoliouth, *Muhammed ve İslam'ın Yükselişi*, s. 22.
959. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, s. 135.

duğu gibi Arap edebiyatı da bir şiir patlamasıyla mevcudiyet alanına çıkmıştı."[960]

Yine Hitti diyor ki: "Kuvvetli canlı bir ses olan bu kitap, daha çok yüksek sesli okununca bir mana ifade eder ve gerçek kıymetini anlayabilmek için Arapça metninden dinlemek mecburiyeti vardır. Onun ahenk ve kafiyesinde belagat ve açıklığından, mevcut kuvvet ve tesirden, herhangi bir dile tercümesinin yapılması hâlinde en ufak bir zerre bile kalmaz... İcra ettiği dinî tesir, gerçeğin sadece bir yönüdür. Müslümanlar tarafından ilahiyat, hukuk ve ilim pek çok sahada kullanılmıştır... Ancak onun sayesindedir ki Roman dillerinde olduğunun aksine; Arapça konuşan milletlerin çeşitli diyalektlerinin, birbirinden ayrı ve farklı diller hâline gelemedikleri gerçeğini kavrayacak olursak onun edebî atağındaki nüfuz ve tesirini daha iyi takdir edebiliriz... Çünkü Kur'an-ı Kerim'in örneklik ettiği klasik dil, pek sıkı bir şekilde titizlikle öğretilip kullanılır. Hz. Muhammed'in sağlığında, birinci sınıf bir neşir kitap mevcut değildi. Kur'an-ı Kerim, en eski ve o devirden itibaren örnekliği kabul edilmiş neşir kitaptır. Onun secili metni, yani kafiyeli nesir bugün bile muhafazakâr bütün Arapça yazan ediplerin şuurla taklit etmeye çalıştığı en mükemmel bir örneği teşkil eder."[961]

Kur'an'daki Müzikal Tını

Kur'anın mislinin olabileceğini iddia eden muarızımıza şöyle hitap edebiliriz:

"Önceki sayfalarımızda, olması gereken özelliklerini ve toplumda oluşturması gereken değişikliği anlattığımız Kur'an'ın misli(!) olan kitabınızın, en azından Türkçe olarak bir Mehmet Akif Ersoy düzeyinin üzerinde şiir kalitesi ile yazmanızı bekleyeceğiz. Mesela, şiirinizi Çanakkale şiiri ile edebî kalite açısından kıyaslayıp "Bu daha iyidir, ya da bunun mislidir." demeliyiz."

960. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, s. 137.
961. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, s. 181.

Kur'an pedagojik, askeri, siyasi, iktisadi, ahlaki ve felsefi olarak daha önce başarılamamış şeyleri başaran bir kitap olduğu için hepsinin dahil olduğu bir profesörler heyeti kurabilirsiniz. "O zaman biz şiirden ne anlarız yahu?" derseniz, merhametsiz olsak "Kırk yaşından sonra Hz. Muhammed (s.a.v.) size göre bir anda nasıl şiirden anlar hâle geldi ise siz de toplaşıp yazın!" diyebiliriz, ama gene de biraz merhametli davranarak heyetinize, şairler almanıza da müsaade edelim. Heyetinize üç beş şair alın da yazdığınız eser, en azından Çanakkale şiirinin üzerinde bir edebî kaliteye sahip olsun. Şunu da talep etmemiz bir fazlalık olur mu, bilemiyorum; üslubu öyle bir tınıya sahip olsun ki, onu dinleyen yabancılar bile müzikalitesinden etkilensin ve hatta bundan dolayı sizin fikirlerinize angaje olsun. Bununla ilgili, sosyal medyadaki sokak röportajları ve deneylerinde güzel örnekler vardır, izleyebilirsiniz.

Birkaç örnek videoyu dipnota bırakıyorum.[962]

Bu bağlamda Muhammed Hamidullah'ın şu anısı ilginçtir:

"Fransız müzisyen Abdullah Giles Gilbert'in, Kur'an'daki müzikalite hakkındaki bir görüşünü özetleyebilirim. Gilbert'i ilk olarak İstanbul Üniversitesi'nde çalışırken tanıdım. Turist olarak geldiği İstanbul'da, zaman zaman Kur'an'ın tilavet edildiği kimi toplantılara katılırdı. Okunan metnin şiir değil de düzyazı olduğunu öğrendiğinde öylesine heyecanlanmıştı ki sonunda Müslüman olmuştu. Dünyanın bütün dillerinde şiirler mevcuttur, ama hiçbir yerde düzyazıda ritim olmaz. Kur'an, bunun tek istisnasıdır. Öyle ki Kur'an okurken ondan sadece bir kelime değil, bir harf çıkarılacak olsa, tıpkı bir şiir dizisinde olduğu gibi kulak tırmalayıcı olacaktır. Bu söylediklerini çok anlamasam da ona hayran kalmıştım. Bir gün üniversitede beni ziyarete geldi. Oldukça üzüntülü ve sinirliydi.

Bana:

'Atalarımızın, Kur'an'ın kimi bölümlerini kaybettiğini düşünüyorum.' dedi. Ben:

'Nasıl olur?' diye sorunca, cevaben dedi ki:

---

962. https://www.youtube.com/watch?v=q-CmJpwOJK4 (Son erişim: 28.05.2022).

'Nasr suresinin ikinci ayetini şöyle okuyorlar; (Yedhulune fi dinillahi efvaca). Ve burada duruyorlar. Böyle bir okuma, müzikalite açısından imkânsızdır. Allah'ın sözü böyle olamaz. Bana bir şeyler eksikmiş gibi geliyor.'

Ben de:

'Hayır, bu böyle okunmaz! Şöyle okumak lazım; (Yedhulune fi dinillahi efvacen fesebbih). Sonra da nefes alıp ayeti tekrar baştan sona okumak gerekir.' dedim.

Gilbert büsbütün hayrete kapılarak dedi ki:

'Gerçekten öyle mi? Hakikaten senin okuduğun gibi ise işte o zaman tamam oldu. Şimdi inancımı tazeliyorum.'

Hemen hatırlatayım; bu sure okunurken "efvacen" kelimesi üzerinde durulmaması gerektiğine dair işaret vardır. Müzikalite olmasa bile cümle tamamlanmış olmazdı ve şart cümlesi yarım kalmış olurdu."[963]

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Vahyinden Önce Şiirle İlişkisi

Hz. Muhammed (s.a.v.) gerçekten de şiirle hiç ilgilenmemişti. Kırk yaşından evvel şiirle ilgilendiğine dair tek bir delil dahi yoktur. Hatta nazmedilmiş şiirleri okuyamıyordu bile. Zira, bu dahi bir şiir kulağı ister. Şiirle ilgilenen kişi, kafiyenin bir kelime ile bozulduğunu fark eder. Oysa Nebi (s.a.v.), şiirle hiç ilgilenmiyordu.

Sahabiler savaş esnasında sadece iki dizelik bir şiir okuyor, Nebi (s.a.v.) bunu tekrar ederken hata ediyor. Böylece okuduğu şiirin belagati çok daha düşük bir hâle geliyor. Bunun üzerine Hz. Ebubekir, "Vallahi, senin Allah'ın Rasulü olduğuna yemin ederim..." dedikten sonra, "Biz O'na şiir öğretmedik; zaten O'na yaraşmazdı da."[964] ayetini okuyor.

Şiirdeki belagatin nasıl düştüğünün görülebilmesi açısından, iki farklı okunuşu da aşağıya ekliyorum.

---

963. Hamidullah, *Kur'an Kerim Tarihi*, s. 101.
964. el-Yâsîn, 36/69.

Şiirin orijinali:

اَللّٰهُمَّ إِلاَّ خَيْرُ الآخِرَهْ
فَاغْفِرْ لِلأَنْصَارِ وَالْمُهَاجِرَهْ

Allahumme illa hayru'l-ahirah,
Fağfir li'l-ensari ve'l-muhacirah

Nebi'nin (s.a.v.) okuduğu:

لَا خَيْرَ إِلاَّ خَيْرُ الآخِرَهْ
فَاغْفِرْ لِلْمُهَاجِرَهْ وَالأَنْصَارِ

La hayra illa hayru'l-ahira,
Fağfir li'l-muhacirati ve'l-ensar

Sesli okursanız, Arapça bilmeseniz dahi şiirde ortaya çıkan tını düşüklüğünü fark edebilirsiniz.

Margoliouth, Hz. Peygamber'in şiire yatkınlığının olmamasıyla alakalı şunları kaydetmektedir: "O, eğitim olarak bildiğimiz şeyi kesin olarak almamıştır. İlerde de görüleceği gibi, onun çocukken birçok Mekkeli biliyor olsa da okuma yazma eğitimi almadığı açıktır... Diğer Arap güzel sanatı olan şiire karşı ise kesinlikle bir kulağı yoktu. Dolayısıyla kabile nağmelerini kalpten öğrenmeyi içeren eğitim şeklinden de geri kaldığı sonucunu çıkarabiliriz."[965]

Maxime Rodinson diyor ki: "Günlük hayatında hiç de belagat sahibi değildi. Ama kısa bir dönem boyunca hayranlık verici şiirlerle dolu metinler çekip çıkardı bilinçaltından."[966]

Bir Müslüman olarak biz, elbette rahatlıkla Kur'an'ın, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) marifeti ile değil, vahiyle açıklanacağını söyleyeceğiz. Ancak Rodinson'un "bilinçaltı" sözü çok ilginçtir. Ne demek

965. Margoliouth, *Muhammed ve İslam'ın Yükselişi*, s. 68.
966. Rodinson, *Muhammed*, s. 355.

bilinçaltından kırk yaşında şiir yazmaya başlamak! Hem de ilk vahiyde görüldüğü gibi bundan korkmak! Bu satırlar işin esası "Bu anlaşılır bir durum değildir. Ben müphem bir atıfla bunun içinden çıkmak istiyorum." demek gibidir. Bu tavrı "Haber İnşası" bölümümüzde, "anlaşılmazlık perdesinin arkasına atmak" olarak tanımlamıştık.

İ'câz İddiası

Armstrong diyor ki: "Muhammed'in düşmanlarının hiçbirinin, vahiylerin sahte olduğunu iddia etmemesi ilginçtir. Açıklayamadıkları bir şeylerin olduğu belliydi."[967]

Allah Teâlâ sürekli delilini pekiştirmiştir. Nitelikleri felsefe, iktisat, ahlak ve pedagoji içeren ve biçimi şiirsel olan bir kitabı; medeniyet oluşturamamış bir toplumdan çıkan ve toplumunun üzerinde eğitimi olmayan, şiirle işi olmayan Nebi (s.a.v.) ile göndererek müminlerin kalbinde zerre kadar şüphe bırakmamıştır. Elhamdülillah.

"Giriş" bölümünde yaptığımız tasnifte işaret ettiğimiz gibi "Hiçbir insan yapamaz." cinsinden bir mucize ile Kur'an'ı gönderen âlemlerin Rabbi, bunu "Vahiy öncesinde toplumun üzerinde eğitimi olmayan, şiirle ilgilenmeyen nebisi" ile göndererek katmerlendirmiştir. Onun beceri ve birikimleri ile nasıl açıklanabilir bu kitap? Bu olağan bir durum mudur? Âdete uygun mudur? Yoksa harikulâde bir durum mudur?

فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ

"Kur'an'ın veya on suresinin benzerini getiremediniz; bir suresinin benzerini de asla getiremeyeceksiniz. O hâlde yakıtı insanlar ile taşlar olan ve kâfirler için hazırlanmış bulunan ateşten korkun!"[968]

---

967. Armstrong, *İslam Peygamberinin Biyografisi Hazreti Muhammed*, s. 180.
968. el-Bakara, 2/24.

En nihayetinde Kur'an ve biz müminler, muhataplarımızdan, "süslenmiş bahaneler" talep etmiyor, icraat talep ediyoruz. Burada muhatapların; "İstesek, toplanıp yaparız." sözleri şuna benzer: Hararetli bir basketbol tartışmasında; "Ben üç atış yapsam, hepsi de basket olur." diyen adamın hâli gibidir. Muhatabı ona, "Yap hadi görelim!" der. Ancak o, "Atarım da zemin şöyle, pota böyle..." derse iddiası çürümüş olur. Zira böyle bir hararetli tartışmada, "Ben de yaparım." diyen kişi yapmazsa, yapamayacağını ispat etmiş olur. O basketi atmadıkça, muhatabınız sizi aciz duruma düşürmüş olacaktır.

Bu yüzden ayet-i celile, sıkça çevrildiği üzere; "yapamıyorsanız, yapamadıysanız" şeklinde gelmemiştir. فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا ifadesinin doğru çevirisi, "yapmadıysanız" şeklindedir. Zira ilkinde, "denemedim" bahanesi öne sürülebilirken ikincisinde öne sürülemez. Zira böyle bir niza ve tartışma ortamında "yapmamak", "yapamamak" anlamına gelir. Eğer bu mucize değilse, dünyada mucize diye bir şey yoktur. Zira ben, gözlerimden çıkan ışıkla bir ağacı yaksam dahi, muhatap bunun mucize olması iddiasına, "Ben de yaparım, ama denemiyorum." diye itiraz edebilir. Basireti olan, buradaki aciz bırakma olgusunu anlar.

Günümüzde bu iddialaşmaya gösterilen tavır, Kur'an'ın, 1400 yıl öncesindeki tavırları tasvir etmesi açısından da ayrıca ilginçtir. Kur'an'ın muhataplarının bin yılı aşkın zamandır değişmeyen tavırlarına bu işareti dahi mucizevi sayılabilir.

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هَٰذَا إِنْ هَٰذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ

"Kendilerine ayetlerimiz okunduğunda, 'Duyduk, duyduk! İstesek elbette bunun benzerini biz de söyleriz, bu eskilerin masallarından başka bir şey değil!' dediler."[969]

Dediler ancak yapmadılar, yapamadılar.

Annemarie Schimmel diyor ki: "Araplar ne kadar beliğ ve muhteşem, şiirleri de ne kadar mükemmel olursa olsun, onlar için bile Kur'an'la kıyaslanabilecek bir vahiy getirmek imkânsızdı."[970]

---

969. el-Enfal, 8/31.

970. Schimmel, *Hz. Muhammed*, s. 23.

GAYB HABERLERİ

Burada delil olarak öne süreceklerimiz, bu anlamda zamanın üç çizgisinde yer alan delillerdir.

Geleceğe Dair Gayb Haberleri

Burada Nebi (s.a.v.) gelecekten haber vermiş ve söylediği gibi çıkmıştır. Bunun güzel örneklerinden birisi olan Rum suresini müstakil bir bölüm olarak anlatacağız.

1) Kur'an'ı iyice okuyan birisi, Kur'an'ın, sürekli bir iddialaşma hâlinde olduğunu görecektir. Kâfirlerin güçlerinden ve güçleri sebebiyle böbürlenmelerinden dem vurarak "güçlü ve zengin" olmanın bir anlam ifade etmeyeceğini, bunun bir imtihan olduğunu aktarırken devamlı surette, "Mağlup olacaksınız, dünya ve ahirette yenileceksiniz." vurgusu yaptığını göreceksiniz. Oysa zahirî durum -özellikle Mekki surelerde- fazlasıyla müminler aleyhinedir. Dışarıdan bakan kimse, böyle bir durumda bu tahminleri yapmayacaktır. Bazen muayyen muhatapların dünyadaki akıbetlerinin çok kötü olacağı ile ilgili söylemlerde bulunur ve bunlar çıkar. Bu bağlamdaki ayetlerin arka planını, "Fetanet Delilleri" bölümünde "Askerî Başanlar" alt başlığı içerisinde aktarmıştık. Bu anlamda sayısız örnek bulunabilir. Birkaç tanesini zikredelim.

وَإِنْ يُرِيدُوا أَنْ يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ حَسْبَكَ اللَّهُ هُوَ الَّذِي
أَيَّدَكَ بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ

"Seni oyuna getirmeye kalkışırlarsa, kuşkusuz Allah sana yeter; yardımıyla ve müminlerle seni destekleyen odur."[971]

"Fetanet Delilleri"nde Kadı Abdülcebbar'dan naklettiğimiz üzere, bu vaat yerine geliyor ve onlar Hz. Muhammed'e (s.a.v.) zarar veremiyorlardı. Tüm müşriklere meydan okunuyordu, ancak Allah O'na vadettiği gibi yetiyordu. Sadece müşriklere meydan oku-

971. el-Enfâl, 8/62.

makla kalmıyor, tek destekçisi olan müminlere de "Siz O'na yardım etmeseniz de, ben yardım edeceğim." diyordu.

إِلاَّ تَنصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُواْ ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لاَ تَحْزَنْ إِنَّ اللهَ مَعَنَا فَأَنزَلَ اللهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَّمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُواْ السُّفْلَى وَكَلِمَةُ اللهِ هِيَ الْعُلْيَا وَاللهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

"O'na (Muhammed'e) yardım etmezseniz, bilin ki, inkâr edenler O'nu Mekke'den çıkardıklarında mağarada bulunan iki kişiden biri olarak Allah O'na yardım etmişti. Arkadaşına (Ebubekir'e); 'Üzülme, Allah bizimledir.' diyordu. Allah da O'na güven vermiş, görmediğiniz askerlerle O'nu desteklemiş, inkâr edenlerin sözünü alçaltmıştı. Ancak Allah'ın sözü yücedir. Allah güçlüdür, hakîmdir."[972]

Düşmanları, düşmanlık yapmak için kamçılanmasına ve dostlarına; "Siz olmasanız da ben yardım edeceğim." mealinde hitap edilmesine rağmen Allah, gerçekten O'nu yalnız bırakmıyordu.

أَمْ حَسِبْتُمْ أَن تَدْخُلُواْ الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُم مَّثَلُ الَّذِينَ خَلَوْاْ مِن قَبْلِكُم مَّسَّتْهُمُ الْبَأْسَاء وَالضَّرَّاء وَزُلْزِلُواْ حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُواْ مَعَهُ مَتَى نَصْرُ اللهِ أَلا إِنَّ نَصْرَ اللهِ قَرِيبٌ

"Sizden önce gelenlerin durumu sizin başınıza gelmeden cennete gireceğinizi mi zannettiniz? Peygamber ve O'nunla beraber müminler: 'Allah'ın yardımı ne zaman?' diyecek kadar darlığa ve zorluğa uğramışlar ve sarsılmışlardı. İyi bilin ki Allah'ın yardımı şüphesiz yakındır."[973]

Örneğin, bu ayet hem baskıya karşı sabrı telkini ile kötü duruma işaret ediyor. Hem de bu kötü durumdaki vaadi gösteriyor. Allah (c.c.) vadediyor, bu vaat aşağıdaki ayette görüldüğü üzere gerçekleşiyordu.

---

972. et-Tevbe, 9/40.
973. el-Bakara, 2/214.

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا
فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا

"Allah'ın yardımı ve zafer günü gelip insanların, Allah'ın dinine akın akın girdiklerini görünce, Rabbini överek tesbih et; ondan bağışlama dile, çünkü O, tövbeleri daima kabul edendir."[974]

Mekke'deki bu zayıf azınlığın ezilen mensupları, "Fetanet Delilleri"nde anlattığımız üzere; koca koca ülkelere valiler oluyorlar, soyluların görüşebilmek için kapılarında bekledikleri insanlar hâline geliyorlar.

وَأُخْرَىٰ تُحِبُّونَهَا نَصْرٌ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ

"Ve seveceğiniz bir başka (nimet) daha var: Allah'tan yardım ve zafer (nusret) ve yakın bir fetih. Müminleri müjdele."[975]

Allah, müminleri müjdeliyordu. Müjde, yerine geliyordu.

Örnekler artırılabilir. Dileyen, bu nazarla Kur'an'ı bir defa okusun. Direkt mesajlar ve buna işaret eden kıssa anlatılarının çokluğunu kendisi müşahede edecektir.

Bu yüzden Hendek Savaşı sıkıştığında münafıklar, "Muhammed, adamlarına Iran'ı ve Bizans'ı vadediyor, ama biz şu an korkumuzdan tuvalete gidemiyoruz." şeklinde dalga geçiyorlardı.

Özellikle Mekki sureleri, bu bakış açısı ve atmosferi ile beraber hayal ederseniz, dudaklarınızı uçuklatacak kadar çok, böyle vurgu olduğunu göreceksiniz.

2) Rasûlullah (s.a.v.) kıyametin alametlerinden soran bir kişiye cevaben, "(Onun alameti), ayağı çıplak, giyimsiz, fakir koyun çobanlarının yüksek bina yapmada birbirleriyle yarışmalarını görmendir."[976] buyurur.

"Bugün Dubai'deki Burç Halife, 828 metreyle dünyanın en yüksek insan yapımı binadır. Tamamlandıktan kısa bir süre sonra Suudi

974. en-Nasr, 110/1-3.
975. es-Saff, 61/13.
976. Buhari, "Fiten", 25; Ahmed b. Hanbel, "Müsned", 2. cilt, 313.

Arabistan'dan başka bir aile, daha büyüğü olan bin metrelik kraliyet kulesini Cidde Kulesi'ni inşa edeceklerini ilan etmişlerdir. Nitekim görmekteyiz ki, kim daha yüksek binayı inşa edecek, diye birbirleriyle yarışmaktadırlar. Dikkat edilmesi gereken şey şudur ki, bölge insanlarının elli altmış sene evveline kadar doğru düzgün evleri dahi yoktu. Hatta birçoğu, hâlâ bedevi idiler ve çadırlarda yaşıyorlardı. 20. asırda, petrolün keşfiyle beraber bölgenin dönüşümü başlamış oldu. Eğer petrol olmasaydı, belki de bölge hâlâ Kur'an'ın nazil olduğu dönemdeki gibi çorak bir çöl arazisi olarak kalacaktı."[977]

Ben şunu ekleyeyim; hadisleri uydurma saysanız dahi, bu hadisin, o dönemde, mucize olsun diye uydurulmuş olması mümkün değildir. Böyle bir yarışın, hadislerin derlendiği dönemde tahayyülü bile mümkün değildi. Bu, ancak bugün anlaşılabilir bir mucizedir.

Genelde bu bölümde, i'câz iddiasında bulunduğum hadisleri seçtim. İtiraz edilebilmesini engellemek için mucizeliği, halk arasında bilinen meşhur hadis kitaplarının oluştuğu dönemden sonra ortaya çıkan hadisleri seçtim.

3) Rasûlullah (s.a.v.) dedi ki:

"Az kaldı ki milletler, yemek yiyen bir topluluğun birbirlerini yemek sofrasına çağırdıkları gibi sizin başınızda çağrışacaklar."

Oradakilerden birisi sordu:

"Bu, bizim az olmamızdan mı kaynaklanacak?"

Rasûlullah (s.a.v.) dedi ki:

"Hayır, siz o zaman, çok olacaksınız. Fakat, selin üzerindeki çer çöp ve köpük gibi değersiz olacaksınız. Allah, heybetinizi düşmanın kalbinden çıkaracak ve sizin kalbinize bir zafiyet koyacak."

Oradakilerden birisi dedi ki:

"Bu zafiyet nedir ya Rasûlullah?"

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"Bu zafiyet, dünya sevgisi ve ölüm korkusudur."[978]

---

977. Tzortzis, *Hakikatin İzinde*, s. 358.

978. Müsned, 2/359, 7297; Ebu Davud, "Melâhim", 5.

Bu hadis, bizce sahihtir ve hadis kriterlerine uymaktadır. Ancak hadisleri uydurma sayan birisi için dahi bu hadis, en geç hicri 241 yılında uydurulmuş olabilir. Zira hadis, Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ve sonraki kaynaklarda geçmektedir.

Bu hadis, bugün bizim için oldukça anlaşılırdır. Oysa İslam, Hristiyanlıktan farklı olarak muzaffer bir şekilde başlamıştır. 240 yılına kadar Müslümanlar doğru düzgün bir mağlubiyet görmedikleri gibi, genelde dış coğrafyalarda savaşmışlardır. Oysa hadis, oldukça açık bir ifade ile:

a) Birden fazla milletin saldırısına uğranılacağını göstermektedir. Mesela, Moğol istilası dahi bu hadisi tam açıklamaz. Milletler (Umem الْأُمَمُ) ifadesi...

b) Savaşın İslam coğrafyasında olacağını göstermektedir. "Sofraya çağırma" tabiri buna işaret etmektedir. Dış coğrafyada yenilme için kullanılması beklenmez.

c) O gün Müslümanların sayısı az değil, çok olacaktır. Bu durum, bugün gerçekten kolaylıkla anlaşılmaktadır. Nüfus, eskiden bugün olduğu gibi sürekli artan bir şey değildi. Bu açı da önemlidir.

Bu hadisi, Müslümanların son iki yüz yıla kadar anlaması gerçekten güçtür. Pek çok şekilde aratmama rağmen, geniş bir şerhine ulaşamamam da bu duruma işaret edecektir. Zira, Napolyon'un Mısır'ı işgalinden bugüne kadar olan süreç hariç, Müslüman coğrafyası Moğol istilası, Endülüs'ün işgali dışında, dikkat çekici bir işgal görmüş değildir. Hem Moğol istilasında hem de Endülüs'ün işgalinde, işgalcilerin tek millet olması hadisin buna işareti ihtimalini düşürmektedir. Çünkü "milletler" ifadesi çoğuldur. Gerçi hadis, Moğol istilasına ya da Endülüs'ün işgaline işaret ediyor olsa dahi mucizevi olmaya devam edecektir. Zira bunlar da hadisin kitaplarda görüldüğü hicri 240 yılından sonra vuku bulmuştur.

Ancak bu hadis, bizim için o kadar anlaşılır durumdadır ki, daha önce hiçbir zaman böylesine anlaşılır olmadı. Osmanlı, yıkılış devresine girinceye kadar, İslam coğrafyası farklı milletler tarafından işgal edilmedi. Milletlerin, aç kurtlar gibi birbirini çağırdığı bir

sofraya benzemedi. Sömürgeciliğin gerçekten hızlandığı dönemde, İslam coğrafyasının nasıl paylaşıldığı malumdur. Bugün bir dünya haritasında Batı'nın sömürgeleştirdiği topraklarda cetvelle çizilmiş düz çizgilerle oluşan sınırlar herkesçe bilinmektedir.

4) Rasûlullah (s.a.v.) meşhur hadisinde Ammar b. Yasir'e; "Ey Ammar, müjdeler olsun sana seni bâği (isyan etmiş) olan bir grup öldürecek!" buyurmuştur.

Hadisi, eserinde inceleyen Ebu'l-Hasen en-Nedvi diyor ki: "Hadis sahihtir; Buhari ve Müslim tarafından rivayet edilmiştir. (O), Hz. Muaviye ve yandaşlarına karşı savaşırken Sıffin Vakası'nda şehit oldu." İmam Nevevi diyor ki: "Bu hadiste, Peygamber'in çok açık olan bazı mucizeleri vardır. Şöyle sıralanabilir:

a) Ammar b. Yasir'in öldürüleceği (O, hastalık gibi doğal sebeplerle de ölebilirdi.)

b) Onu öldürecek kişilerin Müslüman kişiler olacağı (Yani, daha önceden, bir kâfir tarafından da öldürülebilirdi.)

c) Bu kişilerin, devlete karşı gelen bâği hükmünde olacağı.

d) Ashabın arasında bir savaşın çıkacağı.

e) Ashabın, iki ayrı gruba ayrılacakları ve iki gruptan birisinin bâği konumunda olacağı."[979]

Bu rivayet, hadisleri kabul etmeyen birisi için dahi güvenilirdir. Zira, iki grup birbiriyle savaşıyor olmasına rağmen, hadisin içeriği bir grubun direkt aleyhinedir ve aleyhine olan grup dahi hadisin uydurulduğunu iddia etmemiştir.

"Ammâr'ın öldürülmesi üzerine, Muaviye b. Ebu Süfyan'ın ordusunda büyük bir karışıklık çıktı. Onun, "asi bir topluluk" tarafından öldürüleceğine dair hadis-i şerifi hatırlayarak endişeye kapılanlar arasında bulunan Amr b. Âs, büyük bir üzüntüyle, böyle bir olayı görmektense, yirmi yıl önce ölmüş olmayı tercih ettiğini söyleyince Muaviye, "Onu biz öldürmedik, onu buraya getirenler öldürdü." diyerek Amr'ı teselli etmeye çalıştı."[980]

---

979. Ebu'l-Hasen en-Nedvi, *Peygamberimizin Geleceğe Yönelik Haberleri*, s. 77.
980. https://islamansiklopedisi.org.tr/ammar-b-yasir

O hâlde savaşan iki grubun, üzerinde ittifak ettiği bu rivayetin o toplumda bilindiğini ve doğru olduğunu kolayca anlayabiliriz.

Bu tarz geleceğe yönelik mucizevi haberlerle ilgili koca koca eserler vardır. Biz sadece birkaç örnek serdediyoruz.

5) Efendimiz (s.a.v.), "Medine'ye deccal ve veba hastalığı girecekmeyecek."[981] buyurmuştur. Hadis sahihtir.

Ebu'l-Hasen en-Nedvi diyor ki: "Zira Peygamber Efendimizin (s.a.v.) bu sözü sarf ettiği zamandan günümüze kadar veba hastalığı Medine'ye girmemiştir. Bu hadiste, Peygamber Efendimizin (s.a.v.) bir mucizesi vardır. Çünkü Allah'tan başka hiç kimse, vebanın herhangi bir şehre kati suretle giremeyeceğini bilemez."

Burada hadisin -hâşâ- uydurulduğu söylense dahi ondan sonraki dönem için mucizevi olmaya devam edecektir.

6) Başka bir hadiste: "Ayakkabıları kıldan bir kavimle savaşmadıkça kıyamet kopmaz. Siz, yüzleri kılıflı kalkanlar gibi, gözleri küçük, burunları yassı olan bir kavimle savaşmadıkça kıyamet kopmaz."[982]

Bakınız, bu hadis ilginçtir. Turan Dursun ve okuyucusu olan günümüz sosyal medya ateistleri, buradan İslam'a saldırmaya çalışmışlardır. Hatta Turan Dursun, bu hadisi anlattığı bölüm başlığını -ne alaka ise- "Türkler isteseler de Müslüman olamazlar." diye koymuştur. Hadisin neresinden bu anlam çıkıyor, orası muamma. Zira bu hadis, emir değil haberdir. Yani, "Savaşın!" değil, "Savaşılacak." demektir.

Bizce bundan da öte, bilakis bu hadis bir mucizedir. Tarih boyunca çok âlim tarafından işaret olunan grubun, Türkler olduğu düşünülmüştür. Eğer Türkler bağlamında ise zaten haber doğru çıkmıştır. Çünkü Müslüman olmayan Türklerle Araplar arasında daha önceden olan savaşlar, bu haberin doğru çıkması anlamına gelmektedir. Ancak bizce hadis, Türklere işaret etmemektedir. Bunun sebebini şöyle izah edebiliriz:

---

981. Buhari, "Kitâbu Fedâili'l-Medine", 4/95 (1880); Müslim, "Kitâbü'l-Hac", 2/1005; Muvatta, "Kitâbü'l-Câmi", 2/890.

982. Buhari, "Cihad", 95, 96, "Menâkıb", 25; Müslim, "Fiten", 62, (2912).

"Türkler sizi bıraktıkça, siz de onları bırakın (onlarla savaşmayın)!" Bu hadisi, Taberani ve Ebu Ya'la nakletmiştir. Eğer bu bağlamda, Türkler bu şekilde ele alındıysa ilk hadisin bizce sayılan vasıflarını tamamıyla taşıyan Moğollar olma ihtimali çok daha güçlüdür. Zira Türklerle ilgili, haberden ziyade direkt emir vardır; "Savaşmayın!" şeklinde. O hâlde, "Savaşacaksınız." haberinin anlaşılması zorlaşacaktır. Oysa bu "Savaşacaksınız." haberi, bahsedilen niteliklere uygun olan Moğollara hamledildiğinde, metinler arası anlam bütünlüğü daha yüksek olur.

Böyle baktığımızda, Müslüman coğrafyanın şu son yüzyıllarda yaşadığı felaketten önceki 1200 yılda başına gelen en büyük afet olan Moğol istilası haber verilmiş olur. Ayrıca bu üslup, hadislerde sık kullanılan bir üslup değildir. Yani, "Şu, şu vasıflardakilerle savaşmadıkça kıyamet kopmayacak." tarzında... Ben bundan başka bir sahih rivayet anımsayamıyorum. Böyle olunca, İslam tarihindeki en büyük felaket, sadece o olaya has bir üslupla net bir işaretle en az 600 yıl evvelden haber verilmiş olur.

Bu arada, bir yanlış anlamaya da işaret edelim; "Şu olmadan kıyamet kopmaz." üslubu çok yaygındır. Bu, illaki kıyametten hemen öncesini işaret etmek zorunda değildir. Yani Nebi'den (s.a.v.) hemen sonrasından başlayarak kıyamete kadar olacak aralıktaki her olay, bu üslup ile haber verilebilir. Çünkü bu, "Şu olay muhakkak olacaktır." anlamına gelir. Zaman aralığı tayin etmez.

Hadislere güvenmeyen, hadislerin uydurulduğunu düşünen birisi için bile en geç 800 yıllarında söylenmiş olması gerekir. Zira, bu dönemde neredeyse tüm hadis kitapları tamamlanmıştır. Bu hadisler, o dönemlerde yazılan ve bugün elimizde olan tefsirlere dahi girmiştir. Yani hadisleri tamamen uydurma kabul eden birisi için dahi bu rivayet, mucize olmaya devam edecektir.[983] Çünkü hadislerin tüm yazımının neredeyse bittiği[984] tarih bile, olaydan 400 yıl öncesidir.

---

983. Hadislerin güvenilirliği meselesi ile ilgili "Kaynaklarımızın Güvenilirliği" bölümünde kısaca bilgi verdik.

984. Yani büyük ve bilinen eserlerin yazılmış olmasını kastediyorum. Hadislerin yazımı ilk dönemden itibaren başlamıştır. Burada önemli ve temel eserlerin yazımının bitmesi dönemine işaret ediyorum.

Ayrıca bu bölümde naklettiğimiz hadisler, hadislerin tamamının güvenilmez olduğunu iddia edenler aleyhinde de delil olacaktır. Zira Nebi'nin (s.a.v.) mucize gösterdiğine inanmayan birisi, hadisi kimin uydurduğunu düşünüyorsa O'nun mucize gösterdiğine inanmak zorunda kalacaktır.

7) Bir gelecek haberini daha örnek getirelim. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) oğlu rahmetli oluyor. Başka oğlu da olmadığı için Mekke müşrikleri O'na, "ebter" yani "soyu kesik" diye lakap takıp dalga geçiyorlar. Böylece yarasını deşmeye çalışıyorlar. Kevser suresinde, bunu söyleyen müşrikler kastedilerek "Esas senin düşmanların ebterdir." deniyor. Ayrıca Hz. Muhammed'e (s.a.v.) hitaben "Biz sana kevser verdik." buyuruluyor. Kevser, ahirette Kevser suyuna işaret ettiği gibi dünyada da "bolluk bereket ve her türlü hayır" anlamına gelir. Zaten türediği kök, (k-s-r) çokluk anlamına gelir.

Ortam şartları hayal edildiğinde, önümüzde şöyle bir tablo canlanıyor: Çok zayıf durumda olan bir müminler topluluğu ve tabilerine eziyet edilmesine dahi engel olamayacak güçte bir Peygamber (s.a.v.). O, vefat etmiş olan oğlunun acısını yaşarken öz amcası olan Ebu Leheb, oğlunun ölümü ile keyiflenip O'nunla dalga geçiyor. Bu atmosferde iki haber geliyor:

1. "Sana Kevser verdik."
2. "Esas senin düşmanlarının soyu kesiktir."

O dönemde Arap toplumunda erkek evlat, babanın şanını devam ettirecek bir nimet olarak ele alınırdı. Bugün bile çoğu coğrafyada erkek evlat, soyun devamı açısından maalesef daha fazla önemsenir. Müşrikler, soyu ve şanı devam etmeyecek diye onunla dalga geçiyorlar ve kendilerinin pek çok erkek evladı var. Ancak ayet, ortam şartlarının ve müşahede edilenin tam aksi bir durumu haber veriyor. Bugüne bakınız; "Seyyid ve Şerif" olup soyunu Nebi'ye (s.a.v.) dayandırmak için insanlar çaba harcarken ve hatta bazıları sahte soylar uydururken kendini Ebu Leheb ya da Ebu Cehil'e nispet eden kimdir? Böylece iki haber de gerçekleşmiş oluyor hem de hiç kimse mevcut durumdan bunu tahmin edemeyecekken.

Yaşanılan Ana Dair Gayb Haberleri

Kur'an'ın anda olan ve bilmesi mümkün olmayan şeyleri aktarması ve bunların doğru çıkmasıdır.

وَإِذْ أَسَرَّ النَّبِيُّ إِلَىٰ بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثًا فَلَمَّا نَبَّأَتْ بِهِ وَأَظْهَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ عَرَّفَ بَعْضَهُ وَأَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍ فَلَمَّا نَبَّأَهَا بِهِ قَالَتْ مَنْ أَنْبَأَكَ هَٰذَا قَالَ نَبَّأَنِيَ الْعَلِيمُ الْخَبِيرُ

"Hani Peygamber, eşlerinden bazılarına gizli bir söz söylemişti. Derken o (eşlerinden biri), bunu (başka bir eşine) haber verip Allah da ona bunu açığa vurunca, o (Peygamber) da bir kısmını açıklamış, bir kısmını (söylemekten) vazgeçmişti. Sonunda haberi verince, (eşi) demişti ki: 'Bunu sana kim haber verdi?' O da 'Bana bilen, (her şeyden) haberdar olan (Allah) haber verdi.' demişti."[985]

Ayetin iniş sebebi üzerine uzunca konuşabiliriz. Ancak hadislere hiç girmesek dahi, ayetin lafzı oldukça açıktır. İsteyen, surenin başından itibaren de okuyabilir. Kitabın hacmini artırmak istemediğimiz için gerektiği kadarıyla iktifa ediyoruz.

Ayetten, sarahaten hissedilen şeyi şöyle dile getirebiliriz; Nebi'den (s.a.v.) gizli bir olay yaşanmış ve eşi, Nebi'nin (s.a.v.) bunu bilmesinin imkânsız olduğunu biliyor. O yüzden "Bunu kim sana söyledi? Kim bildirdi?" diye soruyor. Nebi (s.a.v.), direkt Allah'tan gelen vahye atıf yapıyor.

Böyle bir olay hiç olmamış olsa, Efendimizin eşlerinin onca ağır mükellefiyete dayanıp namaz kılma vb. ibadetleri yerine getirmekle uğraşmayacağı bizim için malumdur. Bunun temelini mukaddime kısmında anlatmıştık. Temellendirmemizi hatırlayamayanın oraya dönmesi uygun olacaktır. Konu, eşleri üzerinden olduğunda, eşleri onun peygamber olmadığını bilselerdi, -hâşâ- yalan olduğunu bildikleri din için hayatlarını heba etmeme şansına sahiplerdi.

985. et-Tahrîm, 66/3.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ قُل لِّأَزْوَٰجِكَ إِن كُنتُنَّ تُرِدْنَ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا

"Ey Peygamber! Eşlerine şöyle söyle: Eğer dünya dirliğini ve süsünü (refahını) istiyorsanız, gelin size boşanma bedellerinizi vereyim de sizi güzellikle salıvereyim."[986]

Bu teklifle, boşanma konusunda muhayyer bırakılmışlardı. O an bu yalandan kurtulabilirlerdi. O hâlde biz, şunu net bir şekilde anlarız: Peygamber (s.a.v.) bilmesinin mümkün olmadığı bir haberi öğrenmişti ve bunu eşlerine bildirmişti. Oysa O'nunla kalmayı tercih etmişlerdi.

O hâlde biz, bu ayetin, gerçekten onları şaşırtacak bir şekilde Hz. Muhammed'in (s.a.v.) bilmesini mümkün görmedikleri bir hususa işaret ettiğini anlamış oluruz.

Geçmişe Dair Gayb Haberleri

Bu bölüm Hz. Muhammed'in (s.a.v.), geçmişte olan ve kendisinin haberdar olmadığı ya da olamayacağı şeyleri haber vermesi üzerinedir.

Bu bağlamda inceleyeceğimiz örnek, Kur'an kıssaları olacaktır. Bir önceki bölümde, Hz. Muhammed'in (s.a.v.), yazılı ya da sözlü eğitim almadığını göstermiş ve iddialara cevap vermiştik. Ayrıca Hz. Muhammed'in (s.a.v.), okuma yazma bilmediği konusunu tartışmıştık. Eğitim almadığını genel olarak o bölümde gösterdikten sonra bu bölümde, "kıssaların eğitimini almış olamayacağı" ve dolayısıyla kıssa anlatılarının mucizevi olduğunu göstermeye çalışacağız.

Öncelikle muhaliflerimizin, Kur'an kıssalarını, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) bildiğine dair iddia ve delillerini ele alalım.

---

986. el-Ahzâb, 33/28.

Esâtiru'l-Evvelin

Muhaliflerimizin; "Kur'an kıssaları, o dönemde biliniyordu." derken ellerindeki tek delilleri Kur'an-ı Kerim'de, müşriklerin itirazı olarak geçen "esâtiru'l-evvelin" yani "eskilerin masalları" ifadesidir.

Kur'an'ı Kerim'de onların bu ithamları, dokuz defa nakledilmiştir. Anlaşıldığı kadarı ile bu, sık öne sürdükleri bir itirazdı. Buradan, Kur'an'ın, itirazları naklettiği anlaşılır. Kitap boyunca kullandığımız ikincil delil ve müşriklerin sessizliği, argümanımıza delil olur. Şimdi biz, bu ayetlerin, kontekst (bağlam) içerisinde incelemesini yapacağız. Müşriklerin bu ithamla neyi kastettiklerini anlamaya çalışacağız. Dileyenin, anlatacağımız kontekst (bağlam) bilgilerini kontrol edebilmesi için öncelikle ayetlerin listesini verelim. İlgili ayetler şunlardır: Kalem 15, Mutaffifin 13, Nahl 24, Furkân 5, Müminûn 83, Neml 68, Ahkâf 17-18, Enfâl 31, En'âm 25.

Bu ayetler dört grup şeklinde ele alınabilirler:

1) Bu ayetlerin bir kısmında bu ifade, müşriklerin ağzından, onları tasvir etmek için nakledilmiştir. Bu tarz ayetlerde, bu sözü hangi bağlamda söyledikleri tam anlaşılmamaktadır.

Bu tarz ayetlerin misali şöyle bir söz söylenmesi gibidir; "Onlar yoksula yardım etmiyorlar, müminlere yalancı diyorlar." Örneğin bu ifadede de itham nakledilmiş, ancak hangi hususta müminleri yalana nispet ettikleri açıklanmamıştır. Bu ayetler, "Müşrikler şöyledir, Kur'an hakkında böyle derler." gibi onları tavsif etmeye yöneliktir. Yani, "Müşrik kimdir?" sorusuna Kur'an'ın cevabı niteliğini taşırlar.

Bu tarz ayetlerde kıssa bağlamı yoktur. Bunlar şöyledir:

إِذَا تُتْلَى عَلَيْهِ آيَاتُنَا قَالَ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ

"Ayetlerimiz ona okunduğu zaman, 'öncekilerin masalları' der."[987]

إِذَا تُتْلَى عَلَيْهِ آيَاتُنَا قَالَ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ

"Ona ayetlerimiz okunduğu zaman, 'öncekilerin masalları' der."[988]

---

987. el-Kalem, 68/15.
988. el-Mutaffifin, 83/13.

وَإِذَا قِيلَ لَهُم مَّاذَا أَنزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ

"Onlara, 'Rabbiniz ne indirdi?' diye sorulsa 'öncekilerin masallarını' derler."[989]

Bu üç ayetten sonra, bağlamı anlaşılan ayetler gelmektedir.

2) Şu üç ayetin bağlamında onların, "eskilerin masalları" dediği şeylerin, kıssalar olmadığı, kıyamet gibi öğretiler olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Onların bu sözleri, "Zenginlik ihtiyaç azlığıdır." gibi eskiden beri söylenen bir söze, "eskilerin masalları" denilmesi gibidir. İlgili ayetler şunlardır:

لَقَدْ وُعِدْنَا نَحْنُ وَآبَاؤُنَا هَذَا مِن قَبْلُ إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ

"Öncekiler: 'Ölüp toprak ve bir yığın kemik olduğumuzda mı diriltileceğiz? And olsun ki biz ve daha önce de babalarımız tehdit edilmişti; bu, öncekilerin masallarından başka bir şey değildir.' demişlerdi."[990]

لَقَدْ وُعِدْنَا هَذَا نَحْنُ وَآبَاؤُنَا مِن قَبْلُ إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ

"İnkâr edenler: 'Biz ve babalarımız toprak olduğumuzda mı, doğrusu bizler mi tekrar çıkarılacağız? Bununla biz de daha önce babalarımız da, and olsun ki, tehdit edilmiştik. Bu, öncekilerin masallarından başka bir şey değildir.' dediler."[991]

وَالَّذِي قَالَ لِوَالِدَيْهِ أُفٍّ لَّكُمَا أَتَعِدَانِنِي أَنْ أُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ الْقُرُونُ مِن قَبْلِي وَهُمَا يَسْتَغِيثَانِ اللَّهَ وَيْلَكَ آمِنْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَيَقُولُ مَا هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ

"Annesine babasına, 'Of ikinizden; benden önce nice nesiller gelip geçmişken beni tekrar diriltilmemle mi tehdit ediyorsunuz?' diyen kimseye, anne babası Allah'a sığınarak 'Sana yazıklar olsun! İnan, doğrusu Allah'ın sözü gerçektir.' dedikleri hâlde, 'Bu Kur'an,

---

989. en-Nahl, 16/24.
990. el-Mü'minûn, 23/83.
991. en-Neml, 27/68.

öncekilerin masallarından başka bir şey değildir.' diye cevap verenler, işte onlar kendilerinden önce cinlerden ve insanlardan gelip geçmiş ummetler içinde, Allah'ın azap vadinin aleyhlerinde gerçekleştiği kimselerdir. Doğrusu onlar hüsranda olanlardır."[992]

Bu üç ayette tekrar diriltilme olgusuna, "eskilerin masalları" demişlerdir.

3) Bu üç ayetten sonra onların, Kur'an'ın mucizevi bir kitap olduğu iddiasını reddederken bu ifadeyi kullandıklarını görüyoruz. Bu ayetlerde de içerik yönünden kıyamet vb. hususları kastediyor olma ihtimalleri yüksektir.

وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا
مِثْلَ هَذَا إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ

"Ayetlerimiz onlara okunduğu zaman, 'İşittik, işittik! İstesek biz de aynını söyleyebiliriz; bu sadece eskilerin masallarıdır.' derlerdi."[993]

Bu ayette onlar, i'câz iddiasına itiraz etmiş durumdadırlar. Daha önce çok yerde işaret ettiğimiz üzere, böyle hararetli bir tartışmada, mislini ortaya koymak yerine, ucuz bir yafta ile konuyu geçiştirmeyi tercih etmişlerdir.

Onların bu iddiaları müphemdir; kıssalarla ilintili değildir. Muhtemeldir iki numaralı bölümde gösterdiğimiz üzere; kıyamet, ahiret vb. olguları kastetmektedirler. Ayrıca onların i'câz iddiasına karşı tavırları, delilsiz bir yaftalamadan ibaret görünmektedir. Zaten kontekste (bağlama) baktığımızda, bir sonraki ayet, onların itirazlarının temelini göstermesi açısından ironiktir.

وَإِذْ قَالُوا اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ
عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السَّمَاءِ أَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ

"Bir de 'Ey Allah'ımız, eğer bu (Kur'an) bir gerçek olarak senin katından ise gökyüzünden üstümüze taş yağdır veya acı bir azap getir (bakalım).' demişlerdi."[994]

---

992. el-Ahkâf, 46/17-18.
993. el-Enfâl, 8/31.
994. el-Enfâl, 8/32.

İ'câz iddiasının yaftalama ile geçiştirilmeye çalışıldığına bugün şahit olduğumuz gibi, bu argümana da oldukça sık rastlamaktayız. Bu öylesine garip bir iddia ki, iddia sahibi, âlemlerin Rabbini bir şeyi yapmaya zorlayabileceğini zannetmektedir. Sanki -hâşâ- Allah'ın damarına basacak ve O'nu, kendisini cezalandırmaya zorlayabilecek. Normal insanlar dahi böyle bir durumda tavırlarına hâkim olamadıklarında bir eksiklik ifade ederken âlemlerin Rabbi onların tavırları ile bir davranışa zorlanmış olacak. Hâşâ ve kellâ... Şu hâlâ süregiden nakışlığa bakınız. Sonsuz kudreti ve iradeyi, kendi istediği fiili yapmaya zorlayabileceğini düşünmek...

Ayrıca tüm bu laf cambazlıklarının i'câz iddiası ile alakası olmaması, konuyu değiştirme gayretlerini gösterme açısından ironik bir örnek olarak önümüzde durmaktadır.

Kur'an, onların tüm fiillerini, bugün de aynıyla şahit olduğumuz örneklerle anlatarak aslında farklı bir mucize daha göstermektedir.

Nihayetinde, ayetin bağlamının kıssalara işaret etmediğini söylemek zor değildir. İlgili ikinci ayet ise şöyledir:

وَمِنْهُم مَّن يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ
وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِن يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ لاَّ يُؤْمِنُوا بِهَا حَتَّى إِذَا جَآؤُوكَ
يُجَادِلُونَكَ يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَـٰذَآ إِلاَّ أَسَاطِيرُ الأَوَّلِينَ

"Onlardan seni dinleyenler vardır, Kur'an'ı anlarlar diye kalplerine örtüler kulaklarına da ağırlık koyduk. Onlar her türlü mucizeyi görseler bile, yine de ona inanmazlar, nihayet sana geldiklerinde de seninle çekişirler. İnkâr edenler, 'Bu, öncekilerin masallarından başka bir şey değildir.' derler."[995]

وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْأَوْنَ عَنْهُ وَإِن يُهْلِكُونَ إِلاَّ أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ

"Onlar hem insanları peygamberden uzak tutmaya çalışırlar hem de kendileri ondan uzak dururlar. Oysa onlar farkında olmadan ancak kendilerini mahvederler."[996]

---

995. el-En'âm, 6/25.
996. el-En'âm, 6/26.

Bu ayette de i'câz iddiasına aynı şekilde itirazları görünmektedir.

4) Çok net bir kontekst (bağlam) olmasa aşağıdaki ayetlerin, kıssalar hakkında olma ihtimali vardır. Ayetler arası bağlantıdan çok net olarak anlaşılmasa da böyle bir ihtimal hissedilmektedir. Ayrıca, ilgili ayetin nüzul sebebi olan hadisler ve İslam tarihinde algılanışı, kıssalara yönelik bir itiraz gibi ele alınmasına müsaittir. Furkan suresinin 4-6. ayetlerini bu yüzden detaylı incelemeyi uygun buluyoruz.

Furkan Suresinin 4-6. Ayetleri

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَٰذَا إِلَّا إِفْكٌ افْتَرَاهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ ۖ
فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا. وَقَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَىٰ
عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا. قُلْ أَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا

"İnkârcılar dediler ki: 'Bu (Kur'an), olsa olsa ancak onun uydurduğu bir yalandır; kendisi düzüp uydurmuş ve ona bir başka topluluk da yardımda bulunmuştur.' Böylelikle onlar, hiç şüphesiz haksızlık ve iftira ile geldiler. Ve dediler ki: 'Bu, geçmişlerin uydurduğu masallardır, bir başkasına yazdırmış olup kendisine sabah akşam okunmaktadır.' De ki: 'Onu, göklerde ve yerde gizli olanı bilen (Allah) indirmiştir. Doğrusu o, çok bağışlayandır, çok esirgeyendir."[997]

وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ ۗ لِّسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ
إِلَيْهِ أَعْجَمِيٌّ وَهَٰذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُّبِينٌ

"And olsun ki biz, onların, 'Bunu kendisine ancak bir beşer öğretmektedir.' dediklerini biliyoruz. Saparak kendisine yöneldikleri (kimse)nin dili a'cemidir, bu ise açıkça Arapça olan bir dildir."[998]

---

997. el-Furkân, 25/4-6
998. en-Nahl, 16/103.

Bahira konusunu, "Fetanet Delilleri" bölümünüzde incelemiştik. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Bahira'dan eğitim almadığına dair bu ayette de delil vardır. Eğer Bahira gibi birinden öğrenmiş olsaydı ya da daha önce bu bilgilere sahip olsaydı, muhakkak itirazlarının içeriğinde bu olurdu. Oysa onlar böyle bir bilgi olmadığı için, "Kendisine sabah akşam okunmaktadır." diyerek iddiayı güncelde yaşayan kişiler üzerinden dile getirmektedirler.

O hâlde Mekkelilerin bu itirazını da ele alacak olursak pek çok yönden çürük olduklarını göreceğiz. Bu kişilerin, çoğunluğun kabul ettiğine göre, ehl-i kitap olan köleler olduğu söylenmiştir. Addas, Yesar ve Cebr isimleri üzerinde yoğunlaşılmıştır.

Surenin de Mekki olduğunu göz önünde bulunduracak olursak onların itirazları, daha ziyade Kur'an kıssalarının içeriğine yöneliyor olmalıdır. Kur'an kıssaları büyük çoğunlukla Mekki'dir. Hatta, kıssa içeriyor olması, ilgili surenin Mekki olduğuna alamet kabul edilmiştir. Onları bu itiraza yönelten şey, daha önce de gösterdiğimiz üzere, Kur'an kıssalar aktarırken "Sen bunları daha önce bilmiyordun." vurgusunda bulunmasıdır. Onlar, ehl-i kitap olduklarını bildikleri köleler üzerinden bu durumun açıklanabileceğini düşünmüş olmalılar. Peki bu iddiaları bir anlam ifade etmekte midir?

1. Bu köleler Müslüman'dır. O hâlde bu kurgu kabul edildiğinde, bu kölelerin samimi olmadıkları ve insanları kandırmak için Müslümanmış gibi yaptıklarını varsaymamız gerekirdi. Oysa bu da problemlidir. Zira onlar, İslam'ı yok edecek gizli bir bilgiye ilk günden beri sahipken neden bununla kendilerine dünyevi menfaat devşirmediler?

   Böyle bir kurguda, samimi olmadıklarını düşündüğümüz bu insanlar, neden Ebubekir, Ömer, Ebu Ubeyde, Abdullah b. Mes'ud gibi Hz. Muhammed'in (s.a.v.) büyük sahabileri arasına girmediler? Hz. Muhammed (s.a.v.) gücü eline geçirdiğinde, neden valilikler, yöneticilikler almadılar? Bakınız, bu şahısların adını dahi çoğu insan bu satırlardan öğrenmiştir. Aslında onların isimleri de net değildir. Addas, Yesar ve Cebr isimleri daha çoğunlukla söylenmiştir. Ancak Yaiş, Haramioğulları'nın adı bilinmeyen bir kölesi, Bel'am adında birisi olduğu da söylenmiştir. Bu kadar temel fonksiyonu görmüş ki-

şilerin ve dinin yalan olduğunu bilmelerine rağmen Müslümanmış gibi görünen kişilerin, hiçbir mertebe alamamaları ya da onlara hiçbir mertebe verilmemesi nasıl anlaşılabilir?

2. Kıssalar özelinde, eğer bu köleler ehl-i kitap Hristiyan ya da Yahudi olmaları hasebi ile kıssalara kaynak olabiliyorlarsa, Kur'an kıssaları ile bu kitaplardaki uyumsuzlukların kaynağı nedir? İlerleyen sayfalarda bununla ilgili çokça örnek vereceğiz. Onların, kıssaları böyle aktarmaları için Yahudi ve Hristiyanların kitaplarından alıntılamıyor olmaları gerekmektedir.[999]
3. Mekkelilerin itirazlarının altı dolu olsaydı, kolaylıkla fiile geçebilirlerdi. Oysa onlar da boş laf söylediklerini biliyorlardı. "Bir başkasına yazdırmış olup kendisine sabah akşam okunmaktadır." ifadesi, materyale işaret etmektedir. Bu köleler, müşriklerin köleleri idiler. Onlar, Hz. Muhammed (s.a.v.) ile oturduklarında, kolaylıkla ilgili yerlere baskın yapmaya ve materyali ele geçirmeye çalışabilirlerdi. Oysa böyle bir veri yoktur.
4. Gerçekten böyle bir durum olsaydı, Hz. Muhammed (s.a.v.) bunu, yirmi üç yıl boyunca kendi eşlerinden ve evine sürekli girip çıkan pek çok sahabiden nasıl gizleyebilirdi? Bilindiği üzere O, halkın içerisinde yaşardı. Bununla ilgili, kitabın önceki bölümlerinde anlatılarda bulunduk. Mesela, Medine'ye hicret esnasında Ebu Eyyub el-Ensari'nin evinde uzun müddet misafir olarak yaşadığını biliyoruz. Bu dönemde vahiyler nasıl geldi? Nasıl yakalanmadı? Yakalandığını ve diğer sahabilerin, bu dinin böyle bir kaynağa dayandığını düşünecek olursak onların, din için yaptıkları ve daha önce pek çok örneğini verdiğimiz fedakârlıkları nasıl anlaşılacaktır?
5. Yirmi üç yıl boyunca pek çok farklı ortamda nazil olan ayetler, nasıl bu şekilde sabah akşam alınıyor olabilir? Kur'an'ın üslubundan, pek çok ayetin münferit olayların peşi sıra indiğini anlayabiliyoruz. Böyle acil anlarda, nasıl ayetleri başkasından almış olabilir?

---

999. Kıssa anlatılarındaki farkları bilmeyenler, ilgili bölüme başvurabilirler.

6. Eğer -hâşâ- Kur'an, ehl-i kitaptan bilgin düzeyinde olmayan iki kişinin verdiği bilgi ve daha önce şiir yazmayan birinin[1000] fesahati ile açıklanabilecek bir metin olsaydı, Mekkeliler, "Kur'an'ın mislini getirin!" meydan okumasına neden karşılık veremesinler? Daha bilgili ehl-i kitaba danışabilir ve meşhur şairleri kafa kafaya vererek daha iyi bir metin ortaya koyabilirlerdi.

7. Bu başarılar, adlarını bile çoğunluğun ilk defa duydukları bu kişilerin hangi donanımı ile açıklanabilir? O günün Hristiyan ve Yahudi âlimlerinin bile böyle bir donanıma sahip olmadıklarını, ilerleyen sayfalarda göstereceğiz. Ayrıca böylesi donanıma sahip olan kişilerin, kendilerini hiç belli etmemeleri, o toplumda dikkat çekmemelerinin sebebi de açıklanmalı.

8. Son problem şudur: Bu teori -hâşâ- Kur'an kıssalarını açıklıyor olsa dahi, "Fetanet Delilleri" bölümü boyunca açıkladığımız siyasi, askeri, hukuki, ahlaki ve kültürel başarıları nasıl açıklayacaktır? Mekkeliler bu itirazı öne sürdüklerinde, bu başarılar henüz gerçekleşmemişti ve belki itirazları bu açıdan bir anlam ifade eder durumdaydı. Oysa bugünden geriye bakan ve bu başarıların gerçekleşmesinden sonra tarih okuyan Altay için bu itiraz ne anlam ifade eder? Söylenildiği gibi olsa dahi, Kur'an'ı açıklayamamaktadır.

Bu yazdığımız sekiz maddeden bir tanesi bile böyle bir iddiayı çürümeye yetecektir. Ayrıca biz bu olaydan önemli bazı çıkarımlarda bulunabiliriz:

1. Müşrikler itiraz ediyor ve itirazları naklediliyordu. O hâlde itirazlarının nakledilmediği konularda, Kur'an'ın verdiği tarihi bilgilere itimat edebiliriz.

2. Onlar, Hz. Muhammed'i (s.a.v.) çocukluğundan beri tanıyorlardı. Bazıları O'nun amcası derecesinde yakın akrabasıydı. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) getirdiği kitabın, O'nun donanımı ile açıklanamayacağını kavmindeki herkes bildiği için

---

1000. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) daha önce şiir yazmaması hususu, "Mucize Delilleri" bölümünün "Belagat" alt başlığında açıklanacaktır.

dış kaynağa yönelmek zorunda kaldılar. "Muhammed bunları önceden de bilirdi, vahiyle alakası yoktur." diyebilirlerdi. Ancak onlar ehl-i kitaptan köleler vb. dış kaynak üzerinden haberi açıklamaya çalıştılar. Çünkü metnin, Hz. Muhammed (s.a.v.) ile açıklanamayacağını biliyorlardı.

3. Özellikle kıssalar özelinde Kur'an'daki bilgi, Mekke'deki bilgi düzeyi ile de açıklanabilir değildi. Öyle olsaydı, itirazlarında, ehl-i kitap seçimine gerek kalmazdı. Mekke vasatında, bu kıssaların bilinmediğini ve Mekkelilerin, "Bu bilgiye, ancak ehl-i kitaptan birisi vâkıf olabilir." diye düşündüklerini çıkarsayabiliriz.
4. İki ve üçüncü maddelerin gösterdiği üzere "esâtîru'l-evvelîn" ifadesi, sadece küçümseme gayesi ile söylenmiş, temelsiz bir sözdür. Eğer herkesin bildiği şeyler olsaydı, durumu açıklamak için ne dış kaynağa ne de ehl-i kitap kaynağa ihtiyaç duyarlardı. "Bunları zaten hepimiz biliyoruz. Muhammed de biliyordu." gibi bir itirazla gelirlerdi. O hâlde bu itiraz, ancak muhalifini tahkir etmek için kendilerinin de yalan olduğunu bildiği bir iftirayı atan kişilerin itirazı gibi algılanabilir. Örneğin, zeki olan bir muhalifini aptallıkla ya da bilgili muhalifini cahillikle itham etmek gibi.[1001]

Bahira kıssasını daha önceki sayfalarda inceledik. Şimdi incelediğimiz iddiadan sonra, İslam ile ilgili bilgisi olan hiç kimse tarafından ciddiye alınmamış olan "Muhammed (s.a.v.) tüm aktardıklarını Varaka'dan öğrendi" vb. itirazlar için ayrıca uzunca yazı yazmaya gerek duymuyoruz. Bu, sadece avam arasında dile getirilen masallar cinsindendir.

Şahıslar; "Muhammed'e tüm bilgiler Hz. Hatice'nin amcası Varaka tarafından öğretildi." diyor. Delil sorduğunuzda, vahyin başlangıcı hadisine işaret ediyorlar. Aynı hadisin sonunda, Varaka'nın, Hz. Muhammed'e (s.a.v.) nübüvvet geldikten hemen sonra vefat ettiği yazıyor. Nasıl yirmi üç yıl süren sayfalardır anlattığı-

1001. 2-4. maddeler bir sonraki bölümde "Mucize Delilleri" başlığında "Geçmişe Dair Gayb Haberleri" alt başlığı içerisinde kullanılacaktır.

mat durumları açıklamış mı oluyorlar bununla? Aynı hadiste, Varaka'nın Hz. Muhammed'e (s.a.v.), eski kitaplarda gördüğü işaretler sebebiyle iman ettiği söyleniyor. Bununla neden iman etmiyorlar o hâlde?

Varaka diye birinin var olduğunu anlayabileceğiniz tek hadis budur. O hadisin metninde de Hz. Muhammed'in (s.a.v.) nübüvvetinden hemen sonra Varaka'nın vefat ettiği yazıyor. Varaka'nın, Hz. Muhammed'e (s.a.v.) mucizevi bir şekilde iman ettiği yazıyor. Hadisi neye göre bölüp "Varaka vardı." bilgisini kabul ediyor da devamını reddediyorlar? Diyelim ki keyfî olarak böldüler; peki, hangi delille "Varaka vardı." bilgisini "Varaka Muhammed'e öğretiyordu." şeklinde devam ettiriyorlar?

Hadis sahihse -ki bizce sahihtir- Varaka diye bir şahıs vardır ve Hz. Muhammed'e (s.a.v.) mucizevi bir şekilde iman edip ilk vahiyden hemen sonra ölmüştür. Eğer muhatab hadisin sahih olmadığını iddia ediyorsa ona göre Varaka diye bir şahıs zaten yoktur. "Varaka diye bir şahıs vardır ve ölmemiştir, Muhammed'e dini o öğretmiştir." diyorlarsa ölmediğine ve sonrasında Hz. Muhammed'i (s.a.v.) eğittiğine dair delil nedir?

Ayrıca, Bahira kıssasına itiraz ederken öne sürdüğümüz tüm deliller, bu iddia için de geçerli olacaktır.

Onların bu iddiaları, daha fazla tenkidi hak etmeyecek durumdadır. Böyle saçmalıklarla uzun uzadıya uğraşmak insanın zihnini küçültür.

Umarım bizim, sayfalardır onların delillerini tüm yönleri ile ele alıp çürüttüğümüz gibi, onlar da bizim delillerimizi değerlendirirler. Zira ilmi bir tavır bunu gerektirmektedir.

Kıssaları Yazılı Öğrenmesi Mümkün müdür?

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) okuma yazma bilmediğini, önceki bölümlerde temellendirmiştik. Böyle bir iddiası olan kişinin, bu bölümdeki delillerimizle birlikte o bölümdeki delillerimize de cevap vermesi gerekmektedir.

Hz. Muhammed (s.a.v.) kıssaları alıntılamış olsaydı, hangi metinleri okumuş olması gerekirdi? Bununla ilgili çalışma var mıdır? Evet, Almanca temelli olarak oryantalistlerin yaptığı bir çalışma vardır.

Corpus Coranicum adlı bu çalışmada, Hz. Muhammed'in (s.a.v.), tüm Kur'an'ı yazabilmesi için lazım olan eserlerin sadece isimlerinin yazılı olduğu bir liste yirmi dört sayfa tutmaktadır.[1002] Dileyen, oryantalistlere ait bu çalışmayı inceleyebilir.[1003]

Bırakalım tüm eserleri, sadece okumuş olması gereken kutsal addedilen kitaplar ve o kitapların Hz. Muhammed (s.a.v.) döneminde hangi dillerde olduğu ile ilgili liste şöyledir:[1004]

1. *Tevrat* ve *Mezmurlar* (Antik İbranice ve Keldani dillerinde). En eski Arapça çevirisi MS. 850'lere aittir.
2. *İncil* (Antik Yunanca). En eski Arapça çevirisi MS. 896'ya aittir.
3. *Hristiyanların Şifahi Rivayetleri* (Ashab-ı Kehf, Süryanice)
4. *Âdem ile Havva'nın Hayatı* kitabı (Apokrif, Eski Slav dili)
5. *Thomas'ın Çocukluk İncili* (Kıpti dilinde)
6. *Arapça Çocukluk İncili* (Kıpti dilinde)
7. *Pseudo-Matta* (Apokrif)
8. *Petrus'un Kıyamet Kitabı* (Kıpti dilinde)
9. *Enok'un Kitabı* (Slavic Enoch) Slavca
10. *Midraş Rabbah* (Antik İbranice)
11. *Babil Talmudu* (İbranice)
12. *Midraş* (İbranice)
13. *Mişna* (İbranice)
14. *Arda Wiraf* (Farsça)

Bu eserlerin tamamının ilk Arapça tercümesi Hz. Muhammed'den (s.a.v.) sonradır.

1002. https://corpuscoranicum.de/kontexte/uebersicht
1003. https://corpuscoranicum.de/kontexte/uebersicht (Son erişim: 28.05.2022).
1004. Bu çalışma oryantalistlere aittir. Oldukça geniş bir veri tabanı ile hazırlanan sitenin linki şudur: https://corpuscoranicum.de/kontexte/uebersicht

Hz. Muhammed'in (s.a.v.), o dönem, sadece sayılan eserlerden alıntı yaparak nakilde bulunabilmesi için tam olarak altı dil bilmesi gerekmektedir.[1005] Bu, sadece alıntı yaptığı iddia edilen dini eserleri okuyabilmesi için lazım olan sayıdır. Kur'an'ın tamamını yazması için bilmesi gereken yirmi dört sayfalık eser listesi için kaç dil gerekmektedir, Allah bilir...

Şunu da söylemekte fayda var: Bu apokrif metinlerin çoğu, 1945 yılında Mısır'da keşfedildi. Bu metinler, Ortodoks Hristiyanlar tarafından, Hristiyanlığın ilk dönem mücadelelerinde tamamıyla yok edilmişti.[1006] Aslında bu kaynakların, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) bulunduğu coğrafyada, yazılı olarak bilinmesi imkânsız olduğu gibi sözlü olarak bilinmeleri de imkânsızdır.

Liste, yeni apokrif kitaplar bulundukça büyüyor. Birazdan göstereceğimiz üzere, bu metinler dahi Kur'an kıssalarını tamamen açıklamaya kâfi gelmemektedir.

Sadece ayet referansları için, Arap coğrafyasında eski eserleri içeren bir İskenderiye Kütüphanesi olduğunu varsaymak lazımdır. Vahiy devreden çıkarıldığında; o günün şartlarında, bırakınız Nebi (s.a.v.) gibi okuma yazma bilmeyen birini, tamamen donanımlı bir bilginin bile yazılı olarak bu kadar kaynağa ulaşabilmesi imkânsızdır. Zaten kaynakların büyük kısmı sonradan bulunduğu için o dönem bunları hiç kimsenin bilmediğini anlamak güç değildir.

Ayrıca, yazılı alıntı aleyhine başka bir problem; Kur'an'la Tevrat arasında, kelimesi kelimesine bir atıf olmamasıdır. Eğer Kur'an'ı Hz. Muhammed (s.a.v.) yazmış olsaydı ve yazılı materyalden besleniyor olsaydı, İncil ve Tevrat arasında olduğu gibi, Kur'an ve Tevrat arasında da kelimesi kelimesine alıntılar bulmayı beklerdik. Oysa böyle bir alıntı yoktur.

Margoliouth'un iddiası şu şekilde: "Kur'an'ın kaynakları sayısızdır. Habeş ve Süryani kaynaklarına ek olarak İbrani ve Yunan kaynakları vardır."[1007]

1005. Burada, yazılı alıntıyı çürütmekteyiz. Sözlü alıntı ileride çürütülecektir.
1006. http://gnosis.org/naghamm/nhl.html (Son erişim: 28.05.2022).
1007. Margoliouth, *Muhammed ve İslam'ın Yükselişi*, s. 108.

Margoliouth'un öldüğü 1940 tarihinden sonra, bu kaynakların sayısının epeyce bir artmış olduğunu az önce gösterdik.

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) bu kadar dili bildiğine ve 1945'te bulunmuş kitapları okuyabileceğine inanan var mıdır?

Tevrat ve İncil Bilgisi ile Kur'an Kıssaları Yazılabilir mi?

Tüm bu zorluklar, Kur'an'ı, başından beri -hâşâ- "Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yalanı" olarak nitelendiren oryantalistleri, "sözlü anlatı"ya yöneltmiştir. Daha eski dönemlerde gayrimüslimler, Kur'an kıssalarının sadece Tevrat ve İncil'den alıntı yolu ile oluşabileceğini iddia ediyorlardı. Oysa biz, böyle bir alıntı için çok fazla esere vâkıf olunması gerektiğini aktardık. Bugün bu, savunulması mümkün olmayan bir görüştür. Sadece kültürel düzeyi düşük kimseler tarafından savunulduğuna şahit olabiliriz.

Ayrıca bu iddia, başka bir garabete daha kapı açmaktadır. O da şu: O günün Arap coğrafyasındaki Yahudileri, diğer Yahudi bölgelerine göre daha düşük bilgi düzeyindedirler.

Montgomery Watt diyor ki: "Medine Yahudilerinin dinî ve kutsal kitaplar hakkında sahip oldukları bilgiler, muhtemelen geniş değildi."[1008]

Lapidus diyor ki: "Fakat Hz. Muhammed ne Hristiyanlıktan ne Yahudilikten gelmiş bir kişiydi. Hem ilhamı hem de onun ifade ettiği dil özgündü. Hz. Muhammed'e Allah'ın varlığı ve iradesi hakkında kişisel bilgi lütfedilmişti. O, vahyi ne Yahudi ne Hristiyan Arap tek tanrıcılarındaki anlamıyla anlamış olmalıydı."[1009]

Pedersen diyor ki: "Hz. Muhammed'in Yahudi ve Hristiyan kitaplarına yakından bir aşinalığı yoktu."[1010]

O hâlde bu iddia, ortalama eğitim düzeyi normal Yahudilerden daha düşük olan bir Yahudi grubundan, bilgi düzeyi daha da

1008. Watt, *Hz. Muhammed Peygamber ve Devlet Adamı*, s. 116.
1009. Lapidus, *İslâm Toplumları Tarihi*, s. 59.
1010. Pedersen, *İslam Dünyasında Kitabın Tarihi*, s. 29.

düşük birinin taklit etmesi gibi ele alınmış olur. Böyle bir durumda -hâşâ- Kur'an'da oldukça kötü bir taklit olan kıssa anlatıları bekkmek gerekir.

Kur'an tüm tarihî anlatılarında ve peygamber hayatlarında, Tevrat'tan oldukça ayrılmıştır. Tevrat'la tamamıyla aynı, tek bir peygamber kıssası dahi yoktur. Kur'an anlatılarını bilen için Tevrat'tan bazı örnekler verelim:[1011]

"Nuh çiftçiydi, ilk bağı o dikti. Şarap içip sarhoş oldu, çadırının içinde çırılçıplak uzandı. Kenan'ın babası olan Ham, babasının çıplak olduğunu görünce dışarı çıkıp iki kardeşine anlattı. Sam'la Yafet bir giysi alıp omuzlarına attılar, geri geri yürüyerek çıplak babalarını örttüler." (Tekvin, 9/20-23)

"Harun, 'Karılarınızın, oğullarınızın, kızlarınızın kulağındaki altın küpeleri çıkarıp bana getirin.' dedi. Herkes kulağındaki küpeyi çıkarıp Harun'a getirdi. Harun, altınları topladı, oymacı aletiyle buzağı biçiminde dökme bir put yaptı. Halk; 'Ey İsrailliler, sizi Mısır'dan çıkaran tanrınız budur!' dedi." (Çıkış, 32/1-4)

Yakup (a.s.), Tevrat'ta -hâşâ- babası Hz. İshak'ı kandırıyor ve bunun sayesinde kutsanıyor(!) (Tekvin, 27:10-30)

"Lut, Soar'da kalmaktan korkuyordu. Bu yüzden iki kızıyla kenten ayrılarak dağa yerleşti, onlarla birlikte bir mağarada yaşamaya başladı. Büyük kızı küçüğüne; 'Babamız yaşlı' dedi, 'Dünya geleneklerine uygun biçimde burada bizimle yatabilecek bir erkek yok. Gel, babamıza şarap içirelim, soyumuzu yaşatmak için onunla yatalım.' O gece babalarına şarap içirdiler. Büyük kız gidip babasıyla yattı. Ancak Lut, yatıp kalktığının farkında değildi. Ertesi gün büyük kız, küçüğüne; 'Dün gece babamla yattım.' dedi, 'Bu gece de ona şarap içirelim. Soyumuzu yaşatmak için sen de onunla yat.' O gece de babalarına şarap içirdiler ve küçük kız babasıyla yattı. Ama Lut, yatıp kalktığının farkında değildi. Böylece Lut'un iki kızı da öz babalarından hamile kaldılar. Büyük kız, bir erkek çocuk doğurdu, ona Moav adını verdi. Moav, bugünkü Moavlıların atasıdır. Kü-

---

1011. Peygamberler (Allah'ın salat ve selamı üzerlerine olsun), onların bu iftiralarından münezzehtirler.

çük kızın da bir oğlu oldu, adını Ben-Ammi koydu. O da bugünkü Ammonluların atasıdır." (Tekvin, 19/30-38)

"Kral Süleyman'ın kızlarından yedi yüz karısı ve üç yüz cariyesi vardı. Karıları, onu yolundan saptırdılar. Süleyman yaşlandıkça karıları onu, başka ilahların ardınca yürümek üzere saptırdılar. Böylece Süleyman, bütün yüreğini Tanrısı Rabbe adayan babası Davut gibi yaşamadı." (Krallar, 11/3-4)

"İsrail'in Tanrısı Rab, kendisine iki kez görünüp 'Başka ilahlara tapma!' demesine karşın, Süleyman, Rabbin yolundan saptı ve onun buyruğuna uymadı." (Krallar, 11/9-10)

"Bir akşamüstü Davut, yatağından kalktı, sarayın damına çıkıp gezinmeye başladı. Damdan, yıkanan bir kadın gördü. Kadın çok güzeldi. Davut onun kim olduğunu öğrenmek için birini gönderdi. Adam, 'Kadın Eliam'ın kızı Hititli Uriya'nın karısı Bat-Şeva'dır.' dedi. Davut, kadını getirmeleri için ulaklar gönderdi. Kadın, Davut'un yanına geldi. Davut, aybaşı kirliliğinden yeni arınmış olan kadınla yattı. Sonra kadın evine döndü. Gebe kalan kadın, Davut'a, "Gebe kaldım." diye haber gönderdi." (Samuel, 11/2-5)

Onlar daha sonrasında, Davud'un (a.s.) -hâşâ- bu kadının kocasını öldürtmeye çalıştığını yazmışlardır. Şöyle ki:

"Mektupta şöyle yazdı: 'Uriya'yı, savaşın en şiddetli olduğu cepheye yerleştir ve yanından çekil ki vurulup ölsün.' Böylece Yoav kenti kuşatırken Uriya'yı, yiğit adamların bulunduğunu bildiği yere yerleştirdi. Kent halkı çıkıp Yoav'ın askerleriyle savaştı. Davut'un askerlerinden ölenler oldu. Hititli Uriya da ölenler arasındaydı." (Samuel, 11/16-18)

Bu örnekler daha da artırılabilir. Bu kıssaların Kur'an'daki şekilleri, onların iftiralarını temizlemektedir.

Şimdi Kur'an'ın bu kitabı alıntıladığını ve hatta onun kötü taklidi olduğunu nasıl varsayabiliriz? O hâlde aşağıdaki örneklerle mesele daha anlaşılır hâle gelecektir:

Bazı Kıssa Karşılaştırmaları

Burada kıssaların tamamını tek tek incelemek elbette mümkün değildir. Ancak bir örnek verelim:

Eyyub (a.s.) Kıssası

Bu hususta Tevrat'taki anlatı şöyledir:

"Başka bir gün, ilahi varlıklar Rabbin huzuruna çıkmak için gelmişlerinde, Şeytan da Rabbin huzuruna çıkmak için onlarla gelmişti. Rab, Şeytan'a, 'Nereden geliyorsun?' dedi. Şeytan, 'Dünyada gezip dolaşmaktan.' diye yanıtladı. Rab, 'Kulum Eyyub'a bakıp da düşündün mü?' dedi, 'Çünkü dünyada onun gibisi yoktur. Kusursuz, doğru bir adamdır. Tanrı'dan korkar, kötülükten kaçınır. Senin kışkırtmaların sonucunda onu boş yere yıkıma uğrattım, ama o, doğruluğunu hâlâ sürdürüyor.' dedi. 'Cana can!' diye yanıtladı Şeytan, 'İnsan, canı için her şeyini verir. Elini uzat da onun etine, kemiğine dokun, yüzüne karşı sövecektir.' diye devam etti. Rab, 'Peki!' dedi, 'Onu senin eline bırakıyorum. Yalnız canına dokunma!' dedi. Böylece Şeytan Rabbin huzurundan ayrıldı. Eyyub'un bedeninde, tepeden tırnağa kadar kötü çıbanlar çıkardı. Eyyub, çıbanlarını kaşımak için bir çömlek parçası aldı. Kül içinde oturuyordu. Karısı, 'Hâlâ doğruluğunu sürdürüyor musun?' dedi, 'Tanrı'ya söv de öl bari!' Eyyub, 'Aptal kadınlar gibi konuşuyorsun.' diye karşılık verdi. 'Nasıl olur? Tanrı'dan gelen iyiliği kabul edelim de kötülüğü kabul etmeyelim mi?' Bütün bu olaylara karşın Eyyub'un ağzından, günah sayılabilecek bir söz çıkmadı." (Eyyub Kitabı, 2. bölüm)

Buraya kadar Eyyub'un (a.s.) sabır timsali olması öğretisi ile uyumlu. Ancak Tevrat'taki kıssa şöyle devam ediyor:

"Sonunda Eyyub ağzını açtı ve doğduğu güne lanet edip şöyle dedi: Doğduğum gün yok olsun, 'Bir oğul doğdu.' denen gece yok olsun! Karanlığa bürünsün o gün, yüce Tanrı onunla ilgilenmesin, üzerine ışık doğmasın. Karanlık ve ölüm gölgesi sahip çıksın o güne, bulut çöksün üzerine; ışığını karanlık söndürsün. Zifiri karanlık yutsun o geceyi, yılın günleri arasında sayılmasın, aylardan hiçbirine girmesin. Kısır olsun o gece, sevinç sesi duyulmasın içinde. Günleri lanetleyenler, Livyatan'ı uyandırmaya hazır olanlar, o günü lanetlesin. Akşamının yıldızları kararsın, boş yere aydınlığı beklesin, tan atışını görmesin. Çünkü sıkıntı yüzü görmemem için anamın rahminin kapılarını üstüme kapamadı. Neden doğarken ölmedim, rahimden çıkarken son soluğumu vermedim? Neden beni dizler, emeyim diye

memeler karşıladı? Çünkü şimdi huzur içinde yatmış, uyuyup dinlenmiş olurdum; yaptırdıkları kentler şimdi viran olan dünya kralları ve danışmanlarıyla birlikte, evlerini gümüşle dolduran altın sahibi önderlerle birlikte. Neden düşük bir çocuk gibi, gün yüzü görmemiş yavrular gibi toprağa gömülmedim? Orada, kötüler kargaşayı bırakır, yorgunlar rahat eder. Tutsaklar huzur içinde yaşar, angaryacının sesini duymazlar. Küçük de büyük de oradadır. Köle, efendisinden özgürdür. Niçin sıkıntı çekenlere ışık, acı içindekilere yaşam verilir? Oysa onlar, gelmeyen ölümü özler, onu define arar gibi ararlar; mezara kavuşunca neşeden coşar, sevinç bulurlar. Neden yaşam verilir nereye gideceğini bilmeyen insana, çevresini Tanrı'nın çitle çevirdiği kişiye? Çünkü iniltim ekmekten önce geliyor, su gibi dökülmekte feryadım. Korktuğum, çekindiğim başıma geldi. Huzur yok, sükûnet yok, rahat yok. Yalnız kargaşa var." (Eyyub Kitabı, 3. bölüm 1-25)[1012]

Şimdi -hâşâ- Eyyub (a.s.) Muharref Tevrat'taki anlatıya göre, şeytanın aşağıdaki sözünü teyit etmemiş midir?

Şeytan: "İnsan, canı için her şeyini verir. Elini uzat da onun etine, kemiğine dokun, yüzüne karşı sövecektir."[1013]

Oysa Kur'an'daki anlatıya bakacak olursak Eyyub'un (a.s.) tavrı, sabırdan ibarettir. Nitekim, muhtelif ayetlerde şöyle buyrulur:

وَاَيُّوبَ اِذْ نَادٰى رَبَّهٗٓ اَنِّى مَسَّنِىَ الضُّرُّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرّٰاحِمِينَۚ

"Eyyub'u da an! Hani Rabbine, 'Başıma bu dert geldi. Ama sen merhametlilerin en üstünüsün.' diye niyaz etmişti."[1014]

وَاذْكُرْ عَبْدَنَآ اَيُّوبَۘ اِذْ نَادٰى رَبَّهٗٓ اَنِّى مَسَّنِىَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍۗ اُرْكُضْ بِرِجْلِكَۚ هٰذَا مُغْتَسَلٌۢ بَارِدٌ وَشَرَابٌ وَوَهَبْنَا لَهٗٓ اَهْلَهٗ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِّنَّا وَذِكْرٰى لِاُولِى الْاَلْبَابِ

"Kulumuz Eyyub'u da an. O, Rabbine, 'Şeytan bana sıkıntı ve acı vermektedir.' diye seslenmişti. 'Ayağını yere vur. (dedik), işte yı-

1012. https://kutsalkitap.info.tr/?q=eyu%203 (Son erişim: 28.05.2022).
1013. Eyyub Kitabı, 2. Bölüm 4-5
1014. el-Enbiyâ, 21/83.

kanılacak ve içilecek serin bir su!' Tarafımızdan bir rahmet ve akıl iran sahipleri için de anılacak bir örnek olmak üzere ona, aile efradını, ayrıca bunlarla birlikte bir mislini daha bağışladık."[1015]

Kıssa Üzerinden Alıntı İddiasının Tekrar İncelenmesi

Şimdi, bu iki metinde de Eyyub'un (a.s.) adı geçiyor diye, "İkinci metin birinciyi alıntılamıştır." denilebilir mi? Bu, gerçekten komik bir iddia olur. O hâlde örneğin; 1980 darbesi hakkında yazı yazan bütün yazarlar, birbirini alıntılamıştır, denilebilir. Sonuçta hepsinde, kendisine işaret edilen siyasi figürler ortaktır. Mesela hepsinde, Kenan Evren ismi ortaktır, çünkü bu eserler aynı dönemi anlatıyorlar.

Aslında Kur'an okunurken yapılan temel problem budur. Tüm okuma kaidelerinden uzaklaşıp acayip bir tavra bürünülüyor. Bugün, örneğin felsefe konusunda, sadece ortak figüre sahip ve detaylarda birbirinden farklı metinler bulsak alıntı iddiasında bulunur muyuz? Bu saçmadır.

Kur'an, kıssalarını sözlü ya da yazılı olarak Yahudilerden almış olsa Eyyub'a (a.s.) atfettikleri bu şikâyetleri nakletmesini beklemez miyiz? Pasajın en ilgi çekici yeri de orasıdır. Oysa Kur'an, metin içi tutarsızlıktan kendisini kurtarmış; ayrıca teolojik problemleri de bu anlatıyı almayarak aşmıştır.

Modern tarih okuma tekniğinde yapılması gereken basittir: İki metin de incelenir; hangisi iç tutarlılık açısından ve diğer bilgilerimizle daha uyumlu ise o, doğru kabul edilerek diğeri üzerine ikame edilir.

Allah, elbette peygamberleri hakkında bilgi verecek ve Tevrat'taki bazı bilgiler doğru olarak kaldığı için onlarla bazı yerler uyumlu olacak. O hâlde dikkatli bir okuyucu uyuşmayan detaylara dikkat etmeli ve hangi metnin iç tutarlılığı ve tarihi, diğer materyale uyumu daha yüksek diye bakmalıdır. Gerçekte Kur'an, bazı yerlerde gerçekten Tevrat'taki anormal olan detayları aktarmıyor.

1015. es-Sâd, 38/41-43.

Örneğin, Yakup'un (a.s.) -hâşâ- Allah ile güreşmesi ve onu yenmesi, Lut'un (a.s.) kendi kızları ile cinsel ilişkiye girdiği iddiası, Süleyman'ın (a.s.) sihirbaz oluşu iddiası, Harun'un (a.s.) İsrail'in taptığı put olan altın buzağıyı yaptığı iddiası, Nuh'un (a.s.) içki içip çırılçıplak sızdığı iddiası, Eyyub'un (a.s.) sürekli şikâyet eden birisi olması gibi iddialar Kur'an'da yoktur. Yahudi teolojisi ile de uyumsuz olan bu metinler, Kur'an'da yoktur.

Kur'an, tüm kıssalarda, ehli kitabın tahrif ettiği eserlerdeki çelişkili noktaları düzeltmiştir. Bir nevi hâkim bir el, bozulan bilgiye müdahale etmiştir. Onların hem uluhiyet hem de peygamberler hakkındaki olumsuz anlatıları tashih edilmiştir. Hem de istisnasız, neredeyse tüm peygamber kıssalarında böyledir. Kur'an ve Tevrat'taki herhangi bir kıssayı çaprazlama okuyan birisi, kıssalar arasındaki inanılmaz farklılıkları görecektir. Biraz daha derin bir okuma sayesinde ise pek çok detayda Kur'an'ın, bozuları nasıl düzelttiğini müşahede edeceklerdir.

Hikâye detaylarında, Tevrat metinlerinde öykü tutarsızlığına düşülen yerleri de Kur'an ya aktarmamış ya da düzelterek aktarmıştır.

Yusuf (a.s.) Kıssası

Bu kez Yusuf (a.s.) kıssasındaki[1016] birkaç farklılığa işaret edelim.

1) Tevrat'a göre Hz. Yakup (a.s.), Hz. Yusuf'u (a.s.), gördüğü rüyadan ötürü kınamıştır. Rüyasında on bir yıldız, güneş ve ayın, kendisine secde ettiğini (Bunlar; on bir kardeş, anne ve babasını temsil etmektedir) gören Yusuf'a (a.s.), sanki gösterilen rüyadan o sorumluymuş gibi davranılmıştır.

"Yusuf, babasıyla kardeşlerine bu düşü anlatınca, babası onu azarladı: 'Ne biçim düş bu?' dedi, 'Ben, annen, kardeşlerin gelip önünde yere mi eğileceğiz yani?' dedi." (Tek, 37:10) Bu olay, aslında Hz. Yakup'u (a.s.), üstü örtülü bir şekilde, bu çeşit peygamber

1016. Kıssayı burada tamamen baştan özetlemek eseri fazlaca uzatacaktır. Hiç bilmeyen varsa başka bir kaynaktan inceleyip ana hatları öğrenebilir.

rüyalarının Rabbani bilgiler olduğunu ve insanın, onların üzerinde kontrolü olmadığını (veya genel olarak rüyaların, insanlar tarafından kontrol edilmediğini) bilmemekle suçlamak demekti. Nitekim; "Ne biçim düş bu?" sözünde bunu görmekteyiz.

Diğer taraftan, Tevrat'ta Hz. Yakup (a.s.), Güneş'in, kendisini, Ay'ın ise hanımını sembolize ettiğini anlamış ve rüyanın sadık olduğunu fark ederek anlamını tahmin etmiştir. Bu da Tevrat yazarlarının, bariz bir iç tutarsızlığa düştüklerinin göstergesidir. "Ben, annen, kardeşlerin gelip önünde yere mi eğileceğiz yani?" sözünden bunu anlamaktayız.

Bir de Kur'an'daki Hz. Yakup'un tepkisine ve sözlerine bakalım:

"(Babası) şöyle dedi: 'Ey oğulcuğum, rüyanı kardeşlerine anlatma! O zaman (anlattığın takdirde) sana tuzak kurarlar. Muhakkak ki şeytan, insana apaçık düşmandır.' Ve işte böylece Rabbin seni seçecek ve sözlerin (olayların) tevilini (yorumunu) sana öğretecek. Sana ve Yakup'un (a.s.) ailesine de (tıpkı) daha önce ataların İbrahim (a.s.) ve İshak'a (a.s.) (nimetini) tamamladığı gibi, nimetini tamamlayacak. Muhakkak ki senin Rabbin, alîmdir (en iyi bilendir), hakîmdir (hüküm veren hikmet sahibidir)."[1017]

2) Kur'an'a göre, kan lekeli gömleği görünce Hz. Yakup'un (a.s.) tepkisi şöyledir:

"Ve üzerinde yalancı kan bulunan gömleğini getirdiler. (Babası şöyle) dedi: 'Hayır, sizi, nefsiniz bir işe sevk etti. Artık bundan sonrası (benim yapmam gereken şey), güzel (bir) sabırdır. Sizin anlattığınız şeye karşı yardım istenecek olan, sadece Allah'tır."[1018] Şimdi de Tevrat'ta Hz. Yakup'un sözlerine bakın:

"Yakup, giysiyi tanıdı. 'Evet, bu oğlumun giysisi.' dedi, 'Onu yabanıl bir hayvan yemiş olmalı. Yusuf'u parçalamış olsa gerek.' Yakup üzüntüden giysilerini yırttı, beline çul sardı, oğlu için uzun süre yas tuttu. Bütün oğulları, kızları onu avutmaya çalıştılarsa da o, avunmak istemedi. 'Oğlumun yanına, ölüler diyarına yas tutarak gideceğim.' diyerek oğlu için ağlamaya devam etti." (Tek, 37:33-35)

1017. el-Yûsuf, 12/5-6.
1018. el-Yûsuf, 12/18.

Yusuf'un (a.s.) kardeşlerinin oyununu, Yakup'un (a.s.) anladığını gösteren Kur'an anlatısı ile bu oyuna kandığını gösteren Tevrat alıntısı, nasıl birbirinden alıntı olabilir? İster yazılı olsun isterse sözlü; Tevrat'ı alıntılamış olsaydı onun naklettiği gibi nakletmesi beklenmez miydi?

3) Daha da ilginç bir husus şudur: On bir yıldız kardeşlerini, güneş babasını, ay ise annesini simgelemekteydi. Bunların secde etmesi, rüyanın ana temasıydı.

Tevrat'taki anlatı şöyledir:

"Yusuf, bir düş daha görüp kardeşlerine anlattı. 'Dinleyin, bir düş daha gördüm.' dedi, 'Güneş, ay ve on bir yıldız önümde eğildiler.' Yusuf, babasıyla kardeşlerine bu düşü anlatınca, babası onu azarladı; 'Ne biçim düş bu?' dedi, 'Ben, annen, kardeşlerin gelip önünde yere mi eğileceğiz yani?' Kardeşleri Yusuf'u kıskanıyordu ama bu olay babasının aklına takıldı." (Tekvin, 37/9-11)

Ancak problem şu ki Tevrat'a göre, rüya teyit edilmeden önce Yusuf'un (a.s.) annesi ölmüştü.

"O, sancı çekerken ebesi 'Korkma!' dedi, 'Bir oğlun daha oluyor.' Ama Rahel ölmek üzereydi. Can verirken oğlunun adını Ben-Oni koydu. Babası ise çocuğa Benyamin adını verdi. Rahel öldü ve Efrat –Beytlehem– yolunda gömüldü. Yakup, Rahel'in mezarına bir taş dikti. Bu mezar taşı, bugüne kadar kaldı." (Tekvin, 35/17-20)

Annesi, henüz Bünyamin'i doğururken vefat etmiştir. Rüyanın teyidi olacağı zamanda annesi, yani rüyadaki ay yaşamıyordu.

Tüm hikâyenin ana gövdesini oluşturan, "rüyanın, hikâyenin sonunda doğrulanması" olgusu da Tevrat'ta anlatılmamıştır. Hâlbuki Hz. Yusuf'un rüyasına göre bu, gerçekleşmeliydi. Üstelik Tevrat, bu rüyanın, bahsi edilen olaya işaret ettiğini Hz. Yakup'un (a.s.) ağzından vermişti. Rüyalar, Hz. Yusuf'un (a.s.) kıssasında, önemli bir rol oynadığı ve hayatının dönüm noktalarını etkilediği için bu eksiklik çok önemlidir.

Zaten rüyanın teyidini aktarsalardı,[1019] rüyanın teyidinden önce, annesinin öldüğü aktarıldığı için yine bir tutarsızlık oluşacaktı.

1019. Günümüzdeki Tevrat'ın muharref bir metin olduğu unutulmamalıdır.

Oysa Kur'an hem annesi ile ilgili anlatıyı nakletmeyerek bu çelişkiye düşmemiş hem de kıssanın sonunda, rüyanın teyit edilmesini aktrararak daha tutarlı ve daha eksiksiz bir anlatı ortaya koymuştu.

İnanınız, sadece kolay anlatılabilir farkları aktarmaktayım. Aksi hâlde, sadece bu kıssadaki farklar bile ufak çaplı kitap yazılabilecek boyuttadır.

Âdem (a.s.) Kıssası

Tevrat'ın anlatımına göre; Tanrı'nın, yasak meyveden bahsederken şöyle dediği nakledilir:

"Ama Tanrı; 'Bahçenin ortasındaki ağacın meyvesini yemeyin, ona dokunmayın; yoksa ölürsünüz.' dedi." (Tekvin, 3/2-3)

Gelin görün ki, yılan kılığında cennete giren şeytanın ise şöyle dediği nakledilir:

"Yılan; 'Kesinlikle ölmezsiniz.' dedi. 'Çünkü Tanrı biliyor ki, o ağacın meyvesini yediğinizde gözleriniz açılacak, iyiyle kötüyü bilerek Tanrı gibi olacaksınız." (Tekvin, 3/4-5)

Tevrat'ın anlatısı böyledir. Aslında farkında olmaksızın şeytanı doğru söyleyen, Tanrı'yı ise yalan söyleyen pozisyonuna koymuşlardır.[1020] Çünkü bu yasak meyveden yiyenler ölmemiştir. Ayrıca, iyi ve kötüyü bilme özelliğine sahip olmuşlardır. "Ve Rab Allah dedi: İşte, adam iyiyi ve kötüyü bilmekte bizden biri gibi oldu." (Tekvin, 3/22)

İşte Tevrat'taki durum ve anlatım budur. Oysa Kur'an'da yasak zikredilmiştir ancak hikmetine dair Hz. Âdem'e açıklama yapılmamıştır. Yani bizatihi Allah emrettiği için yasaktır. O hâlde yapılmaması gerekmektedir. Tevrat'taki gibi "ölmezsiniz" vb. şeklinde bir katkı ile metin tutarsızlığı oluşmamıştır.

"Biz dedik ki: 'Ey Âdem! Sen ve eşin cennete yerleşin. Oradan bolca, dilediğiniz yerden yiyin. Ancak şu ağaca yaklaşmayın. Yoksa zalimlerden olursunuz."[1021]

1020. Günümüzdeki Tevrat'ın muharref olduğu unutulmamalıdır.
1021. el-Bakara, 2/35.

"And olsun ki bundan önce Âdem'e, (ağaçtan yememesini emrederek) ahit vermiştik. O unuttu. Biz onda (bu ahde dair) bir azim/kararlılık görmedik."[1022]

Kur'an'daki anlatıda, Tevrat'ta olduğu gibi, şeytanın söyledikleri doğru çıkmamıştır. O, aldatıcı vaatlerden başka bir şey söylememiştir. Bu sayede, teoloji ile metin tutarlı olmuştur.

"Şeytan ona vesvese vermiş ve demişti ki: 'Ey Âdem! Sana (yediğin takdirde ebedîleşeceğin) ebediyet ağacını ve tükenmeyecek mülkü göstereyim mi?"[1023]

"(Derken şeytan) örtünerek gizlenmiş bulunan avret yerlerini açığa çıkarmak için onlara vesvese verdi. Ve dedi ki: 'Rabbinizin bu ağaçtan yemenizi yasaklaması, melek olmamanız ve ebedî yaşayanlardan olmamanız içindir."[1024]

"Ve 'Şüphesiz ki ben, sizin iyiliğinizi istiyorum/size nasihat veriyorum.' diye o ikisine yemin etti."[1025]

Zira her iki kitapta, teolojide, şeytanın aldatıcı ve yalancı olduğunu söylerken metinde, Tevrat'ta şeytan doğruyu söyleyen, Tanrı ise -hâşâ- yalancı durumuna düşmüştür. Teoloji ile metin arasında bir uyumsuzluk oluşmuştur.

Şimdi Kur'an, Tevrat'tan esinlenilmiş kötü bir kopya olsaydı, aynı hatayı nakletmesini beklemek gerekmez miydi? Yoksa Kur'an, onda tahrif edilen yerleri düzelten bir otorite midir? Âdem (a.s.) kıssasından devam edecek olursak:

Timoteus 2/13-14'te şöyle deniyor: "Çünkü önce Âdem, sonra Havva yaratıldı; aldatılan da Âdem değildi, kadın aldatılıp suç işledi. Ama doğum yapıp kurtulacaktır."

Tevrat'ta, yasak meyveyi yeme suçu kadına atfedilmiştir. Doğum sancısı ile bu günahın bedelini ödemektedir. Doğum sancısı Tevrat anlatısında bir ceza olmaktadır.

1022. et-Tâhâ, 20/115.
1023. et-Tâhâ, 20/120.
1024. el-A'râf, 7/20.
1025. el-A'râf, 7/21.

Kur'an'da ise doğum şöyle ele alınmaktadır:

"Biz insana, anne ve babasını (onlara iyilikle davranmayı) tavsiye ettik. Annesi onu, zorluk üstüne zorlukla (karnında) taşımıştır. Onun (sütten) ayrılması, iki yıl içindedir. Hem bana hem anne ve babana şükret, dönüş yalnız banadır. Bununla birlikte, onların ikisi (annen ve baban), hakkında bir bilgin olmayan şeyi bana şirk koşman için sana karşı çaba harcayacak olurlarsa bu durumda onlara itaat etme ve dünyada onları iyilikle sahiplen ve bana 'gönülden, katıksız olarak yönelenin' yoluna tabi ol. Sonra dönüşünüz yalnızca banadır; böylece ben de size, yaptıklarınızı haber vereceğim."[1026]

Ayrıca, gösterdiğimiz üzere, Tevrat'taki aldatılanın Havva olduğu ve Âdem'i onun saptırdığı anlatısına muhalif olarak Kur'an; فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا şeklinde, ikil (tesniye) formunda kullanarak şöyle buyurur; "Şeytan o ikisinin ayağını kaydırdı."[1027]

Bu, "İbrahimî gelenek" diyerek indirgemeci tavır gösterenlerin aksine, önemli bir farklılıktır. Bunun devamında seyreden Hristiyan literatürüne benzer bir olgu, İslam'da olmamıştır. Mesela, "Cadı Avı" esnasında, kurumlar tarafından kullanılan büyük bir teorik materyal, bizde oluşmamıştır. Bu sayede, pratik uygulamada da böyle saçmalıklar İslam tarihinde görülmemiştir.

Hataları Düzeltmesi ya da Nakletmemesi

Her kıssada, şurada kolay anlaşılabilir farkları anlattığımız kadar fark mevcuttur.

Hz. Muhammed (s.a.v.), bu kıssaları, Yahudilerden almış olsa, teolojik tutarsızlıklar oluşturan bu kısımları neden almasın? Yahudiler bugün, bu pasajları tevil edip teolojileri ile uyumlu hâle getiriyor olabilirler. Ancak bu durum, kıssanın böyle olduğu ve Hz. Muhammed (s.a.v.) onlardan bilgi aldıysa onlar gibi nakletmesi gerektiği gerçeğini değiştirmez.

1026. el-Lokmân, 31/14-15.
1027. el-Bakara, 2/36.

Ayrıca Kur'an, Yahudilerin eserlerinde yaptıkları bir kısım açık hatayı düzelterek bir kısım hatayı ise nakletmeyerek onları fazlasıyla aşmıştır.

Buna birkaç örnek verelim:

1) Tevratta, yerlerin ve göklerin yaratılışıyla ilgili şu ifadeler yer almaktadır:

"Yedinci güne gelindiğinde Tanrı, yapmakta olduğu işi bitirdi. Yaptığı işten o gün dinlendi." (Tekvin, 2/2)

"Çünkü ben Rab, yeri göğü altı günde yarattım, yedinci gün işe son verip dinlendim." (Mısır'dan Çıkış, 17/31)

Oysa Kur'an, buraya direkt atıfla şöyle diyor:

"Gökleri ve yeri altı günde yarattık da en küçük bir yorgunluk çekmedik."[1028]

2) Maurice Bucaille'in şu haklı tespitleri son derece önemlidir.

Bucaille diyor ki: "Mesela insanın, yeryüzüne ayak bastığı tarih, yaklaşık bile olsa bilinmiyor. Ama bunun kesinlikle milattan on bin yıl önce olduğunu gösteren insan eseri kalıntılar keşfedildi. O hâlde Kitab-ı Mukaddes'in, insanın aslını, Âdem'in yaratılışını, İsa'dan (a.s.) yaklaşık otuz yedi asır önceye alan rakamlı tarihlerini ve soy kütüklerini veren Tekvin Kitabı'ndaki ilgili metnin doğruluğunun, ilim ile bağdaşabilir olduğu söylenemez. Belki ilim, gelecekte bugünkü hesaplamalarımızdan daha büyük kesin tarihler verecektir. Ama, İbrani takviminin 1973 yılındaki hesabına göre insan, yeryüzünde 5736 yıl önce görülmüştür. Bu görüşün asla ispat edilemeyeceğinden emin olunabilir. O hâlde Kitab-ı Mukaddes'te, insanın yaşına ilişkin haberler asılsızdır."

Kur'an bu hatayı nakletmemiştir. Maurice Bucaille böyle bir eser derlemiş ve bu yüzden Müslüman olmuş bir Fransız doktordur.

O, bu yargısını şöyle ifade etmektedir: "İncillerde işlenmiş olup da bilimsel açıdan tenkit edilmiş konulardan hiçbiri -ki bunları kitabımızın ikinci bölümünde görmüştük- Kur'an'da zikredilmiş değildir."[1029]

1028. el-Kâf, 50/38.

1029. Bucaille, *Tevrat, İnciller ve Kur'an*, s. 328.

Bu tür örnekler daha da çoğaltılabilir.

3) Göklerin direkleri konusunda Tevrat'ta şöyle geçiyor:

"Emirlerle beraber oturtmak için, izzet kürsüsünü miras ettirmek için, yoksulu topraktan kaldırır, fakiri gübrelikten yükseltir. *Çünkü yerin direkleri, Rabbinindir ve dünyayı onların üzerine kurdu.*" (1 Samuel, 2/8)

"Eyüp şöyle yanıtladı: "Biliyorum, gerçekten öyledir, Ama Tanrı'nın önünde insan nasıl haklı çıkabilir? Biri onunla tartışmak istese binde bir bile ona yanıt veremez. Onun bilgisi derin, gücü eşsizdir. Kim ona direndi de ayakta kaldı? O, dağları yerinden oynatır da dağlar farkına varmaz. Öfkeyle altüst eder onları. *Dünyayı yerinden oynatır, direklerini titretir.*" (Eyüp, 9/1-6)

"Musikacıbaşı için. Al-taşhet üzre. Asafın Mezmurudur. İlahi. Sana şükrederiz ey Allah; şükrederiz, çünkü senin ismin yakındır; senin şaşılacak işlerin onu ilan ederler. Muayyen vakti bulunca, ben doğrulukla hükmedeceğim. *Yer ve onda oturanların hepsi eridi; onun direklerini ben pekiştirdim.* [Sela övünen adamlara dedim: Övünmeyin; ve kötülere: Boynuz kaldırmayın." (Mezmurlar, 75/1-4)

Bu, elbette eski düz dünya telakkisi ile uyumlu bir ifadedir. Antik toplumlarda yaygın bir inanıştır. Oysa bugün, bilimsel olarak savunulması mümkün değildir. Kur'an, eğer Tevrat'ı kopya eden bir eser olsaydı bu hatayı almasını beklerdik. Oysa direkt bir atıfla bu inancı reddetmiştir. Rad suresi ikinci ayette:

"Öyle bir Allah'tır ki görmekte olduğunuz *gökleri direksiz yükseltmiştir* de sonra arşa hâkim ve mutasarrıf olmuştur ve güneşi ve ayı ram etmiştir, hepsi de muayyen bir zamana dek yürür gider. Rabbinize kavuşacağınızı iyice anlamanız için işleri tedbir ve tasarruf edip yapan O'dur, delilleri bildirip açıklayan O."[1030]

4) Tevrat'a göre yıldızlar, ağaçlardan sonra yaratılmıştır.

"Tanrı, 'Yeryüzü bitkiler, tohum veren otlar, türüne göre tohumu meyvesinde bulunan meyve ağaçları üretsin.' diye buyurdu ve öyle oldu. Yeryüzü bitkiler, türüne göre tohum veren otlar, tohumu meyvesinde bulunan meyve ağaçları yetiştirdi. Tanrı bunun iyi ol-

1030. er-Ra'd, 13/2.

duğunu gördü. Akşam oldu, sabah oldu ve üçüncü gün oluştu. Tanrı şöyle buyurdu: 'Gök kubbede gündüzü geceden ayıracak, yeryüzünü aydınlatacak ışıklar olsun. Belirtileri, mevsimleri, günleri, yılları göstersin.' Ve öyle oldu. Tanrı büyüğü gündüze, küçüğü geceye egemen olacak iki büyük ışığı ve yıldızları yarattı." (Tevrat, Tekvin, 1/11-18)

Bu anlatıya göre ikinci günde ağaçlar, üçüncü günde yıldızlar oluşmuştur. Yani ağaçlar, yıldızlardan önce oluşmuştur. Bugün bilimsel olarak çürütülmüş bu tarz ifadeleri, Kur'an nakletmemiştir.

Sonuç

Burada, sadece kısıtlı sayıda örnekle, Kur'an'ın Tevrat'tan kopya olamayacağını, anlamak isteyenin anlayacağı sayıda örnekle göstermeye çalıştık. Böyle bir konunun, kâmil bir çalışma ile ele alınması, ciltler tutacak bir eser gerektirir. Biz, maksadımızın hasıl olduğu miktarla yetinelim.

O hâlde Kur'an, bu problemli noktaları nakletmedi veya düzelterek nakletti ise Hz. Muhammed (s.a.v.), bu kitaplardaki problemleri çözecek ve bunları düzgünce anlatacak kıssaların bilgisine nereden ulaştı? "Yahudilerden..." deseler; "O hâlde, neden hataları nakletmedi? O hataları nasıl düzeltti?" diye soracağız. Sonuçta Yahudilerdeki kıssa bilgisi, aktardığımız metinlerdeki gibiydi.

Zaten Kur'an'ın sadece Tevrat ve İncil'e dayanarak oluşturulamayacağı, girişte atıf yaptığımız Corpus Coranicum çalışması ile açıkça anlaşılmıştır. Burada, birkaç tane kısa örnek üzerinde durduk. Şimdi daha yaygın bir iddia olan şifahi (sözlü) anlatıma geçelim.

Sözlü Anlatı Olarak Tüm Bu Metinler, O Coğrafyada Olabilir mi?

Ön Yargı ve Peşin Hükümler

Kur'an'daki kıssaların -hâşâ- sair kutsal kitaplardan alıntılama yapılarak yazıldığı iddiasına, yazılı metin üzerinden delil bulamayan

muhataplarımız, bu defa sözlü rivayetlere sığınarak: "O dönemde bu anlatılar, şifahi (sözlü) rivayet şeklinde, o coğrafyada biliniyor olmalı," demek zorunda kalmışlardır. Buna bir örnek verelim.

Montgomery Watt diyor ki: "Kitab-ı Mukaddes ya da diğer Yahudi ve Hristiyan kitaplarını okumuş olma ihtimali, dışarıda bırakılabilir... Kur'an'daki Kitab-ı Mukaddes'e ait malzemelerin tertipleniş şekli, Muhammed'in Kitab-ı Mukaddes'i hiçbir zaman okumadığını kesin kılar. Ayrıca onun herhangi bir başka kitabı okumuş olması mümkün değildir... Bu meselede varılan sonuç; Muhammed'in İncil'deki kavramlar ve fikirler hakkında bilgisini, okuyarak ya da belli kişilerle konuşarak değil, (anlatılan bazı kıssaların ayrıntılarının farklılığından da anlaşıldığı üzere) Mekke'nin entelektüel ortamından edindiğidir."[1031]

Burada gösterilen tavır, yaklaşık olarak şu şekildedir; "Açıklayamıyoruz, o hâlde Mekke'nin entelektüel ortamında vardır." Hangi entelektüel ortam? Daha önceki bölümlerimizde, genel entelektüel ortamı tasvir etmiştik. İlerleyen sayfalarda, kıssa bilgileri yönünden tasvir edeceğiz.

Oysa Watt, oryantalistler içerisinde, gerçekten ilmî kriterlere en fazla dayananlardan birisidir. Daha düşük profilli diğer keyfî yorumları buraya alıp tenkit etmek, kitabı uzatacaktır. Buradan, aslında oryantalizmin, İslam'ı anlama konusundaki prangalarından bahsedilebilir. "Peygamber değildi!" yargısıyla yola çıktığınız ve onu temel kabul kıldığınız bir okuma tipinde, bir peygamberlik iddiasını ne derece sağlıklı değerlendirebilirsiniz?

Aslında bu yargı, burada tartıştığımız konu hakkında delilsiz bir ön yargıdan ibarettir. Çünkü biz, "O, peygamber miydi?" hususunu tartışırken muhalifimiz, daha en baştan, "O, peygamber değildi. O hâlde bu kıssaları anlatabiliyorsa bir şekilde o coğrafyada bu kıssalar biliniyor olmalı." yargısını kabul ederek -daha doğrusu- varsayarak ön yargı göstermiş oluyor.

Zira onun elinde, o dönem, o coğrafyada, bu kıssaların, bu derecede kompleks bir şifahi anlatımının olduğuna dair hiçbir delil yok-

---

1031. Watt, *Hz. Muhammed Peygamber ve Devlet Adamı*, ss. 51-53.

tur. Bilakis, lazım olan metinlerin çokluğu ve büyük kısmının sonradan keşfi sebebiyle şifahi anlatının aleyhine deliller vardır. Muhalifimizin tek delili, tartıştığımız konuda peşinen kabul ettiği, "O, peygamber değildi. Muhakkak böyle bir anlatı olmak zorundadır." ön yargısından ibarettir.

Aslında böyle bir nedensellik iddiasının ispatlanmadan kabulü absürttür. Ancak, daha önce de vurguladığımız gibi, İslami metinler okunurken tüm kaideler bir anda ortadan kalkıyor ve ön yargılı kabuller, vehim ve adem-i kabüller delil gibi addedilmeye başlanıyor.

Normalde şu an bizim üzerimizde, delil yükümlülüğü yoktur. Zira muhatabımızın, şifahi anlatının olduğunu ispatlaması gerekmektedir. İddia sahibi odur. Delil de ona gerekir. Zira biz, iki ateist olarak tartışmıyoruz. Ben, peygamberliğini iddia ediyorum, onlar ise 'Değildi.' diyor. Ben, kıssaların farklılıklarından delil getirdim. Onlara düşen, var olduğunu iddia ettikleri şifahi anlatıyı göstermektir.

Aslında o şifahi anlatıyı delillendirdikten sonra, bizim çürütmemizin gelmesi gerekir. Ancak ben, yine de delillendiriyorlarmış gibi davranarak onlar delillendirmeden, ilgili iddiaların aleyhine deliller serdedeceğim.

Şifahi Anlatı Aleyhine Deliller

Biz o dönemde, böyle kompleks bir şifahi anlatının olmadığını rahatlıkla gösterebiliriz. Hatta Kur'an kıssalarının kahir ekseriyetinin nazil olduğu Mekke'de, basit bir kıssa anlatısının dahi var olmadığını düşünebiliriz. Burada, şunu aktarmamız gereklidir. Kur'an kıssalarının çoğunluğu Mekke'de nazil olmuştur. Bu, İslam âlimleri arasında, neredeyse ittifaken benimsenmiştir. Hatta bir surenin içerisinde kıssa olması, Mekki olma alameti sayılmıştır.

Onlar bunu, bizim yaptığımız gibi tartışmada kullanmak için de söylemiş değillerdir. Zira öyle olsaydı bu kabullerini bu tarz bir bağlamda delil olarak öne sürmeleri beklenirdi. Oysa öyle olmamıştır.

İslami metinler ve İslam tarihi okunurken unutulmaması gereken önemli bir nokta, ilk dönem İslam âlimlerinin, muzaffer bir toplumda yaşadıkları ve bugün sıkça rastladığımız gibi reaksiyoner anlatılardan uzak olduklarıdır. Yani onlar, "Şunlar ne der? O zaman kıssalara Mekki diyelim." gibi bir tavırdan oldukça uzaktırlar. Zaten galip bir toplumun ve dinin mensubudurlar. Öncelikle kendi düşüncelerine odaklanırlar. Bu yüzden kıssalar, Mekkilik alameti kabul edilmiştir. Bundan yola çıkarak bizim yaptığımız gibi ispata da yönelmemişlerdir. Oysa ispat için böyle söylüyor olsalardı, bunu delil olarak kullanırlardı.

Hem Hz. Muhammed (s.a.v.) hem de kavmi, kıssaları vahiyden önce biliyor muydu?

تِلْكَ مِنْ أَنبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ مَا كُنتَ تَعْلَمُهَا أَنتَ وَلَا قَوْمُكَ مِن قَبْلِ هَٰذَا ۖ فَاصْبِرْ ۖ إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ

"Bunlar, sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. Bunları sen ve kavmin, bundan önce bilmiyordun. Şu hâlde sabret. Şüphesiz (güzel olan) sonuç, takva sahiplerinindir."[1032]

Bakınız bu ayet, sadece Hz. Muhammed'in (s.a.v.) değil, kavminin de bu kıssaları bilmediği konusunda apaçık bir delildir. Bir önceki ayet Nuh'dan (a.s.), bir sonraki ayet Ad kavminden bahsetmektedir. İki kıssa arası geçişte bu ifade gelmiştir. Mekke'de ne sözlü ne de yazılı olarak bu kıssalar bilinmiyordu. Başka hiçbir delil olmasaydı, bu sözlerimizi ispata bu delil yeterdi.[1033]

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَٰذَا الْقُرْآنَ وَإِن كُنتَ مِن قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ

"Sana bu Kur'an'ı vahyetmekle kıssaların en güzelini anlatıyoruz. Hâlbuki daha önce sen bunlardan habersiz idin."[1034]

1032. el-Hûd, 11/49.

1033. İkincil delil mantığımızı uzunca anlattığımız için tekrara lüzum duymadık.

1034. el-Yûsuf, 12/3.

ذٰلِكَ مِنْ اَنْۢبَآءِ الْغَيْبِ نُوْحِيْهِ اِلَيْكَ ۚ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يُلْقُوْنَ اَقْلَامَهُمْ اَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ ۠ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يَخْتَصِمُوْنَ

"(Ey Muhammed!) Bunlar, sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. Meryem'i kim himayesine alıp koruyacak, diye kalemlerini (kura için) atarlarken sen yanlarında değildin. (Bu konuda) tartışırlarken de yanlarında değildin."[1035]

وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ رُوْحًا مِّنْ اَمْرِنَا ۭ مَا كُنْتَ تَدْرِيْ مَا الْكِتٰبُ وَلَا الْاِيْمَانُ

"İşte böylece sana da kendi buyruğumuzla bir ruh (Kur'an) vahyettik. Sen, kitap nedir, iman nedir, bilmiyordun."[1036]

Kur'an'daki bu tarz atıflar, oldukça nettir. Daha önce delillendirdiğimiz gibi, bu bilgi doğru olmasaydı hem müşriklerden itirazlar beklerdik hem de müminlerden "Kur'an'da yalan bilgi varmış." şeklinde kırılmalar görürdük. Oysa ikisi de olmamıştır.

Margoliouth diyor ki: "Eğer Peygamber Hristiyan ve Yahudilerin kitaplarında yazılan hikâyeleri anlatmış olsaydı, onun rakipleri, bunları kendisine birilerinin öğrettiğini söyleyip hocasının adını bile belirtebilirlerdi."[1037]

Furkan suresi 4-6. ayetlerde müşriklerin "Ehl-i kitap kölelerden öğreniyor." şeklindeki iddialarını çürütürken gösterdiğimiz gibi:

1. Mekkeliler, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) getirdiği haberin, O'nun donanımı ile açıklanamayacağını biliyorlardı. Öyle olsaydı, dış kaynağa atfetmeye ihtiyaç duymazlardı.
2. Özellikle kıssalar özelinde, Kur'an'daki bilgi, Mekke'deki bilgi düzeyi ile de açıklanabilir değildi. Öyle olsaydı itirazlarında, "Ehl-i kitap köleler" seçimine gerek kalmazdı.

Hatta, meseleyi biraz daha ileri götürelim; bilindiği üzere İslam tarihinde, Hz. Muhammed'den (s.a.v.) sonra Kur'an kıssalarının tef-

1035. el-Âl-i İmrân, 3/44.
1036. eş-Şûra, 42/52.
1037. Margoliouth, *Muhammed ve İslam'ın Yükselişi*, s. 130.

sirinde, İsrailiyat denen bilgiler kullanılmıştır. Mekke coğrafyasından çok daha geniş bir coğrafyaya hâkim olunduğu dönemde, Hristiyan ve Yahudilerin anlatıları, Kur'an kıssalarını açıklamak için tefsir kitaplarında yer bulmuştur.

Bu kıssaların neredeyse tamamı, gerçekten çok verimsiz, tutarsız ve tarihî bilgi ile çelişiktir. Kabu'l-Ahbâr, Vehb b. Münebbih ve Kelbi gibi erken dönemde yaşamış ve ehl-i kitabın kaynaklarından beslenen metinler oluşmuştur. Bahsi edilen metinlerin bu hâli, aslında bize, -bırakınız Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yaşadığı çağın Mekke'sini- ondan yüz yıl sonraki Kuzey Arabistan dahil, tüm coğrafyanın bilgi düzeyini göstermektedir.

Eğer kıssa anlatıları, o coğrafyanın bilgi düzeyi seviyesinde olsaydı, İsrailiyat düzeyine bile ulaşamazdı. Çünkü Kur'an'ın anlatısının hem daha dar bir coğrafyada hem de daha eski bir anlatıdan besleniyor olması gerekirdi. Bu, İsrailiyat düzeyinin bile altında kalmasını gerektirirdi.

Ayrıca Mekke vasatında müşrikler, kitap bilgisine sahip olmadıkları için Yahudilere başvurmak zorunda kalıyorlardı.

Leone Caetani diyor ki: "Yahudilerin mukaddes kitaplarından sık sık vuku bulan bahisler, Kureyşlileri, Nadır b. el-Haris ve Ukbe b. Ebi Muhayt nezdinde iki kişi göndererek Medine'deki Yahudi hahamlarının bu bapta (bu konuda) fikirlerini almaya sevk etti."[1038]

Maxime Rodinson diyor ki: "En eski kutsal kitabın, Tevrat'ın, sahipleri oldukları için Muhammed ve dini hakkındaki her şey Yahudilerden soruluyordu. Doğruluk ve kutsal düşünceye uygunluk derecesi hakkında şüpheye düşülen her konu, Yahudi ulemasına danışılıyordu."[1039]

O hâlde biz, Mekkelilerin böyle bir bilgiye sahip olmadıklarını, bölge Yahudilerinden daha düşük bir bilgi düzeyine sahip olduklarını rahatlıkla anlayabiliriz. Oysa Kur'an'ın, bırakınız coğrafyadaki düşük birikimli Yahudileri, tüm Yahudilerin düzeyini aştığını gösterdik.

1038. Caetani, *İslam Tarihi*, c. 1, s. 427.
1039. Rodinson, *Muhammed*, s. 195.

Sayfalardır delillendirdiğimiz skala şöyledir:

Kur'an anlatısı > Başka coğrafyalardaki Yahudi bilgisi > Arap coğrafyasındaki Yahudilerin bilgisi > Mekke müşriklerinin bilgisi.

Bu bilgiler ışığında, Kur'an kıssaları, nasıl Mekke'nin şifahi anlatımı ile açıklanabilir?

Kur'an'ın kıssa ortalarında yaptığı iddialaşmalar ve "Bunları ne sen ne de kavmin bilirdi!" açıklamalarına ne denilecektir?

Peki, 1945'te bulunan apokrif metinler içerisindeki anlatıları nasıl açıklayacaklar? Bu metinlerin, sözlü ya da yazılı olarak o dönem Arabistan'ında dolaşımda olduklarını ispat etmeleri gerekmiyor mu?

Sosyal bilimlerde, "Olabilir." demek, ne zamandan beri delil sayılır olmuştur?

Mesela -girişte, "Mucize bölümü"nde aktardığımız üzere- ben, şu an insanların gözü önünde uçsam ve ağzımdan ateş çıkararak bu yaptığımın beşer takatinin üzerinde olduğunu söylesem, "Belki Brezilya'da şu an bunu yapan biri olabilir." diyerek mucize iddiamı çürütmüş olur musunuz?

Tüm bu Kur'an metnindeki kıssalar, gerçekten özel eğitim almadığını gösterdiğimiz, kıssa anlatılarının iyi bilinmediği bir coğrafyada yaşamış birinin kulağına çarpan sözlerle oluşmuş olabilir mi?

Ayrıca, "Şifahi (sözlü) anlatımla alınmıştır." sözü aleyhine, direkt yazılı atıf gibi yapılan pek çok bölüm vardır. Kur'an'dan bazı örnekler verecek olursak:

1) Firavun'a ağıtı anlatan Hiyeroglif metinlerinde[1040] şöyle yazmaktadır:

İngilizce metin: "The regions mourn for you, inasmuch as you are He-who-awakes-in-health / *Heaven and earth weep for you*, inasmuch as you are greater than the gods "[1041]

(Diyarlar senin için yas tutar, sen sıhhatle uyanan olduğun için/ Tanrılardan daha büyük olduğun için *gökler ve yer senin için ağlar.*)

1040. Metin: S. BM 10188, Tarih: MÖ. 4. yy. Dil: Hiyeratik, Çeviren: R.O. Faulkner.

1041. http://attalus.org/egypt/isis_nephthys.html (Son erişim: 28.05.2022).

Kur'an'da, Firavun'un akıbeti anlatıldıktan hemen sonra şöyle buyurulmaktadır:

فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ وَمَا كَانُوا مُنظَرِينَ

"*Gök ve yer onların ardından ağlamadı*; onlara mühlet de verilmedi."[1042]

Bu ayet hiyeroglif yazısını bilmeden önce bana çok anlaşılmaz geliyordu. Zaten helak edilmiş olanlar hakkında neden tekrardan "Gökler ve yer onların ardından ağlamadı." açıklaması geldiğini anlayamıyordum. Onlar hakkında zaten bir övgü tanımlaması beklenmemesine rağmen, böylesi bir açıklamanın gerekçesini anlayamıyordum. Ayrıca Kur'an'da helak edilmiş onca kavim ve kişiden bahsedilirken hiçbirisi hakkında böyle bir üslub kullanılmıyordu. Hiyeroglif metinlerinde böyle bir ibarenin olduğunu öğrendiğimde taşlar yerine oturmuştu.

İlgili metnin tam ismi: "The songs of Isis and Nephthys". Antik Mısır'da bilindiği üzere ölen Firavun Osiris olur.[1043] Yaşayan firavun ise Horus'tur. Metin ölen firavuna yani Osiris'e ağıttır. Yerine geçen yeni firavundan yani Horus'tan da bahsedilmektedir.

Burada akla gelen muhtemel bir soru şu olacaktır: "Ağıdın kendisine yapıldığı firavun Kur'an'daki firavun mudur?

Bu hususta bilinmesi gereken şudur:

Aktarılan metin bir ritüel metnidir. Bir şahsa yakılan ağıttan ziyade her ölen firavun için okunmaktadır. Bu anlamıyla Kur'an direkt kelime kelime bir atıfla ritüel metinlerine cevap vermektedir. Hatta cevap vermekten de ziyade onları ironik bir üslubla yermektedir. Zira onlar ritüellerinde "Gökler ve yer senin için ağlayacak." derken Kur'an mealen "Firavunu helak ettik. Gökler ve yer onun için ağlamadı." buyurmaktadır. Buradaki üslubun söz sanatı açısından gücü ve tahkir ediciliği açıktır.

1042. ed-Duhân, 44/29.

1043. https://www.britannica.com/topic/Osiris-Egyptian-god, https://www.arkeolojikhaber.com/amp/haber-osiris-9023/, https://books.google.com.tr/books?id=OEVVc00xH0kC&pg=PA25 (Son erişim: 20.07.2022).

Bu metin, 1798'de Napolyon'un Mısır seferi esnasında, Rosetta taşı bulunmadan önce okunabilir değildi. Rosetta taşının üzerinde on dört satır hiyeroglif yazı, otuz iki satır Demotik yazı, elli üç satır da Antik Yunan yazısı bulunmaktadır. Böylece Mısır halkı ile Mısır asilleri ve Yunanlar, bu antlaşmayı rahatlıkla okuyabilmişlerdir.

(Üstte, Mısır hiyeroglif yazısı; ortada, Demotik yazı; en altta, Yunanca)

Bu metnin yazılı olduğu dil, bu taş sayesinde çözülebilmiştir. Yani bu metin, 19. yüzyılın başından önce okunabilir durumda değildir.[1044] Bilinmeyen bir dil ve okunamayan bir alfabededir. Antik Mısır yazıları çözülmeden önce arkeologlar, hiyerogliflerin, Mısır'ın Tufan'dan önceki yaşamına ait şekiller olduğunu düşünürlerdi. Bu direkt atıf, Kur'an'ın parlak mucizelerinden birisidir.

2) Kur'an-ı Kerim, davasını ispat için Tevrat'ın yazılı metnine referans vermekten çekinmez. İlgili Tevrat ayetini nokta atışı -tabiri caizse lazer işaretleme sistemi gibi- işaretler:

كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلًّا لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ إِلَّا مَا حَرَّمَ إِسْرَائِيلُ عَلَى نَفْسِهِ
مِن قَبْلِ أَن تُنَزَّلَ التَّوْرَاةُ قُلْ فَأْتُوا بِالتَّوْرَاةِ فَاتْلُوهَا إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ

1044. https://www.britannica.com/topic/hieratic-script (Son erişim: 28.05.2022).

"Tevrat indirilmeden önce, İsrail'in (yani Yakub'un) kendi nefsine haram kıldığı hariç, diğer bütün yiyecekler İsrailoğullarına helal idi. De ki: İşte meydan! İddianızda samimi iseniz, Tevrat'ı getirip okuyun!"[1045]

Ayet, Tevrat'ın Tekvin Kitabı'nın 32. bap 31. pasajına işaret ediyor.

Çünkü Yahudiler, Kur'an'ın, Tevrat'ın hükümlerini neshetmesini kabul etmiyorlardı. Onlara göre Kur'an, Allah'tan gelen bir kitap olsaydı, deve eti gibi onların yemediği şeyleri helal kılmazdı. Yani, neshin Allah'a yakışmayacağını söylemek istiyorlardı. Oysa direkt Kur'an'ın atıf yaptığı Tevrat metninde, aynı konuda neshe delil vardı.

"Yakup Peniel'den ayrılırken güneş doğdu. Uyluğundan ötürü aksıyordu. Bu nedenle İsrailliler, bugün bile uyluk kemiğinin üzerindeki siniri yemezler. Çünkü Yakup'un uyluk kemiğinin başındaki sinire çarpılmıştı." (Tekvin, 32/31-32)

Şimdi bu nasıl şifahi anlatı sayılabilir? Kur'andaki ifade; "Tevrat'ı getirip okuyun!" şeklinde. Gerçekten atıf yaptığı pasajda, onların iddiası aleyhine delil var. Yakup'tan (a.s.) önce uyluk kemiği üzerindeki siniri yedikleri ve ondan sonra yemedikleri anlaşılıyor. Onların, "deve eti" vb. konusundaki iddiaları aleyhine, kendi eserlerinden cevap getiriliyor; hem de "Tevrat'ı getirin, okuyun!" denilerek.

Bunun şifahi bir anlatı ile olabileceğini söylemek, ön yargıdan başka bir şeye dayanamaz.

3) Bir ayette şöyle geçiyor:

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ

"Andolsun Zikir'den (Tevrat'tan) sonra Zebur'da da 'Yeryüzüne iyi kullarım varis olacaktır.' diye yazmıştık."[1046]

Burada varis kelimesi, Arapça (يَرِثُهَا - yerisuha) şeklinde ifade edilmiştir.

1045. el-Âl-i İmrân, 3/93.
1046. el-Enbiyâ, 21/105.

Zebur 37-29'da şöyle geçer: "Doğrular ülkeyi miras alacak. Orada sonsuza dek yaşayacak."[1047]

Türkçe okuyanlar takip edebilsin diye bu çeviriyi tercih ettim. "Ülke" diye tercüme edilen kelime אֶרֶץ ('ereş)'dir.[1048]

Ares'in, Yunan mitolojisinde, yeryüzünün altındaki tanrıyı ifade etmesi, kelimenin anlamı hakkında fikir verecektir. Bir ülke anlamındansa, yeryüzü anlamı daha sağlıklıdır. Kelimenin İngilizce tercümesi, "earth, land" şeklinde verilmiştir. Yani Zebur'daki ifadenin daha güzel bir tercümesi, "Doğrular yeryüzünü miras alacak." şeklinde olmalıdır.

Bu hâliyle bu, direkt yazılı bir materyale atıftır. Şifahi anlatı gibi görünmemektedir.

4) Hakeza, Allah (c.c.), sadece İbranice bilenlerin anlayabileceği gizli bir hakaretten, Rasûlünü (s.a.v.) korumuştur:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَقُولُوا۟ رَٰعِنَا وَقُولُوا۟ ٱنظُرْنَا وَٱسْمَعُوا۟ ۗ وَلِلْكَٰفِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ

"Ey iman edenler! 'Râinâ!' demeyin, 'Unzurnâ!' deyin ve iyi dinleyin. Kâfirler için elem verici bir azap vardır."[1049]

Ayet, oldukça sert bir ifade ile bitiyor. Müfessirler, ittifakla; "râinâ" ifadesinin İbranice bir hakarete yakın söyleyiş tarzı olduğunu ve Yahudilerin, "Râinâ" der gibi onu söyleyerek Hz. Muhammed'e (s.a.v.) hakaret ettiklerinden bahsediyor. Müminler, "Râinâ" demekten alıkonularak Yahudilerin yapacağı bu hakaret engellenmiş oluyor.

Râinâ (راعنا) demeyin, unzurna deyin! Ra'inu (רעינו) eski İbranice; "yoldan çıkmış, hasta, habis olanımız" anlamlarına gelir.

5) Kur'an'da, İsa (a.s.) ve mucizelerinden bahsedilen uzun ayetin sonunda şöyle buyrulur:

1047. https://christiananswers.net/turkish/bible-tr/tr-psa37.html (Son erişim: 28.05.2022).
1048. https://biblehub.com/psalms/37-29.htm#lexicon (Son erişim: 28.05.2022).
1049. el-Bakara, 2/104.

وَإِذْ كَفَفْتُ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَنْكَ إِذْ جِئْتَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ

"Onlara açık kanıtlar getirdiğin zaman, buna karşı içlerinden inkâr edenler; '*Bu, düpedüz bir büyü!*' dediklerinde, İsrâiloğullarının sana zarar vermelerini önlemiştim."[1050]

Talmud'da şu ifade yer alır: "Ve onun önünde kırk gün boyunca bir davetçi çıktı ve alenen ilan etti: Nasıralı İsa, *büyücülük yaptığı*, insanları puta tapmaya teşvik ettiği ve Yahudileri saptırdığı için taşlanacak." (Sanhedrin, 43a/20)[1051]

Ayrıca Talmud'da, Hz. İsa'nın çarmıha gerildiği aktarılırken Kur'an buna da cevap vermektedir.

وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللَّهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَٰكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا بَلْ رَفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا

"Allah elçisi Meryem oğlu İsa Mesih'i 'öldürdük.' demeleri yüzünden... Hâlbuki onu ne öldürdüler ne de çarmıha gerdiler; (başkası ona benzer kılındığı için) şüphe içine düşürüldüler. Onun hakkında ihtilafa düşenler, bu konuda tam bir kararsızlık içindedirler. Bu hususta zanna uyma dışında hiçbir bilgileri yoktur ve kesin olarak onu öldürmemişlerdir."[1052]

Bakınız burada Kur'an, yazılı atıf yaptığı bir pasajın devamını hatalı bulmaktadır. Bu hem şifahi anlatı aleyhine delil olacaktır hem de pek çok gayrimüslimin "Kur'an Yahudi bilgisini kopyalayarak kıssa anlatısını oluşturdu." iddiası aleyhine delil olacaktır.

1050. el-Mâide, 5/110.

1051. https://www.sefaria.org/Sanhedrin.43a.20?lang=bi&with=all&lang2=en (Son erişim: 28.05.2022).

1052. en-Nisa, 4/157-158.

Kabul etmek gerekir ki bu metin, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) elinden çıkmış olamaz. Bu, ne Arap coğrafyasındaki ehl-i kitabın ne Arap toplumunun ne de Hz. Muhammed'in (s.a.v.) eğitimi ile açıklanabilir.

Bu metni, çağdaşlarından birisi Hz. Muhammed'e (s.a.v.) öğretti diyorsanız, o öğreten her kimse, onun bir beşer olamayacağını kabul etmiş olursunuz. "Hz. Muhammed (s.a.v.) yazdı." diyorsanız, O'nun beşerüstü olduğunu kabul etmek zorundasınız. Oysa onun da iddia ettiği gibi, kendisinin yazmadığını ve Allah tarafından vahyedildiğini kabul etmek daha makuldür.

HİSSÎ MUCİZELER

أَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا أَنْ أَوْحَيْنَآ إِلَىٰ رَجُلٍ مِّنْهُمْ أَنْ أَنذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوٓا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِندَ رَبِّهِمْ ۗ قَالَ الْكَافِرُونَ إِنَّ هَٰذَا لَسَاحِرٌ مُّبِينٌ

"İçlerinden bir adama: İnsanları uyar ve iman edenlere, Rableri katında onlar için yüksek bir doğruluk makamı olduğunu müjdele, diye vahyetmemiz insanlar için şaşılacak bir şey mi oldu ki o kâfirler, 'Bu, elbette *apaçık bir sihirbazdır*.' dediler?"[1053]

وَعَجِبُوٓا أَن جَآءَهُم مُّنذِرٌ مِّنْهُمْ ۖ وَقَالَ الْكَافِرُونَ هَٰذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ

"Kâfirler, kendilerine, içlerinden bir uyarıcının gelmesine şaştılar ve şöyle dediler: 'Bu, *yalancı bir sihirbazdır*.'"[1054]

قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ هَٰذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَىٰهُ ۖ قُلْ إِنِ افْتَرَيْتُهُ فَلَا تَمْلِكُونَ لِى مِنَ اللَّهِ شَيْـًٔا ۖ هُوَ أَعْلَمُ بِمَا تُفِيضُونَ فِيهِ ۖ كَفَىٰ بِهِۦ شَهِيدًۢا بَيْنِى وَبَيْنَكُمْ ۖ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

1053. el-Yûnus, 10/2.
1054. es-Sâd, 38/4.

"Onlara ayetlerimiz açık açık okunduğunda, içlerinden inkâra saplananlar, kendilerine ulaşan Kur'an hakkında: '*Bu, düpedüz bir büyü!*' dediler."[1055]

كَذٰلِكَ مَآ اَتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ اَوْ مَجْنُونٌ

"İşte böyle; kendilerinden öncekilere de hiçbir peygamber gelmemiştir ki, 'O, *bir sihirbaz* veya bir mecnun.' demiş olmasınlar."[1056]

Şimdi, bu ayetlerde ve benzeri ayetlerde, Kur'an'ın ilk dönem muhataplarının, Nebi'yi (s.a.v.) sihirbaz olmakla itham ettiklerini görüyoruz. Kur'an'ın delaletinin tarihî açıdan güvenilirliği meselesini mukaddime kısmında anlattığımız için tekrar konuyu vurgulamak istemiyorum. Böyle bir iddiaları olmasaydı, Kur'an'da yazmazdı. Çünkü itiraz görürdü.

Peki siz, kendinizi bir düşmanlık ortamında hayal edin. Muhatabınızı, hangi durumda sihirbaz olmakla itham edersiniz? Düşünün, bugüne kadar kaç kişi ile tartıştınız ve hakaretleştiniz? Hangisine, "Bu bir sihirbazdır!" dediniz? Muhtemelen hiçbirine demediniz. Zira tartışma esnasında, birine sihirbaz demek, ciddi derecede zor durumda kaldığınızı gösterir. O, muhtemelen olağanüstü bir şey ortaya koymuştur ve siz bunu, sihir deyip küçümseyerek kendinizi kurtarmaya çalışıyorsunuzdur.

قَالَ الْكَافِرُونَ اِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ مُبِينٌ

"Bu elbette apaçık *bir sihirbazdır*, dediler?"[1057]

Yukarıdaki ayetin, pek çok tekit (vurgu) ile gelmesi de ilginçtir. Arap dilinde "inne" tekit edatıdır. "Le" de tekit edatıdır. Yani ikisi de kuşkusuz, şüphesiz gibi anlamlara gelirler. "Mübin" ise "apaçık" gibi bir anlamdadır.

Edebî kaliteden ödün vererek tekitleri tam yansıtan bir tercüme yapmak isteseydik "Kafirler, 'Muhakkak, hiç kuşku yok ki bu, apaçık bir sihirbazdır.' dediler." şeklinde bir tercüme yapmamız gerekirdi.

1055. el-Ahkâf, 46/7.
1056. ez-Zâriyât, 51/52.
1057. el-Yûnus, 10/2.

Bir İtiraz

"Sihirbaz ifadesi Araplarda da başka yerlerde de 'acayip şey, büyük olay' vb. anlamında kullanılırdı. Onlar, etkileyici söze de sihir, derlerdi. O hâlde biz burada, illaki doğaüstü bir olay kastedilmediğini anlayabiliriz. Örneğin, bir futbolcunun iyi oynadığı bir maç hakkında, 'Sihir yaptı.' denilmesi gibi."

Gerçekten bu kelimenin böyle bir kullanımı vardır. Bununla ilgili konuşmadan önce, bu itirazın dahi Kur'an'ın belagat mucizesine katkı vereceğini söylemek gerekir. Zira, bu itiraza göre Hz. Muhammed (s.a.v.), gerçekten şair bir toplum olan Arapları -kendisi şiirle ilgilenmemesine rağmen- şaşırtacak bir metin ile gelmiştir. Yani, bu itirazın kendisi dahi belagat mucizesini itiraf etmektedir. Ancak muhatabın, "Bununla, doğaüstü olay anlaşılmayabilir." itirazına gelecek olursak şöyle deriz:

Muhatabın iddia ettiği yön, sihir ifadesinin mecazi anlamıdır. Oysa Kur'an'da, ilk anlamı oldukça sıktır. Örneğin Kur'an'da, Firavun'un sihirbazları kıssası, pek çok yerde anlatılmıştır. Mesela; Taha suresi 56-76. ayetler arasında, tam yirmi ayetlik bir bölüm, bu konuyu anlatmaktadır. Konteksti (bağlamı) oldukça açık bir metindir. O hâlde Firavun'un sihirbazları kıssasını okuduğunda Mekke halkının anladığı anlamın mecaz olduğunu gösteren hiçbir delil yoktur. Onlar gayet açık bir doğaüstü durum anlamı çıkarmış olmalılar.

Burada "sihir" kelimesi, defalarca ilk anlamı ile kullanılmış ve bununla mecaz kastedilmemiştir. O hâlde doğal olarak yukarıda aktardığımız ayetlerde de bizim, hakiki anlamı bırakıp mecaza dönmemiz için delil gerekmektedir. Türkçede de hem mecaz hem de hakiki anlamıyla anlaşılabilecek cümlelerde, aleyhte delil olmadıkça hakiki anlam esastır. Bu sadece Kur'an okurken değil tüm metinler yorumlanırken kendisine başvurulan bir kaidedir.

Örneğin, "Beni görüyor musun?" cümlesi, aleyhinde delil olmadıkça "Bana iltimas geçiyor musun?" anlamında anlaşılmaz. Onun anlamı, bildiğimiz "görmek" olarak kabul edilir. Dolayısıyla bu ifadelerin mecaz olduğu, delillendirilmesi gereken bir şeydir ve bunu delillendirmek, muhatabımıza düşmektedir.

HABER FELSEFESİ

Başka hiçbir delilimiz olmasaydı dahi biz, yukarıdaki ayetlerden ve benzerlerinden, Nebi'nin (s.a.v.), "mucize" dediğimiz türden şeyler ortaya koyduğunu anlardık. Oysa geniş bir hadis külliyatı, bunun örnekleri ile doludur.

Ayrıca, bu mucizeleri nakleden sahabilerin, fedakârlıkları üzerinden böyle şeyleri durduk yere nakletmeyecekleri meselesini konuşmuştuk. Dikkatli okumadıysanız oraya dönmeniz faydalı olacaktır.

Ancak, malum olduğu üzere, iki ya da üç raviden gelen bir hadisin, zaruri ve kati bir bilgi oluşturması meselesi, tartışmalıdır. Kahir ekseriyet, böyle bir bilgi oluşturmayacağını söylemiştir. O hâlde bu hadisleri, mucize temellendirmekte kullanabilir miyiz? Burada, ıskalanmaması gereken önemli bir husus vardır. Mesela; iki tas çorbanın yüz kişiyi doyurması, sofranın bereketlenmesi vb. olağanüstü olaylara atıf yapılan hadisler, diyelim ki iki üç raviden gelmiş olsun. Aynı şekilde, mucize bildiren başka bir hadis de dört beş raviden gelmiş olsun. Bu iki hadis, farklı olaylardan bahsetseler dahi, atıf yaptıkları "Olağanüstü olaylar oldu." manasını, ravilerinin toplamı kadar sayı ile ifade etmiş olurlar. Eğer iki rivayetin ravileri aynı değilse sekiz ravi olur.[1058]

Bu şekilde mucize bildiren tüm hadisleri toplasak "mütevatir" dediğimiz sayıda ravinin ifade ettiği bir çoğunluk, "Olağanüstü olaylar oldu." manasında birleşmiş olur. Bu ise inkâr edilemez bir zarurî bilgi oluşturur.

1058. Ayrıca, mucize ifade eden bu hadislerin büyük kısmının birkaç ravide kalması, hadis senedlerinin sonradan uydurulmadığını gösteren açık bir delil olacaktır. Zira Müslümanlar, dinlerini takviye etmek için hadis ve sened uyduruyor olsalardı, pek çok kişinin göreceği namaz vb. konularda, nasıl çok dolgun senedler mevcutsa, bu konuda da bunları uydurmalarını beklerdik. Oysa vakıa öyle olmamıştır. Demek ki bu senedler, rastgele, masa başında uydurulmuyordu. Tam da bekleneceği üzere; düzenli yapılan ibadet benzeri işlerde, daha fazla kişi olaya şahit olmuşken bir anlığına ve tek seferliğine olan olaylarda, daha az kişi olaya şahit olmuş ve daha az kişi bunları nakletmiştir.

MÜTEVATİR NEDİR?

İslami literatüre hâkim olmayan bir okuyucu için mütevatiri açıklamak ve temellendirmek gerekecek. Çünkü, girişte ifade ettiğimiz üzere, Müslümanlar, haberin felsefesini yapmıştır. Oysa Batı metinleri, hâlen bu seviyeye ulaşmış değildir. Onlar için bilginin kaynağı, akıl ve duyudan ibarettir. Oysa müşahede ettiğimiz hayatta, çoğu bilgimizin kaynağı haberdir. Bu, Batı felsefesi açısından ciddi bir eksikliktir.

Mütevatir haber ile İslam epistemolojisinde kastedilen şey, "Aklen, yalanda birleşmesi mümkün olmayan kalabalığın naklettiği haber"dir. Bu tanım üzere ihtilaf edilse dahi, genel kabul bu şekildedir. Ancak tanım, tek okunuşta net anlaşılmıyor. Bu öyle kişiler tarafından nakledilmeli ki, dinleyen birisi, "Bu haberi kabul etmiyorum." dediğinde, onun bunu, ancak inadından ya da akıl sağlığının yerinde olmamasından söylediğini varsaymamız gerekir. Zira tanımdaki "aklen" ifadesi, kabaca bu anlama alınabilir.

"Kaç kişidir bu?" diye sorulsa sayısı belli değildir. "Haberin niteliğine ve nakledenlerin niteliğine göre değişir." denilir. Mesela; sayıları çok olsa dahi, ortak menfaatin sahibi olan yüz kişinin naklettiği haber, mütevatir ifade etmeyebilir. Ya da haberin niteliği öyle bir anlam ifade eder ki, yüz kişi olmalarına rağmen, belli bir coğrafyaya izole bir kalabalıktan ziyade, farklı coğrafyalarda bu haberi duymayı bekleriz.

Yapılmış güzel bir tanım şudur; insan susadığında, hangi damla su ile doyduğunu anlayamasa dahi, bir yerden sonra "Artık suya kandım." der. Bunun gibi, haber bir şahıs, sonra bir başka şahıs vs. diye desteklenerek devam eder ve nihayet insan, bu haberin doğruluğundan kuşku duymaz.

HABER FELSEFESİNİN ÖNEMİ

Haber felsefesi o kadar önemlidir ki, Batı'nın, ona bu kadar bigâne kalmasını, hadislerimiz benzeri güvenilir haber kaynakları olmamasına ve tarih boyunca bunu önemsememelerinden başka bir şeye bağlamak zordur. Haber felsefesinin önemini ifade edecek olursak:

Mesela, "Dünya düzdür." diyen birisine, "Sıradan bir insanın[1059] inanmaması için geçerli sebepler nelerdir?" diye sorsak haber felsefesi yapmaktan başka bir çare yoktur. Zira fotoğraflar, photoshop olmakla itham edilebilir ki ediliyor. Fizik deneyleri vb. zaten fizikle ilgilenmeyen insanlara anlatılabilir değildir. Dünya düzdür, diyenler de normal bir insanın kafasını karıştıracak düzeyde argümanlar sunabiliyorlar. Örneğin, "Dünyanın hızla dönmesi ve zıplayan insanın aynı yere düşmesi, dünya yuvarlak olsaydı aşağı tarafta olanlar düşerdi." gibi saçma argümanlar, hiçbir fizik eğitimi almamış birinin aklını karıştıracaktır.

Mesela tıp sahasında, alternatif tıpçılar ile diğerleri arasındaki tartışmaları da bilimsel delille değerlendirecek ve kozmoloji tartışmalarında da aynısını yapabilecek nitelikte kaç kişi vardır? Hem tıp hem fizik bilen kaç kişi vardır? Peki ya birkaç bilim sahası daha eklesek? Bilmediğiniz sahalarda, muhakkak haber incelemesi yaparken bulacaksınız kendinizi.

Böyle bir tartışmaya şahit olduysanız fark edeceğiniz en temel itiraz şudur: "Bu kadar bilim adamı neden sana bir yalan söylesinler." Bu, mütevatir habere işaret eder. "Dünya düzdür, diyenler bilim adamı (işin ehli uzman) değil. Oysa karşılarındakiler bu işe ömürlerini vermişler." Bakınız, bu da ravi güvenilirliği ve niteliğine dair bir incelemedir. Zira biz, makul bir şekilde şöyle düşünürüz:

"Bu kadar bilim adamı, aynı yalanı söylemek için birleşemez. Zira yalan olsaydı buna itiraz edenler olmasını beklerdik. Bilim adamı olmak için bu yalanı söylemek şart koşulsaydı, bilim adamı olamayan birileri, bunun şart koşulduğunu söyler, afişe ederdi. Menfaat kazanıyor olsalardı, az kazananlar itiraz ederdi. Hepsinin farklı farklı ülkelerde, aynı menfaatle ikna olması mümkün değildir. Birbirini sevmeyen ve farklı ideolojilerin bilim adamları da bunu kabul ediyorlar. Bu söylediklerim tabi ki bilimsel delilden anlamayan insanlar için geçerlidir. Bilimsel delillerle bu konu anlatılabilir ve işin ehli olan anlar. Ancak hayatımızda, kaç branşın verilerini böyle güzelce biliyoruz?

1059. Yani fizik uzmanı olmayan birisi.

Hakeza, bilimsel bir araştırmaya başlayan kişiler, çalışmalarına, diğer bilimsel verileri temel kılarken tüm bilgiyi tekrar en baştan ispat etmeye çalışmazlar. Eski deneylere itimat edip deneylerini kurgularlar.

Mesela, psikolojideki milgram deneyini herkes kabul eder. Bu, yayımlanmış bir makaleden ibarettir. Deneyi teyit eden deneyler yapılmıştır. Farklı coğrafyalarda tekrarlanmış ve aynı sonuçlar alınmıştır. Ancak bugün yaşayan Psikiyatri uzmanları, bu deneyin verilerini kabul etmek için deneyi tekrarlama gereksinimi hissetmezler. Ben, Türkiye'de yaşayan psikiyatrlar içinde, on tanesinin bile bu deneyi tekrarladığını sanmam. Ancak, bu deney üzerine yazılar yazılır ve hatta bu deneyi temel kılarak yeni deneyler planlanır. Bilimin üzerine koyarak devam etmesini sağlayan da aslında bu güvendir.

Bunu sağlayan şey, belki mütevatiri bile sağlamayan çoklukta bilim insanının ve makalenin bu deneyi teyit etmesidir. Tüm uzmanlar, bu makalelere itiraz gelmemesinden yola çıkarak bunu kabul eder ve bu deney üzerine yeni deneyler planlarlar.

Tüm bu örneklerden sonra mütevatir haberin reddi, insan aklına savaş açmaktır. Bir anda tüm bilgi kaynaklarımız, kendi sınırlı gözlemlerimiz düzeyine düşer ve bu, hiçbir insan için yeterli değildir. Doğal olarak anne babamızın kim olduğu, Avusturalya diye bir yerin olup olmadığı vb. klasik örneklerde ifade edildiği üzere kendi gözlemimize dayanmayan her bilgiyi reddetmemiz sonucunu verir. Hatta hiç gitmediyseniz Ağrı diye bir şehrin olduğuna bile inanmamanız gerekir.

SONUÇ

Nebi'nin (s.a.v.), mütevatiri bulmayan sayılarla ifade edilen teker teker mucizeleri toplandığında, hepsinde ortak anlam olan; "Olağanüstü bir şeyler oldu." anlamını mütevatiren verirler. Kur'an'daki sihir ifadeleri ile birleştiğinde, açık bir anlam ifade ederler. O ayetlerde sihir kelimesi kullanımının temel anlamında olduğuna delalet ederler.

Bu temellendirmeyi yaptıktan sonra, ciltler tutacak çokluktaki bu haberleri serdetmek, bu kitabın boyunu aşacaktır. Zayıfı ve sahihi ile beş cildi bulan Beyhaki'nin *Delâilü'n-Nübüvve* adlı eseri, bu sahada çok fazla örneği bulabileceğiniz bir kaynak olacaktır. Ancak, içindeki tüm rivayetlerin sahih olmadığını bilmek lazım.[1060]

Bir diğer önemli nokta, hadislerde akli değil, hissî olan mucizelerin, çoğunlukla müminlere müjde olması bağlamında olduğunu müşahede etmemizdir. Kur'an'daki tartışma eksenlerine bakıldığında, müşriklerin, muayyen mucize taleplerinin reddedildiğini görüyoruz.

Örneğin müşrikler, "Uhud Dağı'nın altına dönüşmesi" vb. isteklerde bulunduklarında, bu talep reddediliyor. Bu, oldukça makuldür. Zira, zora koşmak için her absürt mucize talebi yerine getirilseydi, din -hâşâ- "Copperfield gösterisi" niteliğinde bir hokkabazlığa dönüşmüş olurdu.

Ayrıca, tüm bu mucizelerin, bugün yaşayan bir bireye hitap etmesi için Kur'an'da nakledilmesi gerekirdi. Kur'an'ın her sayfası, bir mucize anlatısından ibaret olmalıydı. Ve hatta, tüm istekleri yerine getirilse dahi, bu mucizeler, bir kuşak sonrasında müşahede edilebilir olmadıkları için yine hissî değil, akli mucize hâline geleceklerdi. Hakeza, biz de yukarıda, bu hissî mucizelerin olduğunu aklen ispatladık. O hâlde, onların lüzumsuz taleplerinin reddedilmesi gayet makuldür ve hatta gereklidir.

Aksi hâlde, gerçekten mesajın özü ve "Fetanet Delilleri" kısmında anlattığımız semereleri yok olacak ve din, bir "uçma kaçma" işine dönüşecektir. Zaten, "Fetanet Delilleri" kısmında ele aldığımız mucizelerin, daha yüksek bir gayeye matuf olduğu ve tüm bunlar olurken mesaj ortaya koyulurken "Hadi, şu dağdan atla!" gibi taleplerin,

---

1060. Aynı şekilde, mucize ifade eden bir kısım hadise de zayıf denilmiş olması, Müslümanların, hadis senedlerini kendilerini takviye etmek için uydurdukları gibi bir ön yargıyı yıkmaya yetmelidir. Zira onlar, hadisleri ve senedleri masa başında, keyiflerine göre uydurmuş olsalardı, bu hadislere kimse zayıf demezdi. İslami ilimleri hiç bilmeyen birisi dahi, sadece bu olgudan yola çıkarak hadisçilerin, nesnel ve duygusal olmayan bazı kriterler kullandıklarını anlayabilir.

zevzeklikten ileri gitmeyen talepler olduğu anlaşılacaktır. Bugün, nitelikli bir beşer dahi, düşük seviyedeki her kişinin talebine tabi olup mesajını onlara göre ayarlamıyorken, âlemlerin Rabbi'nin son ilahi mesajının şekillenmesinin, bu taleplere göre olmamasına şaşırmamak gerekmektedir. Zira, her talebi karşılamak, eğitimle uyuşan bir durum değildir. Gündelik hayatımızda da böyledir. Kur'an ise daha önce gösterdiğimiz üzere, eğiten bir kitaptır.

Ayrıca biz, ilk dönemden itibaren Müslüman olan sahabenin durumuna baktığımızda, onların çoğunun, hissî mucize görerek Müslüman olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz. En azından ihtida öyküsünü bildiğimiz sahabilerin hikâyelerine dikkat ettiğimizde, "Ben, filanca mucize ile Müslüman oldum." gibi bir anlatı tipinin olmadığını fark edeceğiz. En azından ben, böyle bir anlatı anımsayamıyorum. Oysa Hz. Ebubekir, Hz. Ali, Hz. Hatice gibi ilk Müslümanlardan diğerlerine kadar, bildiğim tüm Müslüman olma hikâyelerinde, "Nebi'nin (s.a.v.) yalan söylemediği" ile ilgili muhtelif delillerden hareket eden haber incelemesi yaptıkları, kolayca anlaşılmaktadır.

Mucize delillerinin tamamının bu kısımda ele alınmadığını bilmeniz önemlidir. Belki mucizelerin bu şekilde, teker teker ele alındığı bir eser, ancak müstakil ve ciltler hâlinde olabilir.

RUM SURESİ MUCİZESİ

Bir önceki bölümde, görece daha fazla mucize iddiasında bulunduk ve delillerimizin yatay genişliğini, nispeten göstermiş olduk. Bu bölümde ise tek delili derinleştirerek delillerimizin dikey boyutunu göstermekte fayda görmekteyiz. Bu açıdan, Rum suresindeki gayb haberini ele almak için müstakil bir bölüm açtık.

İLGİLİ AYETLER

Surenin ilgili ilk beş ayeti ve devamındaki ayetler şöyledir:

الٓمٓ (١) غُلِبَتِ الرُّومُ (٢) فِيٓ أَدۡنَى الۡأَرۡضِ وَهُم مِّنۢ بَعۡدِ غَلَبِهِمۡ
سَيَغۡلِبُونَ (٣) فِي بِضۡعِ سِنِينَۗ لِلَّهِ الۡأَمۡرُ مِن قَبۡلُ وَمِنۢ بَعۡدُۚ وَيَوۡمَئِذٖ
يَفۡرَحُ الۡمُؤۡمِنُونَ (٤) بِنَصۡرِ اللَّهِۚ يَنصُرُ مَن يَشَآءُۖ وَهُوَ الۡعَزِيزُ الرَّحِيمُ (٥)
وَعۡدَ اللَّهِۖ لَا يُخۡلِفُ اللَّهُ وَعۡدَهُۥ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ النَّاسِ لَا يَعۡلَمُونَ (٦) يَعۡلَمُونَ
ظَٰهِرٗا مِّنَ الۡحَيَوٰةِ الدُّنۡيَاۖ وَهُمۡ عَنِ الۡأٓخِرَةِ هُمۡ غَٰفِلُونَ (٧)

1: "Elif, lâm, mîm."

2-5: "Rumlar Arabistan'a yakın bir yerde, (ya da yeryüzünün en aşağısında) mağlup edildiler. Fakat onlar, mağlubiyetlerinden sonra

yakın bir zamanda, üç ile on yıl içinde[1061] tekrar galip geleceklerdir. Her işin öncesinde de sonrasında da mutlak hüküm ve o işleri karara bağlama yetkisi, bütünüyle Allah'a aittir.[1062] O gün Allah'ın yardımı ve bahşedeceği zaferle müminler de ferahlayacaktır. O, dilediğine yardım edip onu zafere eriştirir. Çünkü O, Aziz ve Rahim'dir.[1063]"

6: "Bu, Allah'ın vaadidir. Allah, vaadinden asla dönmez[1064] ve onu yerine getirmede kusur etmez. Fakat insanların çoğu bunu bilmezler.[1065]"

7: "Onlar, dünya hayatının sadece görünen yüzünü kısmen bilirler; ahiret konusunda ise büsbütün habersiz ve kayıtsızdırlar."

İlgili ayetler Bizans ile Sasaniler arasındaki bir savaş hakkında nazil olmuştur. Bizans'ın mağlubiyetten sonra tekrar galip geleceğini, süre tayin ederek haber vermiştir.

İSLAMİ KAYNAKLARDA OLAYIN ANLATISI

İslami kaynaklarda, Rum suresine dair anlatıların, ilk tefsir olan Mukatil, Yahya b. Sellam, Ferra vb. müelliflerden başlaya-

---

1061. (فِي بِضْعِ سِنِينَ) bid'i sinin içinde yani on yıla kadar. Üç ila on yıl içerisinde. Bu ifade, Arap dilinde, üç ile on yıl arasını gösterir. Dokuz küsur yıl olabilir ancak on yıl olmaz.

1062. "Başta da sonda da iş, Allah'a aittir." Yani, Allah'ın kudreti içindedir. Bu kayıt neden düşüldü? Çünkü Sasaniler kazanırken de Allah'ın kudreti içerisindeydi. Ayrıca, ayetin nazil oluşundan Bizans zaferine kadar iniş tarihi ihtimallerine göre 4-7 yıl arası bir vakit Sasani zaferi devam etmiştir. Bu durumun açıklaması mahiyetinde de düşünülebilir.

1063. "O Aziz'dir, Rahim'dir." Yani mutlak güç onundur. Mesela; dünyevi güçlerin zafiyetini görün. Mutlak güç onundur (Aziz). (Rahim) olması da size merhametlidir, çünkü sizi o baskının altından kurtaracak. "Müminler de o gün ferahlayacaklar."

1064. Bizans zaferinin başlaması, 4-7 yıl civarı bir süre sürmüştür. Bu süreç içerisindeki bekleyiş de müminlerin teskin edilmesi bağlamında düşünülebilir.

1065. "İnsanların çoğu, bunu bilmezler." Muhtemelen o anda da bilmemişlerdir. Ancak iş, nihayetinde ilahi kelamın beyan ettiği gibi çıkmıştır.

rak son dönem âlimlerine kadar neredeyse tamamen aynı olduğunu biliyoruz. Hatta Tefsir, Hadis, Siyer, İslam Tarihi vb. kaynakların tamamında, bu olayla ilgili anlatının paralel olduğunu müşahede ediyoruz. O yüzden, bu bağlamda burada tartışacağımız fazla bir husus yoktur. İslami kaynaklarda hiçbir ihtilaf olmadığı için konuya yabancı olanın malumat sahibi olacağı bir özet vermek yerinde olacaktır:

Bizans'ın Sasanilere yenilmesi, Mekke'de çatışan müminler ile müşrikler arasında da yankı bulmuştu. Mekkeli müşrikler, dinlerinin Zerdüştlüğe benzemesinden ve Müslümanların dinleri ile Hristiyanların dinleri arasındaki benzerlikten yola çıkarak "Bize benzeyen Mecusiler, nasıl size benzeyen Hristiyanları yendi ise biz de sizi yeneceğiz." minvalinde bir propaganda başlatmışlardı.

Ayet-i celile nazil olduğunda, on bir yıldır[1066] Persler kazanıyor. Bunun bir psikolojisi vardır. O toplum, bunun içinde yaşıyor, on bir yıldır kazanan Perslerin hikâyelerini dinleyerek yaşıyorlar. Müşriklerin bu söylemlerinin arka planında bu olguyu da okumak gerekmektedir.

Bunun üzerine Rum suresindeki ilk beş ayet nazil olmuştu. Ayetlerin inişi akabinde Hz. Ebubekir ile Übey b. Halef'in iddiaya girdiğini öğreniyoruz.

Yine bize ulaşan rivayetlerden öğrendiğimize göre; Hz. Ebubekir ile Übey b. Halef, üç yıl müddet tayin ederek on deve üzerinden iddiaya giriyorlar. O dönem henüz kumar haram kılınmamış. Hz. Ebubekir, durumu Rasûlullah'a (s.a.v.) haber verdiğinde, Rasûlullah (s.a.v.), ayette geçen "bid'i sinin" ifadesinin, 3-10 yıl arası bir süreyi işaret ettiğini söylüyor. İddiayı on yıla, iddiaya konu olan develerin sayısını ise on katına (yani yüz deveye) çıkarmalarını söylüyor.

Daha sonra, ilgili süre içinde Bizans galip geliyor ve iddiayı Hz. Ebubekir kazanıyor. Kazandıkları dönemde kumar haram kılındığı için develer kullanılmıyor ve fakirlere infak ediliyor.

1066. Kronoloji tayinlerini ilerleyen bölümlerde yapacağız. 11-15 yıl arası bir süredir. En az 11 yıl tahmini üzerinden pasajı yazdık.

Ayetlerin İniş Zamanının Tespiti

a) Metin İçi Okuma Yöntemi ile Nüzul Zamanını Tespit

1) "Onlar yenilmelerinden sonra galip gelecekler." (غُلِبَتِ) mazidir, yenildiler anlamına gelir. (سَيَغْلِبُونَ) "galip gelecekler", yani henüz galip gelmemişler. Elimizde tarihî kaynak olmasaydı dahi, metin kendisi "yenildiler, yenecekler" şeklinde geldiği için olayın tarihini açıklamış olurdu.

Zaten ayet, Rumların kazandığı dönemde nazil olsaydı, lafzı; "ileride yenecekler" şeklinde gelmezdi. Bu abes olurdu. Rumlar yenilmemiş olsa, "yenildi" demezdi.[1067] Yani biz, bu ayetlerin tarihî arka planını bilmiyor dahi olsak ayetin lafzı, zaten Rumların yeniliyor olduğu ve henüz kazanmadığı bir aralığı işaretliyor.

"İleride yenecekler" ifadesi, yoruma açık bir durumda değildir. Çünkü, سَيَغْلِبُونَ ifadesindeki س harfi, gelecek zaman sigasıdır. Hatta, Arapça bilmeyenler için şu açıklamayı yapmak gerekir:

Arap dilinde, muzari fiil diye bir fiil tipi vardır. Bu fiil tipi, gelecek zamanı işaret edebilir. Ancak muzari fiil, bazen geniş zamanı, bazen şimdiki zamanı da işaret edebilir. Muğlaktır. Bu yüzden muzari fiil kullanılmamış, gelecek zamandan başka bir zaman dilimini göstermeyen "س" ifadesi ile gelmiştir. Bu hâliyle gelecek zamandan başka bir anlam ifade edemez.

"غُلِبَ" fiili de mazi fiildir ve geçmiş zaman anlamına gelir. Bu durum oldukça nettir.

Hatta, gelecek zaman anlamında kullanılan "س" ifadesi, yakın gelecek zamanı ifade eder. Çünkü uzak gelecek zaman, genelde "س" yerine "سَوْفَ" ile ifade edilir.

Giriş kısmında uzunca temellendirdiğimiz şekilde; eğer bu ayet, bu zaman sigaları ile, geçmişte yaşanmış bir olay hakkında gelseydi, müminler için abes, müşrikler için ise geniş bir dalga konusu olur-

---

1067. "Giriş" bölümünde, "Kaynaklarımızın Güvenilirliği" kısmında, Kur'an'da açıkça hatalı bir şey olsaydı, buna itiraz edileceği hususunu temellendirmiştik.

du. Böyle bir nakil elimizde olmadığı için tüm tarihî verilerin zıddına, böyle bir ihtimalin peşinde koşturmak abes olur.

Bu tahmin hatalı çıksaydı, çok büyük bir propaganda ve buna cevaplar silsilesi beklerdik. Oysa bu olaydan sonra Müslüman olanların olduğunu aktaracağız.

2) Vaad kelimesini kullanarak ayetin hitabının geleceğe dair olduğunu gösteriyor. "Bu, Allah'ın vaadidir."

3) وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ "O gün müminler *ferahlayacaktır*." ifadesi ile ikincil delil olarak ayetin indiği tarihte, müminlerin baskı altında olduğuna işaret edilir. Bu ise Mekke dönemini işaretlemesi anlamına gelmektedir.

4) "Her işin öncesinde de sonrasında da mutlak hüküm ve o işleri karara bağlama yetkisi, bütünüyle Allah'a aittir." Bu lafızda ayetin nazil olmasından belli bir süre sonraya kadar Bizans'ın yenilmesinin devam ettiğine işaret vardır.[1068] Zira, ayetlerin bu hitabına rağmen, Bizans'ın bir süre daha yenilmeye devam etmesi, muhtemeldir ki iddialaşmalara sebep olmuştur. Yani Sasaniler'in avantajlı göründükleri bir dönemde nazil olduğuna delil vardır.

5) Sure başında "Elif, lam, mim" (huruf-i mukatta), Mekki olma alametidir.

Açık tarihî verileri dahi kullanmadan, bu kadar bilgiyi, sadece metin okumayı bilerek çıkarsayabiliriz.

b) Ayetin İniş Zamanını Tespit

Sure, tefsirlerin tamamında, Mekki olarak ele alınmıştır. Müslümanlar bu konuda müttefiktirler. Aynı şekilde, benim incelediğim oryantalist yazarların tamamı, surenin Mekki olduğunu beyan etmişlerdir. Gayrimüslimler arasında da başka bir şey söyleyeni müşahede etmedim.

Burada kanaatlerini belirttiğimiz oryantalistler dışında, nüzul sırası çalışan bir yazar bilmemekteyiz.

1068. Kronolojiyi gösterdiğimizde gerçekten de böyle olduğu anlaşılacaktır.

Yani, Müslüman ve gayrimüslim, ciddiye alınan tüm İslam araştırmacılarının, bu konuda müttefik olduğu söylenebilir ve "İslam tarihi üzerine araştırma yapan tüm insanlar, surenin Mekke döneminde indiğinde hemfikirdir." denilebilir.

Hartwig Hirschfeld[1069] Richard Bell[1070] Sir William Muir[1071] ve Gustav Weil;[1072] Mekki olduğunu söylemişler.

İslami kaynaklarda da genelde surenin iniş tarihine dair 5. yıl ile 7. yıl (616-618) arası işaret edilmektedir.

Dönem olarak Mekke'de nazil olduğunda bir ihtilaf yok. Ancak yıl olarak tespiti için elimizdeki verileri toplayacak olursak şunları söyleyebiliriz:

1) Surenin üslubu, Mekke'nin ilk döneminde nazil olanlara benzememektedir. (Bkz. Kalem, Alak vb.)

2) Übey b. Halef'in Hz. Ebubekir ile girdiği iddiadaki süre ve deve miktarının artırılmasını kabul etmesi, bu dönemde Bizans'ın kazanacağına dair beklentisinin olmadığını ikincil delil olarak göstermektedir. Aksi hâlde o, bunu kabul etmezdi.

3) Elimizdeki en önemli veri; "Rumlar Arabistan'a *yakın bir yerde* (ya da yeryüzünün en aşağısında) mağlup edildiler." ifadesinde altı çizili olan kısımdır. Burada فِي أَدْنَى الْأَرْضِ (fi edna'l-ard) tabiri geçmektedir. "Edna" ifadesi, en yakın anlamına gelebileceği gibi en alçak şeklinde mekânsal bir anlamı da ifade ediyor olabilir.

1069. New researches into the composition and exegesis of the quran, sayfa 78. https://archive.org/details/newresearchesint00hirs/page/78/mode/2up (Son erişim: 28.05.2022).

1070. *The Qur'an*, sayfa 392, cilt 2. Translated, With a Critical Re-Arrangement of the Surahs. https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.217728/page/n57/mode/2up (Son erişim: 28.05.2022).

1071. Muir, *The Life of Mahomet*, sayfa 319, cilt 2. https://books.google.com.tr/books?id=HJ3v8MH3PxYC&pg=PT319#v=onepage&q&f=false (Son erişim: 28.05.2022).

1072. Weil, *Historisch-Kritische Einleitung in den Koran*, s. 63. https://books.google.fr/books?id=0IBQAAAAcAAJ&pg=PA63#v=onepage&q&f=false (Son erişim: 28.05.2022).

"Edna" kelimesi "en yakın yer" anlamında alındığında, bu kelime ile kastedilenin neresi olabileceğini incelemek gerekiyor. İlgili savaşın[1073] oldukça geniş coğrafyalara yayıldığını biliyoruz. Ancak özellikle 614 yılında Suriye, Filistin ve Kudüs'ün[1074] Sasaniler tarafından işgal edildiğini müşahede ediyoruz. Kudüs, bunlar içerisinde Arap coğrafyasına en yakın olanıdır. Bizans tarihçileri arasında, Sasanilerin burayı işgalinin 614 yılında gerçekleştiğini söyleyenler olduğu gibi, 615 yılında gerçekleştiğini söyleyenler de mevcuttur.

Eğer "edna" kelimesi "en alçak yer" anlamında alınırsa Kudüs'e yaklaşık 30 km mesafedeki Ölü Deniz anlamına gelecektir. Bu da "en yakın" anlamındaki ile aynı sonucu verecektir. Ayrıca, dünyanın en alçak noktasının Kur'an'da ifade edilmesinden dolayı, bir mucize olacaktır.[1075]

O hâlde biz buradan yola çıkarak ayetin, Kudüs'ün Sasani işgalinden sonra nazil olduğunu söyleyebiliriz. Bu, 614 yılından sonrasını işaret edecektir. Elimizdeki diğer bulgularla da uyumlu olacaktır.

4) Ancak, 614 yılından ne kadar süre sonra nazil olduğunu kestirmek, biraz daha güç olacaktır. Hemen nazil olduğu düşünülebileceği gibi, biraz vakit geçtikten sonra nazil olduğu da düşünülebilir.

İddialaşma olgusundan, savaşın yankısının canlı olduğu bir dönemde olabileceği düşünülebilir. Sasanilerin Kudüs'e girişi 614 yılları ise bu dönemde nazil olduğu düşünülebilir. Zaten, Müslüman müelliflerin verdiği en geç tarih 618'e tekabül etmektedir. O hâlde en geniş yorumla 614-618 yılları arasında indiğini söyleyebiliriz.

Tüm bu delillerden sonra şunu da ifade etmek yerinde olacaktır; Müslüman olsun gayrimüslim olsun, tüm İslam araştırmacıları, surenin Bizans'ın kazanmaya başlamasından önce indiğini söylemektedir.

Sadece bu bölümde, bizim kendilerinden nakillerde bulunduğumuz gayrimüslimlerden, bu durumu açıkça ifade edenlerden bazıları şunlardır:

1073. İleride anlatacağız.
1074. Eco, *Orta Çağ*, s. 113.
1075. https://en-in.topographic-map.com/maps/s5w1/Dead-Sea/ (Son erişim: 28.05.2022).

Edward Gibbon,[1076] Dionysios Stathakopoulos,[1077] Alexander A. Vasiliev,[1078] Lesley Hazleton,[1079] Leone Caetani,[1080] Margoliouth,[1081] Emile Dermenghem,[1082] Sir William Muir,[1083] Hartwig Hirschfeld,[1084] Richard Bell,[1085] ve Gustav Weil.[1086]

BU ÖNGÖRÜLEBİLİR BİR TAHMİN MİYDİ?

Kronolojiyi gösterdikten sonra akıllara gelecek soru şudur: Bu, tahmin edilemez bir durum muydu? Bunun için savaşın genel durumunu tamamen gayrimüslim kaynaklardan tasvir edeceğiz. Tahmin edilebilir olup olmadığını basiret sahibi herkes kolayca anlayacaktır.

Savaşın İlk Durumu

Savaş, 603 yılında, Sasanilerin Bizans'a saldırısı üzerine başlamıştır. Persler; Suriye, Filistin, Mısır, Libya, tüm Anadolu, Ermenis-

---

1076. Gibbon, *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, c. 5, s. 100.
1077. Stathakopoulos, *Bizans İmparatorluğunun Kısa Tarihi*, s. 91.
1078. Alexander A. Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 235.
1079. Hazleto, s. 328.
1080. Caetani, *İslam Tarihi*, c. 1, s. 502.
1081. Margoliouth, *Muhammed ve İslam'ın Yükselişi*, s. 129.
1082. Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risâleti*, s. 135.
1083. Muir, *The Life of Mahomet*, c. 2, s. 319. https://books.google.com.tr/books?id=HJ3v8MH3PxYC&pg=PT319#v=onepage&q&f=false (Son erişim: 28.05.2022).
1084. Hirschfeld, *New Researches Into The Composition And Exegesis Of The Quran*, s. 78. https://archive.org/details/newresearchesint00hirs/page/78/mode/2up (Son erişim: 28.05.2022).
1085. Bell, *The Qur'an*, c. 2, s. 392, Translated, With a Critical Re-Arrangement of the Surahs. https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.217728/page/n57/mode/2up (Son erişim: 28.05.2022).
1086. Weil, *Historisch-Kritische Einleitung in den Koran*, s. 63. https://books.google.fr/books?id=0lBQAAAAcAAJ&pg=PA63#v=onepage&q&f=false (Son erişim: 28.05.2022).

tan bölgelerinin tamamını ele geçirmiş ve bugünkü Kadıköy ile Üsküdar'a kadar olan bölgelere, karargâhlarını kurmuşlardı.

Lemerle diyor ki: "612'de Antakya'da, 614'te Kudüs'teydiler... 618 ya da 619 da ise İskenderiye'deydiler."[1087]

Stathakopoulos diyor ki: "Birkaç yıllık süre içerisinde Teodosiopolis (Erzurum), Dara, Amida, Edessa gibi önemli şehirler birbiri ardına ele geçirildikçe Persler, durdurulamaz gibi görünüyordu."[1088]

Vasiliev diyor ki: "Pers işgali, yalnızca Suriye ve Filistin ile sınırlı kalmadı. Pers ordusunun bir kısmı Anadolu'yu geçip Marmara kıyılarında, Boğaziçi yakınındaki Kalkedon'u (Kadıköy) fethedip Hrisopolis (Üsküdar) civarında kamp kurdular. Bu esnada Pers ordusunun diğer kısmı, Mısır'ı fethetmekle meşguldü."[1089]

Edward Gibbon diyor ki: "Mısır fethinden sonra da bu II. Hüsrev'in Mısır'ı da alması ile beraber Fatih, Libya çölünün kumları boyunca egemenliğini genişletti tamamıyla. Pers ordusu, Fırat'tan Trakya Boğazı'na doğru yürüyüşe geçti. Persler on yıldan çok süreyle Konstantinopolis karşısında ordugâh kurup kaldırdılar."[1090]

Bizans, Avarlar ve Slavlarla da Eş Zamanlı Çatışmak Zorunda Kalmıştır

Birden fazla ordu ile eş zamanlı çatışmak zorunda kalan Bizans, bu orduların her birinden de daha güçsüz görünüyordu.

Auguste Bailly diyor ki: "Kuzey hudutlarında da durum daha az ciddi değildi. 617'de Avar sürüleri, yanlarında Slav kabileleri olduğu hâlde, Teselya'ya, Epir'e, Trakya'ya sokuldular. Selanik'e saldırdılar. Heraklius esir düşmekten güç kurtuldu... İmparator, tanınmamak için muhteşem elbiselerinden soyunup halktan bir adam gibi

1087. Lemerle, *Bizans Tarihi*, s. 72.
1088. Stathakopoulos, *Bizans İmparatorluğunun Kısa Tarihi*, s. 89.
1089. Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 232.
1090. Gibbon, *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, s. 98.

giyinerek ve sadece tacını koluna takarak kaçabildi. Kurtulmayı ve İstanbul'a dönmeyi başardı."[1091]

Edward Gibbon, "Avar Kağanının Gücü" şeklinde açılan başlıkta, Avarlar ve Slavların Bizans'a karşı üstünlüğünden uzun uzadıya bahsediyor.[1092]

"Bizans, Sasanilere karşı bu toprakları kaybederken Avarlar da aynı esnada İstirya sınırlarından Trakya'nın Uzundağ sıralarına dek Avrupa'yı ellerine geçiriyorlardı."[1093]

İstanbul kuşatması, Avarlar ve Persler tarafından eş zamanlı yapılmaktadır.

Savaş Döneminde Bizans İçerisinde İç Karışıklıklar ve Büyük İç Sorunlar Mevcuttur

Savaşın başlaması, yönetimi bir darbe ile ele geçirerek Bizans kralı olan Phocas'tan kaynaklanmıştı. 603 yılında başlayan savaş esnasında, tekrar iç karışıklıklar sonucu 610 yılında Afrika valisi olan Heraclius, askerî bir darbe yaparak Fokas'ı tahttan indirmişti. Ancak onun dönemi de iç karışıklıklar açısından huzurlu bir ortam sağlamaktan uzaktı.

Yetersiz bir askerî yapı, kendi içerisinde çatışan bir halk ve berbat olmuş bir mali tablo mevcuttu.[1094]

Heraclius, savaş esnasında yönetimi ele geçirdiğinde karşılaştığı tabloya şöyle bir göz atalım.

Stathakopoulos diyor ki: "Phocas'ı devirme çabası, çabucak topyekûn bir iç savaş hâlini aldı."[1095]

Auguste Bailly diyor ki: "Phocas, dört yıl içinde, geçmişte kalan her şeyi harap etmeyi ya da harap olmaya bırakmayı tamamla-

---

1091. Bailly, *Bizans Tarihi*, s. 125 (Anlatım abartılı da olsa, mevcut atmosfer hakkında fikir vericidir).
1092. Gibbon, *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, s. 76.
1093. Gibbon, *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, s. 76.
1094. 610 yılı Heraclius'un tahta çıkışı. Savaşın tamamen sona ermesi 627.
1095. Stathakopoulos, *Bizans İmparatorluğunun Kısa Tarihi*, s. 90.

mıştı. Ordu, iskelet hâline gelmiş, üstelik de disiplinsiz adamlardan ibaret kalmışken İranlıların fetihleri nasıl önlenebilirdi? Asker toplamak, onları donatmak, talim ettirmek lazımdı; kadroları kurmak, şefleri sağlamak ve özellikle savaşçılara yeni bir ruh, onlara güvenmenin tek şartı olan, bir üste bağlı olma ve itaat duygusu aşılamak gerekiyordu. Fakat bu, sağlam bir maliyeyi, emin ve düzenli gelirleri zorunlu kılan uzun vadeli bir işti. Hâlbuki hazine boştu, sefil halk artık vergi ödemiyordu. Kamu zenginliklerinin kaynağı kurumuş görünüyordu. Refahın yeniden doğması, güven aşılamakla ve genel güvenliği sağlamakla mümkündü. Ancak bunun için hizipleri yatıştırmak, başkent ve büyük şehirleri durmadan altüst eden siyasi kaynaşmalara son vermek, dinî düşmanlıkların sertliğini gidermek gerekiyordu. Nihayet kendi kişisel çıkarları ile kaygılanan ve her an merkezî iktidara kafa tutmaya hazır bir aristokrasi karşısında imparatorluk prestijini yeniden kurmak, ona saygı ve korku aşılamak ve bunu elde etmek için de kuvvetli olduğu izlenimini vermek lazımdı."[1096]

Vasiliev diyor ki: "Onun tahta çıktığı zaman, imparatorluğun içinde bulunduğu durum oldukça tehlikeliydi. Persler doğudan, Avarlar ve Slavlar kuzeyden, imparatorluğu tehdit ediyordu. Fokas'ın başarısız imparatorluk dönemi nedeniyle devletin iç durumu, tam bir anarşi içerisindeydi. Yeni imparatorun hazinesinde ne yeterince parası ne de yeterli askerî gücü vardı. Onun hükümdarlığının ilk yıllarında gerçekleşen büyük ölçekli karışıklıklar, imparatorluğu derinden sarsmaktaydı."[1097]

İstanbul Kuşatması

Avarlar ve Persler tarafından kuşatma altındaki Konstantinopol'de de şartlar hiç iyi değildi. İstanbul düşmek üzereydi. Mısır'ın Persler tarafından işgal edilmesinden sonra kuşatma altındaki İstanbul, gerçekten çok zor durumda kalmıştı.

1096. Bailly, *Bizans Tarihi*, s. 121.
1097. Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 231.

Stathakopoulos diyor ki: "Bu vilayetin (yani Mısır'ın) kaybedilmesinin önemli etkileri olmuştu. Konstantinopolis'te bedava ekmek dağıtımı durmuştu."[1098]

Kuşatmalardaki en önemli husus olan içerideki insanların aç kalması gerçekleşiyordu.

Oman diyor ki: "İmparatorluğun tahıl ambarı olan Mısır, 616'da elden çıkmış ve hükümetin tahıl kaynağı tümüyle yok olmuştu. Bu yüzden dağıtılan tahıl, olağanüstü yüksek bir fiyatla satın alınmaktaydı."[1099]

Vasiliev diyor ki: "Başkent, çok ciddi tehlikelere maruz kaldı."[1100]

Stathakopoulos diyor ki: "Başşehir, neredeyse beklenmedik bir şekilde kurtuldu."[1101]

Auguste Bailly diyor ki: "Patrik Sergius, şehri kurtarmıştı. Bunca yüzyıllar sonra her yıl İstanbul'un kurtuluşu bir ayinle anılırken Ortodoks ibadet usullerine göre hâlâ okunan 'Theotopos'a Minnettarlık İlahisi'ni Sergius o vakit besteledi."[1102]

Bizans Kralı Dahi Bu Durumdaki Bizans'a Şans Tanımıyordu

Heraclius, Sasanilerle barış imzalamak için çırpınıyor ve reddedilince İstanbul'dan kaçmaya çalışıyordu.

Susan Wise diyor ki: "Teofanes[1103] Roma Devleti'nin tükendiğini gördü, der. Avarlar Avrupa'yı kasıp kavuruyordu ve Persler de savaşta, Roma ordusunu yok etmişti. Orduda deneyimli askerlerin çok azı hayatta kalmıştı... Heraclius, yani Bizans Kralı barış için koşullar kötü de olsa yalvarmaya karar verdi. II. Hüsrev'e, savaşa son

1098. Stathakopoulos, *Bizans İmparatorluğunun Kısa Tarihi*, s. 90.
1099. Oman, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 109.
1100. Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 234.
1101. Stathakopoulos, *Bizans İmparatorluğunun Kısa Tarihi*, s. 91.
1102. Bailly, *Bizans Tarihi*, s. 128.
1103. Bu, Bizanslı bir tarihçi olup ilgili döneme yakın zamanda yaşamıştır.

vermek için haraç ödemeyi öneren elçiler gönderdi. Ama II. Hüsrev kazanıyordu ve bunu reddetti."[1104]

Susan Wise diyor ki: "Persler, doğudan Konstantinopol'e doğru gelirken Avarlar ve Slavlar da kuzeybatıdan yaklaşıyordu. Ordu bitmişti. Kuzey Afrika ve Mısır'dan tahıl ikmali de durmuştu."[1105]

Edward Gibbon, Heraclius'un barış teklifini ve aldığı cevabı nakletmektedir. Aldığı cevap şöyledir:

Sasani kralı II. Hüsrev: "Tanrıların en soylusu tüm dünyanın kralı ve efendisinden, aşağılık ve akılsız kölesine, yani Sasani kralı, Bizans kralına yazıyor bunu. Tanrı'ya inandığını söylüyorsun, o zaman neden Kayesar Kudüs ve İskenderiye'yi elimden kurtarmadı. Toprağı ve denizi yasalarıma tabi kıldığımın farkında değil misin? Konstantinopolis'i de yıkamaz mıyım sanıyorsun? Ama öyle değil; eğer karın ve çocuklarınla buraya gelirsen seni affederim sana toprak, bağlar ve zeytin ağaçları veririm. Bunlar, sana yaşamın gereklerini sağlar. Sana şefkatle bakacağım; onu bir haça çivileyerek öldüren Yahudilerden kendini kurtaramayan İsa'ya beyhude bir umutla kandırma kendini."[1106]

Stathakopoulos: "Doğuda muzaffer Persler hem Senato'nun hem de Heraclius'un oldukça alçaltıcı şartlarla oluşturup önerdiği mütarekeyi kabul etme emareleri göstermiyordu."[1107]

Heraclius, bundan sonra İstanbul'dan kaçmaya çalışıyordu.

Auguste Bailly diyor ki: "Özellikle 619'da, imparatorluğu bırakıp gitmeyi kararlaştırdı. Afrika'ya çekilmeyi kurarak hazinelerinin en büyük bölümünü gemilere yükletmiş ve kendisi de binmeye hazırlanmıştı. Patrik Sergius gelip projesinden vazgeçmesi için yalvardı. Halk umutsuzluğa kapılıyordu. Bu bir kıtlık ve veba devresi idi. İmparator giderse İstanbul ölüme terk edilmiş olacak sanılıyordu. Sergius, hükümdarın kalbine dokunmayı başardı. Gelip büyük ki-

1104. Bauer, *Ortaçağ Dünyası*, 296.
1105. Bauer, *Ortaçağ Dünyası*, 297.
1106. Gibbon, *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, s. 102.
1107. Stathakopoulos, *Bizans İmparatorluğunun Kısa Tarihi*, s. 90.

lisede kendisiyle birlikte dua etmeye zorladı ve orada ona mevkiini terk etmeyeceğine dair yemin ettirdi."[1108]

Aynı durumu Susan Wise Bauer[1109] ve Edward Gibbon[1110] da nakletmektedir.

Sonuç

Bu okuduğunuz koşulları haiz bir savaşta, Bizans'ın kazanacağına ihtimal verir miydiniz?

Daha da önemli bir nokta olarak kendisi için tüm hayatınızı, sevdiklerinizi, her şeyinizi riske attığınız bir peygamberlik iddianızı, böyle bir şey için riske atar mıydınız? Bizans'ın durumu böyle olmasaydı dahi, bu tahmini yapmak, yeterince riskli olurdu. Ya böyle bir savaşta, Bizans'ın galip geleceğini ilan etmek?..

Tüm bu durumdan sonra, dönüşümün kendisi de yeterince mucizevidir.

Heraclius'taki Karakter Değişimi

Heraclius'ta ilginç değişimler müşahede ediyoruz. 610 yılında tahtı ele geçirmesinden, 621 yılında harekat başlangıcına kadar süren on bir yıl şöyle geçmişti:

Kral, Sasani kralının aşağılamalarına maruz kalmasına rağmen barış tekliflerinde bulunuyordu. İstanbul'u patrikler savunuyor. Patrik Kral'a kaçmaması için yemin ettiriyordu.

Oman diyor ki: "(Heracliyus'un imparatorluğunun) ilk yıllarıyla ilgili kayıtlar, imparatorluğun kayıplarının listesiyle doludur."[1111]

1108. Bailly, *Bizans Tarihi*, ss. 121-122.
1109. Bauer, *Ortaçağ Dünyası*, s. 297.
1110. Gibbon, *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, s. 102.
1111. Oman, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 107.

Allah'ın, kitabında verdiği bilgiyi teyit etmesinin hem öncesinde hem de sonrasında böyleydi. Buna pek çok yazar işaret etmiştir.

Edward Gibbon diyor ki: "Tarihte rol oynamış tüm hükümdarlar arasında Heraklius karakteri, anlaşılması en zor olanlardan ve en gariplerinden biridir. Uzun saltanatının ilk ve son yılları boyunca, keyiften batıl inançlardan uyuşuk kalmış bir tutsak gibi, ülkedeki kötülüklere karşı sessiz ve umursamaz bir seyirci gibi görünüyordu."[1112]

Otuz iki yıllık saltanatının yirmi altı yılı, Gibbon'un tarif ettiği gibidir. 610 yılında tahta çıkmış, 641 yılında tahttan inmiştir. Hareketin gerçekleştiği 622-628 yılları arasındaki dönem hariç böyledir. Bu harekattan önce de sonra da on yıldan uzun süre hükümdarlık yapmış olmasına rağmen hiçbir başarısı yoktur.

Edward Gibbon devamla şöyle diyor: "Ne var ki bu iki dönem arasında güneş, bütün parlaklığı ile kendini göstermişti. Arkatyus'un Sarayı ve Sezar'ın karargâhı canlandı gibi oldu bir anda. Roma ve Heracliyus'un onuru, macera dolu altın seferin başarı ve ganimetleri ile ihtişamlı bir biçimde geri alındı. Roma ve Heraclius, onurunu bu şekilde geri aldı. Bizans tarihçileri, onun bu uyuşukluğu ile hareketliliğine ilişkin nedenleri bize bildirmelilerdi."[1113]

Gibbon'un merak ettiği sebebi açıklamak, bir Müslüman olan benim için ne kolaydır. Otuz iki yıllık saltanatının bu altı yılı, yazarlar tarafından şöyle ele alınmıştır:

Gibbon diyor ki: "Heraclius, bir kahramanın ruhunu devraldığı zaman..."[1114]

Vasiliev diyor ki: "20. yüzyıl araştırmacısı Uspensky, Heraclius'un savaşlarını, Büyük İskender'in parlak zaferleriyle karşılaştırdı."[1115]

Bailly diyor ki: "Bu sırada Heraclius, İskender'in seferleri ile ölçüşülebilecek bir yıldırım savaşı yaparak Medya ile Asuria arasında

---

1112. Gibbon, *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, s. 103.
1113. Gibbon, *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, s. 103.
1114. Gibbon, *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, s. 104.
1115. Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 234.

yükselen dağ kitlelerini aştı ve eski Ninva yakınındaki ovada Keyhüsrev'in ordusunu bastırdı, perişan etti."[1116]

Oman diyor ki: "Karşılaştığı zorluklar da diğer imparatorlarınkinden çok daha fazla olmuştu. Seleflerinden hiçbirinin sermayesi tümüyle tükenmemiş ve topraklarının dörtte üçü düşmanlarının elindeyken savaşa girmemişti. Jül Sezar'dan bu yana hiçbir imparator ne bu kadar uzun savaşmış (altı yıl at üstünde kalmıştı) ne de böyle bir zafer kazanmıştı."[1117]

Auguste Bailly diyor ki: "Saltanatının bu anında Heraclius, belki Justinianus'unkinden daha parlak bir şan ve şerefle ışık saçıyordu. Dünyaya, Hristiyanlığın kurtarıcısı gibi görünüyordu... Hindistan İmparatoru'ndan Fransa Kralı Dagobert'e kadar cihanın bütün hükümdarları Heraclius'a hayranlıklarını bildirmek ve dostluğunu dilemekle görevli elçiler gönderiyorlardı. İşte bu tarihtedir ki İmparator, İran krallarının elinden aldığı ve bundan böyle Bizans hükümdarlarının taşıyacakları Basileus unvanını takındı. Büyük kral, tek kral bundan sonra Bizans'ın mutlak hükümdarı olacaktı."[1118]

Auguste Bailly diyor ki: "Çaresiz sanılan bir yıkılıştan sonra, bir şefin cesareti ve enerjisi sayesinde davranmış ve tek bir hamle ile tarihin en yüksek doruklarından birine çıkmıştı."[1119]

Gibbon diyor ki: "Scipio ve Hannibal zamanından beri, imparatorluğu kurtarmak için Heraclius tarafından girişilen bu hareket kadar atağına tanık olunmamıştı. Bir süre için doğu eyaletlerini etkisi altına alan Pers Kralı'na hatta başkenti bile küçük düşürmesine ses çıkarmadığı hâlde, şimdi Karadeniz'de ve Ermenistan dağlarında tehlikeli bir yol açıyordu."[1120]

Gibbon başka bir yerde şunları kaydediyor: "Büyük Heraclius'un üstün değerleri ile zaferleri, Musa'nın, İskender'in ve Herküles'in ünlerine, halkın gözünde âdeta gölge düşürdü."[1121]

1116. Bailly, *Bizans Tarihi*, s. 129.
1117. Oman, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 113.
1118. Bailly, *Bizans Tarihi*, s. 131.
1119. Bailly, *Bizans Tarihi*, s. 131.
1120. Gibbon, *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, s. 108.
1121. Gibbon, *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, s. 124.

Susan Wise diyor ki: "(O), I. Teodosius'tan beri, şahsen savaşa giden ilk imparatordu."[1122]

Bailly diyor ki: "İmparator, sadece düşmanı geri atmayı yeterli görmüyor, onun toprağına girmeyi, onu orada yenmeyi ve askerî gücünü orada yok etmeyi istiyordu."[1123] Sezar, İskender, Hannibal vb. ile kıyaslanan Heraclius, İslam'ın mucizesini gösterdiği bu altı yıldan sonra -Gibbon'un ifade ettiği gibi- tekrar baştaki hâline dönmüştü. Müslüman fetihleri karşısında, çaresiz bir tutumdaydı.

Oman diyor ki: "Hak ettiği gibi büyük bir isim yaptı; yaşı ilerlediğinde, yaşadığı şanssızlıklar olmasaydı, adı dünyanın en savaşçı kralları arasında anılacaktı."[1124]

Edward Gibbon diyor ki: "Tarihte rol oynamış tüm hükümdarlar arasında Heraclius karakteri, anlaşılması en zor olanlardan ve en gariplerinden biridir. Uzun saltanatının ilk ve son yılları boyunca keyiften batıl inançlardan uyuşuk kalmış bir tutsak gibi ülkedeki kötülüklere karşı sessiz ve umursamaz bir seyirci gibi görünüyordu."[1125]

Auguste Bailly diyor ki: "Bunlarca azim ve cüret örnekleri vermiş olan Heraclius, müteredditt, kararsız, korkak bir hâle geldi ve zaferleriyle koparıp aldıklarının barbar tarafından geri alınışına pasif denecek bir hâlde seyirci kaldı."[1126]

Başka hiçbir şey olmasaydı bu şahıstaki karakter değişimi dahi Rum suresine mucize olarak yeterdi. Tarihte böyle garip bir durum kaç tane var?

Sefer Hazırlıkları

Şimdi, Heraclius'un altı yıllık seferinin detaylarına gelecek olursak (Heraclius), 621 yılında savaş hazırlığı başladı.[1127]

1122. Bauer, *Ortaçağ Dünyası*, s. 298.
1123. Bailly, *Bizans Tarihi*, s. 126.
1124. Oman, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 110.
1125. Gibbon, *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, s. 103.
1126. Bailly, *Bizans Tarihi*, s. 120.
1127. Gibbon, *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, s. 103.

Stathakopoulos diyor ki: "Sasanilere karşı seferini finanse etmenin maddi vasıtaları, oldukça alışılmadık bir şekilde sağlanmıştı. 622'de, kilise, nakit ve sikkeye çevrilen kutsal kapları verdi."[1128]

Susan Wise Bauer diyor ki:

"(Döneme yakın bir Bizans tarihçisi olan), Theophanes 'Roma devletinin tükendiğini gördü.' der. 'Avarlar, Avrupa'yı kasıp kavuruyordu ve Persler de savaşta, Roma ordusunu yok etmişti.' Ordudaki deneyimli askerlerin çok azı hayatta kalmıştı."[1129]

"Yazı, küçük Asya'da, ordusunu eğitmekle geçirdi. Anlaşılan, evvelce hiç savaşmamış birçok asker vardı. Theophanes, 'Ordusunun tembel, korkak, düzensiz ve disiplinsiz olduğunu gördü. Bu nedenle de onları örgütledi ve tahta kılıçlarla birbirleriyle karşılaştırarak onlara dövüşmesini öğretti.' der."[1130]

"Bu bebek askerlerden oluşan ordunun, savaşta pişmiş Pers askerlerini yenilgiye uğratması pek olası değildi, ama Heraclius denemeye karar verdi."[1131]

"Theophanes, 'Yenilmez Pers ırkının, Romalılara arkalarını göstereceğini kim beklerdi ki?' diye hayret eder."[1132]

Bizans Zaferi

Heraklius'un ilk seferi şöyle olmuştu:

Gibbon diyor ki: "622 yılında, Kilikya üzerinden direkt İskenderun'a çıkarak saldırı başladı."[1133]

Gregory diyor ki: "622 yılına girildiğinde Heraclius, Sasanilere karşı saldırıya geçmeye hazır olduğunu hissetti. Ermenistan'ın ku-

---

1128. Stathakopoulos, *Bizans İmparatorluğunun Kısa Tarihi*, s. 91.
1129. Bauer, *Ortaçağ Dünyası*, s. 296.
1130. Bauer, *Ortaçağ Dünyası*, s. 298.
1131. Bauer, *Ortaçağ Dünyası*, s. 298.
1132. Bauer, *Ortaçağ Dünyası*, s. 299.
1133. Gibbon, *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, s. 106.

zeyine doğru harekete geçerek Sasanileri, Anadolu'daki istihkâmlarını terk etmeye zorladı ve bu kritik savaştan zaferle çıktı."[1134]

İkinci Saldırı; 623-624.

Gibbon diyor ki: "Scipio ve Hannibal zamanından beri imparatorluğu kurtarmak için Heraclius tarafından girişilen bu hareket kadar atağına tanık olunmamıştı. Bir süre için Doğu eyaletleri etkisi altına alan Pers kralına, hatta başkenti bile küçük düşürmesine ses çıkarmadığı hâlde şimdi Karadeniz ve Ermenistan dağlarında tehlikeli bir yol açıyordu."[1135]

Gibbon, bir başka yerde şunları kaydediyor: "İlerleyişler, geri çekilişler ve başarılı çarpışmalarla düşmanı savaşmaktan yıldırarak, onları Asur ve Media'nın tahkim edilmiş kentlerine dek sürdü. Evleri koruyan yüksek duvarlar yıkıldı. Satraplar ile Pers soyluları, karıları, çocukları ve genç insanları, yenenlerin kılıcıyla öldüler ya da tutsak oldular."[1136]

Yine Gibbon diyor ki: "Çok büyük hazineler kazandı."[1137]

Oman diyor ki: "623-624'te Ermeni dağlarını aşarak Medya'ya ulaştı. Burada ordusu, Antakya ve Kudüs'te olanların öcünü almak için Medya'nın başkenti Ganzaka'da ve Pers peygamber Zerdüşt'ün doğum yeri olan Thebarmes'te bulunan ateşe tapanların tapınaklarını yıktı."[1138]

Yukarıda, Rum suresinin inebileceği en erken tarihin, 614 olduğunu tespit etmiştik. Tam 10 yıl sonra Bizans, Pers merkezlerini yağmalıyordu. Surenin inebileceği en geç tarihin 618 olduğunu ifade etmiştik. Bu hâlde, on yıl sonrası olan 628'e kadar tüm zaferleri kuşatmış olmaktadır.

Vasiliev diyor ki: "Modern Dönem tarihçileri 622 ila 628 arasında, Perslere karşı üç sefer düzenlediğini düşünmektedir. Bu üç seferin hepsi de mükemmel derecede başarılıydı."[1139]

1134. Gregory, *Bizans Tarihi*, s. 179.
1135. Gibbon, *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, s. 108.
1136. Gibbon, *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, ss. 111-112.
1137. Gibbon, *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, s. 110.
1138. Oman, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 111.
1139. Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 233.

627 yılında, Ninova'da son darbe vurulmuştu.[1140]

Bizans Galibiyeti Tahmin Edilebilir miydi?

Richard Bell diyor ki: "Muhammed'in, bu kadar erken bir tarihte, Bizans İmparatorluğu'nun siyasi kaderinin lehine olan görüşünü açıklamak da zordur."[1141]

Bizans ordusunun deneyimli askerlerinin öldüğü ve Heraclius'un, tekrar asker eğitmek zorunda kaldığı, Susan Wise Bauer'in eserinden alıntılarla anlatılmıştı. Döneme yakın Bizans tarihçisi Theophanes'in, bu ordunun, Persleri yenmesini nasıl yorumladığına bir bakalım.

Susan Wise Bauer diyor ki: "Theophanes, 'Yenilmez Pers ırkının Romalılara arkalarını göstereceğini kim beklerdi ki?' diye hayret eder."[1142]

Hz. Muhammed (s.a.v.) haber verdiği için tüm müminler bekliyordu.

"İşte tam bu sırada şaşırtıcı bir süreç başlar. Bizans tarihçisi Mitşel'in ifadesiyle; gidişat, olağanüstü bir şekilde tersine döner."[1143]

Edward Gibbon diyor ki: "Perslerin, zaferden zafere koştukları bir sırada, son zaferin, birkaç yıl içerisinde Romalılar tarafından gerçekleştirileceğini haber veriyordu. Bu önsezinin söylendiği zamanda, bunun gerçekleşebileceğine inanmak kuşkusuz çok zordu. Çünkü Heraclius'un ilk on iki yıllık saltanat süresi, imparatorluğun dağılıp sona ermekte olduğunu gösteriyor."[1144]

1140. Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 234; Eco, *Orta Çağ*, s. 113.
1141. *The Qur'an*, s. 392, cilt 2. Translated, With a Critical Re-Arrangement of the Surahs. https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.217728/page/n57/mode/2up
1142. Bauer, *Ortaçağ Dünyası*, s. 299.
1143. Duygu, *İslam ve Hristiyanlık: Hristiyanlara Göre İki Dinin Karşılaşması ve İlk Etkileşimler*, s. 145.
1144. Gibbon, *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, ss. 100-101.

İ'câz İddiası

Görüldüğü üzere Hz. Muhammed (s.a.v.), 3-10 yıl gibi dar bir süre aralığı vererek bir savaşın sonucunu söylemiştir.[1145] Bu olay, pek çok Arap putperestin İslam'a girmesine sebep olmuştur.[1146]

Hem de onun verdiği bu haberde görünen tüm belirtiler, iddia ettiğinin aleyhindedir. Onun -hâşâ- sahte bir peygamber olduğu düşünülseydi, belirtilerin lehinde olduğu bir savaşta dahi böyle bir öngörüde bulunması beklenmezdi. Zira bu, tüm iddiasını lüzumsuz yere riske atmak olurdu. Bunun haber verilmesi, gerçek bir mucizedir.

Eğer Übey b. Halef ile girilen iddia süresi 3 yıldan 10 yıla çıkartılmasaydı, 3. yılda, henüz Heraclius, sefere dahi çıkmamış olacaktı. Bu sürenin artırılışı da bir diğer mucizedir.

Ayrıca Heraclius'taki değişim de oldukça mucizevidir. Bunu anlattık...

"Ve o gün müminler feraha erecekler."[1147] Gerçekten ayetin nazil olduğu Mekke'de, Müslümanlar baskı altında iken Bizans zaferinin geldiği dönemde Medine'de, baskılardan uzak bir hâlde yaşıyorlardı. Oysa Mekke'de zulüm altındayken ne zaman rahata ereceklerini net kestirmeleri de mümkün değildir. Yani burada, geleceğe dair Bizans savaşına yönelik bir haber olduğu gibi müminlere yönelik bir haber de mevcuttur.

Bu ifadenin Bedir Savaşı'na işaret ettiğini söyleyen Müslüman müellifler olmuştur. Bu, güçlü bir ihtimaldir. Zira ayet, Kudüs'ün, Sasaniler tarafından, 614 yılında alınmasından hemen sonra nazil

---

1145. Neden net bir tarih vermemiştir? Net tarih verilmemesi Kur'an'ın tahrif edilmediğini ve geriye doğru yazılmadığını gösteren bir ikincil delildir. Zira savaştan sonra kurgu üzerinden anlatılsaydı, net bir tarih yazılırdı. Ayrıca böylesi bir iddia, tahrif iddiası olduğu için "Giriş"te, "Kaynaklarımızın Güvenilirliği" bölümündeki "Kur'an" başlığında öne sürdüğümüz delilleri cevaplandırıp bu tahrifi delillendirmesi gerekmektedir. Aksi hâlde, vehim ve adem-i kabul, delil değildir. Net tarih verilmemesinin başka hikmetlerinin olması da mümkündür.

1146. Mevdudi, *Tefhimu'l-Kur'an*, Rum suresi tefsirinin giriş bölümü.

1147. er-Rûm, 30/4.

olduysa (ki iddialaşmanın sıcaklığı böyle bir ihtimali düşündürmektedir) 624 yılında Bedir Savaşı olmuştur. Aynı şekilde, Bedir Savaşı'nın olduğu yılda Heraclius Medya'nın başkenti olan Ganzaka'da ve Zerdüşt'ün doğum yeri olan Thermabes'te bulunan ateş tapınaklarını yıkmıştır.[1148]

Ben de bu kanaatteyim. Zira ayetin lafzı ve iddialaşmanın sıcaklığı, bana, Kudüs'ün Sasaniler tarafından alınmasından hemen sonra nazil olduğunu düşündürüyor. Ancak çok inatçı bir muhatap, bu ihtimale itiraz edebilir. Bu yüzden, Bedir Savaşı'na denk gelmesi olgusundan ziyade, Bizans'ın galibiyetinin tahmin edilmesi olgusu üzerinde daha fazla durmaya çalıştım.

Her halükârda bu, Hz. Muhammed'in (s.a.v.), içinde çeşit çeşit mucizeler içeren, güneş gibi parlak bir mucizesidir.

İ'CÂZ İDDİASINA İTİRAZLAR

Biz iddiamızı ilmek ilmek delillendirdik. Bu delillerimize ilmî bir itiraz, delillerimizi çürütüp sonrasında kendi delillerini ortaya koyan bir muhatap gerektirmektedir. Ancak biz, yine de daha önce bu i'câz iddiasında bulunduğumuz platformlarda, iddiamıza vehim cinsinden itirazlara önden cevap verelim:

a) Nesh İtirazı

Bazı gayrimüslimlerin, Rum suresi mucizesi hakkında, "Tutmasaydı nesh diyecektiniz." diye itiraz etmesi sebebiyle bu itirazın, bilgisiz insanlar arasında yayıldığını gördüm. Söz konusu itiraz, ciddi bir donanım azlığından ileri gelmektedir.

Ayrıca iddia şöyle bir bakışı da içermektedir: "Muhammed, böyle pek çok tahmin yapmış ve tutmayanlara 'Nesh oldu.' demiş olabilir."

1148. Oman, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 111.

1. Bu, zaten bir vehimdir. Vehim, delil değildir. Delilsiz kuruntudur. Vehim, delili çürütemez.

2. "Haberlerde nesh olmaz." Bu, açık bir kaidedir. Yani "şu olacak" cinsinden bir haberde nesh olmaz. Nesh, sadece hükümlerde olur. Yani "Belli süre için şu haramdır, artık değil." gibi hüküm cümlelerinde nesh olabilir. Burada, şahısların ve toplumun o anki ihtiyacına göre hükmün değişmesi vardır. Oysa, "Şöyle bir şey olacak." cinsi haber cümlelerinde nesh olmaz. Zaten haber cümlelerinde nesh olmaz.

   Ayrıca, daha önemli bir husus; biz, bir olgu üzerinden mucize iddiasında bulunurken muhatap şahıs, bizim yorumumuz ve yorum şeklimizi tenkit ederek olguyu çürütebileceğini zannediyor. Bu, çok abes bir tavırdır. Biz haberde neshi kabul etseydik dahi, yorum yapma tarzımız üzerinden bu olgu açıklanmış olmazdı ki. Bu, olayın kendisine dair bir söz değildir. İrrasyonel bir tavırla, önündeki olguyu görmezden gelme çabasıdır.

3. Gerek müşriklerin gerekse sahabilerin, "Şöyle olacak." diyen bir peygamberin, sürekli yanılmasının akabinde, buna reaksiyon göstermeyeceklerini, böyle bir durumda sessiz kalacaklarını zannetmek, tarihi realiteden kopuk, mitsel bir zeminde anlamaya çalışmak demektir. Hayır, siz, nasıl böyle sürekli yanılan biri için hayatınızı tehlikeye atmazsanız, o zamanki insanlar da atmazdı. Siz, nasıl böyle biri için fedakârlıklar yapmazsanız, onlar da yapmazdı. Sizin düşmanınız, böyle bir durumda olsaydı, siz, nasıl onun bu açığını ilan ederseniz, onlar da ederdi. Bugün, herhangi bir siyasi parti lideri, kamuoyu önünde sürekli böyle açıklamalar yapsa ve yanılsa bunu gizleyebilmesi mümkün müdür? Tarihi mitleştirmeyen birisi için konu oldukça açıktır.

4. Tarihte, bazı sahte mehdilik iddialarında, böyle tahminlerde bulunanlar olmuş ve iddiaları tutmayınca "Allah fikrini değiştirdi." gibi saçma açıklamalar getirmişlerdir. Onların bu yaptığına "beda" denilir, "nesh" değil. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) durumundan çok daha basit durumlarda olan sahte mehdilerin tutmayan tahminlerinin bize kadar ulaşması, bir önceki maddede aktardıklarımızı teyit etmektedir.

b) "Bu Bir Kehanettir. Bunu Babavanga da Nostradamus da Yapıyor"

Mucizelerle ilgili bu tarz hatalı bir bakış var. "Giriş" bölümünde aktarmıştık, ancak burada tekrar etmekte fayda görüyorum.

Siz, bir iddialaşma esnasında uçsanız ve ağzınızdan ateş fışkırtsanız, bu bir mucize midir? Ben bunu yapsam mucizedir, değil mi? Birisi, "Belki, başka bir yapan da vardır." diyemez. Çünkü ona denilmesi gereken şudur: "Başka yapan varsa getir! Ya da daha önce yapılmışsa, tarihte göster!" Gösteremediği zaman, mucize olmuş olur. Aksi hâlde, hiçbir şey mucize olmaz.

Biz, bu tarz bir şeyin başka örneği olmadığını iddia ediyoruz. Siz başka bir örnek getirirseniz, "Kimsenin yapamadığı bir mucizedir." iddiamızdan vazgeçeceğiz. Çünkü bu, "beşer takati içerisinde yapılabilir bir olgu" olarak ele alınacaktır.

Böyle bir örnek bulabilirseniz biz, "Kimsenin yapamadığı bir mucizedir." iddiamızdan döneriz. Hemen ikinci bir kademe bakış açısına geçerek "O hâlde Hz. Muhammed (s.a.v.) bunu nasıl yaptı?" sorusuna cevap aramaya başlarız. Hem sizin verdiğiniz örneğe hem de Hz. Muhammed'in (s.a.v.) getirdiği örneğe rasyonel açıklamalar getirmeye çalışırız.

Bölümün başında da beyan ettiğimiz üzere mucize, iki katmandır. "Kimsenin yapamayacağı şey" bir katmanı olduğu gibi, "Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yapamayacağı şey" ikinci katmandır. İkinci katmana dahil olup olmadığını inceleriz.

Yani, "Onun şartlarındaki toplumsal ve bireysel eğitim, böyle bir savaşın sonucunu tahmin edecek siyasi algılamayı sağlar mıydı?" sorusu gündemimize girecektir.

Ayrıca burada, bu itirazı dile getiren muhatapların, çoğunlukla materyalist olması da oldukça ironik bir durumdur. Eğer gerçekten Babavanga ve Nostradamus gibi kişilerin açıklanamaz kehanetleri varsa onların durumları hakkında ne demektedirler? Onların bu durumları çokça tahminde bulunma ve bazılarının isabet etmesi, muğlak konuşma vb. ile açıklanıyorsa Hz. Muhammed'in (s.a.v.) durumunun böyle olmadığı açıktır.

Eğer onların gerçekten cin, melek vb. şeylerden haber aldığını iddia ediyorlarsa materyalizmi savunmaları imkânsızdır. Onlar tüm bu metafizik olguları kabul ediyorlarsa materyalizm, pozitivizm, naturalizm gibi görüşleri savunmaları, açık bir çelişki olacaktır. Ama tüm bunların tartışılması için öncelikle bunun misli bir örnek bulmaları lazım gelmektedir. O yüzden, bu anlattığımız gibi bir şey varsa Babavanga, Nostradamus vs. örneğini koysunlar. Önümüze koydukları, yukardaki satırlarda aktardığım hadisedeki özellikleri haiz olsun. Ben, yukarıdaki haberin niteliğini özetleyeyim:

1. Konu, oldukça açık ve herkesin bildiği bir mesele hakkındadır. Gizli kalmış ya da önemsenmemiş bir mesele hakkında değildir. Herkesin bildiği, en büyük iki devletin tarihi hakkındadır.
2. Tarih vermektedir. Daha doğrusu yakın tarih vermektedir 3 ila 10 yıl içerisinde diye... Yani şöyle değil, "Ortadoğu'dan bir ateş çıkacak. O ateş bilmem nereyi yutacak." Bu öyle bir şey değil. "Tarih veriyor, şunlar yendi, bunlar yenildi, Allah vadetti, şu kadar süre içerisinde şimdi bunlar yenecekler. Bu vaat gerçekleşene kadar psikolojinizi koruyun..." Böyle detaylı, açık ve net olacak.
3. Beklentinin ve müşahede edilenin tam zıttı olacak. Şöyle ifade edeyim; o dönemde bahis şirketleri olsaydı, Bizans'a bire yüz verebilirlerdi. Yani tarihî olarak bunun, öngörülme ile bir alakası olmayacak.
4. Nebi'den (s.a.v.) nakledilen bu olgu, binlerce tahminden tutan bir tanesi değildir. Sizden de böyle bir durum beklentimiz olacaktır.
5. 40 yaşından önce bu şahsın hiçbir kehanet iddiası yoktur.

Buyurun, bu beş şartı sağlayan bir kehanet örneği önümüze koyun!..

Tüm bunlardan sonra Nebi'yi (s.a.v.) nereye koyacağınızı da merak ediyorum. Kâhin? Siyasi önder? Halüsinasyonlar gören bir hasta? Hâşâ ve kellâ!.. O, iftiracıların iftirasından münezzeh Allah Rasûlü'dür.

Onun, böylesi zor bir tahmine, her şeyini riske etme pahasına girmesi dahi, aslında kâfi bir delil olmalıdır.

O hâlde, i'câz bağlamında son sözümüzü söyleyecek olursak "Yakın bir tarih vererek böyle büyük ve şaşırtıcı bir olay hakkında bir tahminde bulununuz. Tahmininiz, görünenin tam zıddına olsun. Gayrimüslim tarihçilerden naklettiğimiz gibi, sizin tahmin ettiğiniz şey hakkında, muhalifleriniz bile, 'Kimse tahmin edemezdi.' desin. Siyasi okuryazarlığınız da var. Özellikle tanınır olanlarınız, tüm karizmalarını tehlikeye atarak böyle bir tahmini ilan edip meydan okusunlar? Haydi, Kur'an'ın da söylediği gibi, böyle bir heyet kurup tahmin edin! Sosyologlar, psikologlar, filozoflar vb. toplansın sonra basın açıklaması ile duyurun tahmininizi. Kitabım, ileride de okunursa sizin tahmininiz tuttu mu tutmadı mı insanlar görmüş olurlar."

İşte aciz bırakan Kur'an'ın i'câzı budur!

SON SÖZ

Haber metodu, aslında yeni bir şey değildir. Farkında olsun olmasın, takriben her Müslüman, bu tarz bakış açısından Müslüman oluyor. Nebi'yi (s.a.v.) görünce "Bu yüz yalan söylemez." diyerek Müslüman olan sahabe, aynen bizim burada yaptığımız gibi bir haber değerlendirmesi yapıyordu.

Yüzyıllardır Müslümanlar, bu tarz şeyleri delil olarak kullandılar. Belki bizim yaptığımız şey, sadece bunu sistemli bir dille aktarmak, çağın aklına yakın örneklerle açıklamak ve muhtemel itirazlara cevap vermek olmuştur.

Yaptığımız inşanın en önemli kısmı, kaçamağa müsaade etmemesidir. Yani, gerçekten haber, olağanüstü bir mahiyettedir. Bir teori değildir. Sıradan bir haber değil, melekle diyalog iddiasıdır.

Yalansa farkında olarak ya da farkında olmayarak olma şekli dışında bir seçenek yoktur. Bu iki seçeneği de herkesin anlayacağı sayıda delille çürüttüğümüzü ve geriye sadece doğru olması seçeneğinin kaldığı, kolayca anlaşılıyor.

Ayrıca, haberin doğruluğuna direkt delil olan mucize delilleri de getirdik. Bunlara gelebilecek muhtemel itirazları önden cevapladık. O hâlde muhatap hem doğru delilleri çürütmeli hem de yalan

olmadığını gösteren delilleri çürütmelidir. Rasyonel bir inşayı bunun dışında kurmuş olmaz. Bizce bu haberde, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliğini kabul etmek, başka şeyler iddia etmekten hem çok daha tutarlı hem de daha makuldür. "İnanç, rasyonel bir şey değildir. İnançtır işte..." vb. şeklinde küçümsemeye çalışan kişilerin peyda olduğu günümüzde, rasyonel bir ispat yaptığımızı, tarihî verileri yorumladığımızı düşünüyoruz. Onların hâli, müşahede edilene vehm ile cevap verene benziyor. Onların misali, araba sürerken yanımıza oturup "Sen araba süremezsin!" diyenin misali gibidir. "Yahu, şu an sürmekteyim işte!" diyorsunuz, "Hayır, süremezsin!" diyor.

Bu tartışmada delil serdetmek bile abes bence. Karşıdaki muhatap, kafasında kurduğu ile müşahede edileni ilzam edeceğini zannediyor. "İnanç, rasyonel olarak temellendirilemez!" diyor ve biz, "Temellendirdik." diyoruz. Şimdi, tekrar dönüp "İnanç rasyonel olarak temellendirilebilir." dememizin bir anlamı var mıdır? Basireti açık olan için durum ortadadır. Bu hâli görünce bile anlayamayana, zaten delil fayda etmez. O, kendisine delil sunulmaya layık birisi değildir.

Makul bir muhataba gerekli olan, "Temellendirdiğini düşünüyorsun, ancak şunlardan dolayı olmamış." diyerek iddiasını delillendirmektir. Bundan sonra, kendi iddiasını, "Sen yapamamışsın! Zaten şundan dolayı yapılamaz!" şeklinde, tekrar delillendirmesidir.

Tüm bunların dışında, ey muhatap! Uzun sayfalarca emek verdin. Allah sana mağfireti ile muamele buyursun. Bil ki ben de çok emek verdim. Biz bu eserde önce bir haber inşası yapmaya çalıştık. Kendisinden delilleri çıkaracağımız kaynaklara, tarihî açıdan neden güvenilmesi gerektiğini anlattık. Bu delilleri yorumlarken kullandığımız birkaç yöntemi temellendirerek örneklendirdik. Haberin karşısında, Müslümanların ve gayrimüslimlerin tavırlarından bahsettik. Bugünkü tavırlara ne kadar benzediğini gösterdik. Sonrasında, "Fetanet Delilleri" bölümünde hem bu haberi getiren kişinin, "farkında olmayarak gerçeğe muhalif haber getiren" biri olmadığını ispatladık hem de mucize-i'câz iddiasında bulunduk. Daha sonra, "Samimiyet Delilleri" bölümünde, bu haberi getiren kişinin, "farkında olarak yalan söyleyen birisi" olmadığını ispatladık. Bu iki negatif ispattan sonra "Rum Suresi Mucizesi ve Doğruluk Delilleri" bölümü

ile pozitif ispat yaptık ve mucize-i'câz iddialarında bulunduk. Oldukça temelden alarak fazlaca muhtemel itiraza cevap vermek sureiyle bu eseri yazdık. Dikkatli okursan bu eserde pek çok itiraza ya da itiraz kapısına cevap verildiğini göreceksin. Metne emek verirsen zayıf itirazlar ile bu eserde inşa ettiğimiz yapıdan kaçabileceğini zannedenlere kendin de cevap verebilirsin. Bilmelisin ki bu yazdıklarımız, Müslümanların delillerinin yüzde biri bile değildir. Sadece ben bile, şu cahil ve aciz hâlimle, bunun on katı hacminde bir eseri bu şekillerde delillerle doldurarak yazabilirim. Ancak, anlamak isteyene bu kadarı kâfidir.

Muhakkak kullar, hidayeti hak etmezler. Hidayet, başlı başına bir lütuftur. Bir insan, henüz Rabbine bile iman etmiyorken nasıl en büyük nimet olan hidayeti hak edecek bir ameli işleyebilir? O, hangi hayrı ile "Ben hidayeti hak etmiştim." diyebilir? Belki amellerle en fazla Allah'ın (c.c.) bu lütfu celbedilebilir. Ancak bu, bir hak etme değil, lütfetme olacaktır. Ben, bu kitaptaki bakış açısı ile Müslüman oldum. Eğer Müslümansan, Rabbimin bu kitap vesilesi ile imanını güçlendirmesini, gayrimüslim isen Allah'ın bana nasip etüğini sana da nasip etmesini dilerim.

Ben, on iki yıldır Rabbimin rahmeti sayesinde, hak etmediğim bir hidayetin içinde yaşıyorum. Bu eser, lütfedilen bu hidayetin hamdı olsun. Rabbim dergâh-ı izzetinde bu hamdımı makbul kılsın. Âmin.

وَآخِرُ دَعْوَانا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

KAYNAKÇA

Akgün, Hüseyin, *Goldziher ve Hadis*, Araştırma Yayınları, Ankara, 2019.

Ali, Cevad, *İslam Öncesi Arap Tarihi*, Ankara Okulu, Ankara, 2018.

Altıkulaç, Tayyar, *Mesâhif-i Kadime*, IRCICA, İstanbul, 2015.

Apaydın, Mehmet, *Siyer Kronolojisi*, Kuramer, İstanbul, 2018.

Armstrong, Karen, *İslam Peygamberinin Biyografisi Hazreti Muhammed*, Koridor Yayıncılık, İstanbul, 2005.

Armstrong, Karen, *Tanrının Tarihi*. Ayraç Yayınevi, Ankara, 2008.

Arnold, Thomas Walker, *İslam'ın Tebliğ Tarihi*, İnkılab Yayınevi, İstanbul, 2016.

Bailly, Auguste, *Bizans Tarihi 1-2*, (Tercüman 1001 Temel Eser).

Bauer, Susan Wise, *Ortaçağ Dünyası*, Alfa Tarih, İstanbul, 2018.

Bauer, Thomas, *Müphemlik Kültürü ve İslam Farklı Bir İslam Tarihi Okuması*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2021.

Bauer, Thomas, *Neden İslam'ın Orta Çağ'ı Yoktu?*, Runik Kitap, İstanbul, 2021.

Bloom, Jonathan M., *Kâğıda İşlenen Uygarlık*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2020.

Bodley, R. V. C., *Hazreti Muhammed*, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul, 1958.

Bucaille, Maurice, *Tevrat, İnciller ve Kur'an*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1997.

Caetani, Leone, *İslam Tarihi 1-2*, Ankara Okulu, Ankara, 2020.

Cahız, *Kitâbü Hüceci'n-Nübüvve*, Ankara Okulu, Ankara, 2020.

Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usulü*, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2011.

Dermenghem, Emile, *Hz. Muhammed ve Risâleti*, İnsan Yayınları, İstanbul, 1997.

Dozy, Reinhart Pieter Anne, *İslam Tarihi*, Gri Yayınevi, İstanbul, 2006.

Duygu, Zafer, *Süryani Tarih Yazıcılığında Geç Antikçağ*, Divan Kitap, 2017.

———, *İslam ve Hristiyanlık: Hristiyanlara Göre İki Dinin Karşılaşması ve İlk Etkileşimler*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2021.

Ebu'l-Hasen en-Nedvi, *Peygamberimizin Geleceğe Yönelik Haberleri*, Hüner Yayınları, Konya, 2013.

Eco, Umberto, *Orta Çağ*, 1. cilt, Alfa Tarih, İstanbul, 2019.

Gibbon, Edward, *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, İndie Kitap, İstanbul, 2020.

Goldziher, Ignaz, *Hadis Kültürü Araştırmaları*, Otto Yayınları, Ankara, 2020.

———, *İslam Kültürü Araştırmaları*, Otto Yayınları, Ankara, 2019.

———, *Klasik Arap Literatürü*, Vadi Yayınları, İstanbul, 2019.

Gottheil, Richard James Horatio, *Bir Hristiyan Bahira Efsanesi*, İnkılab Basım Yayım, İstanbul, 2008.

Gregory, Timothy E., *Bizans Tarihi*, YKY, İstanbul, 2021.

Griffel, Frank, *İslam'ı Düşünmek*, Albaraka Yayınları, İstanbul, 2021.

Hallaq, Wael B., *İmkânsız Devlet*, Babil Kitap, İstanbul, 2020.

Hamidullah, Muhammed, *Kur'an-ı Kerim Tarihi*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2018.

Hart, Michael H., *Dünyaya Yön Veren En Etkin 100*, Güney Kitap, İstanbul, 2019.

Hazleton, Lesley, *İlk Müslüman*, Kitabix, İstanbul, 2017.

Hitti, Philip K., *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2020.

Hodgson, Marshall G.S., *İslam'ın Serüveni*, Phoenix Yayınları, İstanbul, 2020.

Irving, Washington, *Muhammed'in Haleflerinin Hayatları*, Ankara Okulu, Ankara, 2021.

Izutsu, Toshihiko, *İslam Düşüncesinde İman Kavramı*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2018.

———, *Kur'an'da Tanrı ve İnsan*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2019.

Kadı Abdülcabbar, *Tesbîtu Delâilu'n-Nübüvve*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu, İstanbul, 2017.

Kister, M. J., *İlk Dönem İslam Tarihi Üzerine Makaleler*, Ankara Okulu, Ankara, 2014.

Lapidus, İra M., *İslam Toplumları Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2020.

Lemerle, Paul, *Bizans Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2019.

Lewis, Bernard, *Hata Neredeydi?*, Kronik Kitap, 8. baskı, İstanbul, 2020.

———, *İslam'ın Siyasal Söylemi*, Kronik Kitap, İstanbul, 2021.

———, *Orta Doğu'da Irk Kavramı ve Kölelik*, Akılçelen Kitaplar, Ankara, 2018.

———, *Tarihte Araplar*, Pegasus Yayınları, İstanbul, 2019.

Margoliouth, D. S., *Muhammed ve İslam'ın Yükselişi*, Ankara Okulu, Ankara, 2020.

Massingnon, Louis, *Doğuş Devrinde İslam Tasavvufu*, Ataç Yayınları, İstanbul, 2020.

Mevdudi, *Tefhimu'l-Kur'an*, İnsan Yayınları, İstanbul.

Muir, William, *Kur'an Mahiyeti, Öğretisi ve Kitabı Mukaddeslerle İlgili Tanıklığı*, Ankara Okulu, Ankara, 2020.

O'Leary, De Lacy, *İslam Düşüncesi ve Tarihteki Yeri*, Ankara Okulu, Ankara, 2018.

Oman, Charles William Chadwick, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Say Yayınları, İstanbul, 2021.

Pedersen, Johannes, *İslam Dünyasında Kitabın Tarihi*, Klasik Yayınları, İstanbul, 2021.

Renan, Ernest, *İslam Terakkiye Mani midir?*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2020.

Rodinson, Maxime, *Muhammed*, Doruk Yayınları, 2017.

Said, Edward W., *Şarkiyatçılık*, Metis, İstanbul, 2021.

Schacht, Joseph, *İslam Hukukuna Giriş*, Otto Yayınları, Ankara, 2018.

Schimmel, Annemarie, *Hz. Muhammed*, Cümle Yayınları, 4. baskı, Ankara, 2021.

Stathakopoulos, Dionysios, *Bizans İmparatorluğunun Kısa Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018.

Taslaman, Caner, *Neden Müslümanım?*, İstanbul Yayınevi, İstanbul, 2021.

Tzortzis, Hamza Andreas, *Hakikatin İzinde*, Ekin Yayınları, İstanbul, 2019.

Vasiliev, Alexander A., *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2017.

Watt, W. Montgomery, *Hz. Muhammed Peygamber ve Devlet Adamı*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2019.

———, *Muhammed Medine'de*, Kuramer, İstanbul, 2020.

Wellhausen, Julius, *Arap Devleti ve Çöküşü*, İlav Yayınları, Ankara, 2020.

———, *İslamiyet'in İlk Devirlerinde Dini-Siyasi Muhalefet Partileri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1996.

e-Kitaplar

Hartwig Hirschfeld, *New Researches İnto The Composition And Exegesis Of The Quran*, s. 78.
https://archive.org/details/newresearchesint00hirs/page/78/mode/2up

Richard Bell, *The Qur'an*, s. 392, c. 2. Translated, With a Critical Re-Arrangement of the Surahs.
https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.217728/page/n57/mode/2up

Sir William Muir, *The Life of Mahomet*, s. 319, c. 2. https://books.google.com.tr/books?id=HJ3v8MH3PxYC&pg=PT319#v=onepage&q&f=false

Gustav Weil, *Historisch-Kritische Einleitung in den Koran*, s. 63. https://books.google.fr/books?id=0lBQAAAAcAAJ&pg=PA63#v=onepage&q&f=false

François Déroche, *La transmission écrite du Coran dans les débuts de l'Islam*, 2009.

Zafer Duygu, *İsa, Pavlus, İnciller: Hristiyanlık Neden ve Nasıl Ortaya Çıktı?*, İstanbul, 2018.

Kaynak Verilen İnternet Siteleri

https://corpuscoranicum.de/kontexte/uebersicht
https://www.islamic-awareness.org/
https://kutsalkitap.info.tr/
https://incil.info/
https://www.britannica.com/topic/hieratic-script
https://biblehub.com/psalms/37-29.htm#lexicon
http://attalus.org/egypt/isis_nephthys.html
http://gnosis.org/naghamm/nhl.html
https://christiananswers.net/turkish/bible-tr/tr-psa37.html
https://www.sefaria.org/Sanhedrin.43a.20?lang=bi&with=all&lang2=en
https://en-in.topographic-map.com/maps/s5w1/Dead-Sea/
https://islamansiklopedisi.org.tr/
http://www.kuramer.org/tr

Irkçılık Videoları ve Haber Linkleri

https://www.youtube.com/watch?v=eJYhp4bqJQA
https://www.youtube.com/watch?v=mvdS15iIddU

https://www.youtube.com/watch?v=KcYuVS8kQBo
https://www.youtube.com/watch?v=2xH3IBQpqHw
https://www.youtube.com/shorts/iG5mrtBGakI
https://www.youtube.com/watch?v=jwpO-nnFY9g
https://www.youtube.com/watch?v=vkGF6e2S3r8
https://ajansspor.com/haber/fransada-dikkat-cekici-detay-sadece-2-futbolcu-256244
https://tr.euronews.com/2014/06/06/thuram-futbol-dunyasinin-irkcilik-sorununu-hala-cozememis-olmasi-hic-normal-
https://www.haberler.com/spor/thierry-henry-irkcilara-meydan-okudu-14022888-haberi/
https://www.independentturkish.com/node/156991/ya%C5%9Fam/avrupa-ve-amerikan%C4%B1n-karanl%C4%B1k-tarihi-insan-hayvanat-%20bah%C3%A7eleri
https://onedio.com/haber/kuskusuz-20-yuzyilin-en-korkunc-uygulamarindan-biri-insan-hayvanat-bahceleri-762282

Kur'an Dinlerken Ağlayanlar

https://www.youtube.com/watch?v=q-CmJpwOJK4
https://www.youtube.com/watch?v=TpgJiW0POIU
https://www.youtube.com/watch?v=RBLANnKTgvg
https://www.youtube.com/watch?v=_smmI5Zr0P8

Sex - Selective Abortion

https://stringfixer.com/tr/Sex-selective_abortion
https://tr.euronews.com/2020/08/31/hindistan-da-cinsiyete-gore-kurtaj-10-y-lda-k-z-bebek-nufusu-4-5-milyon-az-olabilir
http://arsiv.ntv.com.tr/news/81127.asp
http://www.aljazeera.com.tr/haber/azerbaycanda-cinsiyet-tercihli-kurtajlar

Yazarın Atıf Yaptığı Kendi Videoları

Ahzab Suresinin 37. Ayetinin Açıklaması: https://www.youtube.com/watch?v=F1erszMYXvU&t=674s

Margoliouth Hakkında Bir İnceleme İçin: https://www.youtube.com/watch?v=qA616EOBqw0&t=125s

Milgram Deneyi: https://www.youtube.com/watch?v=2x8xqwxgPO-A&t=3s

Stanford Deneyi: https://www.youtube.com/watch?v=a-bx5WFwWqM

Oryantalizm İncelemeleri: https://www.youtube.com/playlist?list=PL-vETaQfitf_kt6j3fOfQVU571tZBO9pNb